IN Lutherianas hereſes

CLIPEVS Catholicæ Eccleſiæ: p Reuerẽdũ ſacræ paginæ cultorẽ/ & eloquiorũ dei præconẽ celeberrimũ ac Apoſtolicũ/ Fratrẽ Thomã Illyricũ/ minoritã/ reg. obſer. editus. In duo ſectus uolumina: quorũ primũ de Sacramẽtis ptractat Eccl'iæ aduerſus Lutherii op⁹ de Captiuitate Babylonica iſcriptũ. Alterũ reliquos eiuſdẽ Martini Luth. errores pſtringit cõfutatos.

¶ Ezechiel. xxvi.
¶ Eleuabit cõtra te Clypeũ, & turres tuas deſtruet i armatura ſua.
¶ Eſa. xxi.
¶ Comedentes & bibentes ſurgite Principes, arripite Clypeum.

¶ Ioãnes Bremius ad Lectorem.

Lutheriana lues totum ſerpebat in orbem/
Inficiens turpi ſæcula noſtra luto:
Vtq; malum gramen ueniens ſuper optima meſſis
Semina frugiferæ/ ne ſeges alta petat:
Sic euangelicæ gradiens per dogmata legis/
Noſter Abortiuus dira uenena ſerit.
Et uir Apoſtolicus qui cõmendatus abibat/
Vilis Apoſtaticus maluit eſſe/ miſer.
Scire cupis q̃ ſint hæc impia ſcripta/ uideto
Qua Clypei Thomas tela retundat ope.

Qui uolet iſtius bonitatem noſcere libri,
Hanc chartã uoluat, ac ibi ſcripta legat.

Index materiarum hoc in uolumine contentarum.

¶ Et eaꝝ pri⁹ quas prima ps cōtinet.
Ep̄la ad btiſſim ī papā Clemētē vii. fo.i
Epiſtola ad.R.D D. Auguſtinum Grimaldum Graſſenſem Ep̄m. fo.iii
De Septē Eccleſiæ ſacramētis. fo.ix
De Sacramēto baptiſmi. fo.xiiii
De Legalium obſeruatione. fo.eodē
De Cōfirmatiōis ſacramēto. fo.xviii
De Ordinis ſacramēto. fo.xx
Diſceptatio de opibus Dyoniſii Areopagitæ, cōtra Lut.ea negātē. fo.xxx
De Euchariſtiæ ſacramēto. fo.xli
De Cōuerſione panis & uini in corpus & ſanguinem Chriſti. fo.xlii
De Miſſæ ſacrificio. fo.xlix
De Miſſa ꝑ uiuis & defunctis celebranda. folio.lv
De Oblatiōib⁹ ipſi ſacerdotis. fo.lviii
De Vtriuſq; ſpeciei cōmuniōe. fo.lix
De Accedētib⁹ ad Euchariſtiā. fo.lxv
De Sacramēto pœnitētiæ. fo.lxvii
De pnīa uirtuali, q̄ ē ipſa cōtritio. lxix
De Confeſſione. fo lxxii
De Abſolutione. fo.lxxx
De Satiſfactiōe. fo. lxxxii
De Matrimōii ſacramēto. fo.lxxxvii
De Extrema unctione. fo.xcvi
De Ap̄li Iacobi ep̄la Diſputatio cōtra Lutherum eam negātē. fol. xcvii
¶ De his Secunda ps tractat.
De Diuina eſſentia. fo.ciii
De Forma humani corporis, fo.ciiii
De Natura Chriſti. fo.cvi
De Hominis actione. fo.cviii
De Bonis operibus. fo.cxi
De Meritorum inæqualitate. fo.cxvi
De Spe. folio.cxvii
De Charitatis certitudine. fo.cxix
De Præceptis legis. fo. cxxii
De Conſiliis euangelicis. fo.cxxviii
De Libero arbitrio. fo.cxxix
De Pctōrū diſtinctione. fo.cxxxi
De Cōſtitutionib⁹ Eccleſiæ. fo.cxxxv
De Immaculata glorioſæ uirginis cōceptione. folio.cxli
De Purgatorio & animabus exiſtentibus in eo. folio. cxliii
De Philoſophia. cxlvii
De Bello cōtra Turchas. fo.cl
De Hereticoꝝ pœna. fo.cliii
De Votis. fo.clv
De Statu Religionis. fo.clviii
De Paupertate. fo.clx
De Obedientia. fol.clxv
De Caſtitate. fo. clxviii
De Clericoꝝ cœlibatu. fo.clxxi
De Virginitate. fo.clxxx
De Religione. fo..clxxxiii
Epilogus ſeu libri cōcluſio. fo.clxxxvi
Determinatio theologicæ facultatis Parriſienſis ſuper doctrina Lutheriana. fo .lxxxvii
De Iuramento. fo.clxxxix
De Conciliis gn̄alibus. fo. Ibidem
De Theologia ſcholaſtica. fo.eodē.
Condemnatio doctrinalis librorū Martini Lutheri per quoſdam Magiſtros Louanienſes & Colonienſes facta. f. cxc
Epiſtola ad.R.P.F.Leonardum minoritam regu.obſeruā.prouinciæ Ianuæ Miniſtrum. fo.cxciii
Ad lectorem epiſtolium: in quo Calcographorum incuria admiſſi inſeruntur errores. fo.cxciiii
Ad eundem Epigrāma. fo.cxcv

Totius opis Index ſequit̃ Alphabeticus: quo pfacile unaquæq; materia i eo cõtenta/uel aliqua etiã p̃notabilis ſentẽtia iueniri citi⁹ põt: per Venerabilẽ fratrẽ Maſſeũ de Fruzaſco regionis Pedemõtanæ/Ordis miorũ de obſeruãtia/ opis ſcriptorẽ/ & Autoris coadiutorẽ/ſumma cũ diligẽtia/enucleatus/ac ordinatus.

A

Aron p Moyſem iuſſu dñi magnus cõſtituitur ſacerdos: & filii eius in minores cõſecrãt̃ ſacerdotes. folio xxlii.C.

Aaron in qbus fuit minor Moyſe. fol. eodem. D.

Abimelech qd iterp̃tat̃. fo.cxlviii.D.

Abſolutio ſacerdotis ſup pœnitente, peccatorum nõ cauſat remiſſionem: ſed oſtẽdit.fo.lxxiii.A.B.

Abſolutio eſt efficax (ait Luth.) nõ qa fit, a quocũq; tandẽ fiat, ſiue erret ſiue nõ erret: ſed qa creditur.fo.lxxx.D.

Reliquas eiuſdem Luth. de abſolutione ſacr̃ali, ppoſitiões uide ibidem. Et earum improbatiões.fo.ſe.in.ptotũ.

Abſolutionem ſacramentalem ſi non ſit in confitente contritio, inefficacẽ eſſe probatur.fo.lxxxi.A.B.

Actus human⁹ quis ſit.fo.cviii.C.

Act⁹ idifferẽs dupliciter accipit̃. ibidẽ.

Actus aliqs uolũtatis eſt indifferẽs: ita q̧ nec bonus, nec malus. fo.eodẽ. D.

Actus indifferens extrinſece uel intrinſece quis dicitur.fo.cix.B.

Actuum humanorũ aliquis eſſe pbatur indifferẽs q̃tũ ad meritũ. & demeritũ ibidem. & folio.cx.B.

Actus indifferẽs moraliter, fieri poteſt meritorius & demeritori⁹. fo.cix.C.

De actu indifferenti primo mõ tres extant opiniões, quarum ultima cõiter tenetur uerior. Ibidẽ. & fo.cx.A.B.

Actus tripliciter referri dicitur in ultimũ finem.fo.cx.D.

Actus uenialis peccati licet cum gratia maneat: non eſt tamen in deum referibilis. Ibidem.

Actus qui habitualiter tñ in deum refertur, in habente charitatem indifferens eſſe probatur.fo.cxi.A.

Aduerſarius hois cum quo cõcordãdũ ẽ dũ ẽ in uia, qs ſit.fo.cxxiiii.D.

Ambroſii tempus.fo.xlvi.A.

Amor quid ſit.fo.lxxxviii.A.

Amor creaturæ uel ẽ p modũ uſus, uel per modum fruitionis.fol.cxxxii. D. & fo.cxxxiii.B.

Angelus cur ſui indulgẽtiã peccati nõ inuenit ſicut homo. fo.clxv.B.

Angeli cur reſpectu finis immobilẽ habent uoluntatem.fo.cxlvii.A.B.

Anima unde dicitur.fo ciiii. D.

Animæ diffinitio multiplex. fo.eo. & fo.cv.A.B.

Animæ ineſt uniri corpori. fo.cvi.C.

Anima triplex.fo.cv.A.

In homine unica anima tribus æquiualens.fo.eo.B.&.C.

Index alphabeticus

Animã eē formã ſubſtãtialē corpis humanī (qđ negat Lut.) pbat̃.fo. eo.B. C.D.&fol.cvi.A.B.

In hoie ponere formam corporeitatis uel ſubſtantiæ diſtinctã ab anima intellectiua minime neceſſarium eſſe oſtenditur.fol.eodem.D.

Anima dupl'r pōt pollui.f.cxxxii.D.

Animæ in purgatorio exiſtētes, meritum per quod eis uiuorum ſuffragia prodeſſe poſſent, dum ī uia eſſent ac quiſierūt.fol.lyii.A.B.

Animã a corpore ſeparatã, immobilē habere uoluntatē reſpectu finis oſtēditur fol.cxlvi.B.

Animã a corpe ſepatã, eſſe extra ſtatū merēdi & demerēdi: contra Lut. probatur fo.cxlvi.B.C.D.& folio cxlyii A.B.C.

Alios Lut.errores, falſaſq; ſnias de aiabus ī purgatorio exiſtētib⁹ diſſeminatas uide fo.cxlyii.D.& fo ſequēti. A.

Antichriſt⁹ quomodo auerſur⁹ ſit uxores.fol.clxxx.B.

Apl'i uxorati poſt uocationē eorum ad apoſtolatum expertes copulæ coniugalis fo.clxxiiii.C.

Apl'i omnes (ait Hiero.) aut uirgines aut poſt nuptias cōtinētes.fo.eo.D.

Apoſtoli formam baptiſmi ad temp⁹ mutauere.fol.xcix.A.

Arma ꝑlatorū aduerſus potētes tyrānos & raptores, q̃ eē debeāt.fo.cliii.B

Arma Apoſtolorum aduerſus potentiam & ſcientiam ſæcularem quæ fuerint ibidem.

Arrius famoſus hereticus, qualiſq; fuerit eius mors.fo.clxxxvi.C.

Ars oratoria, pars eſt artis incantandi folio.vii.C.

Artem militarem appro bat lex euangelica.folio.cli.C.

Auaritia radix oīm malorꝫ.fo. lxxviii.

Auerti quomodo dicitur homo a deo ꝑ peccatum mortale.folio.cxxxii.A.

Auerſio quid importat ibidem.

Author cām reddit, cur pingui minerua opus ſuū cōflauerit.fo.vii.B.C.D

Author cur nō reſponderit ad uniuerſa Lutheri uerba uide fo.iiii.C.

Author lectorem monet & aduertit de modo quo regere ſe debeat huius circa operis ſtudium folio.vii.C.D.& folio ſequenti.A.

Author operis in oibus libris & dictis ſuis liberū optat correctorē.fo.yii.C

B

BAptiſm⁹ eſſe ſacrm Eccl'iæ a Chriſto inſtitutum probatur folio.xiiii.C.D.

Bartolomeus Bernardi ep̄s cembergeń.uxorem nuper duxit:& Apologiam edidit cōtra papiſticas leges.&c.folio.clxviii.C.

Baſilleēſe cōciliū quando fuit celebratum.folio.xlviii.B.

Baſili⁹ comes Greg.nazāze.f.clxvii.B

Bella plura filiorum iſrael contra gentiles.fo.cl.D.&fol.cli.A.B.

Ad bellū iuſtū tria reqrunt̃.fo.eo.D.

Bellū ex quibus culpabile redditur & animæ obnoxium.fo.clii.A.

Bella iuſta paci non contrariantur.folio.cliii.B.C.

Berengarii error circa ſacramentū euchariſtiæ ponitur fo.xlviii.C.

Berengarii retractatio.ibidem.

Bigamia quid ſit.fol.clxxiiii.A.

Bigamus quot modis dr̃. fo.lxxix.A.
Bigamus promoueri neqt ad ſacros ordines. fo. xci & fo.xciii. C.D.
Boemoꝝ ſchiſma i cõcilio Cõſtãtieſi d' utriuſq; ſpẽi cõmunione. fo.lix.D.
Bona omnia quomodo faciẽda ſint ad laudem dei.fo.cx.C.

C

Canon Apľoꝝ, & cõcilii,Gãgrẽſis d clericoꝝ uxorib⁹ quomõ itelligẽdus ſit. Vide.fo.clxxviii.A.B.
Carnẽ nr̃am mortificar̃ debem⁹ & quomõ. fo.clxx.A.& fo. clxxv.C.D.& fo.clxxv. A.B.C.D.
Caſtigare debet hõ xp̃ianus carnẽ ſuã & qua de cauſa.fo.cxiii.A.
Caſtitas fũdtm̃ uitæ ſpũalis. clxviii.D.
Caſtitatem obſeruare docet Hiero.fo. clxix.B.C.D.& fol.clxx. per totum.
Coelibat⁹ clericoꝝ uidet̃ irratiõabilis & malus, qbus de cãis. fo.clxxi.A.B.
Celibatũ clericoꝝ rõnabilẽ eẽ & expediẽtẽ probatur multipliciter fo.eodẽ C.D.& fo.clxxii.A.B.
Obiecta Lutheri i oppoſitũ: & Ep̃i Cẽbergẽſis.fo.c.B.C. D.& fo.clxxiii.p totum.Soluunt̃ eadem.fo.clxxiii.D. cum aliis ſeptem foliis ſequentibus.
Coelibatus ſacerdotũ p oẽm ferme eccleſiã obſeruat⁹ fuiſſe, & uetuſtiſſim⁹ probatur.fo.clxxiiii.D.
Coelibat⁹ lex, eadẽ eſſe in ſubdiacõis: & diaconis: ꝗ in epiſcopis & ſacerdotibus probatur. fo.clxxviii.B.
Coelibatus nemini precipitur niſi ſub conditione.Et cur. fo.clxxvii.C.D.
Coelibatus legem q ſacerdotes cupiũt ſolui. Vide fo.clxxvi.D.
Charitas cur ſic uocatur. fo.cxix.D.
Characterẽ (ait Luth.) q a papa imprimit̃ ordinatis ignorãte Xp̃o: nos Romani effinxim⁹.fo.xx.D.& f.xxi.D.
Character quidã a deo iprimi ordinatis, & indebilis eſſe cõtra Luth.ꝓbat̃ fo.xxv.C.D.& fo.xxvi.A.
Character qd ſit d'ſcriptio dat̃.xxv.d.
Charitas quomodo unire dicit̃ omnia & cõia facere. fo.cxli.A.
Charitatẽ ſeu gr̃am nobis ineſſe, ſcire nequaq̃ poſſumus certitudinaliter & euidenter.fo.cxx.A.B. C.
Charitatẽ nos habere uel nõ, ſcire poſſumus qbuſdã cõiecturis. cxxi. A.B.
Circũcidere & legalia obſeruare, nullo modo licitum eſſe Xp̃ianis contra Lutherũ oppoſitũ aſſerẽte.n, uariis ſcripturarũ & ſctõrum patrũ teſtimoniis ꝓbatur.fo.xiiii.D.& fol. xv. per totum.& fo.xvi.per totum.
Circũciſione uti carnali error maxim⁹ fo.xv.C.& fo. xvii. C.
Circũcidit Thimotheũ Paulus, & purificatus ſcd'm legẽ intrauit tẽplum Et cur hoc fecerit, & an ſibi licuit. Vide fo.xvii.per totum.
Circũciſio qdẽ ꝓdeſt, ſi legẽ obſeruas Rom.ii.quomodo intelligẽdum ſit. fo.xv.D.& fo.xvi.A.B.
Circũciſio duplex.& quid ſit circunciſio ſpiritualis & quid carnalis, folio. xvi. C.D.
Circũciſio carnalis data fuit Abraæ in figurã circũciſionis ſpũalis. Ibidem.
Circũciſionis ſpũalis, Xp̃s miniſter fuit.folio.eo.D.
Circumciſi oẽs dicuntur ueri Xp̃iani & quomodo, Ibidem.

Chriſtus in duabus ſubſiſtit naturis. folio.cvii.A
Chriſtus nomen perſonæ in duabꝰ naturis ſubſiſtentis ibidem.
Chriſtus contingenter eſt homo: ſed non accidentaliter folio eodem.B
Chriſti partes nõ ſunt, natura humana & diuina folio eodem.C D.
Filius dei an poſſit dici cõpoſitꝰ ibidem
De ratione partis duo ſunt.ibidem.
Chriſtus uariis metaphoræ modis per panẽ i ſcripturis deſcribit᷑. xlix.CD.
Chriſtũ mãducat q̃ i eũ credit.lxiii.D.
Chriſtum uere confitentes, & in eum credẽtes, ueri Iudei ſunt fol.xvi.D.
Chriſtiani omnes qui chriſtum imitantur, petræ dici poſſunt, & chriſti.fol. xxxvi.D
Chriſtiani in exordio Eccleſiæ uiuebãt in communi, nihil habentes proprii folio.xxxiii.B.& folio.lxiii.A.& folio.clxi.B.
Chriſtiani quomodo mortui dicuntur eſſe cum chriſto.folio clxxx.A
Chriſtianus liber eſt (ait Lutherus) ab omnibus operibus ita ut nullis operibꝰ egeat ad hoc ut ſaluꝰ ſit.fo.cxii.A
Chriſtianus a qua ſeruitute ſit liberatus per baptiſmum.folio cxl.A B
Chriſtianis bona propter chriſtum tẽporalia relinquentibus quid promittatur.uide fo.clxi.A
Chriſtianus cur non circunciditur, ſi legem Chriſtus nõ uenit ſoluere ſed adimplere.folio xiiii.D
Chriſtiani nomen fruſtra habet, qui diabolum ſequitur.folio clxiiii.D
Chriſtianos omnes & quoſcunq; baptizatos, Lutherus aſſerit eſſe ſacerdotes, eandem habentes poteſtatem in quocunq; uerbo & ſacramento.fo. xx.D & folio.xxi.C. Cui alludere uidentur rationes quædam & ſcripturæ ac ſanctorum patrum authoritates.folio xxxvi.per totum.
Improbatur folio xxvii.C D cum reliquis fol.ſequentibus.
Soluit omnia illa obiecta, oſtẽdẽs quomodo chriſtiani ſunt & appellari poſſunt ſacerdotes, ac reges, & quomodo dicũt᷑ habere claues.folio xxxvii. per totũ.& duobꝰ aliis foliis ſequẽti.
Claues regni celorum multiplices ſũt folio xxxix.C D
Clemẽtem papam hortat᷑ author, ut ad officium ſuum ad quod electꝰ eſt attendat, & extirpare Lutheri hereſes totis niſibus ſtudeat.folio.i.D.& fo.ii.A.& folio.iii.A
Clericorũ exercitia qualia eſſe debeãt uide folio.clxi.B
Credere fidei eſt.operari autem charitatis.folio cxiiii.A
Confitenda non eſſe peccata, contra duo ultima decalogi præcepta cõmiſſa, Lut.aſſerit.folio lxxviii.B C.Sed ibidem improbatur.
Confitenda eſſe peccata cordis contra Lutherum hoc negantem probatur folio lxxvii.A B C
Sine actuali oris cõfeſſione cõtra quoſdã ſcholaſticos, probat᷑ hominẽ poſſe remiſſionẽ ſuorũ obtinere peccatorũ.folio lxxxi.C D
Rñdet᷑ ibidẽ ad ſanctorũ authoritates q̃ adduci pñt i oppoſitũ.& f.lxxxii.A
Confiteri debet peccatum publicum duplici congruentia.folio lxxvii.D.

& folio lxxviii. A. Idē de peccato cor
dis uel ſecreto. ibidem
Confeſſionis utilitas. fo. lxxvi. C
Confeſſus qui fuerit (ait Lutherus) co
ram quouis fratre: non dubito illū a
pctis ſuis eſſe abſolutū. fo. lxxix. D
Improbatur folio lxxx. A B
De confeſſione loqui poteſt duplici-
ter folio eodem B
Confeſſio peccatorum quomodo fieri
poſſit layco. ibidem
Confiteri an debeant peccata uenialia
uide opinionem Lutheri: & autho-
ris. folio eodem C
Confitendæ ſunt neceſſario quædam
peccatorum circūſtantiæ, & quæ ſint
folio lxxix. A B
Confirmatio ſacramētum eſſe nouæ
legis & a Chriſto inſinuatum, & etiā
per Apoſtolos ſuos inſtitutū, & ī Ec
cleſia ſemper obſeruatum: cōtra Lu
therū, probatur. fo. xviii. C D & fo-
lio. xix. per totum. Soluūtur eius ob
iecta. folio. xx. A B
Conformari diuinæ quando tenemur
uoluntati. folio cxlv. D
Coniunctio humanæ naturæ cum deo
aliter fuit in ſtatu innocētiæ: & aliter
poſt lapſum in reparatione facta. fo-
lo lxxxix. A.
Coniūctiones tres ſpirituales per ma
trimonium ſignanť. fol. lxxxix. A B
Cōuiuiū faciēs (iuxta xp̄i dictū) uoca-
re debet paupes, debiles. fo. cxvi. A
Canonicis ſolū ſcriptorib⁹ hic honor
eſt exibēdus: ut q̄cunq; dixerint hoc
ipſo uera eſſe credantur. fo. xlviii. A
Conſilium cur ſit. folio cxxx. A
Cōſiliū Luth. pro iuuenibus fo. xxi. B
Cōſtitutiōes ap̄licæ ſedis Aug. inter ca
nōicas ſcripturas cōnūerat. cxxxix. A.
Cōtemplatiui proprie qui dici poſſūt.
folio clix. B C
In dei contemplationem per ſex gra-
dus aſcenditur. Ibidem.
Contingenter & accidentaliter nō eſt
idem folio. cvii. B
Cōtinere qui nō pōt nubat, quomō in
telligendum ſit. folio clxxviii. D
Contradictio Lutheri circa diſtinctio-
nem peccatorum folio. cxxxv. B.
Contradictio Lutheri circa legis præ
cepta. folio. cxxii. B
Contritio (ait Lut) quæ parať p̄ diſcuſ
ſionē, collectionē, & deteſtationē pe
catorū, facit hoiem hypocritā, imo
magis peccatorē. folio lxxi. D
Sed iprobať eo. fo. D. & fo. lxxii. A B.
Contradixiſſe ſanctos legimus ſan-
ctis. folio xlviii. A. Ibidem Exempla
aliqua deducuntur.
Conuerſio quid ſit. folio xliii. Duo di-
cit conuerſio ibidem.
Conuerſio duplex ſcilicet naturalis &
ſupernaturalis. & q̄d ſit naturalis q̄d
ue ſupernaturalis: & quomodo fiant:
uide folio xliii. C
Cōuerſio quomodo ſe habeat ad trāſ
mutationem & tranſſubſtantiationē
uide folio xliii. B C D
Cognitio aliqua certa redditur tripli-
citer. fo. cxix. D
Cognitio triplex. folio cxxi. A
Communicandi uſus laycos ſub una
tm̄ ſpecie. ſ. panis, uetuſtiſſimus pro
batur folio. lix. D.
Cōicandi uſus ſub una ſpē triplici rōne
fuit introductus fo. lx. B. & fo. lxi. B.

Conciliorum in eccleſia ſaluberrima autoritas.fol.xxxii.D.

Cōciliū uſe uercellis cōtra errorē Berē garii cœlebratū fuit & qñ. f.xlviii.C

Cōcilii Baſilieñſis de cōceptione Marie uirginis determinatio.fo.cxli.D.

Cōfitēdi ars (ait Lut.) q̄ hucuſq; docti ſumus, eſt ars inutilis, deſperandi, & perdendi animas.fo.lxix.A

Confeſſio fieri debet pc̄tōrū añ ſūptionē eucharıſtiæ fol.cxxii.B.& lxvi.B. & fo.lxvii.A.

Cōfitēdū eſſe ſacerdoti pc̄tá, pulchre ꝑſuadet author fo.lxxii.B C D.

Cōfeſſio auricularis nō ē iurisdiuini ſecūdū Lut. nec uetuſtiſſima.fo.lxxiiii. Ibidem contra Scotum uerba.

Cōfeſſionē a Xp̄o explicite nō fuiſſe iſtitutá probat author fo.lxxiiii.B C.

Cōfeſſio ſacramētalis, uetuſtiſſima & a tempore apoſtolorum ac ſanctorū patrum in eccleſia obſeruata, probatur fo.lxxiiii.B.& fo.lxxv.B C D. & folio lxxvi.per totum.

Cōfeſſionalia cū nepotib⁹ & filiabus, unde proceſſerint fo.lxxiiii.B.

In confeſſione duo ſunt conſideranda folio eodem.C.

Confeſſionem ſacramentalem, quib⁹ de cauſis expreſſe Xp̄s nō inſtituerit. uide fo.lxxiiii.C D.

Cōfeſſio a Xp̄o fuit iſinuata, & ab apoſtolis inſtituta fo.eo.D.& fo.lxxv.B.

Ad oēs ſacræ ſcripturæ autoritates, q bus aliqui probare uidētur ſacramētalem confeſſionē eſſe iuriſdiuini reſpōſio patet folio lxxv.A B.

De cōfeſſione, ſanctorum patrum ꝑpulchra dicta uide folio.lxxv.C D.

& folio.lxxvi.per totum.& fo.lxxvii C D.& folio.lxxiii.A.

Cōfeſſurus idoneum eligere debet cōfeſſorē.fo.lxxvi.A.

Confeſſor diſcretus eſſe debet & miſericors, circa pc̄tōrē pœnitētē.f.eo.B.

Cōfeſſio peccatorum teſtimoniū ē cōſciētiæ timētis deū.fo.lxxii.D.

Confeſſio ad quid ſit fol.lxxxi.C.

D

DAmnatiōis hoīs ſignū potiſſimū qđ ſit.fo.clxv.C.

Decreta ꝓbātia primatum Ro.pon. antiquiſſima eſſe probātur folio.v.C.D.

Defenſio an ſit licita, uel ꝓhibita xp̄ianis ꝓpter uerbū xp̄i Mat.v. Qui te ꝑcuſſerit.& Pauli Ro.xii. Nō uoſmetipſos defēdētes chariſſimi.fo.cxxviii D.& fo.cxxix.A.B.

Diaconorū officia quæ ſint fo.xxx.C. & fo.xxxii.A.& fo.xxxiii.B.

Diacones illos ſeptem cur elegerunt apoſtoli.fo.xxxiii.B.

Diabolus nōnunq̄ ad decipiendum uidentes, bonam malis tribuit uitam folio.v.B.

Differentia duplex inter corp⁹ myſticū & corpus naturale.fo.xxxviii. A.

Dignitas ſub cœlo nulla maior, dignitate ſacerdotali fo.xxxv.B.

Dyoniſius areopagita unde cognominatus ſit folio.xxx.B.

Dyoniſii perpulchra dicta de ordinis ſacramento folio eo.B.C.D.

Dyoniſii operibus Lutherus detrahit fo.eodem C.D.

D oniſii opa cū ipſo collaudanť & uera & catholica eē ꝓbāť.f.xxxi.ꝑ totū.

Diſceptatio perpulchra cōtra Lutherum de epiſtola Iacobi.fo.xcvii. D.

Diſcrepātes & cōformes quō erāt de⁹ & btā uirgo de morte filii fo.cxlv.D.

Diuina natura nō ꝑdicaꝰ de humana, nec humana de diuina: licet ſuppoſitū diuinæ naturæ ꝑdicetꝰ de ſuppoſito huma.na. & ecōuerſo uidꝰ.fo.cviii.A.

In diuinis cur nō ſeqꝰ ꝙ gn̄ata pſona, generetꝰ & eſſentia fo.ciii.D.

Quomō intelligi debēt ſanctorū autoritates, q̄ ꝑtēdūt diuinā eſſentiā gn̄are & generari folio cliii.B.

Deus deum genuit: & ſpirit⁹ ſpiritum genuit quō itelligitꝰ.fo. ciiii.C.

Diuino cultui aliquos ſemp fuiſſe ſpecialiter dedicatos & conſecratos, qui dicti ſunt ſacerdotes, ex duplici oſtēditur teſtamento fo io.xxiii.A.B.

Diuites hui⁹ mūdi quomodo fieri debēt diuites bonis operib⁹ fo.cxvi.B.

Diuites boni, & qui ſalui facti ſunt: nō diuites, ſed dei diſpēſatores uocādi ſunt folio clxiii.A.

Ad diuites hui⁹ ſeculi ꝑpulchrū dirigit ſermonē Hiero.fo.eo.per totum.

Diuitū huius mūdi, uix unus de mille apt⁹ eſt regno dei folio eodem. B.

Diuites ſuperbi quid ſint. Et qualis ſit eorum uita oſtenditur folio eo.C.

Diuites ad pœnitentiam piis uerbis ꝑuocantur folio clxiiii.A.

Et eo.folio B.C.cōtra obſtinatos diuites & tarde pœnitentes ſermo.

Diuites & eloquentes difficiliter credunt deo folio.clxii.C.

Diues aut iniquus, aut iniqui heres. folio eodem D.

Diuitiæ communiter de iniquitate deſcendunt folio clxii.D.

Diuitiæ camellorū grauitatibus comparantur folio.clxii.B.

Doctrina peruerſa ut cancer ſerpit. folio cliiii.A.

Doctores & theologos nouos abiecit Lutherus folio cxviii.D.

Doctores eccleſiaſtici ea quæ prædicāt uel ſcribunt. rationibus, uel ſcripturis ſanctis, firmare debēt & munire: quia eorū uerbis nudis, nec credere, nec aſſētire tenemur fol.iii.D.

Donec quandoqꝫ ſcribitur cum excluſione act⁹ ſequentis folio cxliii.D.

Dormitantius hereticus libidini frena laxāda eſſe docuit.fo.clxxv.A.

Duces & principes cur a deo miſſi & ordinati ſunt.folio.cl.D

E

ECclia dei q̄ ſit fol.xcviii.A.

Eccleſia uniuerſalis quæ ſit folio.xxxviii.A.

Eccliam uſem qn̄ dicim⁹ eē unā: quomō intelligitꝰ fo.xxxviii.A.

Ecclia militās monarchica eē dr̄: qa ſecundum typum, & formam eccleſiæ triūphātis ordinatur.fol.eo.B.

Ecclia xp̄i militās nō eē ſine ruga & ſine macula ꝓbatꝰ fo.cxxxiiii.D.

Eccleſia cū p orbē dilatata fuit: alio ordine aliaq; ꝓuidētia cœpit gubernari Et mlta licita erāt tēpore ſuæ infātiæ quæ modo illicita ſūt folio.xxxii. D. & folio.xxxiii.A.B.

Eccleſia comparatur ad chriſtum, ſicut mulier ad uirum. & quib⁹ modis folio.lxxxix.D

Eccleſia dei multas ab apoſtolis recepit traditiones, quæ nec in corū epi

ſtolis, nec in eorum habentur actib⁹. fo.xxxii.C D
Eccleſia utrum cōtra pſecutores poſſit poſtulare auxiliū principū. fo.cliii.A. cur hoc in Eccleſia ꝑmitiua nō legit̃ factum. ibidem & fo.cliiii.B.
Eccl'iæ d̄ ermīatio d̄ Euchariſtiæ ſacro fo.xlvii.D. Nota ibi ꝑpulchra dicta.
Eccleſia ad tēpus cōſecrare ceſſauit in azymo: & cōſecrauit in fermētato & cur. fo.lx.C.D.& fo.lxi.B.
Eccleſiæ claues non eſſe omnibus cōes Chriſtianis, contra Luthe. probatur fo.eo.B.C.D.
Eccleſiæ uniuerſali, auctoritates patrum dicētes claues eſſe cōceſſas, quo modo intelligi debent. fo.xxxviii.D & fo.xxxix.A.B.
Eccleſiæ dei ſicut Apoſtolis credēdum eſſe probatur. fo.xcvii.D.
In Eccleſia cōueniens eſſe officiorū & ſtatuū diuerſitas, triplici rōne ꝓbat̃ fo.xxii.A.B. Soluuntur obiecta in oppoſitum. fo.eō.C.D.
Eccleſiarum oriētaliū & occidētalium diuerſæ ſunt traditiones. fo.clxxviii.
Eccl'iæ cōſtitutiōes aufert Lut. cxxxv. D. ubi Valdēſis & Erian⁹ eē cōuicit̃.
Egyptus olim & India, ac Ethyopia, refertæ monacis. fo.clvii.A.
Elemoſyna ꝓ pc̄tis Deo ſatiſfacere ꝓbat̃. fo.lxxxii.D.& fo.ſequeñ.A.
Elemoſyna tripliciter capi pōt. Et qd ſit proprie elemoſyna fo.lxxxiiii.C.
Elemoſyna danda eſt iuſto. fo.cxv.D.
Elemoſyna ēt parua nō remanet irremunerata. fo.cxvi.A.
Ens ſimpliciter & ens ſcd'm quid, qūo modo differunt. fo.cvii.B.
Eps qd ſit ſcd'm Ignatiū. fo.xxxii.A.
Epiſcopus, nō niſi uita & moribus probatos uiros, ordinare debet. Et ſi al'r facit, cōicat peccatis alienis. Probare eū debet ordinādū. f.xxviii.C.D.
Epiſcopum quid faciat, an ordinare ſacerdotes battologos. fo.xxi.B.
Epiſtola Iacobi pro canonica & apoſtolica, cōtra Lutherum, ſuſcipienda eſſe probatur. fo.xcviii.A.B.C.D.
Epiſcopos, ſacerdotes, monachos aliosq; religioſos: gētiles Lutherus uocat & hypocritas. folio.clix.A.& fo.clxxxiiii.A.
Epilogus huius operis. folio.clxxxvi. per totum.
Errata aliqua calcographorū in huius opis impreſſione ponūt̃. fo.cxcv.
Errant plurimi qui opera tm̄ inſpiciūt & doctrinas operum. fo.cxii.D
Error Lutheri de charitatis certitudine improbatur. fo.cxix.D.
Error Alexandri paripatetici, & Parmenidis de anima humana fo.eo.A.
Error alius Platonis Auerroys, & Pitagoræ. fo.eo.A.B.
Error Lutheri de natura Xp̄i & hominis actione. fo.cvii.D.
Error Lutheri de bonis operibus & meritorum inæqualitatæ improbatur. fo.cxi.B.& fo.cxvii.A.B.C.D.
Eſdræ Lutherus prætendit aſſimilari folio.iiii.D.
Eſſentia diuina & ſi tota uniōis actum operata ſit: ſola tamen filii perſona ipſam terminat uniōem. fo.cviii.A.
Eſſentiam diuinam nec generari, nec generare probatur cōtra Lutherum folio.ciii.B.C.D.

Euangelia Apocripha quæ ſint. folio xcviii. B
Euchariſtia ſacr̄m eē eccleſiæ & a Chriſto inſtitutum probatur fo. xli. C D.
Euchariſtiæ ſacramentum cur chriſtus inſtituerit. Ibidem. & cur ſub duabus ſpeciebus ſcilicet panis & uini. folio xlii. A B
In euchariſtiæ ſacramēto panem & uinum non tranſſubſtantiari in corpus & ſanguinem Chriſti: multipliciter probare contendit Luther⁹ folio xlii. B C D. & f. xliii. A. Sed improbatur. folio. xlv. per totum & aliis duobus foliis ſequentibus.
Eucharistia ſacrificium dicitur. & quibus de cauſis. folio liii. D.
Euchariſtiam Chriſtus ī ultima cœna in azimo & non in fermentato confeciſſe probatur. fo. lx. D & fo. xi. A
Euchariſtiam recipere ex diuino nō tenemur mandato. fo. lxi. C D. & folio lxiii. C D.
Euchariſtiam cur ſoli hodie ſacerdotes ſub utraq; ſpecie ſumunt fol. lxi. D. & fol. lxv. B
Euchariſtiam Chriſtus ī cœna tm̄ duodecim Apoſtolis dediſſe legitur. fol. lxii. A & folio lxiii. C
Euchariſtia non niſi (excepto neceſſitatis articulo) a ieiuniis ſumenda eſſe probatur. fo. lxii. B
Euchariſtiā laycis dandā eſſe ſub utraq; ſpecie aſſerit Lutherus fo. lix. D.
Soluuntur eius rationes folio. lxiiii. B C D. & folio. lxv. per totum.
Euchariſtiam ſuſcipiēs ſub una tm̄ ſpecie, tantum fructus ſeu profectus habet quantum ſi reciperet ſub utraq;. folio. lxiii. B
Euchariſtia quadrupliciter manducari poteſt. folio. lxiii. C D
Ad euchariſtiæ ſacramentum acceſſurus, probare prius ſeipſum debet: id eſt, propriam conſcientiam diligenter diſcutere & examinare, & peccata confiteri, & orationes præmittere fo. lxvi. per totum. & fo. lxvii. A B
Eunomius arrianus qua punitione fuerit a deo punitus folio. clxxxvi. C
Exclamatio Lutheri contra ſacerdotes Romanos. folio. xxix. A
Exemplum cuiuſdā martyris qui morſu linguam præſcindēs, libidinē ſuperauit. folio clxix. C
Exemplum ꝑpulcrū recitat Hiero. de quodam monacho parco. fo. clxi. D.
Ex hui⁹ ueritate propōnis De⁹ & hō, unus eſt Chriſtus; mutua ſequit̄ prædicatio concretorum utriuſq; naturæ de ſeinuicem. folio. cvii. D.
Exhortatio ad Lutheriāos alliciēs eos ad eccleſiæ unitatem. folio. xvii. D. & folio xxix. C D
Expoſitio huius dicti. Hoc eſt corpus meū. q ſit. folio xlix. A.
Expoſitio ſnīæ Pauli. Panis quē frāgimus ꝑticipatio corpis xp̄i ē. fo. eo. B.

F

FAllunt̄ plurimiq per delicias ꝑuenire credūt ad uitæ brauiū. folio clxv. A. & . C.
Fœminæ ſi cū clericis habitēt uiſcariū nō deerit diaboli. f. clxx. B.
Feſto die cur ceſſant manuum exercitia folio. cxxv. D.
Fides meritū nō habet, ubi ei humana rō experimētum præbet fol. xliiii. D

Fide ſola & nullis operibus homo iuſtificatur.fo.cxi.D.
Fides hoiem iuſtificat: ſed nõ ſine dilectiõe, per quã ipſa operat̃.fo.cxiiii.A
Fidem ueram habere quis dicitur. fol. cxv.B.
Fides ſola ſine bonis operibus an ſufficiat ad ſalutem.fo.cxi.B.
Fidei dogma puertẽs et ſi angelus aut papa ſit, audiẽdus nõ ẽ.fo.cxxxvii.D
Fides ſine operibus mortua eſt.fo.cxv. A.&.C.
Fideles quõ dicunt̃ eſſe de carne & oſſibus Chriſti.fo.xcv.A.B.
Filius dei quomodo dicit̃ reliquiſſe patrem.fo.xcv.B.
Finis bonus ei nõ eſt: cui mala ſemper fuit uita.folio.clxiiii.D.
Fomentum luxuriæ quando præſtatur fo.clxxv.D.
Forma quid ſit.fo.cvi.B.
Fortiſſimos, ſapiẽtiſſimos, & ſanctiſſimos uiros, nõnunq̃ ſuperauit carnis uoluptas.fol.clxix.C.
Fortunæ diffinitio.fo.cxxix.D.
Fruitio & uiſio dei, cur dicantur ꝓmiũ ſubſtãtiale.uide fo.cxvii. B.
Funerum cultus uetuſtiſſimus eſſe probatur.fo.lv.D.

G

Gaudium accidentale beatorum uſq; ad diem iudicii augeri dicitur: & ecõuerſo pœna accidẽtalis damnatorum.fo.lvi.D.
Generatio dupliciter ſumit̃.fo.ciii.C.
Gladium contra ſentẽtiam domini accipere, & eo ferire qs dr̃.f.clii.D.
Gloria Lutheri quæ ſit.fo.ii.D.
Golyæ giganti Martinus Lutherus cõparatur.fo.i.C.
Gradus ſex quibus peruenitur ad contemplationẽ dei.fo.clix.B.C.
Gratia gratum faciens quæ homini datur per cõtritionem, a tribus eſt q̃uis aliter & aliter.fo.lxx.D.&fo.lxxi.B.
Ad gratiam dei recipiendam præparatio triplex.fo.lxxi.C.
Gratiã quã recipit homo in baptiſmo poteſt ipſe per ſuam uolũtatem amittere.fo.lxvii. D
Gregorii papæ tempus.fo.xlvii.A.

H

Hereticorũ cõditiones imitat̃ Lutherus.fo.iiii.D.
Heretici uenenũ erroris dulci cõmiſcẽt blãdimẽto: & legẽ ꝓferũt ut legi ꝓ̃ria ſtatuẽt.fo.iiii.D
Hereticorum uaria ſũt genera. primũ ponitur fo.iiii.D. ſecundum fo. v.B. tertium.fo.eo.D.
Heretici aſſumunt teſtimonia ſcripturarum, de ueteri & nouo teſtamento & illis acuunt linguas ſuas, ut cordis uenena ore pronuntient.fo.v. A.
Heretici euãgelicã ueritatẽ praua intelligẽtia corrũpũt: & ſunt caupões ꝑeſſimi faciẽtes de uino aquã. Ibidem.
Hereticos a nobis præ aliis deuitãdos, oſtendit Origenes.fo.v.A.
Heretici non lucernæ ſed quaſi lucernæ eſſe uidentur.fo.v.B.
Heretici nunq̃ inquiſitionibus ſuis ueritatem conatur aſſequi: ſed uictores uideri.fo.v.B.
Heretici aliquas ſuis falſis doctrinis, inſerũt ueritates: ut facilius queãt innocentes decipere.fo.iiii.D.

uetera ſemper mutãt nouis.fo.v.B.

Hereticoꝝ locus ipſa ſuperbia eſt: quibus una ſemper fuit intentio, captare gloriã de ſingularitate ſciæ.fo.vi.A.

Heretic⁹ qs ꝓprie dicitur.fo.eo.A.B.

Hereticos diuerſi erroris tam multos cur deus in Eccleſiam iſurgere pmitit.fo.vi.C.

Hereticorũ batillis oportet altare circundari: ut certa & manifeſta fiat omnibus catholicorum & infidelium differentia. fo.vi.C.

Hereticorum regularis temeritas. fol. eodẽ.D. Ibidem prænũtiatæ cur ſint hereſes.& fo.vii.A.

In hereſes uarias multi non intelligentes, uel male ſcripturas, dilapſi ſunt folio. vii. A.

Hereticorum peculiaris iſania quæ ſit folio. clxxxvii.D.

Hereticoꝝ mos.fo.clxxxviii.A.

Hereſiarchæ qui Eccleſiæ fidem ſubuertere demoliti ſunt, qui fuerint. uide fo.clxxxvii.B.

Heretici confundunt̃ (ſecũdũ Hiero.) & tribulantur ab eccleſiaſticis uiris folio.cxxii.C.

Heretici ut plurimum eloquẽtes ſunt ita ut eoꝝ doctrina argento cõparet̃ ꝓpter eloquii uenuſtatẽ.fol.lviii.B.

Heretici cito peritura ſcribũt & ſimul ſapientes & fatui ſunt.ibidem.

Heretici ideo cõſtitutiones patrum nõ recipiunt: quia a ſanctæ Eccleſiæ gremio extranei exiſtunt.fol.v.D.

Hereticos iuſte cõburi ꝑ iuſtitiam ſæcularem contra Luthe.oppoſitum aſſerentem probatur.folio.cliii.D.& folio.cliiii.A.B.

Ab unius heretici malicia multorum ꝑditio.fo.cliiii.B.

Hereticorũ ora obſtruere & eis loquẽdi libertatẽ auferre debet ecclia ibidẽ.

Heretici qñ ſint tollerandi.fo.clv.A.

Hereſes quomodo ſint neceſſariæ i eccleſia ibidem.& fol.vi.C.

Hereticorum mors corporalis aliquando fidelibus utilis.fo.eodem.B.

Heretici raro caſti.& dediti ſũt ut pluririmũ illecebris & uoluptatibus. folio clxviii.D.

Heretici omnes habitare dicuntur in aquilone. ibidem.

In Hereticos dure ſæuit ira dei. folio. clxxxvi.D.

Hereticorũ ullas nunq̃ eccleſia dei blaſphemias a retroactis ſæculis intactas & inexpurgatas reliquit.fo.liiii.B.

In hereticis manent ſacramenta chriſti uera & ſancta: ſed ad damnationẽ eorum.fol.xxvi.per totum.

Hieronymus quãdo florere cœperit, & quo anno obiit. uide fol.xix.C.

Hypocritarum & deuotariorum ſuperſtitiones.fol.lxxviii.C.

Homo diſcrepare qñ poſſit ſine pctõ a diuina uolũtate .uide fol. cxlv.D

Hominem poſſe ſine pctõ eſſe mortali oſtẽditur fol.cxxxiiii.C.

Homines oẽs cur ab uno deſcenderint: & cur non fecit eos deus omnes ſimul ſicut fecit angelos uide fol. lxxxvii.B.

Hoĩs duplex eſt uita & duplex ætas. ſ. ſpũalis & corporalis.folio.lxvii. C.

Hugo de ſancto Victore partiſieſium clariſſimus doctor, qua floruerit tempeſtate. uide fo.xlvii. B.

Index alphabeticus

IEiuniū opus eſſe pro pctis deo ſatiſfactoriū ꝓbatur. fo.lxxxiiii.A.
Ieiuniū triplr dr̄.& quid ſit ieiuniū ꝓpe.fo.lxxxiiii.C
Ignatii perpulchra dicta de ſacerdotibus & epiſcopis.folio.xxxi.D. &. fo. xxxii.per totum.
Ignem eſſe purgatorii fatetur Auguſ. fo.cxxxiii.C.& fo.cxliiii.D.
Imitat̃ ſp mēdaciū ueritatē.fo.iiii. D.
Imperatorū legibus eſſe obtemperandū,aſſerit Augu.fo.cxxxvi. A.
Impoſſibile nobis iuſiſſe deum Lutherus aſſerit. folio.xxii.B. qui Ibidem improbatur.
In bonis mereri opibus negat Lutherus.fo.cxii.A.& fo.cxiii.B.
Incredulitatis pctm̄ ſolū eſt qđ dānat hoiem ſcđm Lutherū. fo.cxi.B.
Indulgentiā a deo de pctis uix unus de cētū millibꝰ quoꝝ mala ſemp fuit uita merer̃ i hora mortis hr̃e. clxiiii.C.
In impii iuſtificatione duo cōcurrūt ex parte dei:& alia duo ex parte ipſiꝰ peccatoris:quæ quidem ſibi adinuicē correſpondent.fo.lxx.C.D.
Inuectiua in concubinarios ſacerdotes.fo.clxxiii.A.
In initiis ſacerdotes quidam cur uxorati.fo..clxxv.A.B
Iniuria an ſit repanda .& an ſit xp̄ianis licitū corā iudice regrere de iniuriæ reparatiōe:fo.cxxviii.D.& cxxix.A.B.
Iniurias & irriſiones Lutherꝰ,ut plurimū cōmiſcuit dictis ſuis. fo.lxviii.C.
Inobedientiæ peccati punitio uaria.fo clxvi.C.D.
Inter ep̄m & ſacerdotē nulla diſtantia, in cōficiēdo corpus xp̄i. fo. xxxv. D.
Ioan.Chriſoſto.qñ obiit.fo.xxxiii.D.
Iudeus duplex ſcilicet carnalis & ſpiritualis.fo.xvi.D.
Iudicium ſibi māducat & bibit(ait Lutherus)ſi quis accedat ad ſacramentum eucha.ea nixus fiducia,ꝙ confeſſus ſit & ꝙ non ſibi conſcius eſt mortalis peccati &c. fo.lxv.D.
Iuſtus & peccator idem homo ſimul & ſemel eſſe poteſt.fo. cxxxv.A.
Iuſtificari uſqꝫ ad mortē (ut ꝑcipit ſcriptura)quō accipit̃.fo.cxv.D.
Iuſtificationis ordinē ſūptū ex Augu. uide fo.lxxi.D.

L

LEgalia cum euāgelio obſeruanda eſſe dogmatizabāt Ebionitæ. fo. clxxix.D.
Legalia qcūqꝫ obſeruauerit ſiue ex iudeis ſiue ex gētibꝰ i baratrū diaboli deuolutꝰ oñdit̃.fo.xv.B.C.
Lex iuſto non eſt impoſita quomodo intelligendum ſit. fo.cxxvii. D.
Legē æqualiter non obſeruāt qui ſub, & qui ſupra legem ſunt.ibidem.
Lex peccatoribus obſtinatis datur i flagellū. Proficientibꝰ in pedagogum. Perfectis in ſolatium. Ibidem.
Legis inimicus eſſe cōiicitur, qui timore pœne & non amore iuſticiæ opus legis facit. fo.cxxvi. D.
Legē dei ille exqrit ſemp: q quā habet agēdo,exqrit ꝓficiēdo. f.cxxvii. A.
Lex charitatis dat ueniā pctis delet ꝑterita,admōet đ futuris.f.cxxiiii. D.
Legis meditatio, quādo & quomodo augere dicitur peccatum. fol.cxxvii. A.&.fo. cxxviii. A.B.

Lex nõdata ẽ q̃ poſſet uiuificare:ſed q̃ oñdit pctã peccatori. fo.cxxiiii.C.

Lex timoris quæ fuit.& lex charitatis q̃ ſit & cuius ſint effectus. fol.eo. D.

Lex triplex ſecundum Ambro. Ibidẽ.

Lex ut plurimũ circa ſcœleꝝ(qđ Lut. negat)interdicta uerſat̃. fo.cxxv.A.

Lex duplicem uim habet. Ibidem.

Legem eſſe etiã iuſtis & pfectis poſitã, cõtra Lut.probatur. fo.cxxvi.C.D. & fo.cxxvii.per totum.

Lex noua cur dr̃ on⁹ leue.f.clxxvii.C.

Lex euangelica & ſi liberet nos ab oneribus legis uet.non tamen a lege inſtitutionis humanæ.fo.cxli.B.

Lex euãgelica cur dicatur lex perfectæ libertatis uide. fo.cxli.A.

Legiſdoctores q legẽ agnoſcẽtes,non faciũt eã,multo ampli⁹ cruciabunt̃ in inferno,q̃ ignorantes fo.cxxviii.B.

Lex homines cõſtituit ſacerdotes ut ꝓ ſuis & populi delictis offerant Deo ſacrificia. fo.xxxiii.D.

Libellos Author duos edidit cõtra Lutheri hereſes.fo.iii.A.Et ibidem quibus eos titulis inſigniuit.

Liber iſte,ſi nõ hereticis,catholicis ſaltem proderit.fo.iiii.B.

Liberum arbitriũ eſſe dñs actuũ ſuoꝝ cõtra Luth.hoc negãtem ꝓbatur. fo.cxxix.D.& fo.cxxx.per totum.

Liberum arbitrium tria dicit,& in tria diuiditur. fo.cxxx. B.

Liberi arbitrii diffinitio.Ibidem.

Liberum arbitrium cur ſic appellatur Vide ibidem.C.

Liberum arbitrium cogi non poſſe ab aliquo oſtẽditur.fo.eo.C.D.

Differt dicere Liberum arbitrium induci mutari,& cogi. Ibidem.

Lib.arbi.induci põt ab agente creato. mutari uero a ſolo deo,cogi autem a nullo.Ibidem

De libero arbitrio dupliciter cõtingit loqui.fo.cxxxi.A.

A libero etiam arbitrio bonus opus dependere,cõtra Luth.oppoſitum aſſerentem probatur. fo.eo.B.C.

Circa liberum arbitrium alios lutheri errores, uide ibidem.

Libertatẽ priſtinã aſſeqmur per mortẽ Chriſti,ſed nõ in hac uita.fo.cxli.B.

Libertati chriſtianæ nequaq̃ repugnat ſubeſſe legib⁹ terrenorũ principũ: & Eccleſiæ cõſtitutionibus. fo.cxl.C.

Illud pauli. Nolite fieri ſerui hominũ quomodo intelligẽdum ſit. fo.eo.D.

Libertas triplex.fo.cxxxix.D.

Libido inſatiabilis. & maiorẽ ĩ uirginibus patitur famem.fo.clxx.B.C.

Libri lutheri conburendi fo. clxxxviii. C.& fo.cxci.D & fo.cxcii.D.

Lugubris exclamatio.fo.xiiii.B.

Lutherus hereſiarcha,quot imitat̃ hereticos:& quarũ hereſũ ſit iſtaurator ſeu renouator uide. f.clxxxviii.A.B.

Luther⁹ Peputian⁹ & Albigẽſis. Vuycleuiſta & Valdenſis eſſe cõuincitur. fo.xx.C.& fo.xxvii. C.

Lutherus epiſtolam negat Iacobi. fol. xcvii.C.& cur eam neget.xcviii.D.

Lutheri hereſis de diuina eſſentia confutatur.fo.ciii.B.C.D.

Lutherus cur cenſendus ſit hereticus. fo.vi.B. & fo. xlviii.C.

Lutherii nouam doctrinam, ſi mũdus exaudiet:faciet quod nunquam fecit folio.II. D.

Lutherus uerſutia quadā & palliatiōe, iuge auferre querit ſacrificium. folio ly.A.
Lutherus ſententiam ſuā & iudicium, Vniuerſitatibus ferme cūctis ꝓferre audet.fo.clxxxvii.C.
Lutherī pertinatiam.uide folio.vi.B. &folio.cxci.A.
Lutherum uelle omnia eccleſiæ dei ſacramenta auferre & anihilare probatur folio.xiiii.A.B.
Lutherus multos infecit ſuo errore fideles,fol.xlyiii.D.
Lutherus Iouinianiſta cōprobať folio cxl.B.& fo.cxyi.D.
Lutheri liber de captiuitate babylonica inſcriptus, pene ut Alcoran⁹ cenſendus.fo.eodem.B.
Lutheri cōtradictio de pœnis pc̄tis debitis.fo.lxxxyi.C.D.
Lutherus circa matrimonium cōuenit cū Valdenſibus.fo.xcy.C.
Lutherus terminos trāſgreditur quos poſuerunt patres.fo.ii.B.& fo.y.D. &fo.vi.A.
Lutheꝝ ſancti exulem a libertate chriſtiana fecerunt.fo.xxxi.A.B.
Lutherus oratorū floribus, imperitos decipit.fo.cxxxy.B.C.
Lutherus quas patrū auctoritates recipit:& quas reſpuit.uide fo.xxxyi.D.
Luther⁹ appellauit a ſede ap̄lica ad futurum concilium.fo.cxc.C.
Lutherus in ſeipm̄ ludit.fo.cxxi.C.D.
Lutherus ſibiipſi cōtradicit.fo.xcii.D.
Lutherus circa liberi arbitrii facultatem errori Manicheorum appropinquat.fo.cxxix.C.
Lutheri contradictiones.fo.y.B.C.
Lutherū Eccleſiæ quaſi lupū de ſylua admirantur.fo.cxyi.D.
Lutherus ad publicam erroꝝ abiurationē & retractatiōnē cōpellēdus.fo.clxxxyiii.C.& folio.cxci.D.& folio cxcii.D.
Lutherus ad reuocationē eius errorum hortatur.fo.clxxxvi.C.D.
Luxuria enſis diaboli, & hominem beſtificat.fo.clxxvii.A.
Luxuriæ fruct⁹ qui ſint.ibidem.
Luxuriæ propter peccatum uaria de⁹ immiſit flagella.Ibidem.
Luxuriæ radix quæ ſit.Ibidem.
In luxuriæ cadēdi uitium pluſq̄ in aliis timendum eſt peccatis.fo.eodem.B.
Luxurioſorum feſtiuitas & prædicatio que ſint.fo.eodem.C.
Luxurioſo caſtitatis uerbū ē offenſio. folio.clxx.C.

M

MAgiſtrū ſnīaꝝ lib.iiii.cū oībus ſuis ſcribētib⁹:Lutherus conſulit cōtemnendū. fo.lxviii.C.
Machometani a quo habuerunt originē.& qn̄.fo.lii.A.& clii.C.
Mahumet qn̄ nat⁹ ſit,& ex qbus parētibus,& quoꝝ auxilio Alcoranum cōfecerit. uide fo.lii.A.
Mala quæ fiunt his diebus in ſanctorū feſtiuitatibus.fo.cxxyi.A.
Malefacere qn̄ ſit meritoriū:& nō malefacere qn̄ ſit culpabile.fo.clxxv.C.
Malo nō reſiſtere qn̄q; ē ꝓceptū, qn̄q; cōſiliū,qn̄q; malū.fo.cxxix.B.
Maria uirgo cur non dr̄ mr̄ deitatis,ſicut mater dei.uide fo.cviii.B.C.
Mariā uirginē fuiſſe cōceptā abſq; ori-

ginali pc͞tō contra Lut. & rōnibus & auc͞tātib⁹ ꝓbat͞. cxli.D.& cxlii.p to.

Martyrilogiū ul' ſāctorū legēdas Lut. irriſorie uocat battologiā.fol.xxi.B.

Martinum Lutherum draconem in inſydiis latitantem operis author appellat folio.i.G

Martinus Lutherus nouū pp'lis cudēs euangelium:& nouā proponēs fidē, Eccleſiæ inſtituta diſputationib⁹ ſuis inuertere nititur.folio.i.C.

Martinum Lutherum in ſcripturis ſacris inſanire, author aperte demonſtrat folio.ii.A

Martinus Lutherus uer⁹ probatur hereticus folio.vi.B.

Martini Lutheri opera a quibus theologiæ facultatibus damnata ſunt folio.ii.D.& folio.clxxxvii.A

Matrimonii ſacramentum a deo fuiſſe inſtitutum probatur.fo.lxxxvii.G & fol.xciii.B.

Sacri mr̄imōii materia & forma.xcl.A

Matrimonium triplex.fo.xciii.C.

Matrimonium quomodo ſit magnum ſacramentum.fo.lxxxix.D.

Circa matrimonium Lutheri obiecta ſoluuntur.fol.xciii.A.B

Matrimonium quomodo dicatur ſacramentum uete.& nouæ legis. folio lxxxix.A B & fo.xciii.D

In ſacramenti matrimonii ſuſceptiōe quæ gratia conferatur.fo.xc.A

Ex gratia q̄ in matrimonii ſacro cōfertur:triplex orit͞ bonum.f.xc.B

Ex matrimonio triplex orit͞ bonū.f.ꝓlis fidei & ſacramenti.fo.xc.C

Tria in matrimonio conſiderant͞.f.ſignatio, officiū, & remedium.fo.xc.B

Matrimoniū ſpirituale inter Chriſtū & Eccleſiā recte ſignatur per matrimoniū uiri & mulieris.fo.lxxxviii.D

Matrimoniū cur tm̄ apud fideles ſit ſacramētū & nō apud infideles.uide folio xci.D.& fo.xciii.C D

Matrimoniū eſſe ſacramētū cur negat Lutherus.fo.xcii.A

De matrimonio Pauli ſentētiā.Sacr͞m hoc magnum ē &c.quomō exponat Lutherus.uide folio xcii.B C.& quo modo author.folio xciiii.D

Circa matrimonii ſacramentū Lutheri contradic͞tio.fo.xcii.D

Circa matrimonii impedimenta uide Lutheri ſentētiam.fo.xcv.B C

Matrimonii impedimenta duodecim. folio xcv.D

Impedimentorum matrimonii ſufficientia multiplex.folio.xcvi.A B C & ex quadruplici cauſa.ibidē.

Medicum honorari iubet ſcriptura:cuius artem Chriſtus approbauit folio cxlix.B.

Melchiſedech quid īterpretat͞.& quomodo ab Apoſtolo dicitur fuiſſe ſine patre & ſine matre, & ſine genealogia.folio xxiiii.A B

Melius eſt nubere q̄ uri quomodo exponat Hiero.uide folio.clxxx.D

Merendi locus poſt hāc uitā nō cōceditur.fo.cxlvi.C.& folio ſequēti.C

Meritum fruſtra queritur poſt hanc uitam.folio lvii.A C

Merita intueri dupliciter contingit. Et quando ſit peccatum & quando meritorium.folio cxix.C

Mortui nōhn̄t partē(ait Sapiēs) i hoc ſeculo nec ī opere qd' ſub cœlo gerit͞

quõ itelligẽdum ſit.folio lvi.B.C
Miſſam (ait Luthe.) euangelium nõ ſi nit eſſe ſacrificium.fo.xlix.D
Miſſam poſſe applicari ſeu offerri pro peccatis, ſatiſfactionibus, pro defun ctis negat Lutherus Ibidem
Miſſam ſeu euchariſtiæ conſecrationẽ dici ſacrificium, & oblationem, & ho ſtiam: & poſſe applicari ſeu offerri ꝓ uiuis & defunctis contra Lutherum probatur folio liiii.B.C.D.
Miſſa quid ſit, unde & quare dicit̃ miſ ſa.folio eodem.B
Miſſarum nota uarium numerum quẽ ob lucrum adinuenerunt queſtuarii quidã & nebulones.folio lvi.A B.
Miſſa pro defunctis eſſe cœlebranda contra Lutherum probatur.folio lv. C D.& folio lvi.A.
Miſſa inter maiora mortuorum ſuffra gia computatur. folio.lv.C
Miſſam quorundam ſacerdotum audi re cur prohibent canones fo.lix.C.
De miſericordia melius eſt rationem reddere q̃ de crudelitate fo. lxxvi.B.
Miſerius nihil q̃ propter nũmum deũ contemnere.folio clxii.C
Miſterium unde dicitur & ĩ quo differt a miniſterio.folio xciiii.C
Monachos circiter quinq; millia refert Hiero. habitaſſe ſimul in uno mona ſterio.folio clxi.D
Mundi miſeriæ, diſcrimina, & fallaciæ; folio clxxxv. B
Mund⁹ iſte cur mare magnum dicitur; folio lxviii.
Mulierum acceſſus, prima clericorum tentamenta ſunt.folio clxx.B
Mulieres fugiendas eſſe admonet ſcri ptura.folio clxix.& folio clxx.per to tũ.& folio clxxv.D.& folio clxxvi.A.
Murmurantes contra religioſos & ſa cerdotes, ac prælatos pulchre arguit Chryſoſtom⁹.folio cxxxviii. A B C.
Mutatio multipl͛r accipitur tã a philo ſophis q̃ a ſanctis.fo.xliii.B.C.

N

NAtura & perſona ĩ quo & quomõ differũt.f.cviii.B
Natura humãa aduẽticia eſt pſonæ uerbi: ſed ñ ac cidentalis.fol.cvii.B.
Naturæ humanæ cum deo duæ ſocieta tes & cõiunctiones, ſignant̃ p duas ſo cietates, quæ ſunt in natura humana. fo.lxxxviii.B
In natura humana a prĩcipio duas mi rabiles fecit Deus coniunctiones. fo lio.lxxxvii.C D
Naufragium, poſt quod baptiſmus eẽ dicitur pma tabula & pœnitẽtia ſcd'a quid ſit.folio.lxviii.D
Nauẽ eccl'iæ & ſi de⁹ qñq; agitari per mittat: minime tñ naufragari. vi.D.
Neceſſitas duplex.fol.ci.B
Neceſſitas illa fœlix, quæ ĩ meliora cõ pellit.folio.clv.A
Nemo inultus remãſit qui ſe cõtra po tiores extulit. fo.cxxxvi.Et ibidem plura exempla recenſentur.
Nemo eſſe in hac uita ſine peccato pro batur.fo.cxxxiii. D
Nemo iactet opera ſua bona ante fidẽ: & nemo ſit piger in bonis operib⁹ ac cepta fide.fol.cxv.A.
Nemo q̃tumcunq; bonus atq; perfe ctus q̃diu hic uiuit & põt, ceſſare de bet a bonis operibus.fo.cxxvii.C.

Neſtorii error de eucharistia ponitur. folio.lx.B.

Nicenæ ſinodi conſtitutio quæ prohibet clericos cum mulieribus habitare.folio clxxi.A

Niſi manducaueritis carnem filii hominis &c.quomodo intelligẽdum ſit Vide folio lxiii.C D

Nitens cutis, ſordidum oſtẽdit animũ. folio.clxx.B

Noticia ſacrarum litterarum multum creuit per temporum incrementa folio xlviii. B

Nominum diuerſitas angelorum, diuerſitatem notat meritorum folio. cxviii.B

Nuptiæ terram implent: uirginitas paradiſum.folio clxxx.C.

Nuptias cur damnabant Manichei.folio clxxviii.A.

O

Obedientiæ uirtus Apoſtolorum animos præcixit.folio clxvii.C

Obedientia perfecta, quæ ſit.folio eodem.C D

Obedire an teneantur religioſi in omnib⁹ prælatis.ibidem.& fo.clxviii.A.

Obediẽtiæ modus quis ſit .ibidem.

Obedientia commendabilis duplex. folio clxviii.A

Obedientiæ gradus quot ſint.folio eodem.B.

Circa obedientiam ſanum datur conſilium.Ibidem.

Obedientiæ meritum quando nõ percipit ſubdit⁹.Et quæ ſit obediẽtia pl⁹ meritoria. Ibidem:

Obedientiæ meritum maximum eſſe probatur.fol.clxvii.B C

Obedientiæ commẽdatio.folio clxvi. C & folio clxvii.B C

De obedientia ſermo placidus Hiero. ad religioſos.folio clxvi.per totum.

Obedientiæ exempla in animalib⁹ irrationabilibus.folio clxvi.B

Oblationes impii ſacerdotis, ualere ꝓbatur fo.lviii.C D

Rñdetur ad obiecta Lut.in oppoſitũ folio eodem.D & folio lix.per totum

Obligationẽ nõ inducit omne Chriſti factũ ad ſimiliter faciendũ.fo.lxii.D

Oleum oliuæ cur magis ponitur pro materia ſacramenti unctionis q̃ aliud oleum.folio xcvii.B & C

Orationem eſſe partẽ ſatiſfactionis, qua homo poſſit deo ꝓ peccatis ſuis ſatiſfacere oſtendit.folio lxxxiiii.B

Oratio tripliciter ſumi poteſt.fo.eo.C. Ibidem orationis diffinitio.

Orationem tuam ſi uis ad cœlũ euolare, fac ei duas alas.folio.lxxxiiii. D

Oratio quæ fit in perſona eccl'iæ a quocunq; proferatur prodeſt.fo.lviii.C

Peccatores deus non exaudit quomodo intelligendum ſit.Ibidem.

Orationi cum uacare intendunt coniugati:a ſe copula abſtinere debent carnali.folio clxxvii.D

Oratio perpulchra beati Ambroſii dicenda a ſacerdote ante miſſæ celebrationem.folio lxvi.D

Ordinis ſacr̃m(ait lut.)eccl'ia xp̄i ignorat: inuẽtũq; ẽ ab eccl'ia papæ.fo.xx.C

Ordinis ſacramentum delyrat Lutherus.Ibidem & D

Ordinis ſacramentum quid ſit ſecũdũ Lut.folio xxi.A

Ordinis ſacramenti diffinitio. folio xxiiii. D

Ordinem eſſe ſacramentum oſtendi/tur folio. xxv. A

Ordinis ſacramentum duplicem iclu/dit poteſtatem. Ibidem.

In ordinatione ſacerdotū duplex cõ/fert̃ ptãs. ſ. cõſecrãdi, & ligãdi & utra ꝗ æqualis ē & inauferibilis i oĩb⁹ rite cõſecratis ſacerdotib⁹, tã maiorib⁹. ſ. epis, ꝗ minorib⁹. folio xxv. B. C

Ordinis ſacramentum inamiſſibile ꝓbatur tam in hereticis & ſchimaticis: ꝗ in catholicis. folio xxvi. A B C

Ordinatio ſacerdotum etiam a tempore Apoſtolorum per manuum fit im poſitionem. folio. xxviii. C D

Ordinandus ſe diſponere debet: ut di/gne ad ſalutis ſuæ meritū ordinis ſu/ſcipiat ſacramētum. folio xxvii. C D

Ordines ſeptem eccleſiaſticos a princi pio in Eccleſia dei ſemp extitiſſe pro batur. folio xxxii. B C & fo. xxxv. C

Ordo in quo uniuerſi bonum conſiſtit quid ſit. folio xxxviii. C

Origenes quo tempore floruerit: quo ue obierit Vide folio lxxvi. A.

Opera bona eſſe ad ſalutē neceſſaria, et per illa mereri (qđ Lut. negat) ua/riis probat̃ ſcripturis. folio cxiii. B C D. & fo cxv. D

De operibus multi gloriantur inani/ter. folio eodem. C

Opera nulla ante fidem ſunt bona ap/pellãda. folio eodem. D & fo. cxiiii. B.

Opera fidei & iuſticiæ non ageti ad infi delitatē reputatur. folio cxv. C

Opera bona qua opinione fieri debeāt ſecundum Lutherum. folio cxii. D et folio cxiii. A B

Opera nõ eſſe æqualia ꝗtum ad meri/tum attinet contra Lutherum uariis oſtenditur teſtimoniis. folio cxvii. A. B C D.

Opera bona quando ſint meritoria & qñ non, uide folio lxxxvi. B

Opera nec bonum nec malum faciunt hominem. folio cxiii. B C

Opera bona ea ſola dicēda ſunt ꝗ fiunt per dilectionem. Ibidem.

Opera hominem bonum, uel malum faciunt coram hominib⁹. fo. eodē. C.

Operib⁹ malis nõ debetur niſi damna tio: & bonis regnū cœlorū. f. cxliii. C

Opera bona impius & ſi uideat̃ facere nec bona uocanda ſunt: quia ex eo ꝙ nõ operatur, impius eſt. fo. eo. D.

Iactet merita ſua: qui alien⁹ eſſe cupit a gratia. Ibidem.

Opera miſericordiæ propter quid fi/unt. Ibidem.

Opera quæcū ꝗ ante charitatē (ait Lu the) ſunt pctã & dãnabilia, & indiſpo nētia ad grãm. folio cx. B

Operatio hominis propria ꝗ ſit, qua ab aliis diſtinguitur animalib⁹ cvi. A.

Opinio Scoti circa pœnitētiæ ſacramē tum improbatur folio cxxi. C.

Opus idem bonum magis reddi meri torium ex uoto factum, ꝗ ſine uoto, triplici ratiõe probat̃ folio clv. C D

P

Panis añ cõſecrationē: panis eſt; ſed poſt cõſecrationem corp⁹ xp̃i ē. fo. xlvi. B C. Et quõ intelligēdæ ſint ſctõꝝ auctãtes ꝗ uident̃ corp⁹ & ſãguinē xp̃i panem uocare & uinum, Ibidem

Panis & uinum in hoſtiæ conſecratione quomodo dicũť aſſumi & uniri diuinitati folio xlv. B C D
Panis quem frangim⁹ participatio corporis Chriſti eſt: quomodo intelligẽdum ſit. folio xlix. B
Panem uocat ſe Chriſtus in euangelio & cur. folio xlix. C D
Papam habere ius conſtituendi ſuper chriſtianos, cõtra Lutherum hoc negantem, probatur. folio. cxxxv. D uſq; ad fol. cxli.
Papæ tenentur obedire etiam imperator & reges, aliiq; Chriſtianorũ principes. folio cxxxix. B
Papa approbator uel reprobator doctrinarum. folio. cxxxix. A
Patientiæ præcepta in animo ſemper ſeruanda. folio cxxix. A
Patientiam quomodo operatur tribulatio folio cxix. B
Paulus rebelliones carnis ſentiebat. folio clxx. A
Paulus & beatus Franciſcus per reuelationem ſciuerunt ſe habere gratiã dei. folio cxxi. A
Paupertas uoluntaria primum eſt fundamentum ad perfectionem charitatis aſſequendã. fo. clx. D. & fo. clxi. A
Paupertas mater religiõis. fo. clxii. D.
Paupertatis utilitas & fructus ac laus. folio clxli. B C D
Pauperes electi ſunt Apoſtoli, præter duos, qui diuitias relinquẽtes: paupertatem amplexi ſunt. fo. clxili. B
Peccata uenialia diſtingui a mortalib⁹ negat Luthe. folio. cxxxi. D. Qui ibidem improbatur.
Peccata eſſe paria, aſſerebant Stoyci, folio cxxxv. B
Pctm̃ ueniale ĩ auerſiõe nullo mõ cõicat cum mortali. fo. cxxxii. A
In peccato ueniali nõ eſt auerſio a deo nec contemptus dei: ſed elongatio q̃dam & retardatio. folio eo. B.
Pctm̃ ueniale & pctm̃ mortale in q̃bus conueniunt & in quibus differũt. fo. cxxxii. C.
Peccatorũ apud Chriſtianos una ẽ circunſtantia ſecundum Lutherum. fo. lxxviii. C. Sed improbatur. fo. lxxix. per totum. ubi probatur circunſtantias pctõrũ eẽ in multiplici genere.
Peccatorũ diuiſionẽ negare prætẽdit Lutherus. fol. xviii. C
Peccatum mortale ſolum damnat hominem. folio clxiii. B
Peccatum ſi non ſit uoluntarium, peccatum non eſt. folio cxxx. B.
Ad peccati deletionem duo ſunt neceſſaria. folio lxxii. C
Peccata ſua diligẽter debet homo diſcutere, & oĩa ſcd'm ſpeciẽ ĩ unũ colligere: & de ipſis dolere. fol. lxxli. A.
Peccator qui nõ eſt, & eſſe ſe putat meretur folio. cxxxviii. B
Peccatum quod minimum uꝛ apud homines: apud deũ graue ſæpe ꝓbatur eſſe. & econuerſo. folio clxvi. D
Peccatũ ueniale charitatis minuit feruorem. folio. c. B
Peccatum nullũ etiam minimum remanet impunitum. folio lxxxii. D & folio. cxlv. C.
Peccãdo q ſordinẽ ꝑdit ꝑm ĩatẽ bonũ & ordinẽ acq̃rit puniẽtẽ malum ibidem.
Peccatũ ſi nõ punitur: inordinatum dimittitur. folio lxxxv. B

Pelagius hereticꝰ paruulis ſtatim poſt baptiſmum ſacrā cōionem ſub utraq; ſpe miniſtrauit. folio lx. C
Pœnitentiam eſſe ſecundam poſt naufragium tabulam, contra Lutherum hoc negantem probatur. folio. lxviii. A B. Et cur dicatᷓ ſecūda tabula. ibi.
Pœnitentiæ partes negat Lutherus. f. lxyii. C. & fo. lxix. A
Pœnitentiæ ſacramentum comparatur ad alia ſacramēta. fo. lxxiii. B
Pœnitētiæ in ſacramento concordant ſignum & ſignatum. Ibidem.
Pœnitendi modus a Chriſto inſtitutus quis ſit. folio. eodem. C
In pœnitētiæ ſacro, apparet maxime Xp̄i clementia. Ibidem.
Pœnitentiæ ſacramentum quid ſit. folio. eodem. D
Sacramentalis pœnitentiæ diffinitio quæ ſit. Ibidem.
Sacri pniæ materia & forma. fo. lxxii. D
Pœnitentia unde dicitur folio. lxix. B
Pœnitentia multiplex eſſe oſtenditur. Ibidem.
Pœnitentia ſolennis quæ ſit & in quibꝰ differt a publica fo. lxix. B
Pœnitentiæ uirtualis, diuerſæ uariæq; ponuntur diffinitiones, folio. lxix. C D. & folio. lxx. A
Pœnitentia tripliciter notificatur. folio. lxix. D
Pœnitentiæ diffinitio per Magiſtrum ſentētiarum, datur. Ibidem.
Pœnitentia an a ſolo Deo, an etiam ſit a peccatore folio. lxx. B
Ad pœnitentiam agēdam: ſe diſponere debet peccator & quomodo. ibidē
Improbatur ibidem Lutherus aſſerēs q; nec amore nec timore poteſt homo ſe præparare & diſponere ad recipiendam gratiam dei.
Pœnitentia ſacramentalis reiterari poteſt & debet quotiens quis peccat fol. lxyii. D. & folio. lxyiii. A. &. lxix. C
Pœnitētia publica ſemel tm̄ datur uni & pro quibus peccatis. fo. lxix. B.
Pœnitens uere non eſt qui cōfeſſionis uotum non habet. fol. lxxxii. A
Pœnitentia neq; ut cauſa efficiens, neq; ut cauſa formalis delet in homine peccatum. folio. lxxxi. B C
Pœnitentiæ ſacramētum acceptum ut includit partes ſuas in actu & uoto, liberat cōfitentem, a mortali peccato. folio. lxxxii. B
Pœnitentiæ ſacramentum eſt certum ſignum q̄tum in ſe eſt remiſſiōis culpæ & partialis pœnæ. Ibidem.
Pœnitentem non oportet peccatū ſuū obliuioni traddere, ſi illius indulgentiā a dn̄o habere optat. fol. lxxii. A
Quid domino dicere debet peccator, cum de omnibus peccatis ſuis recordari non poteſt. folio. eo. B
Pœna ſibi eſt quiſq; inordinatus animꝰ folio. lxxxii. D
Pœna quid ſit. Et triplex eſt. folio. lxxxiii. A
Pœna quadrupliciter poteſt eſſe uolūtaria. Ibidem.
Pœna ſatiſfactoria uoluntaria eſſe ꝓbatur folio. lxxxxii. D
Pœna qua puniēdi ſunt ſacerdotes ſāguinem Chriſti effundentes ponitur folio. lx. A.
Perfectus Chriſti ſeruus nihil preter Chriſtum habet. folio. clxl. C

Ad perfectum dupliciter peruenitur.folio. clx.C

Pertinacia qua quis reſiſtit Eccleſiæ determinationi, facit hominem hereticum.folio. cxlii. B

Philoſophiā circa Ariſtotelis, maledicta Lutheri.uide fol. cxlviii.B

Philoſophiæ Ariſtotelis de uirtute morali, de obiecto, & ſcientiis ſpeculatiuis, detrahit Lutherus.fo.cxlviii.B

Philoſophia legi dei quandoq; conſonat, & conſentit: quandoq; contrariatur.folio.cxlviii.C D

Philoſophia in tres ab Origene diuiditur partes.folio.cxlix. A.

In philoſophorū ſcripturis optima inueniuntur præcepta morum Ibidem.

Philoſophiā & philoſophorū ſapiam ab authore omniū deo deſcendiſſe, probatur folio.cxlix.B C

Philoſophia naturalis quid ſit. Ibidē.

Rationalis & ſpeculatiua bona pediſſeca ſacræ theologiæ. Ibidem.

Philoſophorū atq; poetarum ſcripturas legendi modus folio.co.C D

Philoſophorum atq; poetarum auctoritates, & ſnīas, Paulus & plures alii Apoſtolici tractatores, ſcriptis ſuis inſeruerunt. Ibidem.

Sanctorū ſcripturæ quæ loqui uidētur contra philoſophos aut philoſophiā quō intelligi debēt. ibidem.& fo.cl.A

Philoſophia nō ē dānāda, eo q̄ pleriq; philoſophi eā uarie expoſuerūt. Ibi.

A ſanctis cōdēnant̄, q nimiū tpis expoſuerūt circa gētiliū diſciplinas. Ibidem.

Inuectiua in quoſdam doctores Eccleſiaſticos & prædicatores. Ibidem.B C

Præcepta dei hominib9 poſſibilia probantur.folio.cxxii. C D

Præcepta dei ualde difficilia naturæ p̄uatæ uirtute.fo.cxxiii.B

Præcepta dei obſeruare contingit dupliciter. Ibidem.

Præcepta dei an obſeruari poſſint ſine gratia dei. Ibidem.

Duo ultia' dei p̄cepta a nullo(ait Lut.) q̄tūcūq; ſctō fuere obſeruata. fo.c.D Quod ibidem improbatur.

Præceptorū dei nouē obſeruās: & unū ommittēs, factus ē oīum re9.cxxiiii.B

Præliari contra turchas eſſe Chriſtianis licitum, immo meritorium cōtra Lutherum probatur. folio. cl.D.cū duobus foliis ſequentibus.

Prælatis Eccleſia eſſe obediēdum, uariis ſcripturarum & ſanctorum patrū teſtimoniis probatur.fo. cxxxv. uſq; folio.cxl.

Prælatus in his quæ ad officiū ſuū ſpectāt, cōtēni nō patiat̄. fo.cxxxvi.D.

Et cū debet patienter tolerare opprobria ſibi illata.Ibidem.

Premium debet̄ bonis op̄b9. f.cxv.D

Premia uaria in cœlo eſſe meritorum monſtratur.fo cxvii.A.

Præparationis mod9 ad Euchariſtiā nobis ab Auguſtino traditur. fo.lxvii.A & folio. cxxi.B

Perſonæ diffinitio. folio.ciii.D

Præſumptio Lutherii q̄ q̄ta ſit.fo.ii.B.

Pricipiū malorū, ſui p̄ſūptio. cxxii.A

Proficere in merito, ul̄ ad meritū quotupliciter dicitur.fo.cxvii.B

Purgatorii pœnæ & ſi ingentes: tpales tū ſunt & finitæ. fo.cxliiii.A

In purgatorii igne nō op̄a arſura ſunt ſed homines.folio.eodem.B

Pro mortuis an poſſit qs baptizari ibi.
Purgatorii locus ſub terra eſſe conijci tur.folio.eodem.C
In purgatorio aïæ peccāt (ait lut.) ſine itermiſſiõe.qđ ĩprobať.fo.cxly.B C
Purgatorium eſſe (contra Lut.) e diui na probatur ſcriptura, necnon & ſan ctorum patrum teſtimoniis.fo.cxliii. C D & fo.cxliiii.per totum.

Q

QVi crediderit & baptizatus fuerit ſal.erit quomodo in telligedum ſit.fol.cxv.B
Quis ædificare dicit' ſuper fũdamẽtum domini lignum fœnum & ſtipulam:& quis aurũ,argẽtũ,& la pidem precioſum. f.cxxxiiii. A B
Quib⁹ de cauſis opus Author hoc cõ poſuerit uide.fo.iii.D. & fo. iiii.A B
Quinq; perſecutiões authoris tẽpeſta te, qua opus cudebať, paſſa ẽ Chri ſtianitas fo.xxix. B.
Quinq; anni iam preteriere, quibus zizania a Luthe.in frumẽti aggerib⁹ ſuperſeminata,orta ſunt.fo.iiii.B
Quod ex ſacris ſcripturis probari ne quit, ſi Eccleſia nõ approbat: negari poteſt.fo.xlviii. A

R

RAbanus præclarus Theolo gus cuius natiõis fuerit & quo tpe floruit uid. xix.C
Regna & ꝓuinciæ quib⁹ nũc dñantur infideles ad Chriſtianos per tinere probantur. fo.clii. B
Religiõis ſtatũ irridet Lut. religioſos appellãs uotarios ac idola.clyiii.B C
Religioſas ſiue ſuperſtitioſas ſectas (ait Lut.) bullæ excitauerũt.fo.eo.D
Religiões oẽs extirpãdas eſſe & de me dio Eccliæ tollẽdas ꝑdicat Lut. Ibidẽ.
Religiõis igreſſum oib⁹ diſſuadet Lut. & religioſorũ opa nihil diſtare dicit ab opib⁹ ruſtici, aut mulieris.f.clix.A
Et minimũ de Ecclia in religioſis eſſe aſſerit. Ibidem.
Religioſus unde dicitur.folio.clix. B
Religionis fũdamẽta q̃ Xp̄s poſuit tria eſſe probatur. fo.clxxxiiii.A B
Per tria religiõis uota, quid offerat re ligioſus Deo uide. folio.eo.B
Religiõis ſtat⁹ laudes ac bona q̃ & quã ta ſint. fo.e.C D &.f.clxxxy.ꝑ totũ.
Religioſus uel monachus ĩ terra ꝗ rẽs poſſeſſiões monachus nõ ẽ.fo.clxi A
Religioſus qui mundi uiuit negociis, mortu⁹ eſt deo.fo.clxv.C
Religioſos in monaſterio uiuere debe re ſub unius diſciplina patris docet Hiero.folio.clxvi.B
Religioſus de monaſterio, nunq̃ ſolus exire debet ait Hiero.fo.clxx.C
Religio an illa ſit potior q̃ ſolũ uitæ in nitiť cõtẽplatiuæ: an ea q̃ utraq; uitã complectitur? Vide fo.clx.B
Et quæ ſit perfectior, an in ſocietate ul uetium, an ſolitariorum. fo.eo.C
Religioſus peccãs maiorẽ ĩcurrit reatũ rõe uoti q̃ ſclaris.clyii.B.& ecõuerſo in bono opere, magis mereť. fo. e.D
Remedia ꝑ clericis & religioſis contra concupiſcentiam ad ſeruandam caſti tatem & uirginitatem folio.clxxv.D & folio. ſequenti per totum.
Rhetores huius mundi, cœli auib⁹ cõ parantur, qui ſuper colles aſcendẽtes non ſub t⁹ lignũ fructiferũ ſed nemo roſum quieſcunt.fo.yii.A B

Romanꝰ potiſex paſtor eccl'iæ.xviii.B
Romani pōtiſicis primatus cōtra Lut. uetuſtiſſimus eſſe probat'.fo.v.C D
Romani olim caput mundi. fo.lxii.D
Romani ſunt hētici ſcd'm Lut. cxxi.D

S

SAbbatiſmus duplex. folio cxxv.D
Sabbatiſmꝰ corpalis neceſſarius eē oſtenditur. Ibidē.
Sabbatiſmꝰ ſpiritualis qs ſit. cxxvi.D
Sacerdotiū i omni lege ſemper extitiſſe, licet aliter & aliter oſtenditur fo. xxiii.C D
Sacerdotiū ueteris teſtamēti figura fuit ſacerdotii no. leg.fo.xxxviii.C
Sacerdotiū eſſe in lege noua a Chriſto inſtitutum & diſtinctum a ſacerdotio Aaronico, ꝓbatur fo .xxiii.D.& fo. xxiiii.per totum.
Sacerdos Xp̄s cur dicit' ſcd'm ordinem Melchiſedech: & non ſecūdū ordinē Aaron.fo.xxiiii.A B
Sacerdotes eos tm̄ eſſe dicimꝰ, qui rite ab Ep̄is ordinantur & conſecrant'.fo. xxvii.D.& aliis foliis ſequentibus.
Sacerdos dicitur tripliciter. fol.eo.D
Sacerdotium datum eſſe omni fideli, quo poſſit deo offerre ſacrificiū, oſtēditur fo.xxxvii.C D
Sacerdotalis dignitas q̄ta ſit. Vide fol. xxxiiii.per totum.& fo.xxxv.B
Sacerdotū poteſtas maior ptāte oīum dn̄orū & prīcipū huiꝰ mūdi.xxxiiii.B
Sacerdotibus lex dei cōmiſſa eſt & leuitis: cui ſoli opam tribuere debēt ut inde uerbum dei populo annūciare ualeeut.folio.xxxiii.C.& fo.xl.C D
Sacerdotibꝰ & leuitis legi & uerbo dei inſiſtentibꝰ: laici neceſſaria miniſtrare tenentur.Ibidē & fo.xl.A B
Sacerdotes prædicantes, uel celebrantes, honorari debent duplici honore. folio.xl. A B
Sacerdos nō eſt, qui nō eſt angelus exercituū, fo.xxi.A
Sacerdotis propriū offm̄ qd' ſit. f.xl.C
Sacerdotis munus quod ſit. fo.xxi.B
Sacerdotes horales & miſſales, papiſtici ſunt ſacerdotes non Xp̄iani: immo idola ſunt quædam uiua, fo.xxi.A
Sacerdotem honorās, nō ip̄m, ſed deum honorat: nec mercede deſtituetur folio.cxxxvii.B C
Et econuerſo: ſacerdotē deſpiciēs, deum deſpicit. Ibidem.
Sacerdotes patres ſpūales, magis q̄ reges & pentes honorādi ſūt ēt ſi mali fuerit. f.cxxxiiii.C D.& cxxxviii.D
Sacerdotes exēplo Xp̄i ac Ap̄orū, continentiā obſeruare debēt. fo.clxxvii.
Sacerdotes noſcere debēt ſacras ſcripturas: quia ſcripturarum apud eos ignorātia, Xp̄i eſt ignorātia. fo. c.D
Snīa qua ait dn̄s p ꝓphetā. Quia tu repuliſti ſciētiam: & ego repellam te ne ſacerdotio fungaris mihi. quomodo intelligenda ſit.fo.xli.A B
Sacerdotes ignorātes, in malo ſtatu eē ꝓbātur: niſi eos pœnituerit.f.xl.C D
Sacerdotes pro oibꝰ quos gubernant, rōnē deo reddituri ſunt folio.xxxv.B
Sacerdotes uicarii ſunt xp̄i.fo.eo.C
In ſacerdotibꝰ nihil manet ſcd'm Lut. niſi tm̄ raſura & ueſtis, quod nō i quouis layco maneat.fo.xxi.C.
Sacerdotes & Ep̄i quibus hodie referta eſt Eccleſia, pplus ſūt (ait Luth. (pdi

tionis æternæ . niſi &c. folio. xxi. D.
Immo ydolatræ.fo.ly.B
Sacramenta inſtituta ſunt triplici de cauſa.folio.ci.A
Sacramētorum inſtitutio neceſſar.a fu it, & qua neceſſitate. Ibidem.B
Sacramēta Eccleſiæ ſeptem eſſe negat Lutherus:qui tria tm̄ pro tēpore admittit. fol.ix.C
Sacramentorū inſtitutionē in tpe legis euāgelicæ, fuiſſe cōuenientē & cōgruā, duplici ratione ꝓbatur fo.eo.D
Sacrā no.le.maiora meliora, faciliora, pauciora ſunt ſacris uete. le. Ibidem.
Sacrā noui teſta.cur non ſunt eadē quæ uete.teſt.ſicut eadē ſūt ꝑcepta. f.x.A
Sacramēta nouæ legis nō differūt ſecū dum Lut.a ſacris ue.le.f.x.B .ſed eo. folio.C D improbatur.
Sacramenta uet.le figurabāt ſacrā no. legis:nec illis homines iuſtificabātur. folio eo.D.& fo.xli.f.B
Sacramēta nō poſſe hoīem inſtrumentaliter iuſtificare: & eis nō ineſſe uim efficacē iuſtificatiōis, Lutherus & Author aſſerūt, & ꝓbāt.f.x.D.&.xi.A B
Soluuntur ſanctorum auctoritates in oppoſitum.folio.eodē C
Sacramēta quomodo dr̄ cōferre gratiam & ſalutem ea ſuſcipiēti Ibi.& D
Sacramenta indigne ſuſcipientes non ad ſalutem:ſed ad interitum ſuſcipiunt. folio.xii.B
Sacramenta nouæ le.eſſe efficatia, ponit Luth.ad dandam gratiam obſtinatiſſime ponentibus obicem. fo.xii.C.
Quod ibidem improbatur.
Sacrīs ueteribꝰ ſpretis & ſacrificiis: cur deus delectatus ſit nouis.uide.fo.xiii. B C D & folio.xiiii.A
Sacrorꝝ diuerſitatem nota. fo.xcix.A
Sacramenta cōmunia ueteri & nouæ legi quæ ſint. Ibidem.
Sacramenta ꝓpriiſſima legi nouæ quæ ſint. Ibidem.
In omni ſacramento duo queri ſolent. folio.lxxxvii.A
Sacramentum in quo differt a myſterio.fo.lxxxyii.A
Sacramētum oē Eccleſiæ.dici pōt & appellari myſterium:ſed nō econuerſo folio.xciiii. D
Sacri dictō & uaria acceptio.f.xxiiii.D
Sacramētum dupliciter dr̄. fol.xciiii.A
Sacramentum in diuina ſcriptura quid notat.folio eodem.A B
Sacramētum eius rei ſimilitudinem gerit, cuius ſignum eſt. Ibidem.
Sacrā Chriſtus eorꝝ autor immediate, ſcilicet, per ſe:uel imediate.ſ.p Apoſtolos, dr̄ inſtituiſſe. fol.xcix.C
Sacramētum unū maius eſt alio quinqꝫ modis.folio.lxxxix.D
Sacrorꝝ numerus rationabilis. fo.ci.C
Sacramentorum ſufficiētia multiplex ponitur.folio.ci.D.& fo.cii.A B C D
Sacrificiorum diuerſa dominus genera mandauit ſibi offerri ab iſraelitico populo folio.l.D
Sacrificiū quid ſit.& quomodo duplex ſit ſacrificium.fol.l.A B
Sacrificio īdiget homo propter tria folio.l.C.
Sacrificia uaria ueteris legis, unicū & ſolum legis no. figurabant ſacrificium:quod eſt Xp̄s, qui in ara crucis:fuit immolatus: & quotidie in Eccleſia per manꝰ ſacerdotum pro uiuis & de

functis offertur. folio.l.C.& fol.liii. per totum & folio liiii.AB
Sacrificio℞ ſigno ſemper ſuos deus ab alienis ſecreuit folio.l. C.
Sacrificiorū cult⁹ neceſſario eſſe apud Xp̄ianos oſndit̄. folio.lii.B C D
Sacrificium Chriſtianorum utrum tale eſſe debeat quale offertur fol. lii.D
Sacrificii, oblatiōis, hoſtiæ, holocauſti nomine, mors Xp̄i & paſſio deſignatur. folio .liii.C
In omni ſacrificio quattuor conſiderā tur: ſecundum quæ miſſa ſacrificium dicitur. folio. liiii.A
Sacrificiorum cultus ſoli deo exhibendus, ſemper in mūdo ab Adam uſq; ad Xp̄m per generationem ſanctorū cucurriſſe demonſtratur folio.l.C D cū aliis duobus foliis ſequentibus.
Sacrificio℞ p cultū, quid ſignet̄, Vide folio. li.B.
Sacrificiorum cultus ſi nō ſit nūc apud Xp̄ianos: in mundo nō reperit̄. fo.li.D
Sal⁹ hoīs ī diuīa pēdet ꝓmiſſiōe. cxi.B
Sancti in cœleſti patria inæquales eē ꝓbantur quoad premium. folio.cxvii. D.& folio.cxviii.A B C
Sāctorum diem mortis cœlebramus: cur potius q̄ diem natiuitatis. fo.lv.D
Sanctorum feſta cur bonum eſſet tranſponere in dies dn̄icos. fo.cxxvi.A
Sanctior q̄to plus ē q̄s & ſapiētior plus timere debet. fo.cxxii.A
Satiſfactionem quæ tertia ps eſt pniæ neceſſariam eſſe pœnitenti probatur, fo.lxxxii.C.& fo.lxxxiii. per totum.
Satiſfactiōis ptes, tres aſſignant̄: & earum ſufficientia tripliciter ſumitur folio, lxxxiiii.C D
Satiſfactionis circa materiam, Lutherii propoſitiones, uide fol.lxxxiiii.D & f.lxxxv.A.& ea℞ iprobatiōes. f.e.
Satiſfactio pro pc̄tis ſi non fiat in charite: a deo cur nō acceptat̄. f.lxxxv.B C
Satiſfactoria opera, tria eſſe probātur folio.lxxxiii.C
Satiſfacit ōro dn̄ica pro pc̄tis uenialib⁹ fol.lxxx.C & fo.cxxxiiii.D
Satiſfactoria pœna niſi ſit uoluntaria, pro peccatis nō ſatiſfacit fo.lxxxii.D
Scire aliquid certitudinaliter quando dicimur. fo.cxix.A
Scripturæ diuinæ ſermo, ſemini comparatur. folio.vii.A
Scripturæ ſacræ libri qui & quot ſint. folio. xcviii.C
Sentētia Pauli. Oportet ep̄m uni⁹ uxoris eſſe uirū. Et iterū. Vir uni⁹ uxoris &c. quō itelligēda ſit. fo.clxxiii. D.& fo. clxxiiii. per totum.
Septem opa miſericordiæ facientibus, benedictio: & non facientib⁹, maledictio æterna largitur. fo.cxvi.C
Septies in die cadit iuſtus &c. quomodo intelligendum ſit. fol.cxxxii.A
Seruitus triplex. folio.cxxxix.D
Seruit⁹ unde ſit itroducta. folio.cxl.A & fol. cxli.C
Seruit⁹ dei: & hominis ſimul ſtare poteſt. fol. cxl.D
Signū q̄d ſit. fo.xxiiii.D.&.xciiii. C
Signum multiplex. fo .xxiiii.D
Signum eſt propter ſignatum: & non econuerſo. fo. lxxxviii D
Simplex dupliciter ſe conuertit ad aliquid fo.cxxxiii.A
Sixtus papa. iiii. hyſtoriā de feſto cōceptiōis v̄ginis editā approbauit. cxlii.A

Spadonibus, qui ſe caſtrauerunt pp regnum cœloꝝ & quid ꝓmittat dominus per eſaiā ꝓphetā uide.f.clxxxiii. A B

Spes ſecundum Lutherum non prouenit ex meritis fo.cxyiii.D

Spei diffinitio. Ibidem.

Improbatur Lutheri opinio. & oſtēditur quo nā mō Spes oriat̄ ex meritis & quomō nō. Ibidem.&.fo.cxix.A B

Spes qn̄ ſit principiū meritoꝝ. Ibidē.

Spm̄ ſctm̄ a patre & filio ꝓcedere cōtra grecos oppoſitū aſſerētes determinauit Nicena ſynodus.fo.xlyiii.B

Spiritusſancti dona & gratias gratiſdatas ut puta faciēdi miracula, prophetādi, &c. poſſe eſſe & ſtare in pctōribꝰ & ſi nō ad ſuā, ad alioꝝ tn̄ ſalutē fideliū, ꝓbatur fo.xxvi.D.& fo.xxyii.A

Spiritusſanctus dupliciter datur: & dupliciter accipitur.fo.xxyi.D

Stare in uia dei quando & quomodo ſit retrocedere. fo.cx.D

Statuū & officiorū diuerſitas, neceſſe eſt eſſe in Eccleſia. fo.xxii.A B

Suffragia an poſſint prodeſſe dānatis fo.lyii.B. Ibidem uide reſponſionem diui Auguſtini.

Obiectio quæ fit de Traiano imperatore, tripliciter ſoluitur. fo.eo.D

T

Timor ſeruilis unde oriatur folio.lxxi.A. Ibidem plures Lutheri propoſitiones confutantur circa hunc timorem. B.

Timor dei & charitas idem ſunt. folio.cxxii. A

Thomam operis authorē ſtulte requiem ſibi promittētem; Clypeum pro catholica Eccleſia Lutherlanæ hereſes fabricare compellunt.fo.i.B

Thomas operis Author ſummo pontifici fidenter ſuggerit: ut pace inter Chriſtianos principes reformata: eos excitet ī hoſtes fidei catholicæ. f. iii.B

Trāſſubſtātiatiōis diffinitio. fo.xliii.C

& quō fiat trāſſubſtātiatio.fo.xliii.C.

Tranſſubſtātiatiōis poſſibilitatē ut panis in corpus xp̄i, & uini in ſanguinē, quibuſdam oſtendit concluſionibus. folio.xliiii. A B C

Tranſſubſtantiatio dupliciter fieri poteſt.folio.xliiii.C D

Tranſſubſtantiari panis & uinū in corpus & ſanguinē Xp̄i in hoſtiæ conſecratione cōtra Luth. hoc negantem, uariis ſcripturarum teſtimoniis probatur.fo.xly.per totum.& fo.xlyi.

Tributum cur non tenebant̄ reddere Chriſtus, & Apoſtoli: nec modo tenētur Religioſi.fo.cxli.A

Tripliciter poteſt aliquid ualere ad ꝑfectum maioris præmii accidentalis. folio.cxyii.C

Turcas Chriſtianum infeſtaſſe ppl̄um eiſdem tēporibus, qbus Author ipſe opus cōflabat iſtud, oſtendit fo. iii.A

V

Veniale pc̄tm̄ confiteri qn̄ ſit neceſſariū. fo.lxxx.C.

Verbū n̄ ſēp fuit xp̄s cvii.A

Verbū ocioſū qd ſit & quō d̄ oī uerbo ocioſo reddēda ſit rō f.cx.C

Verecundia quā habet hō de peccatis confitendo ea, pars eſt pœnæ illis debitæ.fo.lxxiii.A.

Victoria nulla certa ē de inimicis dum hac pelle tegimur.fo.cxxli.A

Violentum quid eſt. fol.cxxx.C
Virginitatis uotum emiſit beata uirgo
Maria.folio clvi.D
Virginitatis ſtatũ meliorem eſſe ac di-
gniorem, magiſq; meritorium ſtatu
cõiugali: multiplici probatur rõne,
& ſanctorum patrum auctoritate fo.
clxxxi. per totum & folio clxxxii. per
totum.
Virginitas poſt partum in mulieribus
manſiſſet ſi Adam non peccaſſet. fo
lio lxxxi.A
Virginum ſtat⁹ noſtrarum nõ præfer-
tur in merito ſtatui cõiugali ueteris
teſtamẽti ſecundum Aug. f.clxxxi. C
Virginitas a Chriſto conſecrata pro-
batur ibidem.
Virginitatis laudes uide fo.eodẽ.D.&
folio clxxxii. per totum.
Virginitas angelica uirtus.folio eo.A
Virginitatis diffinitio. folio eo .B.
Virginitas ſine charitate: ſicut lãpas ẽ
ſine oleo. Ibidem.
Virginibus fructus debetur cẽteſim⁹:
uiduis ſexageſimus. coniugatis trige
ſimus. folio eodem.C D.
Virginum uictoria, maior q̃ angelo-
rum folio eodem.D
Virginitatis obſeruationem non con-
trariari legi diuinæ uel naturæ. pro-
batur. folio. lxxx.C
Vita contẽplatiua hic incipit & in glo
ria perficitur. folio clix.C
Vitæ contemplatiuæ ultima perfectio
quæ ſit. Ibidem.
Vitam contemplatiuã meliorẽ eẽ & di
gniorem, uita actiua: multiplici pro
batur ratione. folio eodem. D
Vita cõtẽpla. cõiter & ſi magis ſit me-
ritoria q̃ actiua: q̃ñq; tñ magis ẽ me-
ritoria uita actiua, folio clx. A B
Vita ſolitaria quos expoſcat homines
uide folio clx.C D
Vita duplex homini ẽ & duplex ætas
folio lxvii.C.
Vnctio extrema eẽ ſacrm̃ et a Chriſto
inſtitutũ probatur. folio .xcvi. D. &
folio xcvii. A B. & fo. xcix. A B
Vnctionis extremæ ſacramentum Ia-
cobus Apl̃us promulgauit fo. xcvii. A
Ad unctionis extremæ ſacramentum,
octo concurrunt. Ibidem. B.
Vnctionis extremæ forma quæ ſit. fo-
lio xcix. C.
Vnctionis ſacramentum negat Luthe
rus. folio eo .D
Vnctionis extremæ, effect⁹ multiplex
folio. c. B C D
Vnctionis ſacrm̃ cur tm̃ his datur, qui
preſumunt̃ morituri. ibidem. B
Vnctionis ſacrm̃ alleuiare quomõ dẽ
corporalẽ infirmitatem. folio. c. C
Vota oĩa tollẽda eſſe: aut uitãda Luth.
aſſerit. folio. clv. B & fo. clviii. B.
Vouere actus latriæ. fo. clv. D
Vouere hortatur ſcriptura. fo. clvi. B
Alliciũtq; ſctõrũ patrũ exẽpla. f. e. C
Vota emiſſa perficere præcipit de⁹. fo.
eodem. B. & fo. clvii. A B
Nõ uouere multo meli⁹: q̃ poſt uotum
ꝓmiſſa non reddere. folio clvii. B.
Vouens quando exponit ſe periculo,
& quando non, & quam in ſe minuit
libertatem. folio clvii. C D.
Vouiſſe xp̃s nõ legit̃. & cur. f. clviii. A
Vouiſſe creduntur Apl̃i pertinẽtia ad
perfectionis ſtatum. Ibidem.
Voti diffinitio irriſoria. fo. eodem. C.

Vrbibus & caſtellis ingeruntꝫ p lucete nebræ: pro melle uenenum fo. l. C
Vuyttemberga ciuitas in Saxoniæ regionibus ſita deflenda ualde oſtenditur folio. xxix. C D
V xores plures ſanctorum patrũ ueteris teſtamenti quid ſignabant. Vide folio xci. D.

Z

Ache⁹ publicanorũ priceps xpo de ſat iſfactiõe fuit cõmendatus. folio. lxxxiii. D.
Zelo motus fidei & Eccleſiæ, Author, epiſtolam ad Clementem papam, exarauit: & opus iſtud conflauit. folio primo. A & fo. iiii. B

Ad Lectorem Hexaſticon.

Saxificaſſe homines aſpectibus ora Meduſæ:
Quid mirum? tale hæc tempora crimen habent.
Martini propter deformia monſtra Lutheri/
Quot populi: nedum diriguere homines?
Q uæ tamen ut poſthac ſpectes impune: Mineruæ
Aegida ſume/damus quem tibi: uictor eris.

A

Fratris Thome Illyrici Mi-
noritæ diuini eloquii præcōis Epiſto
la:ad beatiſſimū papā Clemē
tem Septimum.
1524.

GRatia dei Sūmo-
pontifici/amātiſſimo in Xp̄o patri/Dn̄o Cle
mēti. Frater Thomas Illiricus Minorita/dei
uerbi humilis præco:æternā Salutem Optat.
QVANTO ad uos timore/ſcribā:no/
uit ipſe/quem timem⁹ in/
uobis. Sed ut audeam:domina charitas facit.
Quippe/zælo motus fidei:pro Eccl̄ia dei ſu
ſcepi hāc incultā ſcribere æpiſtolā:quā plegere nō dedignabitur Sāctitas;
ueſtra. Neceſſe eſt (Beatiſſime pater) ut ueniāt ſcādala. neceſſe/ſed non; Ma.18.a
ſuaue. Et ideo dicit ꝓpheta. Quis dabit mihi pēnas ſicut colūbæ/& uo/
B labo/& requieſcam: Et Apoſtol⁹ cupit diſſolui/& cū Xp̄o requieſcere. ꝓs. 84:
Et ali⁹ quidem ſāctoꝝ. Sufficit mihi dn̄e (ait) tolle animā meā:neq; enī/ Phi.i.c.
melior ſum/q̄ patres mei. Eſt & mihi nūc aliquid cōmune cū ſāctis/in/ 3.Re.19.
uolūtate dumtaxat/nō in merito. Nam uellē & ipſe modo de medio fie/
ri. uictus fateor a puſillanimitate ſpiritus & tēpeſtate. Vereor aūt ne nō/
ſicut piter affectus/ita pariter & paratus inueniar. Tedet uiuere/& an/
mori expediat/neſcio. Et ideo forte etiā in uotis diſtē a ſāctis/q ipſi pro/
uocētur deſiderio melioꝝ:cum ego ſcādalis & erumniis/cōpellar exire.
Deniq; ait. Diſſolui/& cū Chriſto eē multo meli⁹. Ergo & in ſācto appe Philip.i.
titus/& in me præualet ſēſus. & in hac miſerrima uita/nec ille habere qđ
appetit bonū/nec ego quod moleſtum patior/habere ualem⁹. Et ob hoc:
exire quidē ambo pari cupim⁹ uolūtate/ſed nō pari intētiōe. Stulte mi/
hi dudū requiē ꝓmittebā/ſi quidē hereticoꝝ rabies quieuiſſet/& pax Ec/
cleſiæ redderetur. Sed quia nō quieuit illa/nec ego quieſcā. Neſciebā me Geū.iii.
eſſe in uale lachrimaꝝ/aut oblit⁹ fuerā me habitare in terra obliuionis. Eſa. 28.
Non attēdebā terrā in qua habito/ſpinas & tribulos germinare mihi:ſuc ꝓs. 38.
ciſis/ſuccedere nouas:& rurſum illis alias:ſine fine/ſine intermiſſione/
ſuccreſcere. Audiebā hæc:ſed meli⁹ (ut nūc experior) ipſa uexatio dat in
tellectum auditui. Innouatus eſt dolor/nō exterminat⁹. Lachrimæ inun
dauerūt:quia inualuerūt mala. & expertis pruinā irruit ſuper eos nix. Aū.

Ma. 24. facie frigoris huiꝰ/ quis ſuſtinebit? Hoc frigore frigeſcit charitas/ ut ha C
Martinꝰ būdet iniqtas. Surrexit Dracho/ q ſedebat ī inſidiis/ & ī publicū nūc ꝓdi
lutherꝰ it: cuius uiruletā folia utinā adhuc laterēt in ſcriniis/ & nō legerētur ī tri
dracho. uiis. Volant libri/ & qui oderant lucē (qm̄ mali ſūt) impegerūt ī lucē/ pu
tātes lucē tenebras. Vrbibus & caſtellis ingeruntur ꝓ luce tenebræ: pro
melle/ uel potius in melle/ uenenū paſſim oībus propinat. Trāſierūt de
gente in gentē: & de regno ad populū alterū. Nouū cudit populis & gēti
bus/ euāgeliū: noua proponit fides. Fundamentū aliud ponitur præter id
quod poſitum eſt. De uirtutibus & uitiis/ nō moraliter: de ſacramentis/
Eccleſie non fideliter: de principatu Petri a dn̄o ſuper totam Eccleſiam/
nec non & de ptāte ligādi atq; ſoluēdi/ nō ſobrie diſputatur. Sed cūcta no
bis in ꝑuerſū/ cūcta ꝑter ſolitū & ꝑterq̄ accepimus/ miniſtrātur. Procedit
Marti. lu Golias procero corpore/ nobili illi ſuo bellico apparatu/ circūmunitus:
the. ue/ antecedētibus quoq; eius armigeris: cum complicibꝰ ſuis. Squama ſqua
lut Gol. mæ coniungitur/ & nec ſpiraculū incedit per eas. Si quidē ſibillarūt apes
quæ erāt in Saxonia/ apil us quaſi de tota xp̄ianitate: et cōuenerūt in unū
ꝑs. x. aduerſus dn̄m: & aduerſum Xp̄m eiꝰ. Intēderūt arcū: parauerūt ſagittas
ii. Thi. ſuas in pharetra/ ut ſagittent in obſcuro rectos corde. In uictu aūt & ha
iii. a bitu habētes formā pietatis: ſed uirturē eiꝰ abnegātes. Eo decipiūt pluri D
ii. Cori. mos/ quo trāſfigurāt ſe in angelos lucis/ cū ſint ſathanæ. Stās ergo Goli
ii. c. as/ una cum armigeris ſuis inter utraſq; acies: clamat aduerſus phalāgas
i. Re. 17. iſrael: exprobatq; agminibus ſcōꝝ/ eo nimirū audacius/ quo ſentit Da
uid non adeſſe. Verū tu O ſucceſſor Petri iudicabis/ an debeat habere re
fugiū ſedes Petri/ an qui Petri fidē impugnat. Tu inq̄ amicus ſponſi/ pro
Hortat uidebis quomō liberes ſpōſam a labiis iniquis/ & a lingua doloſa. Sed ut
nūc pa paulo audacius loquar cū dn̄o meo/ attende ēt tibi ipi: & gr̄æ dei/ quæ ī te
pam ut eſt. Nonne cū eſſes paruulus in oculis tuis/ ipſe te cōſtituit ſup gētes & re
& atten gna? Ad qd? niſi/ ut euellas/ & deſtruas: & ædifices/ & plātes? Heu me infe
dat offi licem. Quis mihi det anteq̄ moriar uidere eccleſiā dei/ ſicut in diebus an
cio ſuo. tiquis: qn̄ apl̄i laxabāt rhetia in capturā? non in capturā argēti/ uel auri:
Hiere. i. ſed in capturā aīaꝝ. Quā cupio illius te hereditare uocē: cuiꝰ adeptus es
ſedē. Pecunia (inquit) tua/ tecū ſit in ꝑditionē. O uox tonitrui. O uox ma
gnificētiæ/ & uirtutis: ad cuiꝰ terrorē cōfundātur/ & reuertātur retrorſū
oēs/ qui oderūt ſyon. Hoc uehementer expectat/ & omnino expetit a te:
mr̄ tua: hoc filii matris tuæ/ puſilli cū maioribꝰ/ deſiderāt: hoc ſuſpirant
Actuum ut oīs plātatio/ quā n̄ plātauit pr̄ cœleſtis/ tuis māibꝰ eradicet. Suſcitauit
viii. deꝰ furorē hr̄ticoꝝ ī tuo tpe: ut tuo ope cōteret. Vidi ſtultū firma radice
Iob. v. & ſtatim maledictū eſt pulchritudini eius. Vidi inq̄ uidi impiū ſupexalta
ꝑs. 36. tū/ & eleuatū/ ſicut cedros libani/ & trāſiui: & ecce nō erat. Oportet aūt

(ait)

A (ait) hr̄ſes/& ſciſmata eſſe: ut q ꝓbati ſūt māifeſti fiāt. En hr̄ſes ſurrexe i.Cor.11, d.
rūt. Itaq; capite nobis (pr̄ amātiſſime) uulpes q̄ demoliūtur uineā dn̄i/do Cañ. 2.
nec paruulæ ſūt ne ſi magis creſcāt/& multiplicēt/qcqd taliū p uos nō fu
erit extermiatū/a poſteris deſpet'. q̄q̄ nō iā puulæ nec pauculæ: ſed certe
grādiuſculæ/& multæ ſint: nec niſi in manu forti/uel a uobis/extermina
būtur. Oportet eñ (beatiſſime pr̄) ad ur̄m referri apoſtolatū picula q̄q;/
& ſcādala emergētia in regno dei: ea ꝑſertim q̄ de fide cōtingūt. Dignum
nāq; arbitror/ibi potiſſimū reſarciri dāna fidei/ubi nō pōt fides ſētire de
fectū. Hæc quippe hui⁹ ꝑrogatiua ē ſedis. Cui eñ alteri aliqñ dictū ē. Ego
ꝓ te rogaui Petre/ut n̄ d̄ficiat fides tua? Ergo qd̄ ſequit'/a Petri ſucceſſo
re exigit'. Et tu aliqñ cōuerſus cōfirma fr̄es tuos. Id qdē mō neceſſariū eſt. Lu.22.d.
Tēp⁹ ē/ut agnoſcatis (pr̄ mi ſanctiſſime) principatū: ꝓbetis zelū/miniſte
riū hōoretis. In eo plāe Petri ipletis uicē/cui⁹ tēetis & ſedē ſi ur̄a āmōitōe
corda i fide fluctuātia/cōfirmatis. Eſt i ciuitate Vuytēberge (ut ur̄a nouit
ſctitas) q̄ ad Aquilonē Ducat⁹ Saxōiæ plagā/q̄ſi i extremis alemāiæ finib⁹
ſita ē: nou⁹ qdā de ueteri magr̄o theolog⁹: cui nomē ē. Mar. Lut. q ab ieū Martin⁹
ti ætate ſua/i arte dyaletica luſit. & nūc i ſcripturis ſāctis iſanit. Olim dā Luthe.
nata/& ſopita dogmata/tā ſua videlicet/q̄ aliēa/ſuſcitar̄ conat'. Inſup &
noua addit. Qui dū oīū/q̄ ſūt i cœlo ſurſū/& q̄ i terra d̄orſū: nihil ꝑter ſo Preſum
B lū/neſcio qd/neſcire dignat'. Ponit i cœlo os ſuū/& ſcrutat' alta dei: redi ptio lut.
ēſq; ad nos/r̄fert uerba ieffabilia q nō licet hoi loq. Et dū pat⁹ ē d̄ oib⁹ red
der̄ rōnē/ēt q̄ ſūt ſupra rōnē/& cōtra rōnē ꝑſumit/& cōtra fidē. Quid eñ
magis cōtra rōnē/q̄ rōne/rōnē cōari trāſcēdere? Et qd magis cōtra fidē: q̄
creder̄ nolle qcqd n̄ poſſit rōne attigi? Aſcēdit ḡ uſq; ad cœlos: & deſcēdit
uſq; ad abyſſos. Nihil ē qd̄ lateat eū/ſiue i ꝓfūdū iferni/ſiue i excelſū ſu
pra. Hō ē magn⁹ i oculis ſuis: de fid'/cōtra fidē diſputās: ābulās i magnis Gre.lib.
& i mirabilib⁹ ſup ſe: ſcrutator maieſtatis/hr̄ſū fabricator. Vere eoꝝ nu vi.mor.
mero/aſcribi pōt: de qb⁹ diu⁹ Grego. ait. Nōnulli dū pl⁹ exqrūt cōtēplā/ Quedā
plādo/q̄ capiūt: uſq; ad puerſa dogmata erūpūt. & dū ueritatis ēe diſcipu luth. hr̄/
li humilr̄/negligūt: magr̄i errorīs fiūt. Hic. n. ptātē xp̄i uicarii ab ip̄o xp̄o ſes.
i aploꝝ pncipe Petro/iſtitutā: ſic puipēdit: ut ſinplicis ſacerdotis ptāte/ De pnci
maiorē ēē deneget. Sacro ſāctā ſedē Ro. babylonē uocat: ſūmū aſſerēs pō patu Pe.
tificiū tyrānidē ēe. Toti⁹ eccl'iæ d̄creta: captiuitatē ēēſet. Sāctiſſimiq; pōtifi De ſede
cis nōen/i ātixp̄m & i Ro. ydolū/cōuertit. In puero p⁹ baptiſmū aſſerit apoſto.
remāer̄ pct̄m. Et fomitē pcti ēt ſi nl'lū aſſit actuale pct̄m: dicit d̄tiner̄ exeū De pue/
tē a corpe aiā/ab igreſſu cœli. Aias quoq; i purgatorio exn̄tes: d̄ ſua ſalu ro bapt.
te aſſerit dubias: illicq; cōtinue peccar̄ quia horrent penas & petūt requiē De aia/
Libeum arbitrium non eſſe dn̄m actuum ſuorū/ponit. Et dum facit li/ b⁹ purg.

De cerio berũ arbitriũ quod in ſe ẽ/peccat mortaliter. Dicit ꝙ licet ꝗcunqꝫ opa le C
nialibus. gis fieri/ſi ea requirat charitas fraterna/mõ non lege cogente/quo caſu
De pre/ licet etiã modo circũcidi ſine piculo/& cũ multo merito. Dicit quoqꝫ de/
ceptis um nobis impoſſibilia iuſiſſe. Vlterius: Iuſtus (inquit) in oĩ bono opere
De bono peccat. Omneqꝫ opus bonum optime factum ẽ pctm̃ ueniale. Sed/& the
opere. ologi docentes uenialia pctã eſſe dictincta a mortalibus: ad inſaniã per/
De pctis didiſſime/nitũtur trahere hoĩum cõſciẽtias. Periculoſum ẽt (inquit) imo
De pnia falſum eſt/pnĩam eſſe ſcdãm tabulã poſt naufragiũ. Opa nihil ſunt corã
De opi/ deo/aut oĩa ſunt æqualia ꝗtũ ad meritũ attinet. Glorioſam uirginẽ ma/
bus trẽ dei Mariã/dicit cõceptã fuiſſe in pctõ originali. De uotis ẽt ĩquit præ
De cõce nominatus: Suadendũ ut oĩa uota tollãtur/aut uitẽtur. & probabile ẽ uo
ptione. ta hodie non ualere/niſi ad operum iactantiam/ & preſumptionẽ. Nos
De uotis Romanos hereticos ac ſciſmaticos/uocat: Boemos uero fideles. Tres
De obe/ quoqꝫ eſſe partes pœnitentiæ denegat. Modum examanendi conſcientiã
dietibus improbat. Peccata cordis/ & occulta renuit eſſe confitenda. Immo
Ro. Ecl. (quod peius eſt) omnia Eccleſiæ ſacramenta: præter ſacramẽtum baptiſ
mi/negat. Deniqꝫ dicit ꝙ manifeſtus eſt error Dicere miſſam poſſe appli
cari ſeu offerri pro peccatis/pro ſatiſfactionibꝰ/pro defunctis/aut qbuſ
cunqꝫ neceſſitatibus. Nõne plu ſꝗ hereſiarcha hic? Quis hæc ferat? Quis
nõ claudat aures ad uoces ſacrilegas? Quis nõ horreat prophanas noui/ D
tates/& uocũ/& ſenſuũ? Multas quidem & alias graues hereſes nouimꝰ
ab ipſo ebulire: & ueneni uice ad intimũ pectus carceris ſui uirus infunde
re. Homo qui noua ſemp inquirit/& quæ nõ inuenit/fingit: affirmans ea
quæ nõ ſunt/tanꝗ ea quæ ſunt. Homo quippe ſibi diſſimilis eſt. Intus He
rodes/foris Ioãnes. totus ambiguus. nihil hñs de religioſo/neſcio ſi ꝑ/
ter nomẽ & habitũ. Sed qd ad me? Vnuſquiſqꝫ onꝰ ſuum portabit. Aliud
eſt ꝙ diſſimulare non poſſum/quod ad oẽs ptinet/qui diligunt nomen
Chriſti. Iniquitatẽ in excelſo loquitur. Integritatem fidei/caſtitatẽ ecclĩe
corrũpit. Tranſgreditur terminos/quos poſuerũt patres nr̃i. de fide/de
ſacramẽtis/&c. diſputãs & ſcribẽs. ſingula ꝑ ſua uolũtate mutat/auget/
Luterus & minuit. In libris & in opibꝰ ſuis/oſtẽdit ſe fabricatorẽ mẽdacii: & culto
cõdẽnatꝰ rẽ puerſoꝝ dogmatũ: hr̃ticũ ſe ꝓbans: nõtã in errore/ꝗ pertinacia/& de
fenſiõe erroris. Homo ẽ egrediẽs mẽſurã ſuã in ſapiã uerbi. Dãnatus eſt
cum opuſculis ſuis/a pleriſqꝫ theologiæ facultatibꝰ & uniuerſitatibꝰ: ui/
delicet/Pariſiẽſi/Coloniẽſi/& Lauoniẽſi. Sed quaſi nõ ſufficerẽt ei dãna
Glorialu tiões illæ: iterũ facit/& acturũ ſe iactat. unde iterũ dãnetꝰ. & iã nouiſſimi/
theri. errores/peiores ſunt prioribus. Hæc eſt gloriatio hõis illius/ꝙ libelli ſui
p mũdũ uolitãt. ꝗꝗ nullus apparet adhuc/ꝗ dicta ſua/rõibꝰ/ſcripturis ſã
ctis,

A ctis/& priſco℞ ſctō℞ docto℞ authoritatib⁹/ cōfutare ualeat: ſed uerbis
tm̄ ſuis nudis/ ul' ſcholaſtico℞ docto℞. Hinc cōfirmat⁹/& cōfortat⁹ ē fu
ror ei⁹. Quia ḡ hō ille/multitudinē trahit p⁹ ſe/& pplm q ſibi credat ha/
bet/neceſſe ē/ ut huic cōtagio/cæleri remedio occurratis. Sero eñ medi/
cina pat'/cū mala p lōgas inualuere moras. Proceſſi hoc in negocio/ q̄tū
ualui: & laborib⁹ uigiliiſq; nō peperci: qn ueritatē Xp̄i ꝑ modulo mei in/
genii ſemp defenderim: defendāq; (ſi op⁹ fuerit) ad effuſionē uſq; ſangui
nis. Duos itaq; libellos in ꝑmemoratū ædidi. Vnū qdē de poteſtate tibi a
dñotradita: cui⁹ titulus ē. Clypeus papalis ſtatus. Et hūc/qui intitulatur
CLIPEVS Ecleſiæ catholicæ aduerſus Lutherianas hereſes. Hæc igr'
Dñe pr̄/de labore manuū pueri uri/ qualiacunq; teneatis aduerſus Lu/
therū/opuſcula. Vbi ſi non aliud q̄ zelum agnoſcitis meum: tamen pro
priæ iteri cōſciētiæ/ſatiſfeci.

Libellos duos author edidit cōtra Luthe.

¶ VNVM ſupereſt (beatiſſime pr̄) Ecce
diebus hiis nouiſſimis/pmittēte deo ob delicta nr̄a/ſurrexit rabies infi/
delium: ut de terra deleant nomen Chriſtianū. Vtiq; prouidēdum ē. Pla/
ga (ut cernis) religiōis Chriſtianæ magna eſt. & multa eget cura: nec mo
do multa/ſed cita: ita ut aſſidue cum lachrymis cœleſti medico inſtem⁹/
dicentes. Dñe deſcende priuſq̄ moriat'. Vnū eſt/quod magis exarcet do
B lorē/& pene deſperat curationē. Quia nimirum/ibi orta eſt/& orit'/tri/
bulatio: unde conſolatio ſperari debuerat. Vhe igit' principibus xp̄ianis
qui uitā ſuā i delitiis ducūt: & alter alte℞ hoſtili odio pſequit'. Religio ue
ro xp̄iana i dies deſtruitur: & nomē Chriſti/fere ubiq; terrarū blaſphema
tur. Caueāt/caueāt iſti/ne gladius dei ipſos deuoret. Et ſi ꝑces meæ ſint
exiguæ/ꝑ pace tn̄ nō ceſſo orare: ꝑ uobiſq;/ & ꝑ cōmiſſa uobis dei Eccle
ſia: cōgaudēs ſup tā fido cuſtode (ut arbitror) & ſponſi amico. Sed ꝓuide
fidēterq; btitudini tuæ ſuggero: ut inter Xp̄ianos Reges/pacē reforma/
re digneris: & ipſos excitare i hoſtes fidei catholicæ. Mirū eñ immodum
(pr̄ ſanctiſſime) uereor/ne ob diſcordiā nr̄orum principū: ille pfidus ho
ſtis paupculæ Xp̄iāitati mala plurima iferat. Vtinā aliqd uiriū mihi eſſet
ut ꝓdomo iſrael me oppōere poſſem. Sane nō pcerē uitæ ꝓpriæ: quiā cōe
bonū/ſcio ꝑpōi bono pticulari. En & ſi puæ uir facultatis ſim: tn̄ id qd' ſū
me tuæ btitudini ꝑ tuēda fide in oībus offero. Equidē nihil mihi ſecurius
iudico q̄ obedire domini papæ uoluntati. Forſitan te latet gr̄a a deo mihi
minimo oīum collata ad ſalutē aīarum: ut eas uerbo ſalutifero excitē ad
poſſidēdū regnū cœlo℞. Si daret' mihi facultas/non in uirib⁹ meis/inge
nioq; cōfiſus: ſed i dei benignitate: ac tua fret⁹ auctoritate: quot nobiles
quot potētes/quale uulg⁹/meis exhortatiōib⁹/cōtra ſæuitiā: & turcharū
rabiē/nominis Xp̄i inimico℞/ꝓuocarē? Præbet (btiſſime pr̄) audaciā cha

Vertit ſermonē & loqt' d' inſultib⁹ infideliū nuper factis.

Cōmiatio i xp̄ianos pꝛīcipes:

Exortatio ad papā ꝑ pace.

Zelo fidei mot⁹ loquitur hic.

ritas:ut fiducialiter loquar tibi.Credim⁹ te ad faſtigiũ tantæ altitudinis a C
deo eẽ exaltatũ.Qua ex re,man⁹ tuas ſperam⁹ te ad fortia mittere:ut ſæ
uiſſima Turchaꝝ rabies deprimet̃:& pax Eccl̃iæ det̃. Spæculator domui
Ezechi. iſrael factus es.(Sapiẽti pauca) Tũc uere fatebimur te ꝑuẽtũ in bñdictio
3.&.33. nibus dulcedinis:cũ te totis uirib⁹/una cũ filiis tuis xp̃ianis/pro defenſiõe
fidei catholicæ/cõtra ei⁹ impugnatores/ſcuto ĩpenetrabili/oppoſueris.
Finẽ dat Hæc ſcripſi/nõ ut te cõfũdã/nec doceã:(Scio etenĩ te eẽ oĩ lapide ꝓcioſo
epiſtole. decoratũ) Sed ut tãq̃ prẽm/ac paſtorẽ oĩum fideliũ/cõmõeã:qa nihil no/
cet prudẽtẽ/& eruditũ uirũ/pro ſollicitudĩe orthodoxæ fidei/cõmoneri.
Incolumẽ te/& memorẽ mei filii tui/Xp̃s de⁹ nr̃/tueat̃ op̃s: pr̃ btĩſſime.

Reuerẽdo Dño ꝛ ſacre pagine

cultori, Dño Auguſtino Gramaldo/Graſſẽſi Ep̃o/nec nõ &
Monachi/ dño. Frater Thomas Illyricus/minorita: & uerbi
dei/ humilis Ap̃lic⁹ præco. S.P.

Quoniam veritatis D

diſcipulis(Digniſſime præſul) Apoſtolica uo/
i. Pet. 3. ce/ꝑcipit̃:ut parati ſint rõnẽ reddere omni poſ
cẽti/de ea quæ in nobis ẽ fide/& ſpe. Quod ag̃/
ſcẽs eruditiſſim⁹ ille ĩ ſacris lr̃is/& uetuſtiſſim⁹
Grecoꝝ doctor Origenes:aurea in hæc uerba
Ori.lib. ꝓrupit. Ap̃lus doctorib⁹ Eccl̃iæ exẽplũ ꝓbet:ut
3.in ep̃lã ea quæ loquuntur ad pp̃lm/nõ ꝓpriis ꝓſũpta ſẽ
ad Ro// tẽtiis:ſed diuinis munita teſtimõiis,ꝓferãt. Si ẽm ipſe tãtus,ac talis Apo
manos. ſtol⁹, authoritatẽ dictoꝝ ſuoꝝ ſufficere poſſe nõ credit, niſi doceat in le
ge,& ꝓphetis ſcripta eẽ, quæ dicit:quãto magis nos minimi hoc obſerua
re debemus:ut nõ noſtras cũ docem⁹:ſed ſancti ſpiritus ſententias ꝓfera/
Hiero. mus. Quare & Hironym⁹, ait. Si quid dixero, qd̃ nõ aliquo duoꝝ teſta/
Idẽ ſup mẽtoꝝ ꝓbauero, nõ mihi credat̃. Et iterum. Quod de ſcripturis nõ ha/
Math. bet auctoritatẽ, eadẽ facilitate cõtẽnit̃, qua ꝓbatur. ¶ Viſum eſt mihi ra
Cám aſſi tione,& maxime auctoritate (cui præcipue fides innitit̃) hereticis calũ/
gnat au niis, reſpõdere:ne ſi reſpõſum, aut illarũ oppoſitũ, cõprobatũ non fue/
thor ſue rit:iactent ſe, uel eſtimẽt erronei hoĩes, nõ cõſilio:ſed reſpõdẽdi inopia
editiõis. catholicos ſiluiſſe. Et qdẽ doctis iã & eruditis in fide xp̃iana nr̃is tp̃ib⁹,
magis cõtẽpt.ui hñda, q̃ rñſiõe digna her̃ſis nephãda uideret̃:niſi & pu
blica

A blica picula, & animarũ dãna, & ptinax erroris ipſius iã per quinq; annos perſeuerãtia, nõ diſſimulãdã: ſed increpandã, cõuincẽdã, ac deteſtãdã, ad monerẽt. ¶ Nuper itaq; aduerſ⁹ Lutherianas hereſes libellũ cõpegi: quẽ ad dñationẽ ueſtrã, & charitatẽ: ut illa (cui a dño cõceſſa ẽ facultas) pro fi dei, & ſanctæ dei Eccleſiæ defenſione, lrĩs impreſſoriis, excudẽdũ tradat: trãſmittere curaui. Citius miſiſſem: ſed innumeris aliis negociis, a dictã do animũ, a ſcribẽdo ſtillũ retardãtibus, uſuſq; mittere diſtuli. Eandem ſupplex oro dñationẽ, ne morari uelit pmemoratũ in lucẽ emittere opuſ culũ: ne ſtultæ illæ, & impiæ hereſes, more peſtis ualidæ, multos interfi ciãt, uel inficiãt. Veſtrum eñ eſt (ad quẽ pcipuæ tã ex officio, q̃ ex ſingu lari ſciẽtia in ptib⁹ ueſtris cura Eccleſiæ dei ſpectat: & cui ipſa uel ut forti col ũnæ maxime innitiť) ueſtrũ, ẽ inq̃ a locis illis (ſi qui ſunt) ĩ qb⁹ ſe lati bula inueniſſe gaudet, & pdicatiõe & doctrina, exturbare: & etiã (ſi opus fuerit) in eã uſq; ad ſanguinis uñi effuſionẽ decertare. Sed quia maiorem operam eos cõuertẽdi, q̃ exterminãdi adhibere chriſtianã charitatem de cet: pferať eis auctoritas, adhibeať & ratio: ut ſi Chriſtiani pmãere uolũt authoritati: ſi hoĩes, rõni: cedere cõpellãť. ¶ Proderit eis fortaſſe ad iſta ſi attendere uoluerint, ea quæ in editiõe contra eorum principis errores Martini Luth. ſcripſi. Et ſic cũcta ſtudioſe plecta (licet ualde deſcipuerit) a tãti erroris ſtultitia, reſcipiſcere poterũt. Quod ſi in reprobũ ſenſum dati fuerit: & magis deſcipere, q̃ ſapere: magis perire q̃ ſaluari, elegerit: ſatiſfiet forſitan lectus liber occultis catholicoꝝ cogitatib⁹: & mentes eo rum, aut ab ignoto hoĩbus fidei languore ſanare: aut contra eos, quorũ lingua a ppheta gladi⁹ acutus dř, premunire poterit. Hoc ei quod in ulti mo poſui, maior mihi fuit cauſa ſcribẽdi: ut & ſi hereticis ſcriptura mea prodeſſe nõ poſſet: Eccłiæ tñ dei aliquib⁹ utilitatibus iſeruiet. Nam iſtud (ſicut ſapiẽtiæ uñæ notũ eſt) p retroacta ſæcula, ſemp facere cõſueuit: ut de tot tãtiſq; hereſum uarietatib⁹, que ei⁹ ſinceritatẽ freqũeter fermentare conatæ ſunt: nullam unq̃ ſilentio præteriret: ſed ad cautelã ſui: & ad per petuam omnium iſtructionem: auctoritatib⁹ ſacris, & rationibus, oĩum hereticorum blaſphemias expurgaret. Quod ego (licet de minimis cor poris Chriſti, ideſt, ipſius Eccleſiæ membris) iſta ſcribendo facere niſus ſum: ut quod ſcripſi, hereticis (ſi fieri poſſet) prodeſſet: catholicos in quorum manus incideret, contra nephandum dogma, uel ſimilia: cau tiores redderet. Et quia prima erronei dogmatis ſemina ab ipſo Luthero p quinq; fere annos ſata & aucta, q̃plurima & uenenata uirgulta pduxe rũt: cõtra omnia, ſaltem pcipua (ut potui) egi: ut circa ſe anim⁹ & uerba in tẽti⁹ occuparẽt: in qb⁹ maior fidei leſio, maius monſtrabat eſſe piculum

Cãmred dit, cur nimiũ di ſtulerit d ſtinare li bellũ ad iprimen dum.

B Fo. 56. Cã alia editiõis libelli.

Oñdit q̃ de cã nõ rñderit ad oia luth. uerba .1. Pet. 3.

¶ Si enim ad uniuerſa & ſingula ipſius Lutherii uerba/ rñdere noluiſſem orta utiq; interminata fuiſſet luctatio: quæ labore ſermocinatiõis/ cærta documenta nulla ueritatis inſinueret. V tiq; cauendũ eſt/ne tẽpeſtate cõtẽtionũ/ & cõtumeliarũ/ charitatis/ & ueritatis ſerenitas obnubilet̃. Scriptũ eſt eñi. Nolite reddere maledictũ pro maledicto. Nihil. n. agit ſapiẽs: niſi quod honeſtũ ſit niſi quod cũ ſinceritate ſine fraude ſit. Nec quicq̃ facit/ in quo ſe crimine quoq; obliget/ etiã ſi latere poſſet. Sibi eñ ẽ reus ꝑ usq̃ cæteris: nec tam pudẽda apud eũ publicatio flagitii: q̃ cõſciẽtia ẽ. Nõ ſic aũt/ non ſic eſt apud ꝑdictũ. Quicquid eñ i illo babylonico ſuo libro cõtinetur/ maiori pro parte/ uerba nuda ſunt/ & in nos opprobria/ ac deliramẽta. Nec grande fuiſſet: immo ꝑ omnia facile/ ineptiſſimis illis neniis/ reſpõdere. Sed tẽpus mihi charũ (ut dixi) in huiuſcemodi uanitati/ bus/ & ſuperfluitatib9/ cõterere nolui. Nec uſq; adeo mihi ſpacia/ tempo rũ larga fuere: ut ea refellẽdis ſingulis eius ſententiis/ impenderim: quæ aliis opib9 magis ut gentib9 explicandis/ habui neceſſaria. Tñ ergo ad ea me uerti confutãda/ quæ cõtra fidẽ/ & ſanctam dei Eccleſiã matrem noſtram/ ſcripta eſſe cognoui: ut illũ ꝑ omnia hereticũ/ immo hereſiarchã/ comprobarẽ. ¶ Sed ut cautior ueſtra reddatur prudentia/ clariuſq; eius deꝑhẽdat irſutiã hereticoꝝ/ quas oẽs ille amplexus ẽ/ cõditiões attẽdat.

Hrticoꝝ cõditões q̃ ſimitat̃ Luther9 Prima. Aug. in epiſt. lib. epſa. 10. Luth. Eſdræ intẽdit aſimilari. Ignati9 epſa. i. ex Smyrna ad Tralliãnos. Hiero. libro. 4. c. 25. ſup hiere.

Genus quippe unum hereticoꝝ ẽ (ut Auguſtinus ait) quod ſẽper pñiam ſimulat: ut docẽdi i Eccleſiis habeat facultatem: & quicqd agit/ zelo fidei ductũ/ ſe agere dicat. Quod optime Luth. imitans/ quicqd uquſq; fecit ac facit/ quicqdue ſcripſit ul̃ ſcribit: ut de captiuitate babylonica/ q̃ ſedes ẽ Romana (ut ipſe ait) uelut alter Eſdra iſraeliticum pplm de Babylone/ Eccleſiam dei liberet & educat. ſe ſcripſiſſe ac ſcribere/ aſſerit & prædicat: ut ſic quadã ſub fidei pietate/ uel zelo/ quaſi melle circũdatum/ quod latebat in pectore uirus/ euomiſſe nõ agnoſcat̃. Itaq; nõ inmerito hũſce aſcribi põt. de qb9 Ignati9 Ioãnis Euãgeliſtæ diſcipulus in quadã ita eloquitur epſa. Sunt (inquit) quidam uaniloqui/ & mẽtis ſeductores xpiani: ſed Xpm mercantes/ ſeductione circũferentes nomen Chriſti: & cauponẽtes uerbũ euãgelii/ & uenenũ erroris cõmiſcẽtes/ dulci blãdimẽto/ ſicut pu/ ro melli uir9 admiſcẽtes: ut q biberit illi9 potus ſẽſuales illecebras: dulcedine captus/ iob ſeruãter morti abdicat̃. Nominãt eñ Xpm nõ ut Chriſtũ ꝑdicẽt: ſed ut xp̃ ꝑnãt: & legẽ pſerũt: ñ ut legẽ ſtatuẽt: ſed ut legi cõtraria annũciẽt. Cui cõſonat Hiero. illud tractãs Hieř. xxiii. Propterea ecce ego ad ꝓphetas dicit dñs/ q furant̃ uerba mea &c. Semper (ait) imitatur mẽ/ daciũ ueritatem: & niſi habuerit aliquã ſimilitudinẽ recti/ decipe non põt innocẽtes. Et paulo inferius ſubdit. Sic heretici aſſumunt teſtimonia ſcripturaꝝ

A ſcripturarũ de ueteri & nouo teſtamẽto: & furãt uerba Saluatoris. unuſ
quiſq; a proximo ſuo prophetis & apoſtolis/ & euangeliſtis/ & aſſumũt
linguas ſuas ut cordis uenena ore pnuncient &c. Et alibi exponẽs illud
Eſa. Caupones tui miſcẽt uino aquã. Heretici (inquit) euãgelicam uerita Idẽ lib. i.
tẽ corrũpũt praua ĩtelligẽtia: & ſũt caupões peſſimi faciẽtes de uino aq̃m. in Eſa. c.
Et tanto prudẽtius cauẽdum eſt ab ipſi⁹ lutheri doctrina: q̃to ipſe ſã primo.
ctioris uidet́ eſſe cõuerſatiõis: quia de hiis eẽ credit́/ quos euitare Orige Ori. ho/
nes in q̃dã homelia nos admonet ĩgẽs. Qui eñ uitæ peſſime eſt/ nõ facile meli. 7. ĩ
hominem ad falſum dogma ſollicitat: nec põt per umbrã ſãctitatis/ audi Ezechi.
entium decipere ſimplicitatem. Qui uero ſermõe pueſus eſt/ & diſcipli
nis ſaluti contrarius: mores autẽ compoſitos & ornatos habet: nihil fa/
cit/ niſi accipit indumẽta uaria inſtituti boni/ & cõuerſationis quietæ/ &
circundat ea ydolis ſuis: ut magis decipiat audientes. Iccirco ſollicite caue
amus hereticos/ qui conuerſationis optimæ ſunt: quorum forte uitã/ nõ
tã deus q̃ diabolus inſtruxit. Nam quomodo quaſdam illecebras eſcarum
aucupes proponuut/ ut facilius aues capiant p oblectamẽtũ gulæ: ſic (ut
audatius dicam) eſt quædam caſtitas diaboli/ ideſt/ decipula humanæ ani
mæ: ut per huiuſmodi mãſuetudinẽ/ & iuſtitiã/ poſſit facilius capere/ &
falſis ſermõib⁹ irretire. Diuerſis eĩ diabolus pugnat inſidiis/ ut miſerũ
B perdat hominẽ: & bonã malis tribuit uitam/ ad decipiendos uidentes: & Idẽ ho/
malam bonis inurit cõſcientiam. Et rurſus. Hii qui heretica dogmata ex meľ. 14.
ſcripturæ ſanctæ teſtimoniis/ falſis aſſertionib⁹ docent/ pro eo q̃ ſcriptu ſup Ieſũ
ras legunt/ uidentur accendere lucernas: ſed quia falſis aſſertionibus utũ Nauæ.
tur/ nõ ſunt lucernæ/ ſed quaſi lucernæ. Hinc & beat⁹ Gregori⁹. Neq; eñ Greg. li.
heretici inquiſitiõibus ſuis/ ueritatem conantur aſſequi: ſed uictores ui 8. ſuper
deri. Cumq; oſtendi ſapientes appetunt: intus p ſtultitiã elationis ſuæ/ ui iob. ca. 2.
culis ligantur: & de deo qui pax nr̃a eſt/ loqui pacifice neſciunt: atq; ex pa i. Cor. II.
cis negocio/ rixe inuẽtores fiunt. Quibus tñ p Paulum dr̃. Si quis uidet́ cap.
eſſe contentioſus: nos talem conſuetudinem non habem⁹. neq; Eccleſia Scd̃a diſ
dei. Genus aliud extat hereticorum/ qui immemores eoꝝ q̃ eructant ferẽ. hẽ/
ſibi ipſis cõtradicũt: nũc unum aſſerentes/ nũc oppoſitũ. Hic unum negã ticoꝝ.
tes/ Alibi qd̃ negarũt admittẽtes. De qb⁹ Hiero. Iſti abiiciẽtur (inq̃t) ĩmo Hiero. li.
abiecti ſunt a deo: q̃a nõ andierũt eũ dicẽtẽ. Ne trãſgrediaris terminos an 2. i Oſeã
tiquos/ quos poſuerũt pr̃es tui. Et icciroco uagi ſunt ĩ natiõib⁹: nũc ad has capi. 7.
nũc ad illas ſentẽtias trãſeũtes dũ nõeis: placet quod ſemel repererĩt: ſed Deut. 19
ſemp uetera mutãt nouis: & ethnicoꝝ imitãtur errores &c. Quorũ nor/ & pũer.
mã nõ min⁹ pfitet́ hodie Luther⁹. q̃ mõ unũ dicit mõ aliud. Modo papã xxii.
admittit: mõ negat. Modo innocẽtiſſimũ fatetur: mõ Antichriſtũ. Mõ de

creta recipit:ut patet ex eius prima ꝓteſtatiõe:modo dãnat.modo tolerã C
da eſſe aſſerit, pro charitate fraterna:modo in cõtẽptũ cõburit. Modo cõ/
cilia errare poſſe conſentit:modo articulũ fidei ſtatuere poſſe fatet᷑, ita ut
uere nobis uertat fidẽ in Vtrum. Modo ſe ſubiicit Eccleſiæ:modo ſe exi/
mit. Modo dicit ꝙ ipſe eſt homo potẽs errare:modo ꝙ ſcit ea q̃ loquit᷑ ue/
ritatẽ eſſe diuinã:& ꝙ ſcit per ſcripturã oppoſitũ pro.ari non poſſe, neq̃
ulla rõne cõuinci, quaſi cõſiliarius altiſſimi nouus, & diuinæ ſcripturæ &
oium hoíum ſenſus omnes, penitus prænouerit, ac penetrauerit. Etem̃
peculiaris eſt eius mos:ut ea quib⁹ expugnat᷑, maxime uel diſſimulat, ac
admittit:aut ſi qñ cõpellitur ea nõ præterire, mille tñ coloribus, ac men
Cõcluſi. dacibus, fucis, & mire confictis calũniis, quaſi uetus adultera operiat:uel
Luhe. gloſas ex capite ſuo cõfictas miſcerit.ut (uerbi grã) publica olim conclu
☞ ſione profeſſus eſt. Decreta ꝓbantia primatũ Romani põtificis, nata eſ
ſe intra annos quadringentos. Cum autem cõfutat⁹, manifeſtam ſentiret
Innocẽti imperitiã:cum plurima decreta hoc ꝓbãtia, ante mille annos extiterint:
us papa. ut patet ex papa Anacleto, ex ſanctis patribus, quoꝝ dicta íſerta ſũt alio
in libello de ptãte pontificia. Et ex Innocẽtii primi æpiſtolis ad Carthagi
nenſe exaratis cõciliũ:In quo qcqd actum fuit contra Pelagiũ & Celeſtiũ
Augu. hereticos, quicquidue ordinatum (ut Aug. refert in epl'arũ. libr .epi.xc.) D
patres, ipſi Innocẽtio põtifici maximo, ſignificauere:petẽtes ab eo Apl'i
cam confirmationẽ eoꝝ oium q̃ ſtatuerãt. Idipſum ac ſimile fecerũt pr̃es
Augu. Miletani cõcilii:ſicut ibidẽ recitat Aug. epl'a.cii. Expoſuit Luther⁹ cõclu
☞ . ſionẽ ſuã ſic. Quod dixi nata, intelligo, ideſt, collecta, & publicata, ſtabi
lita, & in ſcholis mandata legi &c. * ¶ Sũt & nõnulli heretici:qui & ſi ad
Tertia uerſus catholicos aliqbus ſanctorũ utãtur patrũ teſtimoniis:ſi tñ eorum
differẽ. quempiam agnouerint, ipſoꝝ aduerſari ſentẽtiis:eum uel penit⁹ negãt
uel eius aſcripticiã aſſerũt doctrinã. Itaq̃ pro libito, quos uolũt recipiũt:
Greg.16 & quos uolũt patres reſpuunt:eos maxime/ quorũ terminos ſe nouerint
moral'.c. trãſgredi. De quib⁹ ſic affatur Greg. tractãs illud Iob. Alii terminos. trã
73. ſtulerũt, & diripuerunt greges, & pauerũt eos. Quos (inquit) aliorũ no/
Iob.24. mine niſi hereticos deſignat:q a ſactæ Eccleſiæ gremio extranei exiſtũt.
Prouer. Ipſi eñi terminos tranſtulerũt:quia cõſtitutiones patrũ præuaricãdo trã/
22. ſcẽdunt. De qbus nimirũ cõſtitutiõibus ſcriptũ eſt. Ne trãſgrediaris ter/
Nota. minos antiquos, quos poſuerũt pr̃es tui. qui greges diripiunt & paſcunt:
Verba quia imperitos peruerſis ad ſe pſuaſionib⁹ trahũt, & doctrinis peſtiferis
luth .li. ad interficiẽdũ nutriũt. ¶ Horum quippe nõ ꝑterit conditionẽ Lutherus.
d̃ cap.ba Nã Apl'i Iacobi æpiſtolã, ſimul & btm̃ Dyoniſiũ/ reſpuit. Rei cãm, loco
by.trac. ſuo aſſignabim⁹. Et nedũ hos:ſed & reliquos patres, ubi eos ſibi nouit cõ

A trarios. Vnde ait. Quid dicem⁹ ad canones, & auctoritates patrũ? Primũ rñdeo. Si nihil habet quod dicat, tutius ẽ oĩa negare: q̃ miſſam cõcedere opus, aut ſacrificiũ eẽ: ne uerbũ xp̃i negem⁹. O magnã uiri hui⁹ elationẽ inauditãq; ſententiã. Ipſe ſolus uerba xp̃i aduertit, ac exẽplũ: quæ ſancti patres ueteres & noui, greci & latini, qui ſũt & fuerũt, oẽs ignorarũt. Que maior ſupbia (ut Bern. ait) q̃ ut unus homo ſñiam ſuã pferre uel.t multorũ ſñiæ, q̃ſi ſol⁹ habet uideat ſpiritũ dñi? Verã certe uideo Greg. ſñiam. Hereticoꝝ quippe locus, ipſa ſupbia eſt: quia niſi in corde intumeſceret, ad prauæ aſſertiõis certamina nõ cõueniret. Cui ſuffragãtur Bern. & Hiero. Ait ille. Oĩb⁹ una intẽtio hereticis ſemp fuit: captare gloriã de ſingularitate ſciæ. Dicit alter. Licet o heretice magnus eẽ uidearis: & cõtẽnas Eccl'iæ puritatẽ: tñ puus es, & cõtẽptibilis. Superbia cordis tui extulit te. Quis eñi hereticoꝝ nõ in ſupbiã extollit: Eccleſiæ ſimplicitatẽ puipẽdẽs & fidẽ imperitiã reputãs? Hinc Aug. hereticũ diffiniẽs, inqt. Heretic⁹ eſt q alicui⁹ tpalis cõmodi, & maxime uanæ gloriæ, pncipatuſq; ſui gr̃a, falſas ac nouas opiniões, uł gignit, uel ſequit. Ille aũt, q huiuſmodi hoĩb⁹ credit, imaginatiõe q̃dã ueritatis illuſ⁹ ẽ. Rurſuſq; ait. Qui i Eccl'ia xp̃i morbidũ aliqd prauũq; qd ſapiũt: ſi correcti, ut ſanũ, rectũq; ſapiãt, reſiſtũt

B cõtumaciter: ſuaq; peſtifera & mortifera dogmata, emẽdare nolunt, ſed defenſare pſiſtũt: heretici ſũt. Quid⁹ hiis clari⁹, aut meli⁹ docere nos poſſet, Lutherũ (ut ſic dixerim) marcidũ eẽ hereticũ? q cũ correct⁹ ſit, & cõdẽnatus: nedũ a ſummis põtificib⁹, ſed & a pleriſq; famatiſſimis theologicarũ facultatũ Vniuerſitatib⁹. corrigi, emẽdari, dictaq; ſua falſa retractare noluit. Quinimo in tantũ exaltauit cor ſuũ, ut dicere auſus ſit in calce cuiuſdã Epſæ, p defenſiõe ſua aduerſus Lauoniẽſẽ & Colonienſem uniuerſitates, editæ: cui exordiũ ẽ. Fama puenit ad me Chriſtiane lector &c. Vltimũ quod habeo, exponã. Nempe hãc animã, & hũc ſanguinẽ. Melius eſt eñi me millies occidi: q̃ unã ſyllabã dãnatorũ articuloꝝ reuocare. * Vide q̃ nimis cõfidat uir iſte in uirtute ſua: & in abũdãtia ſenſus ſui. Quã ſpem nunc retractationis habere poteſt Eccleſia? Oremus ergo, & uocem demus cum lachrymis dño, dicentes. Parce dñe, parce pp'lo tuo, falſis dogmatibus peſſum euũti: & ne des hr̃ditatem tuã i pditionẽ. Tribulatio & anguſtia inuenerunt nos dñe. Da nobis auxiliũ de tribulatione: ut non ſit uana ſalus hominis. Iã diu eñi q̃ loco & tpe ſibi aptis & cõgruis obtẽdere uoluit tela, ſe paraſſe declarat. Sed cuncta (ut utar uulgari ſententia) pro meliori. Nam omnia cooperantur in bonum electis: q & ſi cribrent a ſathana: minime tñ pire pñt: qm̃ pro eis rogauit Ieſus, ut nõ deficiat eoꝝ fides. Ideo enim diuina prouidentia (ut Augnſtin⁹ ait) multos diuerſi

de ſacro altaris.

Bernar.

Gre. li. 3 ſup Iob cap. 17.

Bern. ſup cãtica ſer. 65.

Hiero. i abdi. c. 1.

Aug. i. c. heretic⁹ 24. q. 3.

Idẽ contra Manicheos

Martin⁹ uer⁹ pbatẽ hr̃tic⁹.

Verba Luth. ei⁹ ptiaciã i errore i dicãtia.

Iohel. 2.

ps. 118.

Roñ. 8.

Aug.24 erroris hereticos eſſe pmittit:ut cũ interrogãt nos q̃ neſcim⁹: ſic diſcutia C
q.3.cap. mus pigritiã: & diuinas ſcripturas cuplamus. Propterea Apl'us:ut ꝓba/
ideo. ti manifeſti fiãt. Hii autẽ deo ꝓbati ſunt/q bene docere pñt. Cui ſniæ per
i.Cor.ii. omnia alludit illud Origenis. Nam ſi doctrina (ĩqt) eccleſiaſtica ſimplex
Ori.ho. eſſet: & nullis intrinſecus hereticoꝝ dogmatũ adſertiõibus cingeret: nõ
ix.ſuper poſſet ita clara & examinata uideri fides nr̃a. Sed iccirco doctrinã catho/
numerũ licam cõtradicẽtiũ obſidet oppugnatio: ut fides noſtra ocio nõ torpeſcat
i.Cor.ii. ſed exercitiis elimet. Propter hoc deniq; & Apl'us dicebat. Op; aũt hr̃ſes
d. eſſe: ut probati quiq; manifeſti fiãt inter uos. Hoc eſt dicere. Oportet he/
reticoꝝ batillis altare circũdari: ut certa & manifeſta oĩb⁹ fiat / fidelium
atq; infideliũ differẽtia. Cũ eñ fides Eccleſiaſtica uelut aurum cœperit re
fulgere: & prædicatio ei⁹ ut argentum igne probatum/intuẽtib⁹ reſplen
duerit. Tunc maiori cum turpitudine/& dedecore/hr̃ticoꝝ uoces obſcu
Similitu ri aeris uilitate ſordebunt. Vis ſcire q̃ bona ſunt/bona eſſe ex deterio
do. rum magis cõparatiõe noſcunt? Quis ſciret bonam eſſe lucem/ niſi no
ctis tenebras ſentiremus? Quis dulcedinẽ noſceret mellis/ niſi guſtum
amaritudinis accepiſſet? Ipſum deniq; diabolum/ & oblectantes aduer/
ſum nos cõtrarias ptãtes/ ſi auferas: uirtutes animi ſine obluctãte ñ pote
runt eniteſcere. Sic ergo & chriſti fidelium gloria non poterit reſplende D
re: niſi eam hereticoꝝ/aut infidelium reprobatio/& pœna commendet
¶ Hæc me tibi (Præſtãtiſſime pſul) diutiſſime in hac epl'a locutũ (& ſi alia
forte digniora uelles) oĩno nõ pœnitet. Probabis eñ hæc magis: q̃to ma/
gis in ueritate ꝓficies. Nã iõ ſcripſi: ut illius dephẽdat dolus: qui conatur
authoritatẽ ſtabilliſſimã fundatiſſimæ eccl'iæ/quaſi rõnis noĩe/ & ſimu/
lata pietate/ſuperare. Oĩum eñ hr̃ticoꝝ/quaſi regularis eſt iſta temeri
Hereti. tas. Sed ille fidei impator clemẽtiſſim⁹/& per cõuentus celeberrimos po
temeri/ puloꝝ/ atq; gentiũ: ſedeſq; ipſas Apl'orum arce auctoritatis muniuit Ec
tas. cleſiã: & p pauciores pie doctos/& ſpũales uiros/copioſiſſimis apparati/
Eccl'iena bus/etiã inuictiſſimæ rõnis armauit. Et licet ipe dñs nauiculã ſuæ fidei ſa
nis nau/ cratiſſimæ/in huius mũdi mari eructãtib⁹ maloꝝ hoĩum fluctib⁹/nonnũ
fragari q̃ agitari pmittat: minime tñ naufragari. Quo qdẽ forti ſtem⁹ animo: ui/
nõ põt. riliter agam⁹: neq; formidemus in hoſtes fidei magnanimiter dimicare/
ſub ũbra alaꝝ pii patris: qui ſuoꝝ fideliũ pces inefficaces nõ ſinit/ dũmo
do tota ſpe/& puro fiant animo. Nõ eñ nr̃æ nequeunt exaudiri pces / ni
Quare ſi cum in deo noſtra non perfecte ſpes conſiſtit: uel quia petimus non pe
hereſes tẽda. Ad ipſũ ergo dñm ñ tñ ore: ſed toto corde/clamem⁹ dũ affligimur
pnũciate Et ipe q dñat ĩ uirtute ſua/& nos quottidie oculo reſpicit pietatis ñ pmit
ſunt. tet nos tẽtari ſup id qd poſſum⁹. Cur hr̃ſes/& ſcãdala futura pdicta ſũt
& prænũciata

A & prænunciata? niſi ut inter inimicos erudiamur: ac ſic & fides & dilectio
nr̄a (ut paulo ante dixi) poſſit eē ꝓbatior. Fides utiq; ne ab eis decipiamur
dilectio aūt/ ut etiā ipſis corrigēdis quātū poſſum⁹ cōſulam⁹. Nō ſolū inſtā
tes ne infirmis noceāt/ atq; aut ab errore nephario/ liberētur: ſed etiā orā
tes ꝑ eis/ ut apiat dn̄s illis ſenſum/ & intelligāt ſcripturas: quia in ſanctis
libris ubi manifeſtat' dn̄s xp̄s: ibi & ei⁹ eccleſia declarat'. Multi enī ſpūali
ter nō intelligētes ſcripturas/ uel male intelligētes/ in hereſes uarias di/
lapſi ſūt: ut ppulchre oſtendit Origenes in ſuo Periarchon. Sermo enim
diuinæ ſcripturæ ſimilis mihi eſſe uidet' alicui ſeminum: cuius natura hec
eſt: ut cū iactū fuerit in terrā/ regeneratū in ſpicā/ ul' quācūq; aliā ſui gn̄is
ſpeciē/ multipliciter diffundat': & tāto cumulatius/ q̄to uel peritus agrico
la plus ſeminibus laboris impēderit/ uel bn̄ficiū terræ fæcundioris indul
ſerit. Sic ergo efficit'/ ut culturæ diligentia exiguum ſemē (uerbi gr̄a) ſi
napis/ quod ē minimū omniū/ efficit' maius oībus oleribus: & fiat arbor
ita ut ueniāt uolatilia cœli/ & habitent in ramis ei⁹. Dn̄s ergo/ talē mihi
utinā ꝓſtiterit gratiam ut eos/ quos ex diuinis uoluminibus in medium
ꝓduxi ſermones: ita diligēter excoluerim: ut in arbores creſcāt/ & in ra/
mos/ ac uirgulta diffundātur: ſic ut uenire poſſint diſputatores/ & rheto
res huius mundi/ q uelut aues cœli leuibus pennis/ uerboꝝ dūtaxat pom

Orige. libr. iiii. Periar. capi. ii. Sermo ſacre pagine cōpat' ſemini Mathe. xiii. d.

B pa/ excelſa ſectātur & ardua: & rōnib⁹ capti & ſcripturis/ hitare uelit i ra
mis iſtis: i qbus nō loquēdi decor ē: ſed rō uiuēdi. Neq; enī ex eorū aſcribi
uólui numero: qui in uerboꝝ elegātiā codices ſuos conflare ſtudēt: ita ut
non niſi a uiris diſertiſſ nıis intelligi uelint. In quos qdē ita inuehit me⁹
cōpatriota Hiero. Hoc pleriſq; (inqt) nimiū deſertis accidere ſolet: ut ma
ior ſit intelligētiæ difficultas in eoꝝ explanatióib⁹: q̄ in hiis q̄ explanare
conātur. Et paulpoſt. Qui cum ſermone compoſito/ aures populi mul
cerint: quicq'd dixerint/ hoc legem dei putāt. nec ſcire dignantur. quid
ꝓphete. quid Apoſtoli ſenſerit: quidue ſancti doctores ſcripſerint. Duo
rum enī/ alterū ſortiuntur finem/ libroꝝ cōditores. Aut ut magnum au
thoris nomē aſſumāt/ gloriāq; humanā captēt. Et hii certe ſuam (teſtāte
dn̄o) mercedē receperūt. Nēpe de hiiſce Orige. editorib⁹ ait: Quidā aſcē
dunt ſup colles ſubt⁹ omne lignū nō fructiferū: ſed nemoroſum. Si qui
dem alterius naturæ ē lignū quod ubertate fertile ē: alteri⁹ quod tn̄ abū/
dat folioꝝ. In nemorib⁹ & lucis/ nemo plantat ficū/ nemo uineā/ nemo
arbores fertiles: ſed oblectatiōi uiſus tn̄ ligna frōdētia. Tales ſunt q orō
nem ſuā uerboꝝ decoreq; cōponūt/ nō ut cōuertāt audiētes a uitiis: ſed ut
delectēt &c. Aut ad creatoris gloriā dei/ cōmunēue fidelium utilitatē. At
ſi hoc. ut ſuæ rhetoribus & inrhetoribus proficiant editiōes; clariori quo

Contra nimiū diſertos. Hiero.

Mat. vi. Ori. ho: xiiii. i Hiere. poſt medium

poſſunt & planiori eas ſtillo cōficiunt. Hac nempe de cauſa. Namq̧ obſcu C
ra nequeunt & inuſitata imperiti uocabula mēti ſubiicere. Eis ergo luci/
das ꝓpōere oportet ſcripturas. Oratores aūt (ſi ueri rhetores ſint) ora/
Plato li. toria nō egēt diſciplina: quæ (dīcēte Platone) ꝑs eſt artis incātādi: ſed ſyn
8. cera dumtaxat ueritate / catholicaue doctrina. Quod ſi rhetorices impe/
riti fuerint / Doctores hn̄t Ciceronē / Saluſtiū &c. Hæc ergo (colēdiſſime
ꝓſul) mecū diutius pēſitās: ut pluribꝰ mea prodeſſe poſſit ſcriptura / cōicq̧
xpianoꝝ utilitati attēdēs / pingui mineruа / opus cōflare ſtudui. Et nūc ro
gare uelim lectorē / monere auditorē: ut quod pro Eccleſiæ ꝑfectu ſcribe
re uolui / utiliter legāt / ſalubriter audiāt. Ad qd hoc dixi? qa (ut ipſe exptꝰ
ſū) ſicut ſūt qdā nimiū diffidētes: ita ſūt qdā nimiū cōfidētes: ita ut illi deſ
peratiōe ſua: & iſti inani (ut ſic dixerim) ſpe ſua / uel piclitari: uł prorſus a
ſalute excidere uideātur. Si cui tñ noſtrā uidere nō placet ſcripturam: ne
Prævi// mo cōpellit inuitū. Bibat uinum uetꝰ cū ſuauitate: & nr̄a muſta contēnat.
det æmu Sane cum in oībus libris meis / nō ſolū piū lectorē: ſed etiam liberum cor
los ſibi rectorē deſiderē: multo maxime in hiis ubi ipſa magnitudo q̄ſtionū uer/
futuros. ſatur: utinam tā multos habere q̄am approbatores / quot forte habebo cō
tradictores & calūniatores. Verūtamē ſicut lectorē meū nolo mihi eē de
ditū: ita correctorē nolo ſibi. Iſle me n̄ amet amplius q̄ catholicā fidē. Ille
ſe nō amet amplius q̄ catholicā ueritatē. Sicut illi dico. Noli meis litteris D
quaſi canonicis inſeruire. ſed in illis / & quod nō credebas cū inueneris in
cunctāter crede: in iſtis aūt quod cærtū nō habebas / niſi cærtū itellexeris:
noli firme retinere. Ita illi dico. Noli meas lr̄as ex tua opinione / uł cōten/
tiōe: ſed ex diuina lectiōe / uł incōcuſſa rōne / corrigere. Si qd ueri cōpre/
Ad lecto henderis exiſtēdo / nō eſt meū. at itelligēdo & amādo / & tuū ſit & meum.
rē admo Si qd aūt falſi cōuiceris / errādo fuerit meū: ſed iā cauēdo / nec tuū ſit / nec
nitio. meū. Hinc itaq̧ qſqs hæc legerit: ubi pit er cærtꝰ ē pgat mecū: ubi pit er he
ſitat q̄rat mecū: ubi errorē ſuū cognouerit / redeat ad me: ubi meū / reuo
ꝑs. 104 cet me. Ita ingrediamur ſimul charitatis uiam / tēdentes ad eū / de quo di
ctū eſt. Querite faciē eiꝰ ſemp. Et hoc placitū / piū / atq̧ tutū eſt corā dn̄o.
Quiſqs ergo cū opꝰ pcurret / & dicet. Hoc nō bn̄ dictū eſt. uel non intelli/
go. locutionē meā repræhēdat: nō fidē. Et ſi doctrina nō ſibi cōſona uide
atur / librū abiiciat: & eis / quos meliores & ornatiores / mētēq̧ ſuā meliꝰ
quadrantes ꝑſpexerit: operā & tēpus impēdat. Nō ꝓpterea putet me tace
re debuiſſe: quia non tā eloquēter / & pōpoſe q̄ illi / quos nouit ſuæ curioſi
tati ſatiſfacere / eloqui nolui. Neq̧ enim omnia quæ ab omnibus cōſcribū
tur / in omniū manus ueniūt. Et fieri poteſt / ut nōnulli / qui etiam illa ſub
tiliora intelligere & pcipe nequeūt / meos planiores inueniant libros / &

in iſtum

A in iſtũ ſaltẽ icidãt. Ideoq̃ utile eſt plures a pluribꝰ fieri diuerſo ſtillo: nõ di
uerſa fide/ etiã de queſtionibꝰ eiuſdẽ: ut ad plurimos res ipſa pueniat. Ad
alios ſic. ad alios aũt ſic. At ſi ille qui iſta groſſa/ & rudibus magis apta cõ
uicerit: altiora ſe uelle & ſubtiliora/ emurmurauerit: ſecũ agat uotis & ſtu
diis/ ut proficiat: nõ mecũ querelis & conuitiis/ ut taceã. Qui uero hec le/
gens/ quid iuenerit/ quod illi nõ libeat: unde dicat. Hoc nõ uere dictũ eſt.
aſſerat ſi placet ſentẽtiã ſuã: & meam redarguat: ſi põt. Quod ſi cũ chari/
tate & ueritate fecerit: mihi (etiã ſi in hac uita maneo) cognoſcendũ fa/
cere curauerit: uberrimum fructũ huius laboris mei cœpero. Quod ſi mi
hi nõ potuerit: quibus id potuit me uolente ac libente pſtiteri. Ego tñ in
lege dñi meditor: ſi nõ die ac nocte: ſaltem quibꝰ temporũ particulis poſ
ſum: & meditationes meas ne obliuiõe fugiãt ſtillo alligo: & quottidie po
pulis cõmunico ſperãs de miſericordia dei q̃ i oĩbꝰ ueris/ quæ certa mihi
ſũt/ pſeuerãtẽ me faciet. Si quid aũt aliter ſapio. id quoq̃ mihi ipſe reue
labit: ſiue per occultas reuelationes/ inſpirationes/ atq̃ admonitiones: ſi
ue p manifeſta eloquia ſua: ſiue per fraternas ſermocinationes. Hoc oro
& hoc depoſitum deſideriumq̃ meum penes ipſum habeo. qui mihi ſa/
tis idoneus eſt/ & cuſtodire quæ dedit: & reddere quæ promiſit. ¶ Et ne
B multiloquio mihi laborem infructuoſum: & vr̃æ charitati prolixitatem
tedioſam/ importem: finẽ faciã incultæ epiſtolæ. Ecce opus. R. D. V. de
dicatũ. Eã nunc/ ut de affluẽtia diuitiarũ ſuarum excudi faciat: q̃ſo nõ pi
gritetur. Et erit illi gloria/ laus/ & honor coram deo/ & ſeruis eius: per/
petuaq̃ in terris memoria. Et dñs/ qui omniũ retributor eſt bonorum/
æterna mercede/ eã præmiabit in cœlis. Amen. ¶ Sed cũ me delectat loq
tecum: neſcio utrum ſeruauerim ſermonis ſufficientis modũ. Quaſi eñ
diuturnum ſilentium loquacitate/ & ſcribendi raritatem/ prolixitate cõ
penſa: em/ longior fui. Verumq̃a religione & bñuolentia/ qua me poc/
cupaſti/ ita inuiſceratus es cordi meo: ut tanq̃ cum patre meo/ uere collo
quar. Quicquid in opere ſtil. i noſtri utiliter eleboratum eſſe cognoſces
Deo grãs reddẽs/ attribuẽs. Si qua aũt uitia mea pſpicies/ ut chariſſimꝰ
amicus ignoſces eadem. ſ. ſinceritate lectionis/ optans medicinã/ qua cõ
cedes/ & ueniam. Vale in eo qui facit ualere gratiſſime Antiſtes. Datũ
Auinioñ. M. cccccxxiiii. Ianuarii prima.

Vtile eſt diuerſo ſtillo mľ ta cõpõi opuſcu/ la.

Finẽ dat epľæ.

FINIS.

IN ſancte ac indiuidue Trinitatis nomine: Clypeus catholicæ Eccle
A ſiæ, aduerſus Lutherianas hereſes: a Reuereñ. editus
patre Fratre Thoma Illyrico Minorita: diuini eloquii
Aplico declamatore: Fœliciter Incipit.

ANteq̃ aliqua tua (Martine Luther) maledicta, quæ cōtra xp̃i Prologus
ſponſá eccleſiam mr̃em noſtram, ore non
pio, euomiſti: & in ſcriptis protuliſti: ſince
ra ueritate, incipiá refellere: Inuocandum
mihi cēſeo rerum omniū patrē. quo præter
miſſo, nullum rite fundatur exordium. Hu
manum em̃ ingeniū, naturaliter eſt imbe
cille, & humana lingua balbuciēs eſſe dignoſcitur. Qua ex re, tam
grandē prouinciá aggreſſurus cōtra tuas blaſphemias, & delyramē
ta: nō de meo inbecilli ingenio, exiguiſq; uiribus confiſus: ſed illius
B dūtaxat ueri dei gr̃a adiutus: ſine quo nihil boni pagere humana pōt Eſaiæ. 9. b
fragilitas. Ipſe etenim deus nr̃ eſt, qui labia Eſaiæ prophetæ calculo
mundauit ignito: qui etiá ſolus res pænitus deſperatas, ad optatum
pōt pducere finem: q ē caput, & author omniū ſciarū: a quo oīs ratio
ſupnæ & eternæ ſciæ emanauit. qui ē omniū gr̃arum elargitor: a quo
oē datum optimū, & omne donū pfectū deſcendit. Ipſum igit̃ beni
gniſſimū redemptorē nr̃m inuocās, exoro, ut adſit mihi principiū, Iacobi. 1. c.
mediū, & finis. Ipſe etem̃ ſolus toti⁹ eſt boni opis fundamentū: ſine
quo oē quod ædificatur corruit. Itaq; clementiſſimū Ieſum, patrēq;
eius mīæ fontē, atq; ſpm̃ ſctm̃ oīs gr̃æ donatorē, hiis Boetii Seuerini
uerbis, inuoco. Boetius.

Da pater auguſtam menti cōſcendere ſedem:
Dat fontem luſtrare boni: da luce reperta,
In te conſpicuos animi defigere uiſus.
Diſcute terrenæ nebulas, & pondera molis
Atq; tuo ſplendore mica, tu namq; ſerenum:
Tu requies tranquilla piis, te cernere finis
Principium, rector, dux, ſemita, terminus idem.

Authoris, ad Martinum Luth. uerba, ſeu pfatiūcula.

Ad Luth. uerba.

Non rhetorici campum/deſidero eloqui Martine/ non dyalecticoꝝ tēdiculas, nec Ariſtotelis ſpyneta coquiro. Ipſa ſcri pturaꝝ uerba pōnēda ſunt: ut ipſis quibus aduerſus ſcī ām eccſiam catholicam, uſus es teſtimoniis reuincaris: ut intelligas tē & legere potuiſſe, q̄ in ſacris lr̄is, ſcripta ſunt: & nō potuiſſe q̄ cū pietate robo rata ſunt cognoſcere. Sed miſſa hæc faciamus: & in ſcripturaꝝ cāpo (ſi placet), ſine nr̄o inuicem dolore, ludamus. C

DE/SACRAMENTIS/ECCLESIAE.

MARTINVS LVTHERVS.

Propoſi/tio Marti/ni Luthe/rii de capti uitatis Babilo. libro excerpta.

NEgāda ſunt mihi ſeptem ſcramenta: & tm̄ tria pro tempore ponenda. Baptiſmus/Pœnitēta/Panis. Nā/ recens eſt ſacramentorum inuētio.*

Determi/natio uni/uerſitatis parriſieñ.

Theologicæ Facultatis Parriſiēſis/determinatio. D

HAEC ꝓpō inuēs nō eē ſeptē ſacra & recēter ab hoīb⁹ inuēta & nō a Xp̄o inſtituta: eſt temeraria, impia, & manifeſte heretica.

THOMAS ILLIRICVS.

Concluſio auctoris. Dubium. Reſpōſio. Prima rō.

SEPTEM, ſūt Eccleſiæ ſacramenta, a Chriſto ad animarum ſalutē, inſtituta. nec eorum ab hoībus recensē inuentio. Hæc cōcluſio probat̄. SED pro maiori, oīum dicendoꝝ intelligētia, querit̄. Vtrū in tpe legis euāgelicæ, debuerint inſtitui ſacramenta? Ad quod rn̄deo q̄ ſic. Et hoc qdē cōuenieñs fuit rōne duplici. Eadē enim fuit fides iuſtoꝝ, qui fuerunt tpe legis ſcriptæ, cū fide iuſtoꝝ tpe legis euāgelicæ, quis tūc de lege coi nō eſſet cognitio fidei ita explicita, ut nūc. Cū ergo illi proteſtarēt̄, ſiue cōfiterent̄, fidē ſuā p ſacramēta eis a deo inſtituta: cōueniēs fuit q̄ etiā in lege euāgelica inſtituerēt̄ ſacramēta fidē ꝓteſtātia: expſſiora tn̄ q̄ prima; qa fides eſt magis explicita. Et qa lex noua eſt lex libertatis: debuerūt eē faciliora, & numero pauciora. Vn̄

Auguſti. Aug. xix. lib. cōtra Fauſtū manicheū. c. xiii. dicit q̄ cū Xp̄s ſuo aduētu ſacra ueteris legis impleuiſſet, ablata ſunt: & alia īſtituta uirtute maiora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora: tanq̄ iuſticia fidei reuelata, in libertatē uo catis filiis dei, iugo ſeruitutis ablato, qd̄ duro, & carni dedito pp̄lo, cōgruebat.

Scd̄a ratio. Altera rō, ē hæc. Cū eñ de⁹ ab æterno ꝓordinauerit naturam humanā ſibi in pſona filii uniendā in tpe ad recōciliādū ſibi gen⁹ humanū, & de ſeruitute diabolica liberādū, qd̄ ꝓuldebat in ipmis pntibus, quos ſibi erat factur⁹ pp hoiem lapſuꝝ: & in diabolicā ſeruitu/

tem

A te caſus. Impletio aũt illi⁹ ꝑordĩatiõis, ĩter oẽs res p tps ortas, ſum ma gr͞a fuerit: ut Aug. teſtat. xiii. de trini. c. xix. ĩquiẽs. In reb⁹ p tẽp⁹ ortis, illa ſũma gr͞a ẽ, ꝙ hõ in unitate pſonæ cõiũct⁹ ẽ deo. Quare, tẽ pus iſtud, quo fuit hoc adimpletũ, ab ap̃lo uocat pleĩtudo tp̃is qa tũc oſtẽſa fuit humano generi diuinæ gr͞æ plenitudo. Rõnabile itaqꝫ fuit ut lex ĩ illo tp̃e data ab ore illi⁹ ĩ quo de͛pleĩtudinẽ gr͞æ poſuerat eẽt lex plenitudinis ad hoiem recõciliãdũ, & de ſeruitute diabolica libe rãdũ. Sed qa hæc ñ poſſũt fieri ſine gr͞a gratũ faciẽte: iõ dr̃ & lex gr͞æ. Perfectiõi aũt legis debet rñdere ſacroꝝ ei⁹ ſuſceptio. Et iõ rõnabile fuit ut in illa lege. ſ. xp̃i ſaluatoris, talia iſti uerẽtur ſacra, ĩ quoꝝ ſu ſceptiõe cõferretur gr͞a qua homo deo recõciliaretur, & de ſeruitu te diabolica liberaretur. Augusti. Gal. 4.

Et hãc cõfirmat ueritatatẽ btũs Augu. ſup ſpalmiſta. ĩ trac. ſup ps. lxxiii, ꝑpe exordiũ, ubi loquẽs de dñia ſacroꝝ no. & uet. legis, in quit. Præcepta eadẽ ſacra ñ eadẽ. Videam⁹ qre ꝑcepta eadẽ, qa ſcd̃m hæc deo ſeruire debem⁹. Sacra nõ eadẽ: qa alia ſunt ſacra dãtia ſalutẽ alia ꝑmittẽtia ſaluatorẽ. Sacra noui teſtamẽti dãt ſalutem. ſacra uete ris teſta. ꝑmiſerũt Saluatorẽ. Cũ ergo iã teneas ꝑmiſſa, qd qris ꝑmit tẽtia Saluatorẽ, iã hñs? Hoc dico teneas ꝑmiſſa, nõ ꝙ iã acceperim⁹ B uitã æternã: ſed quia iã uenerit Xp̃s, q p ꝑphetas ꝑnũciabat. Mutata ſũt ſacra, facta ſũt faciliora, pauciora, ſalubriora fœliciora. hæc ille. Augustin⁹

Hinc ex rõnib⁹ hiis, uerbiſqꝫ diui Aug. manifeſte appet falſam eẽ tuã ꝑpoſitionẽ, ꝙ nullã ĩter ſacra ueteris & nouæ legis, ponis dif ferẽtiã penes efficatiã ſignificatiõis, cũ ĩ li. de cap. baby. trac. de ſacro bap. ais. Error. n. ẽ, ſacra nouæ legis, differre a ſacris ueteris legis, penes efficatiã ſignificatiõis. Idẽ eñ de⁹, q nos nũc p batiſmũ, & pa nẽ ſaluat: ſaluauit Abel p ſacrificiũ, Noe p arcã, Abrãã p circũciſiõ nẽ, & alios oẽs p ſua ſigna. Nihil itaqꝫ differt ſacrm uet. & noue legis quo ad ſignificationẽ, mõ ueterẽ legẽ appelles qcqd ĩ patriarchis, & aliis pẽib⁹, tp̃e legis opat⁹ ẽ de⁹. Et paulopoſt cõcludẽdo ſublũgis. Si cut ſacrificiũ Abel plane nõ iuſtificauit eũ: ſed fides ꝙ ſe deo totũ ob tulit, quã ſacrificiũ externũ figurabat. Ita baptiſm⁹ neminẽ iuſtificat nec ulli ꝑdeſt: ſed fides ĩ uerbũ ꝑm iſſiõis, cui addit baptiſm⁹. Hæc. n. iuſtificat, & ĩplet, id qd baptiſm⁹ ſignificat. Fides eñ ẽ ſubmerſio ue teris hoĩnis, & emerſio noui hoĩs. Quare fieri ñ põt, ut ſacra noua differãt ab ãtiqs ſcr͞is. Hũt. n. æque, ꝑmiſſiões diuinas, & eũdẽ ſpm̃ fi dei. Propõ Mart. Lut. Probatio. Idem Lut.

Hiis. ñ. uerbis, ꝓſuppõ s, aut ꝓſuppõere uideris ꝙ ĩ ſuſcepti one ſacroꝝ uete. legis cõferebat gr͞a, ueluti ĩ ſuſceptiõe ſacroꝝ no. legis. qd qdẽ mediis ꝑpoſitis, de Abel, Noe, Abraam, & ſic de aliis ꝓbaſ credis. Quia ſi ſacra uirtutẽ hñt nunc a fide paſſiõis xp̃i, & ſi Cõfutatio

deles in ueteri lege eandẽ fidẽ haberẽt implicite. Vtiq̃ neceſſario ſe C
quit, q̃ ſicut in ſuſceptiõe ſacroꝝ nouæ legis cõfertur gr̃a credẽtib⁹
Ad Martinũ uerba. ita & i ſuſceptiõe ſacroꝝ ueteris legis gr̃a cõferebat? Quid hic agis Martine? Falſum p̃ſupponis. Nõ hoc dicit apoſtolus, nõ hoc ſãcti patres. Et arbitror eſſe melius, ut eis, & ap̃lo potius q̃ t. b. credam⁹. Dicit eñ ipſe doctor gẽtiũ in quo Chriſtus loquebat, ad hebreos ſcribẽs.
Hebre. 10. Lex erat, umbrã h̃ns futuroꝝ, ñ ipſam imaginẽ rerũ. Quod nõ eſſet uerũ, ſi ex ſuſceptiõe ſacrorum ueteris legis gratia data fuiſſet
Gala. 2. In æpiſtola quoq̃ ad Galatas. Si ex lege (inquit) iuſtitia eſt, Chriſtus
Ambroſi⁹. gratis mortu⁹ eſt. Sup quo beat⁹ Ambro. Nihil tã apertum (inquit) quia ſi per legem potuiſſet hõ iuſtificari, Xp̃m nõ opportuerat mori. Sed q̃a lex dare remiſſionẽ p̃ctõꝝ nõ poterat: neq̃ ſed'am mortem detriũphãs expoliare captiuos, quos tenebat cã p̃cti: Iccirco xp̃s mortuus eſt, ut ea p̃ſtaret quæ lex nõ poterat, ac per hoc, nõ gratis mortuus eſt. Mors eñ eius iuſtificatio p̃ctõꝝ ẽ. Hæc ille. Et hoc ẽ quod dr̃
Ioan. 1. in euãgelio. Lex per Moyſem, gr̃a & ueritas per Ieſum chriſtũ facta eſt. In circũciſionis tñ ſuſceptione (ut quibuſdã placet) licet aliqua
Incõueniẽns. conferretur gr̃a, non tamen tanta ceu nunc in baptiſmo.

Si p̃terea, ſacra nouæ legis nõ differrẽt penes efficaciã ſignificatiõis, a ſacramẽtis ueteris legis: iſta ſacra nõ diſtinguerẽtur ab illis D tãq̃ p̃fecta ab imperfectis, quod abſurdũ eſſet dicere, & contra ſacrã ſcripturã, ſctõrumq̃ patrũ ſn̄ias ſuperi⁹ deductas. Illa eñ figurabãt
1. Cor. 10. iſta, ſicut ſcribit Apoſtolus ad Corinthios. Omnia in figuris cõtingebãt illis. Et paulopoſt. Nolo uos ignorare fratres, q̃m patres noſtri,
Auguſtin⁹ omnes ſub nube fuerũt. Hinc & Aug. in expõne p̃s. lxxii. in exordio Erãt (inquit) in illo pp̃lo, q̃ itelligerẽt legẽ, h̃ntes fidẽ quæ poſtea reuelata ẽ, nõ ad legis lr̃am: ſed ad gr̃am ſpiritus ptinẽtẽ. Non eñ ſine ipſa fide fuerũt, qui eius in Chriſto futurã reuelationẽ præuidere &
Idem p̃nunciare potuerũt, cũ & illa uetera ſacra ſignificatiua fuerint futuroꝝ. Conſimilem quaſi ſn̄iam habet idem Augu. in ap̄l'arũ lib. ep̄la xix. ante mediũ. Cur aũt (inquit) non dicã p̃ceptailla ueterum ſacramẽtoꝝ, nec bona eſſe, quia nõ eis hoĩes iuſtificabãt. Vmbræ eñ ſũt p̃nunciãtes gr̃am, qua iuſtificamur: nec tñ mala, quia diuinitus precepta ſunt, t̃pibus, p̃ſoniſq̃ cõgruẽtia: cũ me adiuuet etiam prophe
Ezec. 20. d tica ſententia: qua dicit deus, ſe illi populo dediſſe præcepta non bona. Forte enim p̃pterea nõ dixit mala, ſed tñ non bona. i. nõ talia, ut illis, homines boni fiant, aut ſine illis boni non fiant.

Sacra non poſſe iuſti In eo tamen, quod dicis Martine. Nec uerum eſſe põt, ſacris in eſſe uim efficacẽ iuſtificatiõis: tecũ ſum. Q̃re in hoc differẽdũ nõ ẽ,

nec adinuice

nec adinuicem inter nos ꝑliandũ. Tñ nõ poſſe inſtrumẽtaliter dare ficaſ iſtru-
A grãm, nec diſponere ad eã, nec eis ineſſe uirtutẽ aliquam occultam mẽtaliter.
ſpũalem (contra eos, qui hoc aſſeruerunt, aut aſſerũt) utputa in uer- Lut. & au-
bo, uel in aqua: quæ operet̃ in aĩa recipientis grãm dei; authoritati- thor aſſe-
bus oſtendo, & rõnibus. Ait itaqꝫ btũs Augu. xv. de ciui. dei. c. vii. ꝙ runt.
ſpũs operatur intrinſecus: ut ualeat aliqd medicina quæ adhibet̃ ex Augu.
trinſecus. Et. xix. lib. contra Fauſtũ. c. vi. ſacr̃a diffiniẽs, inqt. Quid Idem.
ſunt aliud quæqꝫ corpalia ſacramẽta, niſi quædã quaſi uerba uiſibi-
lia, ſacro ſancta quidẽ: uerũtamen mutabilia, & tpalia. Deus enim
æternus eſt: nec tñ aqua, & oĩs illa actio corpalis, que agit̃ cũ bapti-
zamus, & fit & trãſit, æterna eſt. vbi ruſus etiam ille ſillabæ celeri-
ter ſonantes & trãſeuntes cum dr̃, deus, niſi dicatur nõ cõſecratur.
Hæc omnia fiunt & trãſeunt, ſonãt & tranſeunt: uirtus tñ quæ ꝑ iſta
operatur iugiter manet, & donum ſpirituale quod per iſta inſinua-
tur, æternum eſt. hæc ille.

Præterea: ſi ſacramẽta tanq̃ inſtrumẽta grãm efficerẽt, uel diſ- Rõ pria.
poſitionẽ ad grãm: in eis eſſet aliqua uirtus per quã hoc facerẽt. Aut
ergo corporalis, aut ſpũalis. non corporalis, quia uirtus corporalis
non põt proximũ eſſe principiũ agendi in aĩam. nec ſpũalis; quia ſpi-
B ritualis uirtus nõ eſt immediate in corporali ſubiecto. Ergo in eis nul-
la uirtus eſt, per quam poſſint etiam tanq̃ inſtrumenta efficere gra-
tiam i anima, diſponendo ad eam.

Vlteri⁹: ſi efficerẽt in aĩam aliquã diſpõnẽ: aut hoc eſſet crean-
do, aut educẽdo eã de potẽtia aĩæ. Non primo modo, qa creatio non Alia rõ.
põt eſſe a creatura, nec ſicut ab agẽte principali, nec ſicut ab inſtru-
mentali. Aliter enim probabilitatem haberet error dicẽtium ꝙ pri-
ma intelligentia creata, aliam creat in uirtute primæ cauſæ. Nec ſe- Error quo
cundo mõ, qa ĩ baptiſmo nõ fit diſpoſitio in anima ad recipiendum rundam.
gratiam. ¶ Confirmatur. quia ſi ſacramenta diſponunt animam &
habilitant. Ergo influunt in ipſam. Sed nullum corporale influit in Cõfirmaſ.
ſpirituale aliquod. Ergo ſacramenta cum ſint corporalia, nõ influũt
in animam. Ergo non habilitant ipſam, nec diſponunt.

Poſtremo: Si in ſacr̃is latet aliqua uirt⁹ per quã influãt in ipſam Rõ tertia.
aĩam: aut illa uirtus eſt ſubſtãtia, aut accidẽs. Si ſubſtantia: aut deus,
aut angelus, aut aĩa. nullum hoꝝ certũ eſt, quia ſi illa uirt⁹ eſt de ſa-
cramento: tunc deus eſt de ſacramẽto. Si accidens. ſed nullũ accidẽs
ſpirituale eſt in ſubiecto corporali. Ergo aut illa uirtus eſt corpora-
lis, & ſic non influit. Aut ſi eſt ſpiritualis, non eſt in ſacramento.

Et ſi qs obiiciat, & mihi opponat illud Aug. homelia. viii. ſup. Obiectio
Ioan. ultra mediũ, dicẽtis. Quæ ẽ uirtus aquæ: ut corp⁹ tãgat, & cor Auguſtin⁹

Idem. abluat? Et in expoſitione ꝑs.lxx. Gratia (inqt) ſacramētoꝝ uirt⁹ eſt.
Idem. Rurſus i ſermone quodā de Epiphania dn̄i. Nec mirū ꝙ aquā, hoc A
eſt ſubſtātiā corporalē ad purificandū aīam dicim⁹ ꝑuenire. peruenit
plane & penetrat cōſciētiæ uniuerſa latibula: q̄uis em̄ ipſa ſit ſubtil
lis, & tenuis, bn̄dictione tn̄ Xp̄i ſubtilior occultas uitæ cauſas, ad ſe
Beda. creta mētis ſubtili rore pertrāſit. Illud p̄terea Bedæ, ꝙ dn̄s tactu ſuæ
mundiſſimæ carnis, uim regeneratiuam contulit aquis.

Solutio. His omnibus, cæteriſq; ſimilib⁹ auctoritatib⁹: immo & rationi
bus, q̄ adduci poſſent ad hoc ꝓpoſitū, quæ uident̄ innuere, ꝙ ſacrā
cōtineāt, uł efficiāt grām: unica extat rn̄ſio, facilis qdē & ſatiſfactiua
4.Regū.5 exercitatis ī diuinis ſcripturis: q̄ talis eſt. Sicut em̄ ad uerbū Heliſei:
Naamā ſe lauāte, aſtitit uirtus diuīa effectiua ſāitatis: & deuotio &
obediētia ipi⁹ Naamā diſpoſitiua: nulla tn̄ q̄litas fuit nec i uerbo Hæ
liſei, nec ī aqua iordanis. Itaq; ſi dn̄s ita iſtituiſſet, ut ad uerbū Hæli-
ſei, nō ſolū ipſe Naamā, ſed cæteri accedētes curarēt, & hoc ex q̄dā
pactiōe: ita ꝙ ſemp aſtitiſſet uis diuina, aqua illa diceret̄ curare & ſa
nare leprā, & eē cā curatiōis & hr̄e uirtutē curādi. Sic i ſacr̄is. ad ꝓlatō
nes uerboꝝ aſſiſtit uirt⁹ diuina aquis, & īfundit grām, & regenerat,
dū homo ſubiicit ſe per fidei profeſſionē, & obedientiam. Dicuntur B
ergo ſacramēta habere uirtutem, & dicuntur cauſa, uel efficere, ſe
cūdum communem modum loq̄ndi ꝓpter aſſiſtētiā diuinæ uirtutis.

Dubium. Et ſi tu q̄ras. Vtrū habeāt uirtutē aliquā creatā ſup increatam?
Reſpōſio. Reſpōſio eſt ſecundū quēdā ſctm̄ doctorē, ꝙ p̄ter uirtutē increatā, ē
dicere aliquā uirtutē habere ſacr̄m: ſed extēſo noīe uirtutis. Si.n. uir
tus dicat aliquā qualitatē, uel naturā, ſiue eſſentiā aduenietē ſacr̄o,
ſicut uirt⁹ ꝓprie dr̄: ſic nō eſt dicēdū, ꝙ habeat uirtutē. ſed ſi extēda
tur nomē uirtutis ad aliquā ordinationē, ut qn̄ aliqd habet efficacē
Similitudo ordinationē ad aliqd, ſic dr̄ hr̄e uirtutē reſpectu illius. Exēpli gratia:
Rex ſtatuit, ut q habēt tale ſignū, habeāt cētū ſcuta. Poſt illā iſtitu-
tionē, ſignū illud nō habet aliquā ꝓprietatē abſolutā, quā nō habe-
ret pri⁹. ad aliquid tn̄ eſt ordinatum, ad quod non erat prius. Et quia
habet efficacē ordinationē, dr̄ hr̄e uirtutē ut faciat aliquē hr̄e centū
ſcuta. & dr̄ illud ſignū ualere. c. ſcuta: & tn̄ nihil pl⁹ habet de bonita
Difficul-tas. te nūc, q̄ prius. Si ergo q̄ras, quæ ſit illa uirtus, & ille ſignificatiōes in
illo ſigno? Dr̄ ꝙ nō ē aliqd abſolutū: ſed ad aliqd. ¶ Sic ēt dico ꝙ ſa-
Solutio. cramēta ſūt talia ſigna a deo iſtituta: ut qui ea ſuſceperit debito mō
Oſtendit quomō ſacr̄a dnr̄. cōferr̄ grām. habeat tm̄ de grā: uel habeat grām ad hūc actū. Illa inq̄ ordinatio ef
ficax uirt⁹ eſt ſacr̄i: & rōne illius, diſponit hoīem ut habeat grām: q̄a
efficaciter ordinat ad hn̄dam & ſuſcipiēdā grām. Ex tali itaq; pactio
ne, dn̄s aſtrinxit ſe quodāmodo ad dādā grām digne ſuſcipiēti ſacra

mētum

mentũ. Et ꝑ hoc, ſacrm̃ dr̃ habere uirtutẽ ad efficiẽdũ, & ẽt ad diſpo
nẽdũ. Et ſicut extẽdit̃ nomẽ uirtutis: ita uerbũ efficiẽdi, uel diſponẽ-
C dĩ: quia nõ efficit uel diſponit influẽdo: ſed efficaciter ordinãdo. Et ſi
cut hæc extẽdunt̃: ita & nomẽ cãe, q̃a nõ dr̃ cã ſcd̃m ꝙ ẽ principiũ or
dinãdi. Huic rñſioni, pietas fidei nõ repugnat: q̃nimmo & rõ cõſen- Cõgruit re
tit. Cõſentit nãq; rõ, q̃a ualde difficile eſt ĩtelligere, qualr̃ illa uirtus ſpõſiõi pie
det̃ ſicut qualitas abſoluta: difficiliꝰ, q̃ñ det̃. Difficile ẽt ẽ ĩtelligere tas fidei &
cui detur, uerbo. ſ. an elemẽto: quæ ſunt duo nihil unũ faciẽtia. Dif- ratio.
ficile inſup ẽ ſcire, q̃diu duret: uel quomõ influat: & cuiꝰ naturæ ſit
in ſeipſa: & multa talia. Pietas quoq; fidei nõ repugnat. Cauendũ eſt
enim, ne dũ nimis damꝰ corpalibꝰ ſignis ad laudẽ: ſubtrahamꝰ homi
nẽ grãæ curãti, & a ſe ſuſcipienti. Hæc aũt poſitio, nõ nimis dat, neq;
ſubtrahit aliq̃d honoris debiti. Sicut igit̃ lr̃æ regiæ anulo regis ſigil
latæ, magnæ ſunt dignitatis, & uirtutis, & ualoris, & magna dñr & Similitu-
poſſe, & facere: tñ in eis nulla uirtus ẽ abſoluta: ſed ſola ordinatio ꝑ do conclu
aſſiſtẽtiã uirtutis regiæ. qd̃ patet. quia mortuo rege, non plus curat̃ dens.
de lr̃is ſuis, q̃ de aliis: & tñ nihil abſolutũ amiſerũt. Sic intelligẽdum
eſt in ſacramẽtis. & ſic loquunt̃ ſctõꝝ auctoritates, & rõnes quæ fie
ri poſſent ad oppoſitũ. ¶ Et ſi quiſpiã obſtare uoluerit ꝙ oĩs relatio Excluſio
fũdatur ſup aliq̃d abſolutũ eo ꝙ aduenit. Ergo ſi hæc ordinatio quæ obiectiõis
eſt relatio aduenit. oportet aliq̃d abſolutũ dari. Statim reſpondet̃ ꝙ
illud nõ habet ueritatẽ in relationibꝰ uolũtariis: quia nũmus (ut dicit
D Aug.) ſine ſui mutatiõe ſit pignꝰ. & ſimiliter hæc uox buba ſine ſui Auguſti.
mutatione põt fieri ſignificatiua. Et ſimiliter in propoſito ẽ intelli-
gẽdũ. Dicunt̃ ergo aquæ mũdatæ, & ſãctificatæ, & uirtuoſæ effectæ:
q̃a ad ſanctificationẽ aĩæ & mũdiciã, efficaciter ſũt ordinatæ, nõ qui
dem faciendam ab ipſis: ſed ſuſcipiendam, & dandam in ipſis a deo
homini baptizando: ſi tamen ipſe homo, ſi adultus ſit, obicem mor
talis peccati, uel incredulitatis, non ponat.

Hĩc illd̃ excludit̃, qd̃ ĩpie, calũnioſeq; & falſo nobis ĩponis ſcri
bẽs, ꝙ nos tm̃ attribuimꝰ ſacr̃is nouæ legis: ut ꝓdeſſe ea ſtatuamꝰ ẽt Calumnia
his q̃ ĩ pc̃tis mortalibꝰ ſunt, nec reqri fidem, aut grãm: ſed ſufficere Lutherii.
non poſuiſſe obicem, hoc eſt, actuale propoſitum denuo peccãdi. *
Non hoc dicimus Martine. non ſumus tam cæci, ut tu arbitraris. nõ Defenſio
tam imperiti, ut hoc ridiculum admittamus. Quinimmo cum Au- cõtra Lut.
guſtino in epiſtola ꝑ libro epiſtola. clxiii. uerſus finẽ, dicimus. Perfe Augu.
cta mũdatio in nominis dñi baptiſmo eſt, qui eo ſe indignũ exhibue
rit, ſacramẽta in eo non ad ſalutem ſed ad perniciem permanebunt
Et in expoſitione ſuper Iohãnem dicit ꝙ ſacramẽta ſine fide, & ſine Idem.
charitate nõ pſunt. Hoc idẽ aſſerit meꝰ cõpatriota Hieronymꝰ, ep̃ſa Hierony.

ij.iij.ptis, penes exordiū ingens. Gr̃a qdē dātis pc̄tā dimittit: ſed cū C
actuū.8.g. cōſenſu, & uolūtate credentis: ſicut Phillippus Eunucho, in actibus apoſtoloꝝ ꝓbat dicēs. Si credis ex toto corde licet te baptizari. Quo teſtimonio intelligit̃ nō minus piculum eſſe ſi baptizaretur incredulus: q̄ ſi uere credenti baptiſmum denegetur. hæc ille.

Error Lu. Hiis etiā auctoritatib⁹, alius error eliditur, quo d'cis (in babylonico libro. trac. de ſacr̃o bap. penes materiam de uoto) ꝙ ſicut fide aliēa puulis ſuccurrit̃. Ita & adultis ēt obſtinatiſſime ponētib⁹ obicē fide eccleſiæ, abſq; fide eoꝝ ꝓpria ſuccurit̃. Ais qppe ſic. Dico ꝙ oēs
Verba Lutherii. dicūt, fide aliena puulis ſuccurri, illoꝝ qui offerūt eos. Sicut em̄ uerbū dei potēs eſt dū ſonat etiā impii cor imutare, qd̄ nō min⁹ ē ſurdū & incapax q̄ ullus puul⁹, ita p orōnē eccleſiæ offerētis, & credētis cui oīa poſſibilia ſunt, & puul⁹ fide īfuſa mutat̃, mūdat̃, & renouatur. Nec dubitarē etiā adultū īpiū, eadē eccleſia orāte, & offerēte, poſſe ī
Mat.9.a. & Mar.ii.a & Lu.5.d. quouis ſacr̃o mutari: ſicut de paralitico legim⁹ ī Euāgelio aliēa fide ſanato. Atq; hac rōne libēs admittere, ſacr̃a nouæ legis eē efficacia ad dādū grãm nō mō nō ponētib⁹, ſed ēt obſtinatiſſime ponētib⁹ obicē. Quid. n̄. fides eccl̃iæ, & orō fidei nō tolleret? Cū Pau. ap̃lm Steꝑhan⁹, hac ui cōuertiſſe credat̃. D

Reſpōſio ad Luthe. O, mirabilē dialeticū! Quis hūc nō adeat ad hauriēdā dyaleticā? Ab uno p̄ticulari (qd̄ fieri nō pōt) cōſe
Actuū.9. quētiā trahis uniuerſalē. Quis queāt cōtinere riſum? Pau. ī actu exiſtēs pſequēdi xp̃ianos, nullis ꝑcedētib⁹ meritis (q̄ qdē etiā a deo ſūt:
Auguſtin⁹ Auguſtin⁹ ut Aug. ait. xiii. de trini. c.x.) iuſtificat⁹ fuit, & ī uas electiōis eligit̃.
Iohā.14. Ergo cæteris oīb⁹ hoc idē fieri debet? Audi Aug. clamātē. Qui fecit te ſine te, nō ſaluabit te ſine te. Et ſup Ioh. homel. lxxii. ſup illud, Maiora horū faciet. Cū ex īpio (inqt) fit iuſt⁹ ſalutē opat̃ Xp̃us ī illo, ſed nō ſine illo. Illa igit̃ iuſtificatio Pau. n̄. ſecūdū legē cōem, ſed ex ſpāli priuilegio fuit. ⁋ Deniq; orat eccl̃a quotidie ꝓ īfidelib⁹, iudeis, hereticis aliiſq; obſtinatis pc̄tōrib⁹. nec t̄n ui orōnis & fidei, eos oēs
Eccl̃.15.d. ad deū cōuertit, Quid ergo? De⁹ ab initio hoīem cōſtituit & iliū ī manu cōſilii ſui reliqt. Adiecitq; mādata & ꝑcepta ſua. Si uoluerit ea cōſeruar̃, cōſeruabūt illū, & ī ppetuū fidē placitā ſeruare. Appoſuit quoq; illi aquā & ignē, ut ad qd̄ uoluerit, manū ſuā porrigat. inſup & ante illū uita & mors: bonum & malū. ⁋ Sed quod dicis de paraly
Mat.2.a. tico, q fuit ſanatus aliena fide, Rn̄det̃ ꝙ licet apud Mar. & Luc. ha
Luc.5.d. beatur, ꝙ uidēs Ieſus fidem illorum. ſ. offerentiū, dixit. Homo dimit
Mat.9.a. tunt̃ tibi pc̄tā tua. t̄n apd̄ Mat. poſt uerba hec, uidēs aūt Ieſus fidē illoꝝ: ſubiungens, dixit paralytico Cōfide fili. Ex quo inuit̃ ip̄m nō poſuiſſe obicē: & nō t̄m offerētiū reſpexiſſe Ieſū, fidē: ſed ēt ip̄i⁹ paralytici. Licet em̄ ſanitas corp̄alis, ul' aliqd hmōi, det̃ alicui pp aliena

fidem

A fidem: remiſſio tñ p̄ctoꝝ nõ datur alicui adulto ſine propria fide: ut
Aug. & Hiero. teſtãt ubi ſupra. qđ ẽt patet ex hoc ꝙ Chriſtꝰ ait. Qui
crediderit (& nõ dixit, ſi eccl'ia crediderit) & baptizatꝰ fuerit, ſaluus
erit. q uero nõ crediderit, cõdẽnabit. Propterea nõ uident bñ dicere
qui dicũt ꝙ ly illoꝝ, refert tñ ad offerẽtes, ita ꝙ pp fidẽ offerentiũ
tñ, ſine ꝓpria: ſit ſanatꝰ corpe & aĩa. Sileat igit aliquãtulũ tua Mar/
tine loquacitas, quæ nullã uerecũdiã habet. Deſine iſta dicere, & uo
luminibꝰ tuis obruere. parce ſaltẽ nũmis tuis: qbus notarios, libra/
rioſq; cõducẽs, eiſdẽ, & ſcriptoribꝰ uteris, & fautoribꝰ: q te iõ fo. ſitã
laudãt ut lucrũ in ſcribẽdo faciãt. Si libet exercere ſtudium, trade te
grãmaticis, atq; rhetoribꝰ. diſce dyaleticã, ſectis inſtruere philoſo/
phoꝝ: ut cũ oĩa didiceris, ſaltẽ tũc tacere ĩcipias. Quãq̃ ſtultũ faciã
magr̃o cũctoꝝ, magr̃os q̃rere: & ei modũ ĩponere, q loq neſcit, & ta
cere nõ põt. Hæc magis dolẽtis effudi aĩo, q̃ ridẽtis: dũ me cohibere
nõ poſſum, ut iniuriã fidei orthodoxæ, Eccleſiæq; catholicæ, ſurda
nequeo aure trãſire. Sed miſſa hæc faciãmus. Reſpondeamus nunc
ad obiecta tua, quibus conatus es probare ſacramenta ueteris, & no
uæ legis, nihil differre penes efficatiam ſignificationis.

Exhortatio ad Martinũ luth.

B Dico igit ꝙ illi antiq pr̃es, q ex fide & charitate exercitabãt ſe
in uſu illoꝝ ſacr̃oꝝ merebãt. Vñ ꝓdictꝰ uſus ſacr̃oꝝ eis ualebat ad
charitatis augmẽtũ. Et ſi exercitãtes ſe in uſu eoꝝ pp honorem diui
nũ charitatẽ nõ hẽbãt, ꝑ tale tñ exercitiũ ſe de cõgruo ad ſuſceptio/
nẽ charitatis diſponebant. Ex ui tñ illoꝝ ſacr̃oꝝ ĩq̃tũ ſacr̃a erant,
nullã gr̃am recipiebãt. Sed ipſa ſacr̃a ſignificabãt fidẽ, ꝑ quã iuſtifica
bãt. Nõ eñ ĩq̃tũ ſacr̃a inſtituta erãt ad gr̃am cõferendam: ſed ad
ſacr̃a gr̃am cõferẽtia (eo mõ, quo ſupra dilucidatũ ẽ) ꝓfiguranda, q̃
qdẽ ſunt ſacr̃a nouæ legis: ĩ quoꝝ ſuſceptione diuina uirtus ex ĩmu/
tabili eiꝰ ordinatione ſpãliter aſſiſtit in aĩa debito mõ ſuſcipiẽtis, effi
ciẽdo gr̃am ꝑ ſacr̃a ſuſcepta: qa ad aĩæ curationẽ fuerũt ĩſtituta. Nõ
ſic aũt põt dici de ſacr̃is ueteris legis. ¶ Sed qđ remanet declarãda, q̃
mẽtẽ nimis titubat. Cur deus, q & ueteris teſtamẽti deꝰ eſſe firmat,
ſpretis ueteribꝰ ſacrificiis ſeu ſacr̃is, delectatꝰ ſit nouis? Nihil enim
corrigi debet niſi quod ante nõ recte factũ probatur. Vel qđ ſemel
recte factum eſt, nullatenus mutari debet. Recta enim facta mutari
niſi ĩiuſte nõ poſſunt. Cui quidẽ queſtioni ſic rñdet Aug. in ep̃larũ
lib. epiſtola. v. non longe poſt exordium inquiẽs. Aptum fuit primis
tpibus ſacrificiũ, quod præceperat deus. Nũc uero nõ ita eſt. Aliud
eñ ꝓcepit, quod huic tpi aptum eſſet: qui multo magis q̃ hõ nouit,
quid cuiq; tẽpori accõmodate adhibeat, quid qñ impartiat, addat,
auferat, detrahat, augeat, miuatuẽ: ĩmutabilis mutabiliũ ſicut crea
tor, ita moderator: donec uniuerſi ſæculi pulchritudo: cuiꝰ particu/

Reſpõſio ad obiecta Mar. lut.

Queſtio

Quare deꝰ mutauit ſacramenta.

Aug. rñſio

læ ſunt,q̄ ſuisq̄buſq̄ tp̄ibus apta ſunt:uelut magnū carmen cuiuſdā ineffabilis modulatoris excurrat:atq̄ inde tráſeat in æternā cōtēpla/ tionē ſpēi qui deū rite colūt,ēt cū tp̄s eſt fidei. Fallūtur aūt qui exiſti mát hæc deū iubere cā ſuæ utilitatis. Et merito mouent̄. Cur de iſta mutauerit,quaſi delectatione mutabili aliud ſibi iubens offerri,illo prius tp̄e:aliud iſto. Nō aūt ita eſt. Nihil enī deus iubet qđ ſibi pſit: ſed illi cui iubet. Ideo uerus ē dñs,q ſeruo ſuo nō indiget:& quo ſeru⁹ indiget. In ea qppe ſcriptura,q̄ uetus dr̄ teſtm̄:& eo tp̄e, quo adhuc
A

ps.15. illa offerebant̄ ſacrificia:q̄ hoc tp̄e offerūtur,dictum eſt. Dixi dño. deus me⁹ es tu,qm̄ bonoꝝ meoꝝ nō eges. Nec illoꝝ ergo ſacrificio rū egebat de⁹:nec cuiuſq̄ eget unq̄:ſed reꝝ diuinit⁹ impetrarum: uel ībuēdo uirtutib⁹ aīo:uel æternæ ſaluti adipiſcēdæ,q̄dā ſigna ſūt:quo rū celebratiōe,atq̄ fūctione,nō deo:ſed nobis utilia pietatis officia, exercent̄. Nimis aūt longū eſt cōueniēter diſputare de uarietate ſi/ gnoꝝ:q̄ cū ad res diuinas ptinēt,ſacra appellant̄. Sicut aūt nō iō mu tabilis de⁹,qa mane aliud,aliud ueſpere:illud hoc menſe,illud alio: nō hoc iſto anno qđ illo. Ita nō iō mutabilis deus:qa uniuerſi ſæculi, priore uolumine aliud:aliud poſteriore,ſibi iuſſit offerri:quo cōue/ niēter ſignificatiōes ad doctrinā religiōis ſaluberrimā ptinētes: per mutabilia tp̄a ſine ulla ſui mutatiōe diſpōſuit. Nā ut nouerit hoīes, quos hæc mouēt,iā hoc fuiſſe i rōne diuina,ne cū iſta noua cōſtitue rent̄:ſubito priora diſplicuiſſe uelut mutabili uolūtate:ſed hoc iam fixū,& ſtatutū fuiſſe in ipſa ſapīa dei:cui de maiorib⁹ ēt reꝝ mutatio/
B

ps.101. nib⁹,eadē ſcriptura dicit. Mutabis ea,& mutabunt̄. tu aūt idē ipſe es. Inſinuādū eſt eīs mutationē iſti ſacroꝝ teſtamēti ueteris,& noui ēt pdictā fuiſſe,pphetícis uocib⁹. Ita enī uidebūt,ſi poterūt id qđ in tp̄e nouū eſt,nō eē nouū apud eū q condidit tp̄a,& ſine tp̄e hēt o'a q̄ ſuis qbuſq̄ tp̄ib⁹ p eoꝝ uarietate diſtribuit. Nā & in illo ps. un̄ cōmemo

ps.15. raui aliqd,quo demōſtrarē nō egere deū ſacrificiis nr̄is, cui dr̄. Dixi dño. de⁹ me⁹ es tu:qm̄ bonoꝝ meoꝝ nō eges: paulo poſt ſequit̄ ex pſona xp̄i. Nō cōgregabo cōuenticula eoꝝ de ſanguinib⁹. hoc ē, pe

ps.59. coꝝ uictimis:qb⁹ prius cōgregabant̄ cōuēticula iudeoꝝ. Et alibi. Nō accipiā de manu tua uitulos:neq̄ de gregib⁹ tuis hircos. Et ali⁹ pphe

Hiere.31. ta. Ecce (inqt) dies ueniēt, dicit dñs:& cōfirmabo ſup domum Iacob teſtm̄ nouū:nō ſicut teſtm̄ qđ diſpoſui prib⁹ eoꝝ,cū eduxi eos de ter ra ægypti. Et alia multa ſunt de hac re teſtimonia,qbus hoc deū fa/ cturū eſſe,pdictū ē:q̄ cōmemorare nūc lōgū ē. Hic iā ſi ſatis cōſtitit, q recte alio tp̄e cōſtitutū eſt,itidē recte alio tp̄e poſſe mutari:mutā/ tis ope,nō diſpoſitione mutata,quā diſpōnē itelligibilis rō cōtinet ubi ſine tp̄e ſimul ſūt q̄ in tp̄ib⁹ ſimul fieri nō pn̄t,qa tp̄a non ſimul currunt.

currūt. Quiſpiā fortaſſis expectet cauſas a nobis ipſius mutationis C accipere. Breuiter dici pōt q̄ homini acutò fortaſſe ſuffecerit: aliis ſacramentis prænunciari Chriſtum cum uenturus eſſet: aliis cū uenisset annunciari oportuiſſe: ſicut modo nos idipſum loquentes diuerſitas rerum compulit etiam uerba mutare. Siquidem aliud ē prænunciari, aliud annunciari: aliud cū uēturus eſſet, aliud cū uenisset. Breuis rūſio concludens.

HIIS itaq̄ uiſis, ad id redeam⁹ uñ egreſſi ſum⁹. uidelicet, ad numerū ſacrorū pbādū ſeptēnariū. Martin⁹ quippe Lutherus tria tm̄ ponit pro tpe ſacra. Cui⁹ uerſutiā (q̄ſo) attende pauliſper. In pludio eñ babylonicæ eius captiuitatis. Negāda (inquit) ſunt mihi ſeptem ſacra, & tria tm̄ pro tpe ponēda: q̄q̄ more ſcripturæ loquendo, potius unū eſt ſacrm̄, & tria ſignacula. Et i calce eiuſdem babylonici libri. Proprie (ait) ea ſacra uocari uiſum ē: q̄ adnexis ſignis, pmiſſa ſunt. quo fit, ut ſi rigide loq uolum⁹, tm̄ duo ſūt in Eccl'ia dei ſacra &c. * Itaq̄ ſic fit ut i iſta doctrīa babylonica. ſacra ſint tria tm̄, duo tm̄, & unū tm̄. In ſucceſſu tpis (niſi dñs cuſtodierit ciuitatē) hac rōne, erit nullū. Nēpe rō ſic expoſtulat. Babylonicæ eñ captiuitatis hoc pludiū eſt. Quid aūt magis cōuenit captiuitati babylonicæ, q̄ confuſio? D Babylō. n. græce, cōfuſio latine. Prælud:ū uero qdnam aliud eſt, q̄ nōdū rei principiū? Si itaq̄ in pludio, ſeptē ſacra rediere tm̄ ad tria: demū ad duo. poſtremo more ſcripturæ loquēdo, ad unū tm̄. Conſequēs eſt (ut etiā uerba hæc ſua ſonāt: pro tpe ponēda) q̄ poſt pludiū rēdigāt ad nihilū. Niſi q̄ futurū ſpero: qa diſſipabit dñs cōſiliū īpiorū: & ppediē ſpū oris ſui iterficiet filios pditiōis: qbus parū, īmo lucrum erit, ſi ueritatē Xpi extinguant. O, ſorte Eccl'iæ hodiernā ſanguineis lachrymis dignā. Quis gemit⁹ nr̄os audit? qs plorantes ſolat? Inexorabilis ē furor dñi ſup nos. Verūtñ nō deſperem⁹. Videtis eñ quotidie fœnū creſcere: uidetis florere. qd oportet pp hoc expaueſcere Tales fruct⁹ deſerta germinat terra. Agricolas non acuſo. Sed q̄ro. Vbi mihi eſtis o boni agricolæ? quid agitis? q̄re uacatis? Videtis quo malo iſta plena ſit terra. hinc ſpinæ, hinc tribulus, hic fœnū ſurgit. Spinas īcedite, & tribulos eradicate, fœnū ſecate: noua ſemina ſpargite. Nō terreat hyems. & ſi abūdet iniqtas: tñ ferueat uſa charitas. Serite hyeme, qd metatis æſtate. Sed qb⁹ dico? Vbi eſtis o fontes lachrymarū? Quib⁹ agricolis loquor? Alii ſūt mortui, alii fugati. Terra tradita eſt in manu īpiorū. Tribulatio & neceſſitas īuenerūt nos dñe. Da nobis auxiliū de tribulatiōe: ut ſalus hoīs nō ſit uana: ſed uera. Pugnem⁹ igit uiril'r contra diffidētiæ filios: & diuina adiuti gr̄a, ſumam⁹ aduerſus Lutherū arma. Arma inq̄ nō corpalia, ſed ſpūalia: & ſeptē pbem⁹ Eccl'e ſacra. Sit ḡ pus diſceptatio, de baptiſmi ſacro.

Nota uerſutiā Martini Luth. Verba martini

Ratio qua oñdit Lutherū uelle annihilare oīa eccliæ ſacramēta

Lugubris exclamatio.

Ps. 118.

DE SACRAMENTO BAPTISMI. C

Quo ad primum ſacr̄m uidelicet, baptiſ/ mi: quia tu Martine iſtud nedū cō/ fiteris: ſed & mirū immodū extollis: Iccirco, circa ei⁹ ꝓbationē, nimiū nō īmorabor. Tm̄, ut debito ordine ad alioꝝ probationē ꝓcedā: tres irrefraga/ biles authoritates, ad eius ꝓbationē, in medio afferā. Pria erit Chri ſti. Scđa Apoſtoli. Tertia Auguſtini. Saluator itaq; mundi (ut habe tur in Ioanne) dixiſſe legitur. Niſi qui renatus fuerit ex aqua & ſpū ſctō, non pōt introire in regnū dei. Et alibi, ſuis præcepit diſcipulis.

Ioā. 3.

Matth. 28.
Euntes docete oēs gētes, bapti:antes eos in noie p̄ris, & filii, & ſpi/ ritus ſcti. Sup quo Hiero. ait. Prius docēt oēs gentes. deinde doctas, intingūt aqua. Nō eñ pōt fieri/ ut corpus baptiſmi recipiat ſacr̄m: niſi ante aīa fidei ſuſcepit deitatē. Et iterū. Euntes in mūdū uniuer/ ſum, prædicate euāgeliū omni creaturæ. Qui crediderit, & baptiza tus fuerit, ſaluus erit q uero nō crediderit, condēnabitur. Eius uero Apl's ad Ephe. ſcribēs, ait. Vna fides, unū baptiſma. Diuus aūt Aug. in. xix. lib. cōtra Fauſtū manicheū. c. ix. querēti Fauſto. Cur iā nō cir cūcidat carne chriſtian⁹, ſi Chriſtus nō uenit legē ſoluere, ſed adim plere? Rn̄dens: inqt. Ideo iā nō circūcidit chriſtian⁹, qa ad id qđ eadē circūciſione ꝓpherabat, iā Chriſt⁹ impleuit. Expoliatio eñ carnalis gn̄atiōis, q in illo facto figura:at, iā Chriſti reſurrectiōe adipleta ē & quod in noſtra reſurrectione futurū, ſacro baptiſmi cōmedatur. D Nā neq; auferri debuit nouæ uitæ ſacr̄m: qa reſtat adhuc in nobis fu tura reſurrectio mortuoꝝ: & in meli⁹ tn̄, ideſt, ſuccedēte baptiſmo, debuit cōmutari: qa iā factū, qđ nunq̄ factū erat: ut futuræ uitæ eter/ næ in reſurrectione Chriſti nobis præberetur exemplum.

Hierony.

Mar. 16.

Ephe. 4.

Augu.

HINC i ſtuporē me uertit, & uehementer admiratū reddit, qđ dixiſti Martine. q licet q̄cūq; legis opa fieri, ſi ea reqrat fraterna charitas, mō nō lege cogēte: quo caſu, licet ēt mō circūcidi ſine picu lo: imo cū multo merito. * Cū uas electionis, doctor gētium, tuba Chriſti, ad Galatas ſcribēs, dicat. Si circūcidimini, Chriſt⁹ uobis nō ꝓderit. Sup quo btūs Ambro. Ipe eñ dn̄s ait. Lex & ꝓphetæ uſq; ad Ioānē. Ex quo regnū cæloꝝ ꝑdicat̄. Anteq̄ ergo noua incipet̄ ꝑdica tio oportuit circūcidi. nūc aūt lege fidei ſuccedēte, ea ſequēda ſunt, quæ rudis ueritas iubet: quia uetus & nouum admiſceri nō debent, auctoritate domini prædicantis. Ait enim Nemo enim additamētū rudis pāni, aſſuit ueſtimēto ueteri. Tollit eñ fortitudinē eius a ueſti mēto, & maior fit ſciſſura, ac p hoc nō ſolū nihil ꝓderit fideli addi/ ta circūciſio; ſed obiecit. Mai⁹ ei malū, ē ex libero ſeruū fieri, q̄ naſci

Gal. 5.

Ambro.

Luc. 16.

Matth. 9.

Idipſum

A Idipſum clarius teſtat̃ Hiero. in ep̃la ad Aug. quã habes in ep/ Hieroni.
ſtolarũ lib. eiuſdẽ Aug. ep̃la. xi. poſt mediũ. ubi ſic affat̃. Ego (ĩquit)
libera uoce pronũcio, cerimonias iudeoꝝ, & pñitioſas eẽ, & mortife
ras chriſtian's. Et quicũq; eas obſeruauerit, ſiue ex iudeis, ſiue ex gẽ
tibus, eum in baratrũ diaboli deuolutum. Finis eñ legis Chriſt⁹, ad Rom.10.
iuſticiã omni credenti, Iudeo. ſ. & gẽtili. Neq; enim omni credẽti erit
finis ad iuſticiã, ſi iudeus excipitur. In euãgelio legimus. Lex & pro/ Luc.16.
phetæ uſq; ad Ioannẽ baptiſtam. Et in alio loco. Propterea ergo ma Ioan.5.
gis querebãt eũ iudei interficere: quia nõ ſolũ ſoluebat ſabbatũ, ſed
& patrẽ ſuũ dicebat eẽ deũ, æqualẽ ſe faciens deo. Et iterũ. De pleni/
tudine eius oẽs accepim⁹: & grãm pro grã: quia lex ꝑ Moyſem data Ioan.i.b.
eſt: grã aũt & ueritas per Ieſũ Xp̃m facta eſt. Pro legis grã q̃ ꝑterijt,
grãm euãgelii accepimus ꝑmanẽtẽ. & pro umbris, & imaginib⁹ uete
ris inſtrumẽti: ueritas per Ieſum Xp̃m, facta ẽ. Hieremias quoq; ex Hiere.31.
ꝑſõa dei uaticinauit. Ecce dies ueniũt (dicit dñs) & cõſũmabo domui
iſrael, & domui iuda, teſtamẽtũ nouũ: nõ ſcd̃m teſtamẽtũ, quod di/
ſpoſui pr̃ib⁹ eoꝝ, in die q̃ñ apꝓhẽdi manũ eoꝝ, ut educerẽ eos d̃ ter
ra Egypti. Obſerua, q̃d dicat: q͛ nõ populo gẽtiliũ, ei q añ nõ recepe/
rat teſtm̃: ſed ppl̃o iudeoꝝ, cui legẽ dederat ꝑ Moyſen, teſtamẽtũ no
B uũ euãgelii repromittit: ut nequaq̃ uiuãt in uetuſtate lr̃æ, ſed nouita
te ſpũs. Paulus aũt, ſub cuius noĩe, nũc queſtio uẽtilat̃, crebras hu/
iuſcemodi ponit ſñias: e qb⁹ breuitatis ſtudio, pauca ſubnectã. Ecce Gal.5.a.
ego Paulus dico uobis, q̃ñ ſi circũcidimini, Chriſtus uobis nihil ꝓ/
derit. Et iterũ Euacuati eſtis a Chriſto: q ĩ lege iuſtificamini a grã ex Ibidem.
cidiſtis. Et infra. Si ſpũ ducimini, iã non eſtis ſub lege. Ex quo appa Ibidem.
ret, qui ſub lege eſt nõ diſpenſatiue, (ut nr̃i uoluere maiores) ſed ue
re (ut tu intelligis) eũ, ſpm̃ ſctm̃ nõ habere. Qualia ſint aũt ꝓcepta
legalia, deo docẽte, diſcam⁹. Ego (inquit) dedi eis ꝓcepta nõ bona, &
iuſtificationes, in q̃bus nõ uiuent. Hæc dicim⁹, nõ q͛ legẽ iuxta Mani Ezech.2.a
cheũ, & Marchionẽ, deſtruam⁹: quã & ſctãm, & ſpiritalẽ, iuxta ap̃lm Rom.7.c.
nouim⁹. Sed quia poſtq̃ fides uenit, & tp̃m plenitudo, miſit deus fili Gal.4.a.
um ſuũ natũ ex muliere, factũ ſub lege: ut eos q ſub lege erãt redime
ret, ut adoptionẽ filioꝝ reciperem⁹: & nequaq̃ ſub pedagogo: ſed ſub
adulto, & dño, & herede uiuamus. Sñiam hãc Hiero. confirmans. b.
Augu. ep̃la. xix. ſui ep̃larũ lib. eidẽ ſcribẽs. Hiero. inq̃t. Tu libera uo Auguſti.
ce ꝓnũcias, cærimonias iudeoꝝ, & pnitioſas eſſe, & mortiferas Xp̃i In baratrũ
anis: & q̃cũq; eas obſeruauerit, ſiue ex iudeis, ſiue ex gẽtib⁹, eũ ĩ ba/ diaboli de
ratrũ diaboli deuolutũ. Ita ego hãc uocẽ tuã oĩno cõfirmo: & addo, trudit ob
Quicũq; eas ſeruauerit, ſiue ex iudeis, ſiue ex gẽtib⁹, nõ ſolũ ueraci ſeruãs le/ galia.

ter uerũ etiam ſimulate eũ in baratrum diaboli deuolutum. Iterum C
Hierony. Hieronymus. in epiſtolam ad Galatas. capitulo quinto. ait. Nos ſumus circunciſio, & in oculto iudeus: & ſcimus quia lex ſpiritalis eſt. Qui autem circunciſionem & interfectricem ſequit̃ lr̃am, eũ non legis eſſe factorẽ: ſed uere legis inimicum, maxime poſt Saluatoris aduẽtum qui ad ſe conuertẽtibus tollit uelamẽ de corde, ut oẽs reuelatam gloriam dñi cõtẽplantes, tranſfiguremur, de uetuſta: e lr̃æ: ĩ no
Idẽ Hiero. uitatẽ ſpũs. Et alibi. dicit ꝙ iſta legalia, poſt Chriſti paſſionẽ ſiue i eis ſpẽs ponat̃, ſiue nõ: obſeruãtibꝰ ſũt noxia niſi dipẽſatorie cuſtodiãt̃.

Ratio. Ex hiis formari põt argumẽtũ ſeu rõ: qua probatur errorẽ eſſe
Error eſt uti circũciſione. uti circũciſione. Quicunq; de amico dei eius ſe conſtituit inimicum, ac ei odioſum: ualde errat. Sed Chriſtianus utẽs circũciſione eſt talis. Igitur, concluſio uera. Maior ẽ nota. minor probatur, per locũ a minori. qa ſi iudeꝰ nũc utẽs circũciſiõe, ẽ blaſphemꝰ, & ĩ cõtinua dei ira.
Probatio minoris. Ergo multo fortius erunt blaſphemꝰ, & in odio dei. quicũq; Chriſtiani utentes circunciſione & tanto grauius peccãt, q̃ iudei: q̃to ipſi cõfitentur Ieſum Chriſtum eſſe filiũ dei: uerumq; meſſiam qui promiſ
Obiectio. ſus fuit ſanctis pr̃ibus ueteris teſtamẽti.

Rom. 2. d. Nec mihi obiicias illud Ap̃li ſcribẽtis ad Romanos. Circũciſio quidẽ prodeſt, ſi legem obſeruas. Aut illud, quod in Ap̃loꝝ actibus D
Actu. 16. legitur de ipſo Paulo, ꝙ Timotheũ circũciderit. Et etiã ꝙ purifica
Actu. 21. tus ſcd̃m legẽ, intrauit ĩ tẽplum. Quia protinꝰ extat Reſpõſio Ori
Rñſio Origenis. genis parata, quo ad dictũ & auctoritatẽ Apoſtoli, in ep̃lam Ad Romanos lib. ii. ſic dicentis. Nihil ꝓdeſt circũciſio hiis, q ex ea putãt aliquid iuſtificatiõis aſſumi. Proderat aũt iis, q putabãt ſibi ad Chriſtũ non eſſe ueniẽdũ, ſi eis circũcidere filios, uetitum fuiſſet. Erant enim nõnulli ĩ initiis, qui Circũciſionẽ ueluti ĩſigne uernaculũ gẽtis ſuæ nimio amore ſeruarent, & impediri uidebãtur a fide, ſi eis uetaret̃, quo carere nõ poterant. ergo uidet̃ Ap̃lus ad hmõi hoĩes dicere, ne eis fidei ianuam claudat: ꝙ circonciſio prodeſt, ſi legem cuſtodias. Si autẽ preuaricator legis ſis, circũciſio tua præputiũ facta eſt. Econtrario autẽ ſi credẽtes ex gẽtibus ad circunciſionem cogerentur: fidei Chriſti & prædicationi uerbi, fieri uideretur iniuria.

Reſpondet quoq; Hieronymus ad prædictã auctoritatẽ ĩ expo
Rñſio Hieronymi. ſitione ſuper epiſtola ad Galatas, tractans illud. Si circuncidimini, Chriſtus uobis nihil proderit. Poteſt (inquit) aliquis dicere. Cõtra
Gal. qnto. rium eſt huic loco, illud quod ad Romanos ſcribitur. Circũciſio qui
Rom. 2. d. dem prodeſt, ſi legem cuſtodias. Et infra. Quid ergo eſt amplius iu
Ibidem. deo? aut quæ utilitas circũciſiõis? multũ per omnem modũ. Primũ

quidẽ

A quidem quia cred dita ſunt illis eloquia dei: Si enim his, qui circun/
ciſi fuerint, Chriſtus nihil prodeſt, quomodo legem cuſtodientib⁹
prodeſt circunciſio? Quod quidem hac reſponſione, ſoluetur. Vt
dicamus epiſtolam, que ad Romanos ſcripta eſt, ad eos eſſe dictā
qui ex iudeis, gentilibuſq; crediderāt. & hoc egiſſe Paulum, ut neu/
ter popul⁹ offenderetur: quo. ſ. ſuum utraq; plebs priuilegium poſ/
ſideret: ut nec gentiles circuncid erentur, nec circunciſi adducerent
præputiū.

Vides hic q̄ egregie reſponderit Hieronymus ad præadductā
Apoſtoli auctoritatem. Circunciſio quidem prodeſt, ſi legem obſer
uas &c. Itaq; & ſi alia non opus ſit peritis, & eruditis uiris, reſpōſio
ne: nihilominus, ad maiorē prædictorum dilucidationem, meam ex
præfatis elicitam, reſponſionē proponam. Nam circunciſio, quedā
erat proteſtatio legis ſeruandæ. Vnde Apoſtolus. Teſtificor (iquit) Gal. 5. A.
omni homini circuncidenti ſe, q̄ debitor ſit uniuerſæ legis. Igitur ſi
cut profeſſio alicuius religioſæ regulæ multum ualet profitenti, ſi
eam impleat opere. & ſi non impleat, magis eſt damnabilis. Sic cir/
B cūciſio, per accidens erat nociua iudeis, inq̄tum erant tranſgreſſo/
res legis. Quare dicit. Circunciſio quidem prodeſt, ſi legem obſer Rom. 2. d.
uas. Si autem præuaricator legis ſis, circunciſio tua, præputium fa/
cta eſt. i. abhominabilis deo, ſicut gentiles præputiū habentes, erāt
iudeis abominabiles, intantū q̄ dedignabantur cū eis comedere. Se
cundum ergo ſtatum diuerſorum tēporum (quia ait Hieronym⁹ in
epiſtolā Pauli ad Epheſios. & ponit' in capit. neceſſe. xxix. diſtinctiōe
iuxta diuerſitates locorū, temporum, & hominū: diuerſæ ſcripturæ
factæ ſunt) prædicta uult intelligi auctoritas. Quia ſecundum ſtatū
ueteris teſtamenti, olim profuit circunciſio. Sed non profuit ad ſa/
lutem, ſine ſpiritualis legis obſeruantia. Modo autem (ut iam dictū
eſt) tēpore hoc legis gratiæ, poſtq̄ exhibita eſt ueritas, nihil p̄deſt
circūciſio (quoquo modo fiat) carnalis. Vnde Ambro. lib. de Abraā Ambro.
patriarcha. c. iiii. hāc perpulchre cōfirmās ueritatē. Si enim (inquit)
bona eſt circūciſio, hodie teneri debuit, ſi inutilis, mādari nō debuit
p̄ſertim diuino oraculo. Sed cū Ap̄ls dixerit Paul. quia Abraā ſignū Roma. 4.
accepit circūciſiōis. utiq; ſignū, nō ipſa res, ſed alteri⁹ rei eſt. hoc eſt
nō ipſa ueritas, ſed indiciū ueritatis. deniq; ipſe expoſuit, & exp̄ſſit
dicēs. Signū accepit circūciſiōis, ſignaculū iuſticiæ & fidei. Vñ nō in
congruæ intelligim⁹, quia circunciſio corporalis, ſignum circunci/
ſionis eſt ſpiritualis. Ergo ſignum manſit, donec ueniret ueritas.
Aduenit dñs Ieſus, q ait. (Io. q̄rtodecimo) Ego ſum uia, ueritas, &

uita. quia nō partē exiguā corporis in ſigno, ſed totum circūcidit ho
1. Cor. 15. c minē in ueritate. ſignū deſtruxit: ueritatē induxit: quia poſtq̃ uenit C
Auguſtin⁹ quod perfectū eſt: quod ex parte erat, euacuatū eſt. Et ideo ceſſauit
circūciſio partis, ubi refulſit circūciſio uniuerſitatis. Hinc & Aug. li.
q̃ſtionū uet. & no. teſta. queſtiōe. l. hāc cōfirmās ſniam. Circūciſio (in
q̃t) ſignū fuit ꝓmiſſiōis filii dei. i. Chriſti. quo nato, ceſſare oportuit
ſignum promiſſionis: ita tñ ut ipſe ꝓmiſſus aduenīēs, ſignum patris
acciperet, ut ſciret̃ is eſſe, qui ꝓmiſſus fuerat, oēs gentes iuſtificare
ꝑ fidem in circūciſione cordis. Quia eñi patri Abrahæ carnaliter na-
ſcentis filii, ſignaculum circūſciſionis corporale fuit: ita & eorum, q
ſpiritualiter naſcunt̃, ſpiritale ſignū ē circūciſio cordis. Ideoq; recte
poſt xp̄m, nō adhuc oportuit carnaliter circumcidi. hec ille.
Duplex cir cumciſio. Ex hiis quæ attulimus, elicio: ꝙ in ſacra pagina, duplex ſit cir-
cūciſio. Vna quidē ſpiritalis, quæ ē ꝓciſio culpæ, qua hodie ueri utū-
tur Chriſtiani. Alia uero corporalis, q̃ eſt ꝓciſo pelliculæ cooperien-
tis mēbrum uirile. & hac licuit olim ante ꝓmulgationē euāgelii, uti:
ſed nō nūc: & prima melior eſt ſcđa, q̃to anima melior ē corpore. Nā
circūciſio illa carnis, data eſt Abrahæ in figurā circūciſiōis cordis, quā
poſtea propheta futurā ſignificauit, dicēs. Circūcidite ꝓputiū (. i. du
Deut. x. ritiā) cordis ueſtri. Huius circūciſionis ꝓmiſſæ, miniſter Chriſtus fu- D
Rom. 15. b it, ſcđm illud Apl̄i. Dico eñ chriſtū miniſtrū fuiſſe circūciſionis, hoc
Ambro. ē ꝑdicatorē: ut Ambro. i epl̄am ad Romanos dicit. De hinc Apl̄is, ut
Ioan. 17. c circūciſis carne, miniſtraret cordis circūciſionē, ſic ait. Sicut me miſi
ſti in hunc mūdū. ita & ego miſi eos. Circūciſio aūt cordis, eſt ſublata
erroris nebula, agnoſcere creatorē deū prēm, & filium ei⁹ Xp̄m per
quē creauit oīa, ut ueritas dei impleret̃. Sic. n. Apl̄us ad Philippēſes
Philip. 3. a ſcribēs, īquit. Nos eñ ſumus circūciſio. q ſpū ſeruim⁹ deo, & gloria-
mur in xp̄o Ieſu, & nō in carne fiduciā hñtes. Et alibi. Circūciſi eſtis,
Col. 2. c. circūciſione nō manu facta, in expoliatione corporis carnis: ſed i cir
cūciſione Ieſu Chriſti. cōſepulti ei in batiſmo: in quo & ſurrexiſtis ꝑ
Duplex iudeus fidem opatiōis dei. ¶ Secundum aūt illā duplicem circūciſionem, du
plex eſt Iudeus. Vnus carnalis, hñs carnem circūciſam. Ali⁹ ſpūalis
qui habet mentē circūciſam, nebula infidelitatis & erroris, Velamē
eſt enim circa mentem: quod conuerſus ad deum, circumcidit: quia
fides aufert nebulam erroris, & tribuit perfectam dei cognitionem,
Xp̄iani ſūt iudei. in myſterio trinitatis, quod incognitum erat a ſœculis. Iudeus enim
interpretatur confitens. Qui ergo uere credit, & recte confitetur
Chriſtum, uere iudeus eſt. Et hoc eſt quod ſubiungit Apoſtol⁹ poſt
Rom. 2. dictum illud, Circumciſio quidem prodeſt, &c. Non enim (inquit)
qui in

A qui in manifeſto iude⁹ eſt(.ſ.tm̄)neq; q̄ in manifeſto in carne ē circū
ciſio: Sed q in abſcōdito iude⁹ ē, & circūciſio cordis i ſpū, nō littera.
Quo aūt ad factū ipſius pauli: ꝙ circūcidit Thimotheū. & pu- Rn̄ſio ad
rificatus ſcd̄m legē intrauit tēplum. Rn̄deo ꝙ Paulus nō hæc fecit ſcd̄am ob-
qa tunc crederet ex illa circūciſione, & purificatiōe, aliqd emolumē iectionem.
ti, ſeu meriti, poſſe cōſeq. Sed hoc egit ad uitādū iudeoꝝ ſcandalū, Actu. 10.a
ne per occaſionē gētium, iudei a fide recederēt: qd̄ ſibi facere licuit: Actu. 2..c.
quia nondū erat euāgelium diuulgatū: & umbra uetus legaliū, pau-
latim iudeis tollenda erat, ſicut gētibus ydolatria. Cum honore eñ
ſepeliēda erat ſynagoga. Legales itaq; umbre, quia a dn̄o inſtitutæ,
interdū ab Apl'is illo tp̄e, ſunt uſurpatæ: ꝑ declināda iudeoꝝ perfi-
dia. Gētilis aūt inſtitutio a Sathana reperta, a ſanctis nun̄q̄ eſt rece-
pta. Apoſtolus igit' (ut ipſa tradit hyſtoria) cum ꝑueniſſet Derben, Act. 16. a.
& Lyſtrā, inuenit ibi diſcipulum quēdā noīe Timotheum, filiū mu-
lieris uiduæ fidelis, patre gentili. Hunc uolens Paulus ſecum profi-
ciſci (.ſ. ad prædicandū) & aſſumens eum circūcidit propter iudeos,
qui erant in illis locis, ne ducendo ſecum hoīem īcircūciſum, de ma
tre iudea natū: ip̄m Paulum uel Timotheū perſequerentur: uel ne
B offenſi, & ſcandalizati, a fide alienarentur, arbitrātes ipſos, legem
Moyſi tan̄q̄ ſacrilegam, damnare. Sic igitur, Paulus eum circūcidē
do non male fecit: qa per hoc, qd̄ erat licitū, ſcādalū uitauit iudeoꝝ.
Titū uero, qui gētilis erat ex patre & mr̄e, noluit circūcidi: ut oſtē-
deret, ſacramēta legalia nō eſſe ſeruanda: & ne occaſionē circūciden
di acciperent gentes ab eo. Sic enim ſcribit Paulus ad Galathas. Sed Gal. 2. a.
neq; Titus, qui mecum erat, cum eſſet gētilis, cōpulſus eſt circūci-
di. Hoc eſt (ut Ambro exponit) Illo tp̄e, quo fui Hieroſolymis, Ti- Ambro.
tus qui mecū erat, cōpulſus nō eſt circūcidi. Cū utiq; inter Apl'os, &
eos qui ex iudeis crediderant eſſemus: nemo eum de hiis. i. Titū com
pulit circūcidi. Quāuis eñ doctrina ab Apl'o Galathis ꝑdicata, ſta-
ret immobilis: a falſis tamen impugnabatur apoſtolis, qui conaban
tur gentiles inducere ad obſeruandum legalia. Ideo ſcribit Apoſto
lus. Quid eſt, ut uos circuncidamini, cum Titus ab Apl'is, qui uide
bantur aliqd eſſe, nō eſt cōpulſus circūcidi? ſed ſuſcept⁹ eſt incircū
ciſus: qa indifferenter cōicauerūt ei, ſicut & mihi. Sed ne forte op-
poneretur ei. ꝙ ipſe circūciderat Timotheū: cauſas exponit, cur id
fecerit, quod aliis faciendum negabat, ſubiungēs. Propter aūt ſub- Gal. 2. a.
introductos falſos fratres, q ſubintrauerāt explorare libertatē no-
ſtrā, quā habem⁹ a Chriſto Ieſu: ut nos in ſeruitutem ſubiicerēt, ad
horam ceſſimus ſubiectioni. Libertas in Chriſto, eſt non ſubiici le-

galibus. Et falſi frẽs.ſ.q fingebãt ſe amicos, & ueros catholicos, ſub intrauerãt cum dolo, & fallacia, in ſocietatẽ noſtrã: ut libertatem.ſ. fidem impugnarẽt: cogẽtes iudayzare, & nos ſubiici legi circũciſio- nis. Ad horã ceſſimus ſubiectioni: hoc eſt, ad horã nos ſubiecim⁹ ſer uituti, humiliãtes nos legi: ut circũciſo Thimotheo, ceſſaret dolus & ſcandalum iudeorum, ea cauſa quam ſupra diximus. C

Rñſio ad cõcluſionẽ Lutheri. Nũc rũdet̃ ad cõcluſionẽ. cum dicis ꝙ licet mõ legis quecunq; opa fieri &c. dico ꝙ falſum ẽ: qa xp̃ianus, q utit̃ circũciſione carnali: utitur facto, qđ nihil ualet. Ait enĩ Apl̃s. In chriſto enim Ieſu- neq; circũciſio aliqd ualet: neq; præputiũ. quaſi dicat. Aeq̃lia ſunt deo cir

Gal. ultio. cũciſio, & p̃putiũ: nec unũ, nec alterũ, ualet ad ſalutẽ. Ergo circunci ſio nõ põt fieri cũ merito aliquo. Ideo ſubdit Apl̃s dicens. Sed noua creatura.i. gñatio, & noua uita. Nouã.n. creaturã dicit, nouãq; uitã

Gal. 5. a. p fidẽ Xp̃i. Et iteꝝ. In xp̃o.n. Ieſu neq; circũciſio aliquid ualet, neq; præputiũ: ſed fides- q̃ per dilectionẽ opat̃. Quãobrẽ, dico ꝙ nedum nihil merent̃: ſed grauiſſimũ pc̃m cõmittũt, & in p̃fundiſſimã here

Titum. i. ſim icurrũt, q carnali utunt̃ circũciſ ɔ̃e. Vñ Apl̃s ad Titũ cõtra illos- q legalia obſeruabãt, ſcribẽs inqt. Argue illos dure- ut ſani ſint in fi de, nõ intẽdentes iudaicis fabulis, & mandatis hoĩum aduerſantiũ a

Concludit ueritate. ¶ Ecce q̃ luculẽter, q̃ ueriſſime, atq; aptiſſime, uariis ſcri- pturaꝝ teſtimoniis: oñdim⁹ illã Martini Lutherii eẽ falſam, & here- ticã, p̃põnem: q̃ dicit, licere mõ q̃cũq; legis opa fieri, ſi ea requirat fra D

Determi- natio uni- uerſitatis pariſieñs. terna c aritas: quo caſu, licet ẽt mõ circuncidi ſine piculo: imo cũ multo merito. Quam etiã dãnauit uniuerſitas pariſieñs, dicẽs. Hæc p̃põ ẽ xp̃ianæ legi inimica: iudaicæ pfidiæ fauẽs & heretica.

Grarum actio. Et qđ alid̃? Gr̃as tibi ago? de⁹ æterna uirt⁹. gr̃as tibi pr̃ oĩpotẽs, q & filiũ tuũ, in hũc mũdũ miſiſti: & nobis doctorẽ cũ diſcipulis ſuis dediſti. Recedat nũc L- ther⁹, & iniq̃ua ei⁹ doctrina. Doceat Xp̃us- nõ ambigu⁹ Martin⁹. De⁹ magne, ſubueni animis iſta turpia credẽti bus- iſta nephãda ſectãtib⁹. Quis ei nõ exhorreat rogo uos? qs tam cæcus, ut iſta credat? Vos ergo hoĩes- q ĩpietatib⁹ Lutheri eſtis decẽ pti: fugite, feſtinate dũ licet, ne dãnationẽ æternã ab illo iuſto iudice mereamini. Pœniteat uos pc̃toꝝ ur̃oꝝ, ſi cupitis liberari. & nolite

Exhorta- tio reuo- cans Lu- therianos ad eccleſiæ unitatem. audire Lutheꝝ. Legite Lutheriani, & oĩ uigilantia, iſta diſcutite: & magis magiſq; legite, atq; diſcutite: ſed aĩo æquo: nõ aĩo inimico. Le gite illud, attẽdẽtes q erit uobis ĩ futuro iudicio iſta ſcriptura teſtis, ſi agnoſcẽtes uera eſſe- q̃ dicta, uel dicẽda ſunt, ad ſinũ mr̃is Eccl'iæ catholicæ- q̃ ſola ueritatẽ docet, oĩ curſu nõ feſtinaueritis. Redeatis igit̃ & teneatis unitatẽ frẽs mei. Præter unitatẽ, & q facit miracula,

nihil eſt

nihil eſt. In unitate em̄ erat pp̄ls iſrael, & nō faciebat miracula. Præ- Exo. 7.
A ter unitatē: erāt magi Pharaōis, & faciebāt ſilia Moyſi. Populus iſrł
(ut dixi) nō faciebat miracula. Qui erāt ſalui apud deum? q faciebāt
miracula, an q nō faciebāt? Petrus ap̄ls reſuſcitauit mortuū. Simon Act. 9. g.
magus fecit multa. Erāt ibi multi xp̄iani q nō poterāt facere, nec qđ Act. 8. b.
faciebat Petrus: nec qđ faciebat Symō. Sed uñ gaudebāt? q̄a noīa eo-
rum erāt ſcripta in cœlo. Nam & redeūtibus diſcipulis, dn̄s nr̄ Ieſus
Xp̄s pp fidem gētiū hoc ait. Dixerūt. n. gloriātes ipſi diſcipuli. Ecce Luc. 10. c.
dn̄e in noīe tuo, etiā demonia nobis ſubiecta ſunt. Bn̄ qdem cōfeſſi
ſunt, detulerūt honorē nomini Ieſu xp̄i. & tamē qd ait eis? Nolite in
hoc gloriari: quia demonia uobis ſubiecta ſunt. Sed gaudete: q̄a no-
mina uṙa ſcripta ſunt in cœlo. Petrus demonia excluſit. neſcio q̄ ani
cula uidua, neſcio qs hō qualiſcūq; laycus, hn̄s charitatē, tenēs inte
gritatem fidei, nō faceret hoc ſi de⁹ uellet. Petrus in corpe Eccleſiæ
oculus eſt, ille in corpe digit⁹. In eo tn̄ corpe eſt, in quo & Petrus. Et
ſi minus ualet digitus, q̄ oculus: nō eſt tn̄ præciſus a corpe. Meli⁹ eſt
eſſe digitū, & eſſe in corpe q̄ eſſe oculum: & euelli de corpe. Proinde
uos aduerto. nolite falli, frēs mei. nolite ſeduci. Velitis amare pacē
B Chriſti, qui pro uobis crucifixus eſt, cū eſſet deus. Paulus dicit. Neq; i. cor. 3. b.
qui plātat eſt aliqd, neq; q rigat: ſed q incrementū dat deus. Et quiſq̄
noſtrū dicit, q̄a aliqd eſt? Si dixerim⁹ q̄ aliqd ſum⁹: & nō illi gloriam
dederim⁹, adulteri ſum⁹: nec amari uolumus a ſponſo. Vt ergo mē-
bra maneamus uiua in corpe: Chriſtū, noſq; inuicem diligamus: &
omnes in unitate idipſum dicentes, ſub ip̄o capite uiuamus Chriſto:
eiuſq; uicario pontifice romano: qui ab eodē poſt ſe, in apoſtolo⁊
principe Petro inſtitutus fuit paſtor, & caput uniuerſalis Eccleſiæ: ſi Romanus
cut ualidiſſimis rōnibus ſacra in ſcriptura firmatis: & uariis eiuſdem pōtifex pa
ſcripturæ diuinæ auctoritatibus: necnō & multo⁊ antiquo⁊ ſancto ſtor eccliæ
rum patrū, nedum latino⁊, ſed græco⁊ teſtimoniis, probaui: alio
in libello de poteſtate papæ: qui intitulaṫ, Clipeus papalis ſtatus ad- Dolet au-
uerſus Martinum Lutherum. Dolore quidem tact⁹ cordis, propter thor de lu-
pereuntes animas a falſis prophetis ſeductas, coactus ſum multa di therianis.
cere: & pauca dixi. Nolo enim ampli⁹ onerare corda ueſtra, que uel-
lem redire ad unitatem, & nobiſcum uacare gemitibus, & orōnibus
pro aliis, qui adhuc ſurdi ſunt, & nō ītelligūt. ut infidelibus, iudeis,
cæteriſq;, qui falſos ritus, ac deos colūt. ¶ Conſumata quippe ba
ptiſmi, circūciſioniſq;, & legalium: prout ad propoſitū neceſſe fuit,
materia: trāſeamus ad reliqua Martini Lutheri falſa dogmata, gra
datim probando ſeptem eccleſiæ ſacramēta.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS. C

Probat nūc ſacrm̄ cōfirmationis.

Quoad ſecundum ſacramētū, uidelicet, cōfirmatiōis: ſic ꝓcedit. Hoc eīm ſacrm̄ ratiōe ꝓbari nō pōt. Icirco ad ei⁹ ꝓbationē, ſacræ ſcripturæ, ſanctorūqꝫ patrū, innitemur teſtimoniis. Legit̄

Mat.19.b. in Mat. ꝙ prædicāti Xp̄o, oblati ſunt ei puuli, ut man⁹ eis īponeret, & oraret. Diſcipuli autē increpabāt eos: (quia. ſ. tīmebāt magiſtrum īportunitate offerētiū laſſari) Ieſus uero ait: Sinite paruulos: & nolite eos prohibere ad me uenire. taliū eſt eīm regnū celorū. Et cū impoſuiſſet eis manus, abiit. Idipſum hr̄ apud Mar. & Luc. Cū autē oīs

Marc.x.b. Luc.18.d. Gregori⁹. Chriſti actio (ut Gregorius ait) nr̄a ſit īſtructio. Quid innuere uoluit Chriſt⁹ per īpoſitionem manuū ſuper pueros? Si dixeris, humilitatē, qua quiſqꝫ fidelis fit ut paruul⁹. hoc iā ante oſtenderat abſqꝫ manuū impoſitiōe: qn̄ acceſſerūt diſcipuli ad Ieſum dicētes. Quiſ

Mat.18. putas maior eſt ī regno celorū? Et aduocās Ieſus paruulū, ſtatuit eū in medio eorū, & dixit. Amē dico uobis, niſi conuerſi fueritis, & effi ciamini ſicut paruuli, nō intrabitis ī regnum cœlorum. Quicunqꝫ ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt ī regno celorum. Quare fatēdū eſt, id inuiſſe, uidelicet, Cōfirmatiōis ſacrm̄: qđ poſtea, exēplo eius, ī alios diſcipuli exercuere: ut clare oſtēdit̄ ī acti D

Actu.8.b. bus ap̄lorū. ubi dr̄. ꝙ cū Samaritani credidiſſent Philippo euāgelizāti de regno dei: ī noīe Ieſu Chriſti, baptizabāt̄ uiri & mulieres. Certū. n. eſt, quotquot a Phillippo baptizabant̄, ꝙ ſpm̄ ſctm̄ inuiſibiliter recipiebāt: ſicut & modo in baptiſmo. Sed quia Philipp⁹ ille, diaconus tm̄ erat. uidelicet unus de ſeptē electis, licet poſſet baptizare: nō tn̄ cōfirmare p impoſitionē manuū: nec p cōſequēs donū ſpiritusſanctī dare in ſigno uiſibili. Hoc eīm ptinebat ad apoſtolos. Vnde & ſoli epiſcopi, q ſucceſſores eorū ſunt (ut oēs ſancti patres aſſerūt) manus īponūt. Vnde Rabanus. Philippus, qui Samariæ euāge

Rabanus. lizabat, unus de ſeptē fuit. Si eīm apoſtolus fuiſſet, manus imponere potuiſſet: ut ſpiritū acciperent: quod ſolis epiſcopis licet. Nā presbyter ſiue pſēte, uel abſente epiſcopo, cū baptizat chriſmate inūgit, qđ ab ep̄o cōſecratū eſt nō tn̄ frōtem oleo ſignat: qđ ſol⁹ ep̄s facit, cū tradit ſpm̄ paraclitū. Philipp⁹ ergo ſignificauit Ap̄lis, ut aliq eorū uenirēt Samariā, & īplerēt qđ ad ei⁹ officiū nō ſpectabat. Et hoc

Actuū.8.b eſt, qđ ſequit̄ pōſt ꝓpoſita uerba. Cū audiſſent Ap̄li, qui erāt Hieroſolymis: quia recepiſſet Samaria uerbū dei: miſerūt ad eos Petrum & Iohannem: qui cum ueniſſent, orauerunt pro ipſis ut acciperent ſpiritūſanctū.

A ſpiritumſanctum. Nondum enim in queꝗ illoꝝ uenerat (ſcilicet in ſigno uiſibili: uenerat tamē in eis inuiſibiliter, ut dixi, ſicut & mō i baptiſmo) ſed baptizati tm̄ erāt in noīe dn̄i Ieſu. Vbi nota ꝙ hæc dictio tm̄, nō eſt determinatio hui⁹, qđ eſt in noīe domini Ieſu, excludendo alias duas pſonas: ſed magis includūt in eo, Propter quod ly tm̄, eſt magis determinatio huius: ſed baptizati erant tm̄. Et qa non recepant cōfirmationē, p impoſitionē manuū. Ideo ſubditur. Tunc imponebāt manus ſuper illos, & accipiebāt ſpūmſanctum.

¶ Ab Eccl'ia .n. dei ſēp fuit obſeruatū, & exercitatū cōfirmatiōis ſacrm: ut pſpicieti patet ātiquas hyſtorias, & ex ꝗpluribus ſanctoꝝ patrū auctoritatibus, elici pōt. De hoc eṁ ſacro, diffuſe tractat Dyoniſius (licet illū tanꝗ ſibi cōtrariū, Martinus abneget) doctoris gētium diſcipulus. c. iiii. eccleſiaſticæ hyerar. Beatiſſim⁹ quoq; papa & martyr Melchiades, natione affer: qui Maxētii licinii tēporib⁹ fuit, electuſq; in ſummū pontificatum, circa dn̄i annū. cccvi. & ab ipſo ad hæc uſq; tpa, fluxere pluſꝗ. M. cc. anni de cōfirmationis ſacro (& ponitur de cōſe. di. v. c. ſpūſſanctus) ſic eloquitur. Spūſſctūs (inqt) ſup aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit lapſu, in fonte plenitudinē tribuit ad innocētiam. In cōfirmatione augmentū præſtat ad gr̄am. Et

B quia in hoc mundo, tota ætate, uicturis inter uiſibiles hoſtes, & pericula gradiendum eſt: in baptiſmo regeneramur ad uitā, poſt baptiſmū, cōfirmamur ad pugnā. In baptiſmo abluimur. poſt baptiſmū, roboramur. Et ꝗuis cōtinuo trāſituris, ſufficiat regeneratiōis bn̄ficia: uicturis tn̄, neceſſaria ſunt cōfirmatiōis auxilia. Regn̄atio per ſe ſaluat, uel ſæculi recipiēdos. Confirmatio armat, & inſtruit ad agones mundi huius, & p̄lia reſeruādos. Qui aūt poſt baptiſmum, cum acquiſita innocētia imaculati peruenerint ad mortē: confirmāt̄ morte, quia iam nō poſſunt poſt mortē peccare. Et ad hyſpaniarum ſcribens ep̄os, idem etiā inquit. De his uero, ſuper quibus rogaſtis nos informari. i. utrum maius ſit ſacramentum, manus impoſitiōis epiſcopoꝝ, aut baptiſmi? Scitote utrūq; magnū eſſe ſacramētum: & ſicut unum maioribus. i. ſummis pōtificibus eſt accomodatum: qđ niſi a maioribus perfici non poteſt: ita & maiori ueneratione uenerādū eſt, & tenendum. Sed ita couiuncta ſunt hæc duo ſacramenta: ut ab inuicem (niſi morte præueniente) nullatenus poſſint ſegregari: & unum ſine altero rite perfici non poteſt.

Huius autē Melchiadis, prædeceſſor, papa Euſebius, & martyr Chriſti, natione græcus, conſimilem prædictæ habet ſententiā. Manus (inquit) impoſitionis ſacramentum, magna ueneratione,

Eccl'ia ſemper habuit ſacrm confirmatiōis.

Dyoniſi⁹.

Melchiades papa & martyr.

Idem.

Euſeb. papa & mar.

tenẽdum eſt: quod ab aliis perfici non poteſt, niſi a ſummis ſacerdo
tib⁹: nec tempore apoſtolorum, ab aliis, q̃ ab ipſis legitur aut ſcitur C
peractum eſſe: nec ab aliis, q̃ qui eorum tenent locũ, unq̃ perfici po/
teſt, aut fieri debet. hæc ille.

Hieròny. Diuus quoq; Hiero. q florere cœpit anno domini. cccxxx. æta/
tis uero ſuæ anno. xx. obiitq; circa annum. ccclxxxix. ep̃la. xi. tertiæ
partis, tractans de officio epi, ſic inquit. Epiſcopalis ordo, qui & pri
mus, & perfectus in cũctis eſt, qui omnipotẽtia dei, & in Chriſto do
natur: ex quo proceſſus omnium gloriarum plenitudo eſt uirtutũ:
Ex quo omnia: in quo omnia: ipſe ordinat ſacerdotes: ipſe leuitas.
Idem. Et paulopoſt, ſubiungens ait. Ad hunc (inquit) pertinet chriſma. q;
Chriſtus chriſtianorũ eſt, ideſt, ſanctus ſanctorum, & Chriſtus ani
ps. 104. marum, ſcd̃m quod ſcriptum eſt. Nolite tangere Chriſtos meos:
& in prophetis meis nolite malignari. Et huic, ſumma a cunctis cle/
ricis, atq; ab omni populo, deferenda reuerentia eſt. ¶ His ſenten/
Rabanus. tiis, ſuffragatur Rabanus monachus, natione germanus, archiepi
ſcopus Magũtinus, theologus quidem præclarus, qui floruit anno
Chriſti. octuageſimo quadrageſimo ſexto. in libro primo de inſtitu
tione clericorum. c. xxx. ita perpulchre de confirmationis ſacramẽ/
to, pertractat: inquiens. Nouiſſime a ſummo ſacerdote, per impoſi
tionẽ manus, paraclitus traditur baptizato: ut roboretur per ſpiri/ D
tum ſanctum ad prædicandum aliis. i. donũ, quod in baptiſmate cõ/
ſecutus eſt per gratiá uitæ donatus æternæ. Signatur enim cũ chryſ
mate in ſumitate capitis per ſacerdotem: per põtificẽ uero in frõte:
ut in priori unctione, ſignificetur ſuper ipſum ſpiritusſancti deſcẽ/
ſio ad habitationẽ deo cõſecrãdam. In ſcd̃a quoq;: ut eiuſdẽ ſpirituſ/
ſancti ſeptiformis gr̃a cũ omni plenitudine ſanctitatis, & ſciẽtiæ &
Per gñalia concilia patet ſacr̃m cõfirmationis. uirtutis, uenire in hominẽ declaretur. hæc ille: Ex cõciliis quoq; gña
libus. uidelicet, Aurelianẽſi, Meldenſi, & Terragonẽſi, cõfirmatio
nis ſacramẽtũ probatur: quoꝝ ſanctiones, uide in decretis. de cõſe.
diſt. v. c. ut ieiunii. c. ut epiſcopi. & c. dictum eſt nobis.

ADVERTE nũc chriſtiane lector, errorẽ Lutheri: lib. de
☞ captiuitate baby. tractatu de cõfirmatione, dicẽtis. Satis eſt pro ritu
Verba Martini negãtis ſacramẽtũ cõfirmationis. quodá eccleſiaſtico, ſeu cærimonia ſacramẽtali, cõfirmationẽ habe/
re, ſimilem cæteris cerimoniis, cõſecrãdæ aquæ, aliarumq; rerum.
* Cui obſecro credẽdum magis eſt: Luthero, An tot priſcis ſan/
ctis patribus, cõciliiſq; generalibus? Eſt ne illis ipſe ſapiẽtior, & anti
quior? Vniuerſitas ergo ſcholæ parriſiẽſis, hác eius ꝓpoſitionẽ. Cõ
☞ firmatio, & extrema unctio, nõ ſunt ſacramẽta a Chriſto inſtituta *
non

A non immerito hereticã hiis uerbis determinauit. Hæc propoſitio est heretica: & pro prima parte, eſt error Albigẽtium, & Vuycleuiſtarum. Pro ſecunda uero Heracleonitarum. Theologica facultas pariſiẽſis.

Nec ualet obiectio irriſoria Martini dicẽtis. Si ex impoſitione manuum Chriſti ſuper paruulos, ſacramẽtũ cõfirmationis aſtruũt, & faciunt: Ex impoſitione manuũ etiã legimus apoſtolos ordinaſſe preſbyteros, & curaſſe infirmos; ut ad Thimotheũ ſcribit Apoſtolus. Nemini, manus cito impoſueris. Cur etiam nõ ex ſacramẽto panis, confirmationẽ fecerũt? quoniã ſcriptũ eſt. Actuum. ix. Et cũ acceperet cibum, cõfortatus eſt. Et ps. Et panis cor hoīs confirmet. ut ſic confirmatio, tria cõplectatur ſacra, panem: ordinẽ, & ipſam confirmationẽ? * ¶ Non enim currũt hæ ſimilitudines: quia q̄tum ad primam: uidelicet, de ſacro euchariſtiæ, qđ ipſe ſacramẽtum uocat panis, Rñdetur ꝙ euchariſtia eſt ad corroborationẽ charitatis: ſed confirmatio, fidei. Patet quia hic eſt ſignum confeſſionis fidelis. in euchariſtia uero ſignũ unionis: ut Aug. dicit in epła ꝝ lib. epła. xlix. ¶ Et ſi queratur: quare magis cõfirmantur hæ duæ uirtutes, q̄ aliæ? Dico ꝙ in hiis duabus, pendet fortitudo ædificii ſpiritualis, quantũ

Inſtantiæ Lutheri. i. Timo. 5. d. Actu. 9. ps. 103. Solutio. Ad primã inſtantiam Luth. Augu. Dubium.

B ad intellectum, & affectum. Et quia in fide, eſt prima eleuatio: in euchariſtia eleuatio ſumma, & utrobiq; difficultas. Et quia pronitas eſt ad contrarium: ideo magis confirmantur. ¶ Quo ad ſecundam inſtantiam de ordine. Reſpondeo, ꝙ impoſitio manuum Apoſtolorũ ſuper egros, nõ poteſt aſſimilari impoſitioni manuum ſuper baptizatos. Ratio eſt hæc. Illa fiebat ad probationem fidei: quia miraculis tunc opus erat, ut fides probaretur. Iſta uero ab Apoſtolis fiebat ſuper illos, qui iã crediderant, ſiue ſani ſiue infirmi: & gratiã baptiſmalem receperant (ut diximus) ad eorum confirmationem in fide, & augmentum ipſius gratiæ baptiſmalis. Illa etiam auctoritas Apoſtoli. Nemini manus cito impoſueris: intelligenda eſt q̄tũ ad ordinãdos (ut Chryſoſtomus & Ambroſius ibidem exponũt) quia non omnes idonei erant: ſicut infames, aut accuſati de aliquo crimine. Melior enim cæteris debet probari (ut Ambroſius ait) qui ordinandꝰ eſt. Sed impoſitio illa manuũ apłoꝝ ſuper baptizatos: ſicuti Petri & Ioannis, ſuper omnes uiros, ac mulieres de Samaria, qui crediderant, & a Philippo diacono iam baptizati erant: Certum eſt ꝙ non erat ad uiros, ac mulieres ordinandum ſacerdotes. Relinquitur ergo, ꝙ ad confirmandum, & dãdum ſpiritumſanctum in ſigno uiſibili. Quare patet ꝙ ĩpoſitiones ille manuũ ſuper egros, ac ordinãdos: uocandæ non ſunt, cõfirmationis ſacrm. De cuius materia:

Ad ſcđam. i. Tim. 5. d Chryſo. Ambro.

C

ut puta de chryſmate, neceſſitate, forma, collatiõe, modoq; ei⁹: poſ ſem quidẽ nũc ſcribere: ſed uereor ne hæc ipſa, aut prolixa, aut ſup flua uideant: maxime, cũ de his, ſatis diffuſe, & abunde, ſacri tracta uerint doctores. Sufficiãt quæ attulim⁹, prout ad Martini cõfutanda de cõfirmatiõis ſacramẽto falſa dogmata, opportuna, & neceſſaria fuere. Ad tertium ſtil⁹ nũc tranſeat ſacramentum.

¶DE SACRAMENTO ORDINIS.

Probat nũc ſacrm ordinis.

Quo ad tertium ſacramentũ, uidelicet, Ordinis: ſic procedã. Pri⁹ Lutheri uerba proponam. ac inde, ea tanq̃ falſa, & erronea refellã. In libro itaq; de captiuitate babylonica, Tractatui ſuo de ordine, ſic exordium ponit.

Lut. ppõ.

Hoc ſacrm, Eccleſia Xp̃i ignorat. Inuentũq; eſt ab Eccleſia papæ. *

Deter. theolo. facul. Parriſieſ.

Quam propoſitionẽ, his uerbis, hereticam determinauit, Vniuerſitas Parriſienſis. ¶Hæc propoſitio, eſt heretica. & eſt error pauperum de Lugduno, Albigentium, & Vuycleuiſtarum.

Verba Lutheri.

Sed Lutherus (ut ita dicã) Lutuoſus, paulo poſt ſubiungens, inquit. Quare permitto, Ordinẽ eſſe quendã ritum Eccleſiaſticum: ut cõſecratio uaſorum, domorum, ueſtium, aquæ, ſalis, candelarũ, herbarũ, uini, & ſimilium. in quib⁹ omnib⁹, nemo ponit ſacrm eſſe: nec ulla in eis eſt promiſſio. Ita ungere manus uiri, radi uerticem, cũ nihil eis promittat: ſed tñ ad officia quædã ceu uaſa, & inſtrumẽta parentur. ¶Et deinde, cõtra Dyoniſii auctoritatẽ probantis Ordinis ſacrm ſubdit. Huic tam debili fundamẽto, nixi: characteres ef finxerũt, quos huic ſacramẽto tribuerent, q̃ imprimerent ordinatis indelibiles. ¶Et tandẽ. Sacramẽtum ordinis, pulcherrima machina fuit, & eſt, ad ſtabilienda uniuerſa portẽta, quæ hacten⁹ facta ſunt, & adhuc fiũt ĩ Eccleſia. ¶Et ſequit. Qui ſi cogerẽt admittere, nos omnes æqualiter eſſe ſacerdotes, quotquot baptizati ſumus: ſicut re uera ſumus. Illiſq; ſolũ miniſteriũ, noſtro tamen conſenſu, cõmiſſũ ſcirẽt ſimul nullũ eis eſſe ſuper nos ius ĩperii: niſi q̃tum nos ſpõte noſtra admitteremꝰ. Sic enim. i. Pet. ii. Vos eſtis gen⁹ electũ, regale ſacerdotium, gens ſancta &c. Quare ſumus omnes ſacerdotes, quot quot Chriſtiani ſum⁹. Sacerdotes uero quos uocam⁹, miniſtri ſunt, ex nobis electi, qui noſtro nomine omnia faciant. Et ſacerdotiũ nihil aliud eſt, q̃ miniſterium. Sic. i. cor. iiii. ſic nos exiſtimet homo ſicut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum dei. Ex quib⁹ fit, ut is, qui non prædicat uerbum, ad hoc ipſum per Eccleſiam uocatus

D

Cõtra dioniſiũ Lut.

Oẽs ſacerdotes quot quot ſunt baptizati. i. Petr. 2.

2. cor. 4. Correlarium Luth.

A catus, nequaquam ſit ſacerdos. Et ſacramentum Ordinis, aliud eſ-
ſe non poſſit, q̄ ritus quidā eligēdi cōcionatores in Eccleſia. Sic em̄
per Malachiam .ii. definit ſacerdotē. Labia ſacerdotis cuſtodiūt ſciē-
tiam, & legem ex ore eius requirēt, quia angelus domini exercituū
eſt. Certus ergo ſis, qui non eſt angelus exercituum: aut ad aliud q̄
ad angelatum (ut ſic dixerim) uocatur, ſacerdos prorſus non ſit: ſi-
cut Oſeæ .iiii. dicitur, Quia tu repuliſti ſcientiā, repellā te & ego, ne
ſacerdotio fungaris mihi. Inde enim & paſtores dicuntur, ꝙ paſce-
re, ideſt, docere debeant. Quare eos, qui tm̄ ad horas legendas, &
miſſas offerēdas ordinantur, eſſe quidem papiſticos: ſed non Chri-
ſtianos ſacerdotes: quia nō modo nō prædicant: ſed nec uocant̄ ad p̄-
dicandū. Immo hoc ipſum agitur, ut ſit ſacerdotium eiuſmodi, ali⁹
quidem ſtatus, ab officio prædicandi.

Itaq; horales, & miſſales, ſunt ſacerdotes, ideſt, ydola quædā
uiua, nomen ſacerdotii habentia, cum ſint nihil minus, quales ſa-
cerdotes Hieroboam in Bethauen ordinauit, de infima fece plebis:
non de genere Leuitico. ¶ Et ſubinde Lutherus. Repleta eſt om-
nis terra ſacerdotibus, epiſcopis, cardinalibus, & clero: tamen quā-
B tum ad officium ſpectat, nullus prædicat niſi denuo ultra ordinem
ſacramentalem uocetur. ſed abunde ſuo ſacramento, ſe ſatiſfacere
putat: ſi battologiam legendarum, precum, emurmuret, & miſſas
celebret. Deinde, eas ipſas horas, nunq̄ oret, aut ſi oret, per ſe oret
atq; miſſas ſuas (quæ ſumma ē perverſitas) ceu ſacrificiū, offerat: cum
miſſa ſit uſus ſacramenti: ut perſpicuum ſit, Ordinem qui uelut ſa-
cramentum, hoc hominum genus in clericos ordinat, eſſe uere me-
re, omninoq; figmentum ex hominibus natum: nihil de re eccleſia-
ſtica, de ſacerdotio, de miniſterio uerbi, de ſacramentis, intelligen-
tibus: ut quale eſt ſacramentum, & tales habeat ſacerdotes. Quibus
erroribus & cæcitatibus, id acceſſit maioris captiuitatis: quo ſe lati-
us a cæteris chriſtianis, tanquā prophanis, ſecernerent: ſeipſos ſicut
Galli Cybellis, ſacerdotes caſtrauerunt, & cælibatu onerarunt ſi-
mulatiſſimo. ¶ Et infra. Sacerdotis munus eſt prædicare. quod ni-
ſi fecerit: ſic eſt ſacerdos, ſicut homo pictus eſt homo. An epiſcopū
faciat, ordinare tales ſacerdotes battalogos? An eccleſias, & cam-
panas conſecrare? An pueros confirmare? Non. Hæc uel diaconus,
uel laycus quilibet faceret. Miniſterium uerbi facit ſacerdotem, uel
epiſcopum. Fugite ergo meo conſilio, quicunq; tuto uiuere uultis.
Fugite iuuenes: nec iſtis ſacris initiamini, niſi aut euangelizare uo-
lueritis: aut niſi uos, hoc ordinis ſacramento, nihilo laycis meliores

Malach. 2.

Oſeæ. 4.

Papiſtici ſacerdotes nō chriſtiani.

Sacerdotes horales & miſſales ydola ſunt.

Martyrilogiū. Luth. uocat irriſorie Battalogium.

Cōtra ſacerdotes caſtos Luth.

Munus ſacerdotis.

Sacerdotes battalogos ep̄s ordinat

Cōſilium Martini.

BIBLIOTECA ... VITT. EMAN.

factos credere poteſtis. Non enim horas legere, aliquid eſt: deinde miſſam offerre, ſacramentum percipere eſt. Quid ergo i uobis manet: quod nō in quouis layco maneat? Raſura & ueſtis? Miſerum ſacerdotem qui raſura, & ueſte cōſtat. An oleū digitis ueſtris infuſū? At christianus quilibet, oleo ſancti ſpiritus unctus, & ſanctificatus eſt, corpore & anima: & olim ſacramentum manibus tractabat non minus q̄ nunc ſacerdotes faciunt. Licet; noſtra ſuperſtitio, laicis nūc magnum reatum iniiciat, ſi uel calicem nudum, aut corporale attigerint. Nec moniali quidem ſancte uirgini, liceat lauare pallas altaris, & lintheamina ſacra. Vide per deum, ſacroſanctam ordinis huius ſāctitatē, q̄tum profecerit. Futurū ſpero: ut nec altare liceat attigere, niſi dum nummos obtulerint. Ego pene dirumpor, cogitans has ipiſſimas, hominum temerariſſimorum tyrannides, tam nugacibus, & puerilibus nugis, libertatem, & gloriam chriſtianæ religionis illudentium, & peſſundantium. ¶ Et clarius, declarans mentē ſuam addit. Eſto itaq; certus, & ſe ſe agnoſcat quicunq; ſe chriſtianum eſſe cognouerit, omnes nos æqualiter ſacerdotes hoc eſt eandem in quocūq; uerbo, & ſacramento, habere poteſtatem. Verum non licere quemq̄ hac ipſa uti, niſi conſenſu communitatis, aut uocatione maioris. ¶ Et poſt paululum. Hii ſacerdotes, & epiſcopi, q bus hodie referta eſt Eccleſia, niſi alia ratione ſalutem ſuam operētur. hoc eſt, niſi agnoſcant ſeſe, nec ſacerdotes, nec epiſcopos eſſe: doleantq; ſe nomen gerere, cuius opus, aut neſciunt, aut non poſſunt implere: ſicq; orationibus & lachrymis miſerā ſortē deplorent. uere ſunt populus perditionis æternæ. ¶ Et concludens, i fine ſubdit. Quantum ergo e ſcripturis edocemur, cum miniſterium ſit qd nos ſacerdotium uocamus, prorſus non uideo qua ratione, rurſus nequeat laycus fieri ſemel ſacerdos factus, cum a layco nihil differat, niſi miniſterio. A miniſterio autem deponi adeo non ſit impoſſibile, ut paſſim ea etiam nunc celebretur uindicta inculpabiles ſacerdotes, dū aut ſuſpendunt temporaliter, aut perpetuo priuantur officio ſuo. Nā commētū illud characteris indelebilis, iam olim irriſum ē. Cōcedo, ut characterē hunc papa imprimat, ignorāte Chriſto: ſitq; hoc ipſo ſacerdos eo conſecratus: non tam Chriſti q̄ papæ ꝑpetuus ſeruus, & captiuus, ſicut eſt dies hæc. Cæterū (niſi fallor) ſi ruat hoc ſacramētum, & cōmētū aliqñ, uix ſubſiſtet ipſe papatus, cum ſuis characterib⁹: redibitq; ad nos leta libertas, qua nos omnes æquales eſſe quocunq; iure intelligemus: & excuſſo tyrānidis iugo, ſciem⁹; ꝙ qui Chriſtianus eſt, Chriſtum habet: q Chriſtum habet, omnia

[Margin notes: Miſer ſacerdos q cōſtat raſura & ueſte. — Nota. — dolor martini. — Oēs xp̄iani ſunt ſacerdotes, eādem habētes poteſtatē i quocunq; uerbo & ſacramento. — Epiſcopi i malo ſunt ſtatu — Concludit Luther. — Characterē papa imꝑmit ignorante xp̄o.]

C D

A omnia quæ Chriſti ſunt habet, omniũ potẽs. de quo plura & robuſti
us, ubi iſta amicis meis papiſtis diſplicere ſenſero. ¶ Et in eodẽ libro
tracta. de matrimonio: ubi agit de ĩpedimẽto ordinis ait. Hoc genus
ſacerdotũ: & eos ordĩes, ñ nouit Paulus, quos hodie habem⁹. &c. *

¶ THOMAS ILLIRICVS.

QVID aduerſus nuda quaſi uerba, ſcribã: ĩmo potius dely Cõfutatio
ramẽta dicã atq; blaſphemias, neſcio. Præſertim cũ maio
ra ſe iactet portẽta acturum: ſi hæc nobis papiſtis, diſplice
re ſenſerit. An nõ plane ego ſtultior illo, ſi laborem, ut ad
hæc rñdeã maledicta: & Chriſti ſacerdotiũ in æternũ permãſurũ, cõ
tra flantes uentos, q cito trãſeũt, defendam? Verum ne ſcripturarũ
uidear pænuriam pati, pro ueritate Xpi tuẽda, pauca quædã hac de
materia ſubnectã. ¶ SED pro maiori dicẽdo℞ omniũ, intelligẽtia Quæſtio.
operepræciũ eſt diſcutere. Si ordo relucere debeat ĩ domo dei, quæ ẽ
Eccleſia: ita ut officio℞, uel ſtatuũ diuerſitas, cõueniẽs ſit? Ad quam Rñſio.
qdẽ difficulatẽ: Rñdeo affirmatiue, q ſic. Et hoc ꝓbare poſſem⁹ mul
tiplici ratiõe. Ne tñ ꝓlixus ſit ſtillus, ad pſens liber tres tñ breues ra
tiũculas deducere. ¶ Primo quidẽ hoc cõueniẽs eſt rõne pfectionis ip Prima rõ.
ſius Eccleſiæ. Sicut eñ in rerũ naturaliũ ordine, quĩ ĩ deo ſimplr, & qua reluce
uniformiter inuenitur: in uniuerſitate creaturarũ, ĩueniri nõ poterit re debetor
B niſi difformiter & multipliciter. Ita etiã grẽæ plenitudo, quæ ĩ xpo ue do ĩ dei ec
lut ĩ capite adunat, ad ei⁹ mẽbra multifarie, ſeu diuerſimode redun cleſia.
dat, ad hoc q corp⁹ Eccleſiæ ſit perfectũ. Et hoc eſt qd Apoſtolus in Ephe.4.c
nuit, dicẽs. Ipſe dedit quoſdã qdem apl'os: quoſdã aũt ꝓphetas: alios
euãgeliſtas: alios autẽ paſtores & doctores ad cõſumationẽ ſancto℞.

Scdo rõne euitãdæ cõfuſionis. Pertinet aũt hoc ad neceſſitatẽ Scd'a rõ.
actionũ, q̃ ſunt ĩ eccleſia neceſſariæ. Oportet eñ ad diuerſas actiões
diuerſos homines deputari: ut expediti⁹, & abſq; cõfuſiõe oĩa pagan
tur. Et hoc ẽ, qd Apl's dicit, ad Roma. ſcribẽs. Sicut ĩ uno corpe mul Ro.12.b.
ta mẽbra habem⁹: oĩa aũt mẽbra nõ eũdẽ actũ hñt. Ita multi unũ cor
pus ſum⁹ in Chriſto. Tertio rõne ordinatiõis. Pertinet hoc ad di
gnitatẽ, & pulchritudinẽ Eccleſiæ: quæ in quodã ordine cõſiſtit. Vn
de dicit ĩ lib. Regũ. q uidẽs Regina Sabba omnẽ ſapiẽtiã Salomonis 3.Reg.10.
& habitacula ſeruo℞, & ordines miniſtrãtiũ, non habebat ultra ſpi
ritum. Apoſtolus etiam ait. In magna domo, nõ ſolum ſunt uaſa au 2.Tim.2.
rea, & argentea, ſed lignea, & fictilia. ¶ Sed quis poſſet dicere.
Diuerſitas ſtatuum, unitati repugnat. Fideles namque Chriſti ad Obiectio.
unitatem uocantur: Iuxta illud Ioãnis decimoſeptimo. Vt ſint unũ Ioan.17.
in nobis, ſicut & nos unũ ſum⁹. Ergo ĩ Eccleſia, nõ debet eſſe diuerſi

Reſpõſio. tas officioꝝ, ſeu ſtatuũ. ¶ Ad hoc dĩ ꝙ diuerſitas ſtatuũ, & offõꝝ, nõ impedit Eccleſiæ unitatem: quæ per fidei, & charitatis, mutuæq́ ſubminiſtrationis unitatẽ, perficitur: iuxta illud Apl̃i. Ex quo totũ corpus eſt cõpactũ. ſ. per fidẽ, & cõnexũ. ſ. per charitatem: per omnẽ iuncturam ſubminiſtrationis, dum. ſ. unus alteri ſeruit. C

Ephe. 4.

Alia obiectio. RVRSVS, quiſpiã forte diceret. Natura nõ facit per multa, qđ põ facere per unũ. Opatio aũt gratiæ, eſt longe ordinatior naturæ ordinatione. Igitur eſſet cõuenienti⁹, ꝙ id qđ ptinet ad gřæ actus: per eoſdẽ hoĩes adminiſtraretur. Itaq́ uidet̃ nõ eſſe neceſſaria, officiorũ & ſtatuum diuerſitas.

Reſpõſio. ¶ Ad hoc rñdeo, ꝙ ſicut natura nõ facit per plura, qđ põt facere per unũ. Ita etiã nõ coartat in unũ id, ad qđ multa requirunt̃, ſcđm ſñiam Apl̃i. Si totum corpus oculus: ubi auditus? Vnde & in Eccl̃ia, quæ eſt corpus Chriſti, oportet membra diuerſificari ſcđm diuerſa officia, ſtatus, & gradus.

i. Coꝛ. 12.

Alia obiectio. ¶ Sed hic ualidiori pugno qs me poſſet pcutere, dicẽs. Nũquid bonum Eccl̃iæ maxime debet cõſiſtere in pace? iuxta illud ps. Qui poſuit fines tuos pacem & illud Apl̃i. Pacẽ habete, & de⁹ pacis erit uobiſcũ. Sed uarietas ſiue diuerſitas, eſt ĩpeditiua pacis: quã ſimilitudo cauſare uidet̃. Modica enĩ differẽtia, facit in ciuitate diſſidiũ. Igit̃ nõ oportet diuerſitatẽ eſſe in Eccleſia ſtatuũ, & officioꝝ.

ps. 147.
ii. Coꝛ. ultimo.

Reſpõſio. ¶ Clipeo ueritatis iſtud facili ter refellam argumentum, dicens: ꝙ ſicuti in corpore naturali, mẽbra diuerſa cõtinent̃ in unitate per uirtutẽ ſpũs uiuificantis: quo abſcedente, mẽbra corporis ſeparant̃: pari mõ in corpore myſtico, cõſeruat̃ pax diuerſoꝝ mẽbroꝝ, uirtute ſpũſſancti, q corp⁹ eccleſiæ uiuificat: ut habet̃ in euãgelio Ioãnis. Quare dicit Apl̃us. Solliciti ſeruate unitatem ſpiritus, in uinculo pacis. Diſcedit autem aliquis ab hac unitate ſpiritus, dum querit quæ ſibi ſunt propria: quemadmodum etiam in terrena ciuitate, pax aufertur ex hoc, quia ſinguli ciues, quæ ſua ſunt querunt, & non utilitatem reipublicæ. D

Ioãnis. 6.
Ephe. 4.

Cõcludit̃. Stat igitur mea cõcluſio. ꝙ in Eccleſia eſſe debeat officiorum, uel ſtatuum diuerſitas. Vnde Apoſtolus dicit, ꝙ deus ſic temperauit nos, ut non ſit ſciſma in corpore: ſed pro inuicẽ ſollicita ſint mẽbra. Membra dicit, & non membrum, oſtendens uarietatem ſtatuũ in corpore myſtico, & unitatem: cum dicit. Non ſit ſciſma in corpore. Nam perfectio Chriſtianæ uitæ ſcđm charitatem attendit̃: iuxta Apl̃icum elogiũ. Sup oĩa charitatẽ habete, q̃ eſt uinculũ pfectionis. Et iteꝝ. Sitis pfecti in eodẽ ſenſu: & in eadẽ ſcĩa. A quo ſenſu, & ſcĩa, q̃ in pfectiõe charitatis radicat̃, Martin⁹ Luther⁹ utinã nõ receſſiſſet. Vtiq́ poſt ſomnia ſua nõ abiiſſet: ſed agnitæ ueritatis humiliter

i. Coꝛ. 12.

Col. 3.
i. Choꝛ. 1.

liter acquieuiſſet. Et ne uidear inanibus uerbis, ſecum agere: proſe Nota.
A quar quod a me inceptum eſt.
Demõſtrata itaq; in eccleſia officiorũ, uel ſtatuũ, diuerſitate.
Oſtẽdit' etiã tam ex ueteri, q̃ ex nouo teſtõ, ſemp aliquos ſpecialiter
fuiſſe diuino cultui dedicatos, & cõſecratos, q dicti ſunt ſacerdotes.
Et primo, quo ad ſacerdotẽ magnũ, legit' i Numeroꝝ libro. Donec Nume.15
ſacerdos magnus qui oleo ſancto unctus eſt moriat'. Et Ioſue ẽt i li Ioſue.20.
bro dr̃. Moriat' ſacerdos magn⁹, qui fuerit in illo tẽpore. Et in exodo Exo.29.
tractatur diffuſe de ſacerdotũ cõſecratione. Apud Leuiticũ uero, de Leuiti.5.
orone, a ſacerdotib⁹ pro populo fẽda, dr̃. Orabitq; pro eo ſacerdos: Leuiti.14.
& pro pc̃tis eius. Et iterũ ad ſacerdotẽ pertinet hoſtia. In Eſdra etiã 3.Eſdræ.7
quod nunc diſcepto clare patet, ubi dicitur. Et ſteterunt ſacerdotes,
& leuitæ amicti ſtollis, p trib⁹ ſuper opera dñi dei Iſrael ſecundum li
brum Moyſi: & hoſtiariũ per ſingulas ianuas. Et primo paralippome 1.para.15.
non. Sanctificati ſunt ſacerdotes. Et alio i loco. Et dedicauit domum 2.paral.7.
dei, rex & uniuerſus populus. Sacerdotes autem ſtabant in officiis
ſuis: & leuitæ in organis carminum domini: quæ fecit Dauid rex ad pſ.135.
laudandum deum: quoniam bonus, quoniam i æternũ miſericordia
eius: hymnoſq; Dauid canentes per manus ſuas ¶ Plures & aliæ ex
B ueteri teſtamẽto, adduci poſſent auctoritates: quas breuitatis cauſa
omitto Nunc ad noui teſtamenti dicta, me uertam In Matheo legi Mathe.8.
mus dominum dixiſſe leproſo, poſt illius liberationem a lepra. Va-
de nemini dixeris: ſed uade oſtende te ſacerdoti: & offer munus tuũ,
quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Et i Marco hoc idem po Mar.1.
nitur. Vade, & oſtende te principi ſacerdotum, &c. Et in Luca dici-
tur ꝙ occurrerunt Chriſto, decem uiri leproſi, qui ſteterunt a lon- Luc.7.
ge: & leuantes uo. ſuas di. Ieſu, præceptor miſerere noſtri. Quos ut
uidit dixit. Ite oſtendite uos ſacerdotibus Et factum eſt dum irent,
mundati ſunt. In actibus quoq; Apoſtolorum legitur ꝙ cum addu- Actuum.5
cti eſſent diſcipuli in concilio ſacerdotum, interrogauerũt eos prin
cipes ſacerdotum, &c. Et alibi de Paulo legitur, ꝙ acceſſerat ad prin Actuũ.9.
cipem ſacerdotum, & petiit ab eo epiſtolam &c. Et alio in loco dici-
tur ꝙ princeps ſacerdotum Ananias aſtantibus ſibi, præcepit percu Actuũ.23.
tere os Pauli. Tunc Paulus dixit ad eum. Percutiet te deus, paries
dealbate. Et qui aſtabant dixerunt. Summum ſacerdotem dei male-
dicis? Dixit autem Paulus. Neſciebam fratres, quia princeps ſacer-
dotum eſt. Scriptum eſt enim. Principẽ populi tui nõ maledices. Exodi.22.
IAM liqdo apparet ex duplici teſtõ, ſacerdotiũ extitiſſe i uete
ri lege. Immo & i lege naturæ ſacerdotiũ fuit: nõ tñ ſecũdũ ordinẽ In lege na

turæ & ſcri ptæ fuit ſa cerdotiū. Hebr. 7. a. Ad Lutherianos uerba.

Aaron: ſed ſcd'm ordinē Melchiſedech. ſicut etiā dicit Ap'ſus i Ep'la ad hebre. Melchiſedech enim iuſtus, ſacerdos dei altiſſimi, legitur fuiſſe: cui decimas ex oībus ſpoliis Abraam tanq̄ ſacerdoti perſoluit C
In lege aūt ſcripta, uſq; ad Chriſtum: ſacerdotiū fuit ſecūdū ordinē Aaron. Diuerſis eīm telis, diuerſi cōcidūtur aduerſarii. Si eīm putarēt Lutheriani, Ideo ſe uictores: quia nō illis forte datur, quale deſiderāt examē: Maximianiſtæ illos heretici, ad iſta uaniloquia iā præceſſerūt. Et ut a recto calle non deuiem. Ecce habes ſacerdotiū ueteris, ſecūdū duplicē ordinē: diſtinctū quidē (maxime ī lege ſcripta) a cōi plebe: ut patet ex iſtitutiōe Aaron: qn̄ dn̄s (ut habet' ī Exodo) Moyſi dixit.

Exo. 28. Applica fratrē tuū Aarō ad te cū filiis ſuis, de medio filiorum iſrael
Exodi. 40 ut ſacerdotio fungat' mihi Aaron. Et alibi. Aſſumpto unctiōis oleo, unges tabernaculū, cū uaſis ſuis, & ſanctificent' altare holocauſti. & oīa uaſa ei⁹. labrū cum baſi ſua. Omnia unctiōis oleo cōſecrabis: ut ſint ſancta ſanctorū. Applicabiſq; Aaron, & filios eius ad fores tabernaculi teſtimonii, & lotos aqua idues ſanctis ueſtib⁹, ut miniſtrēt mihi: & unctio eorum in ſacerdotiū ſempiternū proficiat. Vnxit ergo Moyſes, iuſſu domini, Aaron in maiorē ſacerdotem. Filios uero illius in minores.

Pſ. 98. Vnde ꝓpheta inquit. Moyſes & Aaron i ſacerdotibus ei⁹. i. primi, & ſummi inter ſacerdotes fuerūt. Ipſe tamē Moyſes prior fuit q̄ Aaron ordine, & maior adminiſtratiōe fuit: ſed quo ad conſecrationē ſacerdotalem, pares fuerūt. Moyſes aūt nō offerebat hoſtias: ſed ſolū uota pro populo. D

Sacerdotii Chriſti ꝓbatio.

Si ergo ſacerdotiū erat i antiqua lege, a dn̄o quidē inſtitutū, & ab alia plebe diſtinctū: a fortiori, ueniēte Chriſto, inſtitui debuit ab ipſo aliud nobilius ſacerdotiū, ſicut

Hebr. 7. & mutata fuit lex uetus, adueniēte lege noua, & perfecta. Sic eīm ait Ap'ls. Trāſlato (inqt) ſacerdotio, neceſſe eſt, ut legis trāſlatio fiat. A cōtrario ſenſu ualet cōſequētia, ſecūdū quoſdā. Trāſlata ḡ lege, neceſſe eſt, ut ſacerdotii trāſlatio fiat: quia lex & ſacerdotiū ſeſe comitant':

Pſ. 19. ita ut mutato uno, & aliud mutet'. Ex quo patet ꝙ cū ſcriptura dicit, ꝙ ſacerdotiū Chriſti debebat ſurgere ſecūdū ordinē Melchiſedech. q alius eſt ab ordine Leuitico: eo ꝙ ſacerdotiū Leuiticū, fuit imperfectū: aliter nō eſſet neceſſe, imo ſupfluū ſurgere nouū ſacerdotium ſecūdum ordinem alium. Et ideo ſacerdotium Leuiticum ceſſat, adueniente ſacerdotio Chriſti: ſicut umbra adueniente luce: & impfectū, adueniente perfecto.

Hebr. 7. Quare dicit Apoſtolus. Si ergo cōſumatio (ideſt perfectio) per ſacerdotium Leuiticū erat (ſupple, nō eſſe neceſſarium aliud ſacerdotiū. cuius cauſa ſubditur) Populus. n. ab ipſo (.ſ. ſacerdotio leuitico) legē accepit (ſcilicet in monte ſynai:

ut patet

A ut patet in Exodo. Si ergo illud ſacerdotium fuiſſet perfectũ) Quid Exodi. 20.
adhuc neceſſariũ fuit, ſecundum ordinẽ Melchiſedech, alium ſur-
gere ſacerdotem, & non ſecundum ordinem Aarõ dici, ideſt, qui nõ
diceretur ſacerdos ſecundum ordinem Aaron: ſed ſecundum alium
ordinem? quaſi dicat, nõ fuiſſet neceſſe. Et ideo cum hoc neceſſe ap
pareat ex ſcriptura, quæ dicit ſurgere ſacerdotium Chriſti ſecundũ Ps. 109.
ordinem Melchiſedech. Per hoc manifeſte patet ꝙ ſacerdotiũ Leui-
ticũ, & Aaronicũ, qđ idẽ eſt, euacuatˀ per ſacerdotiũ Xp̄i perfectum.

SED nũc interrogare uellem hominem iſtum ſapientem in
oculis ſuis, qui dicit Sacramẽtũ ordinis, Eccleſia Chriſti ignorat. * Verba Lutheri.
Quomõ Chriſtus, ſacerdos dicitur ſecundum ordinem Melchiſe-
dech. Et ſi reliquerit ſacerdotium in lege ſua: An ſecum tulerit? Queſtio.
¶ Quo ad primũ queſitũ, Rñdet Apoſtolus in epiſtola præmemo- Heb. 7. a.
rata ad Hebreos, inquiens. Melchiſedech rex ſalẽ, ſacerdos dei ſum
mi, q obuiauit Abraæ regreſſo a cede regum, & benedixit ei. Cui &
decimas omnium diuiſit Abraam. Primum quidem, qui interpræta
tur rex iuſticiæ: deinde autem & rex ſalem, quod ẽ rex pacis, ſine pa
tre, ſine matre, ſine genealogia. Neq; initium dierum, neq; finem
habens. Aſſimilatus autem filio dei, manet ſacerdos in perpetuum.

B Pro quorũ intelligẽtia uerboꝝ, aduertẽdũ ꝙ Chriſtꝰ dr̃ ſacerdos ſe-
cũdũ ordinẽ Melchiſedech, ꝓpter ſimilitudinẽ, & figurã. Primo rõ Declarat
ne noĩs: quia ĩterpretatˀ Melchiſedech rex iuſticiæ. Scđo ex loco re- quomõ ex
giminis: qa dr̃, rex ſalẽ. i. rex pacis. Et iſta duo, ꝑfecte cõueniũt Xp̄o, uerbis pau
ſcđm qđ dr̃ ĩ ps. Simul orietˀ ĩ diebꝰ eiꝰ iuſticia, & abũdãtia pacis, do- li xp̄s dr̃ ſa
nec auferatˀ luna. Quod nõ põt ĩtelligi de pace facta tp̄e Salomonis cerdos ſe-
qa illa parũ durauit. Sed intelligitˀ de pace, & iuſticia data per Xp̄m cundũ or-
ſũmũ ſacerdotẽ: q ſeipſum in ara crucis obtulit ꝓ nobis: obuiauitq; dinẽ Mel-
cuilibet fideli dãdo grãm poſt cedẽ uitioꝝ, & benedicit ei, dãdo ĩcre chiſedech.
mẽtũ boni opis: offerens panẽ & uinũ. i. corpus & ſanguinẽ ſuum ei Ps 71
tribuens, ſub ſpecie panis & uini. Similiter ea quæ ſequuntˀ de Mel 3. Regũ.
chiſedech: ſine patre, & ſine matre. Nõ quia nõ habuerit: ſed qa ſcri
ptura ꝓuide nõ cõmemorat ĩ figura xp̄i. Perfecte conueniũt Chri-
ſto. qa ſine patre eſt ſecũdũ carnem, & ſine matre ſecundum deitatẽ.
Similiter ſine principio, ſine fine dierum, & ſine genealogia. Et qa
Chriſti generatio in natura diuina æterna eſt, & enarrari non poteſt
ſecundum quod dicitur in Eſaya. Generationem eius, quis enarra- Eſa. 53.
bit? Ideo dicit Apoſtolus. Aſſimilatus autem filio dei Melchiſedech
ſupple; manet ſacerdos ĩ æternum. i. ĩ perpetuum: non qa Melchiſe
dech ſacerdotium fuerit perpetuũ ſimpliciter; ſed quia ſcriptura nõ

loquitur de principio,& fine ſui ſacerdotii, nec de ſucceſſore eius. C
& per hoc præfigurauit Chriſti ſacerdotiũ:quod eſt ſimpliciter per
Dubium petuum:quia nõ ſuccedet ei aliud ſacerdotiũ, ſicut ſuccedit leuitico.
¶ Iã modo reſpõdeat, qui dicit Eccleſiam Chriſti, ſacramẽtũ ordinis ignorare. Si Chriſtus ſcd̃m ordinẽ ſuum figuratum in ordine Melchiſedech, ſacerdotium in Eccleſia ſua reliquerit? Obturat largum eius os, pœnitẽtiæ uas btũs Hieronymus in pſalmiſtam. ſup illud. Tu es ſacerdos in æternum ſcd̃m ordinem Melchiſedech. Hoc (inquit) ſolum dicamus. Quare dixit ſcd̃m ordinẽ? Scd̃m ordinem Aarõ nequaq̃ ſacerdos eris, ſeu ſcd̃m uictimas iudaycas: ſed eris ſacerdos ſcd̃m ordinem Melchiſedech. Quoniã enim Melchiſedech rex Salem, obtulit panẽ & uinum. Sic & tu offeres corpus tuum & ſanguinem: uerũ panem & uerum uinũ. Iſte Melchiſedech. Chriſtus iſta myſteria quæ habemus dedit nobis. Ipſe eſt qui dixit. Qui mãducauerit carnem meã, & biberit ſanguinem meũ. Scd̃m ordinẽ Melchiſedech, tradidit nobis ſacramẽtum ſuum. hæc ille.

Hiero. rũſio. ps. 109. Geñ. 14. & Hebre. 7.

SED uideamus quõ ſacerdotiũ iſtud Chriſti quod Eccleſiæ ſuæ reliquit (ut etiã melius infra probabitur) dicatur ſacramentum ordinis. Ad cuius rei euidentiam, prius notandũ, quid ſit ſacramentum. D Sacramentum enim ſcd̃m beatũ Auguſtinũ lib. x. de ciui. dei. c. v. eſt ſacræ rei ſignum. Dicitur tamen ſacramẽtũ nõnunq̃ ſacrum ſecretum: ſicut ſacramẽtũ diuinitatis. ut ſacramentũ ſit ſacrũ ſignãs, & ſacrum ſignatum. Sed nũc agitur de ſacramento, ſcd̃m q̃d eſt ſignũ. Item ſacr̃m eſt inuiſibilis gr̃æ, uiſibilis forma. Signum uero, ẽ præter ſpẽm, quam ingerit ſenſibus, aliud ex ſe faciẽs in cognitionem uenire. Signorũ uero, alia ſunt naturalia, ut fum⁹ ſignat ignẽ. alia data. Et eorum quæ data ſunt: quædam ſunt ſacramẽta: quædã nõ, ſicut circuli ante tabernas dati ſunt in ſignũ uini, & ſic de aliis: & tamẽ nõ ſunt ſacr̃a. Omne em̃ ſacr̃m eſt ſignum: ſed non ecõuerſo. Sacramẽtum em̃, eius rei ſimilitudinẽ gerit, cuius ſignum eſt. Si itaq; ſacramẽta nõ haberent ſimilitudinẽ reꝝ, quaꝝ ſacramẽta ſũt, proprie ſacr̃a nõ dicerẽtur: ſicut dicit Augu. in epl'aꝝ lib. epl'a. xlix. ſcribẽs ad Deogr̃as p̃ſbyterũ, q̃ſi in exordio ſolutionis tertiæ queſtionis. Et epiſtola. cxix. ꝓpe initium, etiã ait. Sacramẽtum eſt in alia celebratione. Cũ rei geſtæ ita rememoratio fit: ut aliquid etiã ſignificari intelligat, quod ſancte accipiendum eſt.

Dubitationis explanatio. Augu. Diffinitio ſacri. Signũ q̃d ſit. Multiplex ſignum. Augu. Idem.

SVPEREST & uidere, quid nã ſit ordo, utrũ ei cõueniat eſſe ſacr̃m. Ordo itaq; licet uarie capi poſſit: ꝓut tñ eſt ſacramẽtũ) eſt ſignaculũ, ſeu ſignũ quoddã Eccl'iæ: per quod ſp̃ualis p̃tãs tradit̃ ordinato.

Diffinitio ordinis.

A ordinato. Ecce nūc ꝙ illa quæ de ſacramento dicit Augu. diffiniēs ſacramentū: ordini cōueniūt: in cuius ſuſceptione, cōſecratio quædā ſuſcipiēti exhibetur. per uiſibilia ſigna. Et ſic cōſtat illū eſſe ſacrm. Aug.

¶ Præterea: Propter quod unumquodq̄, & illud magis. Sed p ordinem fit homo diſpenſator aliorum ſacramētorum. Ergo neceſſe eſt dicere illum maxime eſſe ſacramētum, a Chriſto inſtitutum. Ratio.

Quia uero ſacrm iſtud, duo dicit. ptātem, uidelicet, cōſecrādi corpus Chriſti uerū: Et ptātem iuriſdictionis ſpūalis in foro pniæ, quæ dr ptās clauium. Ideo ſimul tpe nō fuit inſtitutū: nec Apoſtolis collatum. Prima em ptās quæ reſpicit cōſecrationē corpis Xpi ueri: quā qui habet, cōſecrare poteſt & cōficere: ab ipſo Chriſto, data fuit Apoſtolis, & inſtituta ante paſſionē, in ultima cœna: cum dixit. Hoc facite in meā cōmemorationē. Scda, quæ reſpicit corpus Xpi myſticum, ſeu mēbra eius: de qua ſatis in alio libello de ptāte papæ diffuſe tractaui, inſtituta fuit, & data diſcipulis a Chriſto poſt ſuā reſurrectionē: (cū ut habet' ī euāgelio) īſufflās, dixit diſcipulis. Accipite ſpūm ſctm: quorum remiſeritis peccata, remittūtur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Super quo Chryſoſtomus. homel. lxxxv. ſup Sacrm ordinis dupli cem includit ptātem Prima. Luc. 22. Secunda. Ioan. 20. e. Chryſo.

B Ioannem, ſic ait. Queadmodum enim rex præfectos mittens, ut in carcerem reos intrudant, ut liberent, poteſtatem præbet. Ita Ieſus diſcipulos mittens, hac munit auctoritate. Et paulo poſt. Tūc eis poteſtatem quandam, & gratiam ſpiritualem dedit: nō tamen ut mortuos ſuſcitarent, & uirtutes oſtenderēt: ſed ut pctā dimitterēt. Differentes em ſunt grāæ ſpūs. Quare addidit. Quorum remiſeritis pctā, remiſſa ſunt oſtēdens qd uirtutis gen' largiat'. Poſt qnquaginta dies, ſignorum operationem acceperunt. Et infra. Magna (inquit) dignitas ſacerdotum. Quorum remiſerint, remiſſa ſunt pctā. hæc ille. Idem.

Modo etiam in ordinatione ſacerdotum: diſtinctis actibus, & tpibus, conferunt' prædictæ poteſtates. Primā em cōfert ordinator Eps ordinādo, cū tradens eis calicē cū uino & aqua, pane ſuprapoſito, dicit. Accipe ptātē offerēdi & cōficiēdi, p uiuis, & mortuis. Scdam uero tradit aliquibus interpoſitis, ponens manus ſuper caput dicēs. Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata &c. In ordinatione ſacerdotum duplex cōfertur ptās. Ioan. 20.

Hæ poteſtates ſacerdotales, æquales ſunt in omnibus rite cōſecratis ſacerdotibus: maioribus, & minoribus. hoc eſt, Epiſcopis, & ſimplicibus ſacerdotibus. Sunt etiam inauferibiles. Ambe ptātes ſunt eqles in oib' ſacerdotibus & īauferibiles.

¶ Ratio primi patet: quia cuilibet ſacerdoti, indifferenter conferūtur per eaſdem uerborum formas, & eorundem exhibitionē ſignorum quaſi materiarum, dicente ordinatore ſuper quēlibet. Accipe po

Rō primi. teſtatem celebrandi, &c. Et rurſus ad manuum impoſitionem, dicit. C
Accipite ſpiritū ſanctum, quorum remiſeritis pctā &c. Hæ formæ ſunt eædem, ita & eiuſdem efficaciæ ſunt in omnibus: ſicut & aliæ formæ ſacramentales: q̄tum eſt ex parte earum. Sunt prætereà: iidē characteres, qui imprimuntur in omnibus ſacerdotibus in ſua ordinatione, in quibus fundantur hæ poteſtates: Licet Lutherus dicat nos effinxiſſe, & excogitaſſe hos characteres indelebiles: & a papa imprimi ordinatis, ignorante Xpo. * Ex ignorantia quippe, quam de antiquis patribus, authoribuſue habet: hæc protulit. Si enim plegiſſet Auguſtinum, lib. ii. contra epiſtolam Parmeniani. c. xiii. ubi mentionem facit de charactere: prædicta utiq; uerba, ſic temerarie, non ſcripſiſſet. In epiſtolarum quoq; libro. epiſtola. xxiii. circa medium: Idem Aug. de dominico charactere qui indelibilis permanet, perpulchre loquitur, inquiens. Chriſtiani baptiſmi ſacramentum, quod unum, atq; idipſum eſt, etiam apud hereticos ualet, & ſufficit ad conſecrationem: quāuis ad uitæ æternæ participationem non ſufficiat: quæ conſecratio, reum quidem facit hereticum extra domini gregem, habentem dominicum characterem: corrigēdum licet ad moneat ſana doctrina: nō tamē iterū ſimiliter cōſecrādum. hæc ille.

Snīa Lutheri de characteř. *Augu.* *Idē Augu.*

Rō ſecūdi Ratio ergo ſecūdi, uidelicet, inauferibilitatis illarum duarum D poteſtatū, eſt quia character in ſacerdotali ordinatione īpreſſus manet, nec unq̄ deletur, nec tollitur, ꝑpter quodcūq; peccatū, ſicut cætera dona ſupernaturalia: ceu charitas, quæ tollitur per peccatū mortale, & ſpes per deſperationē, fides per hereſim, & incredulitatem. Et per cōſequēs nec poteſtas, quæ in eo fūdatur. Eſt enim character ſpūalis & ſupnaturalis poteſtas a deo creata in aīa, quæ p nullā uirtutē creatā corrumpi pōt. Ioānes enī Damaſcen⁹ lib iiii. c. de baptiſmo, circa mediū, dicit ꝙ p baptiſma, primitias ſpūſſancti accipimus & initium alterius uitæ fit in nobis. id eſt, primitiæ regnationis, & ſignaculū, & tutella, & illuminatio, & ſanctificatio. hæc ille. Illud aūt ſignaculū, de quo loquit̃ Damaſcen⁹, Nos cū Auguſtino charactere appellam⁹: qui qdē ſic etiam pōt deſcribi. Character eſt ſignaculū quoddā ſpūale, īdelibile, diſtinctiuū, & ſpūalis ptās deputata ad aliquod ſacrū. Quātūcunq; igitur ſacerdotes ſuſpēdant̃, excōicētur, degradētur, aut fiāt heretici, ſemp manet in eis cōſecrandi ptās, ſimiliter & auctoritas ligādi & ſoluēdi. In cuius ſignū, cū tales recōciliant̃ Eccleſiæ, nō reordinant̃ in ſacerdotes: qd' tñ foret neceſſariū, ſi poteſtas ſacerdotalis, per huiuſmodi actus auferretur.

Quid ſit character. Damaſcenus. *Deſcriptio characteris.*

De hoc beatus Aug. reprobās poſitionē Cypriani dicētis ꝙ heretici

A retici uera ſacra nõ hñt: & illoꝝ, q̃ dixerũt q̃ ſacerdos recedẽs ab Ecclesia baptiſma nõ amittit: ſed ordinẽ, lib. ii. c. xiii. cõtra epſam Parmeniani non lõge poſt initium, ſic ait de hereticis, & damnatis. Nã illud quod eorum, ueritate conuicti, dicere cœperant, Baptiſmum quidem nõ amittit, qui recedit ab Eccleſia: ius tamen dandi amittit multis modis, fruſtra & inaniter dici. Primo, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille, qui ius dandi amittit, ipſum baptiſmum amittere nõ poteſt. Vtrũq; enim ſacramentum ẽ: & quadã cõſecratione utrunq; homini datur. Illud cũ baptizatur, iſtud cũ ordinat. Ideoq; in catholico utrũq; nõ licet iterari. Nã ſi qñ ex ipſa parte uenientes etiã præpoſiti, pro bono pacis correcto ſciſmatis errore, ſuſcepti ſunt: & ſi uiſum eſt, opus eſſe, ut eadẽ officia nõ gererẽt, quæ gerebant, nõ ſunt rurſus ordinãdi: ſed ſicut baptiſmus in eis, ita ordinatio manſit integra: q̃a in pciſione fuerat uitiũ, quod unitatis pace correctũ eſt, non in ſacramentis, q̃ ubicũq; ſunt, ipſa uera ſunt. Et cũ expedire hoc uideatur Eccleſiæ: ut præpoſiti earum uenientes ad catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi nõ adminiſtrent: non eis tamen ipſa ordinatione ſacramenta detrahuntur: ſed manent ſuper eos. Ideoq; eis in

Vide quõ aug. cõfitetur ſacrm ordinis indelibile. Dicat Lutherus illũ nõ fuiſſe d̃ Ecclia xpi: ſed papæ.

B populo manus imponitur, ne nõ homini: ſed ipſi ſacro fiat iniuria.

¶ Et ſequit̃ ibidẽ. Deus eñ nr̃. nõ ẽ diſſenſionis deus, ſed pacis: nec Eccliæ eius ſacra in eis, q ab Ecclia receſſerũt: ſed ipſi, q receſſerunt inimici ſunt. Sicut autẽ hñt in baptiſmo, qđ p eos dari poſſit: ſic in ordinatione ius dãdi. Vtrũq; quidem ad perniciem ſuã q̃diu charitatem nõ habẽt unitatis. Sed tamen aliud eſt prorſus nõ habere, aliud pernitioſe habere, aliud ſalubriter habere. quicquid non habetur, dandum eſt cum opus eſt dari. Quod uero pernitioſe habetur, p correctionem depulſa pernitie, agendum eſt, ut ſalubriter habeat̃.

Idẽ Aug.

Et infra. De hiis ergo præpoſitis, q ab Eccliæ unitate ſeparati ſunt, nulla iã queſtio eſt, qn & habeãt, & dare poſſint: & qn pnitioſe habeant, pernitioſeq; tradant extra uinculũ pacis. Hoc enim iam in ipſa totius orbis unitate diſcuſſum, cõſideratũ, pfectum, atq; firmatum eſt. Sed ſi nos male facimus, ipſi explicent q̃uo ſacrm baptiſmi nõ poſſit amitti: qñ dicunt, recedens ab Ecclia, baptiſmum nõ amittit: ius dãdi tamẽ amittit. Si eñ utrũq; ſacrm eſt, quod nemo dubitat: cur illud nõ amittitur, & illud amittitur? Neutri ſacramento iniuria facienda eſt. Si eñ ſancta malos fugiũt, utrũq; fugiat. Si ſancta in malis inuiolabiliter manent, utrunq; maneat. Si dixerint, baptiſmus in ſola uera Ecclia recte dat̃. Rñdet̃ eis. Baptiſm⁹ in ſola uera Ecclia recte hr̃, cur nõ pt̃ dari ubi nõ recte dat̃: cũ poſſit haberi ubi non recte

Idem.

Nota ſacramentũ ordinis.

habetur? An qa nõ habere aliud eſt, aliud nõ recte habere? Sic & nõ dare aliud eſt, aliud nõ recte dare. Sicut nõ recte habẽt, qui ab unita te diſcedũt, ſed tñ hñt: & ideo redeũti nõ reddit̃. ſic etiã nõ recte dat, q ab unitate diſcedit, ſed tamẽ dat. Et ideo quod ab eo accepit, ueniẽ ti ad unitatẽ non iteratur. ¶ Et in calce capitis, cõcludens Aug. ſub dit. Nec ullo mõ iſti expedire ſe poſſunt, cum eis ꝓpon̄t̃, cur ſancti tas ſacramenti, & hñi & dari poſſit ab eo, quẽ intus ſcæleratũ iã deus damnauit: & tunc incipiat ab eo dari non poſſe, cũ ab hominibus dã natus fuerit. cũ tamen nec tũc ea poſſit amittere? Poſtremo cur Fœ licianus, quẽ cum Maximiano, trecẽti decem damnauerũt: quí & diu foris ĩ ſacrilegio: ſicut ipſi in cõcilio ſuo ꝓnunciauerunt, ſciſmaticus fuit: non ſolũ ipſum baptiſmum; ſed etiã ius dandi nõ amiſit. In ho nore quippe ſuo, ſicut exierat, ita receptus eſt cũ his oĩbus, quos fo ris ipſe poſit⁹ baptizauit, nullo eorum rebaptizato: quia ſi aliquem eorũ quos foris baptizauerat, rebaptizandũ eſſe cenſerent: iudica rent eũ amiſiſſe ius dãdi, cũ foris eẽt: & propterea, cõſequẽs erat, ut ipſum quoq; iterũ ordinarent, ſi illos iterũ rebaptizarẽt. hæc ille.

Idẽ Aug. cõcludẽs.

Concludit de uerbis Auguſti.

Ex omnib⁹ his Aug. uerbis, luce clarius patet. in omnib⁹ tam apoſtatis, q̃ hereticis, aut damnatis: manere ſacramenta Chriſti ue ra q̃tum ad ſe & ſancta: licet ad damnationem ſint habentium, & dã tium: immo & ſcienter ab eis recipientium. Patet inſuper ꝙ chara cter ille qui imprimitur in collatione ordinum, eſt indelibilis. ¶ Si forte quis obiiceret. Chriſtus priuſq̃ Apoſtolis diceret. Quorum re miſeritis peccata: præmittit. Accipite ſpiritum ſanctum. Ergo uide tur ꝙ gratia ſpiritusſancti requiratur ad ſuſceptionem poteſtatis or dinis. Ad quod dicitur, ꝙ ſpiritusſanctus dupliciter, & datur & acci pitur, uidelicet, in gratia gratum faciente, & in gratia gratiſdata. Primo modo datur per perſonalem ſanctificationem recipientis. Secundo modo; non ſemper ad perſonalem ſanctificationem: ſem per tamẽ ad Eccleſiæ utilitatẽ. De prima dicitur in epiſtola ad Roma nos. Iuſtificati gratis per gratiã ipſius, ſcilicet, Chriſti. Glo. per gra tiam Chriſti quæ donum dei eſt. Maximum autem donum ſpiritus ſancti eſt. Unde & in alio loco dicitur. Charitas dei diffuſa eſt in cor dibus ueſtris, per ſpiritum, qui datus eſt uobis. De ſecunda loquitur idem Apoſtolus ad Corinthios ſcribens. Alii (inquit) per ſpiritum, datur ſermo ſapientiæ: alii ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpi ritum. alii fides in eodem ſpiritu: alii gratia ſanitatũ in uno ſpiritu: alii operatio uirtutum: alii prophetia. Præmiſit autem Apoſtolus, Unicuiq; datur manifeſtatio ſpirit⁹ ad utilitatem. Diuiſa ſunt dona.

Character indelibilis

Obiectio.

Solutio.

Spũſſanct⁹ duplr dat̃: & accipit̃.

Roma. 5.

Glo.

Rom. 5. a.

1. cor. 12.

Ibidem.

C

D

non

non ſemper ad meritum alicuius ſingulariter dátur: ſed ad utilitatẽ
A Eccleſiæ: & etiam habẽtis in gr̃a dei exiſtentis & illa dona exercẽtis.

Quod autem nõ ſemper dẽtur ad perſonalem utilitatẽ, patet. quia ſic dátur & reprobis: qbus allegãtib⁹ in iudicio recepta dona, & dicẽtibus, Dñe nõne in noĩe tuo prophetauim⁹, & in noĩe tũo demonia eiecimus: uirtuteſq; multas fecim⁹? &c. rñdebit dñs. Nunq̃ noui uos. i. ĩ nullis approbaui. Præterea dicit Aug. ubi ſupra. c. xi. circa medium. Spiritus in Eccleſiæ præpoſito, uel miniſtro, ſic ineſt: ut ſi fictus nõ ẽ, per eum operetur ſpiritusſanctus, & ad eius mercedem in ſalutem ſempiternam, & eorũ regeneratiõe, uel ædificatiõe, q p eũ ſiue cõſecrant̃, ſiue euãgelizant̃. Si autem fictus eſt: quoniã uerisſime ſcriptum eſt. Spũſſanctus diſciplinæ effugiet fictum, deeſt quidem ſaluti eius, ut auferat ſe a cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu: miniſterium tamen eius non deſerit, quo per eũ ſalutẽ operatur aliorũ. Propter quod Ap̃lus ait. Si enim uolens hoc facio, mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt. id eſt, illis prodeſt, quibus hoc diſpẽſo: non mihi qui fictus ſum. hæc ille. Et in epiſtolarum lib. epiſtola. cxlvi. non longe poſt medium. Semper (inquit) dei eſt illa gr̃a, & dei ſacr̃m. hoĩs aũt ſolũ miniſterium: quia
B ſi bonus, adheret deo, & operat̃ cum deo. Si autem malus eſt, opat̃ per illũ deus uiſibilem ſacr̃i formã. Ipſe aũt donat inuiſibilem gr̃am.

Apoſtoli igitur (ut ad propoſitum redeã, unde egreſſus erã) in poteſtate ligandi & ſoluendi receperunt quidẽ ſpũmſanctum: qa ipſa poteſtas ligãdi & ſoluendi donum eſt ſpiritusſancti, ſed gratis datum. Vnde nõ dixit dñs. Accipite gratiã ſpũſſancti, ut accipiatis poteſtatem remittendi peccata, uel ut remittatis peccata: ſed ait. Accipite ſpũmſanctum: quoꝶ remiſeritis peccata &c. q. d. Accipite donum ſpiritusſancti, poteſtatẽ. ſ. remittendi peccata. Et ſic recipiẽtes hoc donum ſpũſſancti: ſpiritumſanctũ receperũt. Nec tñ negãdum q̃ Xp̃s dederit his uerbis, & in ſigno flatus Ap̃lis augmẽtum gr̃æ & charitatis. Sed nõ dedit illã, ut diſpõnem p̃uiã neceſſario reqſitã ad ſuſceptionẽ p̃tãtis clauium: ut optime p̃bat Aug. ubi ſupra: ſed tanq̃ diſpoſitionem de cõgruo: ut digne recipiatur: ſicut & nũc gr̃a cõfertur uel augmẽtũ in collatiõe ordinũ, niſi ipediat obex ĩ ſuſcipiẽte & ad dignã p̃tãtis executionẽ. Vñ & ſi nõ ad ſuſceptionẽ, neq; ad executionẽ p̃tãtis ordinis, ſimpl̃r requirat̃ gr̃a gratũ faciẽs: reqritur tñ ad dignã ipſius p̃tãtis ſuſceptionẽ, eiuſq; dignam executionẽ. Vñ ſicut ordinandus ſe diſponere debet, ut ſine mortali p̄c̃tõ recipiat ordinis ſacr̃m: Ita etiã curet mũdus eẽ a p̄c̃tõ: ut digne actũ receptæ exequat̃

Probat donũ ſpũſſãcti gratuitũ dari poſſe p̄c̃tori.

Mat. 7.

Augu.

Sap̃. i.

i. Cor. 9. c

Idem.

Ad p̃poſitũ reddit.

Ioan. 20.

Aug.

Ordinandus ſe diſponere debet ad dignã ſacr̃

Augu. poteſtatis: quia nemo digne, & ad meritũ uitæ æternæ exercet poteſtatem ſuam, niſi qui mũdus eſt a peccato mortali. Nã mali (ut Aug. ait in epiſtolarum lib. epiſtola. clxvii. poſt medium) ſacramẽta apud ſe habent ad penam. Et per conſequens nõ ad meritum.

Nota. IAM (ni fallor) ſatis credo, ꝓbatũ eſſe: q̃tenꝰ ſacerdos magnus Xp̃s, ꝑfectũ in Eccl'ia ſua reliq̃t ſacerdotiũ, qđ q̃dẽ, ordinis ſacrũ ab ip̃o iſtitutum, uocamꝰ: quando Ap'los ſuos, & p̃ſbyteros ordinauit,

Queſtio & ep̃os. Supeſt & nũc uidere, An ip̃i Ap'li, per ciuitates & uillas, aliquos ordinauerint ep̃os, & p̃ſbyteros? Lutherꝰ em̃ quoſcũq; baptizatos, ſacerdotes ẽẽ dicit: eadẽ hñtes ptãtẽ in quocũq; uerbo, & ſacr̃o:

Sñia Lutheri. q̃m claues (inq̃t) Eccl'iæ oĩbꝰ ſunt cões. ✱ O mirãda grãdiſq; íſcitia,

Martinus ualdẽſis albigẽſis, & pepuzianꝰ & ſcripturaꝝ aut ignorãtia aut extorſio? Vere nõ celare potuit, qđ ꝑus ſecreto fuit. qn palã ſe oñderet in his, errores ſeq iam dãnatos, Paupeꝝ de Lugduno, Albigẽtiũ, Vuycleuiſtaꝝ, ſiml' & Pepuzianorũ: de qbꝰ q̃dẽ Pepuzianis loq̃t Aug. i lib. de hereſibꝰ. c. xxvii. q̃ tãtũ

Augu. tribuũt mulieribꝰ ꝑncipatũ: ut ſacerdotio quoq; apud eos honorẽt.

Reprobat opinionẽ Lutheri. Ad iſta tñ cõfutãda dogmata: nõ multũ laborabo. nec mea nuda afferã uerba: ſed ſcripturaꝝ, & ꝑſcoꝝ ſc̃tõꝝ patrũ, teſtimonia: q̃ nõ mihi credũt, q auctoritates q̃rũt. Nõ ego effingo: ſed lego, qđ oẽs legimꝰ: ſed nõ oẽs itelligimꝰ. Et cũ legitur, audimꝰ oẽs, & nõ audiũt oẽs. Incraſſatũ eſt enim cor quorũdã, & aures eoꝝ grauiter audierunt. aures. ſ. interioris affectus. Nõ em̃ caro peccat, q̃ ſuũ ſeruat offm̃: ſed animꝰ puri auditꝰ, prauus iterpres, q recuſat audire q̃ dñr, & itelligere q̃ legunt̃. Quid aures tanq̃ cera, & plũbo clauditis o lutheriani: & tñ dñica bñficia naturæ non poteſtis excludere? Auditis

Loquit' de Luthe. & eiꝰ ſeq̃cibꝰ

Tit. i. inuiti, auditis faſtidiẽtes, Auditis qđ excuſare nõ poteſtis. Audite qđ doctor gẽtiũ Paulus ad Titũ ſcribẽs ep̃m, dicat. Huius rei gr̃a, reliq te Cretæ: ut ea q̃ deſũt, corrigas: & cõſtituas p ciuitates p̃ſbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi &c. Quid ergo opꝰ erat, ut paulus reliq̃ſſet ep̃m Titũ Cretæ ad cõſtituẽdos, & ordinãdos p̃ſbyteros p ciuitates regionis illiꝰ: ſi iã oẽs quotquot in illi erãt xp̃iani, ſacerdotes erãt & p̃ſbyteri, eandẽ hñtes ptãtem in quocũq; uerbo, & ſacr̃o? Nõne fruſtra Titꝰ iuſſu ap'li remãſiſſet Cretæ? Aures ergo uras apite, & attẽ

Hiero. dite qđ diuus exclamat Hieronymꝰ lib. i. c. i. ſup eadẽ ep'la ad Titũ, tractãs illud qđ iã attulimꝰ. Vt conſtituas p ciuitates p̃ſbyteros, &c. Audiãt (inquit) ep̃i, qui hñt cõſtituẽdi p̃ſbyteros p urbes ſingulas, ptãtem: ſub quali lege eccl'iaſticæ cõſtitutionis ordo teneat̃: nec putent Ap'li uerba ẽẽ: ſed Xp̃i. Qui ad diſcipulos ait. Qui uos ſpernit,

Lucæ. 10. c. me ſpernit: & q me ſpernit, ſpernit eũ q me miſit. Sic & q uos audit, me audit.

A me audit. qui autem me audit, audit eũ qui me miſit. Ex quo manife/
ſtum, eos qui Apoſtoli lege cõtempta, eccleſiaſticum gradũ nõ me/
rito uoluerint alicui deferre, ſed gratiæ: contra Xpm facere. qui qua
lis in Eccleſia preſ byter cõſtituẽdus ſit, per Apoſtolũ ſuũ in ſequẽti
bus, exequut⁹ eſt. Et paulopoſt ſubiũgit Hieronim⁹. Diligẽter Apl̃i Hiero.
uerba attẽdamus dicẽtis. Vt cõſtituas p ciuitates pſ bros: ſicut & ego
tibi diſpoſui. Qui q̃lis pſ byter debeat ordinari, in cõſequẽtib⁹ diſſe
rẽs hoc/ait. Si qs ẽ ſine crie uni⁹ uxoris uir &c. poſtea itulit. Oportet
aũt epm, ſine crie eẽ, tanq̃ dei diſpẽſatorem. hæc ille. At hic/hæc
alicui uideanť ambigua, niſi alteris teſtimoniis cõprobenť. In actib⁹
Apl̃orũ ſcriptũ eſt. q cum ueniſſet Apoſtolus Miletũ: miſerit Ephe/ Act. 20. d.
ſum, & uocauerit præſ byteros Eccleſiæ eiuſdem, & quib⁹ poſtea in/
ter cætera ſit loquutus. Attẽdite uobis, & omni gregi, in quo uos ſpi
ritusſanctus poſuit Epos regere Eccl'iam dei. In alio quoq; loco de Act. 14. d.
Paulo & Barnaba legitur/q cũ euangelizaſſent ciuitati Derbem, &
docuiſſent multos: reuerſi ſunt Lyſtram, & Iconium, & Anthiochiã
confirmãtes animas diſcipulo℞, exhortãteſq;, ut pmanerẽt in fide:
B & quoniam per multas tribulationes oportet nos ĩtrare in regnum
dei. Et poſtea cõſtituerũt illis p ſingulas Eccleſias pſ byteros. Noĩe
pſ byterorum hic intelliguntť etiam Epi: quia illo tpe eiuſdem noĩs
erãt epi & pſ byteri, ſicut lucidius demõſtraui in alio libello de ptãte
papæ, ĩ rñſione ad cõfirmationẽ ſeptimi argumẽti, ſeu obiecti ipſi⁹
Lutheri. Dicite nũc ĩqueſo. Ad qd ordiabãt Apl̃i p ſingulas illas Ec
cleſias pſ byteros, ſi illi oẽs iam baptizati, & pfecte xpiani, erant ſa
cerdotes: eandẽ hñtes ptãtem in quocũq; uerbo & ſacro? Nõne pote
rant ipſi: Lyſtrẽſes, Iconenſes, & Anthiochẽſes/ex ipſis quoſdam
eligere, qui haberẽt eiſdem miniſtrare ſacramẽta, & docere euãge/
lium, abſq; q Paulus, & Barnabas Apl̃i, præſ byteros ex impoſitiõe
manuum eis ordinarent, & cõſtituerẽt? Ita enim legimus Apl̃os ex
impoſitione manuum ordinaſſe preſ byteros: ut patet ex illo Apl̃i 1. Tim. 4.
ſcribẽtis ad Timotheũ. Noli negligere (inquit) grãm, quæ in te eſt: d.
& q̃ tibi data eſt per pphetiã, cũ impoſitione manuum pſ byteri. Per
prophetiam dicit: qa anteq̃ Timotheus ordinaretur eps/reuelatum
fuit Paulo/bonum futurũ Eccleſiæ ex eius ordinatione. & ſic p pro/ Ambro.
phetiam fuit ordinatus. Vnde Ambroſius in explanatione ſua ſuper
epiſtola Pauli ad Timotheum, dictam exponens auctoritatem. Gra
tiam (inquit) dari ordinatoris ſignificat per prophetiam, & ma/
nuũ impoſitionẽ. Prophetia eſt qua eligiť quaſi doctor futurus ido
neus. Man⁹ uero impoſitiones, uerba ſunt myſtica, qb⁹ cõfirmať ad

opus electus accipiens auctoritatẽ (teſte cõſcientia ſua) ut audeat uice domini ſacrificiũ deo offerre. hæc ille. ¶ Et Ioannes Chryſoſtomus ſuper eadẽ Apoſtoli auctoritate. Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, & quæ tibi data eſt per prophetiã, ſic ait. Doctrinam hic intelligi uoluit, cũ ĩpoſitiõe manuum præſbyteri. Non de præſbyteris hoc in loco: ſed de epiſcopis loquitur. Neq; enim profecto præſbyteri, epiſcopum ordinant. hæc ille. C

Chriſoſt.

i.Tim.5.d In alio quoq; loco ad eundẽ ſcribens Apoſtolus: ſimilẽ quaſi p̃dictæ, dixiſſe legitur ſentẽtiã, Nemini (inquit) manus cito ĩpoſueris &c. De ordinatiõe quippe loquitur hic Apoſtolus, quæ fit per impoſionem manuum epiſcopi. Quaſi diceret. Non cito ordines quempiã: ſed ſepe proba ſi idoneus ſit, & bonæ conuerſationis ordinand⁹. Et ſi ita feceris, nõ cõmunicaueris peccatis alienis, ideſt, nõ eris particeps peccatorum illius, diuina in peccato miniſtrãtis. Vnde & Ambro. dictum illud exponẽs. Sub teſtatione (inquit) ea quæ ad ordinationem Eccleſiæ Apoſtolus mãdat cuſtodiri. præcipit nihil fieri ſine iudicio, ne facile aliquis accipiat eccleſiaſticã dignitatẽ, niſi prius de uita ei⁹ & moribus fuerit diſputatũ: ut dignus approbatus miniſter, aut ſacerdos cõſtituat᷑: ut nõ poſtea ſi reprehenſibilis uideat᷑, pœniteat forte principem populi nõ ad liquidũ p̃iudicaſſe, qui mereretur quẽ ĩprobabiliter ordinauit. Nec illum cuius peccata ad ſuſpitionẽ ueniunt ordinandum, ne commaculetur ordinator uitiis & delictis eius. Si ergo omnino latentia ſunt delicta: immunis erit rector, quia conſcientia libera eſt. Suſpitio eñ trepidum facit. Peccat enim, ſi nõ probat, & ſic ordinat. Melior enim cæteris debet probari, qui ordinãdus eſt. Nõ eñ ſufficit ſi ſine crĩne ſit: q͂a merita ei⁹ debẽt p̃ire bonoꝝ operũ: ut dign⁹ habeat᷑ ad ordinationem. hæc ille. D

Ambroſi⁹.

Melior cæteris eſt ordinandus.

Idipſum quod Ambro. teſtatur Ioannes Chryſoſtom⁹ home. xvi. i Ep̃lam primã ad Timotheum. ex. c. v. poſt prĩcipium, ingens. Apoſtolus illud intulit, quod omnium maxime periculoſum eſt, & in primis Eccleſiam continet de ordinationibus. ſ. Manus (inquit) cito nemini imponas, atq; communices peccatis aliẽis. Quid ſibi uult cito nõ ex prima ſtatim probatiõe, nec ſcd̃a, nec tertia: ſed ubi conſideratio diuturna præceſſit, exactiſſimaq; diſcuſſio. tunc imponito manibus &c. ¶ Iterum Apoſtolus, ad eundem ſcribẽs Timotheum alibi dixit. Admoneo te, ut excites gratiam dei, que in te eſt per impoſitionem manuum mearum. Super quo ſic ait Ambroſius. Sic recreat in ſe donum gratiæ dei acceptum per ordinationem præſbyterii. dum animum ſuum confouet mentis alacritate, gaudens in ſemetipſo,

Chriſoſt.

2.Tim.i.b

Ambroſi⁹

A metipſo, ſicut in nouitate ordinationis gaudetur. Et Chryſoſtom⁹ homel.i.ſuper eandem epiſtola.ii.ad Timothe.ex.c.i.ante medium. Quemadmodum (inquit) ignis indiget lignis: ita & gratia alacritate noſtra opus habet, ut feruere perpetuo poſſit. Admoneo te, ut excites gratiam dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearũ, Hoc ẽ, gratiã ſpirit⁹ quã accepiſti p ĩpoſitionẽ manuũ mea℞, ad Ecclĩæ inſtitutionẽ, & ad õe religionis obſequm. hæc ille.

Chriſoſt.

¶ QVID igit' dices Martie, p⁹ tot ſcripturarũ teſtionia, os tuũ, tuorũq; ſequatiũ, obſtruẽtia? Niſi demẽs pœnit⁹ ſis, errorẽ tuum agnoſcere debes, quo ais. Eccleſiam xpi ignoraſſe, uel ignorare ordinis ſacrm. & omnes baptizatos ſacerdotes eſſe, eandem tenentes poteſtatem in quocunq; uerbo & ſacramento. Sacerdotes uero Romani (inquis) non Chriſti, ſed papæ ſacerdotes ſunt. Quare alta uoce non ueritus es exclamare. O miſeros ſacerdotes, qui raſura, & ueſtib⁹ cõſtant. Quid ĩ uobis manet, quod non in quouis layco maneat? O dignos pontifices hoc uenerabili ſacramento ordinis. O pricipes nõ catholicarum Eccleſiarum: ſed ſathanicarum ſynagogarũ immo tenebrarum. O uiri illuſores, qui dominamini ſuper populũ meum, qui eſt in hieruſalem. O ignominiam Eccleſiæ dei: quam ex

Nota pulchrã inuectiuam, & practicã.

uerba martini.

Exclamatio Martini Luthe.

B his monſtris ſacerdotalibus contrahit.* Hæc ſunt pulcherrima tua portenta, quæ in babylonico tuo libro, aduerſus nos Romanos ſcribis. Sic in nos furit prudentia tua? Queſo p uiſcera charitatis Chriſti, ut ſi non Romanis auribus, parcere nolueris: parce ſaltem orthodoxæ fidei: quæ Apoſtolorũ uoce, laudata eſt. Cur poſt mille, & qngentos, uigintiq; annos docere nos niteris, quod ante neſciuimus? Cur profers ĩ medium, quod Petrus, Paulus, cæteriue Apoſtoli edere noluerunt, nec ſancti patres ſcripſerunt? Vſq; ad hunc diem, ſine iſta tua doctrina, mundus Chriſtianus fuit: Illam ſenes tenebim⁹ fidem, in qua pueri nati ſumus. Illam amplectemur doctrinam, quã nobis Apoſtoli, ſanctiq; patres (qui ferme in exordio naſcentis Eccleſiæ extitere) ſcriptis reliquerunt. Age age quod malueris, electos Chriſti ſupra firmam petrã ſtabilitos, euertere non poteris. Peccata noſtra hæc meruere: ut ſimul quinq; pateremur perſecutiones. uidelicet, hereſes, turcharum inſultus, attrociſſima chriſtianorum principum bella, penurias ſeu cariſtias, & hominum miſerandas peſtes. Et tamen, malorum nondum finis. Etiam ſi de cœlo caderent fulgura (ut dixi) non peribunt electi.

Quinq; p ſecutiones nunc patit̃ xp̃ianitas.

Hoc tamen plurimum me admiratum reddit. q regio illa Saxoniæ, quæ olim tam fidelis fuit Chriſto: & nunc ita leuiter acquie

Admirat̃ author de

regiõe Saxoniæ, & ciuitate Vuyttenbergenſi. ſcerit uanis Lutherii figmẽtis: Et per maxime ciuitas illa populoſa C
Vuittembergæ: quæ aduerſus, falſum dogma tãtum cautior eſſe de
bebat: quãto aſſiduitate frequentantium populorum, & experiẽtia
multiplicium doctrinarum doctior eſſe poterat. O ciuitas decepta,
quomodo ſuſcepiſti (quod nõ improperans, ſed condolens: non bo
nis detrahens, ſed malos a malis ſuis retrahere cupiẽs dico) nobilis
ex te, ignobilis ex errore, contra Chriſtum Antichriſti præambu-
los? & oblita diuini lactis, quo imbuta, quo enutrita, quo in robur ui
rile prouecta eras, aquas furtiuas dulciores, & panem abſconditum
ſuauiorem iudicaſti: non es recordata iuxta prophetam, dierum ado
loſcentiæ tuæ: nec ſanctorum teſtium Chriſti fuſis cruoribus fi-
dei Chriſtianæ teſtificantibus, acquieuiſti: ſed facta es quaſi mulier
fastidio augens præcium, quæ ſuper uirum ſuum inducit alienos. Et
Ioan. 10. b. Mat. 18. b. & Luc. 15. a O oues Chriſti, hæccine de uobis meruit paſtor ueſter, qui poſuit
animam ſuam pro uobis? Hæccine de uobis meruit, qui relictis nona
ginta nouem ouibus i deſerto, uenit querere, & ſaluum facere quod
perierat: iſta de uobis lucratus eſt: ut dimiſſo bono paſtore, lupis ra-
paciter uos diſſipãtib⁹ adhereatis? Sed qd ego uos oues nomino? niſi D
forte redire intẽditis ad ouile, & gremium ſanctæ matris Eccleſiæ,
quæ leta ad ſe redeuntes filios recipit ꝓdigos. Nã ſi uera ſimplicitas,
& obedientia ouiũ Chriſti i uobis perſeueraſſet: a lupis refugeretis,
ad paſtorem confugeretis. impleretur in uobis uox ipſius paſtoris di
Ioan. 10. c. centis. Oues meæ uocem meam audiunt. & ego domin⁹ agnoſco eas
& ſequuntur me: & ego uitam æternam do eis: & non peribunt i æter
num, & non rapiet eas quiſq̃ de manu mea. Qui & de lupis uł mercẽ
nariis ait. Alienum autem nõ ſequunt̃: ſed refugiunt ab eo, neq; au-
diunt uocem alienorum. Et O miſeri quicunq; eſtis homines ad Lu
therũ cõfugiẽtes: qui omni ueritate, & grauitate uacuati: uanitate, &
leuitate omnẽ paleã, & ſtipulã ſupergreſſi, circũferimini omni uẽto
doctrinæ: & ad ſingula nouarũ ſpiramẽta aurarũ, nil ſolidũ, uel ſta-
Iudæ. i. d. bile hñtes: ut ſydera (ſcd̃m Iudã apłm) errãtia per errorũ paſſim ina
nia raptamini. Si mortis periculũ, & ultima neceſſitas uos urgeret: ſi
cruentus pſecutor ignib⁹, gladiis, & tormẽtis (ut olim) excogitatis
2. The. 2. c inſtaret: ſi ipſe, cuius eſt aduent⁹ in omni uirtute, ſignis, & prodigiis
mẽdacibus: q aureis aggerib⁹ ſanctorũ paupta‹t›ẽ, qui ſeculi luxibus
frugalitatẽ, qui tormẽtis cõſtãtiã, q miraculis fidẽ, longe aliis feroci⁹
pſequutur⁹ eſt, urgeret: qd uos? quid uos inq̃, quid uos tũc ad illa? q
ad leuis auræ ſpiritũ, arundinea fragilitate mouemini: qñ tãtos tur-
bines annoſas etiã quercus, & elatas in cœlum abietes auellentes,
immoti

A imoti pateremini: qñ uos ꝑ xp̄o ſapiẽtib⁹ grecis, potẽtib⁹ Romanis, crudelib⁹ Perſis, ꝓdigioſis Antixp̄i tp̄ib⁹, reſtiteritis: qui nõ multis gẽtib⁹, ſed uni tm̄ homũcio Martino Lut. tã facile cæcidiſtis: cui⁹ nulla uos ſapiẽtia conuincit: nulla potẽtia ſubegit, nulla tormẽta terruerũt, nulla uel magica illuſio decepit. Sed facti eſtis uelut colũba ſeducta nõ hñs cor: & uelut bos duct⁹ ad uictimã, q iã iãq; imolãd⁹ bruto pectore ad mortẽ, uelut ad paſcua pĩguia currit. Verũ qa zel⁹ dom⁹ dei, & tã leuiter deſert⁹ a Chriſtianis Chriſt⁹, me paululum digredi & aliquãtũ extra metas currũ agere coegit. Ad ꝓpoſitũ ſtillus recurrat, & qđ diu parturiuit, nũc tãdẽ pariat. Venite igit᷑ ad uocẽ uos uocantis Eccleſiæ. Et ſi qd (ut ipſi dicitis) pro ea: uel (ut nos credim⁹) cõtra eã affertis, edicite. Agã & ego ecõtra, nõ ut aliis ſapiẽtior: ſed forte ut effrenatior, parat⁹ ꝑ modulo noſtro, ueritati quæ ĩnotuerit cædere, falſitati obuiare, ꝑſtãte illo gratiam q eſt bñdict⁹ i ſæcula. Oſeæ. 7. Prouer. 7.

REDEAMVS nũc ad illud in quo eram⁹: & p alias ſanctorũ & priſcorũ patrũ auctoritates, oſtẽdam⁹ oẽs Chriſtiãos ſeu baptizatos, nõ eſſe ſacerdotes: nec eãdẽ habeř poteſtatẽ ĩ quocunq; uerbo & ſacramẽto: ut puta, cõficiẽdi & miniſtrãdi euchariſtiã: ligãdi & ſoluendi: Sed eos tm̄, qui ad hoc ab ep̄is eligunt᷑, & cõſecrant᷑ ſeu ordinãtur, p ordinis ſacr̃m. Et ſic lucidi⁹ apparebit pſbyteros plurimũ a laycis differre. Hæc eñ ſnĩa, ſi rite qſq; recolit eccl'aſtica ẽ, & catholica, imo uetuſtiſſima, ab uniuerſis xp̄ianis doctorib⁹ promulgata. Rediit ad ꝓpoſitum

B

Sanctiſſim⁹ eñ Dyoniſius, Atheniẽſis ep̄s, ac Galliaꝝ Ap̄lus (qui a beato Paulo ap̄lo poſt errorũ tenebras, & gẽtilitatis nebulas ad ueræ fidei lumẽ cõuerſus eſt: ut i ap̄lorũ actibus memorat᷑: ubi et Areopagita ẽ cognominat⁹, ab Areopago iudiciali Athenienſium curia, ac conſiſtorio: a Solone ſalamino uno ex ſeptem ſapiẽtib⁹ primũ cõſtituto: in quo ob eruditiõis excellẽtiã, ac philoſophiæ ſecularis ĩter cæteros iudex cõſtitut⁹ erat) diuinit⁹ illuſtrat⁹, q̃plura edidit opa ſinceræ et ueræ theologiæ refertiſſima: iter q̃ unũ ſingulař ẽ op⁹ de eccl'iaſtica hierarchia ĩtitulatũ: ubi de eccl'iæ ſacris ꝓpulcre tractat Quinto itaq; cap. eiuſdem lib. parte. i. poſt mediũ de ſacramẽto ordinis, incipiẽs ab epiſcoporũ ordine, ſic loquit᷑. Porro põtificalis ordinis uirt⁹ i ſacris oĩb⁹ diſtinctiõibus capitur: & per oẽs ſacros ordines operatur ꝓpriæ hierarchiæ miſteria: præcipue uero illi præter ordines cæteros i ſui miniſterium diuina lex officia ſacratiora diſtribuit. &c. Et paulopoſt, anumeratis his, quæ ad epiſcopale ſpectant officium: de ſacerdotibus aliis ſimplicibus, ſubiungens ait. Sacerdotium uero illuminans ordo, ad contuenda ſacra myſteria eos qui Dyoniſi⁹. Actu. 17. g Excellẽtia Dyoniſii. De Ep̄is. Idem. De minorib⁹ ſacerdotibus.

initiant̃ adducit, ſub ſctõꝝ tamẽ põtificũ ordine, cũ qbus ꝓpria officia pagit in iis quæ ipſe opaẽ diuina myſteria, per ſacratiſſima ſigna ſubindicãs, & eos q accedũt ſpeculatiuos efficiẽs, miniſterioꝝq; participes. Cæterum ad põtifices eos, qui inſpectoꝝ ſacroꝝ ſciam atq; intelligentiã cupiũt. ¶ De diaconibus aũt ſubiungit dicẽs. At uero miniſtroꝝ ordo ẽ, q purgãdi, & diſſimilia diſcernẽdi uim hñs ꝑuſq̃ accedaẽ ad ſacra ſacerdotũ myſteria accedẽtes purgat, ſinceros omniũ aduerſarioꝝ ammixtiõe, ac puros efficiẽs, atq; ad ſacra cõtuẽda: & ſumẽda ꝓuirib⁹ ydoneos &c. Et ĩfra. Eſt igiẽ purgãdi offõ ꝑdictus miniſtroꝝ ordo ſacer, ad liquidiora ſacerdotũ munera: eos qui purgati fuerint ducẽs &c. ¶ In. ii. uero pte ꝑdicti. v. c. Ipſe Dyoniſi⁹. deſcribit modũ cõſecrãdi epõs, ſacerdotes, & diaconos, ſcđm apl'oꝝ ritum: quẽ quidem breuitatis cauſa omitto. C

De diaconib⁹ idẽ loquitur.

Idem.

Martini Luth. contra opera Dyoniſii uerba.

SEd Martin⁹ Luth. ad hæc oĩa Dyoniſii dicta, Rñdens in lib. ſuo babylonico, tractatu de ordĩe, ingt. At dices. Quid ad Dyoniſiũ dices, q ſex ſacra enumerat: iter q̃ & ordinẽ ponit in Eccl'iaſtica hierarchia? Rñdeo. Scio hũc ſolũ authorẽ haberi ex ãtiqs ꝓ ſeptenario ſacroꝝ: licet m̃rimonio omiſſo, ſenariũ tm̃ dederit. Nihil eñ p̃rſus in reliqs p̃rib⁹ de iſtis ſacris legiẽ: nec ſacri noĩe cẽſuerũt, quotiẽs de hiis reb⁹ loquuti ſunt. Recẽs eñ eſt ſacroꝝ ĩuẽtio. Atq; mihi (ut magis temerari⁹ ſim) in totũ diſplicet: tantũ tribui (qſqs fuerit) Dyoniſio illi, cũ ferme nihil in eo ſit ſolidæ eruditiõis. Nã ea quæ in cœleſti Hierarchia de angelis cõminiſciẽ, in quolibet ſic ſudarũt curioſa & ſupſtitioſa ingenia. Qua rogo auctoritate, aut rõne ꝓbat? Nõne oĩa ſunt illius meditata, ac ꝓpe ſomniis ſimillima, ſi libere legas, & iudi dices? In theologia uero myſtica, quã ſic inflant ignorantiſſimi quidam theologiſtæ: etiam pnicioſiſſim⁹ eſt, plus platoniʒãs, q̃ chriſtianiʒãs, ita, ut nollem fidelẽ animũ his libris operã dare, uel minimã. Chriſtũ ibi adeo nõ diſces: ut ſi etiã ſcias, amittas. Expertus loquor. Paulũ poti⁹ audiamus: ut Ieſum Xp̃m, & hũc crucifixũ diſcam⁹. Ita in eccl'iaſtica hierarchia, qd faciẽ niſi q᷑ ritus quoſdã Eccl'iaſticos deſcribit, ludẽs allegoriis ſuis, quæ ſũt ocioſoꝝ hominum ſtudia. * D

Contra librũ de cœleſti hierarchia.

Cõtra op⁹ de myſtica theologia.

Contra librũ de eccleſiaſtica hierarchia

¶ Sed uniuerſitas ſcholæ parriſiẽſis ꝑdictã Lutherii de Dyoniſio ſnĩam, falſam his uerbis iudicauit. Hæc ꝓpõ ẽ falſa, temerarie & arrogãter aſſerta, ac uiro ſctõ ĩſigni eruditiõe claro iniuria: quẽ Damaſcenus diuinum Areopagitam, Pauli diſcipulum, ſacerrimum, & dei loquentiſſimum appellat.

Vniuerſi. par. determinatio.

Sed finge me ex aduerſo ſtare: & Paulinum iſtum theologum interrogare. Reſpondeas queſo Martine ad queſita. Nonne fuit ille ſanctus

Pugnat hic auctor ꝓ dyoniſio

ille ſanctus dei, & martyr Dyoniſius? An ergo eſſe poteſt q̃ ita, uo-
A luntate humana, & non ſpiritu ſancto ſint loquuti ſancti dei? præ-
ſertim tam impie, ac prophane, ut eorum & doctrina, & exemplo,
Chriſtus amittatur? ſicut ſuperius aſſeris. Et etiã in libro tuo baby-
lonico tractatu de matrimonio, inquis. Eſto fuerint ſancti, & pio ze
lo ducti. Quid meam libertatem uexat aliena ſanctitas? Quid me
captiuat alienus zelus? Sit ſanct⁹ & zelotes quiſquis uolet, modo al
teri nõ noceat, & libertatem mihi non rapiat. * Quid ulteri⁹ opta
mus? Martini libertatem, hominum ſanctitas perturbauit, & abſtu
lit: zeluſq; eorum pius, illum captiuum duxit. Quare de hoc cõque
ritur, hocq; deteſtatur, adeo ut quaſi iratus cũ turba ſua exclamare
cõpellatur. Diſrũpam⁹ uincula eorum, & proiiciamus a nobis iugũ
ipſorũ. Supereſt & nũc, ut aperte uincula dei, ſeu iugũ de collo abii
ciãt. O ſanctos dei, & electos doctores errantes, & in errorẽ mitten-
tes, adulatores, cõfictores, mẽdaces, ambitioſos, & inanæ gloriæ cu
pidos: extinctoreſq; fidei: ut quid Lutherũ libertate ſua exuiſtis? Il-
lius inq̃ libertatẽ (ut clamitat corã turba ſua) quã in baptiſmo p ſan-
guinẽ Ieſu Chriſti accepit. Quæ ſanctitas iſta ueſtra? q̃s iſte zelus? &
q̃ pius? Si aurũ uel argẽtũ rapere, capitale eſt: Rapere Chriſtianam
B libertatẽ, quid erit? fidem extinguere, atq; illud præſtare, quo amit-
tatur Chriſtus, quid erit? Aut ergo uos q̃ ſc̃ti habẽini, & martyres,
ſancti nõ eſtis: ſed iprobi, perfidi, ac ueri latrones. Aut idẽ eſt ſancti
tas, quod pfidia, & iniuſticia: Aut certe Martinus falſus, ac heretic⁹
cõprobat: q̃ ſanctis dei calũniari nõ ueret. ¶ Chryſoſtom⁹ eñ in ulti
mo libro ſermonũ: hunc beatiſſimũ patrẽ Dyoniſium, ſuorũ ſcripto
rũ altitudinẽ demirat⁹, tot⁹ pene effect⁹ attõit⁹, uolucrẽ cœli excla
mat. Hunc ſancti uiri ſingulari doctrina fulgentes: ſanctus Maxim⁹
ſanctus Michael hieroſolymitanus, ſanctus Andreas Cretenſis,
Dyoniſius Corinthiorum epiſcopus, Methodius, Athanaſius, Po-
licarpius: & uniuerſa docta Græcia, miris laudibus effert, magnum
appellat, angelum appellat: & cui ſimilis non ſucceſſerit ſacrorum
interpretem. Silentio tamen præterire non patiar Iohannem Da-
maſcenum: qui in pleriſq; locis ſuorum uoluminum præmemora-
tum Dyoniſium & maxime libro pmo de fide orthodoxa capit. xii.
allegat dicens. Quemadmodum ait ſanctus Dyoniſius: primarium
dei nomen, eſt bonum. & capitu. xv. in exordio. Hæc igitur ex ſacris
edocemur eloquiis: ut diuinus Dyoniſius areopagita dicit q̃ deus
omnium eſt cauſa, & principium eorum quæ ſunt. & cætera. Et libro
tertio de eadem fide orthodoxa. c. vi. etiam inquit. Ait enim diuinus

Sancti captiuarunt Martinũ Lutherũ.

Ps. 2.

Chriſoſt.

Sanct⁹ Maximus. Michael. Andreas Dyoniſi⁹. Methodi⁹. Athanaſi⁹ Policarpi⁹ Io. Damaſcenus laudat. ſ. Dyoniſium. Idem.

Col.2.b. Apoſtolus, q in Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis. Et ei⁹ C
Dyoniſi⁹. diſcipulus deifer, & circa diuina plurimus Dyoniſius areopagita ait q pænitus nobis in una ſui ipſius communicauit hypoſtaſeon. &c. Et aliis in locis plurimis, Damaſcenus in corroborationem, dictorum ſuorum, præmemoratum deducit.

Nota. Quid ergo nunc? Eſt ne doctior, ſanctiorq; iſtis Lutherus? cæci ne fuerunt, ut non agnoſcerent Dyoniſii doctrinam falſam, uel catholicam? qui ſic eam mirabiliter extollerunt? Et quid per ſingula commemoro de his, quorum comprehẽdere numerum nequeo? Beatus Dyoniſius Attheníenſi Eccleſiæ per aliquot annos præfuit: & tandem, ut Apoſtolus ad Galliarum oras, miſſus eſt: ibidemq;, uidelicet Parriſi⁹, martyrii palmã adeptus: dubitãdũm non eſt quin ſicut cætera quæ ad inſtructionem pertinent, etiam librorum ſuorũ inſtrumenta Eccleſiæ, ipſe tradiderit: quæ utiq; iam tũc ipſo ſedente & docente, recitabantur. Quid ergo? Decepit ne Apoſtoli diſcipulus Eccleſiam, libros ei falſos nil ueritatis continẽtes relinquens? Quomodo (obſecro) Dyoniſius, qui (ut ſepe dixi) doctoris gentiũ diſcipulus extitit, ab ipſoq; de fide inſtructus, docere potuit & ſcri-
Col.2.b. bere phantãſmata, uel falſa dogmata? Cũ Paulus ipſe admonuiſſe D legat diſcipulos, ne inani philoſophia ſeducerent. eiſq; præcipiſſe, ut nullo modo iudaicis fabulis, & genealogiis, quæ queſtionem ma-
i.Thi.i.a. gis præſtant q̃ edificationẽ, attenderẽt: ſed lectiõi, & exhortationi? Claudat igitur Lutherus os ſuum: eiq; ſilentiũ imponat: & deſinat maledicere. Melius eſt enim tacere: q̃ male loqui.

Reuertit̃ nũc ad propoſitum. Vt ergo ad id redeam⁹ unde egreſſi ſum⁹, propoſitã Dyoniſii auctoritatẽ, uerã, & catholicã quiſq; fidelis teneat: Cui ſuffragant̃ aliorũ plurima ſãctorũ patrũ dicta: ſicut luce clari⁹ patet ex iã p̃miſſis ſeu p̃dictis, & dicẽdis. Velit, nolit Luther⁹. ſniam ſuã reprobabo: & ſi unũ reſpuet doctorẽ, deducã aliũ nõ min⁹ inſignẽ. Sit itaq; ſcd's deduct⁹, q manifeſte de p̃dictis Eccl'iæ miniſtris loquat̃: beatiſſimus

Ignati⁹ p̃pulchre loquit̃ de miniſtris Eccleſiæ. Heb.13.a. Idem. ille Ignatius, Anthiochen⁹ ep̃s, Ioanniſq; euãgeliſtæ diſcipulus, quẽ ſepe allegat in libris ſuis p̃memorat⁹ pr̃ Dyoniſius. Ipſe nãq; i ep̃la ſua pría, quã ex Smyrna ciuitate (ut credo) ul' oppido, ad Trallianos trãſmiſit, p̃pe exordiũ, ſic affat̃. Ep̃o ſubiecti eſtote ſicut dño. Ipſe eñi uigilat pro aĩabus ur̃is, tanq̃ rõnem redditur⁹ deo. Et ſequit̃. Neceſſariũ eſt eñ, uos nihil præter ep̃m facere: neq; aliqd agere. ſed & p̃ſbyteris ſubditi eſtote, ut Ap̃l'is Ieſu Xp̃i ſpei nr̃æ: i quo pſeuerãtes i ĩpo, ĩueniamur. Oportet g̃ & diacõis, q ſũt i miſteriũ Ieſu xp̃i oĩ mõ placere. Nõ.n. i cibo & potu ſũt miſtri: ſed miſterii Eccl'iæ dei. Et ſubinde.

A Et ſubinde. Ep̄s forma eſt prīs omniū: p̄ſbyteri, ſicut cōſeſſus dei, & cōiūctio Apl'oꝝ xp̄i. Sine ipſis em̄ Eccleſia electa nō eſt, nec collectio ſanctorū, neq; cōgregatio ſancta. Et in medio Ep̄lę iterū ait. Venereminí ep̄m ur̄m ſicut xp̄m, ſcd̄m q̄ uobis beati Apl'i p̄cepe-rūt. Qui em̄ inter altare eſt cōſtitut⁹ mūdus eſt. Propter qd' obedite ep̄o ur̄o, & p̄ſbyteris. Qui em̄ extra altare cōſtitut⁹ ē, extra ep̄m eſt, & p̄ſbyteros, & diaconos aliqd agēs: q talis fuerit polut⁹ eſt cōſc ētia: & eſt deterior īfideli. Quid eſt em̄ ep̄s, niſi oēm pricipatū, & ptātem illorū oīum tenēs: q̄ eadmodū deceat hoīem tenere, imitatorē dei factū ſcd̄m uirtutē. Quid ē p̄ſbyteriū niſi īſtitutio ſancta cōſiliarii, & cōfeſſores ep̄i? Quid etiā diaconi, niſi imitatores xp̄i: miniſtrātes ep̄o ſicut xp̄s prī: & operātes illi opationē mūdā, & īmaculatā: quomō ſanct⁹ Stephanus beatiſſimo Iacobo: & Timothe⁹ & Lin⁹ Paulo: & Ananias & Clemēs Petro. Qui igit' iſtis inobediēs fuerit, hic ſine deo oīno erit, & ipius, & cōtēnens xp̄m: & ordinationē ipſi⁹ minorās. hæc ille. Qui ēt ep̄la. vi. quā ex Troya ad Smyrnēſes miſit, nō lōge poſt mediū, ait. Nephādas hereſes, & ſciſmata faciētes fugite, ſicut pricipatū maloꝝ. Oēs ep̄m ſeqmini, ſicut xp̄s Ieſus p̄rem: p̄ſbiteros ſicut Apl'os: diacōes aūt ueneremini ſicut dei mādato miniſtrā- Idē Ignatius.

B tes. Et paulopoſt. Ego aūt dico honorate qdē deū, & auctorē oīm, & dn̄m. Ep̄m āt tanq̄ principē ſacerdotū imaginē dei ferētē, pricipatū qdē ſcd̄m deū: Sacerdotiū uero ſcd̄m xp̄m. & poſt hūc honorare op̄t ēt regē. Nemo potior eſt: neq; ſimilis ei. neq; ep̄o i Eccl'ia honorabilior, ſacerdotiū uero gerēti p̄ mūdi ſalute: neq; ei qs ſimilis ē i exercitu, pacē & beniuolētiā oīb⁹ pricipib⁹ cogitāti. Qui em̄ honorat ep̄m honorabit' a deo: & q i honroabit eū, a deo inhonorabit'. Et poſt pauca ſubiūgit. Oīa bn̄ uobis ordinate, q̄ mādata ſunt ī xp̄o. Layci Dyaconis, ſubditi ſint diaconi p̄ſbyteris. Præſbyteri ep̄o. Ep̄s xp̄o, ſicut ipſe p̄ri. ¶ Et rurſus ep̄la. viii. ex phyllippis ad Antiochēſes ſcribēs: oēs fere grad⁹, & ordines eccl'iaſticos cōmemorat, dicēs. Saluto ſāctū præſbyterū ur̄m. Saluto ſanctos diaconos, & deſiderabile mihi nomē eius, quē reſeruari poſt me in ſpū ſancto. cū Chriſtū merue ro adipiſci, pro cuius anima ego efficiar. Saluto ſubdiaconos, lectores, hoſtiarios, laborantes exorciſtas, atq; confeſſores. Saluto cuſtodes ſanctarū portaꝝ, &c. Vbi nota q̄ rede ep̄o mentionē nō faciat. Id in cā ē: quia ipē q ſcribebat ex philippis, ep̄s erat Anthiochiæ. Idem. Nota. Idem. Idem.

Nota ī ſup q̄ licet ex ſacra pagīa repiri nō poſſit Apl'os ordinaſſe ſubdiaconos, & reliquos īferiores. Vñ Cyprian⁹ (ut hr̄. xciii. diſt. c. diās) Meminiſſe (inqt) debēt diaconi: q̄m ep̄os, & p̄poſitos, domin⁹ Cyprian⁹.

elegit. diaconos aūt poſt aſcenſionē dñi ī cœlū, apl'i ſibi cōſtituerūt, C
ſubdiaconos & acolitos tempore procedente, Eccleſia ſibi cōſtituit:
Tamē oēs hos gradus in primitiua Eccleſia extitiſſe, clare liquet
ex dictis, & epiſtolis ſanctorum patrum: ut Dyonijſii, Ignatii, Am-
broſii, & Hieronymi: qui quidem parte .iii. epiſtolarum epiſtola .xi.
diffuſe tractat de oībus ordinib⁹, & Eccl'iæ gradibus: īcipiēs ab ordie
foſſarioꝝ uſqȝ ad ſeptimum: qui eſt epiſcopoꝝ. Prim⁹ (ingt) in clericis
foſſarioꝝ ordo eſt, qui in ſimilitudinē Thobiæ ſancti, ſepelire mor-
tuos admonētur &c. Secūdus oſtiarioꝝ locus eſt &c. Tertius lectoꝝ
ordo eſt. Quartus Eccleſiaſticæ diſpōnis in ſubdiacono eſt ordo &c.
Quintus in dyaconib⁹ ordo ſacri eſt, quoꝝ ſors dei eſt &c. Sext⁹ ſe-
nioꝝ ordo eſt q ſacerdotib⁹ datur: q pſbyteri dicunt, q pſūt Eccl'iæ
dei: & Xpi ſacra cōficiūt &c. Septimus aūt ī hiis diſpōnib⁹, epalis or-
do ē: q & pm⁹ & pfectus in cūctis eſt. Ipſe ordinat ſacerdotes, Ipſe Le-
uitas: ipſe ſubdyaconos: ipſe lectores: ipſe oſtiarios: ipſe foſſarios &c.

Nō omnia apoſtoloꝝ acta ſcripta ſunt. Nō enim oīa quæ ordinabāt Apl'i, per Eccleſias ſingulas, ſcri-
pta ſunt. Vñ Aug. ex dictis Baſilii ingt (& habet. ii. di. c. eccleſiaſtica
rū) Eccleſiaſticaꝝ inſtōnū quaſdā in ſcriptis quaſdā uero Apl'ica tra-
ditiōe p ſucceſſores ī miniſterio cōfirmatas, accepim⁹: quaſdā uero D
cōſuetudine roborata, ſapprobat uſus: qbus par ritus, & idē utriſqȝ
Augu. debet pietatis affect⁹. Et in ep'la ad Ianuarium (& ponit .xii. di. c. illa
Idem. aūt) Illa aūt q nō ſcripta, ſed tradita ſūt cuſtodim⁹, q quidē toto or
be terraꝝ obſeruant, dat intelligi q ab ipſis Apl'is, uel ex plenariis
Saluberrima cōciliorū auctoritas. cōciliis: quoꝝ eſt in Eccl'ia ſaluberrima auctoritas cōmēdata, atqȝ ſta
tuta retineri. hæc ille. Vñ plura p cōcilia, & ordinata ſunt, & muta-
ta: q Apl'i ob fideliū paucitatē aliter faciebāt. Ita q Eccleſia dei aliter
ſe regebat in ſuo exordio ſeu initio: alr poſtq dilatata eſt p orbem.
Ambro. Ephe. 4. Hinc Ambro. in ep'lam ad Ephe. c. iiii. ſup illud. Ipſe dedit quoſdam
quidē apl'os, &c. Apl'i (inquit) Epi ſunt. Prophete uero explanato-
res ſunt ſcripturaꝝ: Quāuis inter ipſa primordia fuerint pphetæ ſi
Act. 21. b. cut Agabus, & quatuor uirgines pphetātes, ſicut cōtinet in actibus
Apl'oꝝ. ſed pter rudimenta fidei cōmendāda. Nūc aūt interpretes
pphetæ dñr. Euangeliſtæ diaconi ſunt, ſicut fuit Philippus. quis nō
Actu. 7. a. ſint ſacerdotes: euāgelizare tñ pñt ſine cathedra, queadmodum &
Actu. 8. b. Stephanus, & Philippus memorat⁹. Paſtores ſunt & pñt eſſe lecto-
res, qui lectionibus ſaginēt ppl'm adueniētē. Quia nō in pane tm̄ ui
Deut. 8. uit: ſed ī oī uerbo qd pcedit &c. Magiſtri uero exorciſtæ ſunt: quia in
& Mat. 4. Eccl'ia ipſi cōpeſcūt, & uerberāt inquietos, Et ſequit. Inter iſtos poſt
a. epm, plus eē itelligit, q pter reſeratū occultū ſcripturarū ſenſum

pphetare

A pphetare dr: pſertim qa futuræ ſpei uerba depromit, q ordo ē pſbyterii. Nā in epo oēs ordines ſunt: qa pm⁹ ſacerdos eſt, hoc ē, pnceps eſt ſacerdotū, & ppheta, & euāgeliſta, &c. adimplēda officia Eccl'iæ in miniſterio fideliū. Tn poſtq̄ oibus locis, eccleſiæ ſunt cōſtitutæ, & officia ordinata: aliter res cōpoſita eſt, q̄ cœperat. Primū em̄ oēs docebāt, & oēs baptizabāt qbuſcūq; diebus, uel tpibus fuiſſet occaſio. Nec em̄ Philippus tps queſiuit, aut diē, quo Eunuchū baptizaret, neq; ieiuniū interpoſuit. Neq; Paulus & Sylas tps diſtulerūt, quo cuſtodem carceris baptizarēt cū oibus eius. Neq; Petrus diaconos habuit, aut diē q̄ſiuit, qn Corneliū cū omni domo ſua baptizauit: nec ipſe: ſed iuſſit frib⁹, q cū illo ierāt Cæſariā ab Ioppe. Adhuc em̄ præter diaconos nullus fuerat ordinat⁹. Vt ergo creſceret plebs, & multiplicaret̄ gens xpiana, oibus ſter initia cōceſſum fuit euangelizare & baptizare, & ſcripturas in Eccl'ia explanare. At ubi aūt oīa loca circūplexa eſt Eccl'ia, cōuēticula cōſtituta ſunt, & rectores & cætera officia in eccleſiis ſunt ordinata: ut nullus de clero auderet, q ordinatus nō eſſet præſumere offm̄ quod ſciret nō ſibi creditū, uel cōceſſum: & cœpit alio ordine, & prouidentia, gubernari eccl'ia: quia ſi oēs eadē poſſent, irrationabile eſſet, & uulgaris res, & uiliſſima uideret̄. Ideo nō per omnia cōueniūt Apoſtoli ſcripta ordinationi, quæ nūc in Eccleſia eſt: quia hæc inter ipſa primordia ſcripta ſunt. hæc ille.

Act. 8. g. Act. 16. f. Act. 10. g.

Quare multa licita erāt i primitiua Eccleſia: quæ nūc illicita ſunt.

B

Ex his, rn̄ſio patet ad illud Lutheri dicētis, Diaconiū eē miniſteriū nō legēdi euāgelii, aut ep'le: ut hodie uſus hēt: ſed opes Eccl'iæ diſtribuēdi paupib⁹. &c. * Quia in exordio naſcētis eccl'iæ (ſicut ſcribit̄ in Actib⁹ apl'oꝶ, oēs q credebāt erāt pariter, & habebāt oīa cōia. Poſſeſſiōes & ſubſtātias uēdebāt, & diuidebāt illa oib⁹, put unicuiq; opus erat. Et iteꝝ. Erāt illis oīa cōia, nec poſſeſſiōes hēbāt: ſed habitis uēdebāt, offerētes & ponētes pcia an̄ pedes apl'oꝶ &c. Propterea ut Apl'i liberi⁹ iſiſtere poſſent pdicationi uerbi dei: electi fuerūt diacones, q miniſtrarēt mēſis: & bona illa ſcd'm īdigētias fideliū diſtribuerēt. Cū āt dilatari cœpit eccl'ia, & mlt'iplicari fideliū nūer⁹ mod⁹ ille uiuēdi ceſſauit: pſertim apud laycos & ſucceſſit ali⁹. Itaq; officiū illud diaconoꝶ ptim ceſſauit. ¶ Præterea (ſicut ex pdictis, cōiicit̄) Nō tm̄ diaconoꝶ offm̄ ē miſtrare res eccl'iæ tpales, paupib⁹: ſed ēt miſtrādi pabulū diuini uerbi, hoc ē, euāgelziare: ut patet de philippo, & Stephāo diacōib⁹, q duo fuerūt ex ſeptē electis. Et pcōſequēs, ſi pnt pdicare euāgeliū: pnt utiq; & legere, qd' fere idē ē. Eorū quoq; offm̄ (ut iā patet ex Dionifio, & Ignatio) ē miſtrare epo & ſacerdoti.

Rn̄ſio ad quoddā dictū Luth. Act. 2. g. Act. 4. g.

Diony. Ignatius.

SED hæc miſſa faciam⁹: & ad ppoſitū redeam⁹, pbātes per alias

antiquorum doctorum auctoritates intẽtũ noſtrũ, uidelicet, quoſcũq; baptizatos nõ eſſe ſacerdotes, nec eãdẽ hr̃e ptãtẽ in quocunq; uerbo & ſacro: ſed cõſecratos tm̃, & ordinatos: q a cõi plebe ſeu laycis p illud diſtinguunt̃. Origenes eñ homel. xvi. ſup Ieſu Naue non lõge poſt initiũ de xp̃o, & eius ep̃is, ac pſ b̃ris ait. Dñs Ieſus ſicut in põtificib⁹ põtificũ pnceps eſt: & ſicut in paſtorib⁹ pnceps paſtorum eſt: ita & in pſ b̃ris, pnceps pſ byterorum putãdus eſt, & in Ep̃is pnceps ep̃orum.

Origenes.

Idem.

Sed meli⁹ lucidiuſq; homel. xvii. ſup eũdẽ librũ, uerſus finẽ, iter laycos & pſ b̃ros drĩam oſtendit, dicẽs. Ap̃lus ad Corinthios dicit de ſc̃tis hieroſolymitis. Vt ur̃a (inqt) abũdãtia fiat ad illorum iopiã, & illorum abũdãtia fiat ad ur̃am iopiã. Ita ergo & nũc cohabitare iubet̃ leuita & ſacerdos q nõ hñt terrã, cũ iſraelita q hẽt terrã: ut pcipiat a ſacerdote & leuita cœleſtia, & diuina, q̃ nõ hẽt. Lex eñ dei ſacerdotib⁹ cõmiſſa ẽ, & leuitis: ut huic ſoli opam tribuãt, & uerbo dei abſq; ulla ſollicitudine uacẽt. Sed iterum, ut uacare poſſint: laycorum uti miſteriis debẽt. Si eñ layc⁹, q̃ neceſſaria ſũt nõ pbuerit ſacerdotib⁹, & leuitis: occupati illi i talib⁹. i. corpalib⁹ curis, min⁹ legi dei: tu piclitaris. Obſcurabit̃ eñ lux ſciæ, q̃ in illis ẽ, te non ſubmiſtrãte oleũ lucernæ, & culpa tua illud eueniet, qđ dixit dñs: qa cæcus cæco ducatũ pbẽs, ãbo in foueã cadẽt. Sed & illud in te cõplebit̃, qđ dñs dixit. Si eñ lux q̃ in te eſt, tenebræ ſũt: ipſæ tenebræ quãtæ ſunt? Vt ergo lux ſciæ in ſacerdotib⁹ fulgeat, & lucerna eorum ſit ſemp accẽſa: tu iple offm̃ tuũ: comple mãdatũ dei erga obſeqa ſacerdotũ. Et iterum ibidẽ homel. xxv. q̃ſi i exordio idẽ ait. Sicut ergo diſtributio ſortis, q̃ facta ẽ in filiis Iſrael rõnẽ habuit, q̃ qs pma ſorte dignus haberet̃: & ali⁹ ſc̃da. Ita & nunc neceſſe ẽ eẽ & aliquã rõnẽ, ẽt in ordie ſacerdotalis, & leuiticæ ſortis: ut alii pma, alii ſc̃da, alii tertia ſors ducat̃: ut illa loca unicuiq; decernãtur. Et homel. iiii. ſup Leuiticũ. Vide (inqt) miſericordiã dei, & pleni⁹ eã, Paulo docẽte, cognoſce. Ipſe eñ ad hebreos ſcribẽs dicit. Oĩs nãq; põtifex ab hoĩb⁹ aſſũpt⁹, p hoĩb⁹ cõſtituit̃ ad offerẽdas hoſtias deo. Et paulo poſt. Lex (inqt) hoĩes cõſtituit ſacerdotes infirmitatẽ hñtes: ut poſſint ſicut p ſua: ita ẽt p ppl̃i delicta offerre. Vides ergo diſpẽſationẽ diuiæ ſapiæ. Sacerdotes ſtatuit. Nõ eos q oĩmodo peccare nõ pñt, alioqn nõ eẽnt hoĩes. Sed eos, q imitari qdẽ debeãt illũ, q pc̃m nõ fecit. Offert aũt hoſtias pmo pro ſuis, poſtea uero pro populi delictis. hæc ille. ¶ Ioannes quoq; Chryſoſtomus, Cõſtantinopolitan⁹ ep̃s: q obiit anno Xp̃i ccccxi. uir in ſacris lr̃is apprime eruditus: ueritatẽ, quã tueri conamur perpulchre declarãs, & cõfirmãs lib. iiii. dialogorum. c. iiii. ad ſociũ, ſeu collegã ſuũ ſcribens Baſilium, inquit

2. Corum. 8. c — Mat. 15. b. — Mat. 6. c. — Idem. — Idem. — Heb. 5. a. — Chryſo.

C D

A inquit. Sacerdotii aũt de quo loquimur, aſpice dignitatẽ. Agit̃ qdem in terra: ſed officium eius cœleſtibus negociis continetur. Equidẽ cõ ſequẽter. nõ enim homo, nõ angelus, nõ archãgelus, nõ aliqua alia creatura, nõ uirtus: ſed ipſe ſpiritusſanctus hoc munus inſtituit: atq; ad huc manentes in carne, miniſterio præſtitit angelorũ fungi. Propter quod, oportet pontificem quaſi qui in ipſo conſtat cœlo, illiſq; uirtutibus miſceatur: ita uitæ ſplendore radiatum. Fuerunt quidẽ terribilia, & horribilia etiam ea quæ in ueteri teſtamento ante gratiam gerebantur in lege: utputa tintinabula, malogranata, lapides in pectore ordinati: ſuper humeralis mitracidaris, ueſtimẽtũ talare, lamina aurea, ſancta ſanctorum: intusq; ſilentium, & ſolitudo reuerenda. Verum ſi quis ea quæ ſunt in gratiæ ordinatione conſideret, parua eſſe illa quæ præceſſerũt, terribilia iudicabit. Quodq; de lege pronuntiatum eſt, etiam per hæc uerum probabit: quoniam ſit clarificatum id, quod clarificandum fuerat propter excellentem claritatem. Nam cum immolatum dominum noſtrum, & incenſo aſtãtem uideris ſacerdotem, atq; imprecãtem: omneſq; pariter precioſo imbui ſanguine, adhuc te eſſe cum hominib⁹ arbitraris: & nõ cõtinuo animo tranſlatus in cœlos, omnemq; de mente ſenſum carnis

B excludens, nuda aĩa, ſenſuq; mundiſſimo, ea quæ ſunt in cœleſtib⁹ cõtueris. Rurſus ibidem. c. v. idem ait. Nã ſi quis introſpiciat quantum ſit hominem carni adhuc, & ſanguini colligatum beatæ illi & ſimplici naturæ fieri poſſe uicinum: tunc diligenter intelliget, q̃ ſacerdotes ſpiritusſancti gratia honorare dignum ſit. Per hos quippe miniſteria illa complentur: atq; alio nullo his minora tam grãdib⁹, uel ad rationem ſalutis noſtræ, uel etiam dignitas. Hi namq; qui terram incolunt, atq; in ea cõuerſant̃, cœleſtia diſpenſare meruerunt: & poteſtatem acceperunt, quam neq; angelis, neq; archãgelis dedit deus. Neq; enim ad illos dictũ eſt. Quæcũq; ligaueritis ſup terram: erũt ligata & in cœlo: & quecũq; ſolueritis, erũt ſoluta. Habẽt qdem & mundi p̃ncipes uincẽdi aliquã p̃tãtẽ: ſed cui⁹ in ſolis corpib⁹ licet. Hoc autem uinculum, qđ ſacerdotib⁹ cõmiſſum eſt, ipſam contigit aĩam, tranſitq; cœlos: ut ea quæ opati fuerint ſacerdotes deorſum, deus cõfirmet in cœlis: ſniamq; ſeruorũ dñs ipſe corroboret. Quid ergo reliq eſt: ſi eis oĩs cõmiſſa ẽ p̃tãs cœlorũ? Quorũcũq; enĩ dimiſeritis pctã, dimittent̃: & quorũcũq; tenueritis, tenebũt̃. Quæ põt iueniri maior p̃tãs? Oĩe iudiciũ dedit p̃r filio. At hoc uideo a filio totũ ſacerdotib⁹ eẽ cõmiſſũ: ac ſicut iã trãſlatis ĩ cœlũ, & humanã trãſcendẽtes naturã, atq; nr̃is ſi firmitatib⁹ liberati: ĩ tãtũ euecti ſũt p̃ncipatũ.

Dignitas ſacerdotalis.

Idem.

Mat. 18. c.

Nam ſi imperator alicui ſubditorũ honorẽ impartiatur eiuſmodi: C
ut quos uoluerit i uincula cõtrudat, laxetq́ quos uoluerit, dignꝰ in
uidia & cõſpicuꝰ ab oĩbꝰ eſtimat̃. Hic q a deo accepit tãto maiorẽ his,
q̃ diximꝰ poteſtatẽ, q̃to eſt celũ q̃ terra ꝑcioſiꝰ, & q̃to ꝑcioſior ẽ aĩa q̃
corpus: ita nemo dico affectꝰ honore credit̃ (ut aliq ẽt ſupicant̃) poſ
ſe hanc artẽ ab illis quibus fuerat cõmiſſa cõtẽni. Procul, procul fiat
talis infamia. Neq́ eñ aliud q̃ furor uocãdus eſt illud miniſteriũ, ſine
quo nobis, nec ſalꝰ, nec ea bona q̃ ſunt ꝓmiſſa reddẽt̃. Nemo eñ ua
lebit igredi regnũ cœlorũ, niſi ex aqua renatꝰ, & ſpũ: & q nõ mãdu
cat carnẽ dñi, nec bibit eiꝰ ſanguinẽ, nõ habebit uitã æternã: q̃ ꝑ nul
lius alterius, q̃ ſctis efficiunt̃ manibꝰ ſacerdotũ. Nec gehenne utiq́
ignẽ uitare, nec ꝓmiſſorũ remunerationẽ potiri, niſi ꝑ illorũ ualemꝰ
officiũ. Iſti eñ ſunt, q nos ſpũali affectiõe ꝑturiũt & regeneratiõem
baptiſmatis exequunt̃. Per ipſos xp̃m induimꝰ & ꝑ ipſos cõiũgimur
dei filio. ꝑ ipſos mẽbra beati illiꝰ capitis efficimur. Quomõ ergo no
bis iſti, nõ ſolũ reuerẽdi magis q̃ ut reges, aut iudices: ſed etiã magis
erũt honorabiles q̃ parẽtes. Illi q̃ppe nos ex ſanguinis & carnis uolu
ptate genuerũt: hi uero nobis ſũt diuinæ gñatiõis auctores: & ſanctæ
illius, qua reformamur libertatis ueræ adoptionis filiorum.

Negat hic Chryſoſt. laycos, & non ſacerdotes poſſe cõficere.

Sacerdotes magis q̃ reges & parẽtes honorãdi ſũt. Idem.

Et in ſequẽti capitulo etiã inq̃t. Et quidẽ ſacerdotes ĩ ueteri teſta D
mẽto habebãt poteſtatẽ curãdi corporis leprã: imo nõ curãdi, ſed oſtẽ
dẽdi tñ eos, quos cõſtabat eſſe mũdatos: & noſti q̃tus ibi imĩnebat do
lor. At hi nõ corporis leprã, ſed immũdiciã mentiũ nõ ex parte pro
bandi: ſed omnifariã mũdãdi obtinẽt poteſtatẽ. Propter q̃d q hos de
ſpiciũt, magis mihi rei, q̃ Dathan, & Abyron uident̃: digniq́ maio
ri ſupplicio. Quoniã & illi & ſi indebitũ honorẽ uſurpare uoluerunt
tñ magnã habebãt miniſterii ipſiꝰ eſtimationẽ: cuiꝰ ſe uelle fieri par
ticipes, uł temeritate docuerũt. Hi uero q̃to huic officio multũ hono
ris acceſſit, & ĩ gloriã ꝓmouit ampliſſimã: tãto ex aduerſo q̃ Dathan
& Abyron, atq́ auſu maiore delinquunt. Neq́ eñ æquale peccatum
eſt indebitum honorem uelle peruadere: & q̃d tã magnum eſt aude
re deſpicere: ſed tanto grauius eſt iſtud illo, q̃tum diſtat ĩter ambitũ
& deſpectum. Quis igitur adeo ĩfœlix, ut bona tanta cõtemnat? Nõ
puto prorſus inueniri talem: niſi qui forte aſtutia diaboli commoue
tur. Sed reuertamur unde diſceſſimus. Non ergo ſolum in condẽna
tionibus: ſed in beneficiis, maior uirtus ſacerdotibus a deo data eſt:
q̃ carnalibus parentibus noſtris. Tantumq́ inter utroſq́ differt, quã
tum inter præſentem uitam intereſt & futuram. Alteri quippe ĩ hãc,
alteri uero in illam generant. Et illi quidem, nec corporalem poſſũt

propulſare

A propulſare mortē: nec incurrēti obſiſtere infirmitati. Hi uero labo-
rantē aīam, & iam iā🙰 periturā ſaluauerūt frequēter: alios de graui
cōdemnatione liberātes: Alios uero nec in leuē ſinētes incidere. Nec
uero hoc ſolū docēdo, ac monēdo faciūt: ſed etiā orōnibus adiuuan-
do. Nec ſolū quādo nos regenerauerunt: ſed etiam deinceps ptātem
habēt indulgēdi pctā. Infirmatur (inquit ſcriptura) aliquis ex uobis Iacobi. 5. c
adducat præſbyteros Eccleſiæ, & orabūt pro eo ungētes eū oleo: &
orō fidei infirmū ſaluabit, & ſuſcitabit eū dominus. & ſi in peccatis ē
dimittē tur ei. Parentes etiam naturales, ſi aliquas ſæculi ptātes ſub-
limes offenderint, filii eoꝝ nihil eis poterūt ꝓdeſſe. Sacerdotes uero
nō ſolū potentes & reges: ſed etiā ipm deū frequēter iratū, ſua inter-
ceſſione nobis cōciliant. Et poſt hoc audebit nos aliqs adiudicare ſu-
perbiæ. Ego interim ex his quæ ſunt dicta cōiicio tāta audientiū ani-
mas religione cōplēdas. ut in reliquū nō eos, qui fugiūt: ſed qui ſpon
te appetūt, ambiunt🙰 talem aſſequi dignitatē, ſupbiæ at🙰 audaciæ
reos cenſeant. Nam ſi hi quibus poteſtas, & primatꝰ cōmittit ciuita-
tis, ſi non prudētes, & plurimū fuerint pſpicaces, & ſe, & urbes ſuas
pdunt: Ei cui ſpōſa Chriſti ornanda cōmittitur, quātā putas eſſe uir-
tutē, & ſtudii ꝓprii, & grē cœleſtis ad nō delīquēdū? Primo quo🙰 Idē Chry-
B c. lib. vi. Idē ait. Reddere cās ſacerdos cogit ꝓ oibus quos gubernat: ſoſtomus.
cū certe nō uerecūdiæ ſolius: ſed æterni cruciatꝰ ſit pœna metuenda.
Ideo eñ dictū ē, Obedite ꝓpoſitis uřis, & ſubiacete eis. Ipſi eñ uigi- Heb. 13. c.
lant pro aīabus uřis, rōnē reddituri. Et. xi. c. eiuſdem lib. etiā inquit. Idem.
Ante tpa etiā ꝓphetaꝝ differētiā fecit īter ſacerdotū plebiſ🙰 pctā.
Offerre eñ iubebat ſacrificiū pro ſacerdotis errore, tantū quantum
pro totius populi delicto. Quo nihil aliud indicatur, q̃🙰 maiore īdi
geant adiumēto uulnera ſacerdotis: & tanto quanto ſimul uniuerſi
populi multitudo. Maiore aūt non egerent niſi grauiora iudicaren-
tur. Grauiora aūt efficiunt nō cōditione corpis, ſed dignitate facien-
tis &c. Ecce q̃ clare Chryſoſtomꝰ conteſtet dr̄iam eſſe inter ſacerdo-
tes & laycos: illos tm̄ aſſerēs ptātem habere ligādi & ſoluēdi, ſacrifi-
ciū euchariſtiæ ꝓ ſe & ꝓ aliis fidelibꝰ offerēdi: ecclīæ ſacra miſtrandi.

Hinc & Aug. ī li. de eccl̄iaſticis dogmatibꝰ, ſacerdotis agnoſcēs Augu.
dignitatē, exclamat dicēs. Nulla eſt maior dignitas ſub cœlo: q̃ ſacer Nulla ma-
dos dei ad cœleſtia ſacra ptractāda cōſecratus. O ſacerdos dei, ſi altī ior digni-
tudinē cœli contēplaris, altior eos: ſi pulchritudinē ſolis, lunæ, at🙰 tas ſub cœ-
ſtellaꝝ rimeris, pulchrior es: ſi diſcretionē angelorū diſcretior es: lo, q̃ ſacer
ſi oim dn̄oꝝ ſublimitatē, ſublimior. Solo tuo creatore inferior es. dotalis.

Deni🙰 & btūs Ambroſius in explanatione ſuper ep̄lam primā Ambro.

ad Timotheũ, ſup illud. Aduerſum pſbrm accuſationẽ nõ recepis. C
Quoniã (inqt) hui⁹ ordinis ſublimis honor eſt. Hmõi em̃ uicarii Xp̃i ſunt. Idcirco nõ facile de hac pſona accuſatio debet admitti. Incredibile em̃ debet uideri, iſtũ q dei Antiſtes ẽ, criminoſe uerſarum, ſicut icredibile eſt ſcænicũ eſſe turpiſſimũ. Delinquẽtes aũt corã oĩbus argue: ut cæteri metũ habeãt. Quoniã non facile credi debet de pſbro crimen: ſi pbetur tñ, aut ſit manifeſtũ: qa irreuerẽter uerſat⁹ eſt: puplice pcipit arguẽdum: ut cæteri terreant̃. qđ nõ ſolũ ordinatis pficit, ſed & plebi. Quãdo em̃ uidẽt dignitoſũ uirũ erroris cãcorripi neceſſeẽ ut caueãt ſibi. Et ĩ ep̃lam. i. ad Timotheũ. iii. ſup illud. Diacones pari mõ pudicos &c. pulchre ordinationẽ ſacerdotũ, & dyaconorum teſtat̃ iquiẽs Poſt ep̃m diaconat⁹ ordinationem ſubiecit Apl̃s. Quare? niſi qa ep̃i, & pſbri una ordinatio ẽ? Vterq̃ em̃ ſacerdos eſt. ſed ep̃s pm⁹ ẽ: ut oĩs ep̃s pſbyter ſit: nõ tñ oĩs pſbyter ep̃s. hæc ille.

1. Tim. 3.

Idem.

Hiero.

Prædictis quoq̃ oĩbus ſctõrum patrũ ſententiis, mire aſtipulat̃ beatiſſim⁹ Hieronymus ep̃la. xi. tertiæ ptis ep̃larum. quã qdẽ ad Ruſticũ Narbonẽſem direxit ep̃m: i q̃ tractat de uita & cõuerſatiõe ep̃i: & de ſeptẽ gradib⁹ clericorum, (ut iã ſupius deductũ ẽ) ubi ſextum gradũ, pſbris aſſignans, inqt. Sext⁹ ſeniorum ordo eſt, q ſacerdotib⁹ dat̃, qui pſbri dñr, qui pſunt Eccleſiæ dei, & Xp̃i ſacra cõficiũt. Hi autem D
in bñdictione cũ Ep̃is cõſortes miniſteriorum ſunt. Nulla in cõficiẽdo corpe xp̃i inter eos & Ep̃os credẽda diſtãtia eſt. & euchariſtiã iam pridẽ per pſbros bñdictam (ſi uſus exegerit) Ep̃i accipere debent, ac ſe Chriſto, ac plenitudini eius cõicare cognoſcere. Nã ſi qs ad iniuriã reuocet, aut putet ſe accipere nõ debere euchariſtiã, quam pſbyter benedixit: is pfecto puerſus eſt, credens dñm duo corpora habuiſſe. unum maius & unũ minus. maius quod ep̃s conficit: quod preſbyter minus. Hic Chriſtũ diuidit: eiq̃ facit iniuriã. Ergo inter baptiſmum & baptiſmũ poteſt eſſe diſtantia: ut ſanctior iudicetur quẽ baptizauit Ep̃s: q̃ is, quem leuita ſicut in actib⁹ Apl̃orum legit̃ Eunuchũ a Philippo diacono baptizatũ fuiſſe. ut ſcriptũ eſt. Ecce aqua, qs phibet me baptizari? Et ille ait. Nihil ſi credis. Fides em̃ quæ facit mũdũ. & quia nõ eſt dãtis, ſed accipiẽtis: ita credendũ eſt in omni anima baptiſmũ eſſe perfectũ. & in omni ſacerdote, corp⁹ Chriſti eſſe pfectum. Qui nõ cõicat euchariſtiæ pſbyterorũ, nõ cõicat xp̃o, nec euchariſtiã ipſe bñdicit, qa in eo ĩ quo iudicat cõdẽnat̃: atq̃ ſilitudine Iudæ traditoris tradẽs dñm, nullo cogẽte, ipſe ſibi ĩfert man⁹, ac ſuſpẽdio periit: qa ſupbia, peccat in deo. Et paulopoſt ſubiũgit. Et qa ſcriptũ ẽ Præſbyteri, eſt bñdicere: cõgruũ cõfirmare: cõuenit reddere cõionẽ, neceſſe eſt

In cõficiendo corpus xp̃i nulla ẽ diſtãtia inter ep̃m & pſbyterũ.

Act. 8. g.

A ceſſe eſt uiſitare īfirmos, orare pro īualidis, atq; oīa dei ſacra cōple-
re: pſertim cū in oriēte eā ſemp cōſuetudinē, & ī illyrico, & in italia,
atq; ī affrica oīb⁹ locis, t pib⁹ aploꝝ fuiſſe manifeſtū ſit. hæc ille.
Vide xpiane lector, q̄ optime pbatū ſit, tū ex ſacra ſcriptura — Cōcludit.
tū ſctōꝝ patrū teſtimoniis, ordinis ſacrm: oēſq; xpianos nō eē ſacer
dotes, eandē hn̄tes ptātē in quocūq; uerbo & ſacro: ſed eos tm̄, qui p
ſuſceptionem ſacri ordinis ab epo cōſecrantur & ordinantur.
MARTINVS tamen Lutherus, ſuā falſam & hereticam
defendēs opionē: nobis obiicit illud, qđ de oīb⁹ fidelibus loquit Pe — Obiectio
trus in ſua prima epl'a. Dulcis (inquit) eſt dn̄s: ad quē accedētes lapi- — Lutheri.
dē uiuum, ab hoib⁹ qdē reprobatū: a deo aūt electū, & honorificatū: — 1.Pet.2.
& ipſi tāq̄ lapides uiui ſupedificamini domos ſpūales in ſacerdotiū
ſanctū: offerentes ſpūales hoſtias acceptabiles deo per Ieſum xpm.
Et paulopoſt ſubiungit. Vos eſtis genus electum, regale ſacerdo-
tium: gens ſancta. populus acquiſitionis: ut uirtutes annūcietis eius,
qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumē ſuū. Hoc quippe præ
nūciatū fuit in Exodo: ubi dixit dn̄s filiis iſrael. Mea eſt omnis terra: — Exo.19.
B & uos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta.
Præterea dicit Aug. Petrus qn̄ claues accepit. Eccleſiā ſctām ſi — Augu.
gnificauit. Et ſup Ioā. tracta. x. Cū eſſet (inquit) idē numerus duo- — Rō q̄ pbat
denarius. i. quadripartit⁹ in ternos: & oēs eſſent īterrogati. Solus Pe — oēs xpia
trus rn̄dit. Tu es xps fili⁹ dei uiui. Et ei dr̄ Tibi dabo claues regni cœ — nos ſacer-
loꝝ: tanq̄ ligādi, atq; ſoluēdi ſolus accepit ptātē: cū & illud p oībus — dotes eſſe
dixerit. Et hoc cū oīb⁹ tanq̄ gerēs pſonā ipſius unitatis accepit. In li- — hn̄tes cla-
bro etiā de agone xpianoꝝ, hāc eādem cōfirmat ſnīam dicens. Huic — ues eccl'iæ.
em̄ Eccleſiæ claues datæ ſunt, cū Petro datæ ſunt. Ex his uerbis ma — Idē Aug.
nifeſte apparet, Petrū non ſua: ſed eccl'iæ figurata pſona claues acce — Claues
piſſe, & ptātem in quocūq; uerbo & ſacro. Sed de Eccl'ia xpi ſunt oēs — xpus dedit
ueri Chriſtiani unitate fidei, ſpei, & charitatis, uniti: qui conſtituūt — eccl'iæ in p
corpus Chriſti myſticū: cuius ipſe caput eſt. Ergo omnes Chriſtiani — ſona petri
hn̄t claues, Eccl'iæ xpi cōceſſas. Quod ſi hoc. ergo cōſtat eos oēs eē
ſacerdotes, eandem hn̄tes ptātē in quocunq; uerbo & ſacro. Iſtud
em̄ eſt principale & fortius ipſius Lutheri fundamentum, ad pban-
das has eius propoſitiones. uidelicet: Oēs xpiani ſunt ſacerdotes, eā — Propōnes
dē hn̄tes ptātē in quocunq; uerbo, & ſacro. Claues eccleſiæ ſunt om — Lutheri.
nibus cōmunes. Et q ſpōte cōfeſſus fuerit corā quouis priuatim fra-
tre: nō dubito a peccatis ſuis illū eſſe abſolutū, * Et plures alias.
Huic quoq; ſententiæ, ac rationi, ſeu argumento: uidetur ſuf
fragari mirabiliter Origenes (quamuis Martin⁹ eum non deducat) — Origenes

Mat. 16.b. ſuper Mattheum homel .i. exponens illud. Et ſuper petram ædi- C
ficabo Eccleſiam meam, &c. In ſingulis (inquit) quibuſcunque perfectis,
qui habent in ſe congregationem uerborum, & operum, & ſenſuũ,
qui huiuſmodi beatitudinem operantur, cõſiſtit Eccleſia dei: cui por
tæ nõ præualebunt inferorum. Si autem per unum illum Petrum ar
bitraris uniuerſam Eccleſiam ædificari a deo. Quid dicis de Iacobo
& Ioanne filiis tonitrui, uel de ſingulis Ap'lis? Vere ergo ad Petrum
Mat. 16. b. quidem dictum eſt. Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædi. eccle. meã
& por. infe. nõ præ. ei. Tamẽ omnib' Ap'lis, & omnib' quibuſcunque p
fectis fidelib' dictũ uidet': quoniam omnes ſunt Petrus, & petræ: & i
omnib' ædificata eſt Eccleſia Chriſti: & aduerſus nullũ eorũ, q tales
ſunt, portæ præualẽt inferorũ. Tamẽ ex eo quod ſequitur, uideam'.
Putas ſoli Petro dantur a Chriſto claues regni cœlorum? & nemo
alius beatorum accipiat eas? Si autem commune inter omnes eſt, qd
dicitur, tibi dabo claues regni cœlorum: quomodo non omnia quæ
ſuperius ſunt relata ad Petrum, omnium uideantur eſſe cõmunia?
Iohan. 20. Apud Ioannem enim dans ſpiritũ ſanctum Ieſus diſcipulis ſuis per
inſufflationẽ, ſic dicit. Accipite ſpiritum ſanctum. ſicui' dimiſeritis
peccata, dimittentur ei. Si cuius autem tenueritis, tenebuntur: qua- D
ſi omnibus talibus conſtitutis, qualis erat & Petrus. Omnes enim q
Imitatores chriſti petræ dici poſſunt. imitatores ſunt Chriſti: ſimiliter & petræ cognominantur, queãd-
modũ Chriſtus. Et ſicut ſecundum Chriſti nomẽ, oẽs qui ſunt illius
Chriſti dicũtur, dicẽte propheta. ut ſaluos faciat Chriſtos ſuos. Sic
quoniã iuſticia dicitur Chriſtus: omnes iuſti iuſticiæ ſunt. & ſapien-
tiæ ſunt, ſecũdũ q Chriſtus ſapientia eſt. Et ſic inuenies in oĩb' reli-
quis nominib' Chriſti: ut recte dicatur ad omnes. Tu es petrus. & ſu
Martinus morem tenet hereticorum. per hãc petram ædificabo eccleſiam meam. &c. hæc ille.
Libẽter Mart. Luthe. auctoritates & ſanctorũ patrũ dicta q pro
ipſo facere uident', recipit & deducit. Sed cũ proponunt' alia ſibi, &
dictis eius aduerſantia. Etiam (inquit) ſancti errauerũt. Vel dicit. Ne
Alia rõ. gamus oẽs. Mos iſte, hereticorum eſt. ¶ Vltimo q omnes chriſtiãi
Luc. 22. ſpãliter poſſint conficere & celebrare, uidetur. Quia ſicut dominus
Mat. 28. d. ſolis dixit diſcipulis. Accipite, & hoc facite in meã cõmemoratione.
Ita dixit. Docete oẽs gẽtes, baptizañ. eos &c. Sed ptãs baptizãdi ẽ cõ
ceſſa oĩb' ſicut patet tpe neceſſitatis qñ qſq layc' põt baptizare: imo
mulier. Ergo a ſimili & ptãs cõficiẽdi. q ſi hoc, & reliqua omnia.
Rñſio ad obiecta. ¶ AD HAEC oĩa rñdeo obiecta. Et prius ad ſentẽtiã Petri
q oẽs iuſti fideles dicunt' ſacerdotes, nõ ab oblatiõe corpis dñi: patet
Heb. 5. a. qa dicit Ap'ls in ep'la ad Heb. q põtifex cõſtituit', ut dona & ſacrificia
offerat

A offerat pro peccatis. Ergo q nō eſt conſtitut⁹ ſacerdos, nō poteſt cō ficere. Sed dicuntur ſacerdotes omnes ueri fideles ab oblatione corporis ſui: qua unuſquiſq; corpus ſuū offert hoſtiā uiuētem. Vnde, ut ſit ſenſus uerborum. Dulcis eſt dominus. ad quem accedentes (fide. ſ. uera formata charitate) lapidem uiuū (nō tm̄ formaliter, ſed effectiue: qa cauſat in aliis uitā ſpiritualē) Ab hominib⁹ quidē reprobatum (.i. a iudeis perfidis, humana tm̄ ſapiētib⁹, & nō diuina) a deo autē electū (ad ſalutē mūdi fiendā per ipſum) & honorificatū (in miraculorū operatiōe, ī ſua glorioſa reſurrectiōe, & aſcēſiōe) Et ipſi (.ſ. uoſipſi) tāq̄ lapides uiui, ſupedificamini domos ſpūales (.i. ī domos ſpūales. ī ſacerdotiū ſanctū, &c. Sicut eñ hō Chriſt⁹ dei tēplū dr̄, qa in eo habitat diuinitas: & ſacerdos, & hoſtia inq̄tum obtulit ſemetipſum deo patri pro ſalute mundi. Sic fideles ei conformati, ſunt dei dom⁹ uel tēplum (ut etiā dicit Apl's) inq̄tum deus habitat ī eis p gratiam. Sunt etiā ſacerdotes, & hoſtia, inq̄tum ſeipſos offerunt deo p deuotionē, & ſanctam operationē. Ideo ſubditur. Offerētes ſpirituales hoſtias (nō carnales, ſicut in lege ueteri) acceptabiles deo, p Ieſū Chriſtum (per quem ſumus patri reconciliati) propter quod in fine

> Chriſtiani quomō dicunt̄, uł dici pn̄t, ſacerdotes, oſtēditur. 1. Pet. 2.
>
> 2. cor. 6. d.

B orationum Eccleſiæ ponitur. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtū uel aliquid ſimile: quia per ipſum, nr̄æ orationes ſunt deo acceptæ.

Quod ēt ſequit̄. Vos autē genus electū (ſupple eſtis, per baptiſmū, in quo facti eſtis filii dei adoptiui: & per conſequēs de genere eius) Regale ſacerdotiū. Ideſt cōformati Chriſto, qui eſt rex, & ſacerdos ſecūdū ordinē Melchiſedech, qui fuit rex, & ſacerdos Hieruſalē. Et ſic ueri Chriſtiani ſunt reges per ſubiectionē paſſionū: & ſacerdotes, per orationis deuotæ, & corporis ſui mortificationis ſacrificiū. Vnde Origenes ſup epiſtola ad Romanos. Hi eñ (inquit) q mēbra ſua mortificāt ab incētiuo libidinis, & furoris, & act⁹ corporis ſui deo placitos habēt: hoſtiā uiuentē, ſanctam deo placentē, rōnabiliter offerūt: & legē ſacrificiorum, quæ in Leuitico lata eſt ſecundum ſpiritalē ītelligētiā cōplēt. Et hoc ſenſu, ſi Luther⁹ ītelligere uellet ſuā ꝓpoſitionē. oēs Chriſtiāi ſunt ſacerdotes, ſic uera eſſet ſicut etiā dr̄ ī Apoca. Feciſti nos deo nr̄o regnū, & ſacerdotes. Sequit̄ aūt poſt regale ſacerdotiū. gēs ſācta. (ideſt, per baptiſmū lauata & mūdata) Populus acquiſitiōis (.ſ. ꝓcioſo ſanguine xp̄i redēpti) ut uirtutes annuncietis eius (uerbo. ſ. ſanctæ exhortatiōis) qui de tenebris (.ſ. ignorantiæ) uos uocauit ī admirabile lumē ſuū. ſ. fidei & gr̄æ, & finaliter ad lumē gloriæ. Teſtimoniū quoq; laudis olim iſraelytico populo p Moyſem datū (ut ſupra deductū ē) cū dixit. Mea ē. n. oīs terra; uos āt

> Gene. 14.
>
> Origenes.
>
> Apocali. 5.
>
> Exodi. 19.

eritis mihi in regnũ ſacerdotale, & gens ſcta. gentib⁹ ad fidẽ Chri C
ſti cõuerſis Apl's dare uoluit: quia Chriſt⁹ ueluti lapis angularis ĩ ea
quã in ſe iſrael ſalutẽ habuerat, gentes adunauit. Ideo dr̃ genus ele/
ctũ, per fidẽ electi, & diſtincti ab illis, q reprobãtes lapidẽ, facti ſunt
reprobi. Regale ẽt ſacerdotiũ, ſummi ſacerdotis corpori uniti: q re/
gnũ ſperare: & hoſtias oratiõis, ĩmaculatæ cõuerſatiõis, & corporis
ſui caſtigatiõis ſeu maceratiõis, ad altare dei offerre debẽt: ſicut Ori
Origenes. genes pdicat, homelia. ix. ſup Leuiticũ, poſt exordiũ: ubi pdicta con
firmis, oſtẽdenſq; quonãmõ fideles oẽs ſint ſacerdotes: ĩquit. Altare
enĩ eſt ſup quod orõnes nr̃as offerimus deo: ut ſciam⁹ quomõ debea
mus offerre. ſ. ut deponam⁹ ueſtimẽta ſordida, quæ eſt carnis ĩmun/
dicia, morũ uitia: inqnamẽta libidinũ. Aut ignoras tibi quoq;. i. omni
Eccleſiæ dei, & credẽtium populo ſacerdotiũ datũ? Audi quomõ Pe/
1.Pet.2. tr⁹ dicit de fidelibus. Genus (inqt) electũ, regale ſacerdotiũ, gẽs ſan
cta, populus ĩ acqſitionẽ. Habes ergo ſacerdotiũ: qa gẽs ſacerdota/
lis es: & ideo offerre debes deo hoſtiã laudis, hoſtiã orõnũ, hoſtiã mi/
ſericordiæ, hoſtiã pudicitiæ, hoſtiã iuſticiæ, hoſtiã ſanctitatis. &c. Et
Idem. iterũ ibidem, uerſus finem. Omnes (inquit) quicũq; unguento ſacri D
chriſmatis delibuti ſũt: ſacerdotes effecti ſũt: ſicut & Petrus ad oẽm
dicit Eccleſiam. Vos autem genus electum: & regale ſacerdotium,
& gẽs ſancta. ¶ Quomõ aũt hoc intelligi debeat, ſubiũgẽs declarat
dicens. Sed & uniſquiq; noſtrũ habet ĩ ſe holocauſtũ ſuũ: & holocau
Quomõ q ſti ſui ipſe ſuccẽdit altare, ut ſemp ardeat. Ego ſi renũciẽ omnib⁹ quæ
libet fide/ poſſideo, & tollẽ crucẽ meã & ſequar Chriſtũ: holocauſtũ obtuli ad
lis pt offer altare dei. Aut ſi tradidero corpus meũ, ut ardeã, hñs charitatẽ, &
re ſacrifici gloriam martyrii cõſequar: holocauſtũ me obtuli ad altare dei. Si di
um deo. ligã fratres meos, ita ut aĩam meã ponã pro fratrib⁹ meis: ſi pro iuſti
cia, pro ueritate, uſq; ad mortẽ certauero: holocauſtũ obtuli ad alta/
re dei. Si membra mea ab omni concupiſcentia carnis mortificaue/
ro: ſi mundns mihi crucifixus ſit, & ego mundo, holocauſtum obtu
li ad altare dei: & ipſe meæ hoſtiæ ſacerdos efficior. Hæc Origenes.
Saceedos Nã ſacerdos ex ui uocabuli ſecũdũ q tripliciter deriuat', Sic triplr̃ di
triplr̃ dr̃. citur. Vno mõ dr̃ ſacerdos, ſacris donatus. Et hoc mõ quilibet & qli/
Primo. bet bene uiuẽs (ſicut oſtẽſum eſt) ſacerdos dr̃. Scd'o mõ dr̃ ſacerdos,
Secundo. qſi ſacra dãs. Tertio modo dicit' quaſi ſacra docẽs: ut euangelizans.
Tertio. & his duobus modis, hoc nomẽ propriæ cõuenit præſbytero: qui ſa/
Ad ſecũdã cramenta eccleſiæ aliis adminiſtrat, & officiũ docẽdi populũ habet.
obiectionẽ AD ſecundam autẽ obiectionẽ, nunc reſpondendum eſt. Sed
reſponſio. pro maiori, clarioriq; ſolutione: aduertere neceſſe eſt lectori: q pro

Eccleſiæ

A Eccleſiæ uniuerſalis noīe, intelligi debet collectio oīum fideliū ī charitate exiſtētiū (ut optime declaraui alio in libello de ptāte papæ: pulchras, uariaſq́ȝ dādo diſtinctiones circa hoc nomen Eccleſia) quæ q̄ dē Eccleſia: q̄uis dicat̄ corpus Chriſti myſticū, ad ſimilitudinē corporis humani: iuxta Apl̄m, Multi unū corpus ſumus In xp̄o: tamen duplex extat differentia inter corpus myſticū & naturale. Vna ē ꝙ mēbra oīa corporis naturalis ſunt omnia ſimul iūcta cum corpore. Myſtici uero corporis membra omnia ſimul nō ſunt: nec q̄tum q̄dē ad eſſe naturæ, nec q̄tum ad eſſe gratiæ: ut patet. Altera ē differētia: quia omnes partes naturalis corporis, unum totum conſtituunt ſubiectū capax alicui⁹ formæ eiuſdem numeralis. Nō ſic autem tota Eccleſia: quam cum inuicē in unū ſe colligere prohibeant longitudo tēporis, diſtātia locorum, & imbecillitas humanæ carnis. Hinc nō uidet̄ rōnabiliter poſſe dici ꝙ claues ſint datæ uniuerſali Eccleſiæ (cū actiones ſint ſuppoſitorū) ſecundū aggregationem, ut pote uni toti aggregati: cū uia humana, tota ſimul aggregari impoſſibile ſit. Quod ſi obiiciatur Eccleſiam uniuerſalem eſſe unā unitate fidei, ſpei, & charitatis. intelligi debet ꝙ Eccleſia ſit una non unitate ſuppoſiti, ut patet: ſed unitate obiecti: qua. ſ. omnes fideles, qui numero & merito ſunt

Roma. 12. Duplex diferētia iter corp⁹ myſticū & naturale.

Obiectio.

Solutio.

B in Eccleſiæ corpore, idem credunt, idem ſperant, idem amant.

Cum iā pateat clauiū ordinis ptātem nō eſſe datā toti Eccl'iæ. i. omnib⁹ membris cōiunctīm. nūc uidendū eſt, ſi ſi datæ ſint claues oībus membris Eccleſiæ diuiſīm: & cōſtat ꝙ nō. Probat̄ multipliciter. ℣ Primo rōne ordīatiōis: quia Eccleſia eſt monarchica. ſ. ſcd̄m typū: formā, & regulā Eccleſiæ triūphantis ordinata. ſicut oſtēſū fuit Moiſi. Vide oīa, & fac ſcd̄m exēplar q̄d tibi ī mōte mōſtratū ē. Vñ Apl's. Omnia hæc exēplaria ſūt cœleſtiū. Et Iob. Nūquid noſti ordinē cœli & rōnē ei⁹ pones ī terra? Super quo Gregorius. Ordo q̄dē cœli (iq̄t) ī terra ponitur, hoc eſt, ī militāti Eccl'ia: cū a triūphantis Eccl'iæ exēplari, militans diſponitur & formatur. Sicut ergo in Eccleſia triumphanti eſt debitus ordo, ſic ꝙ una hierachia angeloꝝ eſt ſuperior altera: & ī eadem hierarchia adhuc eſt ordo ſupremus, medius, & infimus. Sic in hac militanti Eccleſia, poteſtates debent eſſe differentes, & diſtinctæ: ita ꝙ ſit una ſuprema poteſtas. Et hæc eſt papæ: ut optime probaui in præmemorato libello. Debet altera eſſe media, & hæc eſt Epiſcopi. & infima, quæ eſt ſimplicium ſacerdotum. Sed ſi omnes eandem haberent Chriſtiani auctoritatē in quocunq; uerbo & ſacro: iam ſic ceſſaret omnis præſidentia: cōtra ſacram ſcripturam (ut habitum eſt ſupra) euacuabiturq; omnis ordo, & ſubintroducet̄

Probat nō eē datas eccleſiæ claues oīb⁹ ei⁹ membris.

Rō prima

Exodi. 25.

Hebr. 9.

Iob. 38.

Gregori⁹.

Quid ſit ordo. confuſio. Quid enim aliud eſt ordo (in quo uniuerſi bonũ conſiſtit) C
q̃ (dicente Auguſtino. ix. de ciuitate dei.) parium diſpariũq; rerum, ſua
Augu. cuiq; loca tribuens diſpoſitio? Si enim (inquit Auguſtinus) oĩa eſſent
æqualia, iam nõ eſſent omnia: ſed unũ. Ideo dicit parium diſpariũq;
rerum, &c. Si omnes principes, ubi ſubditi? Si omnes docti, ubi igna
Cant. 6. ri? Si omnes ſacerdotes, ubi layci? Et quomodo eſſet Eccleſia, ut ca-
ſtrorum acies ordinata? Neceſſario ergo fatendum eſt rõne ordina-
tionis, claues eccleſiæ non eſſe æqualiter datas oĩbus xpianis: ſed il-
lis tñ, q ad hoc ſpãliter eligunt & ordinant ab epis p ordinis ſacrm.
Secũda ratio. Secundo hoc idem patet ratione figurationis. Nam ueteris te-
Aug. ſtamenti ſacerdotium, figura fuit ſacerdotii noui teſtamenti. Vnde
Aug. in homelia, quæ legitur dominica. xiii. poſt penthecoſten, ait
Sacerdotiũ iudeorum nemo fere fideliũ dubitat figurã fuiſſe ſacerdo-
tii regalis, quod eſt in Eccleſia, quo cõſecrant oẽs ptinentes ad cor-
pus xpi ſummi & ueri principis ſacerdotũ. &c. Sed in ueteri teſtõ ex
quo tẽplũ fuit factũ, ſolis ſacerdotibus licebat offerre ſacrificiũ: ut ſcri
Leuit. 14. bitur in Leuitico. Sicut enĩ (dicit dñs) p pctõ: ita & pro delicto ad ſa-
2. Paralip. cerdotem ptinet hoſtia. Vñ & lib. ii. Paralippo. dr. Obtulit uniuerſa
29. multitudo hoſtias, & laudes, & holocauſta mẽte deuota. Porro nu-
merus holocauſtorum, q̃ obtulit multitudo hæc fuit. Tauros. lxx. arietes D
cẽtũ. agnos. cc. ſctificauerũtq; dño boues ſex centos: & oues tria mi-
lia. Sacerdotes uero pauci erãt, nec poterãt ſufficere: ut pelles holo-
cauſtorum detraherẽt. Vñ & leuite frẽs eorum adiuuerũt eos, donec ĩple
retur opus, & ſctificarent antiſtites. Ergo ſi figura fuit uera, & de-
beat ei ueritas correſpõdere: patet propoſitum & intentum noſtrũ.
Tertia rõ. Tertio, rõne inhabilitatis: quia maior pars hoĩum: utputa mu
lieres, quæ ſunt de Ecclia, pueri, ruſtici carentes lrĩs: mẽte capti, fu-
rioſi, inſenſati, & ſic de pluribus aliis: eſt inhabilis ad talem tantãq;
auctoritatem accipiendam, & exequendam. Hoc ſacra teſtantur con
cilia: docẽtq; ſimul & hyſtoriæ, claues Eccleſiæ, ſolis ſacerdotibus
Quõ itel ligi debẽt ſctõrum patrũ auctoritates dicentes claues datas eſſe uli eccleſiæ. eſſe conceſſas: ut patet ea perſpicientibus, & eas. Nonne etiam legi-
tur (& in officio iugiter memoratur) in legendis, & uitis ſanctorum
martyrum ſummorum põtificum, beati Petri Apoſtoli ſucceſſorum:
numerus preſbyterorum, & Epiſcoporum, quia ſinguli ſeorum ordina
ti fuere? Quippe, Arbitror eos hoc nõ feciſſe, ſi nouiſſent ipſi oẽs
xpianos claues hr̃e Ecclĩæ: oẽſq; pariter ſacerdotes eſſe, hũtes eadẽ
ptãtem in quocunq; uerbo, & ſacramento.
Nõ igr̃ cũ dũt ſcti pr̃es q Eccliæ uli date ſũt claues, erit uerus intel
lectus q date ſint oĩbus mẽbris diuiſim, aut cõiũctim: ſicut accidit ĩ prin
cipatu

A pricipatu polytico. Sed ideo dicũt datæ claues uniuerſali Eccleſiæ: qa datæ ſunt primũ Petro capiti: atq; Apoſtolis i ordine ad Petrum, a quo Petro ad ſucceſſores apoſtolorũ, ac alios Eccleſiæ p̄latos trãſi rent uſq; ad finem ſæculi: & in his locis in quibus coleret Chriſtus. Vnde cum Petrus pro ſe, & omnibus prælatis claues accepit: dicit quoq; eaſdem Eccleſiam accepiſſe. Tum propter unitatẽ capitis, ac membrorum Eccleſiæ, Tum etiam, quia maior pars Eccleſiæ claues accepit. Datæ ſunt eñ Eccleſiæ, i epiſcopis, & præſbyteris. Vñ Hieronymus ſuper illud Mat. Tibi dabo claues regni cœlorum. Habẽt (inquit) iudiciariã poteſtatem omnes Apoſtoli. habet etiam omnis eccleſia in epiſcopis & præſbyteris. Tum quia datæ ſunt ſuccedentibus per uaria tempora in Eccleſia. Inde dicuntur claues Eccleſiæ: qa per eas patet ingreſſus in eccleſiã: et qa Eccleſia multũ operatur in ipſis. quomõ & ſacramẽta dicũt eccleſiæ. Ideo Apl̃us loquens de gradib⁹ Eccleſiæ, quib⁹ poteſtas clauiũ a deo cõmiſſa eſt, ait. Dedit quoſdã quidẽ Apoſtolos, &c. Itidẽ ad Romanos, poſtq̃ dixit apoſtolus. Multi unũ corp⁹ ſumus in xp̃o: ſinguli autẽ alter alteri⁹ mẽbra, ſubinfert. Habẽtes donationẽ ſecundũ gratiã, quæ data eſt nobis, ſiue prophetiã ſecũdũ rõnem fidei, ſiue miniſteriũ .glo. eccleſiaſticũ.

Hieronymus Mat. 16.

Epheſ. 4.

Roma. 12.

B Ex quibus uerbis, habet q; auctoritas miniſterii Eccleſiæ nõ datur, aut fuit data toti Eccleſiæ: ideſt, omnib⁹ mẽbris: ſed ſingularib⁹ mẽbris: ut eſſent qui miniſtrarẽt, & qbus miniſtraref: qui p̄eſſet, & qb⁹.

Reſpõſio ad dictum Auguſti.

Quod aũt dicit Aug. Petrus quãdo claues accepit, Eccleſiã ſanctã ſignificauit. Hoc dixit ad oſtendendum q; auctoritas prælatorum Eccleſiæ, ex auctoritate Petri dependeat. Nam propter unitatem capitis cũ membris, quæ cõueniunt ſolummodo capiti, nõnunq̃ corpori attribuunt: ſicut & dicit homo calu⁹. quis caluicies ſoli capiti cõueniat. Quamobrẽ, ut p̄fundius itelligas: quomõ uniuerſali Eccleſiæ conceſſum dicatur, quod Petro, ac ſacerdotib⁹, & cæteris prælatis p̄ Petrũ: memẽto uerborũ gloſæ p̄s. xvii. q̃ originaliter ſunt btĩ Aug. dicentis. Attẽde regulã unitatis capitis. Quaſi eñ una perſona eſt caput & corpus. Ideoq; una uoce utit. Quædã eñ ſoli capiti cõueniũt: quædã ſolis mẽbris, quædã & capiti & mẽbris. Itẽ quæ mẽbris cõueniunt, q̃dã præteritis, quædã præſentib⁹, q̃dam futuris. quædã perfectis, q̃dã imperfectis cõueniunt. Et tñ in tanta diuerſitate una uoxẽ, & quaſi una p̄ſona loqui uidetur &c. Non ergo dicẽdũ eſt q; poteſtas clauiũ ſit data uniuerſali Eccleſiæ pro oĩb⁹ mẽbris. Sed ſolũmodo p̄ p̄ſonis determinatis: ut epiſcopi, & curati, ac reliqui ſacerdotes. Vñ Ambro. in lib. de p̄nia, loquẽs de p̄tãte ligãdi & ſoluẽdi, inqt. Recte

Glo.

Ambroſi⁹

ergo eccleſia utrūq; uēdicat, q̄ uero ſacerdotes habet. Sed de hac ma C
teria lati⁹, & diffuſius tractatū ē i ſepenominato lib. de ptāte papæ.

Rñſio ad Origenē. Ad dictū autē Origenis, rñdeo cū diſtinctiōe. q duplices ſunt claues. Vnæ quidē ptātis, q̄ in ordinē & iuriſditionē diuiduntur. Aliæ ſunt claues iuſtitiæ, oib⁹ ueris chriſtianis cōmunes, qbus regna celorum qs ſibi aperit, inq̄tum p uirtutis bonæ opationē, ad diuinā gratiā ſe diſponit habēdā: deoq; illā infundēti cōſentit: iuxta illud Apocalipſis. Ego ſto ad oſtiū & pulſo: ſi qs mihi aperuerit, itrabo ad eū, & cænabo cū illo. De his ergo clauib⁹, loqui intēdit Origenes. Vnde in pfato loco, poſt allatā auctoritatē eadē uerba ſua exponēs, ſub infert dicēs. Poſt hæc uideamus quomō dictū eſt Petro, & oī fideli, q Petrus eſt. Dabo tibi claues regni cœlorū. Et primū quidē arbitror cōſequēter dñm prius dixiſſe. Sup hāc petrā ædificabo eccleſiā meā, & por. inſe. nō præ. aduerſus eā. & poſtea, tibi dabo claues regni cœlorū. Dign⁹ eſt eñi ab eodē ipſo uerbo accipere claues regni cœlorū, q obſtruſit portas iferorū: ut nō pualerēt aduerſus eū. Quaſi pmiū eñi in ſcdo loco dātur claues regni cœlorū ei, qui potuerit uirtutibus portas obſtruere inferorū: ut ipſe ſibi aperiat portas regni cœloꝶ, q̄ clauſæ ſunt eis, q a portis iferorū uincunt̄. Et ingredit̄ qui qdē caſt⁹ eſt, p aliquā caſtitatis portā, ipſa caſtitate ſibi eā aperiente, ut claue. D
Qui aūt iuſt⁹ eſt, itrat pfectā iuſticiæ portā, q̄ aperit̄ claue iuſticiæ. Et ſic i ſingulis oibuſq; uirtutib⁹. Oīs eñi ſpecies uirtutū: cū qs eā cæperit opari, q̄ſi ipſa ſe adaperit aū eū, q acceſſerit ad eā ex corde: dño uidelicet, eā aperiētep grām ſui ei, q a portis iferoꝶ nō fuerit uict⁹ ut inueniat̄ eadē uirt⁹, & porta eſſe, & clauis portæ: & tot iueniantur claues, quot & portæ. Forſitā aūt & unaquæq; uirt⁹, regnū eſt cœloꝶ & omnes ſimul ſunt regnum cœlorum. Secundum hoc, qui conuerſatur ſecūdum uirtutes, iā uidetur eſſe in regno cœloꝶ. hæc ille.

Vide quō oēs fideles habeāt claues regni cœlorum.

Apoc. 3. d.

Mat. 16. c.

Ad ultimū obiectū reſpōſio. Ad ultimā obiectionē. q̄ dr̄ q ſolis Apl'is dictū eſt. Accipite & comedite, hoc facite. ſimiliter: Ite & baptizate. Dico q nō eſt ſimile: q illud eſt ſacrm primū, & neceſſariū: nec i tāta ueneratiōe habēdū. Sicut eñi ipſi Apl'i e poſuerūt facto, aliter eſt cōmiſſū ſacrm baptiſmi: aliter ſacrm euchariſtiæ. Sicut eñi ipſi i eccl'ia inſtituerūt: patet q indifferenter baptizari pmiſerūt: ſed ſpeciale ptātem, & auctoritatē pſonis ſpecialib⁹ cōtulerūt, ad ſacrm euchariſtiæ cōficiedū: quā qdē ptātem d cim⁹ ordinē: & pſonas illā habētes ſacerdotes appellam⁹.

Luc. 22. b.

Mat. 28. d.

Reſpōſio ad uerba Mar. i pri ❡ SED & nūc reſtat reſpōdere nō ad iniurias, & nenias, ac delyramenta: ſed ad illud quod uidetur ex ſacra probare ſcriptura, cū dicit. Sacerdotium nihil aliud eſt q̄ miniſterium; iuxta illud Apl'i.

Sic nos

A Sic nos exiſtimet homo ſicut dei miniſtros:& diſpenſatores miniſte cipio hu⁹
riorum dei.&c.Hoc totum concedo.Sacerdotium uidelicet,eſſe mi- tractat⁹ de
niſterium diuini uerbi,& eccleſiaſticorum ſacramentorum,diuina- ordine de-
rumq́; rerum.Sed negatur corrolarium,quod ſubiungit dicens . Ex ducta.
quibus fit,ut is qui nõ prædicat uerbũ,nequaq̃ ſit ſacerdos.Licet eñ 2.coꝝ.4.
merito & digne nõ ſit ſacerdos:eſt tamen ſacerdos , quia cõſecratus
ad diuina ſacramẽta cõficienda,pertractanda,aliiſq́; adminiſtranda.
Patet hoc per Apoſtolum in epiſtola ad Hebreos,ubi dicit.ꝙ omnis Hebr.5.a.
põtifex cõſtituit,ut dona & ſacrificia offerat pro peccatis.Et in alio 1.Tim.5.c
loco etiá inquit.Qui bene præſunt preſbiteri ,duplici honore digni
habeant:maxime q laborant in uerbo,& doctria.Quo ex dicto,cla
re cõiicit,quoſdá fuiſſe tempore Pauli præſbyteros:qui licet prædi
cationibus nõ inſiſterent,quia non omnibus datum eſt:ſed tñ diui-
na deuote pſoluerent officia,adminiſtrãdo ſubditis eccleſiaſtica ſa-
cramẽta.Tamẽ eos præcipit honorari duplici honore.ſ.reuerẽtia &
adminiſtratione neceſſariorũ:quia licet laborare debeát ad exercitiũ
laboritio quod pertineat ad honeſtatẽ:nõ tamẽ debent ſe ĩplicare ne 2.Tim.2.a
B gociis ſæcularib⁹.Quare & alibi dixerát.Neſcitis quoniam qui in ſa 1.coꝝ.9.b
crario operantur:quæ de ſacrario ſunt edunt.Et qui altario deſerui-
unt:cũ altario ꝑticipát.Vñ Aug.lib.de operib⁹ monachoꝝ,dicit. Si Auguſtin.
euágeliſtæ ſunt,fateor habẽt ꝑtátem uiuẽdi de ſumptibus fideliũ.ſi
miniſtri altaris,diſpẽſatores ſacroꝝ:unde ſibi iſtá nõ arrogant,ſed
plane uẽdicát ꝑtátem.& hoc iõ,qa ſacrificiũ altaris ubicũq́; agat,cõe
eſt toti ppl'o fideliũ.&c.Sed lõge magis eos ſacerdotes uenerari iu-
bet Apl's,q laborát ad aliorũ inſtructionẽ,i uerbi dei ꝑdicationẽ.Et
hoc eſt qđ ſubiũgit i ꝑadducta auctoritate,dicẽs.maxime q laborát 1.Tim.5.c.
in uerbo & doctria.Probás cõſequẽter p ſcripturá,ꝙ neceſſaria ſint
eis adminiſtráda. Et primo p dictũ ueteris teſtamẽti inquiẽs. Nõ alli Deut.25.
gabis os boui trituráti.Per hec figuraliter præceptũ fuit ꝙ nõ negẽ
tur neceſſaria prædicatori ,qui triturat in area dñi.Secũdo per dictũ
Chriſti.Dignus eſt oꝑarius cibo ſuo. ¶ Præterea ipſe Luth.uno ĩ lo Luc.10.
co dicit.Oẽs chriſtiani ſunt ſacerdotes hñtes eandẽ ꝑtátem in quocũ
q́; uerbo,& ſacramento.Alibi uero dicit.Sacerdotes,q nõ ꝑdicant,
nequaq̃ ſunt ſacerdotes,ſed ydola q̃dá uiua nomẽ ſacerdotii haben
tia.*; Ergo idiote,& quotquot apud eum ſunt Chriſtiani non præ-
dicantes,ydola ſunt uiua. ¶ Fateri igitur neceſſe eſt;(ne etiam
aliorum crimina mulcere uideamur) ꝙ qui ordinantur,& conſe- Cõcludit.
crantur in præſbyteros,licet ſacerdotes ſint,poteſtatẽ hñtes cõficiẽ
di,ligandi,& ſoluẽdi:nõ tñ merito nec digne;imo dãnabiliter ſacer-

Quod ſit proprium & principale officium ſacerdotum.

dotes ſunt, & ueluti pſumptuoſi, & temerarii ſacerdotalē ſibi uēdi- C
cātes dignitatē: ſi legē dñi ignorāt, & nō prædicēt cū poſſunt, locis,
& tp:bus opportunis: qa (ut uerū fatear) propriū eoꝝ offm̄, ad qđ
obligant̄, eſt pdicare, & legem Chriſti pſcrutari. Vnde Hiero. ſup
illud Malachiæ dictū, qđ quidē deducit Lutherus in pbationē ſui cor
Malach. 2. relarii. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſciētiam, & legē ex ore eius ex-
Hiero. quirent &c. Labia (inquit) ſacerdotis cuſtodiūt ſciētiā: non dixit pfe-
rent, ſed cuſtodient, ut loquant̄ in tpe: dentq́ꝫ conſeruis cibaria intē
Aggei. 2. pore ſuo. Et legem requirent ex ore eius. In Aggeo hoc idē ſcribit̄
Interrogate ſacerdotes legē dñi. Ad ſacerdotis ptinet diſciplinam,
interrogatū rñdere de lege. Qui ſi ignorantiā in cæteris diligentem
in ſcripturis ſanctis obtēderit negligētem, fruſtra iactat dignitatē:
Titum. 1. cui⁹ opera nō exhibet. Hoc eſt qđ Apoſtolus Paulus ſcribit ad Titū:
2. Tim. 3. d ut potēs ſit exhortari in doctrina ſana: & cōtradicētes reuincere. Et
ad Timotheū. Quoniā ab infantia ſacras lr̄as noſti, quæ te poſſint
Idē Hiero. inſtruere ad ſalutē. Et rurſus in leuiticū (& habet̄. xxxvi. diſt. c. ſi qs)
idem ait. Sacerdotis eſt legis ſciētiam habere: nō bellis, ſed orōnib⁹
Idem. uacare. Et ſuper Eſa. (& etiam ponit̄. xxxix. diſt. c. ſi iuxta.) Si iuxta
(inquit) apl̄m Paulum, Chriſtus dei uirtus eſt, & dei ſapiētia: & q ne D
ſcit ſcripturas neſcit dei uirtutē eiuſq́ꝫ ſapientiam. Scripturarū ergo
Chryſo. ignorantia, Xp̄i eſt ignorātia. Vt em̄ Ioannes inqt Chryſoſtom⁹ lib.
vi. dialogoꝝ inter ip̄m & magnū Baſiliū. c. i. In hoc cōſtitutus eſt ſa-
cerdos (ſicut Ezechiel dicit) ut etiam alios clamore ſermonis ſui in-
Decretum cōcilii Toletani. ſtruat, & denūciet aſperū bellum. Vnde & in cōcilio Toletano legit̄
(& habet̄. xxxviii. di. ignorātia.) Ignorātia mater cunctoꝝ erroꝝ,
maxime a ſacerdotibus dei euitanda eſt: qui docēdi officiū in populo
dei ſuſceperūt. Sacerdotes legere admonētur ſacras ſcripturas, Pau
2. Tim. 3. d lo Ap̄lo dicente ad Timotheū. Attēde lectioni, & exhortationi, do-
ctrinæ: & ſemp pmane in his. Sciant ergo ſacerdotes ſacras ſcriptu-
ras, & canones: & omne opus eoꝝ in pdicatione & doctrina cōſiſtat:
atq́ꝫ ædificent cunctos, tam fidei ſcientia: q̄ opeꝝ diſciplina. Hæc ibi.
Inuectiua in malos & ignorātes ep̄os ac ſacerdotes. Sed hodie (prohdolor) multorum opus ſacerdotū, Epiſcoporūq́ꝫ,
& Cardinalium, nō in hmōi actibus cōſiſtit: ſed in diſcutiendis bn̄fi-
cioꝝ redditibus, in Symonia, in equis, mulis, canibus, & cōcubinis.
Et teſtor deū: qa ſi non agnoſcerē Chriſti fidē & doctrinā eius uerā:
illoꝝ aſpiciēdo uitā, malā quidē & peſſimā, Iudeꝰ efficerer. Sed relin
quāt̄ hæc ſuo loco, & tpe, uiua uoce diſceptāda. Nec aſcēdat nūc os
meū in coelū. Satis detegi illoꝝ ſcabiē, alio ī libello, de ptāte papæ,
quā illi deus contulit in ædificationē Xp̄iani pp̄li, nō ī deſtructionē.

Ad aliam

A Ad aliam autē auctoritatem, uidelicet, Oſeæ, per Lutherum de-
ductam. Quia tu repuliſti ſcientiam: repellam te & ego, ne ſacerdo- Rñſio ad
tio fungaris mihi &c. Reſpondet diuus Hieronymus, lib. i. in Oſeā auctorita-
c. iiii. totam exponens auctoritatem, quæ ſic incipit. Nocti aſſimila- tem Oſeæ
ui matrem tuam: & diſſimilatus eſt populus meus, quaſi non habēs pphetæ.
ſcientiam. Quia tu ſcientiam repuliſti, & ego repellam te, ne ſacer- Hierony.
dotio fungaris mihi: oblita es legi dei tui, &c. Non φ alia (inqt Hie- Oſeæ. 4.
ronymus) ſit mater, & alii filii, matrem uocat & filios. ſed quomodo
dominus loquens ad populum Iudeorum dicebat. Hieruſalem hie-
ruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt: Luc. 13. g.
quotiens uolui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pul
los ſub alas, & noluiſti. Nō φ alia eſſet hieruſalem, & alius populus
eius: neq; abſq; populo ad cementa urbis, & ligna, & lapides, loque-
batur. Sic mater uocatur populi frequentia, & omnis turba natio-
nis hebreæ ad quam loquitur. Filii autem, uel ſinguli ex populo, uel
per oppida, uillaſq; diſperſi. In nocte ergo ac tenebris captiuitatis,
& mœroris, & ꝑmētis anguſtiæ traditur iſrael: & populus eius æter
no ſilētio conticeſcit, quia non habuit legis ſcientiam, nec dei præce
pta ſeruauit, recepitq; quod fecerat. Ipſa enim dei repulit legem. Et
B ideo ſacerdotium perdidit in æternū, colens uitulos aureos in Dan,
& Bethol. Et quia oblita eſt legis dei, & penitꝰ Egyptiis ſe idolis mā-
cipauit. Iccirco & dominus obliuiſcetur filioꝝ eius, tradens eos æter
næ captiuitati. Qui enim ignorat ignorabitur. Et in pſalmis legimꝰ. i. Coꝝ. 14
Neſcierunt neq; intellexerunt: in tenebris ambulant. Omnia quæ ps. 81.
dicuntur ad decem Tribus: referre poſſumus ad hereticos, qui relin
querunt regnum Dauid, & hieruſalem, ideſt, Chriſtum, & Eccle-
ſiam. Et ideo æterna nocte cooperti ſunt: nec habent ſciētiam dei: &
repelluntur a domino, ne ſacerdotio fungantur ei: & filiorum quos
genuerunt, nunq̄ meminit: quia filii alieni facti ſunt ei. Hæc ille.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE C

Probat nũc ſacr̃m Euchariſtiæ.

QVo ad quartũ ſacr̃m uidelicet, Euchariſtiæ, ſcio me enodandũ fore plurima. Nãq; hac in materia Martinus diutius imoratus, plura miſcuit uenena. Verũ qa res ipſa ſubtiliſſima eſt, & lõge alios mẽtis oculos q̃rit: q̃ humana cõſuetudo ĩ quotidie uitæ actib⁹, quos habere ſolita eſt. Illũ tñ admoneo, ut p ea, per q̃ ducendũ eũ exiſtimo, libẽs pergat: nec noſtro quodã neceſſario circuitu defatigat⁹, egre tolleret aliquanto ſetardius ad id quod cupit peruenire. Nam prius, ſacramentum iſtud Euchariſtiæ ab ipſo Chriſto inſtitutum, paucis oſtendam uerbis, cum & ipſe hoc non neget. Quo oſtenſo, ad propoſitiones eius erroneas, hoc circa ſacramentum conſcriptas, ſtillum meum uertam.

Quare inſtitutũ ſit Euchariſtiæ ſacr̃m

Quia eñ dulciſſim⁹ Ieſus corp⁹ aſſumptũ, abſtractur⁹ erat ab oculis fideliũ, & illatur⁹ ſyderib⁹: neceſſe erat, ut die cenæ ſacr̃m nobis corporis & ſanguinis cõſecraret: ut coleret̃ iugiter myſteriũ, qđ ſemel offerebat̃ ĩ p̃ciũ: ut qa quotidiana & idefeſſa currebat p oium ſalute redẽptio, ppetua eſſet redẽptiõis oblatio, & perennis uictima illa uiueret ĩ memoria, & ſemp p̃ſens eſſet ĩ gr̃a uera, unica, & pfecta hoſtia, fide eſtimãda, nõ ſpecie: neq; exteriori cenſenda uiſu: ſed D

Iohan. 6. f. interiori affectu. Vñ cœleſtis cõfirmat auctoritas: qa caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt pot⁹. Diſcedat igit̃ oẽ ĩfidelitatis ambiguũ: qm̃ quidẽ, q author eſt muneris: ip̃e ẽ etiã teſtis ueritatis. Nã inuiſibilis ſacerdos, uiſibiles creaturas ĩ ſubſtãtiã corporis & ſã

Mat. 26. c. guinis ſui, uerbo, ſecreta ptãte cõuertit. Sic eñ legim⁹ in Mattheo. Cenãtibus autẽ diſcipulis, accepit Ieſus panẽ, & b̃ndixit, ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis. & ait. Accipite & comedite, Hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens. Bibite ex hoc omnes. Hic enim ſanguis noui teſtamenti, qui pro multis ef-

Hierony. fundetur in remiſſionem peccatorum. Super quibus uerbis, Hiero. ſuper Mattheum ſic ait. Poſtq̃ paſcha fuerat impletum, & agni carneſcum Apoſtolis comederat, aſſumit panem qui confortat cor hominis: & ad uerum paſchæ tranſgreditur ſacramentum: ut quomodo in figuratione eius, Melchiſedech ſummi dei ſacerdos panem & uinum offerens fecerat: ipſe quoq; ueritatem ſui corporis & ſanguinis repræſentaret.

Mar. 14. c. In Marco etiam eadem quæ & apud Mattheum, habetur ſententia. Sic enim ſcriptũ eſt. Manducantibus illis, accepit Ieſus panẽ, & b̃ndicens

A & benedicens fregit, & dedit eis, & ait. Sumite, hoc eſt corpꝰ meum.
Et accepto calice gr̃as agẽs dedit eis. Et biberũt ex illo oẽs. Et ait illis.
Hic ẽ ſanguis meꝰ noui teſtamẽti, q ꝑ multis effundetᷣ. Lucas autem
ſcribit. Et accepto pane, gr̃as egit, & fregit, & dedit eis dicens. Hoc Luc. 22. b.
eſt corpus meũ, qđ pro uobis datur. Hoc facite i meã cõmemoratio
nem. Nõ eñ ſic eſt intelligẽdũ, ꝙ prius frãgeret & daret diſcipulis,
& poſtea diceret uerba cõſecratiõis: ſed magis ecõuerſo, qa Chriſtꝰ
dedit Apoſtolis ſuis corpꝰ ſuũ cõſecratum. Et ideo, prius dixit uerba
cõſecrationis, q̃ ſunt. Hoc eſt corpꝰ meũ q̃ uerba, efficiũt quod figu
rant. Poſtea fregit & dedit: ac inde dixit. Hoc facite in meã cõmemo
rationem. Quia euchariſtiæ cõſecratio, eſt quædã dominicæ paſſio
nis rememoratio. Et propter hoc, cõficitur Euchariſtia ſub duabus
ſpeciebus ſcilicet panis & uini. quia i paſſione, ſanguis fuit ſeparatꝰ
a corpore: Ideo ſubdit Lucas. Similiter & calicẽ poſtq̃ cenauit, dicẽs
Hic eſt calix nouũ teſtamentum in ſanguine meo, qui pro uobis fun
detur. Horum uerborum memorãs Apl̃us ad Corinthios ſcribens, 1. Cor. 11. c
ſacramẽtũ iſtud Euchariſtiæ a Chriſto inſtitutũ fatetur inquiẽs. Ego
enim accepi a domino, qđ & tradidi uobis: qm̃ dominus noſter Ieſus
B Chriſtꝰ in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agẽs fre
git, & dixit. Accipite & manducate. hoc eſt corpus meum, quod pro
uobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter
& calicem poſtq̃ cenauit dicens. Hic calix. &c.

¶ DE CONVERSIONE PANIS IN CORPVS XPI.

PROBATA huius ſacramẽti inſtitutiõe. Videamꝰ nũc ma
ledicta Martini Lutherii circa ipm̃ ſacr̃m. Sic enim in libro Propõ. Lutherii.
de cap. babyl. tracta. de ſacr̃o altaris, ſcribit. Credo firmiter
panem eẽ corpꝰ Chriſti. * ¶ Quã quidẽ propoſitionẽ, Facultas Cõdẽnatio theo. facu. Parriſieñ.
theologica ſcholæ Parrienſis hereticam ſic determinauit. Hæc
credulitas Lutherii, eſt abſurda, heretica, & olim damnata.

Sed Lutherus ſuam probans concluſionem, dicit ꝙ Eccleſia
ultra mille ducentos ãnos, ita credidit. Nec uſq̃, nec unq̃ de trãſſub Probatõ. i.
ſtantiatione (portẽtoſo. ſ. uocabulo, & ſomnio) meminerunt ſancti
patres: donec cepit Ariſtotelis ſimulata Philoſophia, i Eccleſia graſ
ſari in iſtis tricentis nouiſſimis annis. In quibus & alia multa per
peram ſunt determinata. quale eſt. Eſſentiam diuinam, nec gene
rari, nec generare. Animam eſſe formam ſubſtãtialem corporis hu
mani. & his ſimilia. ¶ Cur etiam non poſſit Chriſtus cor Probatio ſcđa.
pus ſuum intra ſubſtantiam panis continere, ſicut in Accidentibus?
Ecce ignis & ferrum, duæ ſubſtantiæ ſic miſcentur in ferro ignito: Similitudo.

ut quælibet pars ſit ferrum, & ignis. Cur nõ multo magis corp⁹ glorioſum Chriſti, ſic in omni parte ſubſtantiæ panis eſſe poſſit? C

Tertia ꝓbatio. Quid faciet? Chriſtus ex utero matris nat⁹ credit̃ illeſo. Dicāt & hic carnẽ illā uirginis interim fuiſſe anichilatā: ſeu (ut aptius dici uolũt) trāſſubſtātiatā: ut Chriſtus in accidẽtibus ei⁹ ĩuolut⁹, & tandẽ per accidẽtia prodiret. Idẽ dicendũ erit de ianua clauſa, & oſtio monumenti: per quæ illeſa intrauit, & exiuit.

Quarta ꝓbatio. Quid etiā ad Ariſtotelẽ dicẽt: q ſubiectum omnib⁹ ꝓdicamentis accidentiũ tribuit: licet ſubſtantiā uelit eſſe primũ ſubiectũ? Vnde apud eũ. Hoc albũ, hoc magnũ, hoc aliqd, ſunt ſubiecta, de quibus aliqd ꝓdicatur. Quæ ſi uera ſunt, quero. Si iō eſt trāſſubſtātiatio ponẽda, ne corpus Chriſti de accidente affirmetur? Nā idẽ periculũ manet, ſi p ſubiectũ intelligat qs, hoc albũ, uel hoc rotondum eſt corpus. Et qua rõne trāſſubſtantiatio ponit̃, ponẽda ẽ, & trāſaccñtatio pp ſuppõnẽ iſtā extremoꝝ, p eodẽ. Si aũt itellectu excedẽs, eximis accidẽs, ut nõ uelis ſubm, p eo ſupponere cũ dicis. Hoc ẽ corp⁹ meũ: cur nõ eadẽ facilitate trāſcẽdis ſubſtātiā pāis? ut & illā uelis ñ accipi p ſubiectũ, ut nõ minus in ſubſtantia q̃ accidẽte ſit, hoc eſt corpus meũ, ꝑſertim cum diuinum illud ſit opus uirtutis omnipotentis quæ tãtum & taliter in ſubſtātia: q̃tum & q̃liter in accidente põt operari? D

Quinta & fortior ꝓbatio. Mar. 14. c. Luc. 22. b. Sed ne nimiũ philoſophemur. Nõne Chriſtus uidet̃ huic curioſitati ꝓpulchre occurriſſe cũ nõ de uino dixerit. Hoc eſt ſanguis me⁹, ſed hic eſt ſanguis meus? Et multo clarius cũ calicis miſcet nomen dicens. Hic calix noui teſtamẽti eſt in meo ſanguine. Nõne uidet̃ nos uoluiſſe in ſimplici fide continere, tantum, ut crederemus ſanguinem ſuum eſſe in calice? Ego ſane ſi non poſſum cõſequi, quomodo panis ſit corpus Chriſti: captiuabo tamen intellectũ meũ ĩ obſequum Chriſti, & uerbis eius ſimplr̃ inherẽs. Credo firmiter nõ modo, corpus xp̄i eſſe in pane: ſed panẽ eſſe corp⁹ xp̄i. Sic eñ me ſeruabũt uerba,

Mat. 26. c. Vbi dicit. Accepit panẽ, gr̃as agẽs fregit & dixit. Accipite mãducate. Hoc (ideſt hic panis quẽ acceperat, & fregerat) eſt corpus meũ.

1. Coꝛ. 10. Et Paulus. Nõne panis quẽ frāgim⁹: participatio corpis xp̄i eſt? Non dicit in pane eſt: ſed ipſe panis eſt ꝑticipatio corpis xp̄i. Quid ſi philoſophia nõ capit? Maior eſt ſpiritusſanctus q̃ Ariſtoteles. Nunquid capit tranſſubſtantiationem illorum? cum & ipſi fateantur hic uniuerſam philoſophiam ruere? Quod autem in greco & latino pronomẽ hoc, ad corpus refertur, facit ſimilitudo generis: ſed in Hebreo, ubi neutrum genus non eſt, refertur ad panem: ut ſic liceat dicere. Hic eſt corpus meum. quod & ipſe uſus loquendi, & ſenſus communis probat

A probat ſubiectū.ſ.mōſtratiuū panis,& nō corporis,dū dicit.Hoc eſt corpus meum.Das iſt.mein.leyb.ideſt,iſte panis eſt corpus meum.

Sicut ergo in Xp̄o res ſe habet:ita & in ſacramēto. Non eñ ad corporalē inhabitationē diuinitatis, neceſſe eſt humanā trāſſubſtantiari naturā:ut diuinitas ab accidētib⁹ humanæ naturæ teneat̄.Sed integra utraq; natura,uere dicit̄.Hic homo eſt deus.hic deus eſt hō. Quod & ſi philoſophia nō capit.Et maior ē uerbi dei auctoritas q̄ noſtri ingenii capacitas.Ita in ſacramēto:ut uerū corpus, uerusq; ſanguis ſit,nō eſt neceſſe panē & uīnū trāſubſtātiari: ut Chriſtus ſub accidentibus teneat̄:Sed utroq; ſimul manente uere dicit̄.hic panis eſt corpus meū.hoc uinū eſt ſanguis meus.& ecōuerſo.Sic interim ſapiam pro honore ſanctoꝝ uerboꝝ dei,quibus per humanas ratiunculas non patiar uim fieri, & ea in alienas ſignificationes torqueri. Permitto tñ aliis opinionē alterā ſequi,quæ in decretali firmiter ſtatuitur.modo nō urgeant ſuas opiniones(ut dixi)pro articulis fidei a nobis acceptari ✱ Hec Martinus. Sexta & ultima cōcluſionis probatio.

¶ THOMAS ILLIRICVS.

PRIVS q̄ diſputatiōis capū aduerſus hāc tuā Martine, opinionē aggrediar.Pro oīum dicēdoꝝ maiori intelligētia:p̄cipue Cofutatio incipit opinionis lut.

B Sctoꝝ patrū auctoritatū,q̄s deducere cēſeo:qa i eis,qn̄q; dr̄ panis mutari i corp⁹ Xp̄i:qn̄q; cōuerti, qn̄q; trāſubſtātiari. Scire libet,Quomō ſe habeat cōuerſio ad trāſmutationē:& quō ad trāſſubſtātiationē? Dico itaq; q̄ mutatio multipliciter accipit̄ tā a philoſophis,q̄ a ſctīs. P̄nt aūt acceptiōes iſtæ ad tres reduci. ¶ Primo pōt accipi mutatio cōmuniſſime. Et ſic mutari,ē rē īcipere,ul̄ deſinere eē: aut ſe habere alr̄ poſteri⁹,q̄liter ſe nō habuit pri⁹ iſtātanee,ul̄ ſucceſſiue. Et ſic ē gen⁹ ad motū,& cōuerſionē:qa mot⁹ dicit ſucceſſionē:& cōuerſio deſitionē: q̄ nō iportat mutatio in ſp̄e.Silr̄ ad creationē,& annihilationē,& alterationē:qa i gn̄e iportat qcqd illi termini iportāt i ſp̄e. ¶ Scd̄o mō accipit̄ cōiter p̄ receptiōe alicui⁹ formæ ſubſtālis ul̄ accn̄talis de nouo,ul̄ dimiſſiōe talis formæ p̄habitæ inſtātanea,ul̄ ſucceſſiua. Et illo mō, materia prima,ſi fuiſſet creata ſub forma .i. ſimul creata cū forma,i iſtāti ſuæ creatiōis fuiſſet mutata:qa in illo inſtāti recepiſſet formā,quā ante hoc inſtans nō habuiſſet. ¶ Tertio modo accipitur proprie. Et ſic mutari,eſt ſubiectum preſuppoſitum recipere formam uel locum,prius non habitam,ul̄ habitum: uel talem inſtantanee,uel ſucceſſiue. Ex hoc patet.q̄ conuerſio non eſt mutatio ſecundo, uel tertio modis, ſaltem non oportet, ſed tm̄ primo modo:quia quod hiis duob⁹ modis ultimis mutat̄.nō deſinit Mutatio multipliciter ſumit̄ Primo. Secundo. Tertio.

Quod autem conuertitur deſinit eſſe.

Oñdit quõ ſe habet cõuerſio ad trãſubſtãtiationem.

Sed quomõ ſe habeat conuerſio ad trãſubſtãtiationẽ aduertẽdum, ꝙ eſt conuerſio quædam naturalis: quædam ſupernaturalis. Naturalis eſt quæ fit a principiis naturæ, ꝓſuppoſito ſubiecto utriq; termino: ut eſt cõuerſio aeris ĩ ignẽ. Supernaturalis eſt quæ fit actione diuina ſpeciali præter ordinem naturæ. Et iſta ſi fit inter terminos ſubſtantiales, dicitur tranſſubſtantiatio. Si inter terminos accidentales, poſſet dici tranſaccidentatio. Si inter terminum a quo, qui eſt ſubſtãtia, ad quem qui eſt accidens: poſſet circũlocutiue dici trãſſubſtantiæ accidentatio. Sic econuerſo, poſſet dici, tranſaccidentis ſubſtantiatio. Poteſt autem tranſſubſtantiatio ad propoſitum ſic deſcribi.

Diffinitio trãſubſtãtiationis. declaratio.

Eſt conuerſio ſubſtantiæ totius, in ſubſtantiam non habentẽ communem materiam cum priore. Conuerſio, ponitur loco generis ſeu pro genere: quia ubicunq; eſt tranſſubſtantiatio, ibi eſt conuerſio, & non econuerſo. Primum patet. quia in omni tranſſubſtantiatione, terminus a quo deſinit eſſe. Si enim maneret, non eſſet tranſſubſtantiatio: quia nihil trãſiret in aliud. Dicit̃ ſubſtãtiæ, ad excludẽdum trãſaccidẽtationẽ. Dicit̃ totius, qđ debet accipi mixtim. ideſt, cathegoreumatice, & ſincathegoreumatice ſimul, ut exponit̃ ipſm, & nihil ipſius quin ipſm. Per hoc excludit̃ generatio naturalis, ĩ qua D licet totũ cathegoreuma. i. integrũ tranſeat in totũ: qa generatio eſt

Diffinitio. gñationis

tranſitio huius totius: in hoc totũ. Si quidẽ in gñatione ignis ex aere totus aer corrũpit̃, & tot⁹ ignis ꝓducit̃ cathegoreumatice: nõ tamẽ quicqd eſt aeris corrũpit̃: qa materia quæ eſt primo ps aeris, & poſtea pars ignis, nõ corrũpit̃: ſed manet ſub utroq; termino. Dr̃ in ſubſtantiã, propter cõuerſionẽ ſubſtantiæ in accidens, quæ nõ eſt trãſſubſtantiatio: ſed magis tranſſubſtãtiæ accidẽtatio. Dr̃ ultimo, nõ habẽtem cõem materiã cũ alia, ſiue cũ priore: ꝓpter cõuerſionem formæ ſubſtãtialis p gñationẽ de nouo ꝓductã: qa licet ibi ſit cõuerſio toti⁹ formæ corruptæ, in formã productã, qa nihil formæ corruptæ manet: tñ nõ eſt trãſſubſtãtiatio, qa forma corrupta, & forma genita habent eãdẽ materiã cõem. Ex his patet ꝙ tranſſubſtantiatio ẽ ſpecies

Cõuerſio quid ſit. Ioã. 2. Exẽplũ de aqua ĩ uinũ conuerſa.

conuerſionis ſupernaturalis, & ſpecies cõuerſiõis in genere. Cõuerſio aũt eſt trãſitio unius in aliud. Et dicit duo. ſ. deſitionẽ alicuius rei, & ſucceſſionẽ alterius Sic eñ legit̃, aqua cõuerſa in uinũ in nuptiis, deſiit in hydriis aqua & ſucceſſit uinũ. hoc ẽ, ꝙ forma aquæ ĩ hydriis deſiit eſſe, & ſucceſſit forma uini in materia aquæ: uel tota aquæ ſubſtantia deſiit, tota ſubſtãtia uini ſucceſſit. Quippe fieri utrũq; potuit Quod aũt horũ factũ ſit, ipſe nouit q fecit. Sic in generatione naturali. i gnis

A rali. ignis ex aere, aer cōuertitur in ignē: dum corrupta forma aeris, ſucceſſit forma ignis. Sic albū uertitur in nigrum dum albedini deſinenti, ſuccedit nigredo. &c.

Sed & adhuc opportunū, immo neceſſariū eſt, uidere tranſſubſtantiationis poſſibilitatem. Pro cuius clariori intellectu, notari pñt aliquæ ꝓpoſitiões. ¶ Prima. Deus per ſuā omnipotentiam, pōt quā libet creatam ſubſtantiā ſcd̄m oēs ſuas partes ſi eſt compoſita, uel ſi fuerit ſimplex ſcd̄m totā ſuā & pfectā eſſentiā deſtruere. Patet: quia quicūq; producit, pōt deſtruere, cū facilius ſit deſtruere q̄ cōſtruere. Non em̄ quæcūq; ſubſtātia ex hoc ꝙ creata eſt, cōtraxit neceſſitatem eſſendi ſimpliciter: qa p ſui creationē nō ſequitur exemptionem a diuina potentia: Sed ſicut cōtingenter mere creata eſt: Ita cōtingēter mere a deo cōſeruatur. Pōt ergo deus ſubtrahere ſuā manutenentiā ſiue cōſeruatiōem reſpectu cuiuſcūq; ſubſtātiæ. quo facto, quelibet harū deſinit eſſe: qa ſine eius cōſeruatione uadit in nihilū, ſicut per eius cōſeruationē, ſaluat ur i eſſe. Et huic ſnīæ ſuffragat̄ illud Greg. Omnia (īquit) cito in nihilū tēderēt, niſi manus cōditoris ea teneret.

Propoſitiones aliq̄ circa trāſſubſtātiatiōis poſſibilitatem

Prima.

Probatio.

Gregorius i moralib⁹.

Secunda ꝓpoſitio.

B ¶ Secūda propoſitio. Deus pōt per eādem ſuam potentiam aliquā ſubſtantiam, totaliter nouam in eſſe producere. Patet. quia cum ſit infinitæ potentiæ, nō eſt eius potentia per productionem creaturarū iam actu productarū exhauſta: nec manus ſuæ potētiæ abreuiata: qa omnes illæ finitæ ſunt numero, & pfectione. Siquidē oīa fecit deus in numero, pōdere & mēſura. Ergo ultra has, pōt alias totaliter nouas ꝓducere. ¶ Tertia. Deus pōt eadē uirtute, qua primo res in eſſe produxit de pure nihilo: ipſas iam annihillatas ſcd̄m idē eſſe qd̄ habuerūt, reparare. Patet. quia non eſt maior ratio impoſſibilitatis: ut res reproducant̄ poſtq̄ in nihilum tranſierunt: q̄ ut producerentur poſtq̄ nunq̄ fuerunt. utroq; enim modo producuntur de pure nihilo ¶ Quarta eſt. Deus poteſt ſubſtantiam, quam de nouo ꝓduxit, ſimiliter eam quæ prefuit, & actu eſt: tranſferre ad locū ſubſtantiæ, quæ totaliter deſinit eſſe, & facere preſentē accidentibus deſinentis ſubſtantiæ cōſeruatis. Patet primū, quia minus eſt transferre q̄ creare. primum patet per prepoſitionē ſcd̄am. Ergo & ſcd̄m. Scd̄a pars propoſitionis etiā patet. quia accidentia cōſeruari ſine ſubiecto, nullam includit contradictionem. Ergo a deo negandum nō eſt. Preterea. Accidentia dependent ad ſubiectum tanq̄ ad cauſam extrinſecam. Quippe ſubſtantia non eſt de eſſentia accidentis: & ita extrinſeca accidenti. Sed omnē cauſalitatē cauſæ extrinſecæ, deus pōt ſupplere ꝙ nō ſubiiciatur accidētibus ſcd̄m ꝙ ea ſuſtentet. i. conſeruat.

Probatio.

Sapiē. 2.

Tertia.

Probatio.

Quarta.

Probatio.

Quinta. ¶Quinta. Poteſt deus ſubſtantiam deſtructã in loco i quo ꝓfuit reparare in ordine ad aliã eſſe deſinẽtẽ, etiã eã quæ actu eſt in loco ſuo: i quo actu eſt ad alterius ſubſtãtiæ deſitionẽ, cõſeruare: ita ꝙ eã ſi nõ eſſet de nouo produceret ad totalẽ deſitionẽ alteri⁹ ſubſtãtiæ i alio loco.

Probatio. Patet ex priorib⁹. & quia nulla hic põt aſſignari cã impoſſibilitatis: quia nulla omnino iplicat̃ cõtradictio.

Oñdit̃ poſſibilitas traſſubſtãtiationis. Ex his oĩbus, manifeſte apparet poſſibilitas traſſubſtãtiatiõis panis in corpus xp̃i, & uini in ſanguinẽ. Poteſt enim de⁹ ſubſtãtiã panis deſtruere, ex propoſitiõe pria. poteſt & corpus ſuũ in ordine ad deſitionẽ panis cõſeruare, ex propoſitiõe. v. poteſt illud facere pſens, ſpecieb⁹ panis cõſeruatis: ex propoſitione quarta. Hæc cũ facit, panẽ in corp⁹ ſuũ trãſſubſtãtiat: ut patet ex trãſſubſtãtiationis diffinitiõe. Poteſt enĩ agẽs naturale formã in formã cõuertere, corrũpẽdo formã i materia exiſtẽtẽ: & aliã i eandem materiã introducẽdo, ſiue de nouo ꝓducẽdo nõ materiã, quam nõ habet i ſua facultate q̃tũ ad eſſe, & nõ eſſe. Hæc aũt eſt i ptãte dei nõ mĩn⁹ q̃ forma. Ergo põt totã materiã, & formã, i totũ cõuertere: deſtruẽdo illud totũ: & producẽdo, aut cõſeruãdo aliud totum.

Trãſſbatio duplr̃ põt fieri. Nota ulteri⁹ (ut ex prædictis elici põt) ꝙ trãſſubſtãtiatio ꝓprie duplr̃ fieri põt. Vel ꝙ una ſubſtãtia deſinẽs eſſe, cõuertat̃ in aliã ſuccedẽtem ſibi ſcḋm eſſe nouũ ſimpliciter: ſiue i loco prioris ſubſtantiæ deſinẽtis, ſiue in alio loco. Vt ſi ad deſitionẽ lapidis ſcḋm ſe totũ deus ꝓduceret aurũ, uel angelũ: lapis tranſſubſtãtiaret̃ i aurũ uel angelũ. Vel ſcḋo ꝙ ſubſtantiæ deſinẽti, ſuccedat alia ſubſtãtia ſcḋm eẽ ſuũ non nouum: ſed pexiſtens in locũ, ſiue ſub accidẽtib⁹ prioris ſubſtantiæ. Sicut in propoſito. corpus Chriſti ſecundum ſuam ſubſtantiam, ſuccedit ſubſtantiæ panis. & fit præſens eius ſpeciebus.

probatnũc panẽ uere trãſſubſtiari i corpus Xp̃i. HIS itaq₃ declaratis: ꝓbandũ eſt nũc, panẽ i ſacro altaris uere trãſſubſtãtiari, ſeu cõuerti in uerũ corpus dñi nr̃i Ieſu Chriſti: & uinũ in uerũ ei⁹ ſanguinẽ p cõſecratiõis uerba. Et qa rõe naturali hoc neq₃ ꝓbari: ſed ad hui⁹ ueritatis notitiã, accedere oportet per fidẽ: quæ qdem (ut Grego. ait) nullũ habet meritũ, ubi ei

Gregori⁹. humana rõ pbet experimẽtũ. Idcirco, ad illi⁹ ꝓbationẽ, ſanctorũ & ãtiquorũ patrũ utar teſtimoniis

Damaſce. Sit ergo prim⁹ græcorũ doctor Egregius Iohannes ille. Damaſcenus, q floruit tpibus Theodoxii iunioris iperatoris: & eiuſdẽ familiariſſim⁹. Itaq₃ poſt ipſum fluxere pluſ q̃ mile anni: de tranſmutatiõe panis i corp⁹ Chriſti, ita in. iiii. libr. de

Proſternitur hic prima Luth. fide orthodoxa. c. xiii. perpulchre loquitur. (Hinc cõfutabit̃ temeraria Lutherũ aſſertio, ponẽtis ꝙ tricẽtos circiter ãnos, credi cœptũ ẽ: panẽ i cõſecratione trãſſubſtãtiari i corp⁹ Xp̃i: & ante p. m. cc. ãnos,

oppoſitum

A oppoſitū credidit Eccleſia) Nā quēadmodū (ingt) oīa q̄cūq̄ fecit de⁹ ſpiritu ſancto opante fecit. Sic & nūc ſpūſſancti opatione, hæc ſuper naturā opat̄: q̄ nō pōt capere niſi ſola fides. Quomō fiet mihi iſtud, dicit ſācta uirgo: q̄m uirū nō cognoſco? Reſpōdet Gabriel. Spūſſanctus ſupueniet i te, & uirt⁹ altiſſimi obūbrabit tibi. Et nūc īterrogas quomō panis fit corp⁹ Chriſti, & uinū & aqua ſanguis Xp̄i? Rn̄deo tibi & ego. Spirituſſanctus obūbrat, & hæc operat̄ ſup ſermonē, & ītelligētiā. Panis aūt & uinū trāſſumunt̄. Nouit eī̄ deus humanā infirmitatē, q̄ cōplura uſu nō trita auerſat̄ moleſte ferēs. Aſſueto igitur cōdeſcenſu uſus: p cōſueta naturæ, ea facit, q̄ ſunt ſup naturam. Et quemadmodum in baptiſmate: quia conſuetudo hominibus eſt aqua lauari, & oleo ungi: coniunxit oleo & aquæ, gratiā ſancti ſpiritus: & fecit illud lauacrum regenerationis. Hunc in modum, q̄a mos hominibus eſt panem manducare, & uinum, & aquā bibere: coīūxit his diuinitatē, & fecit hæc ſuū corp⁹, & ſanguinē: ut p aſſueta, & quæ ſūt ſcd̄m naturā, i his, q̄ ſūt ſup naturā collocemur. Corp⁹. n. ſcd̄m ueritatē coīūctū ē diuinitati: qd̄ ex ſancta uirgine corp⁹ eſt. nō q̄ ipm corp⁹ aſſumptū ex cœlo deſcenderit: ſed q̄ ipſe panis, & uinū trāſmutatur in corpus, & ſanguinē dei. Si autem modū requiris, quo nā

B pacto fit? ſat tibi ſit audire: q̄m per ſpiritū ſanctū, quēadmodū ex ſancta deipara ſeipſo, & in ſeipſo dominus carnem ſuſtentauit. Et nihil amplius cognoſcimus, q̄ q̄ uerbum dei uerum eſt, & efficax, & omnipotens. Modus autē inſcrutabilis. Nec & hoc etiā dictu p̄ptum: quomodo naturaliter per comeſtionē panis, & uinum & aqua p potationem in corpus & ſanguinē comedētis, & bibentis trāſmutatur & nō fit aliud corpus preter id qd̄ prius erat ipſius. Sic & p̄poſitiōis panis, uinūq̄ & aqua p iuocationē, & aduētū ſpūſſancti ſupnaturalr̄ trāſmutat̄ i corp⁹, & ſāguinē xp̄i: & n̄ ſūt duo: ſed unū & idē. hæc ille.

Sed Lutherus calūniari poſſet hac ī auctoritate Damaſceni deducta. Dicit eī̄ ipſe Damaſcenus. Nūc interrogat⁹. qualr̄ panis corpus Chriſti fit, & uinū & aqua ſanguis Chriſti? Dico tibi & ego. ſpūſſanctus ſuperueniet. & hoc facit quod eſt ſup rōnē & intellectū. Pāis autē & uinū aſſumunt̄. Et paulo poſt. Et quēadmodū ī baptiſmate q̄a cōſuetudo hoīb⁹ ē aqua lauari, & oleo ungi: iugauit de⁹ aquæ & oleo grām ſācti ſpūs: & fecit ild̄ lauacrū regn̄atiōis. Ita q̄a cōſuetudo hominib⁹ ē, panē & uinū comedere & bibere: cōiugauit his de⁹ ſuā diuinitatē: & fecit hæc ſuū corp⁹ & ſāguinē. Ex his uerbis uī̄ poſſe cōcludi q̄ panis i cōſecratiōe nō trāſſubſtātiat̄ i corpus xp̄i: nec uinum &c. ſed tm̄ panis aſſumit̄, & unit̄ cū corpore, remanēte panis ſubſtantia.

obiectio, ſeu opinionis ſue prima p̄batio

Luc. i. c.

Ibidem. d.

Similitudo

Obiectio.

Idē Damaſcenus. Eſayæ. 6

& idē de uino. Et hoc clarius exprimēs ipſe Damaſcenus per exēplū: C paulopoſt allatā ſuperius auctoritatē, ſubiungit dicēs. Carbonē uidit Eſaias. Carbo autē ſimplex nō eſt: ſed unitus igni. Sic panis cōmunionis, nō panis ſimplex eſt: ſed unitus diuinitati. Et corpus unitū diuinitati nō una, ac eadem illi natura eſt: ſed una corporis: & unitæ diuinitatis altera: quare amborum ſimul, nō una natura eſt: ſed duæ.

Reſpōſio.

Ad hæc extat protinus rñſio: nec qdem difficilis exercitatis in ſacris litteris. Dico igit̃ ꝙ ſicut cōſtat ꝙ aqua baptiſmatis nō aſſumitur ī unitate ſuppoſiti diuini: nec gr̃a ſancti ſpūs unit̃ ei: ita ut faciāt unū ſuppoſitū. Similiter panis, & uinū nō aſſumunt̃ ad diuinū ſuppoſitum: nec eis cōiungitur diuinitas in unitate ſuppoſiti. Sed ſicut aqua ibi aſſumit̃, ut materia ſacramēti ꝑmanēs. ſic panis & uinū, ut materia trāſiens: qa materia ſacramenti cōuertitur ī corpus Chriſti: & per cōſequēs, dicit̃ aliquomō uniri diuinitati nō per aſſumptionē manēte natura pāis, aut uini: ſed ꝑ trāſſubſtantiationē in humanitatem prius aſſumptā. Patet hoc ex cōſequentibus uerbis. Quēadmodū. ſ. natur aliter per comeſtionem panis, & uinū, & aqua per potationē: in corpus & ſanguinē comedentis, & bibentis, tranſmutatur. &c. Sic D & propoſitionis panis uinumq;, & aqua, per inuoca. & aduen. ſancti ſpiritus ſupnaturalr̃ trāſmutat̃ ī corpus, & ſāguinē xp̄i: & nō ſūt duo ſed unū & idem. Ex quibus uerbis, non uidetur fuiſſe intētio Damaſceni ꝙ ꝑ ſubſtantiā, panis & uinū remaneāt, & aſſumant̃ a diuo ſuppoſito: ſed trāſeūt ī corpus & ſāguinē chriſti, & ſic uniunt̃ diuinitati.

Rñſio ad ultimā Luthe. ī oppoſitū probatione ac obiectionem

Per hæc ēt, ſi bene qs, & ſubtiliter attēderit: patet rñſio ad ultimā Lutherii ꝓbationē de xp̄o, cū dicit. Sicut ī Xp̄o res ſe hēt: ita & in ſacro, &c. Negatur eñ tota illa ſimilitudo. Rō qa natura humana a filio dei aſſumpta eſt: & unita diuinitati, ī unitate ſuppoſiti æterni a pte poſt. Nō ſic āt pāis & uinū, abſq; trāſſubſtātiatiōe: qa nō aſſumūt̃ ad diuinū ſuppoſitū: nec eis cōiūgit̃ diuinitas ī unitate ſuppoſiti.

Inſtātia.

Sed inſtare poſſet Martinus, qrens. quomodo unit̃ qd annihilatur. id eſt, uere ī ſe deſinit eſſe? Et de illa ſimilitudine carbonis: ī qua

Solutio.

dr̃, ꝙ ſicut carbo lignū ſimplex nō eſt: ſed unitū igni. Ita pāis cōionis nō eſt ſimplex panis: ſed unitus diuinitati? Et dr̃ ꝙ carbo, ignis, nō ſunt ſuppoſito idē. unū cum ſua corruptiōe tranſit in aliud. Sic panis cōmuniōis, nō eſt cum diuinitate unū ſuppoſito: ſed ſua deſitiōe trāſit in corpus xp̄i, quod eſt unitū diuinitati. ¶ Sed contra. qa tūc panis cōmunionis aſſimilaret̃ igni: in quē, uidelicet, tranſiuit carbo ꝑ ſui corruptionem, & non ipſi carboni, ī quo cū ipſius naturæ ligneæ ſaluatiōe ſimul īuenit̃ natura ignis. Quere rñſionē aliā xꝑlane lector

Et forte

A Et forte eſt hæc, ꝙ ſimilitudo nõ currit, quo ad oĩa. Vñ forte fuiſſet meli⁹ ꝙ Damaſcen⁹ nõ poſuiſſet illã ſimilitudinẽ. Verũtamẽ cũ dicit Idẽ Damaſcen⁹ ꝙ de⁹ cõiugauit diuinitatẽ pani. Dicẽdũ ꝙ nõ per aſſumptionẽ, licet ſicut cibus cõiungit̃ i cibato qa cõuertit̃ i ipſũ. Accipiat̃ aũt inter hãc cõuerſionẽ & illã, illa ſimilitudo q̃ põt cadere. Sed itelligẽdũ ẽ dictũ illud, q̃tũ ad cõtinentiã ſpecierũ uiſibiliũ: uel i rõe cõuerſiõis ſbæ pãis: qa panis cõuertit̃ i corp⁹ diuinitati unitũ: & ſpẽs poſt cõuerſionẽ cõtinẽt illud. Et ſic diuinitas utriſq; dr̃ cõiugari. Vel ẽt põt dici, ꝙ de⁹ cõiugauit diuinitatẽ ſuã .i. diuinã uirtutẽ, pani & uio nõ ut remaneãt i hoc ſacr̃o: ſed ut idẽ faciat corp⁹ & ſanguinẽ ſuum. — Alia rñſio — Alia rñſio

¶ Et p hæc patet ẽt rñſio ad ſimilitudinẽ illã Martini de ferro ignito: qa eadẽ eſt rõ de ferro ignito, quæ de ligno ignito ſeu carbone. Vel põt dici ꝙ ſilitudo ualet, i q̃tũ de poſſibili: ſed nõ cõcludit, nec cogit. — Rñſio ad ſecũdã probationem Mart. Lut.

Et ne diutius in ſuperfluis uagemur, reuertamur ad illud i quo eramus, uidelicet ad ſanctos patres. Iam eñi patuit p Damaſcenũ antiquiſſimum doctorem, conuerſio panis in corpus Chriſti: & uini in eius ſanguinẽ in hoſtiæ cõſecratiõe. Veniat nũc alter, q idẽ affirmet Sit ergo beat⁹ Ambroſius antiquior Damaſceno, q florere cœpit. anno Chriſti. ccclxxiii. & poſt ipſum ad hæc uſq; tẽpora preteriere anni — Ambroſi⁹.

B pluſq̃. M. cxl. in libro. iiii. de ſacramẽ. is. c. iiii. ſic luculenter eloq̃tur. Author ſacr̃orum qs eſt, niſi dñs Ieſus? De cœlo iſta ſacramẽta uenerunt. Cõſiliũ eñi omne de cœlo eſt. Vere autẽ magnum eſt, & diuinum miraculum ꝙ populo pluit deus manna de cœlo, & non laborabat populus, & mãducabat. Tu forte dicis. meus eſt pãis uſitat⁹. Sed panis iſte, panis eſt ante uerba ſacr̃orũ. Vbi acceſſerit cõſecratio, de pane, fit caro Chriſti. Et ſic cõcordat hoc dicto Ambroſi⁹ Damaſceno ubi ſupra uerſus finẽ capl'i, dicenti. Et ſi q̃dã exẽplaria corporis & ſanguinis dñi, panẽ & uinũ uocauerunt: ut deifer uocauit Baſili⁹: nõ tñ poſt ſanctificationẽ dixit: ſed puſq̃ ſanctificaret̃ ipa oblatio, ita uocabãt. Sed paulo poſt allata uerba, ſequit̃ Ambro. Hoc igitur aſtruamus. quomõ poteſt, q panis eſt, corpus eſſe Xp̃i cõſecratiõe? Cõſecratio igit̃ q̃bus uerbis eſt, & cuius ſermonibus? Dñi Ieſu. Nam reliqua oĩa, quæ dicunt̃: laus deo defertur, orõne petitur pro populo, p regibus, p cæteris. Vbi uenitur ut cõficiatur uenerabile ſacr̃m: iã nõ ſuis ſermonib⁹ ſacerdos: ſed utitur ſermonib⁹ xp̃i. Ergo ſermo xp̃i hoc cõficit ſacr̃m? Nẽpe is, quo facta ſunt oĩa. Iuſſit dñs, et factũ eſt cœlum. Iuſſit dominus, & facta eſt terra. Iuſſit dominus, facta ſunt maria. Iuſſit dominus, omnis creatura generata eſt. Vides ergo q̃ operatori⁹ ſit ſermo Chriſti. Si ergo tãta uis ẽ in ſermõe dñi Ieſu, ut inci — Ps. lxxvii. — Damaſce. — Baſilius. — Ambroſi⁹

perēt eſſe quæ nō erāt: quāto magis operatorius ē, ut ſint quæ erāt C
& ī aliud cōmutent. Cœlū nō erat, mare nō erat, terra nō erat: Sed
Pſal. 148. audidicēte. Ipſe dixit & fctā ſunt. ipſe mādauit & creata ſunt. Ergo
tibi ut rńdeā. Nō erat panis, corp⁹ Xp̄i añ cōſecrationē: Sed poſt cō/
ſecrationē dico tibi ꝙ iam corp⁹ Xp̄i ē. Et in fine cap. poſt plura exē/
Idē Amb. pla, ex ueteri teſtamēto deducta, cōcludēs inqt. Ex hiis igit̄ oib⁹, nō
itelligis quātū operet̄ ſermo celeſtis. ſi opat⁹ ē i fōte terreno, ſi opa
t⁹ ē ſermo celeſtis ī aliis reb⁹: nō operat̄ ī cœleſtib⁹ ſacramētis? Ergo
didiciſti ꝙ ex pane corp⁹ fiat chriſti: & ꝙ uinū & aqua in calicem mit/
titur: ſed fit ſanguis cōſecratione uerbi celeſtis. Sed forte dicis. Spe/
ciem ſanguinis nō uideo: ſed habet ſimilitudinem. Sicut eīn mortis
ſimilitudinem ſumpſiſti: ita etiā ſimilitudinē p̄cioſi ſanguinis bibis:
ut nullus horror cruoris ſit. & præciū tamē operet̄ redēptiōis. Didi/
Idem. ciſti ergo, quia quod accipis corpus eſt Chriſti. Hec ibi. Et. c. v. Añq̄
(inquit) cōſecret̄ panis eſt: ubi aūt uerba Chriſti acceſſerint, corpus
eſt. Et ſimiliter dicit de uino.

Idē Amb. ¶ Et in libro de myſteriis initiādis. c. ix. prope mediū etiā īquit.
Sacramētū iſtud qđ accipis Xp̄i ſermone cōficit̄. Quod ſi tm̄ ualuit
2. Reg. 18. ſermo Heliæ, ut ignē de cœlo deponeret: nō ualebit Xp̄i ſermo, ut
4. Reg. 1. ſpes mutet elemētoꝝ? De totius mūdi operib⁹ legiſti. Quia ipſe di D
Pſal. 148. xit & facta ſunt: ipſe mādauit & creata ſunt. Sermo ergo Xp̄i, qui po
tuit ex nihilo facere qđ nō erat, nō pōt ea que ſunt in id mutare, qđ
Idem. nō erat? Nō enim minus eſt nouas rebus dare, q̄ mutare naturas. Et
paulo poſt ſubiūgēs. Si ordinē (inqt) querim⁹. Viro mixta fœmina
generare cōſueuerat. Liquet igit̄, ꝙ p̄ter naturæ ordinē, uirgo ge/
nerauit. Et hoc qđ cōficimus corpus ex uirgine eſt. Quid hic queris
naturæ ordinē in Chriſti corpore, cū preter naturā ſit ipſe dn̄s Ieſus
partus ex uirgine? Vera utiq; caro Chriſti quæ crucifixa eſt, quæ ſe
pulta eſt. uere ergo carnis illius ſacramētū eſt. Ipſe clamat dn̄s Ieſus
Mat. 26. c. Hoc ē corp⁹ meū. Añ benedictionē uerboꝝ cœleſtiū alia ſpecies no
minatur. Poſt cōſecratione, corpus Chriſti ſignificat̄. Ipſe dixit ſan
Idem. guinem ſuū. Añ cōſecratiōnē aliud dr̄. poſt cōſecrationē ſanguis nū
Pſal. 113. cupat̄. hec ille. Qui & alibi (ut ponit̄. đ cōſe. diſt. ii. c. oīa) Oīa (inqt)
quecūq; uoluit dn̄s fecit ī cœlo & ī terra, ſic factum ē. Ita licet figura
panis, & uini uideat̄. Nihil tamen aliđ q̄ caro Xp̄i & ſāguis poſt con/
ſecrationem credendum eſt.

Auguſtin⁹ Venit terti⁹ anumerād⁹, aureli⁹ ille Aug. diui Ambro. ī doctri
na fidei diſcipul⁹: q etiā (ut ponit̄ ī. c. utrū ſub figura. de cōſe. diſt. ii.)
panē ī cōſecratiōe cōuerti ī corp⁹ Xp̄i: & uinū ī ſāguinē clare cōteſtat̄

A inquiēs. Voluit dn̄s hunc panē & uinū in myſterio, uere carnē ſuam & ſanguinem ſuū cōſecratiōe ſpiritusſancti potētialiter creari. Et ſequitur. Ex ſubſtātia panis & uini, myſtice corp⁹ xp̄i conſecratur. & infra. Corp⁹ xp̄i & ſanguis, ī uirtute ſp̄ūſſancti ex panis et uini ſubſtātia efficit̄. Et ſeqtur. per ſpiritum ſanctū, hāc panis ſubſtātiā, ſuā efficit carnem, & tranſit uinū ī ſanguinē. Et i lib. ſentētiarū proſperi (& ponitur. diſt. ii. de cōſe. c. nos.) Idem inquit. Nos autē ī ſpecie panis & uini, quā uidem⁹: res iuiſibiles, ideſt carnē & ſanguinē honoram⁹: nec ſimiliter cōprehēdim⁹ has duas ſpecies, quēadmodū ante cōſecrationē cōprehēdebamus, cū fideliter fateamur ante cōſecrationē panē eſſe, & uinum, quod natura formauit: poſt conſecrationē uero carnem Chriſti & ſanguinem quod bn̄dictio cōſecrauit. — Idem. / Idē Augu.

Euſebi⁹ quoq; Emiſſen⁹, doctor qdē ātiqſſim⁹. Inuiſibilis (iqt) ſacerdos uiſibiles creaturas, in ſubſtātiā corporis & ſanguīs ſui: uerbo, ſecreta ptāte cōuertit, ita dicēs. Accipite & comedite, hoc ē corp⁹ meū. &c. Hinc & btūs papa Gregori⁹, q floreре cepit āno xp̄i. ccccxcii. ī home. paſchali inqt. Species & ſimilitudo illarū rerū, uocabula ſunt q̄ ante fuerūt. ſ. panis & uini. Vnde i fine cuiuſdā miſſæ oratˊ, & dr̄. Perficiāt nobis queſum⁹ dn̄e tua ſacra quod cōtinēt: ut quæ nūc
B ſpecie gerim⁹, rerum ueritate capiamus. Poſtulat quippe ſacerdos, ut corpus Chriſti quod ſub ſpecie panis & uini nunc geritur, manifeſta uiſione, ſicut reuera eſt, quandoq; capiatur. — Euſebius. / Mat. 26. / Gregori⁹.

Perſpicue inſuper p̄dictā ueritatem de tranſſubſtātiatione panis & uini ī corpus & ſanguinē Chriſti: oſtendit Hugo de ſancto Victore, parriſienſium clariſſimus doctor. in libro. ii. de ſacramentis. parte. viii. c. vii. īquiens. Iam cum unum ſit ſacramentum tria ibi diſcreta proponūtur. ſpecies, uidelicet, uiſibilis: & ueritas corporis: & uirtus gratiæ ſpiritualis. Aliud eſt enim uiſibilis ſpecies, quæ uiſibiliter cernitur. Aliud ueritas corporis & ſanguinis, quæ ſub uiſibili ſpecie inuiſibiliter creditur. Atq; aliud gratia ſpiritualis, quæ cū corpore & ſanguine, iuiſibiliter, & ſp̄ūaliter p̄cipit̄. Quod eñi uidemus ſpecies ē panis & uini. quod aūt ſub ſpecie illa credim⁹, uerū corpus xp̄i eſt. & uer⁹ ſanguis Ieſu xp̄i, qd̄ pependit in cruce, & fluxit de latere. Et. c. ix. multo adhuc manifeſti⁹ cū ait. Per uerba ſanctificationis uera panis & uera uini ſubſtātia, in uerū corpus & ſanguinē xp̄i cōuertit̄: ſola ſpecie panis remanēte, & ſubſtātia in ſubſtātiā tranſeunte. Cōuerſio autem ipſa nō ſcd̄m unionē, ſed ſcd̄m trāſitionē credēda eſt, qm̄ nequaq̄ eſſentia eſſentiæ augmētum accedit: ut p id quod accedit cū illo, ad quod accedit unū fiat. Nec ſic in pane corpus Chri — Hugo. / Idem.

ſti cōſecrari dicim⁹, ut de pāe corp⁹ xp̄i eſſe accipiat, nec quaſi nouū C
corpus ſubito factū de mutata eſſentia: ſed ī ipſum corp⁹ uerū muta
tā eſſētiā. nec ipſā ſubām pāis & uini ī nihilū redactā: qa deſiit eē q̄d fu
it. Sed mutatā poti⁹: qa cœpit eē aliđ q̄d nō fuit. Et ipſū q̄d cepit eē,
ex ea eē n̄ accepit qa pri⁹ pāis fuit: ſed ipa ei⁹ eē accepit q̄n deſiit eē q̄d
Cōcludit. fuit. hæc ille. ¶ Ecce nō ē iſtud tā nouū, q̄ fingis Luther, hāc. ſ. tranſ
ſubſtātiatiōis fidē, natā eſſe ab annis hinc tricētis. Ne graueris queſo
cōcedere, ſi nō mille & cētū annos, q fluxere poſt Ambr. Damaſce-
num, Auguſt. ſaltē quadringentos. Totidē. n. opinor effluxiſſe poſt
editū ab Hugone librū de ſacramētis: in quo tranſſubſtantiatiōis, &
ſi nō uerbū, rē certe & ſententiā reperies. Nā ſupra declaratū eſſe ar
bitror, quomō cōuerſio, & mutatio, (de quib⁹ apud ſanctos patres
iam deductos, fit mentio) ſe habeant ad tranſſubſtantiationē: & quo
modo ipſa conuerſio panis dicitur tranſſubſtantiatio.

Determinatio Eccleſiæ. ¶ Eſt inſup hoc determinatū ab Eccl'ia: ut patet ī ſymbolo edi
to ſub Innocētio tertio, ī cōcilio Lateranēſe: ubi magis explicite po
nit' ueritas credēdorū, q̄ in ſynodis Ap'lorū Athanaſii, ul' Niceni cō
cilii. Et qcq̄d ibi dr̄ credēdū, tenēdū eſt eſſe de ſubſtātia fidei, poſt iſtā D
Dubium. deciſionē ſolēnem Eccleſiæ. ¶ Sed cur hūc intellectū difficilē ſancti
Reſpōſio. patres dicere, & Eccleſia determinare elegerūt? R̄ndeo q̄ eo ſpū ex
Nota q̄ ſe quuntur. poſitæ ſunt ſcripturæ quo cōditæ: & ita Eccleſia catholica eo mō ex-
poſuit, quo ſpū ueritatis edocta fuit. Et ideo intellectū hunc difficilē
elegit, qa uerus eſt. Nō eñ ī ptāte Eccleſiæ fuit hūc ītellectū uerū fa
cere, uel nō uerū: ſed dei iſtituētis. Intellectū aūt hunc a deo uerū fa-
ctū & traditū, Eccleſia explicauit: directa ī hoc (ut credit') a ſpū ſan-
Mat. ulti. cto: quē p̄miſit Chriſtus ipſi Eccleſiæ, ut maneat cū ea oībus diebus
uſq; ad cōſumationē ſæculi. Hæc ergo ueritatis ſpiritu recta, ī his q̄
fidei ſunt errare nō pōt. V n̄ licet Chriſtus potuiſſet inſtituiſſe q̄ ad
uerba cōſecratiōis corpus ſuū præſens eſſet ſubſtātiæ panis nō deſi-
nenti, ſimul & eius accidētib⁹: ita tamē non inſtituit: ſed ordinauit q̄
fieret p̄ſens accidētib⁹ tm̄, ad ſubſtātiæ panis deſitionē. Et hoc ad ma
ius fidei meritū: qa ibi fides maius habet meritū: ubi ei min⁹ huma-
na rō præbet experimentū. Ordinatio aūt hæc fortaſſe p aliquod tē-
pus inotuit Eccleſiæ poſt ſacramenti inſtitutionem. Et credit' primū
ſanctis patribus reuelata: qui ſcriptis ſuis poſteros docuerūt: uel ſal-
tē ipſi p ſtudioſā ſcripturarū explanatiōem īuenerūt: ex quoꝝ aucto
ritatibus, nōnullæ ſuperius deductæ ſunt. Non ergo fecit Eccleſia pri
mo hanc ueram. q̄ panis conuertitur in corpus Chriſti, dum hanc ue
ritatem primo tenendam ſtatuit. Sed eam ab initio inſtitutionis ſacri

fuiſſe

A fuiſſe uerá declarauit: quæ ante declaratione nõ ſciebatur fuiſſe ue ra ex ſufficienti auctoritate ſacræ ſcripturæ. Quãuis enim Ambroſius, Damaſcenus, Augu. Grego. Euſebius, & plures ſancti patres & doctores, ipſam aſtruentes nõ defuerunt: quia tñ ipſorũ auctoritas ad aſſentiendũ ipſorũ dictis neminẽ cõpellit, niſi in diuinis fundata fuerit ſcripturis: aut diuinæ innitat̃ reuelatiõi. Ideo anteq̃ hoc conſtaret, licuit quibuſdã cõtradicere eorum dictis, & oppoſitũ opinari. Vnde beatus Hiero. Si qd dixero, quod nõ aliquo duorũ teſtamẽtorũ probauero, nõ mihi credat̃. Et btũs Augu. in epiſtolarum libr. epiſtola. viii. ad Hiero. Solum canonicis ſcriptorib⁹, hic honor eſt exhibendus, ut quæcũq; dixerint hoc ipſo, uera eſſe credant̃. Et poſt modicum. Alios aut em lego: ut quãtalibet ſanctitate, quãtaue doctrina polleãt: nõ ideo uerũ putẽ: quia ipſi ita ſenſerũt: ſed quia mihi p alios authores, uel canonicas, uel ꝓbabiles rõnes, quæ a uero nõ oberrẽt, perſuadere potuerũt. Immo q̃ maius eſt, reperimus in ueterib⁹ codicibus, ſanctos ſanctis cõtradixiſſe: ut extat exemplũ de Aug. qui cõtradicebat Cypriáo, de baptiſmo hereticoꝝ & ſchiſmaticorũ. Similiter & beato Hierony. de rep̃hẽſione Pauli beato Petro facta. Et ſic de multis ſimilibus. Cũ aũt Eccleſia aliquã ueritatẽ determinat, innitit̃ diuinæ reuelatiõi, aut ſaltẽ diuinis ſcripturis: per quoꝝ diligentẽ

Hierony. Auguſti.

Sancti nõ nũq̃ ſãctis cõtradixerunt.

B expoſitionẽ, & diſputationẽ: ueritates quaſdã extrahit: q̃s ut credendas ꝓponit, q̃ priorib⁹ cõiter icognitæ fuerũt, ſaltem ſic explicite declaratæ: ñ q̃ nouas ueritates (ut dictũ ẽ) faciat, q̃ ueritates nõ fuerũt: Sed ueritates q̃ ſemp fuerũt ueræ declarat: q̃ſi ꝑus ñ ſufficiẽter cognitas. Sic i cõcilio Niceno determinatũ eſt, ſpũm ſctũm a pr̃e & filio ꝓcedere: cui⁹ oppoſitũ dicebãt Greci. nec tñ pp hoc, añ determiatione tenẽtes oppoſitũ fuerũt heretici: qa añ nõ fuit hoĩb⁹ certũ id eſſe uerũ, quod poſt repertũ eſt eſſe uerũ modis antedictis. Sic nouiſſime i cõcilio Baſilieñ anno dñi. m. cccc xxxix. celebrato, determinata eſt hæc ueritas. q̃ btã glorioſa uirgo, originali peccato nũq̃ ſubiacuit. Nõ hoc tũc factũ ẽ uerũ p Eccliæ determiatione: ſed declaratũ ẽ eſſe uerũ qđ ꝑus fuit uerũ. Sed id fuiſſe uerum, ex ſufficiẽti auctãte neſciebat̃. pp qđ prius oppoſitũ ſine culpa & temeritate teneri potuit & defẽdi. Et ſcd̃m hoc, uerũ ẽ qđ dicit btũs Grego. ſup Ezechielẽ q̃ incremẽta tẽporũ, creuit noticia ſacrarũ lr̃arũ: qa ueritates catholicæ de die i diẽ magis ac magis explicatæ ſũt. Sic ait Propheta. Sup ſenes itellexi: & ſup oẽs docẽtes me itellexi. Et dñs ap̃lis. Multa habeo uobis dicere, q̃ nõ poteſtis portare mõ. cũ autẽ uenerit ille ſpũs ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Quare dicit Apoſtolus. q̃ in

Gal. 2.

Determiatio concilii Niceni de ſpũ ſãcto.

Determiatio concilii Baſilienſis de cõceptione uirgis

Gregori⁹.

ps. 118.
Ioan. 16.
Eph. iiii. b

Eccleſia oportet eſſe doctores, & paſtores. Sic in ꝓpoſito. Declarauit eccleſia panē trāſſubſtātiari in corp⁹ xp̄i, & nō manere. Et ita corpus xp̄i eſſe p̄n̄s ſpeciebus panis, ſine ſubſtātia panis. Nō ſua quidē uolūtate, beneplacito, aut ſapiā: quia nō eſt fides in ſapiētia hoīm: q̄ ſtultitia ē apd̄ deū ſcd̄m Apl̄m. Sed q̄a uerū hoc eē, eccl̄ia cognouit. C

i. Coꝝ. 13.

Quare luther⁹ cenſendus ſit hereticus. Error Berēgarii. Cōtra Berēgariū celebratū fuit cōciliū. Retractatio Berēgarii.

¶ Propterea: Martin⁹ Luthe. in hoc cū cōtradicit determinatiōi ſanctæ dei Eccl̄iæ, nō imerito cēſendus eſt heretic⁹. quēadmodū & q̄dam fuit nōie Berengarius, qui aſſerebat panē & uinū poſt conſecrationē nō eſſe corpus xp̄i: ſed tm̄ ſacr̄m. & multoꝝ aīos ſ uo errore īfecerat. Propter qd̄ circa dn̄i annum. M. xl. Leo papa. ix. contra illū. & ſequaces eius, Vercellis cælebrauit cōcilium: in quo ſdē Berēgarius dānatus fuit, & anathematizatus. Sed diuina poſtea illuſtratus gr̄a, & multoꝝ doctiſſimoꝝ uiroꝝ cōmonitionib⁹ & ſcriptis, improbat⁹: ſuū errorē Romæ (ut ponit̄ de cōſe. diſt. ii. c. ego Beren.) corā. cxiiii. Ep̄is, humiliter retractauit, dicēs. Ego Berēgarius indign⁹ Eccleſiæ ſancti Mauritii, Andegauēſis Eccleſiæ dyaconus: cognoſcēs uerā catholicā & apl̄icā fidē: anathematizo oēm hereſim, ꝓcipue eā de qua hacten⁹ infamat⁹ ſum, q̄ aſtruere conat̄ panē & uinū, q̄ altari ponuntur poſt cōſecrationē, ſolūmodo ſacr̄m & nō ueꝝ corp⁹ & ſanguinē dn̄i nr̄i Ieſu Chriſti eſſe, & nō poſſe ſenſual'r niſi in ſolo ſacr̄o, manibus ſacerdotū tractari, uel frāgi, aut fideliū dētibus atteri. Cōſentio D autē ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & apl̄icæ ſedi, & ore & corde ꝓfiteor de ſacr̄is dominicæ mēſæ, eandē fidē me tenere, quā dn̄s & uenerabilis papa Nicola⁹, & hæc ſc̄tā ſynod⁹, auctoritate euāgelica & apl̄ica tenendā tradidit, mihiq; firmauit. ſ. panē & uinū, quæ in altari ponūtur poſt cōſecrationē nō ſolū ſacr̄m, ſed etiā ueꝝ corpus & ſanguinem dn̄i noſtri Ieſu Chriſti eſſe: & ſenſualiter nō ſolū ſacr̄m, ſed in ueritate manibus ſacerdotū tractari, frangi, fideliū dentibus atteri: iurās per ſc̄lām & homouſion trinitatē, & per hæc ſacroſancta Chriſti euāgelia: eos qui cōtra hāc fidem uenerint: cū dogmatib⁹ & conſecratoribus ſuis, æterno anathemate dignos eſſe, ꝓnuncio. Quod ſi ego ipſe aliq̄n contra hoc aliq̄d ſentire aut ꝑdicare ꝑſumpſero, canonum ſeueritati ſubiaceā. Hæc ille.

De Luthero nō ē deſperandū. Rn̄ſio ad obiecta, ſeu ꝓbationes Martini.

¶ Simile ſpero Martinū Lutheꝝ fore acturū, ſi dn̄s eū ſua gr̄a (qd̄ ut faciat hūiliter depcor) illuminauerit. Nā nō paucos ēt ſuo errore īfecit hoīes, q̄ ab ouile xp̄i, & Eccl̄ia receſſerūt. Quo facto oſtēderūt, uel eoꝝ animi leuitatē, uel ſe pri⁹ ſecreto, hereticos extitiſſe.

¶ VT aūt nūc ad aliqua Lutheri obiecta rn̄deā, (Iam enim patet reſponſio ſupius ad tria, uidelicet ad ꝓmū, de Eccl̄ia: ad ſcd̄m

A de ferro ignito: & ad ultimũ, de Xpo) Dico q omnia alia argumẽta, ſeu probatiões, nõ cõcludũt, una excepta. Procedũt em̃ de poſſibili. q. ſ. põt deus facere, ut corpus xpi pſens ſit ſubſtãtiæ panis ſine illi us tranſſubſtãtiatione. Quod bñ concedimus. Quare arbitror tm̃ fo re reſpõdendũ ad illud quo uidetur concludere ex dicto Chriſti, ſuo modo illud exponendo. Hoc (.i. hic panis, quẽ acceperat & fregerat) eſt corpus meũ. Non ſic em̃ dicit euãgeliũ, ceu ipſe exponit. Quippe diuus Hieronym⁹, qui illud de græco, & hebreo, in latinũ traſtulit: non ignorabat Græcoꝝ, & Hebreoꝝ grãmaticã. Quod ſi hũc agno uiſſet ſenſum circa dictũ xpi eſſe uerũ: utiq; non bñ feciſſet, ponere neutrũ genus pro maſculino, corrũpendo ſentẽtiã. Sic em̃ debuiſſet ponere (ut ipſe Luth.) Hic eſt corpus meũ. Vt ſic confiteret ſubſtan tiam panis, remanere poſt cõſecrationẽ. Eſt igitur iſte intellectus, & expoſitio uera, dictis ſctõrũ patrũ cõformis huius ꝓpoſitionis, Hoc eſt corpus meum. i. illud in qd panis conuertetur, eſt corpus meum. Conformis quidẽ hæc, expoſitioni diui Ambroſii. lib. iiii. de ſacramẽ tis. c. v. dicẽtis. Qui pridie q̃ pateretur, in ſanctis manibus ſuis, &c. Omnia iſta uerba euangeliſtæ ſunt uſq; ad accipite, ſiue corpus, ſiue ſanguinem. Inde uerba ſunt Chriſti. Accipite, bibite ex eo omnes.

Ad quintã ꝓbationẽ reſponſio.

Hiero.

Expoſitio uera huius dicti. hoc ẽ corp⁹ meũ.

Ambro.

B Hic eſt em̃ ſanguis meus. Vide ſingula. Qui pridie (inquit) q̃ patere tur, i ſanctis manibus ſuis, accepit panem. Anteq̃ cõſecretur, panis eſt. ubi aũt uerba xpi acceſſerint: corpus xpi eſt. Deniq; audi dicentẽ. Accipite & edite ex eo omnes, hoc eſt corpus meũ. Et ante uerba xpi calix eſt uini, & aquæ plenus. ubi uerba Chriſti operata fuerint: ibi ſanguis efficitur: qui plebem redemit. Ergo uidete quãtis generib⁹ potens eſt ſermo Chriſti uniuerſa conuertere. Deinde ipſe dñs Ie ſus teſtificatur nobis q corpus ſuum accipiamus, & ſanguinem. Nũ quid debemus de eius fide & teſtificatione dubitare? Hæc ille.

Mat. 29. c.

Ad illud uero Apoſtoli. Panis, quem frangimus, participatio corporis Chriſti eſt. Rñdetur q illa locutiõẽ figuratiua, tam ex par te ſubiecti: q̃ ex pte pdicati. Nam panis ex parte ſubiecti ſupponit p ſacramento ſenſibili. ſ. ſpecieb⁹ panis. Corpus aũt Chriſti etiã ſumi tur figuratiue. Vnde ſcdm glo. Per illã locutionẽ nõ datur intelligi q ſubſtantia panis, uel ſpecies panis, ſit uere & realiter xpſ, aut cor pus xpi: nec q corp⁹ xpi pdicet in recto de ſubſtãtia panis, aut de ſpe panis. Sed ẽ ſenſus. Panis quẽ frãgim⁹ i ſacramẽto. i. pticipatio panis fracti in altari: participatio corpis xpi ẽ. i. facit nos unũ eẽ cum xpo.

Rñſio ad dictũ Apli i. corin. 10.

Glo.

Aduertendum quoq; ſummopere eſt, Chriſtum (quẽ legimus dixiſſe. Ego ſum panis uiuus, qui de coelo deſcendi, Si quis mandu

Ioan. 6. e.

Xp̄s i ſacra ſcriptura panis dicit̄ metaphoꝛice.

cauerit ex hoc pane, uiuet in eternum) eſſe panē non ſcd̄m rei ueritatem: ſed ſcd̄m tropi ſimilitudinē: non unā tm̄: ſed multas. Propter quod, uariis metaphoræ modis, per panem in ſcripturis deſcribitur. Hic enim panis eſt uerus, qui de cœlo deſcendit: quia uere reficiendo cor hominis ſpiritualiter cōfortat. Xp̄s enī ſub ſacramēto animā digne ſumentis reficit, & cōfortat, nō ſcd̄m ſuā ſubſtātiā propriā: ſed gratiam, quæ confertur digne hūc panē māducāti. Scd̄m ſubſtantiā quidem propriā ſumit̄ & manducatur: ſed gr̄a eſt, quā digne ſumēti cōfert: qua aīa uegetat̄, & ad pficiēda opera uitæ, ac uirtutum, confortatur. Hinc in p̄s. canitur. Et panis cor hominis confirmat. Hic eſt panis utilis & delectans, oīum deſiderio ſeruiens. Sapīa, Panē de cœlo pſtitiſti eis ſine labore, omne delectamentum in ſe hn̄tem, & oīs ſaporis ſuauitatem. Et alibi ſcribitur. Panem angelorum mādu cauit homo. Vnde Aug. in expoſitiōe p̄s. cix. Panis (inquit) ille angelorū in principio erat uerbū: ut tū panē angeloꝝ māducaret homo. creator angelorum factus eſt homo. Et in ep̄la ad Hyreneum. Chriſtus (inquit) panis eſt, de quo qui māducat uiuit in eternū. Iterū in pſalmis legimus. pane cœli ſaturauit eos. Super quo Hierony. Sicut enī (ait) illi de cœlis fluente māna refecti ſunt, ita nos hodie in eccleſia, corpore Xp̄i accepto, reficimur. Vn̄ patet, ꝙ ex quo xp̄s metaphorice panis dicit̄: licet Paulus & aliqui ſancti patres, euchariſtiæ ſacramentum panem nominēt & uocēt: nō tū ꝓpter hoc aſtruendum eſt, ꝙ ibi ſit uera panis triticei ſubſtātia: ſed ꝙ Chriſtus ſibi ſedat in cibū, & ſanguinē ſuū in potū, ad inſtar panis & uini. Vn̄ dixit. Caro mea uere eſt cibus: & ſanguis meus uere eſt potus. ut ſicut cibus corporalis panis & uini reficit corpus qd̄ eſt corruptibile: Sic caro ipſius Xp̄i uere cib⁹, & ſanguis ei⁹ uere pot⁹, animā reficiūt, q̄ ē imortalis. Hinc Amb. (& hr̄. c. oīa. d̄ cō. e. diſt. ii.) Licet (inqt) figura pāis & uini uideatur: nihil tū aliud q̄ caro xp̄i & ſanguis, poſt cōſecratiōnē credēdū ē.

Pſal. 103. — Sapi. 16. — Pſal. 77. — Aug. — Idem. — Pſal. 104. — Hiero. — Ioan. 6. — Ambro.

DE MISSA.

Propoſitio Marti.

QVALIS. præterea turpitudo ſit, quā de miſſa in eodem babylonico ſuo libro, Martinus Lutherus texuit, uideamus. Miſſa (inquit) paſſim credit̄ eſſe ſacrificiū, qd̄ offertur deo. Inde xp̄s hoſtia altaris dr̄. Sed euāgeliū non ſinit miſſā eē ſacrificiū. * Quā ꝓpoſitionē, facultas theologica pariſiē. hereticā his uerbis determinauit. Hæc propoſitio quo ad ſcd̄am partē. ſ. Sed euāgeliū &c. eſt ipia, i ſacroſctm̄ euāgeliū blaſphema, ac heretica: put uocabulo miſſa cū Gregorio utimur.

Vniuerſi. pariſi. determiātio.

Alia Lut. ꝓpoſitio.

Et iterū Lutherus. Manifeſtus eſt error, miſſam applicare, ſeu offerre pro peccatis: pro ſatiſfactiōib⁹: pro defunctis. aut qbuſcunq; neceſſitatib⁹

A necessitatib⁹ ſuis, aut aliorũ. * ⁋ Vniuerſitas pariſiẽ. Hæc propoſitio eſt i Eccleſiá catholicá xp̃i ſpõſam cõtumelioſa, & heretica. Et eſt Erianorũ hereticorũ, & Artotyritarum erroribus conformis.

Vniuerſitas parriſi.

¶ THO. ILLIRICVS.

¶ CONTRA Lutherũ, ſup illas duas propoſitiones, nõ nimis laborabo. Pugnẽt cõtra illũ, Lex & prophetæ. Quid agis nunc o Martine, aperi aures tuas: & non ſis uelut aſpidis ſurda, q̃ obturat aures ſuas ne audiat uocẽ incantantis. Non tibi meos authores profe ram. Tuũ eñ Auguſtinũ (cuius ordinẽ profeſſus es: licet eo indignũ te reddideris) a te ſepiſſime in cõfirmãdis dictis tuis deductũ, audías. Ab ipſo cõuincaris. Ab ipſo expugneris. Et cũ deuictũ te cognoueris illi cedas, & mihi credas. ⁋ Sed uideam⁹ quidnã ſit ſacrificiũ: ut ſciamus quomõ Euchariſtia nobis inſtituta ſit in ſacrificiũ. Sedm Aug. x. lib. de ciui. dei. c. iiii. Sacrificiũ eſt cult⁹ quidã ſoli deo deditus: ſecũdum qd̓ ſcribit̓. Qui ĩmolat diis occidetur: preter dño ſoli. Siue (ut alii dnt) eſt oblatio facta deo in recognitionem ſupremi dominii. Et redit in idem: ſi tñ oblatio generaliter accipit̓ pro omni actu iteriori, uel exteriori facto ad honorẽ dei, tanq̃ ſupremi omniũ domini.

Cõfutatio

Pſal. 57.

Aug.
Diffinitio. ſacrificii.
Exo. 22.

B Eſt aũt duplex ſacrificiũ. ſ. iteri⁹ iuiſibile, & exteri⁹ uiſibile. Inuiſibile ſacrificiũ cor nr̃m. i. uolũtas nr̃a ẽ, cũ dona dei, & ſeipſam deo uouit & reddit. Vñ ait. Huic (. ſ. deo) nos ſeruiturẽ (q̃ latria græce dr̃) ſiue i qbuſdã ſacramẽtis, ſiue i nobis ipſis, debem⁹. per latriã ſacrificiũ intelligit. Vñ & ſubdit. Huius eñ tẽplũ, ſimul & oẽs & ſinguli tẽpla ſum⁹: qa & oiũm cõcordiã, & ſingulos i habitare dignat̓. nõ i oib⁹ q̃ i uno maior: qñ nec mole diſtẽdit̓: nec ptitiõe, minuit̓. Cũ ad illũ ſurſũ ẽ, ei⁹ ẽ altare cor nr̃m: ei⁹ unigenito cũ ſacerdote placamur. Ei cruẽtas uictimas cędim⁹: qñ uſq; ad ſanguinẽ, p ei⁹ ueritate certamus: ei ſuauiſſimũ adolem⁹ icẽſum, cũ i ei⁹ conſpectu pio ſctõq; amore flagram⁹. Et dõa ei⁹ i nobis, noſq; ipſos uouem⁹, & reddim⁹. Ei bñficiorũ ei⁹ ſolẽnitatib⁹, feſtis, & dieb⁹ ſtatutis, dicam⁹ ſacramuſq; memoriã: ne uolumĩe tpum, igrata ſurrepet obliuio. Ei ſacrificam⁹ hoſtiã humilitatis & laudis i ara cordis, igne feruidæ charitatis. Ad hũc uidẽdũ ſicut uideri poterit, eiq; coherẽdũ, ab oi pctõrũ & malorũ cupiditatũ labe mũdamur, & ei⁹ noie cõſecramur. Ipſe eñ fons nr̃æ btitudinis. Ipſe ois appetitiõis ẽ finis. Hũc eligẽtes, uł poti⁹ religentes, ad eũ dilectiõe tẽdim⁹: ut pueniẽdo qeſcam⁹. iõ bti qa illo fine pfecti. Bonũ eñ nr̃m nullũ ẽ alid̓ q̃ illi coherere. Et hoc qdẽ. ſ. coherere illi uoluntate, & amore, eſt ſacrificium interius, & inuiſibile.

Duplex eſt ſacrificiũ.
Idẽ Augu.
Idem.

Agit de uiſibili ſacrificio.

⁋ Sacrificium autem uiſibile (ut idem. c. v. eiuſdẽ libri. dicit) eſt inuiſibile ſacramentum. i. ſacrum ſignum. Indiget autẽ homo

Idẽ Augu.

Propter ſacrificio ꝓpter tria.ſ.ꝓ remiſſione pctõrũ.pro cõſeruatiõe hoim in C
tria hõ ſa/ ſtatu gratiæ.& pro uniõe ſpũs hominis totaliter cũ deo.Et ſecũdum
crificio in/ hoc triplices fuerũt in ueteri teſtamẽto ſacrificiũ & oblatiões.Primũ
diget. eſt ipſum ſacrificiũ pro peccatorũ expiatiõe.cuius ritus ſcribitur ĩ Le
Leuit. 4. uitico.Scdm fuit hoſtia pacifica,quæ offerebatur tanq̃ petitio ꝓ bñ
Leuit.. ficio ĩpetrãdo,uel tanq̃ gratiarũ actio pro bñficio accepto:cuius rit⁹
Leuit.:.. in Leuitico quoq; deſcribitur.Tertiũ fuit holocauſtũ,quod ex deuo
Sacrificia tione ꝓ perfecta unione hois cũ deo offerebat͛:quod etiã totũ icede/
ueter.figu batur.ut ibidẽ etiã ponitur.Oĩa aũt illa ſacrificia,& multa alia, fue/
ræ eucha. runt figuræ(ut Aug.dicit ĩ lib.epi.epl̃a.lix.nõ lõge p⁹ pͥncipiũ) uni⁹
Auguſtin. ueri,& pfecti ſacrificii nouæ leg.ſ.xp̃i in ara crucis imolati.Vñ orat
oſo ecclie Ecclia. De⁹ q legaliũ dr̃ias hoſtiaꝝ,uni⁹ ſacrificii pfectiõe ſãxiſti.&c

Auctor in ¶ QVARE, nunc tuam interrogare uellem Martine/
terrogat prudentiam. Cur iuge ſacrificium nobis auferre queris? Cũ ſigno
Luthe. ſacrificiorum ſemper ſuos Deus ab alienis ſecreuerit? cum diuinam
ſeruitutẽ,ab humanis obſequiis,hoc ſigno diſcreuerit?cum honorẽ
creatori ſingulr̃ deditũ/ab eo honore,quo ſe inuicẽ rõnalis creatu/
Roma.1:. ra ꝓuenire(iuxta Apl̃m) debet,hoc maxime ſigno diſtixerit? Reco
les antiqua ſæcula,& gñationem ſanctoꝝ ab Adã uſq; ad xp̃m diſcu
te.Inuenies aut nullos,aut raros abſq; ritu ſacrificiorũ deũ coluiſſe: D
q̃ qcũq; iuſticia deo placebãt,ſtatim ſacrificiorũ ueneratiõe colebãt.
Videbis certe primũ illũ & iuſtũ Abel deo munera offerentẽ:deũ ſu
Geñe.4. per eius munera inflamãtẽ.Noe poſt diluuiũ,noui ſæculi primordia
Gene.8. ſacrificiis dedicãtẽ.Abraã poſt uaccã triennem,caprã trimã,& arietẽ
Gen.15.22. triũ annorũ,turturẽq; & colũbã,q̃ deo obtulit:etiã filiũ colligatũ ĩ al
tari ſup ſtruẽ lignorũ ad imolãdũ collocaſſe:ſed ne uota cõpleret ab
ipſo q hoc ꝑceperat ꝓhibitũ fuiſſe.Poſt Abraã offerẽtẽ,& Iſaac obla
Gene.28 tũ:uidebis & Iacob motũ uiſiõe dei,& angeloꝝ ĩ diuinitatis honorẽ
erexiſſe lapidẽ,& fudiſſe oleũ deſuper,ac dixiſſe. Vere dñs eſt ĩ lo/
Iob.1. co ſctõ iſto.& hæc dom⁹ dei ẽ:& porta cœli.Cognoſces & ĩ terra Hus
hoc ẽ,ĩter gẽtiles,cui nõ erat ſimul ſuo tẽpore ſupterrã ſimilis,ſim
plicẽ & rectũ Iob,diluculo cõſurgẽtẽ,& pro ſingulis filiis holocau/
Diuerſa ſa ſta offerẽtẽ,dicentẽq;. ne forte peccauerint filii mei.
crificiorũ Procedes ide uſq; ad magni Moyſi tẽpora.& totã hebreoꝝ ſtir
gña man/ pẽ,de qua ſaluator(cui,quod dicis repugnat)ſcdm carnẽ naſcitur⁹
dauit dñs erat,iuenies a deo p Moyſem ſacrificioꝝ diuerſis ritib⁹,& inumeris
ſibi offerri ſubſtratã:& ꝓ peccatis,& pro delictis,pro purgatiõe,ꝓ emũdatiõe:
ab iſraeli/ bouum,uitulorum,agnorum,ouium,hyrcorum,turturum,colũ/
tico pplo. barum,diuerſorũ quadrupedũ,& uolucrum,hoſtias pene aſſidue
offerentẽm

offerentem: in tantum ut (iuxta qđ Apłus ait) ſine ſacrificiis, & ſan/ Heb.9.
A guinis effuſione, nõ fieret remiſſio pctõrũ. Lege leuiticũ, ſi tñ uł ei/
nomen tibi notũ eſt. Immo lege pẽtatheucum qui lex ꝓprie dr̃, to/
tamq; ueteris teſtamenti ſeriẽ recenſes, quæ docebit qđ forte igno/
ras: ſanctis regibus, ducib9, prophetis, ſacerdotibus, deum ꝑ ſacrifi
cia frequẽtia, reſpõſa dediſſe. eiq; hoſtias eoꝝ gratas, acceptaſq; fuiſ
ſe: aut fumo, quo adũbrabat, aut nebula qua tegebat, aut igne quo
abſumebat, aliiſq; indiciis declaraſſe. Hinc in ſalomonis dedicatione 3. Reg. 8.
& ſacrificio, qñ ouiũ cẽtum milia. bouũ. xxx. milia, oblata ſunt: per &.2.
nebulam gloria dñi impleuit domũ dñi. Hinc ſuper Heliæ holocau/
ſtum cœleſtis flãma deſcẽdens, nõ ſolũ bouẽ oblatũ: ſed & ligna alta 3.Reg.18.c
ris & lapides uſq; ad cinerem cõſumpſit: taliq; ſigno acceptũ deo He
liæ ſacrificiũ, mõſtrauit. Hinc in cõſecratione Eremetici tabernaculi Exod.ulti.
legitur. Poſtq̃ oĩa ꝑfecta ſunt, operuit nubes tabernaculũ teſtimonii.
& gloria dñi impleuit illud. Nec poterat Moyſes ingredi tectũ fede/
ris nube operiente oĩa: & maieſtate dñi corruſcante: quia cuncta nu/
bes operuerat. Quod ꝑfecto tabernaculũ, nõ niſi ad adorandũ deũ.
& ſacrificandũ ei ab ipſo deo per Moyſen conſtructum, erectum, &
ſanctificatum fuerat.

¶ Habes ſi aduertis, ſacrificia antiquoꝝ ſctõrũ patrũ ueteris te
B ſtamẽti (q̃uis oderit maloꝝ ſacrificia) intantũ deo placuiſſe: ut nõ ſo
lum ipſa, ſed & loca in quibus fiebãt, cõſtrueret: & cõſtructa, cõſecra
ta: fumo, nebula, igne, aliiſq; (ut dixi) indiciis glorificaret. Neq; eñ
ſacrificia propter tẽplũ, uel altare cœlebrantur: ſed tẽplum & altare
propter ſacrificia cõſtruuntur, cõſecrantur, ornãtur, glorificantur.
Ipſa uero ſacrificia ad illũ tm̃modo referũtur: cui ſoli abſq; alio con/
participe exhibentur. Hæc eñ ſacrificioꝝ ſeruitus, hic ſoli deo tm̃
deferendus honor, hic diuino tm̃ nomini exhibẽdus cult9, omnẽ pro
creatore reſpuit creaturã: quia ſicut incõicabilis ẽ maieſtas cui offer/
tur: ſic omnẽ reſpuit cõionẽ etiã qđ offertur. Signatur hac ſeruitutis Quid ſi/
proprietate, ſoli deo ſubdit9 hõ: ut nihil ſupra ſe iuxta originis ſuæ gnat cult9
conditionẽ, niſi deũ intueatur: a quo ſolo ſe initiũ: & ĩ quo deficientẽ ſacrificioꝝ
finẽ ſe habere cognoſcẽs: ut authori, rectori, remuneratori, creato/
ri: ſubdat, ſeruiat, obediat. Signat hoc exteriori obſeqo, iterior ani
mi effect9, q nullaten9 agnoſceret, niſi ſignis extrinſecis ĩdicaretur.
Signat hoc officio, utraq; hoĩs ſubſtãtia ſubiecta deo: & cũ illa deuo
tione deũ amplectit. illa opatiõe deo famulat, tot9 hõ ei ſubiect9 eſſe
mõſtrat; ita ut ueraciter dicere poſſit. Nõne đo ſubiecta erit aĩa mea Pſal.61.
Iccirco, nulli creaturæ, nõ dico inanimatæ, uł iſenſibili, aut irratio/

Nulli creaturæ exhibeť ſacrificiū & cult⁹. nali: ſed nec ipſi rōnali, & beatæ, ſacrificiis honorari cōceſſum ē. Nō Angelo, nō homini, nec ipſi altiſſimo ordini ſeraphin, hoc datū eſt: quia ſignū qđ iter mortales cōditorē a cōditis ſecernit: merito ſemp incōmunicatū pmāſit. Nouerāt hoc btī Barnabas & Paulus, q uolentes ſibi ſacrificare Lycaonicos, cū deteſtatiōe ꝓhibuerūt: & qa hoſti as iam parauerant, ueſtimenta ſciderunt. Sciebant hoc nulli conceſſum. ſciebant etiam minacīter ab ipſo deo prohibitū: qui de hiis qui non deo ſacrificant, per ſcripturā ſuā ait. Qui imolāt diis occidenť: preter domino ſoli. C

Actu. 14.

Exod. 22.

Oſtēdit ad qđ ꝓpoſitū deducta ſūt tot ſcriptura & exempla.

Sed quorſum iſta? Vt tu uidēs Martine, patres antiquos, & oēs prior tēporū iuſtos, deo p iuſtitiā, & ſacrificia placuiſſe: ut attendēs deū ſibi ſoli ea fieri iuſſiſſe, ut audiēs eū diis alienis ſacrificātes eradicaſſe: Agnoſcēs inq̄ p ſacrificia maxīe deo, deitatis honorē a ſanctis oib⁹, ſæculis oībus exhibitū: cōcedas qđ denegas ſacrificiū: & reddere debitū deo ſacrificii mun⁹ nři ſæculi Eccleſiā pmittas. Vt qđ eīm ꝓhibeť filii ſeq patres ſuos? Cur quos fide imitanť, pcipuo fidei ſigno imitari nō ſinunť? An forte iudeo ſacrificia deus approbat, & chriſtianorū reprobat? Nōne magis circa eorū ſacra nauſeat dicēs p Eſaiam. Plenus ſum. Holocauſta arietū, & adipē pinguiū, & ſanguinē uitulo, & agno, & hyrcorū nolui? Nōne & p alliū ꝓphetā ait. Non accipiā de domo tua uitulos, neq̄ de gregib⁹ tuis hyrcos? Nonne per Malachiā loquiť. Nō eſt mihi uolūtas ī uobis. & mun⁹ nō ſuſcipiam de manu ueſtra? Quod dicēs nō ſacrificia illi tēpori data reſpuit: ſed prauā uitā ea offerētiū arguit. Vñ & p Eſaiā ſubdit. Man⁹ eīm ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Mirum ualde, ſi pcipuus (ut iam dīctū eſt) deitatis cultus noſtro tempore non defertur: qui omni ante noſtra tempora tempore ſummo ſtudio, & ſollicita deuotione, frequētabatur. Mirum ſi Chriſtiani a ſacrificiis uni deo offerendis arcentur: cum patriarchæ, prophetæ, iudei, gentiles fideles, ab ipſo deo, ipſi deo, ſacrificare coguntur. D

Eſa. 1.

Pſal. 46.

Malach. 1.

Eſa. 1.

Nota.

Mirū nūc primū de mūdo diuina auferri ſacrificia: cū nunq̄ mūdus ī retroactis generationib⁹ ſuis, abſq̄ ſacrificio ſacramētis fuerit. Nam nec in ꝓfundis ignorātiæ & nequitiæ ſuæ tenebris, ita adeo periit: ut nō haberet aliquos (& ſi paucos) qui & per iuſtitiā deū colerent, & per ſacrificia eū ſe colere demōſtrarēt. At nūc, ſi nouā tuam doctrinam mūdus exaudiat, faciet qđ nunq̄ fecerat. Nā cū ſint his noſtris diebus, tres in mūdo principales ſectarū diuerſitates. ſ. Xp̄ianorū, Iudeo, & ſarraceno. Si xp̄iani nō ſacrificant, iam nullus in mundo ſacrificat. Iudei eīm more ſuo, bouinis oculis oīa ituentes & more

Tres ſecte nūc ī mundo principales.

A more aſinino legis Moyſi onera ferētes:non fructum capiētes, nuſq̄
ſacrificant:quia Hieroſolymis tm̄ dicūt eſſe locum, ubi per ſacrificia
Deum honorare & adorare oportet. Quā quia deo eis cōtrario, per
mille quadringētos quinquagintaq; annos poſt deſtructionē Hieru/
ſalē per Titū & Veſpeſianū factā, ihabitare ꝓhibiti ſūt: ſacrificare
deſierūt. Saraceni uero ab oīum ſeductorū ſublimiſſimo ſeductore
ſeducti: & īter iudaicā & Chriſtianā legē ſubmergendi fluctuātes, cir
cunciſiōem ſuſcipiūt, lauacris frequētibꝰ utunť certis horis, die, ex
tis noctibus, orationi (ut ferť) incūbunt. Luxuriæ omnino (ut por/
ci) frena relaxāt. Cūq; hiis, & īnumeris ſupſtitionibꝰ, totæ pene oriē
tales & affricanæ regiōes, ab illo neq̄ Mahumet (q circa domini ānū
595. ex patre nobili gētili i Arabia regione, matre uero hebrea hyſ
maelitici gn̄is, naſcēs: adultꝰ factꝰ annoꝝ uidelicet pluſq̄. 30. Alcora
nū librū auxilio Ioānis Anthiocheni heretici, Sergiiq; Arriani, ac
etiam cuiuſdā Iudei aſtronomi, cōpoſuiſſe fertur. Et tādem poſt mul
ta adulteria, & ebrietates, aliaq; ſcælera, anno dn̄i. 632. etatis uero
ſuæ. 37. morte obiit) deceptæ, per. 900. fere annos iſeruiāt: & Chri/
ſtum deū flatu (ut aiunt) diuino, natum de uirgine, ſctē uixiſſe, uera
docuiſſe, miracula feciſſe, fateanť: de ſacrificiis apud eos nec præce
B pta aliqua habenť, nec aliqua (licet parua) ab eis pro ſacrificio offe/
runtur. Oīpotentē tn̄ deū, rerū oīum cōditorē ſe adorare dn̄t: cui tn̄
(ut dixi) nullos ſacrificiorum ritus exhibent,

Saraceni decepti.

Mahumet qn̄ natꝰ ſit & ex quibꝰ parentibꝰ. Quoꝝ auxilio mahumet cōpoſuerit alchoranū uide hic.

Cum ergo nec apud iudeos, nec apud ſaracenos, ſacrificia ob/
ſeruentur: ſi nec Chriſtianis cōceduntur, ſignū illud ſingulare deita
tis, quo ab initio (ut iam dixi) diuina ſeruitus ab humana ſecernitur,
periit: cum in nulla gente, ī nulla orbis terrarū parte, iueniri poſſit.
Sed forſitan minus deo obnoxia ſunt moderna tpa, q̄ priora: ut ho/
norem, quē antiqua ſæcula deo exhibuerūt, ſoluere iſti cōtēnanť? Et
iuſte: Iuſte inq̄ iuſte, quæ maiora acceperūt, minora reddere debēt:
quæ numeroſiore ſumma debiti conſtringuntur, minimam quanti
tatem ſoluere compelluntur? Et contra domini Ieſu Chriſti uocem,
quæ dicit. Cui minus dimittitur minus diligit. Contra hanc domini
ſententiam, minus deo debet Chriſtianus, q̄ Iudeus? minus tempus
apoſtolicum, q̄ propheticum? minus totus orbis ſubſtratus uoci euā/
gelicæ: q̄ unus populus ſubiectus legi Moſaycæ? Et ubi eſt Saluator
mūdi illis ꝓmiſſus, nobis exhibitꝰ: illis oblatꝰ, nobis natꝰ: illis ablatꝰ
nobis datꝰ? Vbi ē ſanguis teſtamēti æterni, q ab illis ad nos defluxit,
q p illoꝝ fiſtulā ad nos decurrit? Nūqd hæc tā fœlicia tpa & (ut uerbo

Concludit neceſſariū eſſe ꝙ apd xpianos ſit ſacrificioꝝ cultus.

Luc. 7.

poetico utar) aurea ſecula: qbus pr̄ mūdi miſert⁹, quib⁹ filius ꝑ mū C
do oblat⁹: quib⁹ ſpūs altiſſimi mūdo īfuſus: qbus mors extincta, qb⁹
uita reddita: qb⁹ iuſticia reparata, quibus reſurrectio præparata: mi
nus aliqd priorib⁹ ſeclis deo debēt? Nō plane nō, toto mūdo cōclamā
te, nō min⁹ ei debēt. cui nō ſolū ex cōditiōe: ſed (qđ chari⁹) ex redē-
Allogtur Lutherū. ptiōe, & ſe, & quæ iure pñt, oīa debēt. Quod ſi oīa, tūc & ſacrificia.

Rōne igit̄ neceſſaria cogēte, q̄ auferre catholicis conaris, ne-
ceſſario o Martine, reddes ſacrificia. Reddes inq̄ ea rōne, eaq; (quod
apud nr̄os robuſti⁹ ē) auctoritate nō ficta, ſed ueraci: nō terrena, ſed
cœleſti: nō humana, ſed diuina. Irat⁹ de⁹ diuturnis malis iudaycī po
puli, qbus & ī deū īpii, & in hoīes erāt iniq: nec ferēs ultra ꝓmiſſiōes
ſpūales, ac cœleſtes a terrenis, & carnalibus cōculcari: elegit eis ſuc
ceſſores, q quod illi reſpuebāt, ſuſciperēt: q qđ nolebāt, uellēt: q ui-
neæ fructū redderēt tēporib⁹ ſuis. Elegit ꝓ uno pp̄lo oēs gētes, atq;
p filiū ſuū hui⁹ magni cōſilii angelū, legē ſuā, cultū ſuū, ſacrificia,
ei traddidit: & eo mediāte, mūdū a morte eripiēs, īmortalis uitæ re-
ſtituit. Hæc ut abſq; ſcrupulo aliquo crederent, & ſuo tēpore ſuſci-
perent, p nuncios ſuos, ꝓphetas multifarie, multiſq; modis, ꝓdixit:
quos breuitatis grā omittā. Sed audi tm̄ Malachiā, ſacrificiū nr̄m p
Malac. i. uniuerſum fere orbē offerēdū, prophetātē. Ab ortu ſolis uſq; ad oc- D
caſum, magnū ē nomē meū ī gētib⁹: & in oī loco offert̄ nomini meo
oblatio mūda, qa magnū nomē meū ī gētib⁹, dicit dñs exercituū. Et
qđ ultra tibi reſtat qrendū? Nōne uides ſicut legē, ſic ſacra, ſic ſacri-
ficia, ſic cultū omnē diuinū a Iudeis ad gētes trāſlatū? Et ſi nō eodem
ritu celebrātur apud nos ſacra: ſunt tn̄ ſacra. Si nō eodē ordine con-
ſtāt ſacerdotia: ſi nō de eiſdem reb⁹ fiāt ſacrificia: ſūt tn̄ ſacrificia: qa
alio qdē mō: ſed nō alii deo, ſacrificia celebrant̄, ſacerdotia ordināt̄,
ſacramēta exhibent̄. Deſinas ergo deſinas iā īſanire: qa nulla aucto
ritas, nulla rō patit̄: ut min⁹ honoris deo deferāt xp̄iana tēpora: q̄ iu
daica: qm̄ q̄ plus munerū acceperūt, nō min⁹, ſed magis obſeq debēt
eorūdē munerū largitori. Vñ uere dignū, & iuſtū ē: ut q ei hoc grāe tē
pore, aliis ſed nō īferiorib⁹ ritibus famulant̄: eū hoc ſupremo & diui
no ſacrificiorum cultu, deuotius uenerentur.

Queſtio IAM qa p dei grām cōſtat xp̄iana ſacrificia nō tollēda: Vtrū
de q̄litate talia eſſe debeāt q̄lia offerunt̄? nihilomin⁹ ē uidēdū. Sacrificiū (ut rñ-
ſacrificii. ſio ſit) xp̄iani orbis, nō multiplex eſt: ſed ſimplex. Nō plura ſed unū:
Reſpōſio. qa ſicut ī toto mūdo unus tm̄ eſt populus xp̄ianus, qui illud offert, &
unus deus cui offert, & una fides per quā offert: Ita & ipſum unū eſt
quod offert. Ceſſit pluralitas iudaycarū hoſtiarum, unitati uictimæ

Xp̄ianæ

A xpianæ: q̄ qa n̄ poterat pfectū facere ſeruiētē, mltiplicitate ſua: puiſa ē a deo hoſtia, q̄ offerētes mūdaret, ſctificaret, pfectos faceret ſimplicitate ſua. Bos, uitul⁹, aries, agn⁹, capra, hyrc⁹, carnib⁹ & cruore ĩplēt altaria iudeoꝝ. Sol⁹ agn⁹ dī q tol. pe. mū. altari ſuppōit᷑ xpianoꝝ.

Audi nōme, ſed Apl'm dei. Paſcha (inquit) noſtrū ĩmolat⁹ eſt Chriſtus. hoc eſt, paſcha iudeorū eſt immolat⁹ agnus. Paſcha uero nr̄m, ĩmolatus ē Xp̄s. Hoc ergo unicum chriſtianorū ſacrificiū Xp̄s eſt. Hoc ſacrificiū chriſtiano tēpori ſeruabatur. hoc inq̄ ſeruabat᷑ tēpori grīæ, quod congruum nō fuerat dari in tēpore iracundiæ. Habuit bouē Iudeus: habet Chriſtū Chriſtianus: cui⁹ ſacrificiū tāto iudaycis uictimis excellenti⁹ eſt, q̄to Chriſtus boue maior eſt. Cōgrua tunc fuit ſeruilis hoſtia ſeruis: ſeruata eſt nr̄is diebus liberatrix uictima iam filiis & amicis, quibus ĩ euangelio dicit᷑. Filioli adhuc modicū uobiſcum ſum. Et iam nō dicā uos ſeruos: ſed amicos. Reſperſus eſt textus diuinæ legis innumeris teſtimoniis: ꝙ multiplicitas antiq̄rum hoſtiarum, hanc unam euāgelii hoſtiam deſignabat. Et quia impoſſibile erat ſanguine agnorum, & hyrcorum, auferri peccata: Ipſa lex, quæ multa illa mādauerat, omnes ad hanc unā ulctimā tranſ

.Coꝝ.5.c

Ioan.13.

Ioan.15.

Hebr.10.

B mittebat. De hac Dauid. Eleuatio manuū mearū ad ſacrificium ueſptinū. Et Petrus. Nō auro, uel argēto, redēpti eſtis: ſed pcioſo ſanguine quaſi agni incōtaminati, & ĩmaculati Ieſu xpi. ¶ Hic eſt em̄ ille agnus, quē digito pluſq̄ propheta oſtēdit Ioannes, dicēs. Ecce agnus dei. ecce q tollit peccata mundi. Quid aūt ē eſſe agnū dei, niſi hoſtiā oblationē, & ſacrificium: Sicut Eſaias declarat. Sicut ouis (inqt) ad occiſionē ducetur: & ſicut agnus corā tondēte ſe obmuteſcet. Vbi Hierony. ĩ Eſayā. Quia (ĩquit) Chriſt⁹ oblatus eſt Pylato, qa ipſe uoluit & non rn̄dit, ut patibulū pro nobis dānatus aſcēderet: Ipſe ſicut ouis ad occiſionē ductus ē: & q̄ſi agnus corā tōdente obmutuit. Etem̄ paſcha noſtrū ĩmolatus eſt Chriſtus: quē Ioannes baptiſta mōſtrabat dicēs. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Qui & ĩ Apocalipſi Ioannis euangeliſtæ, agnus occiſus ſæpe memoratur. Qui & de ſeipſo loquitur in Hieremia. Ego autem ſicut agnus innocens, & ductus ad uictimam neſciebam. Cum enim neſciret peccatū, pro nobis peccatū factus eſt. Hæc ille. Vnde & Ioannes Chriſoſto. de Chriſto loquens, homel. v. in epiſtolam ad Hebr. poſt principium. Sacerdotis fidelis (inquit) eſt poſſe eos quorum eſt ſacerdos, liberare a pc̄tis. ut ergo offerat ſacrificiū, qd᷑ poſſit nos mūdare, ꝑpter hoc fact⁹ eſt homo. hæc ille. ¶ Propterea dicit Apl's. Si em̄ ſanguis hyrcorū, & taurorum, & cinis uitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emūda

ps.140

1.Pet.1.

Ioan.1.

Eſa.53.

Hierony.

1.Coꝝ.5.c

Ioannis.1.

Apoc.5.d.

&.13.b.

Hiere.51.

Chryſoſt.

tionem carnis: q̃to magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum ſanctum C
ſemetipſum obtulit immaculatum deo, emundauit cõſciẽtiã noſtrã
ab operib⁹ mortuis ad ſeruiẽdũ deo uiuẽti, &c. Et infra. Oĩa pene ſe
Hebre.9. cũdũ legem mũdantur, & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio.
Neceſſe ẽ ergo exẽplaria qdẽ cœleſtiũ his mũdari. Ipſa aũt cœleſtia,
melioribus hoſtiis, q̃ iſtis. Nõ em̃ i manu factis ſanctis, Ieſus introiit
exẽplaria uerorũ: ſed in ipſum cœlũ: ut appareat uultui dei ꝓ nobis.
Neq; ut ſepe offerat ſemetipſũ: queadmodũ põtifex itrat in ſancta ꝑ
ſingulos annos i ſanguine alieno. Alioqn oportebat eũ frequenter
pati ab origine mũdi: Nũc autẽ ſemel i cõſumatiõe ſœculoꝝ ad deſti
tutionẽ peccati per hoſtiam ſuam aperuit. Et quemadmodũ ſtatutũ
eſt hominibus ſemel mori: ſic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad mul-
Hebr.7.d. torum exhauriẽda peccata. Et alio i loco idẽ Apoſtol⁹ ait. Hoc enim
fecit ſemel ſeipſum offerẽdo dominus Ieſus Chriſtus.

Noĩe oblatiõis ſacrificii, uictię &c. mors chriſti deſignatur.

Sed ſcio nomine oblationis, ſacrificii, uictimæ, holocauſti, &
ſimilium: paſſionem, ac mortem dñi i deſignari. Nec hoc te unq̃ ne-
gaſſe, audiui. Et ideo his noĩbus, mors ei⁹ ſignat̃: qa ſicut morte ani
maliũ oblatorũ peccata purgari dicebant̃: ſic morte ipſi⁹, totius mũ
di peccata tolluntur. Et quia Apoſtolus ſupradixit. Semetipſum ob-
tulit imaculatum deo: dicit ipſe offerre: quoniam nõ coact⁹, ſed ſpõ D
Hebr.9.d. te tradidit i mortẽ animã ſuã. Deo uero ſeipſum hoc mõ obtulit: qa
mors æterna hominis, nõ niſi tẽporali morte dei & hoĩs diſſolui po
1.Pet.2. terat. Quare Apl̃s Petrus. Peccata (inquit) noſtra ipe pertulit i cor-
pore ſuo ſup lignũ: ut peccatis mortui, iuſticiæ uiuamus: cuius (iuxta
Eſayæ.52. ꝓphetã Eſaiã) liuore ſanati ſumus. Hoc ergo eſt noſtrũ ſacrificium.
Hoc legis euãgelicæ. Hoc noui teſtamẽti. Hoc noui populi holocau-
ſtũ, quod tunc ſemel i cruce a dei & hoĩs filio deo oblatũ eſt, & quod
ſemper ab ipſi⁹ populo offerẽdũ, ab eodẽ ordinatũ, & inſtitutum eſt.
Non enim aliud tunc oblatum eſt, aliud nunc offert̃. Sed quod (ut di
ctũ eſt) ſemel Xp̃s obtulit: hoc ſemp Eccl̃iæ ſuæ offerẽdũ reliquit.

Quãuis em̃ ſemel oblatus ſit xp̃s i aperta carnis effigie: offert̃
nihilomin⁹ quotidie i altari, uelatus i panis uiniq; ſpecie. Nõ quidem
q̃tum ad ea q̃ pœnã importãt: qa nõ uulneratur, nec patit̃, nec morit̃
Quib⁹ de cauſis euchariſtia ſacrificiũ dr̃. quotidie. Sed aliis ex cauſis, euchariſtiæ cõſecratio, & ſũptio, ſacrifi-
ciũ dr̃ & oblatio. Tũ quia illius ſacrificii ueri, & imolatiõis ſanctæ fa
ctæ i cruce, repræſentatiua ẽ, & memoriale. Tũ qa ſimiliũ effectuũ
opatiua, & principiũ cauſale. Solẽt aũt (ait beat⁹ Aug. ad Simplicia-
Auguſt. nũ) ymagines illarũ rerũ nominib⁹ appellari, quarũ ſunt. ſicut cũ in
tuentes tabulã, aut parietẽ pictũ, dicimus. Ille Cicero. ille Saluſtius.

Celebratio

A Celebratio autẽ huius ſacrificii, ymago q̃dam eſt paſſiõis Chriſti re præſentatiua, quæ eſt uera eius imolatio. Ideo & ipſa immolatio nominatur, & ſacrificium, & oblatio, & hoſtia.

Pro quo notandum quod Auguſt. libro quarto de trinitate. ca. xiiii. dicit ꝙ in omni ſacrificio quatuor cõſiderantur. Cui offeratur. A quo offeratur, Quid offeratur, Pro quibꝰ offeratur. Secũdũ hos omnes reſpectus, Miſſa, hoc eſt conſecratio hoſtiæ ſacrificiũ dr̃. Offertur enim patri ſummo. Offertur a noſtro pontifice eiuſdẽ patris unigenito. Offertur Chriſtus ĩ humana natura, corporis & ſanguinis. Offertur pro omnibus mundis & immundis. pro mundis ad augmentum charitatis, & meriti. pro immundis ad remiſſionẽ peccatorũ. Hoc inſinuauit Apoſtolus ad Hebr. ſcribẽs. Omnis namq; pontifex ex hominibus aſſumptus (.i. ex numero hoĩm) pro hoĩbus cõſtituit ĩ his, quæ ſũt ad deũ: ut dona offerat, & ſacrificia, pro peccatis: q̃ cõdolere poſſit his, qui ignorant; & errant: quoniam & circundatꝰ eſt ĩfirmitate. & propterea debet queadmodũ pro populo: ita etiã ꝓ ſemetipſo offerre pro pc̃tis. Vñ Origenes ĩ Leuiticũ, hom. xi. quaſi ĩ medio, inquit. Vide miſericordiam dei, & plenius eam (Paulo docente) cognoſce. Ipſe eñ ad Hebreos ſcribẽs dicit. Omnis namq; põtifex. &c. Et poſt deductum totum illud Apoſtoli dictum, ſubiungit. Vides ergo diſpẽſationem diuinæ ſapiẽtiæ. Sacerdotes ſtatuit. non eos q omnino peccare nõ poſſunt, alioqn non eſſent homĩes: ſed eos qui imitari qdem debeant illum qui peccatũ non fecit. Offert autem hoſtias primo pro ſuis. poſtea pro populi delictis.

Auguſ.

In oĩ ſacrificio conſiderantꝰ qt- tuor: ſcd̃m q̃, miſſa ſacrificiũ dr̃.

Hebre. 5. a

Origenes.

B Hebre. 5. a

HOC idẽ aſſerũt ſancti patres. Miſſam, uidelicet, dici ſacrificiũ, oblationẽ, & hoſtiam. Offerriq; pro pc̃tis tã offerẽtiũ q̃ aliorum Chriſtianorũ: Immo & ꝓ defũctis applicari, iidẽ teſtantur. E quorũ auctoritatibus, paucas deducã. Miſſam aũt ĩtelligo & accipio ſcd̃m ꝙ accipit Aug. ĩ cõibus ſermonibꝰ ſer. xix eã diffiniẽs. Miſſa (iqt) eſt celebratio, q̃ corpꝰ & ſanguis xp̃i cõficit̃ & cõſecrat̃. Dr̃ aũt hæc celebratio miſſa: a miſſiõe xp̃i ĩ hoſtia. Dr̃ et̃ miſſa a miſſione ꝑcum tam ſacerdotis q̃ populi, ĩ conſpectu dei per miniſterium ſacerdotis, q ꝓ ſe & ꝓ pplo orat. Dr̃ ĩſup miſſa, ex eo ꝙ cœleſtis nũcius de cœlo mittitur. Vñ Beda ĩ homel. paſchali. Non enim (ait) dubitare licet, ubi corporis & ſanguinis domini myſteria celebrantur, ſupernorum ciuium adeſſe conuentus. Idem dicit beatus Gregorius ĩ homelia paſchali. Merito igitur hoc digniſſimum ſacrificium ſuper omnia alia ſacrificia miſſa appellatur, propter miſſionem angelorum ad reuerentiã exhibendam glorioſo corpori, & ſanguini dñi nr̃i Ieſu Xp̃i.

Miſſam dici ſacrificium ſancti p̃res aſſerũt

Auguſ.

Miſſa quid ſit.

Vñ & q̃re dr̃ miſſa.

Beda.

Gregoriꝰ.

Hác itaq; miſſam.ſ.celebrationē, qua cōſecrat corp⁹ & ſanguis
Chriſti, ſancti patres (ut dixi) & ſacrificiū uocát, & oblationē ſacrá, C
Chryſoſt. & hoſtiá. Vñ Ioá. Chriſoſtomus homel.ii. ſup epl'a.ii. ad Timoth. ex
c.i. in calce, ſic ait. Sacra ipſa oblatio, ſiue illá Petrus, ſiue Paulus,
ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadē ē, quá dedit Xp̄s ip̄e diſci-
pulis ſuis, ſacerdotes mō quoq; cōficiūt. Nihil habet iſta q̄ illa min⁹.
Idem. Et ſequit. Quēadmodū eñ uerba q̄ locut⁹ eſt Xp̄s eadē ſunt, quæ ſa
Ide Chry. cerdotes nūc quoq; p̄nūciát: ita & oblatio eadē eſt. Et in expoſitiōe.c.
xi. primæ epl'æ Pauli ad Cor. cōſecrationē corporis & ſanguinis dñi,
hiis uerbis ſacrificiū eſſe teſtat, dicēs. Erat ſane ueteris teſtamenti,
Deut.32. calix ſacrificio libamina & animaliū ſanguinis rōne carētiū. Poſtq̄
eñ ſacrificauerát: calice, & phiala, ſanguinē accipiebát, & ſimul bi-
bere cōſueuerát. Verū ubi loco ſanguinis animaliū rōne carētiū: ſan
guinem p̄priū xp̄s induxit. Et ne quis hæc audiēs tumultuaret ani-
mo, & fluctuoſa quadá mētis agitatiōe uexaret: teſtamēti illius, uete
1. Corin. 11 ris mētionē fecit. Poſt hæc de cœna illa diſſerēs Apl'us, aptat p̄ſentia
præteritis: ut nō aliter parati ſint, ac ſi eodē ueſpere, & in eadē mēſa
Nota. diſcūberēt, & ab eodē xp̄o ſacrificiū exciperēt. Ideo dixit. Quotienſ
cunq; eñ mādúcabitis panē hūc, & calicē bibetis, mortē dñi annūcia
bitis donec ueniat. hec ille. ¶ Sanctiſſimus quoq; Ignatius martyr,
Ignatius. Ep̄s Anthiochenſis: Ioánis euágeliſtæ diſcipulus: epiſtola. vi. ſuarū D
epl'arū, quá ex Troya ad Smyrneos deſtinauit. Miſſam appellat ſa-
Auguſtin. crificium. & econuerſo, ſacrificiū miſſam. ¶ Idē facit & Aug. i lib.
de operib⁹ monachoꝝ. Vbi dicit. Sacrificiū altaris ubicūq; agat, cō
Idem. mune eſt toti pp'lo fideliū. Et in epl'arū lib. epl'a. lvii. ſcribēs ad Dar-
danum. Noſti aūt in quo ſacrificio dicat, Gratias agam⁹ dño deo no
ſtro. A cuius ſacrificii humilitate, lōge abeſt typ⁹ & cothurnix illoꝝ
ſuperboꝝ. &c. Et i expoſitione p̄s. lxiiii. añ mediū, loquens dño Ieſu
xp̄o. Impietates (inqt) nr̄as tu p̄pitiaberis. tu ſacerdos, tu uictima,
Ambro. tu oblator, tu oblatio.

Et btūs Ambr. ſup epl'am ad Hebreos inqt. In xp̄o ſemel obla-
ta ē hoſtia ad ſalutē potēs. Quid p nos? Nōne p ſingulos dies offeri
mus? Et ſi quotidie offeram⁹, ad recordationē mortis ei⁹ fit. & una ē
hoſtia nō multe: qa ſemel oblat⁹ ē xp̄s. Hoc aūt ſacrificiū exēplū ē illi
us: idip̄m ſēp ip̄m, p̄inde hoc idē ē ſacrificiū. Alioqn dicet, qm̄ i mul
tis locis offert, multi ſūt xp̄i? nequaq̄: ſed un⁹ ubiq; xp̄s. & hic plen⁹
exiſtēs, & illic plen⁹. Sicut eñ qđ ubiq; offert unū eſt corpus, & non
multa corpora: ita & unum ſacrificium. Pontifex autem ille eſt, q ho
Idem. ſtiam obtulit nos mundantem. Et ſequitur. Item ipſam offerim⁹ etiá

nunc

A nūc quæ tūc oblata eſt: cōſumi nō pōt. qđ nos facim⁹, ī cōmemoratio
nē ei⁹ fit, qđ factū eſt. Hoc enī facite (ait) ī meā cōmemoratiōnē. Hæc
ille. Ita Hiero. Ita Grego. Ita alii ſancti pr̄es, & oīs uox chriſtiana ab
ipſo ſaluatore nr̄o hucuſq; profeſſa ē. Et nūc un⁹ Martinus, ſapiētior
cūctis uideri uolēs: iuge ſacrificiū de medio Eccleſiæ, temeritate ſua
& ſi nō aperte, qa aſtrict⁹ lege: quadā tamē ſubtilitate, ac aſtutia ſeu
uerſutia, tollere & fruſtrari cōtendit. Quoniam (īquit) miſſa ē teſta
mentum & promiſſio. Ergo nō hoſtia, nō oblatio, nō ſacrificium. *
¶ Quinimo (ut uult Apoſtol⁹) teſtamēti ſui Chriſt⁹, ac p̄miſſionis,
ſiue ex ſolutiōis debiti, cōmemorationem per hoſtiam tūc re ipſa ob
latā, p̄petuo ſcđm recordationē a nobis offerēdā reliq̄t. Quod clari⁹
docēs ſanct⁹ Ambro. ī quarto lib. de ſacramētis. c. vi. iq̄t. Vt ſcias aūt
hoc eſſe ſacramētū, huius figura antepræceſſit. Deīde q̄tum ſit ſacra
mentum cognoſce. Vide qđ dicat. Quotienſcunq; hoc feceritis, to-
tiēs cōmemorationē mei facietis, donec iterū aduenīā. Et ſacerdos di
cit. Ergo memores glorioſiſſime ei⁹ paſſiōis, & ab īferis reſurrectio
nis, & ī coelū aſcēſſionis, offerim⁹ tibi hāc imaculatā hoſtiā, rōnabilē
hoſtiā, icruētatā hoſtiam, hūc panē ſanctum, & calicē uitæ eternæ:
& petimus, & præcamur: ut hanc oblationē ſuſcipias ī ſublimi altari
B tuo p manus angelorū tuorum (ideſt ſacerdotum) ſicut ſuſcipere di-
gnatus es munera pueri tui iuſti Abel: & ſacrificiū patriarchæ noſtri
Abrahæ: & quod tibi obtulit ſūmus ſacerdos Melchiſedech. Ergo quo
tiēſcunq; accipis qđ tibi dicit Apoſtol⁹: Quotiēſcunq; accipimus mor
tē dn̄i annūciam⁹. ſi mortē annūciamus: annūciamus remiſſionē pec
catorū. Si quotiēſcūq; effūdit ſanguis, ī remiſſionē pc̄torū funditur
debeo illū ſemp accipe: ut ſemp mihi peccata dimittant'. Qui ſemp
pecco: ſemper debeo habere medicinam. Hæc ille.

Ex his oībus iam liq̄do apparet. Miſſæ celebrationē, & oblatio
nem, & hoſtiā, & ſacrificium dici: necnō & applicari ſeu offerri pro
peccatis, & ſatiſfactiōibus fidelium. Quare & ſi nos cū iſtis ſanctis
patribus, ita ſentim⁹ de miſſa. iā patet illā Luthe. p̄poſitionem eſſe
impiam, & ſuperbam. Non eſt (iquit) dubiū, uniuerſos hodie ſacer
dotes, & monachos, cum epiſcopis, & omnibus ſuis maioribus, eſſe
ydolatras, in ſtatu periculoſiſſimo agentes: ob miſſæ ſeu ſacramen-
ti ignorationem, abuſionem, & irriſionem. * ¶ Hæc enī propoſitio
(dicit uniuerſitas theologicæ facultatis parriſien.) eſt maxime fal
ſa, & ſcādaloſa, uniuerſo eccleſiaſtico ſtatui contumelioſa, arro
ganter & ſtulte prolata. Et ī eo q̄ prætendit neminem ī ſtatu ſalu
tis eſſe, niſi qui huiuſmodi erroribus acquieſcit, cum Donatiſta-

Luc. 22. b
Hier. Gre.
Luthe' q̄dā uerſutia auferre q̄rit iuge ſacrificium.
Heb. 9.
Ambro.
1. Cor. ii.
Cōcludit.
Nota p̄poſitionem Luthe.
Determinatio pariſ. ſcholæ.

rum, Aſcitarum, & Apoſtolicorum perfidia coueniens: aſſeren- tiũ non niſi apud ſe, remanſiſſe Eccleſiam dei. C

DE MISSA PRO DEFVNCTIS CELEBRANDA.

Error Luthe. de miſſa ꝓ defunctis nõ celebrãda cõfutatur.

SED Videam⁹ etiam, ſi ſit occultus, an manifeſt⁹ error (ut Martinus aſtruit) miſſam ualere ꝓ defunctis. * Velit nolit, hanc ſuam ſententiã reprobabo, & tũc ſciet ope re difficilius eſſe, cõfirmare ſua, q̃ aliena reprehendere. & maxime totã uniuerſalẽ Eccleſiã: q̃ diuia pro defunctis celebrare ſinglis fere dieb⁹, dignoſcit̃. Dico igit̃ ꝙ iter oim mortuorũ ſuffragia, q̃tum ad liberationẽ defunctorum: hoc unum maximũ a ſanctis patrib⁹ cõputatur. uidelicet, per manus ſacerdotis oblatio euchariſtiæ. ſ. miſſæ celebratio. Vnde Aug. i libro de cura pro mortuis agẽda i fine. c. i. ſic ait. In Machabeorum libris legimus oblatum ꝓ mortuis ſacrificiũ. Sed & ſi nuſq̃ i ſcripturis ueteribus oĩno legeret̃. Nõ parua eſt uniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac cõſuetudine claret, auctoritas: ut i præcibus ſacerdotis, quæ dño deo ad ei⁹ altare fũduntur, locũ ſuum habeat etiam commemoratio mortuorum. Et diuinus Dyonyſius apoſtolis cõtemporaneus, beati Pauli diſcipulus. c. ult. Eccle. hierar. i exordio, ubi ritum commemorat, quo in principio naſcentis Eccleſiæ pro mortuis orabatur, oſtendit orationes ſacerdotis ualere pro defũctis, ad remiſſionem pœnarum peccatorum per ĩfirmitatem humanã admiſſorum, iqens. Accedens deinde uenerand⁹ Antiſtes, præcem ſacram ſuper mortuum peragit. Et ſeqtur. Præcatur oro illam diuinam clementiam: ut cũcta dimittat per ĩfirmitatẽ humanã admiſſa peccata defuncto: eumq; i luce ſtatuat, & regione uiuorum i finibus Abrahæ, Iſaac, & Iacob. i loco ubi aufugit dolor, & triſtitia, gemitus. Iſta (ut reor) perſpicua ſunt breuiſſima ſanctoꝝ ꝓmia. D

Miſſa inter magna ſuffragia mortuorũ computatur. Augu. 2. Mach. 12 Dyonyſi⁹.

Origenes. Iob. 3. Funerũ cultus uetuſtiſſimus.

Origenes quoq; antiq̃ſſimus græcorũ doctor (florere eñ cœpit anno na. xp̃i. ccxxx.) i expoſitiõe libri Iob. nõ longe ante calcem ſeu finẽ, tractãs illud Iob. Pereat illa dies i qua natus ſum. ſic de ſuffragiis mortuorũ perpulchre loqtur. Dic̃ (inqt) mortis celebramus: qa nõ moriunt̃ hi, q mori uident̃. Propterea & memorias ſanctoꝝ facim⁹, & parentũ noſtroꝝ, uel amicorũ i fide moriẽtiũ deuote memoriã agim⁹. Et ſeqtur. Sic itaq; nõ diẽ natiuitatis celebram⁹: qa i ꝑpetuo uiuũt hi, q moriunt̃. Celebram⁹ nimirũ, religioſos cũ ſacerdotib⁹ cõuocãtes fideles, una cũ clero inuitãtes adhuc egenos, & paupe res, pupillos, & uiduas ſaturantes: ut fiat feſtiuitas nr̃a i memoriã requiei defunctis aĩabus, quarum memoriã celebramus. hæc ille.

Auguſ.

Augu. deniq; i libro Enchiridion. c. cx. quod nũc diſcepto, lucu lẽter

A lenter ſoluit, inquiens. Neq; negandū eſt, defunctorū aīas pietate ſuo
rū uiuentiū releuari: cū ꝓ illis ſacrificiū mediatoris offertur, ſiue ele
moſinæ in Eccleſia fiūt. Sed eis hæc ꝓſunt, q cū uiuerēt, ut hæc ſibi
poſtea prodeſſe poſſent, meruerunt. Et diu⁹ Hiero. (& ponit̃ de con Hierony.
ſecra. diſt. v. c. nō mediocriter) etiā dicit. Cū pro cūctis aīabus miſſa,
uel pſalm⁹ dr̃: nihil min⁹ q̃ ſi ꝓ uno quolibet eoꝝ diceret̃, accipitur. Auguſ.
Et iterū Aug. i libro de cura ꝓ mortuis agēda. c. ult. ait. Nō eſtimem⁹
ad mortuos, pro qbus curā agim⁹ ꝑuenire: niſi qd̃ pro eis, ſiue alta
ris ſiue orōnū, ſiue elemoſinaꝝ ſacrificiis, ſolēniter ſupplicam⁹. Et
beatus Greg. ult. c. libri. ii i. dyalogorū. narrat quomodo uirtute ho Gregori⁹.
ſtiæ ſalutaris ī miſſæ ſacrificio oblatæ, quotiēs hoc agebatur, qdam
ligatus corporalibus uinculis ſoluebatur.

Auditu ēt audiui, numerū quēdā eſſe miſſarū: q miſſæ. xxx. di
ui Grego. ꝓ mortuis celebrādæ, īſcribit̃. Verū qd de hoc ſcribā, ne
ſcio, Nec laudo, nec uitupero. Periculū eſt eīn uelle de īcertis tractā
re. Sed aliud ſcio a qbuſdā queſtuariis, & nebulōib⁹, deceptoribuſq; Nota uari
& furib⁹: īuentas eſſe ob auaritiā & eorū lucrū, miſſas quaſdā aureas. um miſſa
Alias uero, quæ numero ſunt mille. Alias īſuper q̃ de grã dicunt̃, & rū numeꝛe
qndecim ſūt numero. Deniq; & aliquas alias de Sydrach, Miſach, quę ob lu
B & Abdenago. Has nouiter īuenerūt prædicti ad replēda eoꝝ marſu crū adinue
pia, uiduas & ydiotas ī confeſſionib⁹, ſuis expoliādo pecuniis. Qua nere qſtua
re fideles admoneo, ut ab illis ſummopere caueant: & ſuperſtitioſe rii & zara
miſſas celebrare non faciant. tani.

Quiſpiam forte cōtra prædicta obiicere poſſet illud ſcripturæ
eloqum. Mortui non habēt partē ī hoc ſœculo: neq; ī ope qd̃ ſub cœ Obiectio.
lo gerit̃. Ergo uidetur q; non proſunt illis, uiuorum ſuffragia. Dici Eccl's.9.
tur q; loquitur ibi de damnatis, qui proprie dicuntur mortui de qui Solutio.
bus non fit memoria. Propter quod pauloante uerba præadducta,
præmittit Sapiens. Corda filiorum hominum implentur malicia, &
contemptu in uita ſua: & poſt hæc ad inferos deducentur. Et ſequi
tur. Obliuioni eſt traddita memoria eorum. & cætera. Et dato q; pro
eis aliqua fieret memoria (quia ſciri non poteſt certitudinaliter, qui
nam ſint damnati) nihil eis prodeſſet. Si quis tamē applicare uellet
dictum illud ad exiſtentes in purgatorio. Tunc reſpondebitur, q; q̃ Alia ſolu
uis non ſint in ſtatu mœrendi: ſunt tamen in ſtatu ſoluendi. Soluunt
enim quæ debent. Et ideo licet non poſſint adiuuari in merito: poſ
ſunt tamen adiuuari in ſolutione. Status autem ſoluendi, non ē ſem
per cum ſtatu meriti: ſed illum præſupponit, ſcilicet, quia prius mœ
ruit, q; in tali ſtatu poſſet ſolui, & iuuari. ¶ Sic ergo licet mortui,

nihil habeant de opere,qđ fit ĩ hoc ſœculo ꝑ cooperationẽ ꝓpriam C
(quia hoc ſœculum exceſſerũt) hñt tñ aliqđ de fructu,qui opa cõſeq
Similitudo tur. Ad inſtar quorũdam mercatoꝝ ſocietatẽ adinuicẽ hñtium, qui
Alia ſimilitudo. participant aliquid de lucro per ſuos ſocios,qui laborando diſcurrũt
per uarias mũdi partes:cum ipſi domi reſideant, & quieſcant. Sic
et eiuſdẽ corporis mẽbra licet nõ omnia in eodẽ officio laborent:de
fructu tñ laborũ ſingulorum,omnia participãt. Ita eiuſdẽ corporis
myſtici(Eccleſiæ.ſ.)membra, tam ea quæ tranſierũt,ꝙ illa quæ ſu
perſunt,adinuicẽ cõicant per charitatẽ. Neq; eñi defuncti in charita
te qua capiti Chriſto ſunt uniti,deſinunt eſſe membra Eccleſiæ. Igi
Alia obiectio. tur participare poſſunt de fructu ſuorum membrorum.

Et ſi iterum heretici,defunctos actuum ſuorum quos in cor
pore geſſerunt,premia condigna uel pœnas,percepiſſe: et per con
ſequens, nihil eis opera alioꝝ poſſe proficere: probare uoluerint
Pſal..61 per alia(ut moris eſt)diuinæ ſcripturæ teſtimonia:ut ſunt. Reddet
Apoc. 14. unicuiq; Deus ſcđm opa ſua. Opa eñi illoꝝ ſequuntur illos Vnuſ
1.Cor.3. quiſq; propriã mercedẽ accipiet ſcđm laborẽ ſuũ. Quæ ſeminauerit
Gal.6. hõ hec & metet. Et unuſquiſq; onus ſuũ portabit. Et alia plura his ſi
Ibidem. milia. Per illud etiã Hiero. In pñti ſœculo ſcim⁹ ſiue orationib⁹ ſiue
Hiero. conſiliis,adinuicẽ nos poſſe iuuari. Cũ aũt ante tribunal xpi ueneri D
mus:nec Iob,nec Daniel,nec Noe,rogare poſſe pro quoq; ſed unũ
Triplex reſponſio. quemq; portare onus ſuum.

Statim obturẽtur ora eorum, Triplici reſponſione. Primo ꝙ
Prima. omnes tales auctoritates intelligendæ ſunt ꝗtum ad præmiũ eſſen
tiale beatificũ.& quãtum ad pœnas æternæ damnatiõis. Illud enim
Secunda. quilibet recipit ſcđm propria merita. Nec per ſuffragia quorũcunq;
iuuatur. ⁋ Vel ſcđo itelligunť de ꝑmio in finali iuditio cuilibet red
dendo. Poſt illud eñi extremum iudiciũ ceſſabunt ſuffragia:ceſſabit
& quæcũq; pœnarũ diminutio,& gloriæ augmnetum,tam eſſentia
lis ꝙ accidentalis. Vſq; tunc eñi gaudiũ accidentale beatoꝝ per opa
uiatorum meritoria augetur:& maxime illorũ,quibus beati occaſio
fuerũt per doctrinam uerbi ſcripti, uel exempli, preces, auxilia, ac
cætera huiuſmodi. Similiter & pœna accidentalis damnatorum:ſi
Augu. cut de Arrio loquitur Aug. q̃ ignoratur pœna Arrii:q̃a neſciť quot
eius errore ſunt ſubuertendi. Sic et Mahumeti,tanto magis aggra
uatur accidentalis pœna:ꝗto plures eius tenẽtes legem, damnantur.
Debent ergo auctoritates itelligi, de redditione premiorum & poe
Mat.15. narum in finali iudicio futura. Quæ enim tunc reddẽtur, manebunt
ſine fine: ſcđm illud Mat. Et tunc ibunt ii in ſupplicium eternum: iu

ſti autem

A ſti aũt ĩ uitã æternã. Nec mutari poterũt, nec iuuari orationibꝰ ſctõꝝ. ¶ Et ſic etiã ĩtelligitᷓ auctoritas diui Hiero. Vel põt dici ꝙ onus ſuũ unuſquiſq; portabit, ĩtelligitᷓ quod quiſq; meruit. Meruit aũt decedens ĩ gratia, ut ꝓficerẽt ei uiuorũ ſuffragia. Nõ ergo Iob, Daniel, aut Noe rogare poterũt, ut noua merita conſequantur defuncti. Pñt autem rogare, ut præcedentibus meritis, hæc reddãtur. ¶ Vel dici poteſt ꝙ uerba Hiero. de impœnitẽtibus accipienda ſunt. de quibus prophera. Nõ dabit deo placatione ſuam: nec precium redemptiõis animæ ſuæ. Et ideo frater non redimet eum, ſed laborabit in æternum. De aliis autem intelligi non poteſt. Rñſio ad dictũ Hierony. Alia ſolutio. Pſal. 48.

Tertia eſt reſponſio ad ꝑdictas ſcripturæ auctoritates, ꝙ ſuffragia quæ fiunt pro mortuis, dici poſſunt opera illorũ pro quibus fiũt. Tum quia, ut iſta eis proficerẽt poſt mortem, ipſi ſuis operibus dum uiuerent, meruerũt: & ita ſua fecerunt. quia ſuis precedentibus meritis, deduntur. De quo beatus Aug. in Enchyridion. ca. cx. Eis. ſ. defunctis proſunt hæc, qui cum uiuerent, ut hæc ſibi poſtea prodeſſe poſſent, meruerunt. Et ſequitur. Hic omne meritum cõparatur, quo poſſit poſt hanc uitam releuari quiſpiam, uel grauari. Nemo autem ſperet, quod hic neglexit, cum obierit apud deum promereri. Non B igitur iſta quæ pro defunctis commendandis, frequentat Eccleſia: illi apoſtolicæ ſunt aduerſa ſententiæ, qua dictum eſt. Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti: ut referat unuſquiſq; ſcd͞m ea, quæ per corpus geſſit, ſiue bonum ſiue malum: quia etiam, hoc meritum ſibi quiſq; cum in corpore uiueret comparauit: ut ei poſſent iſta prodeſſe. hæc ille. Tum quia opus, quod pro aliquo fit, efficitur eiꝰ pro quo fit. Appropriatur enim per intentionem faciẽtis. Tum quia, qđ eſt eius, qui unum mecum eſt, quodammodo & meum eſt. Vnde nõ eſt contra diuinã iuſtitiam, ſi unus fructuũ capiat de operibus factis ab alio, qui unum ſecum eſt in charitate, & maxime pro eo factis. Nam & ſcd͞m humanã iuſtitiam contingit, ut ſatiſfactio unius pro alio acceptetur: & tamen propter hoc peccatum illius non remanet impunitum, quia punitᷓ pœna alterius pro eo ſatiſfacientis. Tertia reſponſio. Aug. Idem. Ro. 14. b.

Sed poſſet nũc aliqs querere. Vtrum ſuffragia uiuoꝝ ꝓſint tm̃ exiſtẽtibus ĩ purgatorio. An etiã exiſtẽtibꝰ in ĩferno? Nã, q beatitudĩnem adepti ſunt, hiis nõ ĩdigẽt. Ad hoc rñdet Aug. in Enchyridion. cap. cx. ĩquiẽs. Nõ eñ oĩbꝰ ꝓſunt ſuffragia Eccleſiæ. Et quare nõ oĩbus ꝓſuntᷓ niſi pp differẽtiã uitæ, quã qſq; geſſit ĩ corpore. Cũ ergo ſacrificia, ſiue altaris ſiue quarũcũq; elemoſynaꝝ ꝓ baptizatis defũctis omnibus offeruntᷓ: pro ualde bonis, gratiaꝝ actiones ſunt. Nõ Dubiũ an ſuffragia proſint dãnatis. Aug. rñſio

pro ualde malis, propitiatiões ſunt. Pro ualde malis, & ſi nulla ſunt C
adiuméta mortuoꝝ, qualeſcũqꝫ uiuoꝝ cõſolatiões ſunt. Quibꝰ autẽ
proſunt, Aut ad hoc ꝓſunt, ut ſit plena remiſſio: aut certe, ut tolle-
Idem. rabilior ſit ipſa dánatio. Sed i.c.cxii. de dánatis pctõ mortali clariꝰ lo
quit ingens. Fruſtra itaqꝫ nõnulli, ĩmo q̃plurimi: æterná dánatoꝝ pœ
nam, & cruciatꝰ ſine ĩtermiſſiõe ppetuos, humano miſerant affectu
Aug. &c. Et i libro de cura ꝓ mortuis agéda.c.i. ꝑdictæ q̃ſtiũculæ ſic reſpõ
Rñſio. det. Hæc ita ſoluit queſtio. Quoniá quodá uitæ genere acqrit dum
in hoc corpore uiuit, ut aliqd adiuuẽt iſta defunctos. ac p hoc ſcd'm
ea, quæ p corpꝰ geſſerũt, eis quæ poſt corpꝰ religioſe ꝓ illis facta ad-
iuuantur. Sunt eñ quos nihil oĩno adiuuát iſta, ſiue ꝓ eis fiũt, quoꝝ
tam mala ſunt merita: ut neqꝫ talibꝰ digni ſint adiuuari. ſiue pro eis,
quorũ tá bona, ut talibꝰ nõ ĩdigeát adiumẽtis. Genere ĩgit uitæ, qd
geſſit quiſqꝫ p corpꝰ, efficit: ut ꝓſint, uel nõ ꝓſint quæcũqꝫ ꝓ illo pie
fiũt cũ reliquerit corpꝰ. Ná meritũ p qd iſta ꝓſint, ſi nullũ cõparatũ
ẽ in hac uita, fruſtra querit poſt hác uitá. Ita fit, ut neqꝫ inaniter Ec
cleſia, uel ſuoꝝ cura pro defunctis, qd potuerit religionis ĩpendat,
& ferat unuſquiſqꝫ ſcd'm ea q̃ p corpꝰ geſſit, ſiue bonũ ſiue malũ, red D
dente domino unicuiqꝫ ſcd'm opa ſua. Vt eñ hoc qd ĩpẽditur, poſſit
ei prodeſſe poſt corpus: in ea uita acquiſitum eſt, quam geſſit in cor-
pore. ¶ De damnatis uero, pro quibꝰ orandum non eſt, alio in loco
Pro dána- loquitur. Si ſcirem (inquit) patrem meum in inferno eſſe: non plus
tis orandũ orarem pro ĩpſo, q̃ pro diabolo. Et. xxi. de ciuitate dei. capitu. xxiiii.
non eſt. Si Eccleſia eſſet certa de aliquibus hic in uita conſtitutis, ꝙ eſſent in
Idẽ Angu. ignem mittendi æternum, pro eis non oraret. &c. Hoc autem ſtultũ
Idem. foret & abſurdum prætermittere. ſi orationibus, & ſuffragiis uiuo
Obiectio rum, pœna damnatorum, aut tolli poſſet, aut minui.
de traiano Et quamuis quidam obiicere uelint de Traiano, & quibuſdam
Solutio. aliis. Breuiter dicitur, ſeu Reſpondetur. ꝙ non erant in infernum de
putati finaliter ſecundum preſentem iuſtitiam propriorum merito-
rum: ſed ſecundum ſuperiores cauſas, quibus præuidebatur ad ui-
tam reuocandi, de eis aliter diſponendum erat. Et ita diffinitiua & Ir
reuocabili ſententia Traianus damnatus non fuit, quæ ſola facit ali
Alia ſolu- quem damnatum. Vel dicitur ꝙ anima Traiani fuit ſimpliciter libe-
tio. rata per abſolutam dei potentiam. Vnde quando dicitur animas dá-
natorum iuuari non poſſe, intelligitur ſecundum legem commu-
Alia ſolu- nem. Vel (dicunt alii) ꝙ anima Traiani non fuit ſimpliciter liberata
tio. a pœna inferni: ſed pœna eius fuit ſuſpenſa ad tempus. ſ. uſqꝫ ad diẽ
Iudicii. Nec tamen oportet concludere, ꝙ hæc fiant omnibꝰ p ſuffra
gia Eccleſie

A gia Eccleſie: quia alia ſunt, quæ legi communi cedunt. & alia quæ ſingulariter ex priuilegio alicui conceduntur.

IAM nunc ſi Martinus tot, tantorumq́ʒ ſanctorũ Patrum in ſacris litteris eruditorum, & in Eccleſiæ regimine tam clara memoria, & laude pollentium, auctoritatibus non ceſſerit, nec acquieuerit. ſiue contumelioſe, ſiue illos uerecundius & mitius cum aliqua pſonarum acceptione, tractauerit: tamen etiam ipſos errare fortaſſis dicturꝰ eſt. Ita illi domino donante, reſpondere debeo: & ſic ſuos libros & argumenta refellere. Vt ſi poſſit, itelligat male ſibi fuiſſe pſuaſum, qđ aliis perſuadere molit̃. Ipſ̃mq́ʒ ſalubriter pœniteat icautæ ac temerariæ progreſſionis, & pſ̃pſionis ſuæ: nõ tm̃ ſibi ſua correctiõe: Verũ etiã pluribꝰ pfutura, cognoſcẽtibꝰ illis atq́ʒ fatẽtibꝰ, q̃ nõ inaniter, q̃q́ʒ ueraciter, tot & tanti Xpianoꝝ rectores, doctoreſq́ʒ populoꝝ hæc i Eccleſia dei didicerint, & docuerint: q̃ ueriſimili nouitate deceptus Lutherus, cupit euertere. Sed ualde timeo: & iam mihi ſuſpitio eſt: ut ita obtenebratum ſit cor ſuum, ita ſuperbia elatum ut iſta percipere, ac intelligere nequeat. Vel ex eorum ſit numero, quos in ſanctis pſalmis, ueritas notat dicens. Noluit intelligere, ut bene ageret. Vel ex eis, de qualibus item ſcriptũ eſt. Verbis nõ emendabitur ſeruus durus. ſi enim & intellexerit, non obaudiet. Non erit tamen iſte infructuoſus labor meus: nec etiam aliorum fratrum (ſi qui ſunt) labores infructuoſi remanebunt, qui per Chriſti gratiam, contra illiꝰ errores ſcripſere: & catholicã ſctãm dei Eccleſiam, tueri conati ſunt. Multo amplius enim erunt, quos antiqua ueritas, uel inſtruat defenſa, uel corrigat: ſi nõ defuerũt quos irrepẽtes errores inſoluti, aut ſubuerterent, aut mouerent. Ac ne longum faciam nõ oĩa illius uerba ponã. Sed ſi mihi dñs aſtiterit, illiꝰ tm̃ errores, qui contra fidẽ ſunt, Eccleſiãq́ʒ catholicã, conabor refellere. Nec mihi timorem incutiet, quod Hieronymus ait. lib. vii. c. xviii. ſuper Eſaia. Heretici omnes cõuincũt ipietate ſua. Et nullus Eccleſiaſticoꝝ tantum habet ſtudii i bono q̃tũ heretici in malo. & i eo ſe lucrũ putãt cõſequi, ſi alios decipiãt. & ipſi pditi cæteros pdãt. &c. Quia me cõſolat̃ qđ ibidẽ ſequit̃. Cito pitura ſcribunt. Et lib. ii. c. x. i Hieremiã. Heretici (inqt) ſimul ſapiẽtes & fatui ſũt. Doctrina eoꝝ p q̃litate ingenii: uel uilis eſt, & cõparatur ligno: uł ſimilis argẽto ppter eloquii uenuſtatẽ. &c. ¶ Reuertamur aũt ad illud i quo eramꝰ. Iam eñ (ni fallor) improbatũ eſſe arbitror, illud qđ dicit. Oẽs. ſ. ſacerdotes eẽ hodie in ſentẽtia puerſa, qcunq́ʒ miſſam p ope ducũt, quo ſuccurrũt ſuis, aut aliorũ, ſiue mortuoꝝ, ſiue uiuoꝝ neceſſitatibus. *

B (marginal letter beside "dabitur ſeruus durus")

Nota de martino pulchrum ſermonẽ.

Pſal. 35.

Prouerb. 29.

Idẽ ibidẽ.

Idem.

Heretici eloquẽtes ſunt.

Verba Martini.

DE OBLATIONIBVS IMPII SACERDOTIS. C

propoſitio Luthe.

SVPEREST Et illud diſcutere, quod ī eodem babylonico ſuo libro, in calce quaſi tractatus de captiuitate ſacramenti altaris, ſcribit. Clarum eſt (inquit) oblationes impii ſacerdotis nihil ualere. * Illud probans multiplici auctoritate. uidelicet, Grego. dicentis. Cum is, qui īdignus eſt, ad præcandum mittitur, animus iudicis, ad deterius prouocatur. Et ſacræ ſcripturæ: in qua hæc ſcripta ſunt. Scimus quia deus peccatores non exaudit. Et alibi. Victimæ impiorū abominabiles domino. Et alio in loco. Omne quod nō eſt ex fide, peccatum eſt. *

Gregori⁹. Ioan. 9. f prouer. 15. Roma. 14.

Solutio. Orō q̄ fit ī pſōa ecclæ a quocū̄q; ꝓferatur prodeſt.

Pro quorū maiori ſolutiōe, & propoſitiōis cōfutatiōe: notandum, ꝗ oratio quæ fit ab Eccleſia, a quocunq; ꝓferatur ꝓdeſt, & uiuis & mortuis ſi pro eis fiat. Itaq; perſonalis malicia rite miniſtrātis ſacerdotis, nō tollit uirtutē ſacrificii, ſeu oblationis. Quia licet peccator ſit, ipſe ſacerdos, & extra grām: & per conſequēs nihil ī ſe habeat unde poſſit a deo ſua oblatio, & obſecratio acceptari ī ordīe ad aliquod bonū cōferendū: qa tñ oblatio hæc, & oratio nō eſt ſua principaliter: ſed eccleſiæ ſpōſæ xpī: iter quā & ipſū xp̄m nūci⁹ eſt ſacerdos eius orationē portās ī ore, quā porrigit exaudiendā pr̄i miſericordiarum: ſequit̄ ꝗ ſua perſonalis malicia, nō reddit orationē illā deo execrabilem & inexaudibilē. Nō eñ obſecrādo īnititur grāe propriæ ſanctitatis: ſed dilectioni & charitati Eccleſiæ. Ex officio quippe ſacer- D

Similitudo

dotali, ſacerdos non præces ſuas & ſupplicationes offert patri miſericordiarum. ſed præces & ſupplicationes Eccleſiæ: ut internuncius, & mediator, ſeu miniſter. Et ſicut aduocatus nō iura, uel ſtatuta ſua allegat: ſed aliēa. & uerba ei⁹ cui pꝛociniū pſtat, in ore geſtat. Sic & ſacerdos ex offō publico: uerba iterpellatiōis ecclīæ, & orōnes ī ore geſtat: & eas quodāmō pr̄i miarū, ore ſuo porrigit audiendas ex parte Eccleſiæ.

Rñſio ad dictū Gre.

⁋ Et ſic patet reſpōſio ad dictū Grego. qa ueritatē habet quando aliquis mittit̄ ad itercedendum ex propria perſona, fauore, & gratia ipſius. Talis eñ placare non poteſt iratum. Secus ſi mittit̄ tanq̄ nuncius ad itercedēdum nomine, & meritis alterius grati & accepti. tūc placari poteſt animus irati, gratioſitate, non nuncii ſed nūcium mittētis. Sicut eſt uidere ī nuncio ferente petitiones litteratorias, qui nuncius, quamuis diſpliceat obſecrato: tñ petitionem audit ītuitu & fauore eius, qui illum miſit.

Similitudo

Alia ſolutio.

⁋ Aliter etiam dicitur ꝗ uerum eſt ꝗ animus ad deteriora prouocatur irati: ſed cōtra eum, qui temere itercedere præſumit, & maieſtatem iudicis non ueretur:

ſpurcitias

uitiorum, & peccatorum ſuorum impudenter oculis eius ingerens. A Similiter & cōtra eū, qui talē ad intercedendū ſcienter mittit. Nulla tenus autē contra Eccleſiā ſanctam: quæ in illa p̄te omnino innocēs eſt, & immunis: Alioquin ex alieno delicto, Eccleſia icurreret offenſam dei. qđ abſurdū eſt. Sibi ergo huiuſmodi præſumptor iudicium manducat & bibit. Et in eo uerificat̄ illud Ap̄li. Quod nō fit ex fide. ideſt ex cōſciētia, pc̄tm̄ eſt. ſ. illi, cū imunda cōſciētia celebrāti. Eccleſia aūt de fonte illo Saluatoris, exhaurit aquas ſalutares. Reſpōſio ad Ap̄lm. Roma.14. Eſa.12.

Denicꝫ ex præmiſſis, Reſpōſio patet ad illud dictum. Pc̄tores Deus nō exaudit. Ille proprie exaudit, cuius deſideriū adimpletur. Oratio uero, quā ore geſtat ſacerdos nō eſt ſua: ſed Eccleſiæ: quæ orō ab illo porrecta exaudit̄. Eccleſia quidē exaudit̄: nō ſacerdos. Quēadmodū petitio aliena in ſcriptis oblata principi, recipit̄ & exaudit̄ ob gratiā ei⁹ amici cuius eſt, & ex cuius nomine offert̄: q & in ea loqtur petēs & ſupplicans: & ipſe ꝓprie exaudit̄. quare, & eius deſideriū adimplet̄, ac pro ipſo petitio admittit̄. Nō aūt ille p quem petitionis ſcriptura porrigit̄. Sic dicim⁹ de petitiōe Eccleſiæ, quæ per ſacerdotem (licet malū) principi deo porrigitur. Non em̄ refert an uoce, an ſcriptura petitio offerat̄. Deus ergo Eccleſiæ precibus fuſis p ſacerdotem, nō ꝓpter talem ſacerdotē, concedit qđ petit: ſed propter Eccleſiā, quæ meret̄ exaudiri. Eccleſiæ em̄ uox iterior (.ſ. intellectus, & ſignificatio orōnū uocaliū, quas offert ſacerdos in eius pſona: non dicendo in ſingulari numero: oro, deprecor, offero tibi dn̄e, &c: ſed pluraliter ſemper loquendo, dicit. oremus, deprecamur, expoſcim⁹ offerim⁹, & obtulimus) eſt, quā audit pater miſericordiarū. Exteriorem autem ſtrepitū p ſe nō curat. Qui em̄ ſtrepitu tm̄ exteriori clamat, illū deus apud ſe tacere reputat. Ex quibus ſatis patet cōcluſio. Quāuis em̄ ſacerdos malus ſit, necꝫ in ſe habeat, ut poſſit p ſacrificium deo placere, ab eocꝫ in ordine ad ſpiritualia bona conferēda acceptari: quia tamē nuncius, & procurator eſt Eccleſiæ deo dilectæ, & miniſter i hac oblatiōe: q̄ ex officio ſibi icūbit iō pp hoc exaudit̄. Reſpicit enim deus ad Eccleſiam principaliter offerētem, & petentem non obſtante malicia nuncii offerentis. Rn̄ſio ad dictū qđ h̄r i euāgelio. Ioan.9.f. Similitudo B Exaudit deus orōnem eccl̄ie p malū ſacerdotē porrectam.

Aug. uero ſup Ioā. homel. 44. ultra mediū rn̄dēs ad p̄dictam auctoritatē. Pc̄tores de⁹ nō exaudit &c. reprehēdit illū, uidelicet, cæcum illuminatū, q uerba illa ꝓtulit, inqens. Adhuc iunctus loquit̄. Nā & pc̄tores exaudit de⁹, Si em̄ pc̄tores de⁹ nō exaudiret: fruſtra ille publicanus oculos i terra demittens, & pectus ſuū percutiens, diceret. De⁹ ꝓpiti⁹ eſto mihi pc̄tori. Et iſta cōfeſſio meruit iuſtificationē. Aug. rn̄ſio ad illđ. pec catores de⁹ nō exaudit Luc.18.c.

Rñſio ad dictum Salomonis. Hieroni.

Ad dictũ ãt illud prouerb. Rñdetur ꝙ auctoritas illa ad impro C
poſitũ ptinet, & eſt deducta. Loquit̃ eñ de particularib⁹ orõnibus & operibus hereticoꝝ, qa omne qđ nõ eſt ex fide, pctm̃ ẽ. Vñ Hiero. in Prouerb. expoſitiõe, illud tractãs dictũ. Orõnes (inqt) opa, & ſacrificia hereticoꝝ abominabit̃ dñs &c. Sacerdos uero nõ offert ſacrificiũ & orõnes deo: ut pſona ꝓpria pticularis: ſed i pſona Ecclĩe credẽtis.

Tripliciratione canones prohibẽt audire miſſã mali ſacerdotis.

Si aũt qs diceret. Ex quo fructũ miſſæ non ĩpedit malicia cœlebrãtis, qn de⁹ det dona ſua ad obſecrationẽ mali ſacerdotis, ſicut & boni. Cur canones multos ꝓhibent cœlebrare, uel fideles illoꝝ miſſam audire? Ad qđ rñdeo ꝙ hoc fit in pœnã peccati eoꝝ: qa nõ ſunt digni conficere. Et ſi cõficiũt, non ſunt digni audiri. Alia ratio eſt, ut confuſi de culpa, redire conent̃ ad grãm. Tertia rõ: ut alii retrahantur ab eoꝝ imitatiõe. Vñ hic, eſt opus iuſtitiæ, miſericordiæ, & prouidentiæ. Iuſtitiæ quidẽ inquantũ punit̃ pctm̃. Miſericordiæ uero inquantũ queritur pctĩ emẽdatio, & gratiæ reſtitutio. Prouidẽtiæ i ſup inquantum aliis timor incutitur, ne in ſimilibus dilabãtur peccatis.

DE VTRIVSQVE SPECIEI COMMVNIONE.

Tractat de utraꝗ ſpe ſacramẽti contra Lutherum.

HEC AVTEM de Efficatia, nõibuſꝗ Miſſæ. prout oportunũ, ac neceſſe fuit ad falſi dogmatis, circa ea Martini Luterii, cõfutationẽ, pſtricta: ꝓ nũc ſatis ſufficiãt. Breuiter cõſiderem⁹ modo & diſcutiem⁹. Qua rõne uſus cõicandi laycos ſub una tm̃ ſpecie in Eccleſia ab eiuſdẽ prælatis introductus ſit? An. ſ. id potuerit rõnabiliter fieri? Martin⁹ quippe Lutherus D
poſt multas ſuas deductas rões. nõ dicam rões, ſed allegata inconuenientia: Plurimaꝗ poſt illata in nos opprobria & cõtumelias, ĩmo & blaſphemias: hãc aſtruit propoſitionem. Negare (inquit) laycis utrãꝗ ſpeciẽ, ẽ impiũ & tyrãnicũ. ✠ Quã ſic determinauit ſchiſmaticã Vniuerſitas theologicæ facultatis parriſiẽſis. Hæc ꝓpõ ẽ erronea, ſchiſmatica, ĩpia, & ex dãnato errore Boemoꝝ elicita.

Propõ. Lutherii.

Deter. theolo. facul. parriſ.

V ſ⁹ cõicãdi ſb una ſpe ꝓbat̃ uetuſtiſim⁹

Verum, quicqd ſit circa hoc (cum non tangat nimis fidẽ) paucis me abſoluã: Et ad promiſſum me uertam reddendũ. Vſus itaꝗ cõmunicandi ſub una ſpecie: non nouus, ſed uetuſtiſſimus credit̃. Tã enim antiquus eſt uſus, ut ipſius initium in memoriis hominum: uel ſcriptis doctorum, aut in Annalibus ſcribentium, neſcio ſi reperiatur. Et ſi allegatur Determinatio Concilii Cõſtantienſis. dicitur ꝙ ante illam determinationem fuit huiuſmodi uſus. Determinatio autem illa, facta fuit particulariter contra Boemos, qui cõicabant, & adhuc cõicant ſub utraꝗ ſpecie. Tunc eñ fuere dãnati Boemi, &

Excluſio obiectiõis.

gcũꝗ

A qcũq; alii qui illorũ ritum obſeruare uellẽt, tanq̃ ſchiſmatici.

Quoniam tamen ab illo ſanctiſſimo papa & martyre Chriſti Pio, Viro quidem doctiſſimo, & eruditiſſimo(qui decimus papa, poſt beatum Petrum, circa domini Annum.cxliiii. electus: ab Auguſtino in epiſtolarum libro. epiſtola clxv. deducitur)decretum inuenitur ordinatum de pœnitentia ſacerdoti ſanguinem, ſiue aliquid ſanguinis Chriſti effundenti imponenda: ut ponitur de conſecratione diſtinctione.ii. capitulo ſi per negligentiam. Vbi precipitur q̃ cũ de ſanguine aliquid ſtillauerit per negligẽtiam ſacerdotis ſuper terram, lingua lambetur, tabula radetur, & raſura igne conſumetur, & cinis intra altare condatur. Ipſe uero ſacerdos.xl. diebus pœniteat Si ſuper altare ſtillauerit calix, ſorbeat ſtillam, & tribus diebus pœniteat. Si ſuper Lintheum altaris, &c. Hinc ex huiuſmodi conſtitutione, uehementer coniecturari poteſt, q̃ talis conſuetudo communicandi ſub una ſpecie ſit uetuſtiſſima, & ab antiquo in Eccleſia obſeruata: quia ſi ſuo tempore, mos fuiſſet communicãdi laycos ſub utraq; ſpecie: uериſimiliter prouidiſſet de effuſione ſanguinis, quæ contingere poſſet in communione laicorum, ſicut fecit de Eccleſiæ miniſtris: cum minus prouidi ſint communiter layci in ſumptione, q̃ ſacerdotes. Nota. Pius papa & martyr. Pena ĩferẽda ſacerdoti ſanguinẽ Chriſti effundenti

B Verũ, qñcunq; illud ordinatum ſit, uidelicet, ſtatutũ communicandi ſub una tm̃ ſpecie: non ſine rationibus, id factum fuiſſe putatur. ¶ Prima nãq; ratio eſt, ut tollerent errores, qui ex cõione ſub utraq; ſpecie orti fuerant, uel oriri poterãt. Credere eñ poterat cõis populus ex tali cõione Xp̃m nõ totũ uerũ & perfectũ hominẽ eẽ ſub una ſp̃e, nec tãtũ cõtineri ſub una, q̃tũ ſub duab⁹ ſpecieb⁹: ſicut multi hereticorũ de facto aſtruxerunt. Neſtorius eñ heretic⁹ ſub ſpecie pãis, tm̃ corp⁹ Chriſti eſſe dogmatizabat, ſine ſanguine. Et ſub ſpeciebus uini, ſanguinem tm̃ ſine corpore, pro eo q̃ in paraſceue corpus fuit ſeparatum a ſanguine. Quæ ratio nihil arguit, cum talis ſit Chriſtus in ſacramento, qualis eſt in ſua naturali conſiſtentia. Et idem. Si apoſtolus aliquis in paraſceue conſecraſſet, ſub ſpeciebus panis fuiſſet corpus ſine anima & ſanguine, præſertim poſt expirationem in cruce. Hec etiam ratio nullius eſt ualoris. quia reſurgens Chriſtus ex mortuis, iam nõ moritur. Vnde ſi conſecratur utrobiq; eſt uiuus. Ergo ſanguis utrobiq; & corpus. Triplici ratiõe ĩduct⁹ eſt rit⁹ cõicandi ſub una ſpecie Prima. Neſtorius hẽtic⁹. Rõ Neſto. Solutio. Alia ratio. Solutio.

Alia extat rõ nõ min⁹ ualida. Ad tollẽdũ.ſ. errorẽ, q̃ cõio ſub utraq; ſp̃e ſit laycis d̃ ſalutis neceſſitate neceſſaria: quẽ q̃dẽ errorẽ deducere conati ſunt aliq ex uerbis xp̃i. Niſi mãducaueritis carnẽ filii. Scd̃a ratio Ioan.6.

hominis, & biberitis eius ſanguinē: non habebitis uitam ī uobis. Ex C
quibus, elicere uolunt ꝙ ſit neceſſarium cuilibet homini ad uitā etiā
Nota erro ſacramētaliter cōicare ſub utraqꝫ ſpecie. Sic refertur de Pelagio, q
rē pelagii. occaſione horū uerborum, paruulis ſtatim poſt baptiſmū corpus &
ſanguinē ſub utraqꝫ ſpecie miniſtrauit. ꝙ & ſi ſpeciē panis deglutire
nō poterāt: dixit ipſā cū ſpeciebus uini eſſe permiſcendā: & ita funde
retur ī ora puerorū. Et ſi qſpiā eieciſſet, dicebat id eſſe comburēdū,
Exod. 12. innitens illi dicto, quod habetur in exodo. Si quid reſiduum fuerit,
igne cōburetis. Multi prætereà ultra pelagianos, errātes occaſione
præfati textus euangelii, non ſolum uiuis ſub utraqꝫ ſpecie corpus &
Beda. ſanguinē dn̄i miniſtrabant: ſed etiā defunctis: ut refert Beda ī quadā
homelia ſuper Mattheum.

Cōcludit. Ad horū ergo errorū extirpationem, & ſimilium: laudabiliter
Eccleſia ceſſauit a prefato modo comunicandi ſub utraqꝫ ſpecie: etiā
Nota exēplum de eccleſia. ſi ad tēpus continuaſſet eundem. Sicut ī ſimili qn̄qꝫ ceſſauit ad tēpus
cōſecrare ī azimo, propter errorem eorū, q dixerūt legalia cū euangelio
eſſe obſeruāda: & neceſſariū eſſe ī hoc Chriſtianos iudayzare:
Ebyonitæ. quales fuerūt Ebyonitæ. Et ut hunc errorē tolleret Eccleſia, ꝓcepit
Leo papa. tēpore Leonis papæ cōſecrare ī fermētato ad oſtendendam libertatē D
Xp̄s corp⁹ ſuū ī cœna cōfeciſſe ꝓbatur ī azimo. euangelii: nō obſtāte ꝙ Chriſtus cōfecit ī azimo, ſicut probari poteſt
ex hoc ꝙ cū ipſe agnum paſchalē māducauerit decima quarta luna
ſecūdū legis diſpoſitionē: quā non uenit ſoluere: ſed adimplere: & in
eadem cœna poſt agnū typicū, euchariſtiam cōfecerit, ī qua ſeipſum
agnum uerum diſcipulis ſuis dedit ſub ſpecie panis: nec fuerit tūc panis
fermentatus ī iudeorū domibus: conſequens eſt ꝙ ſeipſum ſuis diſcipulis
Exod. 12. ſub ſpecie panis azimi māducandū dederit. Nā dicitur ī Exodo.
Edent carnes aſſas igni nocte illa, & azimos panes. Et ſequit. Habebitis
autē hunc diem ī monumentum, & celebrabitis eum ſolennē
domino ī generationib⁹ ueſtris cultu ſempiterno. Septem dieb⁹ azyma
comedetis. In primo die nō erit fermētū ī domibus ueſtris. Quicunqꝫ
comederit fermētum, peribit anima illius de iſrael a prima die
uſqꝫ ad diem ſeptimum. Prima autē dies incœpit a ueſpera lunæ decimæ
quartæ. Vnde ſequitur ibidem. Primo menſe, quartadecima die
menſis ad ueſperam comedetis azyma uſqꝫ ad diem uiceſſimam primam
eiuſdem menſis ad ueſperam. Septem diebus fermentum non
inuenietur ī domibus ueſtris. Ex quibus manifeſte patet, ꝙ ad ueſperam
diei. xiiii. primi menſis, quo comedebatur agnus paſchalis uſqꝫ
ad uiceſimam primam eiuſdem menſis non fuit fermentum in edibus
iudeorum. Chriſtus igitur eadem die poſt agnum legalem, euchariſtiam

A charistiam conficiens, non in pane fermentato: ſed i azimo cõfecit.

Quod autem Chriſtus decimaquarta luna agnum paſchalem comederit: & non præueniendo decima tertia die: patet. quia i Mattheo, dicitur. Prima autem die azymorum, acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes. Vbi uis paremus tibi comedere paſcha? Et ſequitur. Et parauerũt paſcha. Veſpe aũt fcõ diſcũbebat cũ duodecim diſcipulis. Vnde glo. Prima die azymorũ, ideſt decimaquarta die primi mẽſis: quando abiecto fermentato, agnum immolabant ad ueſperam. Idem dicitur i Marco. Primo (iquit) die azymorum, quando paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli. Quo uis eamus, & paremus tibi ut manduces paſcha.? Et ſequitur. Et parauerunt paſcha. Veſpere autẽ facto uenit cum duodecim. In Luca quoq; idipſum clarius exprimitur, ubi ſic dicitur. Venit autem dies azymorum i qua neceſſe erat occidi paſcha. Et miſit Petrum & Ioannem. &c. Et paulo poſt. Parauerunt autem paſcha. Et cum facta eſſet hora diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Fecit ergo dominus paſcha eo die, quo neceſſe erat occidi paſcha. Hæc fuit decimaquarta luna menſis primi, ut patet ex prædictis. Ex quo bñ ſeqtur ꝙ nõ i fermẽtato: ſed azy- Mat.26. Mar.14. Luc.22.

B mo cõfecit. Itẽ ritus conſecrandi i azymo habetur ex iſtitutione apoſtolorum, cum qbus dñs cœnauit: qbus præſentibus Euchariſtiam cõfecit, eiſq; dedit: & eoſdem i diſpẽſatores euchariſtiæ cõſecrauit.

¶ His omnibus tamẽ nõ obſtãtibus, Eccleſia rationabilibus cauſis, ad tempus ceſſauit conſecrare i azymo. Et ſi hoc potuit. Nõne & potuit legitimis interuenientibus cauſis, ceſſare a cõmunicatione ſub utraq; ſpecie? Equidem ſic: quia non uidetur minor ratio poteſtatis in iſto, q̃ in illo. Eccl'ia ad tẽp⁹ rõnabilr conſecrauit i fermentato.

Tertia rõ, quare ordinatum ſit, ut non detur laycis ſacra cõio, ſub utraq; ſpecie eſt: ut euitaretur periculum diſtillatiõis, & effuſionis ſanguis Xpi: qui non niſi cum maxima cautela, & prouidentia eſt tractandus propter fluxibilitatẽ ſpecierum uini, ſub qbus continet', quæ de facili poſſunt effundi: præſertim i tanta preſſura, & multitudine cõicantium: cum ad cõicandum pſepe cõueniant hoies tremuli, ifirmi, multũ ſenes, ore mõſtruoſi, adoleſcẽtuli ideuoti, q ſatis prouide ob fluxibilitatem, ſanguinem ſumere nõ poſſent, qn de facili peccata & pericula grauia ſequerẽtur. Periculum fuiſſet inſuper in conſeruatione ſpecierum uini pro infirmis: pro quibus ſemper parata haberi debet euchariſtia. Periculum quidem i conſeruando, ne uerterentur i acetum, ne congelarentur in hyeme: ne bibiones, & muſcæ generarẽtur i æſtate, aut aliter ſpecies corrũperent' q̃tũcũq; Tertia rõ.

Hãc itaq; miſſam.ſ.celebrationẽ,qua cõſecrat̃ corp⁹ & ſanguis Chriſti,ſancti patres(ut dixi) & ſacrificiũ uocãt,& oblationẽ ſacrã, & hoſtiã. Vñ Ioã.Chriſoſtomus homel.ii.ſup epl'a.ii.ad Timoth.ex c.i.in calce,ſic ait.Sacra ipſa oblatio,ſiue illã Petrus,ſiue Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat,eadẽ ẽ,quã dedit Xp̃s ip̃e diſci pulis ſuis,ſacerdotes mõ quoq; cõficiũt.Nihil habet iſta q̃ illa min⁹. Et ſequit̃.Quẽadmodũ em̃ uerba q̃ locut⁹ eſt Xp̃s eadẽ ſunt,quæ ſa cerdotes nũc quoq; p̃nũciãt:ita & oblatio eadẽ eſt.Et in expoſitiõe.c. xi.primæ epl'æ Pauli ad Cor.cõſecrationẽ corporis & ſanguinis dñi, hiis uerbis ſacrificiũ eſſe teſtat̃,dicẽs. Erat ſane ueteris teſtamenti, calix ſacrificio libamina & animaliũ ſanguinis rõne caretiũ. Poſtq̃ em̃ ſacrificauerãt:calice,& phiala,ſanguinẽ accipiebãt,& ſimul bi bere cõſueuerãt. Verũ ubi loco ſanguinis animaliũ rõne caretiũ:ſan guinem p̃priũ xp̃s induxit. Et ne quis hæc audiẽs tumultuaret̃ ani mo,& fluctuoſa quadã mẽtis agitatiõe uexaret̃:teſtamẽti illius uete ris mẽtionẽ fecit.Poſt hæc de cœna illa diſſerẽs Ap̃lus,aptat p̃ſentia præteritis:ut nõ aliter parati ſint,ac ſi eodẽ ueſpere,& in eadẽ mẽſa diſcũberẽt,& ab eodẽ xp̃o ſacrificiũ exciperẽt. Ideo dixit. Quotienſ cunq; em̃ mãducabitis panẽ hũc,& calicẽ bibetis,mortẽ dñi annũcia bitis donec ueniat.hec ille. ¶ Sanctiſſimus quoq; Ignatius martyr, Ep̃s Anthiochenſis:Ioãnis euãgeliſtæ diſcipulus:epiſtola. vi.ſuarũ epl'arũ,quã ex Troya ad Smyrneos deſtinauit.Miſſam appellat ſa crificium.& econuerſo,ſacrificiũ miſſam. ¶ Idẽ facit & Aug. i lib. de operib⁹monachoꝝ. Vbi dicit.Sacrificiũ altaris ubicũq; agat̃,cõ mune eſt toti pp̃lo fideliũ.Et in epl'arũ lib.epl'a. lvii.ſcribẽs ad Dar danum.Noſti aũt in quo ſacrificio dicat̃,Gratias agam⁹ dño deo no ſtro.A cuius ſacrificii humilitate,lõge abeſt typ⁹ & cothurnix illoꝝ ſuperboꝝ.&c.Et i expoſitione p̃s.lxiiii.añ mediũ,loquens dño Ieſu xp̃o. Impietates(inq̃t)n̄ras tu p̃pitiaberis. tu ſacerdos, tu uictima, tu oblator,tu oblatio.

Et btũs Ambr.ſup epl'am ad Hebreos inq̃t.In xp̃o ſemel obla ta ẽ hoſtia ad ſalutẽ potẽs.Quid p̃ nos? Nõne p̃ ſingulos dies offeri mus?Et ſi quotidie offeram⁹,ad recordationẽ mortis ei⁹ fit. & una ẽ hoſtia nõ multe:q̃a ſemel oblat⁹ ẽ xp̃s.Hoc aũt ſacrificiũ exẽplũ ẽ illi us:idip̃m ſẽp ip̃m,p̃inde hoc idẽ ẽ ſacrificiũ.Alioq̃n dicet̃,q̃m i mul tis locis offert̃,multi ſũt xp̃i? nequaq̃: ſed un⁹ ubiq; xp̃s.& hic plen⁹ exiſtẽs,& illic plen⁹.Sicut em̃ q̃d ubiq; offert̃ unũ eſt corpus, & non multa corpora:ita & unum ſacrificium.Pontifex autem ille eſt,q̃ ho ſtiam obtulit nos mundantem. Et ſequitur. Item ipſam offerim⁹ etiã nunc

Chryſoſt. — Idem. — Ide Chry. — Deut.32. — 1.Corin.11 — Nota. — Ignatius. — Auguſtin. — Idem. — Ambro. — Idem.

C — D

A nũc quæ tũc oblata eſt: cõſumi nõ põt. qđ nos facimꝰ, i cõmemoratio
nẽ eiꝰ fit, qđ factũ eſt. Hoc eñi facite (ait) i meã cõmemoratiõnẽ. Hæc
ille. Ita Hiero. Ita Grego. Ita alii ſancti pr̃es, & oĩs uox chriſtiana ab
ipſo ſaluatore nr̃o hucuſq; profeſſa ẽ. Et nũc unꝰ Martinus, ſapiẽtior
cũctis uideri uolẽs: iuge ſacrificiũ de medio Eccleſiæ, temeritate ſua
& ſi nõ aperte, q̃a aſtrictꝰ lege: quadã tamẽ ſubtilitate, ac aſtutia ſeu
uerſutia, tollere & fruſtrari cõtendit. Quoniam (iquit) miſſa ẽ teſta
mentum & promiſſio. Ergo nõ hoſtia, nõ oblatio, nõ ſacrificium. *
¶ Quinimo (ut uult Apoſtolꝰ) teſtamẽti ſui Chriſtꝰ, ac ꝓmiſſionis,
ſiue ex ſolutiõis debiti, cõmemorationem per hoſtiam tũc re ipſa ob
latã, ꝑpetuo ſcđm recordationẽ a nobis offerẽdã reliq̃t. Quod clariꝰ
docẽs ſanctꝰ Ambro. i quarto lib. de ſacramẽtis. c. vi. iq̃t. Vt ſcias aũt
hoc eſſe ſacramẽtũ, huius figura ante præceſſit. Deide q̃tum ſit ſacra
mentum cognoſce. Vide q̃d dicat. Quotienſcunq; hoc feceritis. to
tiẽs cõmemorationẽ mei facietis, donec iterũ aduenia. Et ſacerdos di
cit. Ergo memores glorioſiſſime eiꝰ paſſiõis, & ab iferis reſurrectio
nis, & i cœlũ aſcẽſionis, offerimꝰ tibi hãc imaculatã hoſtiã, rõnabilẽ
hoſtiã, icruẽtatã hoſtiam, hũc panẽ ſanctum, & calicẽ uitæ eternæ:
& petimus, & præcamur: ut hanc oblationẽ ſuſcipias i ſublimi altari
B tuo ꝑ manus angelorũ tuorum (ideſt ſacerdotum) ſicut ſuſcipere di
gnatus es munera pueri tui iuſti Abel: & ſacrificiũ patriarchæ noſtri
Abraæ: & quod tibi obtulit ſũmus ſacerdos Melchiſedech. Ergo quo
tiẽſcunq; accipis qđ tibi dicit Apoſtolꝰ: Quotiẽſcunq; accipimus mor
tẽ dñi annũciamꝰ. ſi mortẽ annũciamus: annũciamus remiſſionẽ pec
catorũ. Si quotiẽſcũq; effũdit̃ ſanguis, i remiſſionẽ pc̃tõrũ funditur
debeo illũ ſemp accipe: ut ſemp mihi peccata dimittant̃. Qui ſemp
pecco: ſemper debeo habere medicinam. Hæc ille.

Luc. 22. b
Hier. Gre.
Luthe q̃dã dã uerſutia auferre q̃rit iu ge ſacrificium.
Heb. 9.
Ambro.
1. Cor. ii.

Ex his oĩbus iam liq̃do apparet. Miſſæ celebrationẽ, & oblatio
nem, & hoſtiã, & ſacrificium dici: necnõ & applicari ſeu offerri pro
peccatis, & ſatiſfactiõibus fidelium. Quare & ſi nos cũ iſtis ſanctis
patribus, ita ſentimꝰ de miſſa. iã patet illã Luthe. ꝓpoſitionem eſſe
impiam, & ſuperbam. Non eſt (iquit) dubiũ, uniuerſos hodie ſacer
dotes, & monachos, cum epiſcopis, & omnibus ſuis maioribus, eſſe
ydolatras, in ſtatu periculoſiſſimo agentes: ob miſſæ ſeu ſacramen
ti ignorationem, abuſionem & irriſionem. * ¶ Hæc eñi propoſitio
(dicit uniuerſitas theologicæ facultatis parriſien.) eſt maxime fal
ſa, & ſcãdaloſa, uniuerſo eccleſiaſtico ſtatui contumelioſa, arro
ganter & ſtulte prolata. Et i eo q̃ prætendit neminem i ſtatu ſalu
tis eſſe, niſi qui huiuſmodi erroribus acquieſcit, cum Donatiſta

Cõcludit̃.
Nota ꝓpoſitionem Luthe.
Determinatio parriſ. ſcholæ.

rum, Aſcitarum, & Apoſtolicorum perſ dia coueniens: aſſerentiū non niſi apud ſe, remanſiſſe Eccleſiam dei. C

¶ DE MISSA PRO DEFVNCTIS CELEBRANDA.

SED Videam⁹ etiam, ſi ſit occultus, an manifeſt⁹ error (ut Martinus aſtruit) miſſam ualere ꝓ defunctis. * Velit nolit, hanc ſuam ſententiā reprobabo, & tūc ſciet opere difficilius eſſe, cōfirmare ſua, q̄ aliena reprehendere. & maxime totā uniuerſalē Eccleſiā: q̄ diuia pro defunctis celebrare ſinglis fere dieb⁹, dignoſcit̄. Dico igit̄ q̄ iter oīm mortuorū ſuffragia, q̄tum ad liberationē defunctorum: hoc unum maximū a ſanctis patrib⁹ cōputatur. uidelicet, per manus ſacerdotis oblatio euchariſtiæ. ſ. miſſæ celebratio. Vnde Aug. i libro de cura pro mortuis agēda i fine. c. i. ſic ait. In Machabeorum libris. legimus oblatum ꝓ mortuis ſacrificiū. Sed & ſi nuſq̄ i ſcripturis ueteribus oīno legeret̄. Nō parua eſt uniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac cōſuetudine claret, auctoritas: ut i præcibus ſacerdotis, quæ dño deo ad ei⁹ altare fūduntur, locū ſuum habeat etiam commemoratio mortuorum. Et diuinus Dyonyſius apoſtolis cōtemporaneus, beati Pauli diſcipulus. c. ult. Eccle. hierar. i exordio, ubi ritum commemorat, quo in principio naſcentis Eccleſiæ pro mortuis orabatur, oſtendit orationes ſacerdotis ualere pro defūctis, ad remiſſionem pœnarum peccatorum per īfirmitatem humanā admiſſorum, īqens. Accedens deinde uenerand⁹ Antiſtes, præcem ſacram ſuper mortuum peragit. Et ſeqtur. Præcatur o͂ro illam diuinam clementiam: ut cūcta dimittat per īfirmitatē humanā admiſſa peccata defuncto: eumq̄ i luce ſtatuat, & regione uiuorum i ſinibus Abrahæ, Iſaac, & Iacob. i loco ubi aufugit dolor, & triſtitia, gemitus. Iſta (ut reor) perſpicua ſunt b͂tiſſima ſanctoꝝ ꝓmia. D

Origenes quoq; antiqſſimus græcorū doctor (florere eīn cœpit anno na. xp̄i. ccxxx.) i expoſitiōe libri Iob. nō longe ante calcem ſeu finē, tractās illud Iob. Pereat illa dies i qua natus ſum. ſic de ſuffragiis mortuorū perpulchre loqtur. Diē (inqt) mortis celebramus: q̄a nō moriunt̄ hi, q mori uident̄. Propterea & memorias ſanctoꝝ facim⁹, & parentū noſtroꝝ, uel amicorū i fide moriētiū deuote memoriā agim⁹. Et ſeqtur. Sic itaq; nō diē natiuitatis celebram⁹: q̄a i ꝑpetuo uiuēt hi, q moriunt̄. Celebram⁹ nimirū, religioſos cū ſacerdotib⁹ cōuocātes fideles, una cū clero īnuitātes adhuc egenos, & pauperes, pupillos, & uiduas ſaturantes: ut fiat feſtiuitas nr̄a i memoriā requiei defunctis aīabus, quarum memoriā celebramus. hæc ille.

Augu. deniq; i libro Enchiridion. c. cx. quod nūc diſcepto, luculēter

Error Luthe. de miſſa ꝓ defunctis nō celebrāda cōfutatur.

Miſſa iter magna ſuffragia mortuorū computatur.

Augu.

2. Mach. 12

Dyonyſi⁹.

Origenes.

Iob. 3.

Funerū cultus uetuſtiſſimus.

Auguſ.

A lenter ſoluit, iquiens. Neq; negandū eſt, defunctorū aīas pietate ſuorū uiuentiū releuari: cū ꝑ illis ſacrificiū mediatoris offertur, ſiue elemoſinæ in Eccleſia fiūt. Sed eis hæc ꝓſunt, q cū uiuerēt, ut hæc ſibi poſtea prodeſſe poſſent, meruerunt. Et diu⁹ Hiero. (& ponit̄ de con ſecra. diſt. v. c. nō mediocriter) etiā dicit. Cū pro cūctis aīabus miſſa, uel pſalm⁹ dr̄: nihil min⁹ q̄ ſi ꝑ uno quolibet eoꝝ diceret̄, accipitur. Et iterū Aug. ī libro de cura ꝑ mortuis agēda. c. ult. ait. Nō eſtimem⁹ ad mortuos, pro qbus curā agim⁹ puenire: niſi qđ pro eis, ſiue altaris ſiue orōnū, ſiue elemoſinaꝝ ſacrificiis, ſolēniter ſupplicam⁹. Et beatus Greg. ult. c. libri. iiii. dyalogorū. narrat quomodo uirtute hoſtiæ ſalutaris ī miſſæ ſacrificio oblatæ, quotiēs hoc agebatur, qdam ligatus corporalibus uinculis ſoluebatur. Hierony. Auguſ. Gregori⁹.

Auditu ēt audiui, numerū quēdā eſſe miſſarū: q miſſæ. xxx. diui Grego. ꝑ mortuis celebrādæ, iſcribit̄. Verū qđ de hoc ſcribā, neſcio, Nec laudo, nec uitupero. Periculū eſt eñ uelle de icertis tractare. Sed aliud ſcio a qbuſdā queſtuariis, & nebulōib⁹, deceptoribuſq; & furib⁹: iuentas eſſe ob auarītiā & eorū lucrū, miſſas quaſdā aūreas. Alias uero, quæ numero ſunt mille. Alias iſuper q̄ de grā dicunt̄, & qndecim ſūt numero. Deniq; & aliquas alias de Sydrach, Miſach, B & Abdenago. Has nouiter iuenerūt prædicti ad replēda eoꝝ marſupia, uiduas & ydiotas ī confeſſionib⁹, ſuis expoliādo pecuniis. Quare fideles admoneo, ut ab illis ſummopere caueant: & ſuperſtitioſe miſſas celebrare non faciant. Nota uarium miſſarū numeꝝ quē ob lucrū adinuenere qſtuarii & zaratani.

Quiſpiam forte cōtra prædicta obiicere poſſet illud ſcripturæ eloqum. Mortui non habēt partē ī hoc ſœculo: neq; ī ope qđ ſub cœlo gerit̄. Ergo uidetur ꝙ non proſunt illis, uiuorum ſuffragia. Dicitur ꝙ loquitur ībi de damnatis, qui proprie dicuntur mortui de quibus non fit memoria. Propter quod pauloante uerba præadducta, præmittit Sapiens. Corda filiorum hominum implentur malicia, & contemptu in uita ſua: & poſt hæc ad inferos deducentur. Et ſequitur. Obliuioni eſt tradita memoria eorum. & cætera. Et dato ꝙ pro eis aliqua fieret memoria (quia ſciri non poteſt certitudinaliter, quinam ſint damnati) nihil eis prodeſſet. Si quis tamē applicare uellet dictum illud ad exiſtentes in purgatorio. Tunc reſpondebitur, ꝙ q̄uis non ſint in ſtatu mœrendi: ſunt tamen in ſtatu ſoluendi. Soluunt enim quæ debent. Et ideo licet non poſſint adiuuari in merito: poſſunt tamen adiuuari in ſolutione. Status autem ſoluendi, non ē ſemper cum ſtatu meriti: ſed illum præſupponit, ſcilicet, quia prius mœruit, ꝙ in tali ſtatu poſſet ſolui, & iuuari. ¶ Sic ergo licet mortui, Obiectio. Eccl's. 9. Solutio. Alia ſolūtio.

nihil habeant de opere, qđ fit ĩ hoc ſœculo pcooperationẽ ppriam C
(quia hoc ſœculum excel ſerũt) hñt tñ aliqđ de fructu, qui opa cõſeq
Similitudo tur. Ad inſtar quorũdam mercatorum ſocietatẽ adinuicẽ hñtium, qui
participant aliquid de lucro per ſuos ſocios, qui laborando diſcurrũt
Alia ſimilitudo. per uarias mũdi partes: cum ipſi domi reſideant, & quieſcant. Sic
et eiuſdẽ corporis mẽbra licet nõ omnia in eodẽ officio laborent: de
fructu tñ laborũ ſingulorum, omnia participãt. Ita eiuſdẽ corporis
myſtici (Eccleſiæ. ſ.) membra, tam ea quæ tranſierũt, q̃ illa quæ ſu
perſunt, adinuicẽ cõicant per charitatẽ. Neq3 eñ defuncti in charita
te qua capiti Chriſto ſunt uniti, deſinunt eſſe membra Eccleſiæ. Igi
Alia obiectio. tur participare poſſunt de fructu ſuorum membrorum.

Et ſi iterum heretici, defunctos actuum ſuorum quos in corpore geſſerunt, premia condigna uel pœnas, percepiſſe: et per conſequens, nihil eis opera aliorum poſſe proficere: probare uoluerint
Pſal. 61 per alia (ut moris eſt) diuinæ ſcripturæ teſtimonia: ut ſunt. Reddet
Apoc. 14. unicuiq3 Deus ſcđm opa ſua. Opa eñ illorum ſequuntur illos. Vnuſ
1. Cor. 3. quiſq3 propriã mercedẽ accipiet ſcđm laborẽ ſuũ. Quæ ſeminauerit
Gal. 6. hõ hec & metet. Et unuſquiſq3 onus ſuũ portabit. Et alia plura his ſi
Ibidem. milia. Per illud etiã Hiero. In pñti ſœculo ſcim⁹ ſiue orationib⁹ ſiue
Hiero. conſiliis, adinuicẽ nos poſſe iuuari. Cũ aũt ante tribunal xp̃i ueneri D
mus: nec Iob, nec Daniel, nec Noe, rogare poſſe pro quoq3: ſed unũ
Triplex reſponſio. quemq3 portare onus ſuum.

Prima. Statim obturẽtur ora eorum, Triplici reſponſione. Primo q̃ omnes tales auctoritates intelligendæ ſunt q̃tum ad præmiũ eſſentiale beatificũ. & quãtum ad pœnas æternæ damnatiõis. Illud enim
Secunda. quilibet recipit ſcđm propria merita. Nec per ſuffragia quorũcunq3 iuuatur. ¶ Vel ſcđo itelligunt̃ de pmio in finali iuditio cuilibet reddendo. Poſt illud eñ extremum iudiciũ ceſſabunt ſuffragia: ceſſabit & quæcũq3 pœnarũ diminutio, & gloriæ augmnetum, tam eſſentialis q̃ accidentalis. Vſq3 tunc eñ gaudiũ accidentale beatorum per opa uiatorum meritoria augetur: & maxime illorũ, quibus beati occaſio fuerũt per doctrinam uerbi ſcripti, uel exempli, preces, auxilia, ac cætera huiuſmodi. Similiter & pœna accidentalis damnatorum: ſi
Augu. cut de Arrio loquitur Aug. qui gnoratur pœna Arrii: qa neſcit̃ quot eius errore ſunt ſubuertendi. Sic et Mahumeti, tanto magis aggrauatur accidentalis pœna: q̃to plures eius tenẽtes legem, damnantur. Debent ergo auctoritates itelligi, de redditione premiorum & pœ
Mat. 15. narum in finali iudicio futura. Quæ enim tunc reddẽtur, manebunt ſine fine: ſcđm illud Mat. Et tunc ibunt ii in ſupplicium eternum: iu

ſti autem

A ſti aũt ĩ uitã æternã. Nec mutari poterũt, nec iuuari orationib⁹ ſctõꝝ. ¶ Et ſic etiã ĩtelligit̃ auctoritas diui Hiero. Vel põt dici ꝙ onus ſuũ unuſquiſqꝫ portabit, ĩtelligit̃ quod quiſqꝫ meruit. Meruit aũt decedens ĩ gratia, ut ꝓficerẽt ei uiuorũ ſuffragia. Nõ ergo Iob, Daniel, aut Noe rogare poterũt, ut noua merita conſequantur defuncti. Põt autem rogare, ut præcedentibus meritis, hæc reddãtur. ¶ Vel dici poteſt. ꝙ uerba Hiero. de impœnitẽtibus accipienda ſunt. de quibus propheta. Nõ dabit deo placationẽ ſuam: nec precium redemptiõis animæ ſuæ. Et ideo frater non redimet eum, ſed laborabit in æternum. De aliis autem intelligi non poteſt. Rñſio ad dictũ Hierony. Alia ſolutio. Pſal. 48.

Tertia eſt reſponſio ad ꝑdictas ſcripturæ auctoritates, ꝙ ſuffragia quæ fiunt pro mortuis, dici poſſunt opera illorũ pro quibus fiũt. Tum quia, ut iſta eis proficerẽt poſt mortem, ipſi ſuis operibus dum uiuerent, meruerũt: & ita ſua fecerunt. quia ſuis precedentibus meritis, deduntur. De quo beatus Aug. in Enchyridion. ca. cx. Eis. ſ. defunctis proſunt hæc, qui cum uiuerent, ut hæc ſibi poſtea prodeſſe poſſent, meruerunt. Et ſequitur. Hic omne meritum cõparatur, quo poſſit poſt hanc uitam releuari quiſpiam, uel grauari. Nemo autem ſperet, quod hic neglexit, cum obierit apud deum promereri. Non B igitur iſta quæ pro defunctis commendandis, frequentat Eccleſia: illi apoſtolicæ ſunt aduerſa ſententiæ, qua dictum eſt. Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti: ut referat unuſquiſqꝫ ſcd́m ea, quæ per corpus geſſit, ſiue bonum ſiue malum: quia etiam, hoc meritum ſibi quiſqꝫ cum in corpore uiueret comparauit: ut ei poſſent iſta prodeſſe. hæc ille. Tum quia opus, quod pro aliquo fit, efficitur ei⁹ pro quo fit. Appropriatur enim per intentionem faciẽtis. Tum quia, qd́ eſt eius, qui unum mecum eſt, quodammodo & meum eſt. Vnde nõ eſt contra diuinã iuſtitiam, ſi unus fructuũ capiat de operibus factis ab alio, qui unum ſecum eſt in charitate, & maxime pro eo factis. Nam & ſcd́m humanã iuſtitiam contingit, ut ſatiſfactio unius pro alio acceptetur: & tamen propter hoc peccatum illius non remanet impunitum, quia punit̃ pœna alterius pro eo ſatiſfacientis. Tertia reſponſio. Aug. Idem. Ro. 14. b.

Sed poſſet nũc aliqs querere. Vtrum ſuffragia uiuoꝝ ꝓſint tm̃ exiſtẽtibus ĩ purgatorio. An etiã exiſtẽtib⁹ in ĩferno? Nã, q̃ beatitudĩnem adepti ſunt, hiis nõ idigẽt. Ad hoc rñdet Aug. in Enchyridion. cap. cx. iquiẽs. Nõ em̃ oĩb⁹ ꝓſunt ſuffragia Eccleſiæ. Et quare nõ oĩbus ꝓſunt? niſi pp differẽtiã uitæ, quã qſqꝫ geſſit ĩ corpore. Cũ ergo ſacrificia, ſiue altaris ſiue quarũcũqꝫ elemoſynaꝝ ꝓ baptizatis defũctis omnibus offerunt̃: pro ualde bonis, gratiaꝝ actiones ſunt. Nõ Dubiũ an ſuffragia proſint dãnatis. Aug. rñſio

pro ualde malis, propitiatiões ſunt. Pro ualde malis, & ſi nulla ſunt adiuméta mortuo℞, qualeſcũq; uiuo℞ cõſolatiões ſunt. Quib⁹ autẽ proſunt, Aut ad hoc ꝓſunt, ut ſit plena remiſſio: aut certe, ut tollerabilior ſit ipſa dánatio. Sed i. c. cxii. de dánatis pctõ mortali clari⁹ loquit᷑ ingens. Fruſtra itaq; nõnulli, ímo q̃plurimi: æterná dánato℞ pœnam, & cruciat⁹ ſine itermiſſiõe ꝑpetuos, humano miſerant᷑ affectu &c. Et í libro de cura ꝓ mortuis agéda. c. i. ꝑdictæ q̃ſtiũculæ ſic reſpõdet. Hæc ita ſoluit᷑ queſtio. Quoniá quodá uitæ genere acqrit᷑ dum in hoc corpore uiuit᷑, ut aliqd adiuuet iſta defunctos. ac ꝑ hoc ſcd̃m ea, quæ ꝑ corp⁹ geſſerũt, eis quæ poſt corp⁹ religioſe ꝓ illis facta adiuuantur. Sunt eñ quos nihil oĩno adiuuát iſta, ſiue ꝓ eis fiũt, quo℞ tam mala ſunt merita: ut neq; talib⁹ digni ſint adiuuari. ſiue pro eis, quorũ tá bona, ut talib⁹ nõ ídigeát adiumẽtis. Genere ígit᷑ uitæ, qđ geſſit quiſq; ꝑ corp⁹, efficit᷑: ut ꝓſint, uel nõ ꝓſint quæcũq; ꝓ illo pie fiũt cũ reliquerit corp⁹. Ná meritũ ꝑ qđ iſta ꝓſint, ſi nullũ cõparatũ ẽ in hac uita, fruſtra queriť poſt hác uitá. Ita fit, ut neq; inaniter Eccleſia, uel ſuo℞ cura pro defunctis, qđ potuerit religionis ipendat, & ferat unuſquiſq; ſcd̃m ea q̃ ꝑ corp⁹ geſſit, ſiue bonũ ſiue malũ, reddente domino unicuiq; ſcd̃m opa ſua. Vt eñ hoc qđ ípéditur, poſſit ei prodeſſe poſt corpus: in ea uita acquiſitum eſt, quam geſſit in corpore. ¶ De damnatis uero, pro quib⁹ orandum non eſt, alio in loco loquitur. Si ſcirem (inquit) patrem meum in inferno eſſe: non plus orarem pro ipſo, q̃ pro diabolo. Et. xxi. de ciuitate dei. capitu. xxiiii. Si Eccleſia eſſet certa de aliquibus hic in uita conſtitutis, ꝙ eſſent in ignem mittendi æternum, pro eis non oraret. &c. Hoc autem ſtultũ foret & abſurdum prætermittere. ſi orationibus, & ſuffragiis uiuorum, pœna damnatorum, aut tolli poſſet, aut minui.

Et quamuis quidam obiicere uelint de Traiano, & quibuſdam aliis. Breuiter dicitur, ſeu Reſpondetur. ꝙ non erant in infernum deputati finaliter ſecundum preſentem iuſtitiam propriorum meritorum: ſed ſecundum ſuperiores cauſas, quibus præuidebatur ad uitam reuocandi, de eis aliter diſponendum erat. Et ita diffinitiua & irreuocabili ſententia Traianus damnatus non fuit, quæ ſola facit aliquem damnatum. Vel dicitur ꝙ anima Traiani fuit ſimpliciter liberata per abſolutam dei potentiam. Vnde quando dicitur animas dánatorum iuuari non poſſe, intelligitur ſecundum legem communem. Vel (dicunt alii) ꝙ anima Traiani non fuit ſimpliciter liberata a pœna inferni: ſed pœna eius fuit ſuſpenſa ad tempus. ſ. uſq; ad diẽ Iudicii. Nec tamen oportet concludere, ꝙ hæc fiant omnib⁹ ꝑ ſuffragia Eccleſie

Idem. Aug. Rñſio. Pro dánatis orandũ non eſt. Idẽ Angu. Idem. Obiectio de traiano Solutio. Alia ſolutio. Alia ſolutio.

C D

A gia Eccleſiæ: quia alia ſunt, quæ legi communi cedunt. & alia quæ ſingulariter ex priuilegio alicui conceduntur.

IAM nunc ſi Martinus tot, tantorumq́ ſanctorũ patrum in ſacris litteris eruditorum, & in Eccleſiæ regimine tam clara memoria, & laude pollentium, auctoritatibus non ceſſerit, nec acquieuerit, ſiue contumelioſe, ſiue illos uerecundius & mitius cum aliqua perſonarum acceptione, tractauerit: tamen etiam ipſos errare fortaſſis dicturus eſt. Ita illi domino donante, reſpondere debeo: & ſic ſuos libros & argumenta refellere. Vt ſi poſſit, itelligat male ſibi fuiſſe perſuaſum, qđ aliis perſuadere molit̃. Ipſumq́ ſalubriter pœniteat icautæ ac temerariæ progreſſionis, & pſumptionis ſuæ: nõ tm̃ ſibi ſua correctiõe: Verũ etiã pluribꝰ pfutura, cognoſcẽtibꝰ illis atq́ fatẽtibꝰ, q̃ nõ inaniter, q̃ꝗ ueraciter, tot & tanti Xpianoꝝ rectores, doctoreſq́ populoꝝ hæc i Eccleſia dei didicerint, & docuerint; q̃ ueriſimili nouitate deceptus Lutherus, cupit euertere. Sed ualde timeo: & iam mihi ſuſpitio eſt: ut ita obtenebratum ſit cor ſuum, ita ſuperbia elatum ut iſta percipere, ac intelligere nequeat. Vel ex eorum ſit numero, quos in ſanctis pſalmis, ueritas notat dicens. Noluit intelligere, ut bene ageret. Vel ex eis, de qualibus item ſcriptũ eſt. Verbis nõ emẽ- Pſal. 35. Prouerb. 29.
B dabitur ſeruus durus. ſi enim & intellexerit, non obaudiet. Non erit tamen iſte infructuoſus labor meus: nec etiam aliorum fratrum (ſi qui ſunt) labores infructuoſi remanebunt, qui per Chriſti gratiam, contra illiꝰ errores ſcripſere: & catholicã ſctãm dei Eccleſiam, tueri conati ſunt. Multo amplius enim erunt, quos antiqua ueritas, uel inſtruat defenſa, uel corrigat: ſi nõ defuerũt quos irrepẽtes errores inſoluti, aut ſubuerterent, aut mouerent. Ac ne longum faciam nõ oĩa illius uerba ponã. Sed ſi mihi dñs aſtiterit, illius tm̃ errores, qui contra fidẽ ſunt, Eccleſiãq́ catholicã, conabor refellere. Nec mihi timorem incutiet, quod Hieronymus ait. lib. vii. c. xviii. ſuper Eſaia. Heretici omnes cõuincũt ĩpietate ſua. Et nullus Eccleſiaſticoꝝ tantum habet ſtudii i bono q̃tũ heretici in malo. & i eo ſe lucrũ putãt cõſequi, ſi alios decipiãt. & ipi pditi cæteros pdãt. &c. Quia me cõſolat̃ qđ ibidẽ ſequit̃. Cito pictura ſcribunt. Et lib. ii. c. x. i Hieremiã. Heretici (inqt) ſimul ſapiẽtes & fatui ſũt. Doctrina eoꝝ p q̃litate ingenii: uel uilis eſt, & cõparatur ligno: uł ſimilis argẽto pter eloquii uenuſtatẽ. &c. ☞ Reuertamur aũt ad illud i quo eramꝰ. Iam eĩn (ni fallor) improbatũ eſſe arbitror, illud qđ dicit. Oẽs. ſ. ſacerdotes eẽ hodie in ſentẽtia puerſa, qcunq́ miſſam p ope ducũt, quo ſuccurrũt ſuis, aut aliorũ, ſiue mortuoꝝ, ſiue uiuoꝝ neceſſitatibus. *

Nota de martino pulchrum ſermonẽ.

Idẽ ibidẽ. Idem. Heretici eloquẽtes ſunt.

☞ Verba Martini.

DE OBLATIONIBVS IMPII SACERDOTIS. C

SVPEREST Et illud diſcutere, quod i eodem babylonico ſuo libro, in calce quaſi tractatus de captiuitate ſacramenti altaris, ſcribit. Clarum eſt (inquit) oblationes impii ſacerdotis nihil ualere. * Illud probans multiplici auctoritate. uidelicet, Grego. dicentis. Cum is, qui idignus eſt, ad præcandum mittitur, animus iudicis, ad deterius prouocatur. Et ſacræ ſcripturæ: in qua hæc ſcripta ſunt. Scimus quia deus peccatores non exaudit. Et alibi. Victimæ impiorũ abominabiles domino. Et alio in loco. Omne quod nõ eſt ex fide, peccatum eſt. *

Propoſitio Luthe. — Gregori⁹. — Ioan. 9. f — prouer. 15. — Roma. 14.

Pro quorũ maiori ſolutiõe, & propoſitiõis cõfutatiõe: notandum, ꝙ oratio quæ fit ab Eccleſia, a quocunq; ꝓferatur, ꝓdeſt, & uiuis & mortuis ſi pro eis fiat. Itaq; perſonalis malicia rite miniſtrãtis ſacerdotis, nõ tollit uirtutẽ ſacrificii, ſeu oblationis. Quia licet peccator ſit, ipſe ſacerdos, & extra grãm: & per conſequẽs nihil i ſe habeat uñ poſſit a deo ſua oblatio, & obſecratio acceptari i ordie ad aliquod bonũ cõferendũ: qa tñ oblatio hæc, & oratio nõ eſt ſua principaliter: ſed eccleſiæ ſpõſæ xpi: iter quã & ipſũ xp̃m nũci⁹ eſt ſacerdos eius orationẽ portãs i ore, quã porrigit exaudiendã pr̃i miſericordiarum: ſequit̃ ꝙ ſua perſonalis malicia, nõ reddit orationẽ illã deo execrabilem & inexaudibilẽ. Nõ eñ obſecrãdo initit ur gr̃æ propriæ ſanctitatis: ſed dilectioni & charitati Eccleſiæ. Ex officio quippe ſacerdotali, ſacerdos non præces ſuas & ſupplicationes offert patri miſericordiarum. ſed præces & ſupplicationes Eccleſiæ: ut internuncius, & mediator, ſeu miniſter. Et ſicut aduocatus nõ iura, uel ſtatuta ſua allegat: ſed aliẽa. & uerba ei⁹ cui pꝛocĩniũ p̃ſtat, in ore geſtat. Sic & ſacerdos ex offõ publico: uerba iterpellatiõis eccl̃iæ, & orões i ore geſtat: & eas quodãmõ pr̃i miarũ, ore ſuo porrigit audiendas ex parte Eccleſiæ. ¶ Et ſic patet reſpõſio ad dictũ Grego. qa ueritatẽ habet quando aliquis mittit̃ ad itercedendum ex propria perſona, fauore, & gratia ipſius. Talis eñ placare non poteſt iratum. Secus ſi mittit̃ tanq̃ nuncius ad itercedẽdum nomine, & meritis alterius grati & accepti. tũc placari poteſt animus irati, gratioſitate, non nuncii ſed nũcium mittẽtis. Sicut eſt uidere i nuncio ferente petitiones litteratorias, qui nuncius, quamuis diſplicear obſecrato: tñ petitionem audit ituitu & fauore eius, qui illum miſit. ¶ Aliter etiam dicitur ꝙ uerum eſt ꝙ animus ad deteriora prouocatur irati: ſed cõtra eum, qui temere itercedere præſumit, & maieſtatem iudicis non ueretur: ſpurcitias

Solutio. — Orõ q̃ fit i pſõa eccl̃æ a quocũq; ꝓferatur prodeſt. — D — Similitudo — Rñſio ad dictũ Gre. — Similitudo — Alia ſolutio.

uitiorum, & peccatorum ſuorum impudenter oculis eius ingerens.
A Similiter & cōtra eū, qui talē ad intercedendū ſcienter mittit. Nulla tenus autē contra Eccleſiā ſanctam: quæ in illa pte omnino innocēs eſt, & immunis: Alioquin ex alieno delicto, Eccleſia īcurreret offenſam dei. qđ abſurdū eſt. Sibi ergo huiuſmodi præſumptor iudicium manducat & bibit. Et in eo uerificat̄ illud Apl̄i. Quod nō fit ex fide. ideſt ex cōſciētia, pct̄m eſt. ſ. illi, cū īmunda cōſciētia celebrāti. Eccleſia aūt de fonte illo Saluatoris, exhaurit aquas ſalutares. Reſpōſio ad Apl̄m. Roma. 14. Eſa. 12.

Denique ex præmiſſis, Reſpōſio patet ad illud dictum. Pc̄tōres Deus nō exaudit. Ille proprie exaudit̄, cuius deſideriū adimpletur. Oratio uero, quā ore geſtat ſacerdos nō eſt ſua: ſed Eccleſiæ: quæ orō ab illo porrecta exaudit̄. Eccleſia quidē exaudit̄: nō ſacerdos. Quēadmodū petitio aliena in ſcriptis oblata principi, recipit̄ & exaudit̄ ob gratiā ei⁹ amici cuius eſt, & ex cuius nomine offert̄: q & in ea loq̄tur petēs & ſupplicans: & ipſe ꝓprie exaudit̄. quare, & eius deſideriū adimplet̄, ac pro ipſo petitio admittit̄. Nō aūt ille p quem petitionis ſcriptura porrigit̄. Sic dicim⁹ de petitiōe Eccleſiæ, quæ per ſacerdotem (licet malū) principi deo porrigitur. Non eīm refert an uoce, an ſcriptura petitio offerat̄. Deus ergo Eccleſiæ precibus fuſis p ſacerdotem, nō ꝓpter talem ſacerdotē, concedit qđ petit: ſed propter Eccleſiā, quæ meret̄ exaudiri. Eccleſiæ eīm uox iterior (. ſ. intellectus, & ſignificatio orōnū uocaliū, quas offert ſacerdos in eius pſona: non dicendo in ſingulari numero: oro, deprecor, offero tibi dn̄e, &c: ſed pluraliter ſemper loquendo, dicit. oremus, deprecamur, expoſcim⁹ offerim⁹, & obtulimus) eſt, quā audit pater miſericordiarū. Exteriorem autem ſtrepitū p ſe nō curat. Qui eīm ſtrepitu tm̄ exteriori clamat, illū deus apud ſe tacere reputat. Ex quibus ſatis patet cōcluſio. Quāuis eīm ſacerdos malus ſit, neque in ſe habeat, ut poſſit p ſacrificium deo placere, ab eoque in ordine ad ſpiritualia bona conferēda acceptari: quia tamē nuncius, & procurator eſt Eccleſiæ deo dilectæ, & miniſter ī hac oblatiōe: q ex officio ſibi icūbit iō pp hoc exaudit̄. Reſpicit enim deus ad Eccleſiam principaliter offerētem, & petentem non obſtante malicia nuncii offerentis. Rn̄ſio ad dictūqđ hr̄ ī euāgelio. Ioan. 9. f. Similitudo

B Exaudit deus orōnem eccl̄ie p malū ſacerdotē porrectam.

Aug. uero ſup Ioā. homel. 44. ultra mediū rn̄dēs ad p̄dictam auctoritatē. Pc̄tōres de⁹ nō exaudit &c. reprehēdit illū, uidelicet, cæcum illuminatū, q uerba illa ꝓtulit, inqens. Adhuc iunctus loquit̄. Nā & pc̄tōres exaudit de⁹, Si eīm pc̄tōres de⁹ nō exaudiret: fruſtra ille publicanus oculos ī terra demittens, & pectus ſuū percutiens, diceret. De⁹ ꝓpiti⁹ eſto mihi pctōri. Et iſta cōfeſſio meruit iuſtificationē. Aug. rn̄ſio ad illđ. pccatores de⁹ nō exaudit Luc. 18. c.

C

Rñſio ad dictum Salomonis. Hieroni.

Ad dictũ aũt illud prouerb. Rñdetur q̃ auctoritas illa ad impropoſitũ ptinet, & eſt deducta. Loquit̃ eñ de particularib⁹ orõnibus & operibus hereticoꝝ, qa omne qđ nõ eſt ex fide, pctm̃ ẽ. Vñ Hiero. in Prouerb. expoſitiõe, illud tractãs dictũ. Orões (ingt) opa, & ſacrificia hereticoꝝ abominabit̃ dñs &c. Sacerdos uero nõ offert ſacrificiũ & orões deo: ut pſona ꝓpria pticularis: ſed i pſona Eccl'ie credẽtis.

Triplici ratione canones prohibẽt audire miſſã mali ſacerdotis.

Si aũt qs diceret. Ex quo fructũ miſſæ non ĩpedit malicia coelebrãtis, qn de⁹ det dona ſua ad obſecratione mali ſacerdotis, ſicut & boni. Cur canones multos ꝓhibent cœlebrare, uel fideles illoꝝ miſſam audire? Ad qđ rñdeo q̃ hoc fit in pœnã peccati eoꝝ: qa nõ ſunt digni conficere. Et ſi cõficiũt, non ſunt digni audiri. Alia ratio eſt, ut confuſi de culpa, redire conent̃ ad grãm. Tertia rõ: ut alii retrahantur ab eoꝝ imitatiõe. Vñ hic, eſt opus iuſtitiæ, miſericordiæ, & prouidentiæ. Iuſtitiæ quidẽ inquantũ punit̃ pctm̃. Miſericordiæ uero inquantũ queritur pcti emẽdatio, & gratiæ reſtitutio. Prouidẽtiæ i ſup inquantum aliis timor incutitur, ne in ſimilibus dilabãtur peccatis.

¶ DE VTRIVSQVE SPECIEI COMMVNIONE.

D

Tractat de utraq; ſpe ſacramẽti contra Lutherum.

HEC AVTEM de Efficatia, nõibuſq; Miſſæ. prout oportunũ, ac neceſſe fuit ad falſi dogmatis, circa ea Martini Luterii, cõfutatione, pſtricta: ꝓ nũc ſatis ſufficiãt. Breuiter cõſiderem⁹ modo & diſcutiem⁹. Qua rõne uſus cõicandi laycos ſub una tm̃ ſpecie in Eccleſia ab eiuſdẽ prælatis introductus ſit? An. ſ. id potuerit rõnabiliter fieri? Martin⁹ quippe Lutherus poſt multas ſuas deductas rõnes. nõ dicam rõnes, ſed allegata inconuenientia: Plurimaq; poſt illata in nos opprobria & cõtumelias, imo & blaſphemias: hãc aſtruit propoſitionem.

Propõ. Lutherii.

Negare (inquit) laycis utraq; ſpeciẽ, ẽ impiũ & tyrãnicũ. * ¶ Quã ſic determinauit ſchimaticã Vniuerſitas theologicæ facultatis parriſieſis. Hæc ꝓpõ ẽ erronea, ſchiſmatica, ipia, & ex dãnato errore Boemoꝝ elicita.

Deter. theolo. facul. parriſ.

Vſ⁹ cõicãdi ſb una ſpe ꝓbat̃ uetuſtiſim⁹

Verum, quicqd ſit circa hoc (cum non tangat nimis fidẽ) paucis me abſoluã: Et ad promiſſum me uertam reddendũ. Vſus itaq; cõmunicandi ſub una ſpecie: non nouus, ſed uetuſtiſſimus credit̃. Tã enim antiquus eſt uſus, ut ipſius initium in memoriis hominum: uel ſcriptis doctorum, aut in Annalibus ſcribentium, neſcio ſi reperiatur.

Excluſio obiectiõis.

Et ſi allegatur Determinatio Concilii Cõſtantienſis. dicitur q̃ ante illam determinationem fuit huiuſmodi uſus. Determinatio autem illa, facta fuit particulariter contra Boemos, qui cõicabant, & adhuc cõicant ſub utraq; ſpecie. Tunc eñ fuere dãnati Boemi, &

gcũq;

A qcūq; alii qui illorū ritum obſeruare uellēt, tanq̄ ſchiſmatici.

Quoniam tamen ab illo ſanctiſſimo papa & martyre Chriſti Pio, Viro quidem doctiſſimo, & eruditiſſimo (qui decimus papa, poſt beatum Petrum, circa domini Annum.cxliiii. electus: ab Auguſtino in epiſtolarum libro. epiſtola clxv. deducitur) decretum inuenitur ordinatum de pœnitentia ſacerdoti ſanguinem, ſiue aliquid ſanguinis Chriſti effundenti imponenda: ut ponitur de conſecratione diſtinctione. ii capitulo ſi per negligentiam. Vbi precipitur q̄ cū de ſanguine aliquid ſtillauerit per negligētiam ſacerdotis ſuper terram, lingua lambetur, tabula radetur, & raſura igne conſumetur, & cinis intra altare condatur. Ipſe uero ſacerdos. xl. diebus pœniteat Si ſuper altare ſtillauerit calix, ſorbeat ſtillam, & tribus diebus pœniteat. Si ſuper Lintheum altaris, &c. Hinc ex huiuſmodi conſtitutione, uehementer coniecturari poteſt, q̄ talis conſuetudo communicandi ſub una ſpecie ſit uetuſtiſſima, & ab antiquo in Eccleſia obſeruata: quia ſi ſuo tempore, mos fuiſſet communicādi laycos ſub utraq; ſpecie: ueriſimiliter prouidiſſet de effuſione ſanguinis, quæ contingere poſſet in communione laicorum, ſicut fecit de Eccleſiæ miniſtris: cum minus prouidi ſint communiter layci in ſumptione, q̄ ſacerdotes. — *Nota. Pius papa & martyr. Pena īferēda ſacerdoti ſanguinē Chriſti effundenti*

B Verū, qñcunq; illud ordinatum ſit, uidelicet, ſtatutū communicandi ſub una tm̄ ſpecie: non ſine rationibus, id factum fuiſſe putatur. ¶ Prima nāq; ratio eſt, ut tollerent errores, qui ex cōione ſub utraq; ſpecie orti fuerant, uel oriri poterāt. Credere eñ poterat cōis populus ex tali cōione Xp̄m nō totū uerū & perfectū hominē eē ſub una ſpe, nec tātū cōtineri ſub una, q̄tū ſub duab⁹ ſpeciebꝰ: ſicut multi hereticorū de facto aſtruxerunt. Neſtorius eñ heretic⁹ ſub ſpecie pāis, tm̄ corp⁹ Chriſti eſſe dogmatizabat, ſine ſanguine. Et ſub ſpeciebus uini, ſanguinem tm̄ ſine corpore, pro eo q̄ in paraſceue corpus fuit ſeparatum a ſanguine. Quæ ratio nihil arguit, cum talis ſit Chriſtus in ſacramento, qualis eſt in ſua naturali conſiſtentia. Et idem. Si apoſtolus aliquis in paraſceue conſecraſſet, ſub ſpeciebus panis fuiſſet corpus ſine anima & ſanguine, præſertim poſt expirationem in cruce. Hec etiam ratio nullius eſt ualoris. quia reſurgens Chriſtus ex mortuis, iam nō moritur. Vnde ſi conſecratur utrobiq; eſt uiuus. Ergo ſanguis utrobiq; & corpus. — *Triplici ratiōe īduct⁹ eſt rit⁹ cōicandi ſub una ſpecie. Prima. Neſtorius hrētic⁹. Rō Neſto. Solutio. Alia ratio. Solutio.*

Alia extat rō nō min⁹ ualida. Ad tollēdū. ſ. errorē, q̄ cōio ſub utraq; ſpe ſit laycis d' ſalutis neceſſitate neceſſaria: quē q̄dē errorē deducere conati ſunt aliq ex uerbis xp̄i. Niſi mādueaueritis carnē filii. — *Scda ratio. Ioan. 6.*

hominis, & biberitis eius ſanguinē: non habebitis uitam ī uobis. Ex quibus, elicere uolunt q̄ ſit neceſſarium cuilibet homini ad uitā etiā ſacramētaliter cōicare ſub utraq; ſpecie. Sic refertur de Pelagio, q̄ occaſione horū uerborum, paruulis ſtatim poſt baptiſmū corpus & ſanguinē ſub utraq; ſpecie miniſtrauit. q̄ & ſi ſpeciē panis deglutire nō poterāt: dixit ipſā cū ſpeciebus uini eſſe permiſcendā: & ita funderetur ī ora puerorū. Et ſi qſpiā eieciſſet, dicebat id eſſe comburēdū, innitens illi dicto, quod habetur in exodo. Si quid reſiduum fuerit, igne cōburetis. Multi præterea ultra pelagianos, errātes occaſione præfati textus euangelii, non ſolum uiuis ſub utraq; ſpecie corpus & ſanguinē dñi miniſtrabant: ſed etiā defunctis: ut refert Beda ī quadā homelia ſuper Mattheum. C

Nota errorē pelagii.

Exod. 12.

Beda.

Cōcludit.

Ad horū ergo errorū extirpationem, & ſimilium: laudabiliter Eccleſia ceſſauit a prefato modo comunicandi ſub utraq; ſpecie: etiā ſi ad tēpus continuaſſet eundem. Sicut ī ſimili qnq; ceſſauit ad tēpus cōſecrare ī azimo, propter errorem eorū, q dixerūt legalia cū euangelio eſſe obſeruāda: & neceſſariū eſſe ī hoc Chriſtianos iudayzare: quales fuerūt Ebyonitæ. Et ut hunc errorē tolleret Eccleſia, pcepit tēpore Leonis papæ cōſecrare ī fermētato ad oſtendendam libertatē euangelii: nō obſtāte q̄ Chriſtus cōfecit ī azimo, ſicut probari poteſt ex hoc q̄ cū ipſe agnum paſchalē māducauerit decima quarta luna ſecūdū legis diſpoſitionē: quā non uenit ſoluere: ſed adimplere: & in eadem cœna poſt agnū typicū, euchariſtiam cōfecerit, ī qua ſeipſum agnum uerum diſcipulis ſuis dedit ſub ſpecie panis: nec fuerit tūc panis fermentatus ī iudeorū domibus: conſequens eſt q̄ ſeipſum ſuis diſcipulis ſub ſpecie panis azimi māducandū dederit. Nā dicitur ī Exodo. Edent carnes aſſas igni nocte illa, & azimos panes. Et ſequit. Habebitis autē hunc diem ī monumentum, & celebrabitis eum ſolennē domino ī generationib⁹ ueſtris cultu ſempiterno. Septem dieb⁹ azyma comedetis. In primo die nō erit fermētū ī domibus ueſtris. Quicunq; comederit fermētum, peribit anima illius de iſrael a prima die uſq; ad diem ſeptimum. Prima autē dies incœpit a ueſpera lunæ decimæ quartæ. Vnde ſequitur ibidem. Primo menſe, quartadecima die menſis ad ueſperam comedetis azyma uſq; ad diem uiceſſimam primam eiuſdem menſis ad ueſperam. Septem diebus fermentum non inuenietur ī domibus ueſtris. Ex quibus manifeſte patet, q̄ ad ueſperam diei. xiiii. primi menſis, quo comedebatur agnus paſchalis uſq; ad uiceſimam primam eiuſdem menſis non fuit fermentum in edibus iudeorum. Chriſtus igitur eadem die poſt agnum legalem, eu- D

Nota exēplum de eccleſia.

Ebyonitæ.

Leo papa.

Xp̄s corp⁹ ſuū ī cœna cōfeciſſe, pbatur ī azimo.

Exod. 12.

chariſtiam

A charistiam conficiens, non in pane fermentato: ſed ĩ azimo cõfecit.

Quod autem Chriſtus decimaquarta luna agnum paſchalem comederit: & non præueniendo decima tertia die: patet. quia ĩ Mattheo, dicitur. Prima autem die azymorum, acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes. Vbi uis paremus tibi comedere paſcha? Et ſequitur. Et parauerũt paſcha. Veſpe ãt fcõ diſcũbebat cũ duodecim diſcipulis. Vnde glo. Prima die azymorũ, ideſt decimaquarta die primi mẽſis: quando abiecto fermentato, agnum immolabant ad ueſperam. Idem dicitur ĩ Marco. Primo (iquit) die azymorum, quando paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli. Quo uis eamus, & paremus tibi ut manduces paſcha? Et ſequitur. Et parauerunt paſcha. Veſpere autẽ facto uenit cum duodecim. In Luca quoq; idipſum clarius exprimitur, ubi ſic dicitur. Venit autem dies azymorum ĩ qua neceſſe erat occidi paſcha. Et miſit Petrum & Ioannem. &c. Et paulo poſt. Parauerunt autem paſcha. Et cum facta eſſet hora diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Fecit ergo dominus paſcha eo die, quo neceſſe erat occidi paſcha. Hæc fuit decimaquarta luna menſis primi, ut patet ex prædictis. Ex quo bñ ſeqtur q̃ nõ ĩ fermẽtato: ſed azymo cõfecit. Itẽ ritus conſecrandi ĩ azymo habetur ex iſtitutione apoſtolorum, cum qbus dñs cœnauit: qbus præſentibus Euchariſtiam cõfecit, eiſq; dedit: & eoſdem ĩ diſpẽſatores euchariſtiæ cõſecrauit. Mat.26. Mar.14. Luc.22.

B ¶ His omnibus tamẽ nõ obſtãtibus, Eccleſia rationabilibus cauſis, ad tempus ceſſauit conſecrare ĩ azymo. Et ſi hoc potuit. Nõne & potuit legitimis interuenientibus cauſis, ceſſare a cõmunicatione ſub utraq; ſpecie? Equidem ſic: quia non uidetur minor ratio poteſtatis in iſto, q̃ in illo. Eccl'ia ad tẽp9 rõnabilr conſecrauit ĩ fermentato.

Tertia rõ, quare ordinatum ſit, ut non detur laycis ſacra cõio, ſub utraq; ſpecie eſt: ut euitaretur periculum diſtillatiõis, & effuſionis ſanguis Xpi: qui non niſi cum maxima cautela, & prouidentia eſt tractandus propter fluxibilitatẽ ſpecierum uini, ſub qbus continet, quæ de facili poſſunt effundi: præſertim ĩ tanta preſſura, & multitudine cõicantium: cum ad cõicandum pſepe cõueniant hoies tremuli, ĩfirmi, multũ ſenes, ore mõſtruoſi, adoleſcẽtuli ĩdeuoti, q ſatis prouide ob fluxibilitatem, ſanguinem ſumere nõ poſſent, qn de facili peccata & pericula grauia ſequerẽtur. Periculum fuiſſet inſuper in conſeruatione ſpecierum uini pro infirmis: pro quibus ſemper parata haberi debet euchariſtia. Periculum quidem ĩ conſeruando, ne uerterentur ĩ acetum, ne congelarentur in hyeme: ne bibiones, & muſcæ generarẽtur ĩ æſtate, aut aliter ſpecies corrũperent̃ q̃tũcũq; Tertia rõ.

uas obſtrueretur: & ita aut redderentur ad ſumēdum abominabiles: aut ſi ſpecies uini corrumperentur, daretur infirmo occaſio ydolatrādi, & ſumēdi pro ſacro, quod nō eſſet ſacramētum. Et ſic de pluribus aliis īconueniētib⁹, quæ citius cōtingere poſſent circa ſpecies uini, q̄ circa ſpecies panis: ut puta q̄a poſſet ſacerdos cadere ī uia deferēdo ſacrm̄ ſub ſpē uini ad infirmū: & ita euacuare ſanguinē. & alia huiuſmodi. Dato ergo caſu, ꝙ ī pricipio naſcentis Eccliæ, q̄n pauci ad huc erāt xp̄iani, cōis fuiſſet ritus cōicādi ſub utraq; ſpecie: tn̄ multiplicato fideliū numero: ꝓpter ꝑdicta euitanda ꝑicula, ꝑnotatoſq; errores ī ſucceſſu tp̄is īminētes tollēdos: rōnabiliter ſtatutū ē, euchariſtiā ſub una tm̄ ſpē dādā eſſe laycis. Potuit em̄ hoc facere Eccl'ia, uel papa ei⁹ paſtor & rector: cū cōicatio ipſi⁹ ſacri euchariſtiæ ſub utraq; ſpecie, a Chriſto ḡnaliter oībus fidelib⁹ īdiſpēſabiliter n̄ ſit ꝑcepta. — Cōcludit.

Quod autem non ſit præcepta cōīcatio ſub utraq; ſpecie. patet Quia hoc præceptū, uel colligeret̄ ex iſtitutione huius ſacri, quia. ſ. ſub duplici ſpecie ipſum inſtituit. Aut ex eius diſpenſatiōe, qua ſuis diſcipulis diſpēſauit: Aut ex manifeſto ꝑcepto, quod uel añ iſtitutionem, aut ī ipſa cœna, aut poſt cœnā dedit. Sed nullū horū dici poteſt Ergo cōcluſio uera. Cōſequentia nota. Et antecedens eſt ſufficiēs diuiſio. Nā ali⁹ modus ab illis nō eſt dabilis. Minor probatur. Tertiū patet: quia nullū tale præceptū legitur dn̄m dediſſe neq; per ſe, neq; per apoſtolos. Nec primū, nec ſecūdū. q̄a licet ſub utraq; ſpecie inſtituerit & diſpenſauerit diſcipulis (quos tunc ſacerdotes ordinauit) euchariſtiæ ſacrm̄. Ex illo tn̄ cōuinci nō pōt, ꝙ ſic ab omnibus ſumi deberet, omnibus demandauerit. Multa q̄ppe ī inſtitutiōe eius, & ī diſpenſatione, qua diſcipulis ſuis ſumēdū tradidit, obſeruauit: q̄ p hoc nec eis uniuerſaliter, nec aliis generaliter obſeruari mādauit. Sicut & quædā diſcipulis, & eorū ſucceſſorib⁹ ſpecialiter, & nō omnibus fidelibus tradidit. Nā ſolos. xii. diſcipulos tūc præſentes ſacerdotes ordinauit, dicens. Hoc facite, &c. Ipſi uero præſbyteri, & Epiſcopi, nō ex facto xp̄i: ſed mādato Eccleſiæ, nūc ad ſumedū ſub utraq; ſpē ſūt obligati. Soli em̄ ipſi, hodie in Eccleſia (ſaltem latina) corpus & ſanguinem percipiunt ſub diſtinctis ſpeciebus, Nō tm̄ inducti ad rememorandum Chriſti paſſionem, q ſpecialiter ab Eccleſia ſunt ad hoc deputati: ſed ob præceptum Eccleſiæ ipſos ad hoc faciendū obligās: iuxta. c. comperimus. de conſe. diſt. ii. Vñ & ipſi ſacerdotes, q offerunt ī perſona totius Ecclie: ut eo expreſſius, & diſtinctius memoriam agant paſſionis dn̄icæ, pro cuius diſtinctiori memoria, ſub duabus ſpeciebus Euchariſtia iſtituta eſt: etiam cum ad offerendum, & manducādum

Probat̄ ꝙ ſumere euchariſtiam ſub utraq; ſpē non ſit de diuino ꝑcepto.

Luc. 22.

Soli ſacerdotes celebrātes ſub utraq; ſpē ſumūt euchariſtiam

C D

A mãducãdum accedũt, uariis utunt̃ cerimoniis ĩ replicãdo cruces ante, & poſt cõſecrationem, q̃ Chriſtũ crucifixũ repræſentant. Vtunt̃ quoq; ſacratis ueſtibus ad ſignificandũ q̃dã geſta & paſſa p̃ Chriſtũ: q̃ nõ fiunt a laycis ſacr̃m ſumẽtib⁹ de ſacerdotũ manib⁹. Sic nec dñs allis q̃ diſcipulis, qñ eos ſacerdotes ordinauit, legit̃ ſacr̃m ſub dupli ci ſpecie porrexiſſe. ſicut clare cõuinci põt ex euãgelio, ĩ quo duodecim tñ ĩ cœna dñi memorat̃ fuiſſe diſcipulos. Vñ dr̃. Veſpere aũt facto, diſcũbebat cũ duodecim diſcipulis ſuis, & edentibus illis &c. Et alibi. Cũ facta eſſet hora diſcubuit Ieſus: & duodecim apoſtoli cũ eo. chriſt⁹. xii. apl̃is tñ de dit euchari ſtiã ĩ cœna Mat. 26. b. Luc. 22. a.

Quomodo autẽ deinceps, & quo ordine a fidelibus ſumendũ foret, eiſq; miniſtrandum: Vtrũ ſub una ſpecie, uel ſub duplici. apoſtolis reliq̃t ordinãdũ & Eccleſiæ. Sicut beatus Aug. ĩ Epiſtolarũ lib. epiſtola. cxviii. uerſus finẽ ĩ ſimili dicit de ieiũio. Vbi ſic ait. Illud magis mouere potuit homines, Vtrũ iam refecti, uel offerrent, uel ſumerẽt euchariſtiã, quod ĩ euãgelio dr̃. Cum autẽ illi manducarẽt, accepit Ieſus panem, & benedixit. cũ etiam ſuperi⁹ dixiſſet. Cũ ſero factum eſſet, recubuit cũ duodecim, & manducãtibus eis, dixit. Quoniam un⁹ ex uobis me tradet. Poſt eñ tradidit ſacr̃m. Et liq̃do apparet qñ primũ acceperũt diſcipuli corpus dominicum, & ſanguinem Auguſ. Mat. 26.

B dñi, nõ eos accepiſſe ieiunos. Nunq̃d tamẽ ꝓpterea calũniandũ ẽ uniuerſæ eccleſiæ, q̄ a ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc eñ placuit ſpũi ſancto: ut ĩ honorem tanti ſacramenti ĩ os Chriſtiani, prius dñicum corpus ĩtraret, q̃ cæteri cibi. Nam per uniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neq; enim, q̃a poſt cibos dedit dominus: ꝓpterea pranſi aut cœnati fratres ad illud ſacr̃m accipiendũ cõuenire debẽt: aut ſicut faciebãt, quos Apl̃s arguit & emẽdat, mẽſis ſuis iſta miſcere. Nã q; ſaluator, quo uehemẽtius comẽdaret, myſterii illius altitudinem ultimũ hoc uoluit ĩfigere cordibus & memoriæ diſcipulorũ, a quib⁹ ad paſſionem digreſſurus erat. Et ideo non præcepit, quo deinceps ordine ſumeretur: ut Apoſtolis, per quos Eccl̃ias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum. Cum uero ait Apoſtol⁹ de hoc ſacr̃o loquens, Propter quod fratres cũ cõuenitis ad manducandũ inuicem expectate. Si quis eſurit domi mãducet: ut non ad iudiciũ conueniatis. ſtatim ſubtexuit. Cætera aũt cũ uenero ordinabo. Vñ ĩtelligi datur q̃a multum erat, ut in epiſtola totum illum agendi ordinem inſinuaret: quẽ uniuerſa per orbem ſeruat Eccleſia, ab ipſo ordinatum eſſe, q̃d nulla morum diuerſitate uariatur. Hæc ille. A ieiũis ſumit̃ euchariſtia nõob ſtãte q̄ dominus poſt cœnam dedit diſcipulis. 1. Cor. 11. 1. Cor. 11.

Ita & in propoſito dicitur q̄ Ieſus Chriſtus licet diſtribuerit diſcipulis ſuis ſub utraq; ſpecie corp⁹ & ſanguinẽ: nõ tñ ordĩauit, ne c

præcepit, ꝙ ipſi cæteris quibuſcũꝗ ſic miniſtraret. Vñ nec de aliquo ipſoꝝ legit̃, ꝙ huiuſmodi cõione ſub duplici ſpecie diu practicaue/ rit quo ad laicos. uel ꝙ ipſis ꝓceptũ de ſic cõicando, ſit traditũ. Nam C
Actu.2. in actibus legit̃ Aploꝝ de cõuerſis ad fidẽ ꝑ Aplos. Erãt aũt ꝑſeue rantes ĩ doctrina apoſtoloꝝ, & cõicatiõe fractiõis panis. In fractione dicitur panis (ſcdm glo. & ut etiã dicit Magiſter hyſtoriaꝝ) .i. eucha riſtiæ. Vbi nulla fit mẽtio de ſumptiõe calicis. Verũtñ Paul⁹ narrat Corinthiis qualiter ſub duplici ſpecie. Xp̄s hoc ſacramentũ inſtituit
1.Cor.11. dicens. Ego eñi accepi a dño, qd̃ & tradidi uobis: qm̃ dñs Ieſus ĩ qua nocte tradebat̃, accepit panẽ, & gratias agens, &c. Et poſt. Similiter & calicẽ poſtq̃ cœnauit. Deinde, quia uſus fuerat Corinthiis ſub du plici ſp̄e cõicare: ipſos hortat̃, ut cõicent in memoriã paſſionis dñicæ quia ſic Xp̄s in cœna miniſtrans diſcipulis, ipſos hortabat̃: ut in me, moriam ſui hoc ipm̃ qd̃ ipſe fecerat, peragerent. Nec tñ ex toto illo proceſſu Pauli, elici põt ꝙ de ſumptione corporis & ſanguinis, dñs dederit præceptum omnibus ſic manducandi & bibendi. Nec etiam trahi poteſt, ꝙ ipſemet Paulus hoc præceperit. Sed (ut dictum eſt) narrans factum Chriſti in cœna, hortatur: ut dum ipſi mãducant & bibunt, de morte & paſſione domini recordẽtur. & ꝙ qui illud ſacra mentum indigne manducant, iudicium ſibi manducant. Ideo horta D tur etiam eos, ut ꝓbẽt ſe anteq̃ ad illud accedãt ſumendum.

Quod ſi Apoſtolus ipſe cõicationẽ corporis & ſanguinis domi ni ſub utraꝗ ſpecie neceſſariã eſſe fidelibus ad ſalutem ex præcepto reputaſſet: nõ uidetur quin expreſſius hoc ſcripſiſſet, tã corinthiis q̃ aliis fidelibus: qbus ſuas tranſmiſit epiſtolas: & maxime Romanis
Romani olim caput mundi. qui caput erãt mundi. Ipſe tamen & ſi ritũ hunc obſeruauit, nõ quia de ꝓcepto debuit: ſed quia ex facto Chriſti, hunc obſeruare potuit. Vnde & græci hũc ritum communicandi ab Apoſtolo ſuſceperunt quem ſeruare dñr hiis diebus. Et ita dato, ꝙ cæteri Apl̃i, & fideles in exordio naſcentis Eccleſiæ, communicauerint ſub utraꝗ ſpecie (qd̃ tamẽ non legitur: ſed neꝗ conſtat hunc ritum fuiſſe totius Eccleſiæ uniuerſaliter, licet legatur in multis particularibus Eccleſiis obſer uatus) Tamen tunc ſic communicabant ꝓpter Xp̄i factum: nõ ꝓpter
Oẽ xp̄i fa/ ctum nõ in ducit obli/ gationẽ ad ſimiliter fa ciendum. Chriſti præceptum: quaſi ad hoc de neceſſitate ſalutis fuerint obli/ gati. Non enim omne Xp̄i factum obligationem ſemper inducit ad ſimiliter faciendum: ſicut in multis uidetur. Ipſe multa operatu eſt miracula. In quo eum imitari, nec obligamur, nec poſſumus. Similiter opa ſupererogatiõis ardua & perfectionis, in gradu ſum/ mo uirtutis exercuit. In arctiſſima eñi paupertate, in uirginali & clariſſima

A clariſſima caſtitate: & q̄dragita dieꝝ omnimoda abſtinētia, & ieiūio uitā duxit. In paſchate paſcha cum diſcipulis ſuis māducauit: & poſt cœnā diſcipulos communicauit. Ad quorū, aliorūq; plurimorū imitationē, minime obligamur. Quare Eccleſia ſua ſpōſa, ex rōnabilibus cauſis, aliq̄ horū ſtatuer̄ pōt. Similiter ab hmōi obſeruātiis ceſſare, & potuit, & debuit ex nouis legit mis cauſis īteruenientibus.

Sic ī primordio Eccleſiæ omnes fideles uixerunt ī communi: ut ī Apoſtolorum habetur actibus: ī quibus ſic dicitur. Omnesq credebāt, erant pariter: & habebāt oīa cōmunia. Poſſeſſiones & ſubſtantias uendebant, & diuidebant illa omnibus, prout unicuiq; opꝰ erat. Et alibi. Multitudinis autem credentiū, erat cor unū, & aīa una. nec quiſq̄ eorum quæ poſſidebāt, aliqd ſuū eſſe dicebat: ſed erāt illis oīa communia. Nec poſſeſſiōes habebāt: ſed habitas uēdebāt: offerētes & ponētes prætia ante pedes Apl'orū Nec tñ ex hoc facto primitiuæ ſiue (ut meliꝰ dicā: quia una eſt ſponſa Chriſti) naſcētis Eccleſiæ, oēs fideles ad ſimilia obligātur. Sic igitur dato ī noſtro ꝓpoſito, ꝙ ritꝰ ille cōmunionis ſub utraq; ſpecie fuerit ī pricipio Eccleſiæ uniuerſaliter (quod tamē probari nō pōt) Propter hoc, Eccleſia nō fuit aſtricta ad hoc obſeruādū. qn laudabiliter ceſſare potuit: (nō obſtātibꝰ q-

B buſcunq; Luthe. īconueniētibus, ad quæ facillime rñderi pōt) ꝓpter diuerſa emergētia ī eccl'ia dei pi̇cula: q multiplicato fideliū numero, cōtigerūt. Sicut & ad tēpꝰ eccl'ia primo cōfecit ī azimo: & poſt, cauſa emergēte, celebrauit ī fermētato. & demū iterū ī azimo. Et maxime cū ex tali facto, nullū auferat Eccleſia a fidelibꝰ profectū: qm̄ q̄dē uirtus & efficatia huius ſacramēti, a ſpeciebus illis uiſibilibus nō depēdet: nec una, nec ambabus: ſed a rebus contentis ſub ſpeciebus. Sed ita eſt efficatia, ſeu uirtus ſub qualibet ſpecie ſeorſum, ſicut ſub ambabus: nec plus ſub utraq;, q̄ ſub una. Efficatia ī ſuper & profectus ꝓueniens ex ſumptione ſacramenti ſub una ſpecie, tantus eſt: ſicut ex ſumptione ſub utraq;.

NEC mihi q̄ſpiam obiiciat dictum illud Chriſti. Niſi māducaueritis carnē filii homīs, & biberitis eius ſanguinē: nō habebitis uitam ī uobis. Quaſi īnuens ex hoc quēlibet obligari, ſumere eucharīſtiam ſub utraq; ſpecie. Nec etiam illud Cypriani. Ad hoc conficitur euchariſtia: ut poſſit accipientibus eſſe tutella. Quos igitur tutos eſſe uolumus contra aduerſarios, munimento dominicæ ſecuritatis armamus. Sed quomodo armamus, quomodo prouocamus in confeſſione fidei ſanguinem ſuum fundere: ſi eis militantibus, Xp̄i ſanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrii poculū ydoneos

Actuū. 2. g In exordio eccl'iæ oēs uiuebāt in communi. Actuū. 4.

Nullꝰ auffert pfectꝰ fidelibꝰ: ex hoc ꝙ non cōicāt ſub utraq; ſpecie.

Excluſio obiectiōis Ioan. 6. Cyprianꝰ.

facimus: ſi non eos prius ad bibendum in Eccleſia domini poculum admittamus? C

Rñdet ad dictũ xp̃i. Aug. Cyrillus.

Quoniam protinus extat parata reſponſio, quo ad dictũ Chriſti ꝙ ibi loq̃tur dñs de mãducatiõe & bibitiõe ſpũali, ut Aug. & Cyrillus ſup Ioã. ibidẽ, exponũt. & ẽt ĩ expõne ps. iiii idem Auguſ. clarius teſtatur) quæ non diſtinguuntur: quia qui manducat ſpiritualiter, bibit ſpiritualiter: & econuerſo. Non autem de carnali, neq; ſacramentali: ſicut carnaliter uerba Chriſti intelligentes, abierunt retrorſum

Ioan. 6.

murmurantes, & dicentes. Durus eſt iſte ſermo. Sed Chriſtus uerba ſua manentibus diſcipulis, exponẽs dixit. Spiritus eſt, qui uiuificat: caro non prodeſt quicquam (.ſ. ſine ſpiritu). uerba quæ locutus ſum uobis, ſpiritus & uita ſunt. Sic & ſacramẽtalis cõmunio non eſt ſimpliciter neceſſaria: ſed ſpiritualis.

Quadruplex manducatio euchariſtiæ. Prima.

Vnde nota ꝙ quadruplex eſt manducatio huius ſacramenti. ¶ Prima, eſt pure corporalis tm̃: ut comeſtio ſpecierum ſacramẽtalium, ut cõium eſcarum: nullo habito reſpectu ad rõnẽ ſacri: quomõ manducat ſacramentũ animal brutũ, ut mus: nõ potens cognoſcere rationem ſacramenti. Quo etiam modo ſumit ĩfidelis, dum ſpecies illas accipit, ut alium corporalẽ cibum, nihil cogitans de ſacramento. Eſt ĩſuper alius modus ĩtelligẽdi mãducationẽ corporalem ſiue carnalem: quomodo Iudei intellexerunt uerba Chriſti præfata. Niſi manducaueritis &c. D

Secunda.

¶ Secunda mãducatio eſt ſacramentalis quæ eſt actualis ſuſceptio ſacramenti, cum intentione ſumendi, ut ſacramentum, ſine fide formata charitate: ut quomodo ſumunt ĩdigni, q cum peccato mortali accedunt. Hæc enim manducatio, non uiuificat immo nocet: iuxta illud Apoſtoli. Qui manducat & bibit ĩdigne, iudicium ſibi mãducat. Vnde Augu. ĩ ſer. de uerbis euangelii. Qui ĩdigne (ĩquit) accipit ſacramentũ, acq̃rit ſibi magnũ tormẽtũ.

1. Cor. 11. Auguſ. Tertia.

¶ Tertia eſt manducatio ſpũalis tm̃. ſ. fide formata ĩ xp̃m actu, uel habitu credẽdo, ei ut capiti, mẽbrũ ĩcorporari, ſine actuali ſpecierũ ſacramentaliũ ſumptiõe. Dixi credẽdo actu, ꝓpter adultos ĩ Chriſtum credẽtes: uel habitu ꝓpter paruulos baptizatos, q fidẽ ĩfuſam habẽt, ſimiliter & charitatẽ.

Auguſ.

Vñ & Aug. libro ſcd̃o cõtra Iulianũ, ex Innocẽtio probat etiã ĩfantes citra ſacrm̃, mãducare carnẽ, & bibere ſanguinẽ Xp̃i. i. eadẽ fide eccleſiæ cõicare. Credere enĩ ĩ Xp̃m (dicit Aug. ĩ lib. de remedio pniæ. & ponit̃ de cõſe. diſt. ii. c. ut qd) hoc eſt panẽ & uinũ mãducare: & q credit ĩ eũ, mãducat eũ.

Auguſ.

Et ĩ ſer. de uerbis euãgelii, idẽ ait. Quomodo mãducãdꝰ ẽ xp̃s? Ipſe dixit. Qui enĩ manducat carnẽ meã & bibit meũ ſanguinẽ, ĩ me manet & ego ĩ eo. Et iſto mõ, q non

mãducauerit

A mãducauerit carnẽ filii hoĩs.i.xp̃i cõfitẽdo ei⁹ humãitatẽ unitã diuini tati.nõ habebit uitã æternã. ¶ Quarta mãducatio ẽ ſacr̃alis, & ſpũa lis ſimul.ut actualis ſumptio ſacr̃i cũ fide formata charitate, ſumẽtẽ ſũpto ĩcorporãte. Et hæc licet ſit neceſſaria aliqb⁹ pſonis, uel ex aſſũ pto offõ, ut ſunt ſacerdotes, uel ex eccl'iæ mãdato: nõ tñ xp̃i, uel apo ſtolorũ iſtitutiõe, ſeu pcepto. Aliter oẽs ĩfantes, oẽs ĩfirmi, abſentes, aut quoquomõ ĩpediti a ſacramẽtali mãducatione: dãnarent̃. Quod abſurdiſſimũ eẽt dicere & hereticũ. ¶ Ad auctoritatẽ uero & dictũ beati Cypriani dr̃, q̧ logt̃ur ibi cõtra quoſdam, q ſimpl'r denegabãt ſacr̃m euchariſtiæ: ĩ quo certe erãt repheſibiles: cũ hoc ſacr̃m armet cõtra tẽtatiões, & q̃cunq; alia pericula. Vel dr̃ q̧ logtur iuxta morem ſuæ eccleſiæ: cui ipſe pfuit, ĩ qua forte tẽpore ſuo pticulariter uiguit. cõmunio ſub utraq; ſpecie: quã ſub noĩe calicis & ſanguinis expreſſit qa ſub illa ſpecie, fit manifeſtior repſentatio effuſiõis ſanguis Xp̃i: ex cui⁹ memoria animat̃ hõ ad martyriũ. Et qa aliq ſacerdotes & cu rati, aliarum ritũ Eccleſiarum ſub una tm̃ ſpecie cõicantium, ſequi & imitari fortaſſis uolebãt: illamq; cõſuetudinẽ in particulari eorum Eccleſia ſeu dyoceſi ĩtroducere: ab Antiſtite Cypriano prohibiti &

Quarta.

Inconueniens

Rñſio ad dictũ Cypriani.

Alia rñſio

B repræhenſi fuere. Nec tamẽ Cyprianus illam cõmunionẽ ſub utraq; ſpecie, ſimpliciter neceſſariã docuit, q̃ſi eſſet de pcepto Chriſti.

¶ IAM ex oĩb⁹ his q̃ attulim⁹ de utraq; ſpecie ſacr̃i euchariſtiæ, ſi diligẽti ſtudio pſpexeris, fere ad uniuerſa Lutherii incõueniẽtia, ac ĩ cõtrariũ eorũ quæ diximus, obiecta: q̃ ĩ babylonico libr. trac. de ſacramẽto altaris ſcripſit: patet reſpõſio. ¶ Ad illud enĩ xp̃i factũ (quod prĩcipio deducit Luther⁹) quo legitur dediſſe diſcipulis ſacr̃m ſub utraq; ſpecie. Similiter & Ap'ſ(quẽ ultimo idẽ ẽt deducit) Corinthiis: iã patet ſolutio. q̧ Ap'ſ ibi recitat factũ Xp̃i: & etiã ex eo q̧ ipſe dederit Corinthiis ſacr̃m ſub utraq; ſpẽ, nõ ĩponit præceptum. Sicut nec Xp̃s impoſuit de cõione ſub utraq; ſpecie: ſed ad paſſionis memoriam communicantes & cõficientes hortabatur, dicens. Quotiẽſcũq; hæc feceritis: ĩ mei memoriam facietis.

Rñſio ad obiecta Lutherii.

Rñſio ad pmã obiectionẽ marti. ex euangelio, & ad ultimã, ex ap'lo.

Ad ſcd'am obiectionẽ facilis ẽ rñſio cum dicit. Sed finge me ex aduerſo ſtar̃, & dños meos papiſtas ĩterrogare. Totũ ſacr̃m, ſeu utraq; ſpẽs ĩ cœna dñi, aut datũ ẽ ſolis pſbyteris: aut ſimul laycis. Si ſolis præſbyteris, iam nullo modo licet ullam ſpeciem dari laycis. Non enĩ temere dandum eſt, cui Chriſtus prima inſtitutione non dedit. Alioquin, ſi unam Chriſti inſtitutionem permittimus mutari: iam uniuerſas eius leges & inſtitutiões fecimus irritas: & quilibet audebit dicere, ſe non ligari ulla eius lege, aut iſtitutiõe. Si ſimul & laycis,

Ad ſecũdã obiectionẽ Luth. q̃ talis ẽ ut hic ſcribit.

iam ineuitabiliter ſequit᷑, laycis nõ debere negari utranq; ſpeciẽ. ꝙ ſi negetur dari. impie & cõtra xp̄i factũ, exẽplũ, iſtitutionẽ, agit᷑. Ego fateor (inqt Lutherus) iſta me rõne, mihi inuicta ſuperatũ: nec audiuiſſe nec inueniſſe, quid contra dicam. * C

Rñſio. Audiet nũc, leget (ſi uelit) inueniet, (ſi querat) quid cõtradicatur. Dicit᷑ em̃, immo iam ſuperius dictũ eſt. ꝙ ſolis Apoſtolis ab ip̄o xp̄o, tũc ſacerdotib⁹ ordinatis, datũ fuit in cœna, ſacramentum ſub

Mat. 26. b. utraq; ſp̄e: ut luce clarius ex Mathei, & Marci euãgelio cõiicit᷑. Nam apud Matheũ hr̄, ꝙ diſcũbebat Ieſus cũ duodecim diſcipulis ſuis. Et quidẽ ſi p̄ter Ap̄los iterfuiſſent alii cœnæ dñi, quiſpiã utiq; euãgeliſtarũ, de eis aliquã feciſſet mentionẽ. Lucas quoq; duodecim tm̃ diſci

Luc. 22. b. pulos cũ dño cœnaſſe cõmemorat, dicens. Cũ facta eſſet hora, diſcubuit: & duodecim Ap̄li cũ eo. Quare p̄ſpicuũ uidet᷑, xp̄m tm̃ dediſſe ſacramentũ euchariſtiæ duodecim diſcipulis. Et tñ ex hoc, nõ ualet

Sequelam Lutherii non ualere oſtendit. hæc ſequela. Chriſtus prima iſtitutiõe, nõ dedit laycis: Ergo illis dandum non eſt. & ſi dat᷑, xp̄i iſtitutio mutat᷑, & ſi una mutat᷑: & reliquæ oẽs. Sicut etiã hæc nõ ualet. Xp̄s non dedit fœminis prima inſtitutione. Ergo nõ eſt dandũ ſacramentũ fœminis: & ſi dat᷑, xp̄i exẽplum ac inſtitutio peruertũtur, Vel iſta. Xp̄s nõ dedit niſi Ap̄lis: ut p̄batũ eſt. Ergo nõ eſt aliis dandũ, qui nõ ſint Ap̄li. & ſi datur. &c. Similiter nec iſta ſequitur uera. Xp̄s prima iſtitutiõe ſacramẽtũ dedit poſt cœnã. D

Nota incõuenietia q̃ ſequerent ex ueritate ſequellæ Martini. Ergo nõ eſt dãdum niſi poſt cœnam, ꝙ ſi alr̄ datur, prima xp̄i iſtitutio peruertitur. Si em̃ Martini Lutherii ſequela ob Chriſti exemplũ & iſtitutionem ſequeretur uera: eadẽ de cauſa, & reliquæ oẽs ſupra deductæ ſeq̄rent᷑ ueræ. Quod ſi ſic. Iã uniuerſi Apoſtoli peccarũt, & Xp̄i iſtitutionẽ puerterũt, q ſacramentũ euchariſtiæ miniſtrarũt laycis, & fœminis, & illis, q nõ erãt apoſtoli. Vniuerſa iſup dei Eccleſia peccat, xp̄iq; iſtitutionẽ exẽplũue, & puertit & deſtruit, q̃ nõ niſi ieiunis (niſi extrema ſit neceſſitas) ſacramentum euchariſtiæ adminiſtrat. Attẽdat igit᷑ fidelis lector. ꝙ qñ aliqua iſtitutio, ſeu ordinatio immutabiliter & ſimpliciter nõ cadit ſub precepto: multo min⁹ ea cadunt, quæ ad bñ eſſe illius inſtitutionis requirunt᷑. Vnde ſancta dei Eccleſia (ſicut ſuperius iam p̄batũ eſt) pro loco & tp̄e cõgruis, cauſiſq; legitimis exoriẽtib⁹, põt ea mutare: ſicut dicit btũs Aug. de tp̄e

Augu. quo dãdum ſit euchariſtiæ ſacramentum, reliquit Xp̄s apoſtolis ordinandum, per quos Eccleſias erat diſpoſiturus.

Ad tertiã obiectionẽ. Deniq; ad tertiã obiectionẽ: q̃ dicit. Si utraq; ſpecies põt negari laycis, poterit eis & pars baptiſmi, & pñiæ tolli: eodẽ arbitrio Eccleſie; cũ ubiq; ſit par rõ & p̄tãs. * Rñdet᷑, ꝙ nõ ualet ſequella. Rõ, quia

quia tota efficacia ſeu uirtus ſacri baptiſmi (quod cõſtat ex uerbis & A aqua, ita ut unũ ſine altero, nequeat eẽ ſacrm̃) uel pniæ, nõ ẽ in una parte batiſmi: ut puta in aqua tm̃, uel ĩ uerbis tm̃: & ſic de penĩtẽtia: ſicut tota uirt⁹, & efficacia euchariſtiæ tantũ eſt ſub una ſpecie, q̃tũ ſub utraq;. In ſacro eñ baptiſmi, immo etiã ĩ aliis (dempto euchariſtiæ ſacro) eſt gratia, nõ cõtẽta, ſed tm̃ per diuinæ uirtutis aſſiſtentiã: quia ex pacto quodãmodo, aſſiſtit uirtus diuina grãm infundens uel augmentãs, digne ea ſuſcipiẽti. In ſacro uero euchariſtiæ, gratia eſt ſubſiſtens: & tanta ſub ſpecie ſola panis: quanta ſub panis & uini. ¶ Nec etiã uenit par ratio: qa ex baptiſmi, uł pœnitẽtiæ ſacro, nulla interuenire põt rõ, pp quã, negari debeat ſacrm̃ petentĩ. ſicut ueniũt rõnes ex ſumptiõe euchariſtiæ ſub utraq; ſpẽ, maxime uini: quas quidem ſuperi⁹ deduxim⁹. ¶ Nec uenit præterea, par poteſtas. quia illa duo ſacra. uidelicet, baptiſmus & pœnitẽtia: ſũt ad ſalutẽ neceſſaria, & diuino iure p̃cepta: ĩ quib⁹ nullus homo põt manumittere. Sacrm̃ autẽ Euchariſtiæ, licet a dño ſit inſtitutum, non tamen præceptum, nec ad ſalutem ſimpliciter neceſſarium.

Sed & ad illud quod iterũ querit Martin⁹, ſubiũgẽs poſt p̃dicta uerba ſua. Cur laycis licet diuidi? Hoc ẽ dicere, Cur ſolis p̃ſbyteris licet cõicare ſub utraq; ſpecie: & non laycis? ¶ Iam rñſum eſt, quare B laycis nõ datur ſacrm̃ ſub utraq; ſpecie. De ſacerdotibus etiã iam diximus. Quia ipſi offerũt in perſona Eccleſiæ, pro ſe, & clericis oĩb⁹ & laycis. Ideo & mãducãt: & bibũt: ut ſic repreſentatio perfectæ refectionis, expreſſius ſignificet futura: pro cuius adeptione ſacrificat in uia. Et ſi quãdoq; deficeret perſonalis deuotio in ſacerdotibus celebrantibus: nunq̃ tamen deficit deuotio ſponſæ Eccleſiæ, in cuius pſona agunt officium. Euitari etiam poſſunt a ſacerdotibus celebrantibus faciliter cæteri defectus ſupra notati. Sacerdotes igitur in conficiendo, & offerẽdo, ac mãducãdo hoc ſacrm̃, pro omnibus fidelib⁹, ex officio eis impoſito: tenent ritum, quem Xp̃s in cœna in perſona ꝓpria exemplauit. Quibus ex officio (ut dixi) & ordine ſuſcepto, in Eccleſia cõpetit hoc ſacrificium conficere: ipſum cõfectum pro ſalute omniũ in recõciliationẽ, & remiſſiõem peccatoꝝ, Deo patri offerre. qđ neq; laycis, nec diacõib⁹, nec ſacerdotib⁹, dũ extra miſſã đ manu alteri⁹ cõicãt cõceſſum eſt. Quare fatua ẽ illa Lutheri. inq̃ſitio, cũ non lõge poſt exordiũ babylonici ſui libri, dicit. Quid de diaconibus, & Hypodiaconyb⁹ fiet, q neq; layci ſunt, neq; ſacerdotes? hos oportet neq; una, neq; utraq; ſpecie uti. * Iã patet intuẽti rñſio: quia neq; ſubdyaconi, nec diaconi: immo nec ẽt ſacerdotes ſub utraq; ſpe

Ad inquiſitionẽ Lut. Reſpõſio. Quare ſacerdotes celebrantes, cõicãt ſub utraq; ſpecie.

Indiſcreta iq̃ſitio Lut.

cōicant, ſi nō celebrāt: ſed tm̄ ſub una ſpecie. C

Ad quartā obiectionē

Ad quartā uero obiectionē cū dicit. Si uini ſpeciē poteſt Eccle-
ſia tollere laycis, pōt & panis ſpeciē tollere. Ergo poterit totū ſacra
mentum altaris laycis tollere: & Chriſti inſtitutionem pœnitus ī eis
euacuare *. Dicit ꝙ nō ueniūt, nec ſuperuenire pñt rōnabiles cauſæ
ꝑꝑ quas Eccleſia pœnit⁹ negare debeat laycis euchariſtiæ ſacr̄m: ita
ꝙ ſub nulla ſp̄e nunq̄ eis dari liceat: nec etiā poſſet id rōnabilr̄ fieri.

Reſpōſio.

Ad quintā.

Ad q̄ntā. cū ait. Xp̄s dixit (Mat. 25.) Hic eſt ſanguis meus, q pro
uobis, & pro multis effundet̄ in remiſſionem pctōrum. Hic clariſſi-
me uides ſanguinē dari omnib⁹, pro quoꝝ pc̄tis fuſus eſt. Quis ue-
ro andeat dicere pro laycis nō eſſe fuſum? &c. * ¶ Iam rñſum eſt ꝙ
Chriſtus nō impoſuit ꝑceptū ex toto illo ꝓceſſu: ut etiā ipſemet Lu-
therus fatetur. quaſi in fine tractatus de utraq; ſpecie, dicēs. Nō pec
cant in Xp̄m qui una ſp̄e utuntur, cū Xp̄s nō præceperit ulla uti: ſed
arbitrio cuilibet reliq̄t, dicens. Quotieſcūq; hæc feceritis, ī mei me-
moriam facietis. &c. * Neq; negamus pro laycis, & pro oībus fu-
ſum eſſe Xp̄i ſanguinem. Sed nonne ſingulis diebus celebrat̄ miſſa
offerturq; ſub utraq; ſpecie ſacrificium pro omnibus, tam pro laycis D
q̄ pro ſacerdotibus? Quid ergo tempus conterit Lutherus in ſuper
fluis uerbis, nugis, & contumeliis?

Reſpōſio

Ad inquiſitionē Lu.

Ad illud inſup q̄d querit, Dicens. Obſecro quæ eſt neceſſitas,
quæ religio, quæ utilitas, laycis negare utranq; ſpeciem. i. ſignū uiſi
bile, quando omnes concedunt eis rem ſacramenti ſine ſigno? *

Reſpōſio.

¶ Reſpondeo. Dilucidatum enim eſt, quibus rationibus, qua neceſſi
tate, quaue utilitate, id factum ſit. Quid oportet ſepius replicare,
quod abunde diximus? Deſinat igitur nobis calūniari, & ingenium
ſuum fruſtra laſſare in his, quæ non ſunt contra fidem: & ex quibus
nullus fruct⁹ animaꝝ, ſed potius ſcādalū, & ſchiſma ſequi uidetur.

¶ DE ACCEDENTIBVS AD EVCHARISTIAM.

Propoſitio Mart.

SED aliud horrēdum uenit, quod iterum ſcribit Martin⁹
in ſermone de digna preparatione cordis, ad ſacramen-
tum euchariſtiæ: de ſacerdotibus, & aliis accedentibus ad
euchariſtiam. Magnus (inquit) & permitioſus error eſt,
ſi quis accedat ad ſacramētū euchariſtiæ, ea nixus fiducia, ꝙ cōfeſſus
eſt: ꝙ nō ſibi conſcius mortalis pc̄ti, ꝙ orōnes & ꝑparatoria ſua præ
miſerit: oēs hi iudiciū ſibi mādūcāt, & bibunt. Vñ & ꝓbatio qua hō
peccata ſua diſcutit, ac ponderat, non pertinet niſi ad inſenſatos, &
craſſos, ſacramēti cōtēptores. * ¶ Vniuerſitas theologicæ faculta
tis Parriſienſis, dicit. Hæc ꝓpoſitio ē impia, a debita ſacramenti

Determinatio theologi. facul. parriſieñ.

ſuſcipiendi

A ſuſcipiendi preparationē maxime retractiua, ad deſperationē inducens: & doctrinæ Pauli contraria, nec fideles ea nixi fiducia, ſecludunt diuinam miſericordiam.

Infeſtum hic te patior Martine, qui confidis in uirtute tua, & in abundantia ſenſus tui. Horreſcunt aures uerba tua. Obſtupeſcūt homines. Quid dicis? Interroganti queſo rńdeas. Nolo deſpicias minoritam. Non te grādis forma, hoc ē, magnæ ſciētiæ eſtimatio, iuuabit. Nō magna ſemper protegūt arma. Vnius lapidis ictus, frōtem ſæpe penetrat galeatū. Dic mihi ergo qd te iterrogo. Credis uerbis Pauli? Credo, inqs. Et bñ, cū paulinū te iactes theologū. Credis Auguſtino, cui⁹ ordine idignū te oſtēdiſti? Credo inqs: qa & ego illius autoritatib⁹ me munio. Bñ facis. Adhuc iterrogo. Quomō clamat ipſe Paul⁹ electiōis uas, doctor gētiū, & tuba Xpi ad Corinthios ſcribēs? Probet aūt ſeipm hō. ut ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui eñ māducat & bibit idigne, iudiciū ſibi māducat, & bibit: nō diiudicās corp⁹ dñi. Audiſti apoſtolicā uocē, tubā cœleſtē, lyrā ſpiritalē admonētē Corinthios: ut ſeipſos probent priuſq̄ ad ſacrā accedāt cōionē. Dic qſo parūp. Quid ē ſeipm pbare? niſi ppriā cōſciētiā diligēter diſcutere & examinare? Si cū uera accedat fide, mūdaq; cōſciētia. Et ſi qua mortali culpa ſe agnouerit obnoxiū: illi⁹ pœnitēs, ueniam dño precetur. Ac inde ſacerdoti dei, cui ligādi atq; ſoluendi ipſe dominus cōtulit ptātem, per confeſſionē ſe humiliter ſubiiciat?

Quippe ait Aug. Indigne accipit, ſi tūc accipit cū debet agere pniam. ḡ pri⁹ ſe iudicet, & ſeueritate pniæ ſe exerceat: ut a ſeipſo iudicat⁹, nō iudicet a dño. Ceſſat eñ uindicta diuina, ſi cōfeſſio pcedat humana. Et in lib. eplarū. epi. xlviii. quaſi in exordio de cōfeſſiōe ſic ait. Ille aūt in corde cōtrito ſui accuſator accipit, & obtinet ueniā de cōfeſſis peccatis, p grām humilitatis. Et iterū in expoſitione ps. xxi. nō lōge poſt exordium, inquit, Qui nolūt cōfiteri pctā, laborāt ſine cā in defenſione pctōꝝ ſuoꝝ. Et in lib. de uera & falſa pnia. c. xv. etiā ait. Ponat ſe oīno pctōr in ptāte iudicis, i iudicio ſacerdotis nihil ſibi reſeruans ſui: & oīa eo iubente, paratus ſit facere pro reparanda animæ uita: quecunq; faceret pro uitanda corporis morte. Et. x. c. Qui confiteri (inquit) uult peccata, ut inueniat gratiam, querat ſacerdotē ſciētē ligare & ſoluere. Idipm teſtat Amb. Chriſo. aliiq; ſcti pres. ¶ De examinatiōe uero cōſciētiæ q̄ fieri debet añ ſuptiōnē eucharistiæ, perpulchre ſic loquit Origenes home. i. i ps. xxxvii. uerſus finē, ingens. Cū anima tua egrotet, & peccatorum languoribus urgeatur, ſecurus es: contēnis gehēnam, atq; ignis æterni ſupplicia

Author ad Lutherū.

B

Auguſti.

Idem.

Idem.

Ambro.
Chriſo.
Origenes.

deſpicis & irrides: iudicium dei paruipendis: & cōmonentem te Eccleſiam deſpicis? Cōmunicare nō times corpus xp̄i, accedens ad euchariſtiā quaſi mundus & purus: quaſi nihil in te ſit īdignū. & ī his omnibus putas ꝙ effugias iudiciū dei? Non recordaris illud, quod ſcriptū eſt. Quia propterea in uobis ſunt infirmi & ægri: & dormiunt multi. Quare multi infirmi? Quoniam nō ſeipſos diiudicant, neq; ſeipſos examinant: neq; intelligunt, quid eſt communicare Eccleſiæ: uel q̄d eſt accedere ad tanta & tam eximia ſacramenra. hæc ille. Ecce ꝙ nos debem⁹ examinare cōſcientias nr̄as, anq̄ accedamus ad euchariſtiā. C

Admiratiua uerba.

Quis nunc tam cæcus, ut non agnoſcat horribilem hanc ſententiam tuam impiiſſimā: ut qui accedere uolunt ad ſacram communionem non orent, non doleant de peccatis ſuis, ſed uelut beluæ ad cibum, ita ipſi ad ſacramentum. O cæcitatem magnam. Quinimo ſi quis cōmunicare ītēdens, orationes, & præparatoria: uel confeſſionem præmiſerit: inſenſatus, craſſus, cōtemptor ſacramenti, te approbante, habeatur. O q̄ fœlices qui te audiunt, qui tibi adheſerunt & adhærent. O deus omnipotens, ſubueni iſta nephanda credentibus, & ſectantibus. Quis talia non exhorreat? Quis ita inſanus, ut hæc admittat? ¶ Dic obſecro ſancte Ambroſi. Nonne poſt ſex editos de ſacramentis libellos, & unū de dignitate ſacerdotali: duas poſt modū perpulchras orationes ad miſſæ celebrationem præparatiuas edidiſti? quarum quidem prima ſic incipit. Summe ſacerdos & uere pontifex Ieſu Chriſte &c. & in medio eius ſic in hæc uerba prorūpis. Quanta domine Ieſu Chriſte cordis contritione, & lachrymarum fonte. quanta reuerentia & tremore. quanta corporis caſtitate, & animi puritate, iſtud diuinum, & cœleſte ſacrificium eſt celebrandum. ubi caro tua in ueritate ſumitur. ubi ſanguis tuus in ueritate bibitur. ubi ſumma imis iunguntur. ubi adeſt præſentia ſanctorum angelorum. ubi tu es ſacerdos, & ſacrificium mirabiliter & ineffabiliter cōſtitutus? Quis digne hoc celebrare poterit: niſi tu deus omnipotens offerentem feceris dignum? Scio & uere ſcio, & ipſum pietati tuæ cōfiteor, quia non ſum dignus accedere ad myſterium tantum, ꝓpter nimia peccata mea, & infinitas negligentias meas. Sed ſcio ueraciter, & credo ex toto corde, & ore confiteor, quia potes me facere dignum, qui ſolus potes mundum facere de immundo conceptum ſemine: de peccatoribus facere iuſtos & ſanctos. Per hanc omnipotentiam tuam te rogo, ut concedas mihi, hoc cœleſte ſacrificium celebrare cum tremore: cum cordis puritate, & lachrymarum fonte: cū letitia ſpiritali, & cœleſti gaudio. &c. D

Cōtēplatiue iterrogat Amb.

diui Amb. nota pulchrā orōnē ꝓparatiuā ad miſſæ celebrationē

Dicas

Dicas nunc Martine & iſtū ſanctiſſimū doctorem fuiſſe inſen/
A ſatum & craſſum, ſacramētiq; cōtēptorē. Idipſum dic de beato Au/ Aug. nota
guſtino, doctore eximio, q ī libro de ſalutarib⁹ documētis. c. xxxiii. pulchram
De præparatione ad euchariſtiæ dignā ſuſceptionē, perpulchre lo/ cōtra Mar
quitur. Vnuſquiſq; (inquit) anteq̄ corpus & ſanguinem domini no/ tinum au/
ſtri Ieſu chriſti accipiat, ſeipſum probet, & ſcd͂m Apoſtoli præce/ ctoritatē.
ptum) ſic de pane illo edat, & calice bibat: quia qui indigne mandu/ 1. Cor. 11. g.
cat & bibit, iudiciū ſibi māducat & bibit, nō diiudicās corp⁹ domini.
Quando eī̄ illud accipere debemus, antea ad cōfeſſionē, & pœnitē
tiam recurrere debemus: & omnes actus noſtros curioſius diſcutere
& peccata obnoxia ſi in nobis ſenſerimus, cito feſtinemus per cōfeſ/
ſionē & uerā pœnitentiā abluere: ne cum Iuda proditore: diabolū in/
ter nos cœlantes pereamus, ꝓtrahētes & cœlantes peccatū noſtrum
de die in diem. Hæc ille. Et in ſermone cōi, qui legitur in officio com Idē Augu.
muni de dedicatione Eccleſiæ, etiā ait. Fratres chariſſimi, Vnuſqſq;
conſideret cōſcientiā ſuā: & qn̄ aliquo crimine uulneratū ſe cogno/
uerit: prius orationibus, ieiuniis, & eleemoſynis ſtudeat mundare cō/
ſcientiam. & ſic euchariſtiam preſumat accipere.

Poſtpoſitis igitur delyramentis Lutheri: attendamus ſalutari Cōcludēs
B bus documentis Ambroſii, & Aug. aliorūq; ſanctorum patrū. Et ad exhorta/
ſacrm̄ euchariſtiæ recipiendum, Vnuſquiſq; ſcd͂m gratiā a dn̄o ſi/ tio.
bi datam, ea fide & charitate, eaq; deuotiōe, & preparatione qua po
terit: confidēs ī diuinam clementiā, humiliter accedat. Si eī̄ quiſpiā
noſtrū, regem aliquem tēporalē & mortalē, aut ducē, ī domū ſuam
ſuſcepturus eſſet: profecto omni cultu, quo poſſet, omniq; cū uene/
ratiōe ſuſcipere conaretur. Immo gratias illi referret immenſas, q
dignat⁹ ſit ad domū ſuā declinare. Quanto igitur cū maiori deuotio
ne, & reuerentia, atq; preparatione interioris cultus, recipere debe
mus regē cœlorū, creatorē noſtrū, & totius uniuerſi, qui dn̄s dn̄an/
tium eſt, & dn̄s angeloꝝ, dicētes cū Salomone. Quis poterit ꝓuale/ 3. Reg. 8.
re, ut edificet ei domū dignā? Et cū Cēturione. Dn̄e non ſum dignus Luc. 7.
ut intres ſub tectū meū: &c. Nō poſſet ulluſ cū tāto charitatis feruore,
tantaq; deuotione ad hoc ſacramentum accedere, & ſuſcipere: quin
cum ampliori recipi debeat.

Probat nunc q̃ntū ſacr̃m. Propoſi/tio Luthe.

¶DE SACRAMENTO PENITENTIE. C

DE quito ſacr̃o, uidelꝫ, pniæ: nūc uidēdū
ē. Et ſi de eo pauca forēt differē
da, qm̄ alio in libel. de ptāte papæ: ſatis tractatū ē: in
cōfutatione illiꝰ ꝓpōnis Martini Luth. Tres eē par
tes pniæ, cōtritionē, cōfeſſionē, & ſatiſfactionē: nō
ē fūdatū in ſacra ſcriptura, nec in antiq̄s ſctis xp̄ia/
nis doctoribus. &c. * ¶ Hic tn̄ locus & cā expoſtulāt, ut de ea, uide
licet, pœnitētia adhuc aliqua pcurramus. ¶ Eſt itaq; aduertendum

Rom̄. 1. c.

ꝙ per uiſibilia & corporalia (ut dicit Apoſtolus) aſcēdimus & trahi/
mur ad cognoſcendū inuiſibilia & incorporalia: quia ipſa ſenſibilia
& corpalia portāt ſimilitudinē, & quādā imaginē rerū ſpūaliū, & itel

Heb. 9. g. Duplex ui tai hoīe. & duplex etas.

lectualium: ſcd̃m illud Apl̄i. Exēplaria hæc ſunt cœleſtiū. Ideo quia
duplex eſt uita in homine. ſ. uita corporalis & ſpūalis, & etiā duplex
ætas. ſ. animæ & corporis. Ideo ex illis, quæ uidemus fieri in uita &
ætate, & natiuitate corporali, & uiſibili: poſſumus arguere & pcipere
quid exiſtat ī uita & ætate ſpūali. Vnde ſicut in uita corporali eſt pri
mo generatio: deinde augmētatio: tertio cōtinua nutritio. Ita ſil'r in D
uita ſpūali. primo fuit neceſſaria gn̄atio ſpūalis: & hæc fuit baptiſmꝰ

Compara tur uita ſpi ritualis ad corporalē.

& deinde augmētum ſpirituale: & hoc eſt confirmatio. deinde nu/
trimentum ſpirituale, & hoc eſt euchariſtia. Et ideo ſicut in uita cor/
porali, ſi hō eſſet impaſſibilis, ita ꝙ non cōtingeret eum īfirmari,
ſufficerēt q̄tum ad ſuā pticularē pſonā, iſta tria, uidelicet, generatio
augmentatio, & nutritio: Ita ſimiliter ē in uita ſpūali. ſi homo eſſet
impeccabilis, ita ꝙ nō cōtingeret eū peccare, ſufficerēt ei ut pſonæ
particulari, iſta tria ſacr̃a. ſ. regeneratiōis, cōfirmatiōis, & euchari/
ſtiæ. Sed qa cōtingit hominē īfirmari, & īcurrere morbū mortalem,
aut periculoſum, ex quo pōt mortē īcurrere & perdere uitā corpalē
Ita etiā pōt hō īcurrere infirmitatē ſpūalē, quæ eſt pct̃m, p q̄d pōt
perdere uitā ſpūalē. Et ſicut ī uita corpali, eſt medicina corpalis, qua
infirmitas curat̃ corpalis: ita ē etiā in morbo ſpūali remediū, q̄d au/
fert pct̃m. & hoc ē pnīa: (ut tota teſtat̃ ſcriptura) q̄ ē medicīa ſpūalis.

Amittere pōt hō gra tiā baptiſ/malem.

Nam aliquis pōt pdere grām ſibi in baptiſmo datā p pct̃m: qa
homo habet libertatē naturalē, & liberū arbitriū. Et qa grā nō eſt de
natura liberi arbitrii: qa aliud ē grā, & aliud ē natura. Ideo pōt etiam
grām relinquere, & facere cōtrá illá, & eā pdere. & ſic incurrere īfir
mitatē ſpūalem. ſ. pct̃m poſt baptiſmū. Quare neceſſaria eſt homini
medicina curatiua, & medicamē ſpūale. ſ. pnīa. per quā poterit eua/
dere mortalē infirmitatē aīæ, & recuperare ſanitatē & grām, quā ha
buit p

A buit p baptiſmū toties quoties pdiderit. Et hoc eſt ſicut qñ hō cecidit in infirmitatē corporalē, tunc medicina curās eſt neceſſaria: & toties quoties ceciderit. Et quia Xpus operatur in homine per ſacra uiſibilia & manifeſta. Ideo ordinauit ſacramētū pniæ, tanq̄ uerū medicamē morbi ſpūalis, ad deſtruēdū offenſā cōmiſſam poſt baptiſmū. Propterea & ſcd'a tabula poſt naufragiū, a beato Hierony. in explanatione ſuper Danielē, uocat'. Licet in cōtrariū ſit propoſitio Lutheri (lib. de captiuitate baby. trac. de ſacro baptiſmi) dicentis. Periculoſum immo falſum eſt, opinari pniam eſſe ſcd'am tabulā poſt naufragiū. ✻ ☞ Quā propoſitionē, erroneā ſic determinauit uniuerſitas theologorū parriſieñ. Hæc propoſitio eſt temeraria, errore, ac ſatue aſſerta, ac beato Hieronymo illam ponenti, iniuria. Pnia. ſcd'a tabula. Hierony. Propō. lut. Vniuerſitas parriſi.

Sed notandū eſt, pniam (qua homini reſtituit' gr̄a p quā attingit ad portū ſalutis) dici ſcd'am tabulā metaphorice: cuius metaphoræ ratio uaria aſſignari poſſet. ſed ad pñs ſufficiat una. Mundus itaq; in quo creatus eſt homo, mare magnum dr̄: ſcd'm illud ps. Hoc mare magnū, & ſpacioſum, &c. Nauis eſt ſtatus innocētiæ, in quo p gr̄am facillime, & ſecure homo poterat peruenire ad portum ſalutis, quia nondum erat illa ſcopuloſa rebellio, & perículoſiſſima pugna inteſtina ſenſualitatis, & rōnis. Naufragiū pditio eſt ſtat⁹ innocentiæ in Adam, quo integritas nauis fracta eſt, & perdit⁹ innocētiæ ſtat⁹. Tabulæ ſunt remedia, ideſt, ſacr̄a: qb⁹ gr̄a pdita reſtituit'. Non aūt nauis reintegrat': qa & ſi q̄nq; inocētia ſicut in baptiſmo, & pfecta pnia (qbus oīs culpa, & pœna remittit') reſtituat': nō tñ ſtatus innocētiæ reſtituitur. qa manet pc̄ti fomes, manet bellū inteſtinū: manent ſcopuli, & arenæ multipliciū impedimentoꝝ quæ in ſtatu innocētiæ nō fuiſſent: ut dicūt ſancti patres. Ideo ſicut p tabulā cū magnis labore, & periculis, enatare oportet naue fracta, ad littus. Ita ſuper gr̄a reſtituta in ſtatu huius miſeriæ, cū magno periculo, & labore, pugnaq; cōtra tētationes ad mortē pc̄ti inducere laborātes, enatare oportet. Cōfutatio Rō metaphoræ. ps. 103. Que ſit nauis.

B Et quia duo ſunt ſacramēta ordinata cōtra duplex pc̄tm̄, quo naufragus periclitat'. ſ. cōtra originale baptiſmus: cōtra actuale pnia. Et ſicut originale dimiſſū nō redit: ita baptiſm⁹ nō eſt iterabilis. Hō uero frequēter iterat pc̄tā actualia. Iō neceſſaria fuit nō ſolū batiſmi tabula: ſed & pnia, q̄ iterari pōt, quoties pc̄tm̄ iterat'. Et qm̄ p̄mū pc̄tm̄ in quo naſcimur ē originale, cōtra qd' ordinat⁹ ē baptiſm⁹. Iō baptiſm⁹ ip̄e dr̄ p̄ma tabula poſt illd' gn̄ale naufragiū, naufrago gn̄i hūano, a miarū p̄re cōceſſa et ordiata. Seq̄ntia pctā ſūt actualia, p q̄ ſilr hō piclitat': cōtra q̄ eſt ordiata pnia, de q̄ pluribꝰ locis mentionē facit Naufragiū qd ſit. Quæ ſunt tabulæ.

diuina ſcriptura. Iō dr̃ ſecũda tabula. Nec op⁹ eſt tertia: q̄a pnīa ſuffi C
cit ꝯ oīa actualia. His tabulis reſtituit̃ gr̃a, ſed nō nauis itegra: qb⁹ tñ
q̃ſqs hæſerit, licet cũ labore, & piculo, tñ ad ſalutis ſtadiũ enatabit.

Nota quid dicat̃ de lu thero.

Poſtponant̃ igit̃ Lutherii uerba, ubi ſupra dicẽtis pnīam nō eẽ
ſecũdã tabulã poſt naufragiũ. More eñ ſuo loquut⁹ eſt. Nã i eo. libr.
de capt. baby. iſcripto, ſi recte qs p̄ſcrutat⁹ fuerit, dulcia & benigna
uerba charitate ignita, q̄ reſonare debẽt i ore xp̄iani, nō iueniet: ſed
oīa pene admixta cõtumeliis, iiuriis, ac blaſphemiis: & ex paſſiōe q̄/
dã uindictæ ꝑlata. Paulopoſt eñ q̄ (dixit) periculoſum, imo falſũ eſt

Verba Lu.

opinari pnīam eſſe ſcdam tabulã poſt naufragiũ. de nobis & theolo
gis, loquẽs ſubiũgit. Oīa ſacra ad fidẽ alendã, ſunt iſtituta. & hãc ip/
ſã adeo nō tãgũt: ut etiã aſſerãt ipii hoīes nō debere hoīem eẽ certũ
de remiſſione pc̃torũ ſeu gr̃a ſacroꝝ: qua ipietate orbẽ totũ demẽtãt
& ſacr̃m i quo ſtat p̄ria glīa cõſciẽtiæ nr̃æ fundit⁹ extiguũt, nedũ ca/
ptiuant: interim iſaniẽtes in miſeras animas ſuis contritionibus, an

Lutherus magiſtrũ ſnīarũ cũ ſuis ſequacib⁹ conſulit contemnendum.

xiis cõfeſſionib⁹, circunſtantiis, ſatiſfactionibus, operibus, & id ge/
nus, infinitis nugis. Eſto ergo prudens lector, imo contemptor ma
giſtri ſnīarũ lib. quarto, cũ oībus ſuis ſcribentib⁹: q tñ de materia &
forma ſacroꝝ ſcribũt, dũ optime ſcribũt. i. mortuam & occidentem
lr̃am ſacroꝝ tractãt. Cæterũ ſpiritũ, uitã, & uſum. i. ꝓmiſſionis diui D
næ ueritatẽ, & nr̃am fidẽ prorſus itactas relinquũt. hæc ille. ✶.

Per hæc eñ falſũ nobis iponẽs, credit Luthe. nos aſſerere, fidẽ
nō neceſſariã eſſe ſuſcipiẽtib⁹ ſacra. Sed uere fallit̃. Scim⁹ etẽm ſcri/

Heb. il. a. Mar. ult. d

ptũ eẽ a btō Paulo. Sine fide, ipoſſibile ē placere deo. credere ãt opor
tet accedẽtẽ ad deũ. Et a xp̄o dictũ. Qui ñ crediderit, cõdẽnabit̃. Sed
nōne p̄ſumẽdũ, imo firmiſſime tenẽdũ (dũ nō cõſtat oppoſitũ) quoſ
cũq; baptizatos, ſpōte ad ſacra Eccl'iæ uenientes pcipiẽda, eos oẽs ha/
bere fidẽ? & credere ꝓmiſſiōi diuinæ i ſacris factæ? Quẽpiã eñ eẽ ar
bitror, q ſi nō credit, ſpōte ſua uellet ſumere ſacra. Quid ergo opor
tet qđ ſemel & abũde i lib. iiii. ſnīarũ de fide tractatũ ē, ſepi⁹ i quarto
replicare? Deſinat igit̃ Luther⁹ ſic nobis calũniari, & falſa iponere.

Verba Lu.

Nō etiã ueritus ē, i p̄memorato lib. ſuo baby. tractatu de pnīa, mẽti/
ri: dũ de nobis Romanis ſub noīe babyloniæ loqns, dixit. Pniæ pro
miſſio ab it i tyrãnidem uiolẽtiſſimã, & iperiũ pluſq̄ tpale ſtatuẽdũ.

Romana ſedes & ei obediẽtes, ſũt babylōia ſcdm Martinũ.

Non hoc contenta babylonia nr̃a: fidẽ quoq; adeo extinxit, ut ipu/
dẽti frõte eam negaret neceſſariã eſſe i ſacro iſto: imo Antichriſtica
ipietate, definiret hereſim eſſe ſi fidẽ neceſſariã qs aſſereret. Quid
ampli⁹ potuit tyrãnis iſta facere, & nō fecit? Vere ſup flumina baby/
lonis ſedem⁹, & flem⁹ dũ recordamur tui ſyon: i ſalicibus i medio ei⁹

ſuſpẽdim⁹

ſuſpēdim⁹ organa nr̄a. Maledicat dn̄s ſteriles iſtas ſalices flūinū iſtorū, A Amē. Oblitteratis itaq̄, ac ſubuerſis ꝓmiſſiōe, & fide: uideamus q̄d ſubſtituerint ī locū earū. Tres ptes dederūt pnīæ, cōtritionē, confeſſionē, ſatiſfactionē: Sed ſic, ut ī ſingulis ſi q̄d boni ineſſet, tolleret & ī eiſdē quoq̄ ſuā libidinē, & tyrānidē cōſtituerent. * hæc ille.

Sed ne uidear relator oīm illi⁹ eſſe uerborū, atq̄ neniarū: breuiter cōcludā. Quia forte pc̄tā ſua diſcutere, nūerare, cogitare, & cōfiteri, illū pigebat, uel tedebat: & ꝓ eiſdē ſatiſfacere, el nimis laborioſum erat. Iccirco eas oēs pnīæ negauit partes: ſolā fidē aſſerēs ei ſufficere abſq̄ tot cōtritiōib⁹, cōfeſſiōibus, & ſatiſfactiōib⁹, ꝓ gloria cœleſti, & dīi ꝓmiſſiōe obtinēda. Et hoc īnuit ei⁹ ꝓpō, q̄ dicit. Ars cōfitēdi, q̄ hucuſq̄ doctī ſum⁹: arenā numerare, ſingula pc̄tā diſcutere, colligere atq̄ pōderare ad faciēdā cōtritionē: ē ars inutilis, imo ars deſperādi, & pdēdi aīas. * Quam propōnē, dānauit Vniuerſitas ſcholæ parriſieñ. dicēs. Hæc propoſitio ē falſa, impia, ſchiſmatica: & cōfeſſioni quæ eſt res lucrādi animas iniuria.

Attēde q̄ſo uerba hæc.

PropōLu. d̄ cōfeſſiōe

Deter. docto. parriſ.

Ne igit̄ ſermonē ī longū nimis ꝓtrahā: ad īnchoatā de pœnitētia materiā, iuxta ſacra eloq̄a, ſanctorūq̄ pr̄um dicta, reuertar ꝓſequēdā. Eſt itaq̄ aduertēdū q̄ pnīa ꝓ eo q̄ a puniēdo dr̄, ul' q̄ſi pena te B nēs, ſeu pœnæ tenētia, mlt̄is modis ſumit̄. Vno mō ꝓ pnīa īfructuoſa: ſicut ē illa dānato℞ & Iudæ. De pm̄a ſcribit̄ ī li. ſapiæ. Pnīam agētes, & p̄ anguſtia ſpūs gemētes &c. De ſcd̄a dicit Hiero. ſup Mat. Nihil ꝓfuit Iudæ egiſſe pnīam, p quā ſcel⁹ emēdare nō potuit. Alio mō dr̄ pnīa publica, q̄ fit ī faciē Eccl'iæ, & publice. Alia ſolēnis q̄ fit ī capite ieiūii. l. diſt. c. ī capite. Et hæc differt a publica. Tū ī mō, q̄a al'r fit q̄ publica. Tū q̄a iſta pōt īponi a curatis, & decanis. i. archipſbyteris. l. diſt d. c. ī capite. Publica uero nō. Tū tertio q̄a publica iterat̄. Iſta nō De hac. n. pnīa ſolēni loq̄tur Ambr. li. ii. de unica pnīa. Repiunt̄ (inquit) q̄ ſæpe agēdā pnīam putāt, q̄ luxuriāt ī Xp̄o. Nā ſi uere pnīam ī xp̄o agerēt, iterādā poſtea nō putarēt. q̄a ſicut unū baptiſma: ita eſt una pnīa. Et iterū. Pnīa ſemel uſurpata, nec uere celebrata, & fructū prioris aufert, & uſū ſequētis amitit. hæc ille. Solēnis ḡ pnīa (ut Amb. ī eo. ait) ē q̄ fit extra tēplū ī manifeſto ī cinere & cilicio: q̄ ꝓ grauiorib⁹, horrēdiſq̄ ac manifeſtis, & ſchādaloſis criminib⁹ tñ īponit̄. nec iterāda ē ne uileſcat, & cōtēptibilis fiat hoīb⁹. Vñ Aug. ad Macedōianū. Quāuis caute (ait) & ſalubriter ꝓuiſum ſit, ut loc⁹ illi⁹ hūillimæ pnīæ ſemel ī Eccl'ia cōcedat̄: ne medicīa uilis, ul' min⁹ utilis eēt egrotis: q̄ tāto magis ſalubris ē, q̄to mīn⁹ cōtēptibilis fuerit. Quis tñ audeat deo dicere, Quare huic hoī, q poſt pnīam pm̄ā rurſus ſe laq̄s

Vū dr̄ pœnitētia.

Pnīa dicit̄ multipl'r.

Primo.

Sapiētiæ. 5

Hierony.

Secundo.

Tertio.

Dr̄ia inter publicā penitentiam & ſolēnē.

Ambro.

Quæ ſit pnīa ſolēnis.

Auguſ.

Origenes. iniqtatis obſtringit, adhuc iterū parcis? Origenes quoq; ſup Leuiti- C
cū.c.xxv.de hac ſolēni pnīa ait. Si nos aliq̄ culpa mortalis iuenerit,
q̄ nō i crimīe mortali, uel i blaſphemia fidei: ſed i ſermōis, uel i mo-
rū uitio cōſiſtat: hæc culpa ſemp reparari pōt. nec iterdicit aliqn̄ de
hmōi pnīam agere. Sed nō ita de grauiorib⁹ criminib⁹. In grauiorib⁹
eñ criminib⁹ ſemel tm̄ pn̄iæ cōcedit loc⁹. Cōia uero q̄ freqnter icur-
rim⁹, ſemp pnīam recipiūt, & ſemp redimunt. hæc ille. Cōia dicit ue
nialia pc̄tā, & forte mortalia q̄dā aliis minus grauia. Quæ ſicut ſæpe
cōmittunt: ita frequēter redimunt. Sed de grauiorib⁹ criminibus ſe
De penitē- mel tm̄ agit pnīa. ſ. ſolēnis. Nā & de illis ſi iterēt, iterat pnīa: ſed nō
tia uirtuali ſolēnis. ¶ Sed his trib⁹ pniæ mōis poſtpoſitis: duob⁹ aliis mōis, acci-
nūc agitur piēda ē. Prio ꝑ pnīa uirtuali. Scd̄o ꝑ ſacr̄ali. Pri⁹ de pr̄ia: deīde ſuo
loco de ſcd̄a, tractādū ē. Pnīa itaq; uirtualis multifarie, multiſq; mo-
Inquiſitio dis, a ſc̄tis pr̄ib⁹ diffinit, uel deſcribit. Si aūt obiiciatur, & q̄ratur. Si
ſeu difficul- pniæ multæ ſūt diffinitiōes: & uni⁹ rei ſit una tm̄ diffinitio: quomodo
tas. differēter aſſignant diffinitiōes? Rn̄deo q; (ſicut uolūt naturales phi-
Rn̄ſio. loſophi) habit⁹ cognoſcunt p act⁹: & qm̄ pnīa ē habit⁹: iō recte diffi-
nit p actū, q ē de eſſe pniæ, & q ē pricipalis. & iſte eſt plāgere cōmiſſa
Et p actū q eſt de bn̄ eſſe pniæ, ſiue de pfecto eſſe. & iſte ē plāgēda nō
Obiectio. cōmittere. Vel p actū duplicē: principalē. ſ. & annexū. Et ſi iterū obi-
Solutio. iciatur q; illud male diffinitur p actū, qd̄ ē i qete. Dr̄ q; act⁹ nō acci- D
pit ut i motu: ſed ut i qete. Dr̄ eñ pnīa plāgere: nō qa pnīa ſemp ſit i
actu plāgēdi: ſed qa habilis eſt ad plāgēdū: & ſic accipit ut in quiete.

Pnīa tri- Nota igitur q; pnīa pōt tripl'r notificari. ſ. p actū pricipalē: per
pl'r notifi- actū principalē & annexū: & p effectū. Scd̄m primū modū tres dant
catur. diffinitiōes differētes ſolū uoce, uel maiori expſſiōe. Prima ē i gloſa
Primo. ſup illud Mat. Pnīam agite, &c. Vn̄ talis trahitur notificatio. Pnīa
Mat. 3. eſt pma uirt⁹ pimēs hoiem ueterē. Scd̄a eſt bti Amb. i ſer. quodā. Pe-
Glo. nitētia ē dolor & amaritudo aiæ ꝑ pc̄tis, q̄ qſq; comiſit. Tertia Aug
Ambro. lib. de pnīa. Pnīa ē q̄dā dolētis aiæ uindicta ſemp puniēs i ſe qd̄ dolet
Auguſ. cōmiſiſſe. Vn̄ patet q; i oib⁹ his, dat diffinitio p actū pricipalē, q eſt
Secundo. dolere de cōmiſſo. ¶ Quātū ad ſecūdū modū, dātur tres aliæ diffini-
Ambro. tiōes differētes ſimiliter ſcd̄m maiorē expſſionē. Prima ē Ambro. in
ſer. quadrageſimali. Pnīa ē pterita mala plāgere: & plāgēda iterū nō
Grego. cōmittere. Secūda ē bti Grego. i eſtiuū tēpus. & ponitur de peni. diſ.
Diffinitio iii. c. pnīam. §. ſunt hii. Pnīa (inqt) uera eſt cōmiſſa plāgere, & iterū
pniæ p ma- plāgēda declinare. Tertia ē Magr̄i ſniarū, dicētis. Pnīa ē uirt⁹, q̄ cō-
giſtrū ſen- miſſa mala cū emēdatiōis ꝑpoſito plāgim⁹: & plāgēda ulteri⁹ cōmit-
tentiarum tere nolum⁹. In omnib⁹ iſtis rationib⁹, nō tm̄ ponitur act⁹ pricipalis
qui ē plāgere & odire culpā ꝑpetratā: ſed ēt annex⁹. ſ. nolle aliā ꝑpe-

A erare. ¶ Quātū ad tertiū modū dātur aliæ tres differētes diffinitiões ſcd'm maiorē expſſionē. Prima eſt Damaſceni.li.b.ii.de fide orthodoxa.c.xxx. Pnīa eſt ex eo qd' eſt cōtra naturā, & ex diabolo ad deū reuerſio. Scd'a eſt in glo. Mat. pœnitētiā agite. Pnīa eſt correctio malæ mentis. Tertia eſt Augu. in lib. v. reſpōſionū. pnīa ē qdā res optima & pfecta oēs defect⁹ reuocās ad pfectū. In oib⁹ his rōnibus, tangitur ſcd'm plus & min⁹ effectus pnīæ, qui eſt animā repare. Et ſic patet q̄ ſitum de differētia diffinitionū, quæ dantur de pœnitentia. Tertio. Damaſce. Glo. Auguſ.

Sed ē alia diffinitio ex oībus pdictis, elicita multū clarior: ī qua mell⁹ cāæ tāgunt' pnīæ, q̄ē hæc. Pnīa ē uirt⁹, ſeu grā a deo nobis iſuſa, q̄ cōmiſſa mala plāgim⁹, cū emēdatiōis ppoſito, iſi d'o nos recōciliās. In eo qppe q' dr̄. pnīa ē uirt⁹ a deo nobis iſuſa, inuitur q' nō nr̄a īduſtria ipam acqrim⁹: ſed de⁹ ex ſua benignitate cuicūq; uoluerit īnfūndit: iuxta illud Pauli ī ep̄la ad Romanos. Nō uolētis, neq; currētis: ſed miſerētis ē dei. Quod liqdo dn̄s ipe īſinuauit, cū Moyſi dixit (ut hr̄ ī Exo.) Miſerebor cui uoluero, & clemēs ero ī quē mihi placuerit. Vn̄ & ſaluator nr̄ xp̄s. Nemo (inqt) uenit ad me, niſi pr̄ me⁹ traxerit illū. Propterea Ap̄ls dixit. Nō ſum⁹ ſufficiētes cogitare aliqd a Clarior pe nitētiæ diffinitio. Roma.9. Exod.33. Ioan.6.e. 2.Cor.3

B nobis, q̄ſi ex nobis: ſed ſufficiētia nr̄a ex deo eſt. Et alibi. De⁹ ē em̄, q opat' ī nobis & uelle & pficere p bōa uolūtate. Hæc cognoſcēs Hieremias ī pſona exclamabat pc̄tōris. Cōuerte me & cōuertar, qa tu dn̄s de⁹ me⁹. poſtq̄ em̄ cōuertiſti me, egi pnīam. Vn̄ patet ex his, q' origo uirtutis pnīæ ē a ſolo deo. ¶ Aduertēdū tn̄ q' licet ſit pricipalr a deo & effectiue oportet tn̄ q' ſit ēt a pc̄tōre ſe diſponēte, & cōſentiēte. Diſpoſitio aūt hoc ordīe pcedit. Prīo oīm, baptiſmi ſui memoriā apphēdat pc̄tōr, & cogitet fidē deo ī baptiſmo pmiſſā: q̄ ei toto tpe uitæ ſuæ ſeruire pmiſit abrenūciādo Sathanæ, & pōpis ei⁹. Deinde dei bonitatē, & iuſticiā (cui diſplicet oīs inordinatio, & oē pc̄m: ita ut nullū reliquat īpunitū) cōſideret, deteſtās ſuā ipiā īgratitudinē, q̄ fidē ipi d'o pmiſſā toties fregit p mortale pc̄m. Hoc faciēs pc̄tōr, cognoſcet ſe ex diuīa ſnīa obligatū ad pœnā pp culpā ſuā. Poſt hæc diuinā cōſideret mīam, q̄ parat⁹ ē de⁹ oī reuertēti & de culpa dolēti cōmiſſa īdulgere. ſicut p pphetā dixit Ezechi. Impietas ipi nō nocebit ei, ī q̄cūq; die cōuerſ⁹ fuerit ab īpietate ſua. Et alibi de aīa peccatrice, ait. Tu at fornicata es cū multis amatorib⁹. tn̄ reuertere ad me, & ego ſuſcipiā te. Hæc faciēs pc̄tōr, ſe diſponit ad iuſtificat'onem. Philip.2. Hiere.31. Pnīa ē etiā a pc̄tōre ſe diſponēte. Diſpō ad pœnitētiā quomō fieri debet. Ezech.33. Hiere.3

Quare patet illas Lutherii propoſitiones falſas eſſe, & erroneas uidelicet. Neq; timore, neq; amore pōt homo ſe erigere ad capeſcendam grām dei. Sine grā primo remittēre culpā: nec uotum remiſſionis q̄rendæ, homo poteſt habere. * ¶ Primā eē erroneā, propō lut.

Determi/natio doc. pariſicñ.

ſ determinauit uniuerſitas Parriſicñ. dicẽs. Hec ꝓpoſitio ẽ in fide & moribus erronea: omnẽ ꝑparationẽ ad pniam ip.e auferẽs. ⁋ De C
ſcd'a dicit eadẽ Vniuer. Hæc ꝓpoſitio ẽ falſa, ipia, & pc̃tórũ ad deſpe rationẽ iductiua. ⁋ Tollit em̃ Lutherus ex illis ꝓpoſitionibꝰ, aliiſq̧

Auctor.

plurimis (q̃s ob ꝓlixitatẽ deuitãdã omitto) oẽm diſpoſitionẽ, & ꝑparationẽ pc̃tóris ad ſuã iuſtificationẽ, expſſe cõtra diuinã ſcripturã: ſicut patebit.

Ratio.

Nã ad iuſtificationẽ ipii neceſſaria ẽ gr̃æ ifuſio. Ad ifuſionẽ aũt gr̃æ, neceſſe ẽ ſubiectũ ꝑparari. Nõ em̃ iducit formã i ſubiectũ idiſpoſitũ, & hñs cõtrarium formæ iducẽdæ. Ergo neceſſe ẽ diſponere ſubiectũ ad gr̃am, p quã expellit' pctm̃. Et ſic patet q̧ opꝰ ẽ, ut ipiꝰ q̃tũ i ſe ẽ, ſe diſpõat, ſi uult hr̃e gr̃am: qa dicit Aug.

Aug.

Qui creauit te ſine te, nõ iuſtificabit te ſine te.

Quid requirat deus a pctõre iuſtificando.

Illud aũt, qd' a pctõre requirit deꝰ ẽ aliq̃s motꝰ uolũtatis reſpectu pcti ꝓhibẽtis gr̃æ infuſionẽ: iuxta illud Apl̃i. Surge q dormis: & exurge a mortuis. Seq̃tur deinde: & illuminabit te Xp̃s.

Ephe. 5.

Hæc reſurrectio eſt per diſplicenti; mortaliũ peccatorum, poſt ſomnũ marceſcentis corporis in eiſdem.

Zacha. i.
Iaco. 4. b.
Aug.
Actu. 3. d.

Eſt etiã aliq̃s motus, reſpectu dei, q eſt conuerſio p amorem in deũ: ſecundũ illud Zachariæ. Cõuertimini ad me. Deinde ſequit': Et ego cõuertar ad uos, Et illud Iacobi. Appropinquate deo: & appropinquabit uobis. Appropinquamꝰ aũt deo, nõ pedibꝰ: ſed amore, ſecũdũ Aug. D
Et utrũq̧ docuit Petrꝰ (ut in actibꝰ habet' Apl'oꝝ) dicens. Pœnitemini, & conuertimini ut deleantur peccata ueſtra. pœnitemini. ſ. de peccatis: cõuertimini ad deũ. ſ. per amorem, & dilectionẽ.

Corrñdẽt adinuicẽ q̃ deꝰ a pctõre: & pctõr a deo req̃rit. ꝑs. 59.

Et hĩs duobus motibꝰ uolũtatis, odii in pctm̃, & uolũtatis in deum: rñdent duo, quæ a deo ſunt iuſtificãte. ſ. gr̃æ infuſio, & peccati expulſio. Et hæc quattuor inuit ꝓpheta cum ait. Cõmouiſti dñe terram, & conturbaſti eam: ſana cõtri iones eius, qa cõmota eſt. Gratia em̃ ueniens in animã, cõmouet rõnem, & cõturbat uolũtatẽ, q̃ ptes ſunt liberi arbitrii, p contritionẽ: & poſtmodũ ſanat p peccati expulſionẽ: cuiꝰ rõ reddit: qa cõmota eſt: cõmotione p quã aĩa gr̃æ ſe cõformat.

Aug.

Vñ Aug. ſuper eodem loco ꝑs. Nõ digna eſt ſanari, ſi mota nõ eſt.

Gr̃a gratũ faciẽs a tribus eſt

Liquido igitur apparet q̧ & ſi gratia ex deo ſit efficiente: non tamen ſine libero arbitrio conſentiente. Vnde ex prædictis elicio: q̧ gratia gratũ faciens, quæ dat' in cõtritiõe, a tribꝰ eſt: licet aliter & al'r.

Primo.

Eſt em̃ primo a deo efficiẽte. Hoc nulla eget probatione.

Secundo.
Luc. 3. a
ꝑs. 7.

Eſt etiam ſecundo a gratia grat'ſdata liberum arbitriũ excitãte, & mouẽte: ſicut eſt fides informis, qua quis credit minis dei: qui minãdo dixit. Niſi pœnitentiã egeritis omnes pibitis. Et p ꝓphetã. Niſi cõuerſi fueritis gladium ſuũ uibrauit, arcum ſuũ tetendit, & parauit illũ: & in eo parauit.

A rauit uaſa mortis.&c. Ex quib⁹ cõcipitur timor qdã ſeruilis, q ẽt gr̃a Timor ſer
gratiſdata dr̃. Quo duct⁹ beat⁹ Hiero. ſe magnæ auſteritati addixe- uilis uñ ſit
rat: ſicut ipſe ſcribit i ſermone ad Euſtochiũ dicẽs. Ille igit̃ ego, q ob
gehẽnæ metũ tali me carcere ipẽ dãnauerã. Sed iſte timor adueniẽte Hierony.
gr̃a gratũ faciẽte, ꝓgredit̃ i timorẽ filialẽ. ¶ Ex his, patet ꝓpõnem
illã Martini falſam eẽ, q̃ dicit cõtra btm̃ Aug. Bon⁹ eſt timor & utilis Propõ Lu.
☞
licet ſit iſufficiẽs ꝑ quẽ paulatim fit cõſuetudo iuſtitiæ. De his uerbis
Auguſtini, ſequitur iudiciũ Lutherii. Hoc ẽ (inqt) meo, iudicio cõſue
tudo deſperãdi, & odiẽdi deũ ſi excludat̃ gr̃a. * Sup qua ait Vniuer
ſitas Parriſ. Iudiciũ Luthe. de illo dicto Aug. Bon⁹ ẽ timor. &c. eſt Deter. do-
falſũ temerariũ & ipiũ, accipiẽdo gr̃am, ꝓ gr̃a gratũ faciẽte ſicut ctoꝶ pari.
eã accipit ſcriptor. ¶ Dico ego ꝙ Aug. nõ excludit gr̃am ſubſequẽtẽ
talẽ timorẽ: ſicut patet ex uerbis ei⁹ ſup ꝑs. cxxvii. Aliqs (inqt) i hac Auctor.
terra pati nõ timet: ſed gehẽnã timet. Vñ terruit, & dñs. Audiſtis cũ Auguſ.
euãgeliũ legeret̃. ubi uermes eoꝶ nõ morient̃. & ignis eoꝶ nõ extin Eſa. 66.
guet̃. Audiũt hæc hoies: & qa uere futura ſciũt ipiis, timẽt & cõtinẽt Marth. 6.
ſe a pctõ. timẽt qdẽ: ſed nõ amãt iuſticiã. Cũ aũt ꝑ timorẽ cõtinẽt ſe a
pctõ, fit conſuetudo iuſticiæ: & icipit qđ durũ erat amari, & dulceſſit
de⁹. & iã icipit hõ iuſte uiuere ꝑꝑ ea, non qa timet pœnas: ſed qa, amat Propõ Lu.
B æternitatẽ. Excluſus ẽ ergo timor a charitate: ſed ſucceſſit timor ca
☞
ſt⁹. hæc ille. ¶ Patet ẽt ex ꝑdictis, & illã falſã eẽ ꝓpõnẽ, qua iqt. Xp̃s Deter. uni
nũq̃ coegit pctõres timore ad pniam. * Quã hereticã his uerbis, de uer. pariſi.
nũciauit Vniuerſitas Parriſ. Hæc ꝓpõ, capiẽdo cogere ꝓ induce-
re, ſicut capit̃ frequẽter i ſcriptura ſacra, ẽ heretica. Nã ſuperi⁹ Author.
iã patet Xp̃m minãdo, timorẽq; icutiẽdo pctõrib⁹ dixiſſe. Niſi pniam
egeritis, &c. & ꝑ prophetã. Niſi cõuerſi fueritis &c. Quod agnoſcẽs
Eccl'iaſtic⁹ dixit. Si pniam nõ egerim⁹, incidem⁹ in man⁹ dñi. Ecce ti- Eccleſia. :.
mor cadẽdi i ignẽ æternũ, uel aliam pœnã: ob quã deuitãdã, pniam
agere hortãtur pctõres. ¶ Cõſtat iſup ex hiis, & aliã propõnẽ teme Propõ Lu.
☞
rariã eẽ & ſupbã: qua iteꝶ dicit Marti. Si Ioã. baptiſta, timorẽ docuiſ
ſet eſſe initium pniæ: nõ iõ ſequit̃, pniam icipere a timore. * Vnde Deter. par
ait facultas theolo. pariſieñ. Hæc propõ eſt manifeſte erronea: in riſi.
Chriſtũ, & inſpiratã præcurſoris ei⁹ doctrinã, cõtumelioſa.

Tertio: gr̃a gratũ faciẽs, eſt a libero arbitrio cõſentiẽte: ut iã ꝓ Tertio.
batũ eſt: iuxta ẽt illud Apoc. Ego ſto ad hoſtiũ & pulſo: ſi qs mihi ape Apoc. 3. d.
ruerit, itrabo ad illũ, & cœnabo cũ illo, & ipẽ mecũ. Quauis em̃ libe
rũ arbritriũ nõ poſſit gr̃am efficere in ipõ hoie: põt tñ ſe ad hoc habi
litare, & ꝑparare ut habeat. Sicut aliqs non põt illuminare domũ: põt Similitudo
tñ apire feneſtrã, quo facto, ſol itrat, & domũ illuminat. Habilitatio Triplex ꝑ

paratio ad gratiam. autē, ſeu pparatio ad grām triplex ē.ſ.efficiēs, q̄ ē a deo. formalis, q̄ eſt a grā gratiſdata. & materialis, quæ eſt a nobis. C

Si nāq3 dn̄s ad grām ſuā homini īfundēdā, nō reqreret diſpoſi

Zacha.i. tionē ei⁹ puiā p grām gratiſdatā. Ad qd ipſe p ,pphetā ſuū Zachariā pctōres iuitat ad cōuerſionē dicēs. Cōuertimini ad me: & ego cōuer tar ad uos? Vñ & p Ezechielē aperti⁹ hoc oñdēs, cū pctōrē dicit ani/

Ezech.18. mā ,ppriā uiuificare. Cū auerterit ſe (inqt) ipius ab ipietate ſua, quā operat⁹ eſt, & fecerit iudiciū & iuſticiā: ipſe animā ſuā uiuificabit. Cōſi derās em̄ & auertēs ſe ab ip'etatibus ſuis, quas opatus eſt, uita uiuet & nō morief. Et paulopoſt, pctōres iterū alloquēs, inquit. Proicite a

Ibidem. uobis oēs iniqtates ur̄as, i quibus puaricati eſtis, & facite uobis cor no uum & ſpm̄ nouū. ¶ Hinc ēt patet ex prædictis propōnē Lutheri,

propō Lu. d cōtritiōe alio i libello de ptāte papæ iā cōfutatā, falſam eē & ipſam, qua i ſer/ mone de pnia omnē negans pparationē & diſpoſitionē ad grām reci piendā, dicit. Cōtritio, q̄ parat per diſcuſſionē, collectionē, & dete/ ſtationē peccato℞: qua qs recogitat annos ſuos i amaritudie aïæ ſuæ pōderādo pctōrū grauitatē, mltitudinē, fœditatē, amiſſionē æternæ btitudis, ac æternæ dānatiōis acqſitionē. hæc inq̄ cōtritio facit hoīem

Deter. doctorū parriſieñ. hypocritā, imo magis pctōrē. * Vñ ait Vniuer. Par. Hæc ,ppō eſt falſa, uiæ ad pniam ipeditiua. ſcripturis ſacris, & doctrinæ ſancto rū difformis. ¶ Aduertēdū eſt aūt, q detestatio cū collectiōe & D

Opinio authoris. diſcuſſione pctōrū (quæ eſſe non pōt ſine grā dei gratis data, qa ſine ea nō pōt qs excitari ad cognoſcendū & deteſtādū pctā ſua, nec eo℞ cōſiderare pōt numeroſitatē grauitatē, fœditatē &c) licet nō ſit ſuffi ciens (niſi adueniat grā gratūfaciēs) ad ipii iuſtificationē: eſt tamen p paratiua, & diſpoſitiua ad ueram contritionem & pœnitentiam. Nā cum dñs pctōrem uocat, ſeu inuitat ad pniam, exhibet illi aliqd do/ nū gratuitū, p qd excitatur, excitatuſq3 aliqualr ad ipſum cōuertit:

Nota ordinē iuſtificationis ſūptū ex Au. & cōuerſus, p grām gratūfaciētē, a deo acceptatur. Vñ ſi qs uelit at/ tēdere ordinē liberi arbitrii, & grǣ diuinæ: expſſe iſinuat Aug. lib. i. de eccliaſticis dogmatib⁹. ponēs quattuor grad⁹, iter quos grā gratiſ data puenit liberū arbitriū. Ait em̄ ſic. Initiū ſalutis nr̄æ, deo miſerā/ te habem⁹. ut acqeſcam⁹ ſalutari iſpirationi, nr̄æ ptātis eſt. Vt adipi ſcamur qd acqrēdū admonitiōe cognouim⁹, diuini ē muneris. ut nō priuemur iā adeptæ ſalutis munere, ſolicitudinis nr̄æ eſt, & cœleſtis pariter adiutorii. In hac ergo ſnia, ſi qs diligēter iſpiciat, iſinuatur ualde clare q̄tū poſſit liberū arbitriū reſpectu grǣ. Nam cum in ſalu tis ope ſint iſta quattuor, uidelicet iuitare, acqeſcere, adiuuare, pma

Apoc.3.d. nere. Primū ē iſpiratiōis dei. Ego ſto ad hoſtiū & pulſo. Sc̄dm liberi arbitrii. Si qs mihi aperuerit &c. Tertiū muneris diuini. Quartū ſoli

citudinis

A citudinis noſtræ & diuini pariter adiutorii.

Nõ igit̃ fit magis hypocrita, uł peccator, q̃ deteſtatur pctã ſua & diſcutit: annos ſuos recogitãs ĩ amaritudine aĩæ ſuæ, ſicut faciebat Ezechias, q(ut habet̃ in Eſaia) dicebat dño. Recogitabo tibi omnes annos meos, ĩ amaritudine aĩæ meæ. Ait eñi Chryſoſtomus ĩ epłam ad Hebreos homel. xxxi. circa mediũ. Pœnitentẽ non oportet pctm̃ ſuũ obliuioni tradere: ſed dñm depræcari, ut deus qdẽ peccati ei⁹ nõ meminerit. Ipſe aũt nũq̃ debet obliuiſci. Si aũt nos pcti nr̃i memores ſim⁹, deus obliuiſcetur ei⁹. Et ſup Mat. homel. xlii. ex. c. xii. iterũ ait. Nõ ẽ profecto, nõ eſt ĩſufficiẽs ad emẽdandũ uia. ſi cũ oĩa ſecũdũ ſpeciem ĩ unũ pctã collegeris, aſſidue aĩo deinde ipſa uerſas: ac de ipſis cõtinue mediteris, & cogites. Nam q hoc faciet, his adeo cõpũgetur: ut neq; hac uita ſeipſum dignum exiſtimet. Et paulo poſt. Multo melius eſt a nobis pctã cõſcribi, ut a deo deleant̃: q̃ hoꝝ nobis oĩum oblitis, ꝓ oculis nr̃is in die iudicii hæc a deo ꝓponi. Quod ne ita fiat exq̃ſite oĩa recolamus: & ĩueniem⁹ multis nos eſſe obnoxios. Hic & beat⁹ Grego. ĩ mora. etiã inq̃t. Debet uniuſcuiuſq; mẽs cãs apud deũ cõtra ſe ſolicita ĩquiſitiõe diſcutere &c. Et qñ pctor nõ põt cognoſcere, & recordari oĩum pctõrũ ſuoꝝ: tũc cũ fecerit quod ĩ ſe ẽ, & de⁹ nõ req̃rat ab hoĩe ampli⁹ q̃ poſſit: ſufficit illi mẽtẽ ſuã deo offerre. ut patet per Aug. i. v. reſpõſione cõtra pelagianos, ſic loquẽtẽ. Veritatẽ dicit deo pœnitẽs, qñ nihil de cõmiſſis ſcelerib⁹ cœlat: ñ q; & ſi uolũtate cœlauerit, de⁹ ignoret: ſed ueritatẽ ſibi dici uult ab eo, ut ueniã cõſequat̃. Si uero a mẽte aliq̃ exciderint, cõfitet̃ ueritatẽ deo cũ general'r dixerit. Deus q noſti occulta cordis, & opa mea, & delicta a te nõ ſũt abſcõdita, qb⁹ ueniã largiaris ꝑcor. Et hæc ẽ ueritas cõfitẽtis, quã diligit de⁹: teſtãte ꝓpheta. Ecce eñi ueritatẽ dilexiſti. Hæc ille.

Eſa. 38. Chryſoſt. Idem. Idem. Gregori⁹. B Auguſ. ps. 50.

DE CONFESSIONE.

HEC DE pnĩa iteriori (q̃ẽt uſi ſunt ſancti p̃res ueteris teſtĩ, q̃ qdẽ uirt⁹ ẽ p cõtritionẽ a deo ĩfuſa: & res ſacr̃i) dicta: ꝓ nũc ſatis ſufficiãt. De ei⁹ nũc ſigno: hoc ẽ, ſacr̃ali pnĩa, q̃ exterior dr̃, agẽdũ eſt. Sciẽdũ ergo q; ſicut homo nõ põt eſſe amicus dei, ſi ei⁹ diligit inimicum, & illum hoſpitatur, nutrit, & defendit. & ſicut nõ poteſt placere deo, qui etiam placet, & manutenet inimicum dei, q̃ ẽ peccatum. Quare neceſſe habet ſi uult mereri, & recipe indulgẽtiã & amicitiã, & ſocietatẽ dei, q; ĩpugnet ꝑus, & odio habeat iteri⁹ toto cord' ipm̃ pctm̃ ſiue culpã, q̃a illa ſola cõtrariat̃ & inimicat̃ deo: et maxime ex hoc, q̃a ipẽmet hõ exiſtẽs ĩ culpa gñauit ipm̃ pctm̃ ĩ ſeipſo ꝓpria. ſ. uolũtate. Sic etiã debet ipm expugnare & punire omnibus

De ſacr̃ali pnĩa hic agitur. Pulchre ꝑſuadet cõfitendum eẽ peccatum.

modis qbus poterit exterius, & ipſũ accuſare ore ſicut corde, & opa C
Mat. :o. d. ri tota ſua potẽtia ad eius deſtructionẽ uerbo & ope, cõtraria illi opponẽdo, ne iterũ redire ualeat: & uindicare ſe de ipõ pctõ tãq̃ de inimico ſeueriſſimo & mortaliſſimo. Et qa peccatũ eſt etiã inimicus ſecretus, & occultus, quia de ſe ipſius natura eſt uelle occultari. Cũ ergo inimici hoĩs domeſtici eius: Ideo homo p cõtrariũ debet ipſum diſcooperire, & manifeſtare per cõfeſſionẽ: & ſic ipſum impugnare & punire: Aliter homo ſi tenet ipſum ſecretũ, tunc nutrit ipſum, & cõfortat, & radicat ipſum: quia facit ſibi, quod eius natura deſiderat, q̃ eſt uelle occultari, & neſciri, nec uideri. Et ideo iſtud eſt maximũ uituperiũ, & maxima cõfuſio pctĩ, & maxima cautela ad ipſum expellendum ſi eſt: uel ſi nõ eſt, ſaltem bonus clypeus, & pars pœnæ ei debitæ: ut homo ipſum reueler, & manifeſtet. Si ergo homo diligit ſeipſum, & cupit inimicũ capitalẽ expellere, uel punire: debet omne uituperium, & omnẽ cõfuſionẽ adducere cõtra pctm̃, ut ipſum uincat, & puniat. Et quia pctm̃ eſt deceptiuũ, fraudulẽtũ: Ideo tanq̃ deceptor, & falſarius debet accuſari, iudicari, puniri. Et ideo homo debet ipm ponere in iudicio, & petere ſentẽtiam cõtra ipſum, & petere punitionem: quod fit per cõfeſſionẽ. Vnde cõcludo ex premiſſis, q̃ duo inuiſibilia debẽt eſſe in deſtructiõe pctĩ. Vnum ex parte dei. ſ. indulgẽtia per grãe iſuſionẽ: ſiue remiſſionẽ. Aliud ex parte hõis peccãtis. ſ. pnia interior in corde, q̃ẽ diſplicẽtia occulta, & inuiſibilis de offenſa dei. D

Ad deletionẽ peccati duo ſũt neceſſaria.

Et iſta duo ſunt proportionata inter ſe. Et quia in omni ſacrõ iuiſibile ſignificat, & manifeſtat per uiſibile: & oportet q̃ illud, q̃ fit exterius maniſeſte, ꝓportionetur illi, q̃ fit inuiſibiliter in aĩa. Ideo ſicut duo iuiſibilia neceſſaria ſunt ad deſtructionẽ ipſiꝰ culpæ. Vnũ ex parte dei, & aliud ex parte hominis, qui offendit, quoꝝ unum eſt preparatorium: & aliud recipitur, & datur: Ita cõformiter in iſto ſacrõ ſunt duo uiſibilia, & manifeſta exterius, quæ fiũt in iſto ſacrõ, quæ ꝓportionãtur, & correſpõdẽt illis duobus inuiſibilibus, q̃ fiunt iterius in aĩa. Vnum uiſibile quod fit exterius, ad ſignificandũ inuiſibile interius, pniam. ſ. interiorem & inuiſibilem ipſiꝰ hominis pœnitẽtis, quæ eſt in corde. Et quia facta & uerba exteriora, ſignificant & declarãt illud q̃d eſt occultum, & inuiſibile in corde: ideo per uerba, & facta, quæ homo facit & dicit exterius, ſignificatur & declaratur, q̃ homo pœnitẽs, habet odio ipſum pctm̃, & cor ſuũ receſſit ab ipſo pctõ. Et hoc eſt quod dicit. Chryſoſtomus ſup Mat. home. iiĩ. ex. c. iii. ante mediũ. Confeſſio (inquit) peccatoꝝ, eſt teſtimoniũ cõſciẽtiæ timẽtis deum. Qui eñ timet iudiciũ dei, pctã ſua nõ erubeſcit confiteri. Qui aũt erubeſcit

Materia & forma ſacramẽtĩ penitentiæ.

Chryſoſtomi pulchrũ dictũ de cõfeſſione.

erubeſcit

A erubeſcit, nõ timet. Perfectus enim timor, ſoluit omnẽ pudorem.
Illic enim turpitudo cõfeſſionis aſpicitur, ubi futuri iudicii pœna nõ
creditur. Nunquid neſcimus quia cõfeſſio pctõꝝ habet pudorem?
Et quia hoc ipſum erubeſcere, pœna ẽ grauis. Sed ideo magis iubet
deus confiteri peccata noſtra, ut uerecundiam patiamur pro pœna.
Nam & hoc ipſum pars eſt iudicii. hæc ille. Abſolutio

Item aliud uiſibile qđ fit & apparet exterius, eſt ad ſignifican-
dum illud inuiſibile, quod facit deus in anima. ſ. remiſſionẽ, & indul
gentiam offenſæ & peccati. & eſt ipſa abſolutio, quæ fit in iſto ſacra-
mento per uerba ſignificantia expreſſe remiſſionem peccatorũ: non
ꝙ remittãt ipſa pctã, ut aliqui aſſerũt: ſed oſtẽdũt pctõrem pœnitẽtẽ a
deo abſolutum: uel ligatũ ſi nõ pœnitet, neqꝫ credit. Vñ Hiero. lib. Hiero.
3. ſup Mat. c. xxvi. ſup illud. Tibi dabo claues regni cœloꝝ &c. Iſtũ Mat. 16.
locum (inquit) Epiſcopi & preſbyteri nõ intelligẽtes, aliquid ſibi de
phariſeorũ aſſumũt ſupcilio: ut uel dãnent inocẽtes, uel ſoluere ſe
noxios arbitrant̃: cũ apud deũ non ſentẽtia ſacerdotũ. ſed reorũ uita
queratur. Legimus in Leuitico de leproſis, ubi iubent̃: ut oſtendant ſe
ſacerdotib⁹: & ſi leprã habuerint, tunc a ſacerdotibus fiant mundi, Leuiti. 13.
non ꝙ ſacerdotes leproſos faciant, & immũdos: ſed ꝙ habeant noti
B tiam leproſi & nõ leproſi, & poſſint diſcernere, qui mũdus, quiue im
mundus ſit. Quomõ ergo ibi ſacerdos leproſum immundum facit:
ſic & hic alligat, uel ſoluit epſ & preſbyter, nõ eos qui inſontes ſunt
uľ noxii: ſed pro officio ſuo, cũ pctõrũ audierit uarietates, ſcit q ligã
dus ſit, quiue ſoluendus. hæc ille. Cõparatio

Sicut ergo in aliis ſacramẽtis ſunt duo exteriora. ſ. res corpora ſacramẽti
lis & uiſibilis, ſicut aqua in baptiſmo, & cryſma in cõfirmatiõe: & ul pniæ ad
tra hoc, ſunt uerba ordinata a Xpo, quæ ſignãt op⁹ inuiſibile, qđ de⁹ alia ſacra.
facit itus i aĩa, q̃ quidẽ uerba ꝓportionant̃ illi rei corpali, ſicut i ba-
ptiſmo ſunt iſta uerba. Ego te baptizo. &c. q̃ correſpõdẽt ꝓportiona
biliter ipſi aquæ, q̃a iportãt ablutionẽ. Ita ꝓportionabiľr i iſto ſacro,
ſunt duo exteriora. Vnũ ẽ oĩa uerba & fctã, quæ dicit & facit pœni- In ſacro
tens, & ſunt ſicut aqua i baptiſmo. Et ultra hæc, ſunt uerba ordinata pniẽ cõcor
quæ ſignificãt op⁹ iuiſibile, qđ de⁹ facit it⁹: q̃ quidẽ uerba, correſpõ dant ſignũ
dent ꝓportionabiľr uerbis & factis pœnitẽtis. Et ſunt iſta uerba. Ego & ſignatũ.
te abſoluo &c. Et iſta uerba correſpõdẽt fctĩs & dictis hoĩs pœnitẽtis
qa hõ pœnitẽs, p uerba & fctã ſua, ſignificat cor ſuũ receſſiſſe a pec
catis, & ſibi diſplicere offenſã dei. Et p iſta uerba. Ego te abſoluo. &c.
ſignificat̃ ꝙ de⁹ remiſit pctã, & offenſas. Vñ ut ſit ſenſus. Ego te ab
ſoluo. i. Ego iudico, & oñdo te a deo abſolutũ ab oĩbus pctĩs tuis &c.

Inſtitutio huius ſacr̄i

Vt igitur homo, qui offendit, eſſet ſecurus de remiſſione & indulgentia ſua, & nullo modo dubitaret: Chriſtus ordinauit & inſtituit modū pœnitēdi. ſ. ꝙ doleat interiꝰ de offenſa, & ꝙ exprimat exterius ſigna dolēs per gemitꝰ & lachrymas, & ꝙ dicat ore ſuo, & cōfiteatur culpam ſuam, & accuſet ſeipſum. Etiam ordinauit & inſtituit ſuum locumtenentem, & uicarium loco ſui corporis, cui homo pœnitens dicat, & confiteatur culpam ſuam, & oſtendat ſigna doloris, cui dedit ptātem abſoluendi. Et ita quicunq; offenderit Chriſtū, & uoluerit habere remiſſionē peccatoꝝ ſuoꝝ, faciat ut Xp̄s ordinauit, & recipiet indulgentiā de ſuis delictis, qa Xp̄s ordinauit hoc ſacramētū pniæ ſicut alia ſacr̄a. In quo oñditur īfinita Xp̄i bonitas, & eius clemētia: qui ut hoīes, qui eū offenderūt nō deſperarent: ordinauit medicamentū, ut iſtud ſacr̄m: p quod poſſent redire iterum, & reuerti ad ipſum, & recipere ueniam. C

Clemētia: xp̄i apparet in hoc ſacr̄o

Obiectio ꝙ pnia nō ſit unum ſacramētū

Et ſi obiiciatur ꝙ ſacramentū pniæ nō eſt unū ſacr̄m: qa ad unitatem ſacr̄i requirit̄ ſimultas earū ptium, ex quibꝰ ſacramentum integrat̄, puta materiæ & formæ, & intentionis maxime ſuſcipiētis. Nō ſic aūt eſt in hoc ſacr̄o pniæ: quia nō ſunt ſimul cōfeſſio & abſolutio, quæ ſunt eiꝰ materia & forma. Sed poſt cōfeſſionem, aliqua mora interpoſita, ſequit̄ abſolutio. Igitur non ſunt unum ſacr̄m. D

Solutio

¶ Rñdet̄ ꝙ ſacr̄m pniæ, eſt realiter ipſa abſolutio prolata a ſacerdote. licet ad hoc, ut illa abſolutio dicat̄ ſacr̄m pniæ, plura requirantur. Et ſcd̄m hoc, dici pōt ꝙ ſacr̄m pniæ eſt unū eo modo, quo oratio q̄ eſt abſolutio, dicitur una. Si ſacramentum pœnitentiæ accipiatur pro oībus ad eſſe huius ſacr̄i requiſitis, tunc eſt unum ſacramentum unitate ordinis: quia omnia illa ordinantur ad unum effectum. ſ. remiſſionē culpæ actualis, & unitatem ſignificationis, quia ſignificāt eundem effectum peccatum delentem.

¶ Cum uero dr̄ ꝙ nō ſūt ſimul materia & forma, q̄ perficiūt ſacr̄m. Rñdeo ꝙ in ſacramētis, quoꝝ materia nō eſt actꝰ ſuſcipiētis: ſicut in baptiſmo, cōfirmatione, neceſſe eſt ꝙ formalia uerba ſimul ſint cū materia. Vbi aūt materia eſt actus ſucceſſiuus ſuſcipiētis ſacramētū habens ordinē tpis ad uerba formalia, ſicut ī propoſito cōfeſſio pœnitentis, quæ eſt materia huius ſacr̄i, eſt res ſucceſſiua, & ordinatur tanq̄ obiectum ad abſolutionem: ibi nō requiritur, nec eſſe pōt illa ſimultas. ¶ Ex oībus his, ꝑpulchre elicit̄ ſacr̄alis pœnitētis diffinitio. Pnia ſacramētalis, eſt abſolutio hoīs pœnitentis & confitentis, facta a certis uerbis, cū debita intentione prolatis a ſacerdote, ex inſtitutione diuina ſignificans abſolutionem animæ a peccato.

Diffinitio ſacr̄alis pœnitentiæ.

¶ Sed Lut.

A ¶ Lutherus dupliciter ſe opponit.

¶ SED hanc cõtra diffinitionẽ, omniaq; iam dicta de ſacramẽ
tali pn̄ia: multipliciter ſe opponit Martinus Lutherus. Et primo quo Primo
ad ipſam confeſſionem. In defenſione namq; ſua contra Ioannem
Ecciũ. articulo. vii. ait. Cõfeſſio illa, quæ nũc agitur occulte in aurẽ: ☞
nullo poteſt iure diuino ꝓbari. Nec ita fiebat primitus. (Quam pro Propõ Lu.
poſitionem falſam his uerbis, iudicauit uniuerſitas parriſi. Huius d̾ cõfeſſiõe
propoſitionis, prima ps eſt falſa, & ex ignorãtia iuris diuini aſſer Vniu. par.
ta. Scd̾a eſt temerarie poſita) Sed illa (inquit Lut.) quam Chriſtus Verba Lu.
Mathei. xviii. docet. Si peccauerit in te frater tuus &c. Et paul⁹. Ad- Mat. 18. b
uerſum pſbyterũ accuſatio. Tũc em̃ corã teſtib⁹, & accuſatorib⁹, cri 1. Timo. 5.
mina examinabant̾, donec cõfiteret̾ iuit⁹. Hæc inq̃ cõfeſſio eſt iuris
diuini: ab Apl̄is, & ſequẽtib⁹ ſeruata, de qua ſcribũt patres. Nõ tñ dã
no iſtã ocultã: niſi ꝙ doleo ĩpam eſſe ĩ carnificinã quãdã redactam: ut
cogant̾ hoies cõfiteri, & ſcrupulos facere de hiis, ĩ qb⁹ nullũ ẽ pctm̃, Cõtra Sco
aut ueniale tm̃. Iã uideam⁹ Scotiſtã nr̃m quomõ iure diuino ꝓbet cõ tum.
feſſionẽ. Ioã. ult. Quoꝝ remiſerit is pctã, remittunt̾ eis, &c. Ibi (iqt) Ioan. ulti.
Xp̄s poſuit Apl̄os, & ſucceſſores eoꝝ iudices abſoluẽdo. Modo iudex
nõ põt ꝓnũciare ſnĩam niſi cauſa cognita, qd̾ fit ꝑ cõfeſſionẽ. Vide
B quomodo reptat lãguẽs iſte Sophiſta: cuius fabula eſt hæc. Nullum Fabula ſco
pctm̃ remitti niſi cõfeſſiõe publicet̾. Cũ uero null⁹ hoium noſſe poſ
ſit omnia pctã, fiet ut ad impoſſibile obliget̾. Nã hinc uenerũt tortu
ræ iſtæ cõſciẽtiaꝝ: ꝙ diſcuſſionib⁹, & diligẽtiæ adhibitionib⁹, cõfiten Cõfeſſio-
di null⁹ ſit finis. Inde cõfeſſionalia cũ nepotib⁹, & filiab⁹, ſpeciebus, nalia cũ ne
generib⁹ pctõrũ. ut ipoꝝ etiã memoria magis ſit laborandũ. cũ ſola potibus &
cõſcientia in hac cauſa eſſet conſulenda. * filiabus.

CONTRA illã ꝓpoſitionẽ, eſt illud qd̾ ĩ Apl̄oꝝ hr̃ Actibus. Cõfutatio
Multi credentiũ ueniebãt cõfitẽtes, & annunciãtes act⁹ ſuos. Nec em̃ Actu. 19. c.
põt illud de publica cõfeſſiõe ad forũ iudiciale ꝑtinẽte (q̃ corã teſtib⁹
& accuſatorib⁹ fieri oportet) itelligi: ut idicat uerboꝝ ꝓprietas, cũ
dicat̾, ꝙ ueniebãt cõfitẽtes. ſ. nõ accerſiti, nõ accuſati: ſed ſpõte: & an
nũciabãt actus ſuos. Ergo quoſcũq; act⁹ ſuos. cũ non urgeat nõ illos
pluſq̃ alios. Et Ioã. ĩ ſua canonica. Si cõfiteamur (inqt) pctã nr̃a, fide- 1. Ioan. 1.
lis ẽ & iuſt⁹, ut remittat nobis pctã nr̃a, & emũdet nos ab oĩ iniqtate.
Si dixerim⁹, qm̃ nõ peccauim⁹, mẽdacẽ facim⁹ eũ: et uerbũ ei⁹ nõ ẽ in Confeſſio
nobis. Nõ tñ dico ꝙ Chriſt⁹ explicite inſtituerit hãc confeſſio explicite
nem, cum non inueniatur hoc expreſſe in euangelio. Si qs uero dice nõ ẽ a Xp̄o
ret, ꝙ ibi ĩſtituta eſt. Agite pn̄iam &c. Cõtra. nõdum erant ſacerdo- ĩſtituta.
tes Chriſti, ſiue nouæ legis, quibus poſſent & deberent confiteri. Mat. 3. a.

Ergo ĩ illa prædicatione non implicatur confeſſio. Sed intelligit̃ di/ C
Mat. 8. a. ctū illud, de re ſacri, hoc eſt, pnīa interiori: de qua ſupradiximus. Si dicat̃ ꝙ ibi Chriſtus inſtituit, ubi miſit leproſum ad ſacerdotem. Cō
Mat. 5. c. tra: quia poſtq̃ dixit, uade & oſtende te ſacerdoti: ſtatim ſubintulit. & offer munus tuū, quod præcepit Moyſes. Ergo conſtat, ꝙ Chriſtus (qui non uenerat legem ſoluere, ſed adimplere) mandauit facere,
Ioan. 20. f. quod fiebat in lege: & illud non erat cōfeſſio uocalis. Ergo &c. Si in ſuper dicatur, ꝙ ibi. Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeri/ tis peccata &c. Quia tunc inſtituit ſacerdotes iudices, dando eis pote ſtatem abſoluendi, & præcepit, ut ad eos peccata deferrentur. Con tra. difficilius eſt confiteri, q̃ confeſſionem audire. Ergo magis ſpe/ cialiter, & expreſſius de hoc debuit mandatum dare.

Queſtio. Queritur ergo. Quare Chriſt⁹ non inſtituit cōfeſſionē expſſe,
Rūſio. q̃ eſt pars ſigni interioris pnīæ, ſicut alia ſacramenta? Rn̄deo ꝙ duo ſunt in cōfeſſione. Vnū formale & cōpletiuū: & hoc ē abſolutio, ſiue ptās abſoluēdi, uel medicādi: Et hāc dn̄s inſtituit, ꝗ ptātē clauiū cōceſ
Rōe tripli ſit, & penes hoc reſidet uirt⁹. Aliud ē materiale hoc ē detectio pcti,
ci Xp̄s ex/ ſiue morbi. Et hoc dn̄s nō iſtituit p ſe: ſed iſinuauit. Rō aūt quare nō
pſſe cōfeſ/ inſtituit eſt, qa ſufficit ægroto exponere medicū, & medicinā. Arbi/
ſionē nō in trio infirmātis reliqt poſtulare medicū, & ei ægritudinē ſuā manife/ D
ſtituit. ſtare, uel nō. Quo inuit̃ ꝙ cōfeſſio nō ualet extorta: ſed eē debet uo/
Rō prima lūtaria. Ideo dn̄s inſinuauit, relinquēs hoc ī uolūtate ægrotātiū. Eſt
Rō ſcda. & altera rō ꝙ dn̄s cōfeſſionē per ſe nō iſtituit: qa eſt ī remediū recidi uantiū. Sed qa Chriſt⁹ erat Eccleſiæ fundator, & ue niētibus, omniū peccatorum per baptiſmum fiebat remiſſio. Ideo ab eo nō debuit in ſtitui confeſſio, ne ex uerbo dn̄i daretur aliquibus recidiuandi occa/ ſio. Cū aūt Eccleſia fuit inſtituta, labi homīes cœperunt: & tūc cum ea remediū recōciliādi, eſſe oportuit. Et ideo per Apoſtolos Xp̄i, qui pleni erāt ſpiritu ſancto, confeſſio debuit iſtitui, auctoritate eiſdem tradita in clauium largitione, quando poteſtatem acceperunt a do/ mino iudicandi: ligandi & abſoluendi: & ita iperandi modū conueniē tē ſaluti. Et hoc qdē erat p morbi detectionē, expectātis humiliatio/
Rō tertia. nē, & ſacerdotalē abſolutionē. Et iō cōfeſſio fuit a dn̄o inſinuata: ab apoſtolis iſtituta. Tertia rō eſt hæc. Cōfeſſio enī ē op⁹ hoīs purū. Vn̄ nō ē data uirt⁹ ſacri, ipſi cōfeſſioni: ſed abſolutiōi. Ideo recte, hoīb⁹ puris iſtitutio debuit reſeruari. Et ſi dn̄s dicat̃ iſtituiſſe, hoc eſt itelli gendum iſinuando, & auctoritatem dando.

Omnia etiam dicta ueteris teſtamenti (quibus aliqui probare uidentur hanc ſacramentalem confeſſionem) quæ de confeſſione lo

quuntur

quuntur: intelligi nõ pñt de hac ipſa cõfeſſiõe ſacrali, quæ fit mõ ſacerdoti euãgelico: cũ nõ eẽt adhuc iſtituta. Sed itelligi debet, ꝙ loquãtur de cõfeſſione mẽtali, & uocali, q̃ ſoli deo fiebat & fit: nõ ad manifeſtãdũ ei (q dicẽte ꝓpheta, oĩa nouit abſcõdita) pctã: ſed ad nos pctõres accuſandũ, humiliãdũ, atq; excitãdũ In nobis affectũ pudoris, uel doloris, uel amoris, uł alteri⁹ affectiõis. Licet aliquæ auctoritates intelligi debeãt, & loquant̃ d̃ cõfeſſiõe gñali & uniuerſali, q̃ fiebat hõi publice. Et de cõfeſſiõe pcti publici, uł illius pcti de quo qs erat iſamat⁹ & accuſat⁹: uł de quo ſuſpitio erat & fiebat inqſitio: ſicut accidit Achaz filio charmi, q (ut tradit hyſtoria) furat⁹ erat, d̃ anathemate, quia accepat palliũ coccineũ cũ aliis rebus dño dedicatis. pp qd̃ uolebat de⁹ tradere ppł'm iſrael in man⁹ inimicoꝝ, ſi nõ puniret̃ ſacrileg⁹ Vnde ingrẽs Ioſue ꝑ oẽs trib⁹ ſuas reũ furti, & ueniens ad familiam Zaræ de tribu Iuda, iuenit Achaz filiũ charmi. Et ait illi Ioſue. Fili mi, da gloriã dño deo iſrael, & cõfitere, atq; idica mihi qd feceris, ne abſcõdas. Rñdit Achaz Ioſue, & dixit ei. Vere ego peccaui dño deo iſrael, & ſic & ſic feci. Vidi eñ inter ſpolia palliũ coccineũ ualde bonũ, & ducentos ſiclos argenti, regulãq; aureã quinquaginta ſiclorũ: & concupiſcens, abſtuli & abſcondi. &c.

Rñſio ad dicta uet. te qb⁹ gdã ſacrale ꝓbãt cõfeſſionẽ. ꝑs. 43.

Ioſue. 7.

B Dictũ inſup illud Iacobi, Cõfitemini alterutrũ pctã uſa: de confeſſiõe ſacrali neqt itelligi, q̃ ſoli fit ſacerdoti, cũ nõ dicat. Cõfiteĩni ſacerdoti: ſed alterutrũ. Quare itelligi oportet d̃ cõfeſſiõe cõĩminũ in gñali, & pctõrũ qb⁹ qs ſcãdaliʒauit frẽm ſuũ. Vñ. & petẽs ei ueniã de ſcãdalo, uł malo exẽplo, & pctõrẽ ſe eẽ cõfitẽs, poſtulat ide humiliter ꝓ ſe orari: ut indulgentiã a dño conſequi ualeat. Et hoc innuũt uerba ipſa Iacobi ſequẽtia. Poſtq̃ eñ dixit. Cõfitemini alterutrũ pctã ueſtra: ſtatim ſubintulit. Et orate pro inuicem, ut ſaluemini. multum enim ualet deprecatio iuſti aſſidua.

Rñſio ad dictũ Iaco. Confitemini alterutrum. Iacob. 5. d Ibidem.

Recte igit̃ dixim⁹, Cõfeſſionẽ tñ iſinuatã fuiſſe a xp̃o, qñ illi⁹ impleuit figurã (q̃ i ueteri hr̃ teſtamẽto, ubi ſolis ſacerdotib⁹ cõceſſa erat auctoritas diſcernendi iter leprã & nõ leprã. ſctm̃ & ꝓphanũ) ad ſacerdotes mittẽs leproſum offerre munus. Et etiam qñ (ut hr̃ apud Lucã) igredieti Chriſto caſtellũ quoddã occurrerũt uiri decẽ leproſi qui ſteterũt a lõge, & leuauerũt uocẽ dicẽtes, Ieſu ꝓceptor miſerere nr̃i, quos ut uidit, dixit. Ite oſtẽdite uos ſacerdotib⁹: & dũ irẽt mũdati ſunt. ¶ Inſtitutã aũt eſſe dixim⁹ ab Aplis: ſicut clare ꝑpendim⁹ ex illo qd̃ (ut ſupra iã deductũ eſt) i Aplorũ hr̃ actib⁹, ꝙ ad Paulũ multi credentiũ ueniebãt cõfitẽtes, & annũciantes actus ſuos. Cõſtat eñ ꝙ ſponte, nõ cõpulſi: & unus poſt aliũ ſecrete, nõ publice. qa nemo de

Leui. 13. & deut. 17. Mat. 8. a. Luc. 17. c.

Actu. 19. c.

bet publice cōfiteri & ſponte annunciare act⁹ ſuos precipue peccata C
ſecreta & ſe diffamare.

Ex ſctis patrib⁹ ꝓbat̃ ſacr̃alis cō feſſio. Hác i ſup ſacr̃alē cōfeſſionē, i exordio naſcētis Eccl̃iæ extitiſſe:
luculenter patet ex dictis ſanctoꝝ & antiquoꝝ Patrum. Ná doctoris
gentium diſcipulus diuinus Dyoniſius (cuius libros de diuinis nomi
nibus, de cœleſti & eccleſiaſtica hierarchia, ac de myſtica theologia
Dyoniſius licet nō admittat Luthe. Admittit tñ, qa nō negat, ei⁹ ep̃las) ſcribens
ad Demophilū monachū: ep̃la. viii. ſuaꝝ ep̃laꝝ, q̃ icipit Hebreoꝝ
tradit hyſtoria, &c. nō lōge poſt exordiū, ait. Tu uero, ut tuæ lr̃æ idi
cant) ꝓcidētē ſacerdoti impiū, atq; pctōrē: neſcio quo pacto, cōtra di
ſciplinæ ordinē aſtás calce abiecisti, ac repuliſti: cū ille qdē uerecunde
(qd oportuit) fatere͂t ſe ad pctōrū remedia queréda uenisſe. Neq; ex
horruiſti i ſup & ſacerdotē optimū lacerare cōuiciis, miſerabilē cū di
cens, q pœnitētē, atq; i piū iuſtificaſſet: Ac tandē, exi ingens ſacerdo
ti cū ſimilib⁹ tuis: cōtra fas oē, irrupiſti i adyta, & ſctá ſctōrū ꝓphana
re auſus es. Et ſcribis nobis te ſctá, cū uioláda eſſent, ſumma cura ꝓ
uidentiaq; ſeruaſſe, eaq; hactenus illibata cuſtodire. Núc ergo qd ipi
ſentiam⁹, attēde. Nephas ē, ſacerdotē a miniſtris (q te ſupiores ſūt)
atq; a tui ordinis uiris, iudicari: etiá ſi ipſus i diuina eſſe uideat̃: etiá ſi D
aliqd aliud, ex his q̃ iterdicta ſunt, egiſſe deprehēdit̃. Ná ſi diſtinctio
nes, ordineſq; cōfundere: ſacratiſſimas dei ſanctiōes, & iura tráſgre
di ē: oi ꝑfecto rōne caret, dei cá, euerte͂t traditū diuinit⁹ ordinē. Neq;
eñi i ſeipm̃ di ſermo diuiſ⁹ ē. Alioqn quō ipi⁹ ſtaret regnū? hec ille.

Nota. Ex hac Sctiſſimi pr̃is Dyoniſii auctoritate. Tu uero ꝓcidētē ſa
cerdoti ipiū, atq; pctōrē, neſcio quo pacto, cōtra diſci. ordi. aſtás cal.
abiecisti, &c. liqdo apparet ipſū illū & pctōrē ad recōciliatōis ꝑ pniam
ſacr̃m (ut par ē) cū humilitate, uerecūde, ſacerdoti ſpōte ꝓcubuiſſe
ſm Xpianá diſciplinā. Et diſciplina quá hic appellat, ꝯ cuius ordinē
Demophil⁹ cōmiſerat, eá itelligere oportet, qua pctōr ſeſe añ ſacer
dotē hūiliás, & ad ei⁹ pedes ꝓuolut⁹, ſe reū accuſabat, aperiēs ei uul
nera, hoc eſt, pctá ſua, oráſq; ut ꝓ i pietatib⁹, quas ipſe cōfitēdo me-
morabat, & quaſcūq; i deū, i ſupiores admiſerat, oraret. ut ueniá mi
ſericordiáq; apud deū, apud quē plurima ꝓpitiatio ē, cōſequi: & ex il
lis i pietatib⁹, iuſtificari poſſet. Et hác ſane accuſationē ad iuſtificatio
nem impii, nos cōfeſſionē uocam⁹ ſacr̃alē: qua ſacerdoti ꝓcidim⁹, fu
ſiq; nos humiliantes ꝓcubim⁹ humi: in uetuſtis adhuc codicib⁹ legit̃.
Quo ex loco, conicere promptū eſt ſalubrē & religioſam humiliū
accuſationum, confeſſionumq; diſciplinam, etiá ex Apoſtolorū tem
pore cœpiſſe ad cadētiū erectionē, ad peccatorum reconciliationem.

¶ Vnde

A ¶ Vnde & Origenes magnus grecoꝝ doctor: natiõe Alexãdrinus, Leonidis martyris filius, & Eccl'iæ Alexãdrinæ p̄ſbyter: philoſophoꝝ atq; theologoꝝ oĩum ſui t̄pis princeps (cui⁹ flore cœpit fama Anno xp̄i nati. ccxxxii. obiitq; anno: cclvi. etatis uero ſuæ lxx. Et ita poſt ip̄m ad hæc uſq; t̄pa, fluxere anni pluſq̃. M. cc.) homel. ii. in p̄s. xxxvii. p pulchre oĩa pctã de qb⁹ rememorari ſe põt pctõr, bono & perito ſacerdoti eẽ docet cõfitẽda; ingens. Quoniã iniq̃tatẽ meã p̄nũcio. Pronũciatiõem iniq̃tatis. i. cõfeſſionẽ pcti frequẽti⁹ diximus. Vide ergo q̃d edocet nos ſcriptura diuina: q̃a oportet, pctm̃ nõ cœlare intrinſec⁹. Fortaſſis em̃ ſicut hĩ q̃ hñt itus ĩcluſam eſcã ĩdigeſtã: aut humoris, uel flegmatis ſtomacho grauiter & moleſte ĩminẽtia, ſi uomuerint: releuant̃. Ita etiã hi q̃ peccarũt, ſi q̃dẽ occultant, & retinent intra ſe pctm̃ ĩtrinſec⁹ urgẽt̃, & p̄pe modũ ſuffocant̃ a flegmate, uł humore pcti. Si aũt ip̄e ſui accuſator fiat: dũ accuſat ſemetip̄m, & cõfitet̃ ſimul euomit & delictũ, atq; oẽm morbi digerit cãm. Tm̃mõ circũſpice diligẽti⁹, cui debeas cõfiteri pctm̃ tuũ. Proba prius medicũ, cui debeas cãm lãguoris exponere: q̃ ſciat ĩfirmari cũ ĩfirmãte, flere cũ flẽte, q̃ cõdolendi & cõpatiẽdi nouerit diſciplinã: ut ita demum ſi quid ille dixerit, ſi quid conſilii dederit, ſequaris. hæc ille.

Origenis nota pulchrã auctoritatem de confeſ. Orige. t̄p̄s Pſal. 37. Similitudo

B ¶ Quo etiã ex dicto, liquet q̃ cõfeſſor prudẽs eẽ debet & diſcretus circa pœnitẽtẽ ſeu cõfitẽtẽ (q̃ q̃dẽ acq̃eſcere debet ip̄i⁹ ſacerdotis iudicio) ut nõ eoꝝ aſcribat̃ nũero, q̃ ĩ cõfeſſiõe cõpati neſciũt fr̄i ſuo cõfitẽti, q̃nimo illũ execrant̃: magnã ei & grauẽ ĩniũgẽtes p̄niam: de qb⁹ ſic affat̃ B̄tũs Ioã. Chryſ. Cõſtãtinopolitan⁹ Ep̄s (q̃ obiit ãno dñi ccccxi. vi. kał. Februarii) homeł. xliiii. ſup Mat. ex. c. xxiii. q̃ſi ĩ medio. Tales ſunt (inq̃t) ſacerdotes, q̃ graue põdus ueniẽtib⁹ ad p̄niam ĩponũt, q̃ dñt & nõ faciũt. Et ſic dũ pœna p̄niæ p̄ñtis fugit̃, cõtẽnit̃ pœna pcti futuri. Si em̃ faſcẽ ſup humeros adoleſcẽtis, quẽ nõ põt baiulare poſueris: neceſſe habet, ut aut faſcẽ reiiciat, aut ſub põdere confringat̃. Sic & hõ, cui graue pond⁹ ĩponis, neceſſe ẽ: ut aut p̄niam tuã reiiciat: aut ſuſcipiẽs dũ ſufferre nõ põt, ſcãdalizat⁹ amplius peccet. Deĩde & ſi erram⁹ modicã p̄niam ĩponẽtes: nõne meli⁹ ẽ p̄p miam rõnẽ reddere: q̃ p̄p crudelitatẽ? Vbi em̃ p̄rfamilias larg⁹, diſpẽſator nõ debet eẽ tenax. Si de⁹ benign⁹ ẽ: ut q̃d ſacerdos ei⁹ auſter⁹? Vis apparere ſctũs? circa tuã uitã eſto auſter⁹: circa alienã aũt benign⁹. Audiãt te hoĩes p̄ua mãdantẽ: & grãdia uideãt faciẽtẽ. hæc ille. Et iterũ de cõfeſſiõe imo d̃ oĩb⁹ p̄tib⁹ p̄niæ iq̃t (& ponit̃ d̃ pe. diſ. i. c. p̄fecta.) Perfecta p̄nia cogit pctõrẽ oĩa libẽter ferre: ĩ cord̃ ei⁹ cõtritio: ĩ ore cõfeſſio ĩ ope tota humilitas. Et. b. Ambro. ãtiqu⁹ doc. (q̃ anno dñi. ccclxxiii.

Diſcretus eſſe debet ſacerdos circa pœnitentem. Similitudo De miam a lius ẽ rõnẽ reddere q̃ de crudelitate. Idem. Ambro.

florere cœpit) ĩ li.de padiſo. Cōfeſſio a morte aĩam liberat. cōfeſſio C
apit padiſum: cōfeſſio ſpē ſalutis tribuit: qa nō meret᷑ iuſtificari q̄ in
Auguſ. uita ſua nō uult pctm̄ cōfiteri. Dehic Aug. ĩ li. de ſalutarib⁹ documē
tis. c. xxxiii. docēs eē cōfitēdū añq̄ qs ſumat corp⁹ dñi inqt. Quando
eñi illud accipe debem⁹, antea ad confeſſionē, & pñiam recurrere de
bem⁹, & oēs act⁹ nr̃os curioſius diſcutere, & pctã obnoxia ſi ĩ nobis
ſenſerim⁹, cito feſtinem⁹ p cōfeſſionē & uerã pñiam abluere: ne cum
Idem. Iuda pditore, diabolũ inter nos cœlãtes peream⁹, protrahētes & cœ
lãtes pctm̄ nr̃m de die ĩ diē. Et ĩ expōe ſup pſ. xxxi. Qui nolūt (inqt)
cōfiteri pctã, laborãt ſine cã in defenſiōe pctōrũ ſuo℞. ⁋ Ex quo igi
Perpulcre cōcluditur tur tpe iſtorũ ſanctorũ patrũ, uiguit ſacr̃alis confeſſio: quorũ tpibus
tot⁹ pene mūd⁹ xp̄ianis florebat, & Chriſti fides ubiq; colebat᷑: ut pa
tet ex hyſtoriis auctēticis. Nã Auguſtin⁹, fama & ſciã Aphricã prælu
ſtrabat, Ioãnes Chryſoſtom⁹ Græciã, Origenes egyptũ, Ambroſi⁹
Auguſ. Italiã. & hi oēs cōfeſſionē pdicauerint neceſſariã: pſpicue cōiicit᷑, eã
ab Apl'is traditã fuiſſe & ſeruatã: Quia dicit Aug. ĩ eplarũ libr. epl'a.
cxviii. ad Ianuariũ ſcribēs. Illa q̄ nō ſcripta: ſed tradita cuſtodim⁹, q̄
qdē toto orbe terra℞ obſeruant᷑: datur ĩtelligi uel ab ipſis Aplis, uel
a plenariis cōciliis, quo℞ eſt ĩ Eccl'ia ſaluberrima auctoritas cōmēda
ta, atq; ſtatuta retineri. &c. ⁋ De hac ipã ſacr̃ali confeſſione, loqtur D
Hierony. quoq; diuus Hiero. uir utiq; eloquētiſſim⁹, doctor Eccl'iæ celeberri
tēpus. mus (qui floruit anno domini. cccxl. obiitq; anno. ccccxxix. ætatis ue
ro ſuæ. xci.) pte. iii. epl'arũ, epl'a. xiiii. in tractatu regulæ ſanctimonia
liũ. c. xix. In hac uita (inqt) mortalibus, nihil eſt ualidius, non eſt qcq̄
ſalubrius: q̄ ut ſtatim pacto delicto, cōfeſſiōis nō differatur medela.
Idem. Teſtãt᷑ medici uniuſcuiuſq; egritudinis morbos auferri ex corpore,
ſi ex orientibus ſubueniat᷑ ĩ pricipio. Et epl'a. xxxiii. primæ partis etiã
Ambro. ait. Scd'a poſt naufragiũ tabula, ē culpã ſimpl'r cōfiteri. Et btūs Am
bro. ĩ ſer. q legit᷑ dñica. ii. aduētus. Hortamur (inqt) uos, ut his ĩ die
bus abūdãti⁹ elemoſynas faciatis. ad Eccl'iam freqnti⁹ cōueniatis: cō
feſſionē pctōrũ uſorũ puriſſime faciatis. &c. Plures & alias ſãctorũ
patrũ, adducere poſſem auctoritates: (q̄s breuitatis cã omitto) q̄ tñ
de cōfeſſiōe ſacr̃ali ĩtelligi pñt: & nō de cōfeſſiōe publica, q̄ in foro iu
diciali fit inuite coram teſtibus & accuſatoribus: de q̄ ĩtelligunt᷑ au
Mat. 13. b. ctoritas Chriſti. Si peccauerit ĩ te frater tu⁹ &c. Si te nō audierit: adhi
i. Timo. 5. be tecũ duos, ul' tres teſtes. &c. Et auctoritas Pauli. Aduerſũ pſbyte
rũ accuſationē noli recipe, niſi ſub duobus, uel trib⁹ teſtibus. &c.
PropōLu. ⁋ SED aliud eſt, qd' dicit Luthe. Spũalis defect⁹ eſt ſoli deo
☞ aperiēdus. Et ſi oportet cōfiteri occulta cordis, tñ ea q̄ pleni ſunt cō

ſenſus

A ſeſus ĩ op⁹ hoĩes debẽt cõfiteri. Pctã ẽt cõtra duo ultima ꝓcepta deca
logi cõmiſſa: ſunt ꝑrſus a cõfeſſiõe ſecludẽda. * Sup qbus uerbis di
cit Vniuer. pariſ. Quelibet harũ triũ ꝓpõnũ eſt ĩ fide erronea, & Vni. par.
ĩpie cõfeſſionẽ dimidiãs. ¶ In tractatu tñ de rõne cõfitendi. artic.
vi. ipſe Luther⁹, pctã cordis omnino renuit eſſe confitenda, dicens. uerba mar
An pctã cordis ſoli deo, & homini, q fecit ea cognita, partineant ad tini ꝙ pctã
confeſſionẽ ſacrãlẽ? Extra meum captum eſt libentiſſime negarem. cordis non
Nec enĩ ulla uia, aut rõne, aut ſcriptis, ꝓbari põt. Sepiuſq; mihi ſuſ ſunt confi
pitio fuit, eſſe id totũ iuentũ, ul' auarorũ, uel curioſorũ, aut certe ty tenda.
rãnorũ ꝑlatorũ, q hac uia, ppl'm xpi ĩ terrorẽ ſui adduxerit. Nã id eſt
(iudicio meo) pœnit⁹ ĩ iudiciũ dei manumittere, & forũ dei uiolare:
ꝓſertim ſi cogant' ad id hoĩes. Hic uẽit illd' mare iuriũ, & qõnum im
poſſibiliũ, de caſib⁹ pctõrũ &c. Cũ enĩ ſit ĩpoſſibile ipſi hoĩ ſcire qñ
mortaliter ſuperbierit, uel cõcupierit, uel ĩuiderit, in corde. Et quo
modo hoc ſacerdos ſcit, qui ad mortalia tñ poſitus eſt iudicanda?
Alienum cor cognoſcet, qui ſuum non ſatis nouit. *

Pctã cordis mortalia eſſe neceſſario cõfitẽda, ſeu ꝑtinere ad ſa Cõfutatio
cramẽtalẽ cõfeſſionẽ: rõnib⁹, & ſcripturis, facillime oſtẽdem⁹. Illud
B aũt qđ dicit. Impoſſibile eẽ hoĩ ſcire qñ mortal'r ſupbierit, uel cõcu
pierit &c. maifeſte falſum apparet: cũ hoc ipſa ueritas, ſapiẽtia patris
genita, Ieſ⁹ xp̃s dei fili⁹: clare docuerit, nobiſq; ĩſinuauerit, ingens.
Oĩs q uiderit mulierẽ ad cõcupiſcẽdũ eã. iã mechat⁹ ẽ eã ĩ corde ſuo. Mat. 5. d.
Quo ex dicto cõiicit': ꝙ qñcũq; hõ deliberata uolũtate, ꝓponit age
re (licet non ſequat' opus, aut uerbũ exteri⁹) ꝯ aliqđ diuinorũ ꝓcepto
rũ, mortal'r peccat. qs ãttã ignorãs admitti debeat ſacerdos ſeu cõfeſ
ſor, q hoc nõ cognoſcat, ſi ei pœnitẽs apiat. ul' illi iterrogãti, ſiſcitã
ti cõfiteat'? Hoc enĩ cõ ter tenet'. ꝙ ſuggeſtiões diabolicæ, uel motus
ſenſuales (niſi ea deliberat⁹ ſequat' cõſenſus) pctã nõ iudicant' mor
talia: nec neceſſario cõfitẽda. Secus ſi fuerit deliberat⁹ cõſenſus: quia
tũc (ut iã dictũ eſt) mortalia iudicant', & neceſſario cõfitẽda. ¶ Quod Rõ prima
ſic ꝓbat'. Nã ꝑ quolibet pctõ mortali, ſiue cordis, ſiue oris, ſiue ope ꝙ ꝓbatur
ris: efficit' hõ inimic⁹ dei & ſeparat' ab unitate Eccleſiæ. Sed cõfeſſio pctã cordis
ad hoc directe ĩſtituta ẽ, ut hõ recõciliet' Eccliæ, & oſtẽdat' recõcilia eẽ cõfitẽda
t⁹ deo. Ergo de oĩb⁹ pctĩs, tã cordis ꝙ oris, & opis, tenet' confiteri.
¶ Præterea: ꝑ oĩ differẽtia pctĩ mortalis, punitur quis actualiter, & Rõ ſecũda
æternaliter condemnabitur. Sed pro omni eo, pro quo adducendus
eſt hõ ĩ iudiciũ cõdẽnatiõis, neceſſario oportet adduci añ arbitrium
Ieſu Xpi. Ergo de oĩ differẽtia mortalis pctĩ tenet' cõfiteri. ¶ Inſup: Tertia rõ.
Peccatum grauius, magis eſt dignũ punitiõe. Sed pctm̃ cordis aliqñ

grauius eſt, q̄ pc̄m̄ operis i alio gñe: ut hereſis q̄ fornicatio. Simili/ C
ter pc̄m̄ occultū, aliqñ grauiꝰ, q̄ aptū. Si ergo oportet cōfiteri pc̄m̄
operis, & oris. Ergo & peccatū cordis. Similiter & ſi pc̄m̄ manife/
ſtum minus graue: a fortiori pc̄m̄ latens. Et econuerſo. Vñ patet q̄
omnis peccati differentia eſt confitenda.
Origenes. Et hoc teſtat̄ Origenes, home. iii. ſup Leuiticū, poſt medium,
Leu.4.et5 tractās illud. Si peccauerit unū aliqd de iſtis &c. Eſt aliqd (inqt) i hoc
mirabile ſecretū, qd iubet pnūciare pc̄m̄. Etenī oī genere pnuncia
da ſunt: & proferēda cūcta quæ gerimus. Si qd i occulto gerimus: ſi
qd i ſermone ſolo: uel etiā intra cogitationū ſecreta cōmiſimus: cun/
cta neceſſe ē pferri. Et ſeqtur. Diabolus enī nūc nos, ut peccemus in
ſtigat: ipſe ēt cū peccauerimꝰ accuſat. Si ergo i hac uita pueniamꝰ eū:
& ipi noſtri accuſatores ſimus, neqtiā diaboli inimici nři & accuſato
Eſa.43. ris, effugimꝰ. Sic. n. & alibi ppheta dicit. Dic tu (inqt) iniqtates tuas
prior: ut iuſtificeris. Nōne euidēter myſteriū, de quo tractamꝰ, oſtē/
dit cū dixit. dic tu prior: ut oñdat tibi qa puenire illū debeas, q para/
tus eſt ad accuſandū. Tu ergo (inqt) dic prior. nec te ille pueniat: qa
ſi prior dixeris, & ſacrificiū pniæ obtuleris, & tradideris carnē tuā in
interitū, ut ſpūs ſaluus fiat i die dñi: dicet̄ & tibi. Quia pcepiſti & tu i
Ps.31. uita tua mala: nūc uero hic requieſce. Sed & Dauid eodē ſpū loqtur in D
pſalmis, & dicit. Iniqtatē meā notā feci: & pc̄m̄ meū nō cooperui. di
xi pnūciabo aduerſum me iniuſticiā meā: & tu remiſiſti ipietatē cor/
dis mei. Vide ergo, qa pnūciare pc̄m̄, remiſſionē pc̄ti meret̄. Præ/
uentꝰ enī diabolus i accuſatiōe, ultra nos accuſare non poterit. Et ſi
ipſi nři ſimus accuſatores, pficit nobis ad ſalutē. Si uero expectemꝰ
ut a diabolo accuſemur: accuſatio illa cedet nobis ad pœnam. Habe/
Grego. bit enī ſocios i gehēna, quos conuicerit criminū ſocios. hæc ille. Hic
& btūs Gregorius in paſtorali: de pc̄tis ſecretis loquēs inqt. Vulnera
clauſa plus cruciāt. Nā cū putredo quæ interius feruet eiicitur, ad ſa/
Iſidorus. lutem dolor aperitur. Et eius diſcipulus Iſydorus etiam iquit. Vitia
cordis tui reuela: prauas cogitationes tuas illico manifeſta: pc̄m̄ tuū
proditum cito curatur. crimen autem tacendo ampliatur.
Luce clarius itaq; conſtat ex his, omnia peccata mortalia, de q
bus ſe pœnitēs rememorari poteſt, tam cordis, q̄ oris ac operis: tam
Duplici cō ſecreta q̄ publica, eſſe ſacerdoti confitenda. Horū aūt cā & cōgruen/
gruētia pe tia ſumitur dupliciter. ſ. ex parte audiētis: & ex parte cōfitētis. ¶ Ex
c̄tm̄ publi. pte audiētis (q̄tum ad pc̄tā publica) qm̄ ſicut eſt i iudicio foreſi, q iu/
ē cōfitēdū dex aliqd nouit, ut priuata pſona qd tñ nō nouit ut iudex: nec pce/
Prima. dit ad ſniam quouſq; inoteſcat ei ut iudici. Sic ē i iudicio pniali, q ſa/
cerdos

A cerdos aliqd nouit ut hō; qđ tñ nō nouit, ut uicarius Xpi: qa nō ē per teſtimoniū cōſciæ accuſatū, q̄ eſt teſtis diuin⁹. & quouſqȝ ſic nouit, nō ſpectat ad ipm ſoluere, nec ligare. Iōqȝ oportet q̄ ei confiteat̄ pctōr q̄tūcūqȝ pctm̄ ſit publicū. Alia cōgruētia ē ex pte cōfitētis. Quātūcū qȝ em̄ aliqs ab aliquo accuſet̄: nunq̄ pp hoc iuſtus dr̄ ſiue iudicat̄: ſed magis iniuſt⁹. Sed qñ hō ſeipſum, q eſt dign⁹ accuſatiōe accuſat: tūc ex ercet op⁹ iuſticiæ. Et iō dr̄. Iuſt⁹ i pricipio accuſator ē ſui. Vt ergo qs iuſtificet̄, & iuſt⁹ ēe cōprobet̄, & dign⁹ Eccliæ recōciliatione: neceſſe eſt, ut ipe ſe accuſet, q̄tuncunqȝ ei⁹ pctm̄ ſit publicum. Secunda. Prouer. 18

Quātū ad pctm̄ cordis, uel opis ſecretū, Ex pte ſacerdotis au/dientis ſumitur congruētia. Quoniam per illum debet ligari ad pœ nā, aut abſolui. Certū eſt em̄ q̄ p oi mortali, meret̄ quis pœnā æter/nam, Ideo ſatiſfactio iponēda eſt ſcdm̄ arbitriū ſacerdotis. Ideo ta/lis hēt neceſſe cōfiteri ei ſcælus ocultū: qa alr ipe ñ nouit. Ex pte etiā pctōris cōfitentis: ut q̄ nō erubuit intra thalamū cordis i cōſpectu di uinæ pñtiæ cogitare, & uelle, & uolēdo cōſētire: tūc corā oculis ſacer dotis, recitet cū rubore. Vt q̄ ppetrauit iuerecūde, & uerecūdiā abie cit: nūc ex ho: i cōſpectu hoīs erubeſcat: q̄ erubeſcētia ſeu confuſio, B magna pſ ē ſatiſfactiōis: iuxta illud Eccle. Eſt cōfuſio adducēs glām & gloriā. Hō em̄ carnalis plus erubeſcit oculos hoīs, q̄ dei. Duplici cō gruentia pctm̄ cor/dis confite ri debet. Eccle. 4.

ILLVD aūt, qđ ſupradixit Luthe. Pctā cōtra duo ultia pcepta decalogi cōmiſſa, ſunt pṙſus a cōfeſſiōe ſecludēda. * Iā patet falſum ēe, cū pbatū ſit oia pctā mortalia de quibus hō ſe pōt recole re, neceſſario ēe cōfitēda. Quis aūt tā fatu⁹ ē, aut ignorās, q negare uelit, pctā q̄ cōtra duo ultia dei pcepta (ſicut q̄ cōtra alia) cōmiſſa ſūt ēe mortalia? Cū dicat ſapiēs Salomō. Qui i uno peccauerit multa bo na pdet. Et Apl's xpi Iacob⁹. Quicūqȝ totā legē ſeruauerit: offēdat āt In uno, fact⁹ eſt oīm reus. qui em̄ dixit nō mechaberis: dixit, & nō oc cides. q̄ ſi non mechaberis: occidas aūt, factus es trāſgreſſor legis. Vides ergo, quomō pbat Iacob⁹ peccare mortalr, q unū trāſgredit̄ dei mandatū? Sic ergo q dixit. Nō occides. nō furtū facies, &c. dixit. Non cōcupiſces uxorem pro ximi tui. Non domum, non agrum, nō ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & uniuerſa q̄ illius ſunt. Sed nōne & domin⁹ ipſe i Leuitico apte oſtēdit illum mortali/ter peccare, qui etiam ignorāter præteriit unū eius māda. um? cū di/xit. Aia quæ peccauerit p ignorātiā, feceritqȝ unū ex his, q̄ dñi lege prohibentur: & peccati rea, intellexerit iniquitatem ſuā: offeret arie te imaculatū de gregib⁹, ſacerdoti: iuxta mēſurā eſtimationēqȝ pcti: qui orabit pro eo: quia neſciēs fecerit: & dimittet̄ ei; quia per errorē Cōfutatio alteri⁹ pro pōnis mar tini. Eccl's. 9. Iacobi. 2. b Exo. 20. & Deute. 5. Leuit. 5.

Cõcludit.

deliquit in dño. Si itaq; iuſſu dñi, offerebat̃ in lege ueteri ſacrificium pro peccato ignoranter contra aliquod dñi (ſiue legale, ſiue morale uel cerimoniale fuerit) præceptũ, cõmiſſo: quãto magis offerẽdum eſt nunc ſacrificium pœnitentiæ, & confitenda ſunt peccata uolũtarie contra duo ultima præcepta decalogi commiſſa. C

Verba Lu. diuiſiones pctõꝝ dãnan.ia.

¶ QVIS nõ rideat nunc uel poti⁹ doleat, & deteſtet̃ hoĩem iſtum, tam horrenda, & execrabilia de ſacrãli pniã ſcribẽtẽ? Et non dum ſufficiũt, q̃ iam ſuperius dixit. Sed aliud execrabilius in lib. ſuo babylonico, tractatu de ſacro pniæ, circũſtãtias pctĩ aggrauãtes dãnans, dicit. Hiis malis, adiecerũt circũſtãtias: item matres, filias, ſorores, affines, ramos, fruct⁹ pctõrũ: excogitata. ſ. p acutiſſimos, & ocioſiſſimos hoies: etiã in peccatis arbore quadã cõſanguinitatis, & affinitatis, tam fœcunda eſt impietas, & inſcitia. Abiit eñi iſta cogitatio cuiuſcũq; nebulonis fuerit, in publicã legẽ, ſicut & multa alia. Sic eñi ſup Eccleſiã Chriſti inuigilãt paſtores: ut qcquid uel ſõniauerint ſuperſtitiõis, aut opis noui, deuotarii illi ſtultiſſimi, mox pditũ ornent etiam indulgentiis, & muniãt bullis, tñ abeſt, ut inhibeat, & populo dei ſincerã fidẽ & libertatẽ cuſtodiant. Quid eñi libertati, & tyrãnidi Babyloniæ? At ego qcquid eſt circũſtantiaꝝ, cõſuluerim pœnit⁹ contemnere, Apud xpianos, una eſt circũſtantia, q̃ eſt peccaſſe in fratrẽ. Nulla eñi pſõa fraternitati xpianæ cõparãda ẽ: nec aliqd aliud facit obſeruatio locoꝝ, tẽpoꝝ, dierũ, pſonaꝝ & ſi qua eſt alia inflatura ſuperſtitioſa: q̃ ut magnificet ea q̃ nihil ſunt in iniuriam eoꝝ, q̃ omnia ſunt, qua ſiqd graui⁹, aut maius eſſe poſſit fraternitatis xpianæ gloria. Ita affigũt nos locis, diebus & perſonis ut uileſcat fraterni nõis opinio. Et pro libertate captiuitatẽ ſeruamus nos: qbus oẽs dies, loci perſonæ, & quicquid externum eſt, æqualia ſunt. *

Deuotariorũ. hypocritaꝝ. ſupſtitiões ornãt.

Vna eſt ſecũdũ Mar. apud xpianos pctõrũ circũſtãtia D

Cõfutatio Primo.

Hiis uerbis, duo negare intendit Lutherus. Primo diuiſionem peccatorum. Ab uno, uidelicet, pctõ: poſſe deſcendere alia peccata. Contra quem ſe opponit Paulus, qui docet ex uno peccato per accidens, aliquando mala plurima ſequi: dum in epiſtola prima ad Timotheum, dicit ex queſtionibus inutilibus prouenire & oriri inuidiæ, cõtentiones, blaſphemiæ, ſuſpitiones, malæ: conflictatiões hominum mente corruptorum, & cetera. Et paulopoſt. de auaritia capitale uitium loquens ſubiungit. Nam qui uolunt diuites fieri incidunt in temptationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa & inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix oium maloꝝ ẽ cupiditas. &c. Per hoc oñdens q̃ ſicut radix præſtat fomẽtũ omnib⁹ ptib⁹ arboris. Sic diuitiæ oib⁹ peccatis.

1. Timo. 6.

Ibidem.

Auaritia oim radix malorum.

Secundo

A Secũdo negare itendit pctõꝝ circũſtãtias eſſe cõfitẽdas. Super quo notãdũ eſſe arbitror, circũſtantias eſſe i multiplici gñe. ¶ Quedã ſunt circũſtãtiæ actũ pcti i aliud gen⁹ pcti attrahẽtes: q̃les ſũt, quæ ſpãli ꝓhibitione ꝓhibentur. Sicut i furto circũſtantia loci cõſecrati, aut rei ſacræ. Hæc eñ trahit furtũ i ſacrilegiũ, qđ ſpãli ꝓhibitiõe ꝓhibitũ eſt. Vñ & dñs (ut hr̃ i Ioſue libro) punire uoluit totũ populũ iſrael pp furtũ, qđ fecerat Achaz fili⁹ Charmi, de anathemate. i. ꝓpter uſurpatioñe cõſecratorũ deo, quod erat ſacrilegiũ. In euãgelio quoq; habet̃ q̃tenus Chriſt⁹, emẽtes, & uẽdentes, eiecit de tẽplo. Ex quo manifeſte patet, ꝙ circũſtãtia loci cõſecrati & deo dicati, multũ aggrauat pctm̃. Nã ſi alio i loco q̃ i templo, uendidiſſent & emiſſẽt, non fuiſſet eis pctm̃. Luxuriæ quoq; circũſtãtia ẽ ꝙ pſona ſit cõiuga ta, uel cõſanguinea, uel affinis, uiolenter oppreſſa, aut rapta: ꝓpter quã luxuria alia & alia ſortit̃ noĩa: ut puta dr̃ Adulteriũ: de quo hr̃ i plurib⁹ locis ſacræ ſcripturæ. Inceſt⁹, de quo fit mẽtio i Leui. oppreſſio, Stuprum, de quo loqtur dñs i Leuit. Raptus. Mollicies de qua Apoſtolus mentionem facit i epiſtola. i. ad Corinthios. Et ſic de aliis quæ ſingularibus prohibitionibus prohibentur. Huius ergo primi generis circunſtantiæ, neceſſario ſunt confitendæ: qa illæ inducunt

Secundo. Circũſtantiæ pctõrũ i multiplici genere. Primæ. Ioſue. 7. Circũſtantia loci. Mat. 21. b. Circũſtantia pſonæ. Leuit. 18. Leuit. 21. 1. Cor. 6. b circũſtãtiæ iſtæ cõfitẽdæ.

B quaſi nouum mortale, pro quãto ſpeciali prohibitione ſunt prohibitæ. Oĩs eñ act⁹ ꝯ ꝓhibitionẽ uolũtarie cõmiſſus ẽ mortale. Si ergo cõtra unam prohibitionem tm̃: eſt ſimplex mortale. Si uero contra duas, eſt duplex uirtualiter. Et cum omnia mortalia ſint confitenda: neceſſe eſt circunſtantiam peccatum quaſi duplicantem, ſpecifice confiteri. Inter has, eſt circũſtantia diei feſti. Nam omnis peccãs in die feſto mortaliter: puta, qui furatur, duplex præceptum tranſgreditur. ſ. tertiũ, quia ſabbatum uiolat: & ſextum, in eo ꝙ furatur. & ita dupliciter peccat. Similiter frequentia, ſeu numerus commiſſorum peccatorum, neceſſario eſt confitendus: quia hic ſimpliciter ponit aliud peccatum: quia quotiens peccatum iteratur, totiens nouum peccatum committitur. Et ſi cõfitens numerum certum ignorat cõmiſſorum mortalium: ſaltem exprimat numerum, quem putat propinqorem frequẽtiæ pctõrũ, dicẽdo. De certo ignoro quoties hoc commiſerim peccatum: ſed credo, uel dubito cõmiſiſſe ſepties. plus uel minus ſcdm ꝙ dictat conſcientia.

Circũſtãtia diei feſti. Nũer⁹ peccatorũ cõfitendus.

Aliæ ſunt circunſtantiæ, q̃ nõ trahũt i aliã ſpeciẽ p noĩs mutationem: ſed tamen i eadẽ ſpecie aggrauãt ut eſt libido, & itenſio act⁹ peccati, præcedens deliberatio, motiuum ſeu tentatio inducens peccatũ. Cõditio pſonæ peccãtis, quoad ſtatũ, ætatẽ, prudentiam, qua

Scdæ circũſtantiæ.

litatẽ. Cõditio pſonæ ĩ qua peccat᷑: qa mai⁹ pctm̃ eſt (uerbi gr̃a) ma- C
ledicere pricipi populi, q̃ ſimplici terræ cultori: qa licet ſit ꝓhibitum
ex liuore maledicere cuilibet hoĩ: ſpãliter tñ pricipi, ut hr̃ ĩ exodo,
Exod. 22. ubi dicit dñs. Principẽ populi tui nõ maledices. Dãnũ quoq; p pctm̃
illatũ: ut ĩ furto ſi multũ ſubtractũ ẽ pauperi: uel ĩfirmo multas pro
les hñti. De his itaq; circũſtantiis nõ eſt ita certũ: qa aliqñ ſatis dubiũ
eſt, an grauẽt mortaliter. Et ideo cautũ ẽ, & ſatis tutũ, & utile (ſi poſ
ſibile ſit) illas cõfiteri: pſertim qñ multũ grauãt, aut ſunt occaſiões
ſequẽtiũ peccatorũ ĩ ſe, uel aliis. Quãdo aũt certũ eſt ꝙ nõ aggra-
uant mortaliter: nõ eſt neceſſarium eas confiteri.

Tertiæ circũſtãtiæ nõ ſunt confitendæ. Tertiæ ſũt ĩpertinẽtes, quæ neq; aggrauãt, neq; excuſant, ſeu
alleuiãt: ut ꝙ pctm̃ cõmiſſum ẽ feria ſecũda, uel tertia, dũ neutra eſt
feſtiua: aut ꝙ cõmiſſum ẽ ĩ cubili, uel cœllario, &c. Hæ circũſtantiæ
cõfitendæ nõ ſunt: qa cõfitẽs nõ debet hyſtoriã texere: ſed cũ dolore
& uerecũdia, ſe de ſuis pc̃tis accuſare. Et ſcd̃m hæc, itelligẽda eſt au
Auguſ. ctoritas bt̃i Augu. de uera & falſa pniã. c. xiiii. ubi enumeratis multis
pc̃torũ circũſtãtiis, infert. Oĩs hæc uarietas cõfitẽda eſt, & deflenda.
Sed diſcernẽdũ eſt, quæ ſint confitendæ de neceſſitate, & q̃ de cõgrui
tate. Nam ſimul aggregat utraſq;: quia loquitur de pœnitentiæ con
feſſionis perfectione: quæ tanto eſt perfectior, q̃to ſingula peccata D
aggrauantia clarius exprimuntur, & deflentur.

Quartæ circũſtãtiæ. Quartæ ſunt circũſtãtiæ alleuiãtes peccata: ut ignorantia, de-
liberatio, tẽtatiõis magnitudo, ĩfirmitas, timor, & hmõi. Siqdẽ gra
uius peccat, q ex certa malicia ſciẽs peccat, & ẽ dign⁹ maiori punitio
ne: q̃ q peccat ex ignorãtia, ĩfirmitate, uel timore: iuxta illud Chriſti
Luc. 12. f. Seru⁹ ſciẽs uoluntatẽ dñi ſui, & non faciens, plagis uapulabit mul-
tis. Circunſtantiæ autem iſtæ regulariter non ſunt confitendæ: quia
non eſt ibi locus ſe excuſandi, ſed accuſandi. Secus ſi confeſſor illas
requireret, ut melius poſſet iudicare. Vel ſi circunſtantia excuſaret
actum a mortali peccato: ut ignorantia inuincibilis, ſurreptio tol-
lens deliberationem. Tunc enim illæ eſſent cõfitendæ: ut cõfeſſor in
Propõ Lu. de abſolutione. telligere poſſit ſpeciẽ peccati: & in ſuo iudicio nõ errare.

¶ CIRCA ſacr̃alẽ cõfeſſionẽ, duæ Luthe. propõnes rema
nẽt cõfutãdæ: Quarũ primã ponit ubi ſupra dicẽs. Qui ſpõte cõfeſſ⁹
ſiue correpť⁹, ueniã petierit corã quouis fr̃e: nõ dubito a pc̃tis ſuis, il
Vni. parr. lũ eẽ abſolutũ. * ¶ Quã qdẽ ꝓpõnẽ dãnauit Vniuer. ſcholæ par
riſ. dicẽs. Hæc ꝓpõ inuẽs laycos tã uiros q̃ mulieres, ptãtẽ clauium
Probatio ꝓpõis Lut. hr̃e ẽ falſa: ſacris ordĩs, & pniæ cõtumelioſa, & heretica: cũ erro-
re cõueniẽs Valdẽſiũ, & Quintilianorũ. ¶ Fundamentũ ꝓpõnis
Lutheri

A Lutheri iſtud eſt. Mat. xviii. ſcribit. Quodcūq; ligaueritis ſup terrā, Mat. 18.
ligatū erit & ī cœlis. & qdcūq; ſolueritis ſup terrā, ſolutū erit & ī cœ
lis. Hoc (inqt) oībus & ſingulis xpianis dictū eſt. Vbi & iterū ī idē di-
cit. Rurſum dico uobis. Si duo ex uobis cōſenſerit ſup terrā de oī re Ibidem.
quācunq; petierint fiet illis a pr̄e meo, q eſt ī cœlis. At frater fratri
occulta ſua pādēs, & ueniā petēs, certe cū fratre ſup terrā cōſentit ī
ueritate, q̄ Xp̄s eſt. De quo adhuc clarius ibidē p̄dicta cōfirmās dicit. Ibidem.
Amē amen dico uobis. ubi fuerit duo, uel tres ī noīe meo cōgregati
ī medio eorū ſū. * ¶ His uerbis, cōcludere ītēdit Luth. oīb⁹ Chriſti Cōfutatio
fidelib⁹, cōceſſas eē Eccl'iæ claues: & p cōſequēs, ptātē habere ligādi
& ſoluēdi. Sed hoc deſtructo fūdamēto: ruit fundit⁹ & ipa ppō, q̄ ex
eo ſeqtur. Fundamētū aūt iſtud, deſtructū & iā ſuperi⁹ cōfutatū eſt, ī
tracta. de ſacrō ordīs: ubi rōnib⁹, & ſacræ ſcripturæ, ſanctorūq; pa- Propōnes
trū auctoritatib⁹ cōfutatæ ſunt ppōnes iſtæ Martini. Claues Eccl'iæ Luthe.
ſunt oīb⁹ cōes. Oēs xpiani ſunt ſacerdotes, eādē hn̄tes ptātem ī quo
cunq; uerbo & ſacrō. * Ergo & p̄fata propō, cōfutata eſt, & deſtru
cta. ¶ Præterea. ueritas debet rn̄dere figuræ. Sed ī lege ueteri, nul Ratio.
lus iudicabat mūdatus a lepra, nec recipiebat ī caſtra p alicui⁹ iudiciū
B quātūcunq; eſſet ſapiēs, niſi p iudiciū ſacerdotis. Ergo ur̄ pari rōne,
q null⁹ poſſit recōciliare pœnitētē Eccl'iæ niſi ſolus ſacerdos. Sed cō
feſſio ordīatur ad hoc. Ergo &c. ¶ Itē Aug. (& ponit de pnīa diſ. vi.) Auguſ.
ait. Qui uult cōfiteri pc̄tā ſua, ut iueniat grām: qrat ſacerdotē, ſciē-
tem ligare & ſoluere. Non dixit querat laycum: ſed ſacerdotē. Bea-
tus quoq; Ambr. lib. primo de pœnitentia. c. ſecundo. ſacerdotibus Ambro.
tm̄ aſſerit conceſſam eſſe poteſtatē ligandi, & ſoluendi: & ſic ad ip-
ſos tm̄ ptinere, abſolutionē dare de peccatis confeſſis. Ius (inqt) hoc
ſolis commiſſum eſt ſacerdotibus. Recte igitur Eccleſia utrūq; uēdi
cat, quæ ueros ſacerdotes habet. &c.

Sed p ſolutiōe uerborū Martini, & pbatiōis p uerba xpi: ē no- Rn̄ſio ad
tandū q de cōfeſſiōe pōt loq dupl'r. Vnomō put eſt op⁹ uirtutis dire pbationē
cte repugnās hypocriſi, ī quo quis ſeipſum accuſat, ne ali⁹ q̄ ſit ap- Martini.
pareat: uel ēt mala ſua aperit, ad inueſtigandum curationem. Et hoc Dupl'r po
modo, confeſſio cuilibet poteſt fieri, qui adiuuare poteſt inſtruendo teſt loq de
uel orando, de quo poteſt homo erubeſcere, & humiliari: & ille exē cōfeſſione
plo humiliationis meliorari: nō peccatorum cognitione deprauari. Quō con
Et ſic quis poteſt pc̄tm̄ ſuū cuilibet fratri Chriſtiano confiteri, ſiue feſſio pōt
clerico, ſiue layco. Et ille ſi ſit ī grā dei, orās pro fratre ſuo, poſſet ei fieri layco
mereri, ſeu impetrare remiſſionem peccatorum. Aliomodo ē loqui
de confeſſione, prout eſt op⁹ ſacrale, prout. ſ. ordinatur ad recōcilia Ali⁹ mod⁹

tionem, quæ fit p abſolutionẽ, & ligationẽ. Et qm̃ hæc ptãs collata C
eſt ſolis ſacerdotib⁹: ſicut probatũ eſt. Ideo hæc nulli, niſi ſolis ſacer
Propõ Lu. dotibus eſt facienda.

Altera propoſitio eſt hæc. Nullo mõ pſumat homo confiteri
Vniuerſi- pctã uenialia. * Vniuerſitas theolo. facul. parri. Hæc (inqt) diſ
tas parriſi. ſuaſio innuẽs pſumptionis eſſe cõfiteri pctã uenialia, eſt temera-
rii animi indicatiua: ab opere bono retractiua: & ideo pernicioſa.
Dico itaq; q licet de ratione ſui generis, Venialia confiteri non ſit
Author. neceſſarium: qa per ſe poſſunt ueniã conſequi: ut dicendo pater no-
Aug. ſter. Vnde Aug. in Enchiridion. De quotidianis (iquit) leuibuſq; pec
catis, ſine quib⁹, hæc uita mortalis non ducitur: quotidiana fidelium
oratio ſatiſfacit. Eorũ eſt em̃ dicere, pater noſter qui es in cœlis &c.
Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata. Hæc ille.
Tamen ea cõfiteri non niſi bonum eſt, & congruum, maxime uiris
perfectis: quia utile eſt multũ: & pœna illis debita minuitur ex uicla-
Quādo te- uium. In caſu tamen contingit, q homo teneatur ea confiteri ,ppter
net nõ cõ- dubiũ: ut qñ probabiliter dubitat, utrũ ſit mortale, uel ueniale. Ideo
fiteri uenia ſi non pœniteret ſicut de mortali, diſcrimini ſiue periculo ſe exponit.
le pctm̃. Et qui amat periculum (dicit ſcriptura) peribit in illo. Et ideo debet
Eccle. 3. confiteri, ſicut iacet i cõſcientia: & iudicio ſacerdotis relinquat, utrũ D
ſit ueniale, uel mortale. Hæc ſufficiãt qtũ ad ſacr̃alem confeſſionẽ.

De Abſolutione ſacramenti.

SECVNDO principaliter. Martinus Lutherus cõtradi-
Propõnes cit prædictæ diffinitioni de ſacramentali pnia, quo ad abſolutionem
Lut. circa- tres ponens cõcluſiones, ſeu ,ppoſitiones. Quarũ prima eſt hæc.
abſolõnẽ. Abſolutio eſt efficax, non quia fit, a quocunq; tandem fiat ſiue erret
Prima. ſiue nõ erret: ſed quia creditur. Secunda. Crede fortiter te eſſe ab
Scda ſolutũ: & abſolutus uere eris, quicquid ſit de tua contritione. Ter-
Tertia. tia. Eſto per impoſſibile q confeſſus non ſit contritus: aut q ſacerdos
nõ ſerio, ſed ioco abſoluat: ſi tamen credat ſe eſſe abſolutum, uerii
Deter. do- ſime eſt abſolutus. * Quas propoſitiones, Vniuerſitas ſcholæ
ctorũ parri parriſi. impias, & falſas, hiis uerbis iudicauit. Hæ tres propoſi-
ſieſiũ tiones ad ſenſum ſcriptoris, ſunt falſæ, impiæ, ignoranter, & dif-
formiter ad ſanã ſacræ ſcripturæ itelligentiã aſſertæ. Et in hoc q
dicitur a quocunq; tandem fiat, erret ſiue non erret. Et in eo q ſub
ditur, non ſerio, ſed ioco abſoluat, ſunt piarũ auriũ offenſiuæ: ſa
Cõfutatio cramẽti pniæ irriſoriæ: & cõciliorũ gñaliũ determinatiõib⁹ cõtrariæ.
primæ pro Quantũ ad primam propoſitionem: notandum eſt, partẽ illã
poſitionis. iam confutatam eſſe, qua dicit. A quocunq; tandem fiat. quaſi dicat,
ſiue

A Siue a laico, ſiue a clerico, ſiue a ſacerdote. Quia iam probatū eſt, ſolis ſacerdotibus:conceſſam eſſe ligandi, atq; ſoluendi, poteſtatem. Reliquam uero propoſitionis partem, credo ueram eſſe. Quoniam cum quis ſacerdoti ſua confeſſus eſt peccata (quorum iam a deo per contritionem preuiam, uel concomitantem, remiſſionem obtinuit) expectans abſolui a ſacerdote. ſ. oſtendi abſolutum: ſi firmiter credit, ſiue erret ſacerdos in intentione, uel abſolutionis forma, ſiue non erret: credo peccatorem eſſe abſolutum: Cum non teneatur pœnitens ſicut ydiota & ſimplex, ſiſcitari a ſacerdote ſi intentionem habuerit abſoluendi, uel formā ſeruauerit abſolutionis: nec etiam teneat̃ iterū cōfiteri: ſed ſufficit ei credere, & præſumere illum obſeruaſſe oīa ad huiuſmodi officium requiſita. Licet peccet ipſe ſacerdos. Ait em̄ Hierony. ſup Mat. Apud deū non ſentētia ſacerdotū: ſed reorum uita queritur. Ratio. Hieroni.

¶ Quantū uero ad ſcd̃am propoſitiōnē, qua prætendit ſine cōtritione, uerā & efficacē eſſe abſolutionē, dummō credat pœnitēs abſolui: falſum eſſe ſic demōſtrat̃. Cū em̄ ſine cōtritione nulla fiat remiſſio peccati mortalis: ſicut patet ex ſacra ſcriptura: quæ dicit. Niſi pniam egeritis, &c. qd̓ intelligit̃ de pnīa interiori. ſ. cotritione. Et B alibi. Qui ſanat contritos corde. Et alio in loco. Ad quē reſpiciā, niſi ad cōtritū ſpiritu? Sequit̃ q; neq; ſignū (qd̓ ē ipſa abſolutio) fieri pōt uerum, ſeu efficax: nec quātū ad oſtēſionē, nec quātū ad pœne remiſſionē: quia nō fit a deo remiſſio pœnæ manēte culpa. ¶ Hinc patet & tertiā propoſitionē falſam eſſe, quātū ad partē illā. Eſto per impoſſib. le q; cōfeſſus nō ſit contrit⁹: ſi tamē credat ſe eſſe abſolutum. Veriſſime eſt abſolut⁹. Nam per fidem informem ſine gratia, fieri nequit remiſſio culpæ, neq; pœnæ, ut iam dictum eſt. & per cōſequēs, nec abſolutio. Licet enim meretrix, uel concubinarius, aut uſurarius confiteatur, & credat abſolui: ſi tamē nō habeat a deo datam contritionem, quæ diſplicētiā habet peccati, & propoſitum nō amplius committendi, & etiam ſatiſfaciendi cum aderit facultas: nequaq̄ ſecū dum rei ueritatē, eſt abſolutus. Sicut Paulus in epiſtola ad Corin. dicit q; ſine charitate (quæ idem eſt realiter cū gratia) reliqua bona nihil proſunt. ſ. quo ad meritum uitæ æternæ. Cōfutatio ſcd̃æ ppoſitiōis Lu. Ratio. Mat. ps. 160. Eſa. ulti. Cōfutatio tertiæ ppoſitionis. 1. Cor. 13.

¶ Ex hiis omnib⁹, quæ de pnīa attulimus: quattuor elicio concluſiones. ¶ Prima eſt hæc. Neq; tanq̄ per cauſam efficientem principalem, neq; formalem, deletur mortale peccatum in ſuſcipiente per pœnitētiam. Prima pars probatur. quia ille principaliter remittit peccatum, qui gratiam creat, & infundit. Sed hoc eſt ſolius dei: Cōcluſiones qdā eliciuntur. Prima Probatio primæ ptis

Eſa. 45. ſicut in Eſaia ipſe teſtatur. Ego ſolus (inquit) deleo iniquitates & pec- C
Aug. cata populi. Et btūs Aug. cōtra Iulianū. Nemo tollit peccata niſi ſo-
Apoca. 3. lus deus, qui eſt agnus tollens peccata mundi. &c. Et in Apoca. Chri-
Probatio. ſtus aperit & nemo claudit: claudit & nemo aperit. Secunda pars pro-
ſcđe partis batur, quia peccatum deletur per gratiam animam informātem, &
formaliter ſanctificātem. Gratia autem realiter diſtinguitur a ſacra-
mento, ſicut ſignatum a ſigno. ¶ Confirmat cōcluſionem dictum
illud. de peni. diſtinc. 1. c. omnis. Non ergo in confeſſione peccatum
remittitur, quod iam remiſſum eſſe probatur. Fit itaq; confeſſio ad
Geñ. 17. oſtenſionem pœnitētiæ: nō ad impetrationem ueniæ. Et ſicut circun-
ciſio data eſt Abrahæ in ſignū iuſtitiæ, non in cauſam iuſtifi. ationis.
Sic confeſſio ſacerdoti offertur in ſignum ueniæ acceptæ, non in cau-
Oñdit ſi- ſam remiſſionis accipiendæ. hæc ibi.
ne oris ¶ Si namq; (ut aliqui aſtruere uolunt ſophiſtæ) peccatum mor-
actuali con tale remitti nequeat ſine actuali oris confeſſione, hoc neceſſario ſe-
feſſione, quitur. ꝙ quotienſcunq; quis peccat mortaliter, ſi illius indulgentiā
peccata re peccati, habere uoluerit: neceſſe habet ſtatim illud cōfiteri. Hoc aūt
mitti. onus, eſſet quodāmodo importabile: cum millis (ut ſic dixerim) in D
anno peccent aliqui mortaliter. Et quomodo ſemel tm̄ in anno man-
dauit Eccleſia cuilibet fideli adulto rōne utenti, confiteri pctā ſacer-
doti? Si (exēpli gratia) qs poſt paſcha ſtatim cōmittat mortale pctm̄,
cuius remiſſionem ſine oris confeſſione nequeat cōſequi: intendit ne
Eccleſia illum p totū annū manere i ſtatu dānationis? Certe nō. Ope-
reprecium eſt igitur fateri, & dicere (ſi. ut etiam diuerſis probare
poſſem ſcripturis, ſeu auctoritatibus, ac exemplis) quia uotum pro
ope reputat, cū deeſt facultas. Vnde uotū cōfeſſionis reputatˀ p ope
cum deeſt cōmoditas. & uoluntas facit opus remunerabile: non opus
uoluntatem: ꝙ ſine actuali oris confeſſione, & pœnæ exterioris ſolu-
tione, peccata delentur per contritionem, & cordis confeſſionem,
Augu. ac humilitatem: dummodo propoſitum ſit, ſeu uotum cōfitendi ore
& ſatiſfaciēdi ope, cū aderit facultas. Vnde Aug. ſup ps. Quia deus
cor qrit, cor inſpicit, ibi teſtis eſt, iudex, approbator, adiutor, coro-
nator: ſufficit ut ei offeras uoluntatē. Sed cum potes, ore cōfitere ad
Rñſio ad ſalutem. Cum autem non potes, corde crede ad iuſtitiam, corde lau-
auctorita- das, corde benedicis, corde in ara cōſciētiæ uictimas ſacras imponis.
tes dicētes Et ſic ſcripturæ, & ſanctorū patrū dicta, quæ uidentur innuere
ſine oris cō nullam fieri remiſſionem pcti abſq; cōfeſſione, & ſatiſfactiōe, refe-
feſſiōe pcti renda ſunt ad confeſſionē cordis (qua quis recognoſcit pctā ſua, & ſe
nō dimitti, deo peccaſſe humiliter cōfitetur. & loco, & tpe debito & cōgruo etiā
ſacerdoti

A ſacerdoti ꝓponit cõfiteri) & ad īteriorē ſatiſfactionē, ſeu pœnã. Vel ſi de exteriori cõfeſſiõe, ac ſatiſfactione ītelligi oportet: tunc ad con cõtēnētes, & negligentes referuntur. Sicut eſt illud Chriſoſtomi ho mel. xxxi. In ep̄lam ad hebreos, circa mediũ, dicētis. Pctm̄ confeſſiõe minuitur. confeſſione uero cõtēpta, pergit in peius. Et illud Aug. in libro de pn̄ia, dicētis. Agite pn̄iam, qualis agit̃ in Eccleſia. Nemo di cat ſibi. occulte ago, apud deum ago. nouit deus q mihi ignoſcit, qa in corde ago. Ergo ſine cauſa claues datæ ſunt? Fruſtramus uerbũ xp̄i &c. Nõnulli eñ in uita, ꝓctã cõfiteri negligũt, uł erubeſcũt. & iõ non merentur iuſtificari. Sicut enim precepta eſt nobis interior pn̄ia: Ita oris cõfeſſio, & exterior ſatiſfactio, ſi aſſit facultas. Vñ nec uere pœ-nitēs eſt, qui confeſſionis uotum non habet. Et ſicut peccati remiſſio munus eſt dei: ita pn̄ia, & cõfeſſio per quã pctm̄ delet̃ur, nõ põt eſſe niſi a deo: ut Aug. ait ſup p̄s. l. Iam (inquit) donũ ſpirituſſancti habet qui confitetur: & pœnitet: qa nõ põt eſſe confeſſio pcti, & cõpũctio in homine ex ſeipſo. Cũ eñ iraſcit̃ ſibi qſq; & diſplicet, ſine dono ſpũſ ſancti nõe. hæc ille. Oportet ergo pœnitētē cõfiteri ſi tp̄s habeat & cõmoditatē. & tñ añq̃ ſit confeſſio in ore, ſi uotũ ſit in corde, ꝑſtat̃ ei remiſſio: ¶ Scd̄a cõcluſio. Sacrm̄ pn̄iæ acceptũ, ut īcludit partes

B ſuas ī actu & uoto, liberat confitentem nõ fictum a mortali peccato. patet: qa ſic accipiēdo, includit cõtritionē in actu, quæ qa ſemper for mata eſt gratia, nullũ pctm̄ mortale ſecum patitur. Et quia in contri tione ſemper uotũ ſacramenti includitur, quia ſine uoto ſuſcipiendi ſacramentum pœnitentiæ, diſplicētia pcti nõ dr̄ cõtritio. Et ſic pn̄iæ ſacramentum anteq̃ miniſtret̃ actu, in ipſa cõtritiõe pctõrũ remiſſio nem operat̃: prout. ſ. eſt ī ꝓpoſito. ¶ Tertia concluſio. Sacrm̄ pn̄iæ proprie acceptũ, nunq̃ confert primã gratiã iſtrumentaliter ſine cõ-tritione. Probatur. quia ſine cõtritione (ut iam probatum eſt) pecca-tum nõ dimittitur. Ergo nec ſine ea prima gratia cõfertur. Cũ ergo precedit cõtritio ſacramentũ pn̄iæ tp̄e, prima gratia nõ cõfert̃ p ſa-cramentum quia iam collata eſt per contritionem. Si uero cõtritio ſi mul cum ſacramenti miniſtratione habetur: tunc prima gratia, ui-gore utriuſq;, cõtritiõis. ſ. & ſacrı̄ cõfert̃. ¶ Quarta cõcluſio. Sacra mentum pn̄iæ, eſt certum ſignum q̃tum in ſe eſt, remiſſionis culpæ: & quandoq; totalis, & quandoq; partialis pœnæ. Primum patet: quia quicũq; ſuſcipit non ficte, habet contritionem præuiã, aut cõcomitã tem, per quam conſequitur pctõrũ remiſſionē. Et ideo ſacramentũ, uerũ & certũ ſignũ eſt inexiſtētis gratiæ, partim per cõtritionē, ꝑtim per ſacramentum ſaltē p uotum ſacrı̄ a deo infuſæ: & per cõſequens

Chryſo.
Aug.
Aug.
Secunda cõcluſio.
Probatio.
Tertia con cluſio.
Probatio.
Quarta concluſio.
Probatio primæ ptis

Probatio ſcdæ ptis. remiſſionis culpæ. Secunda pars probata eſt alio in libello de poteſtate papæ. q sacerdos ut arbiter uirtute clauium, aliquid pœnæ remittit. pœnæ. ſ. temporalis ſatiſfactoriæ: qa pœna æterna, quæ ſemper annexa eſt mortali culpæ, a deo per contritionem remittẽte culpam, remiſſa eſt, & in temporalem commutata. C

De ſatiſfactione.

Agit d tertia pte pœnitẽtiæ ui delicet, de ſatiſfactiõe. PRO quo notandũ (ut nũc aliquid de tertia parte pœnitẽtiæ tractem) q cum peccator peccat mortaliter, ſe ad pœnam æternam obligat: quia hæc uia uniuerſaliter præfixa eſt a diuina lege, ordinandi, ſcilicet, peccatum per pœnam, tanq per proprium ſibi correſpondens: iuxta illud ſcripturæ eloquium Secundũ menſuram de Deut. 25. licti, erit & plagarum modus. Et cum culpa mortalis ratione obiecti Ezech. 18. offenſi, ſit infinita: ei debetur pœna infinita, & æterna. Quare dixit dominus per Ezechielem. Anima quæ peccauerit, ipſa morieť. morte, ſcilicet, æterna, & ſpirituali. Cum autem diuina miſericordia uiuificat, omnem remittit culpam, & reatum pœnæ æternæ, quod inſeparabiliter adhæret culpæ. Sed quia miſericordia non poteſt piudi Auguſ. care iuſticiæ, cuius eſt mala punire. Vnde Augu. ſuper illud ps. lviii. ps. 58. Nõ miſerearis oib qui operantur iniquitatem, &c. Omnino (inqt) D nullũ pctũ remanet i punitum. nulla pctã ipunita deus relinqt. Iniqtas enim parua magnitudie, ſic puniri neceſſe eſt, aut ab ipſo hoĩe pœnitente, aut a deo uindicante. Ideo ſic ſoluit a culpa & pœna: ut remaneat obligatus ad aliquã pœnã tpalem. Sed qm pctõr ipſum offẽderat, & Eccliam damnificauerat: cõmiſit deus iudiciariã ptãtem ſuper pctõres rectorib Eccleſiæ: & i eos cõpromiſit tanq i arbitros: ut ſic inoteſcat uolũtas dei pœnitẽtibus p ſacerdotes. & p illos imponatur pœna pctõrib, & dño ſa Pœna ſatiſfactoria uolũtaria eẽ, pb atur. tiſfaciãt principaliter: & Eccliæ per cõſequẽs. Vnde ſatiſfactio proprie ſit ipi deo, tñ per eccliam & i eccleſia. Illa aũt pœna debet eſſe uolũtaria. quia niſi ſit uolũtaria, nequaq ſatiſfacit, p pctõ. Quod patet. Quia licet oĩs culpa ordineť p pœnã: nõ tñ oĩs culpa deleť p pœ Auguſ. nam. ut patet de pœna dãnatorũ: & de illa pœna, q ſtatim ſequiť culpã: iuxta illud Aug. lib. v. cõfeſſionũ. Iuſiſti dñe, & ita ẽ: ut pœna ſit ſibi qſq iordinat anim. Et cum alia non poſſit aſſignari differentia iter pœnã ſatiſfactoriã pro pctõ, & pœnã nõ ſatiſfactoriã: niſi q illa eſt uolũtaria, & iſta iuoluntaria. Sequitur igitur neceſſario, q ſi pœna ſiue a ſacerdote impoſita, uel ab ipſo aſſumpta, quam uoluntarie in ſe exercet uere pœnitens p delicto, ſit ſatiſfactiua pœnæ (ad quã obligauit eum dñs) temporalis: uoluntaria eſt.

Obiectio. Si qs autẽ ſciſcitaretur. Quomõ pœna eſſe põt uolũtaria, cum

ſcdm

ſcd̃m Aug. lib. xiiii. de ciui. dei. c. xv. pœna ſit diſſenſio aĩæ cũ aliis re Aug.
A bus, q̃ nobis nolẽtib⁹ accidũt. Immo qď eſt uolũtariũ ẽ delectabile: & Solutio.
per cõſequẽs, nõ pœnale. Rñdet᷑ ꝙ pœna dr̃ qďcũq; ĩcommodũ, uel Pœna eſt
afflictiuũ, ſeu diſcõueniẽs. Et ẽ triplex: corpalis exterior, uel ſenſiti/ triplex.
ua interior, q̃ ꝓprie dr̃ dolor ſcd̃m Aug. ubi ſupra. Vel ptis ĩtellecti/ Auguſ.
uæ ſeu mentis iterior, q̃ proprie triſtitia dr̃: ut ibidẽ diffinit Aug. Pœ
na autem quadrupliciter pot̃ eſſe uolũtaria. Vel patiẽter paſſa: puta Pœna qua
quia patiẽter tollerat᷑ ſine remurmuratione. Vel ſcďomodo, qa acce drupl̃r eſt
pta: ut medicina acris, & afflictiua. Tertiomodo, ut cauſata a uolũta/ uoluntaria
te tanq̃ a cã ꝓpinqua partiali, nõ tñ intẽdẽte effectũ. Quarto, ut cau
ſata uoluntate tanq̃ a cauſa remota principali effectũ intendente.

¶ Neceſſariã aũt ultra ĩnouationẽ uitæ, hoc ẽ, cõtritionẽ, & Exterior
interiorẽ pœnã: exteriorẽ pro pctis (ſi adeſt facultas) ſatiſfactionẽ: ſatiſfactio
faciliſſime e diuinis probam⁹ ſcripturis, ſctõrumq; patrũ teſtimoniis. ꝓbatur ne
Clamat eñ ſcriptura: ut hõ ſe in bõis exerceat opib⁹. Propter qď ait ceſſaria.
Saluatoris ꝓcurſor. Facite dignos fructus pnĩæ. Vñ & Aplus ad Ti Luc. 3. b.
tum ſcribẽs, hoc idem qď Ioannes, prædicat dicẽs. Diſcãt aũt ueſtri Titũ. 3. d.
bonis operibus præeſſe: ut nõ ſint infructuoſi. Et Petrus ouiũ Xpi pa 2. Pet. 1.
ſtor in ſua canonica. Fratres (inquit) magis ſatagite: ut p bona opera Gregorius
B certam ueſtrã uocationẽ, & electionẽ faciatis. Beatus quoq; papa Gre Luce. 12. d.
gorius in homel. ſup Lucã tractans illud. Sint lumbi ueſtri præcincti
& lucernæ ardẽtes in manibus ueſtris, &c. oñdit parũ eſſe deo gratũ
cauere a malo, niſi ſe exerceat hõ ĩ bonis opib⁹. Lũbos eñ (inquit)
præcingimus, cũ carnis luxuriã p cõtinẽtiã coartamus. Sed qa min⁹
eſt mala non agere, niſi etiã quiſq; ſtudeat & bonis opibus inſudare:
protinus addit᷑. Et lucernæ ardẽtes in manib⁹ ueſtris. Lucernas qppe
ardentes in manib⁹ tenemus, cũ p bona opa ꝓximis noſtris, lucis exẽ
pla mõſtramus. De qbus profecto operib⁹, dñs dixit. Luceat lux uřa Mat. 5. b.
coram hominibus: ut uideant ueſtra bona opera, & glorificent pa/
trem ueſtrum qui in cœlis eſt. Duo autem ſunt quæ iubentur: & lum
bos reſtringere, & lucernas tenere: ut & mũdicia ſit caſtitatis in cor
pore: & lumen ueritatis in operatione. Redẽptori etenĩ noſtro, unũ
ſine altero placere nequaq̃ põt. Si aũt is q bona agit, adhuc luxuriæ
inquinamenta non deſerit: aut qui caſtitate præeminet, necdum ſe
per bona opera exercet: Nec caſtitas ergo magna eſt ſine bono ope/
re: nec bonum opus aliquid eſt ſine caſtitate: Et iterũ in paſtorali idẽ Idẽ Greg.
ait. Nequaq̃ ſatiſfacim⁹ ſi ab iniqtate ceſſamus: niſi uoluptates quo/
q;, quas dileximus, econtrario oppoſitis lamentis inſequamur.
Hinc & beatus Ioannes Chryſoſtomus ſuper Mat. Qualis preceſſit Chryſo.

offenſio: talis debet ſeq́ ſatiſfactio. Cui ſñiæ ſuffragat̃ illud Hiero. C
Hierony. in quadã ep̃la. Grãdi plagæ, alta & prolixa eſt opus medicina. Grãde
Idem ſcœlus, grandem habeat ſatiſfactionẽ. Et ſuper Leuiticũ, idem ait.
Pro qualitate uulneris pctõrũ, qualitas offeratur bonorũ operum.
Concludit Hiis uerbis, clare patet non ſufficere hoĩ facultatẽ habenti, reſtringere ſe a uitiis, ſi per bona opa etiã de pctĩs deo ſatiſfacere nõ ſtudet. Hinc etiã patet, uerba illa Lutherii, falſa eſſe, q̃bus in libro ſuo babylonico, quaſi in calce tractatus de pnĩa. negare uidetur ſatiſfactionem per opera exteriora, inquiens. Quæ monſtra tibi debem⁹ Romana ſedes, & tuis homicidiis, legibus & ritibus: quibus mundum totum eo perdidiſti: ut arbitretur ſeſe poſſe deo per opera pro pctĩs ſatiſfacere: cui ſola fide cordis contriti ſatiſfit: quã tu tumultibus non ſolũ taceri facis: ſed opprimis: tñ ut habeat ſanguiſuga inſatiabilis, quibus dicas. affer affer, & pctã uẽdas. &c. *

Verba falſa Martini qb⁹ negat exteriorẽ ſatiſfactionem.

Opa exteriora ſatiſfactoria tria ſunt. Opera aũt exteriora, & præcipua: p quæ contingit de pctĩs deo ſatiſfacere: cõmuniter tria aſſignant̃: uidelicet, oratio, ieiuniũ, & elemoſyna. quæ quidẽ Angelus dñi, Tobiæ cõmẽdauit dicens. Bona eſt oratio, cũ ieiunio, & elemoſyna: magiſq́ theſauros auri recondere: D
Tobiæ. 12. quoniam elemoſyna a morte liberat: & ipa eſt quæ purgat pctã: & facit inuenire uitam æternam. Et (ut prius ſermo ſit de elemoſyna)
De Elemoſina. Daniel propheta Regi babyloni Nabuchodonoſor, quem querebat conuertere, & p peccatis ſuis deũ ſibi ppitiũ facere, dixiſſe legitur.
Daniel. 4. Pctã tua elemoſynis redime. Et Eccleſiaſticus ppulchre oſtẽdẽs hominem prius debere a malo recedere: ac inde p pctĩs p bona opa ſatiſfacere, inquit. Sapiẽs cor & itelligibile, abſtinebit ſe a pctĩs. Et ſe-
Ecclesi. 3. quitur. Et in operib⁹ iuſtitiæ ſucceſſus habebit. Ignẽ ardentem extinguit aqua, & elemoſyna reſiſtit peccatis: & dñs pſpector eius ẽ, qui
Ecclesi. 29. dat gratiã. Et alio in loco idẽ ait. Cõclude elemoſinã in ſinu pauperis & hæc pro te exorabit ab oĩ malo. Elemoſina uiri quaſi facculus cum ipſo, gratiã hominis quaſi pupillã conſeruabit, & poſtea reſurget: &
Luc. 11. retribuet illis unicuiq́ in caput illorũ. Item Saluator noſter. Quod ſupereſt (inquit) date elemoſynã: & ecce omnia munda ſunt uobis.
Luc. 12 Et alibi. Vẽdite q̃ poſſidetis, & date elemoſynã. Zacheus eñi princeps
Luc. 19. b. publicanorũ, q dixit ad Ieſum. Ecce dimidiũ bonorũ meorũ dñe do pauperib⁹: &c. de ſatiſfactiõe a xp̃o cõmendatus. eſt quia hodie ſalus
Ciprianus domui huic facta eſt &c. Hinc & btũs Cyprian⁹ (& ponit̃ de peni. diſt. i. c. miror.) Miror aũt (inquit) quoſdã obſtinatos eſſe: ut dandã nõ pu-
Apoc. 2. b. tent lapſis pœnitentiam: aut pœnitentibus exiſtiment ueniam denegandã: cũ ſcriptũ ſit. Vñ cecideris memento: & age pniam, & priora

opera

A opera fac. Quod utiq; ei dr̄, quē conſtat cecidiſſe: & quem dn̄s horta tur per opa rurſus exurgere: quia ſcriptū eſt. Elemoſyna ab oī pctō, & a morte liberat. Non utiq; ab illa morte liberat, quā ſemel Chriſti ſanguis extinxit, & aqua nos ſalutaris baptiſmi, & redēptoris noſtri gratia liberauit: ſed ab ea, q̄ p delicta poſtmodū ſerpit, hæc ille. Tobie.12.

¶ Hæc de elemoſyna dicta, ſatis ſufficiāt. Nunc breuiter de ieiu nio uidendum eſt. Quod itaq; ſit opus ſatiſfactoriū: Patet ex illo qd̄ ait dn̄s. Hoc gen⁹ demonioꝝ nō eiicit: niſi in oratione & ieiunio. Et in tertio libro Regū de Achab homicida dr̄, q̄ ſacco & ieiunio, iram dei & ultionem placauit. Idē fecerūt & Niniuitæ. Nam ueſtiri ſaccis a maiore uſq; ad minorē, & ieiunātes: furorē dn̄i euaſerūt. Vn̄ ibidem dicit̄. Et uidit deus opa eoꝝ: qa cōuerſi ſunt de uia ſua mala, & miſer tus eſt deus ſup malitiā, quam locut⁹ fuerat: ut faceret eis & nō fecit. Dehinc hoc p pulchre oñdit ipſe dn̄s & p Iohelē ,pphetā. Cōuertimi ni ad me (inquit) ieiunio, & in fletu. Et dauid dicebat. Humiliabam in ieiunio animam meam. Probat ieiuniū deo ,p pctīs eē ſatiſfactorium. Mat.17. 3.Reg.21. Ionæ.3. Iohel.2. Pſal.

Orōnē quoq; dicim⁹ ſatiſfacere ,p pctīs, ſi fiat ī charitate. Vn̄ Aug. i lib. de orōne dn̄ica, inqt. Neceſſaria ē nobis quotidiana orō: ut q quotidie delinqm⁹, aſſidua orōnis ſatiſfactione, purgemur. Et. b. Cypriā. i lib. etiā de orōne dn̄ica. Qui facit (inqt) nos uiuere, docuit B & orare: ut dū orōne, quā fili⁹ docuit, apud patrē loqmur, facilius au diamur, & agnoſcat pr̄ filii ſui uerba cū præcē facim⁹ ,p pctīs noſtris: qn̄ pctōres ,p delictis nr̄is petim⁹, aduocati nr̄i uerba promam⁹. hæc ille. Per parabolā quoq; īſinuauit dn̄s ſatiſfactionē fieri p orōnē, in quiens. Aſſimilatū eſt regnū cœlorū hoī regi, q uoluit rationē pone re cū ſeruis ſuis. & cū cœpiſſet rōnem ponere, oblat⁹ eſt ei unus, qui debebat ei decē millia talēta. Cū aūt nō haberet unde redderet, iuſſit eum dn̄s uenūdari, & uxorē ei⁹, filios, & oīa quæ habebat reddi. Pro cidens aūt ſeruus ille rogabat eū dicēs. Patientiam habe in me, & oīa reddam tibi. Miſertus eſt autem dominus ſerui illius, dimiſit eū, & debitum dimiſit ei. Ecce ergo q oratione ſeruus ille, qui denotabat peccatorem pœnitentē, remiſſionē debiti. ſ. pctōrum, a dn̄o conſeq meruit. quia ſi nō oraſſet, remiſſionē cōſequutus non fuiſſet. Quare dominus paulopoſt ſubiungit. Omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me. Vnde ait Augu. ſuper predicta uerba. Narrauit domin⁹ ſimilitudinē terribilem: qa ſimile eſt regnū cœlorū homini patrifa milias, q poſuit rōnem cū ſeruis ſuis: in quibus inuenit debitorē decē millium talentorū. Et cum iuſſiſſet, ut oīa quæ habebat, & oīs ei⁹ fa milia & ipſe uenderent̄, & dn̄s ſolueretur: aduolut⁹ genibus dn̄i ſui Oñdit orō nē eſſe ſa tiſfactoriā. Augu. Cyprian⁹. Parabola Saluatoris Mat.18.c.d Ibidem. Aug.

rogabat eum dilationem, meruit remiſſionē. Hæc ille. Patet ergo orationem plurimum eſſe pro debitis pctōrum ſatiſfactoriam. C

Ofo tripl'r ſumitur. Sed aduertendū ē, ofonē poſſe capi tripl'r. ſ. ꝑprie, cōmuniter, & cōmūiſſime. Similiter & ieiuniū, ac elemoſynā. Proprie ofo ē aſcē ofo qd ſit. ſus ad deū ad aliqd deguſtādū, uel i petrādū, u'l exoluēdū. Cōiter ofo dr̄ ſcd'm q̧ cōphendit omnē actū cōtēplatiue ad deū relatū. Cōiſſime ſcd'm q̧ cōprehēdit omnē bonū actū: ſcd'm qd dr̄. Nō ceſſat orare, q nō ceſſat bn̄facere. Similiter, ieiuniū dr̄ ꝑprie afflictio carnis ſecū Ieiuniū tri pl'r dicit. dū guſtū. Cōiter, o: s carnis afflictio, q̄ cōſiſtit i uigiliis, & flagellis, & abſtinētiis, ac ieiuniis ꝑprie dictis. Cōiſſime dr̄ ieiuniū abſtinētia ab Eſa. 58. oī mortali. Eſa. Hoc eſt ieiuniū qd̄ elegi, diſſolue &c. Elemoſyna Elemoſyna capitur triplicitet. quoq; tripl'r dr̄. Pꝓprie dr̄ op⁹ pietatis i penſum ꝓximo ad releuādā indigētiā corporalē. Cōiter oē opus pietatis ꝓximo īpēſū, ſiue ſpūale, ſiue corporale. Cōmuniſſime, dr̄ oē opus miæ ſiue ꝓximo ſiue ſi Auguſ. bi īpenſum. Secūdū qd, Aug. dicit, q̧ elemoſyna hoīs debet īcipere Eccle. 30. a ſemetipſo: iuxta illud Eccle. Miſerere aīæ tuæ placens deo. Hæc Sufficiētia ptiū ſatiſfactionis. ergo tria, ꝓut ptes ſatiſfactiōis: dicunt̄ nō cōiſſime, nō ꝑprie, ſed cōmuniter. Et tunc ſic patet eo℞ diſtinctio, & ſufficiētia. Pōt eñ accipi ſufficiētia ſcd'm appropriationē, & ꝓprietatē. Scd'm appropriationē 1. Ioan. 2. b quia cū triplex ſit radix pcti (ut ī Ioannis hr̄ canonica) Aut cōcupiſcētia carnis: & cōtra hāc ē ieiuniū. Aut cōcupiſcētia oculorū: & cōtra hāc D eſt elemoſyna. Aut ſuperbia uitæ: Et cōtra hāc ē ofo. Hoc dico ſcd'm appropriationē: qa unūquodq; horū ualet cōtra oēs. Appropriate tñ Sufficiētia per ꝓprietatē. magis opponunt: ſicut dictū eſt. Et ex hoc patet numer⁹, & ſufficientia. Per proprietatē uero ſic. Op⁹ pœnale, aut ordinat nos ad deum & ſic ē ofo. Aut ad nos, & ſic eſt ieiunium, quod macerat carnem noſtram. Aut ad proximum. & ſic eſt elemoſyna. Vnde patet ſufficien Titum. 3 tia ſcd'm illud Apoſtoli. Sobrie, iuſte, & pie uiuamus. &c. Aliter pōt Alia ſufficientia. accipi ſcd'm recōciliationē. qa p ofonē deo recōciliamur. Hinc Aug. ait ſup ps. 42. & i ſer. dñi de mōte). Si uis ofonem tuā uolare ad cœ Auguſ. lū, fac ei duas alas. ſ. ieiuniū & elemoſynā. Vñ & in Tobia ſcribitur Tobiæ. 12. Bona eſt oratio cum ieiunio, & elemoſyna.

HINC ex omnib⁹, q̄ de ſatiſfactiōe attulimus: manifeſte ꝓpō. i. Lu. circa ſatiſfactionē. apparet Lutherii propoſitiones circa ipſius ſatiſfactiōis materiam, falſas eſſe, & erroneas: quarum prima eſt hæc. Peccata deus & ſemper & gratis remittit, atq; cōdonat, nihil a nobis inuicem requirens: q̄ ut i poſterū bene uiuamus. * Vnde Vniuerſitas parriſ. Hæc Vni. par. ꝓpō eſt (inqt) a ſnīa ſctōrum doctorū aliena: fideleſ uana, & ſtulta cōfidētia, a debita ſatiſfactione pro peccatis retrahēs, & heretica.

Licet

A ¶ Licet enim de⁹ peccata quo ad culpam gratis ſemper remittat: nõ tamen quo ad pœnam peccatis debitam. Superius enim optime probatum eſſe arbitror, deum a nobis (ſi adſit facultas) requirere ꝓ peccatis ſatiſfactionem. Quare, ne contingat idem ſepius replicari: nil amplius ſcribam ſuper hac propoſitione. — Cõfutatio

Secunda eſt hæc. Sententia eſt Apoſtoli: pœnam & culpam ſimul finiri. Tertia. De induſtria damnat propheta ſententiam probantium ſatiſfactionem, dicens. Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium, dediſſem: holocauſtis nõ delectaberis. Quarta. Irridet Micheas propheta eos, qui per opera ſatiſfacere uolunt. * ¶ Super quibus propoſitionibus dicit Theologica facultas parriſieñ. Prima harum propoſitionum eſt in Paulum. Secunda in prophetam. Tertia in Micheam contumelioſa. & omnes falſæ, impiæ, & in ſpiritũ ſanctum blaſphemæ. — Secunda. Tertia. ps.50. Quarta. Vni. Par.

¶ Quãtum ergo ad primam illarum propoſitionum dico: ꝙ ſi acciperetur ibi pœna pro pœna æterna: uel pro pœna, quam patitur anima exiſtens ĩ peccato: iuxta illud Aug. Iuſiſti domie, & ita eſt, ut pœna ſit ſibi quiſq; inordinatus animus. & illud Saluatoris. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, &c. ſic uera eſſet propoſitio. Nam
B deus remittendo culpam, ſimul remittit & pœnam æternam, cõmutando eam in temporalem. Itaq̃ animã triſtem, ſua gr̃a & cõſolat̃ & liberat a ſeruitute diaboli, ac p̃cti. Si uero accipiat̃ ibi pœna, pro pœna tp̃ali p̃ctõ debita. Sic propõ falſiſſima ex p̃dictis eẽ cõprobat̃: qm̃ dei miſericordia præiudicare non debet diuinæ iuſticiæ: cui⁹ ẽ p̃ctã punire. Vñ Anſelm⁹ ĩ lib. cur de⁹ & hõ. c. xii. Liberior ẽ iiuſticia, ſi ſola miſericordia dimittitur: q̃ iuſt cia. Et iterũ ibidẽ. Si peccatũ nõ punit̃ inordinatum dimittitur. &c. Tollamus nunc de rerũ natura purgatorium, necnon & omnem ſatiſfactionem: ſi omnis pœna finitur cũ culpa. Fruſtramus euangelium, q̃d dicit. fructus dignos pniæ facite, & oĩm prophetarũ, Ap̃lorum, ſc̃tõrũq; patrum dicta poſtponamus. Quid ergo? Inſanit ne Lutherus, tot ſeminans zizania? — Cõfutatio ſcdæ ꝓpõnis Lthe. Iohan.8. Anſelm⁹. Idem. Luc.3.b.

Quantum ad ſecundam propoſitionem, quæ eſt tertia ĩ ordine: dico illam ignoranter ſcriptam eſſe, & aſſertam: quia propheta, licet damnet ſententiam probantium ſatiſfactionem poſſe fieri ab homine exiſtenti in peccato mortali: non tamen negat ſatiſfactionẽ de peccatis, deo poſſe fieri, eiq; gratam eſſe, poſt contritionem. Vnde circa hoc, quod dicit. Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium dediſſem: utiq; holocauſtis nõ delectaberis. ſciendum eſt ꝙ ſacrificia ueteris legis, non erant deo accepta de ſe: ſed ſolum ex fide & deuotione offe — Cõfutatio tertiæ propõnis Lu. ps.50.

Gene. 4. rentium. Propter quod in Geneſi prius dicit. Reſpexit deus ad Abel C
Deinde ſequitur. & ad munera eius, &c. Quia non reſpexit ad mune
ra niſi propter bonitatem offerentis. Et ideo Dauid ante remiſſionē
peccati, non erat in ſtatu offerendi: ita ꝙ ſuæ oblationes eſſent deo
acceptæ. Remiſſio enim peccati accipitur ex contritione ſufficienti.
ps. 50. Ideo ſubditur. Sacrificium deo ſpiritus contribulatus, &c. quia ſacri
ficia deo oblata non erant accepta, niſi præcedente contritione debi
Quare neqt fieri ſatiſfactio d pctis ab exiſtēti i pctō mortali. ta. ¶ Ratio eſt hæc. Nam dum homo eſt in odio dei, anima non eſt
deo grata: & per conſequens, nec eius opera, ſeu ſatiſfactio. Prius
enim acceptat animam, & uoluntatem bonam per cōtritionem, quæ
eſt uerum ſacrificium ſcd'm Aug. libro. x. de ciuitate dei. c. v. Deinde
acceptat oblationes, & ſacrificia, & alia q̄cunqꝫ bona opera ipſam cō
tritionem ſequentia. Vnde deus non ſemper exigit effectum: ſed q̄
Auguſ. rit ſemper affectum & uotum, ac bonum propoſitum de corde bo
no, & conſcientia pura. Ideo ait Dauid i perſona cuiuſlibet pœniten
tis. O domine ſi uoluiſſes ſacrificium, ideſt, ſi acceptaſſes, ego dediſ
ſem tibi ſacrificium de bonis exterioribus: ſed utiqꝫ ſcio ſupple, ꝙ tu
Hierony. non delectaberis in holocauſtis, & ſacrificiis exterioribꝰ. Littera Hie
rony. habet. Quoniam nō uis ſacrificium: nec holocauſta tibi placēt
ideſt, nō dedi tibi ſacrificiū dum eram peccator: quoniam ſcio ꝙ nō D
uis nec acceptas per ſe ſacrificium: nec placent tibi per ſe holocauſta
niſi offerentur de corde bono, & conſcientia pura: quia prius reſpi
cis ad cor: quia ſpiritus contribulatus & confractus per pœnitētiam
eſt tibi deo ſacrificium, gratum ſupple & de ſe acceptū, & nunq̄ de
ſpicies: immo ſemper acceptabis cor cōtritum & humiliatū per pœ
nitentiam. Quaſi dicat in ſumma. Si tu domine remiſeris mihi cul
pam & reſtitues iuſticiam per pœnitentiam interiorem: tunc offerā
tibi ſpiritum contribulatum, tibi gratum, & cor contritum, & humi
liatum, quod nunq̄ deſpicies. Et exinde, offeram tibi alias oblatiōes:
& alia exteriora ſacrificia: quæ ante pœnitentiam non erant tibi acce
pta, nec delectabilia: ſed reſtituta gratia, omnia ſunt tibi grata. Ideo
ſequitur. Tunc acceptabis ſacrificiū iuſticiæ (.i. poſt reſtitutionē iu
ps. 50. ſticiæ, uel factum i iuſticia) oblationes & holocauſta. &c.

Cōfutatio q̄rtæ ppoſitionis. Quantum etiam ad tertiā propoſitionem, & quartā in ordine:
dico illam eſſe falſiſſimā: qua falſus & erroneus imponitur, ſeu aſcri
bitur Micheæ prophetæ intellectus. Nam cum ſic dicat. Quid dignū
Micheæ. 6 offeram domino? Curuabo genu deo excelſo? Nunquid offeram ei
holocauſtomata, & uitulos anniculos? Nunqd placari poteſt dominꝰ
in milibus arietū, an in multis milibus hyrcorū pinguium? Nunquid
dabo

A dabo primogenitū meū pro ſcælere meo, fructū uentris mei ꝓ pctō animæ meæ? &c. In toto iſto uerborum ꝓceſſu, loquit᷑ de illis ꝓphe‑ta: qui exiſtētes inimici dei, uidelicet i pctō mortali, placere uolūt do mino, & pro pctīs ſatiſfacere. Paulo eīm ante uerba pdicta, enume‑ratis uariis bñficiorū gñbus q̄ cōtulit dñs iſraelitico pplo: i perſona populi loquēs propheta, ſubiūgit. Quid dignū offerā dño? ſcilicet, ad reddēdū grās debitas de tantis bñficiis? Curuabo genu deo excel‑ſo: habēdo. ſ. deuotiōis ſigna cū mala uita? Quaſi dicat. nō eſt hæc ue ra gratitudo. Nūqd offerā ei holocauſtomata? &c. Quaſi dicat. Ta‑lib⁹ ſacrificiis, nō placat᷑ de⁹: qa talia ſcdm ſe nō ſunt accepta: ſed ex fide & deuotione offerētis. Nūqd dabo primogenitū meū? q. d. Hoc nō ualet: qa mors inocētis deo nō placet. Vñ & Abrahæ nō pcepit dñs imolare filiū ſuū, ut ſic ipleret᷑: ſed ut obñia Abrahæ manifeſtaretur. Gene. 22.

Quamuis ergo irridet ꝓpheta eos, q per opera inimici dei exi ſtētes, de pctīs ſatiſfacere uolūt, & eius placare furorē: nō tñ eos qui poſt remiſſionē culpæ, per bona opa charitate formata, ſatiſfacere ſtudēt. Hinc Hiero. i explanatione ſua ſup Aggeū. c. ii. hæc oīa cōfir‑mās, inquit. Poſſum⁹ dicere fruſtra aliquos munera offerre deo: & B elemoſynis, atq; oblationibus, putare deū poſſe placari: cū ipſi non extruſerint in ſe templum ſpiritui ſancto. Tūc eīm proſunt elemoſy‑næ, & munera, q̄ offerunt᷑ i altari: cū ſeipſum quis edificauerit tem plum dei: & poſt edificationē templi, dona obtulerit in altari. hæc il‑le. Vnde poſt uerba ſuperius deducta, hoc ipſe docens propheta ſub infert. Indicabo tibi O homo, quid ſit bonum, & quid dominus re‑quirat a te. Vtiq; facere iudiciū: & diligere miſericordiam, & ſolici‑tum ambulare cum deo tuo. ¶ Vbi tria ponit. Primo facere iudi‑cium, ideſt habere iuſticiam (qua homo iuſtus ſit, & amicus dei) non tñ in habitu, ſed etiam in effectu, & hoc ad oēs. Scdo diligere mi‑ſericordiā ad pauperes. & dicit diligere, quia opera pietatis, nō ſunt meritoria: niſi fiant ex charitate. Tunc enim ſunt deo placita: & ſatiſ faciūt ꝓ pctīs. qa releuāt nos a pœnis pctīs debitis. Sicut Augu. dicit. decimo de ciuitate dei. c. vi. Opera (inqt) miſericordiæ, non ob aliud fiunt: niſi ut a miſeria liberemur: ac per hoc, ut beati ſimus. Tertio ſolicitum ambulare cum deo. ſcilicet, mandata eius diligenter adim plendo. ¶ Quinta Lutherii propoſitio eſt hæc. Virtute cla‑uium, iactāt quidam ſolui pœnas per diuinam iuſticiam requiſitas, quod non credo uerum. * ¶ Quādamnauit Vniuerſitas parriſ. inquiēs. Hæc ꝓpō, q̄ negat uirtute clauiū, pœnas ꝑ diuinā iuſticiā requiſitas, ſolui: ē falſa, ſcādaloſa, ꝑtāti clauiū derogatiua. Et in

Cōcludit᷑.

Hierony.

Michex. 6

Primo.

Secūdo.

Auguſ.

Tertio.

Propō. v.
Luth.
Vni. par.

hoc ꝙ dicit. qđ nõ credo uerum, nec probabił: eſt animi temerarii C
Sexta. indicatiua, & arrogãtis. ¶ Sexta. Pœna, qua deus uult pctm̃ puni
re, nõ põt aufferri ꝑ hominẽ, uel per papá. * ¶ Vniuerſitas parriſi.
Vni. par. Hæc ꝓpoſitio (inquit) ẽ auctoritati Eccliæ a xp̃o cõceſſæ, impie &
Auctor cir ſchiſmatice cõtrauenîens: & ſapiẽs hereſim. ¶ Circa has duas ulti
ca hác ma mas Luthe. propõnes, tp̃s meũ nõ amplius conterá: cũ ſatis diffuſe,
teriá ſe re- hac de materia tractauerim alio in libello de ptãte papæ: in cõcluſio-
portat ad ne illa Martini diſceptata. Sacerdos nouæ legis declarat, & approbat
aliud opus ſolutionem dei. i. oñdit. & iudicio ſuo quietat cõſcientiá pctõris, qui
eius iudicio teneł credere, & pacẽ habere. &c. * ¶ Et etiá in tracta-
tu de indulgẽtiis, qui incipit. Sed cũ hæc deciderem a ſociis meis. ui-
delicet. Fratre Claudio de pinarolio, & Fratre Malſeo de fruzaſcho,
Nomẽ ſcri diſcipulo meo &c. q me dictãte, illũ iam excuſſum, & hũc libellos cõ
ptoris opũ ſcripſit: nec nõ & duo alia ſermonũ uolumina Tholoſæ proclamata:
auctoris. quorum primũ ibidem impreſſum eſt, & exaratũ.

¶ Tñmodo nũc in hiis propoſitionibꝰ, oſtẽdá eũ ſibipſi cõtra
Contradi- rium. ſ. cõtradicentẽ. Ná ſuperius in prima propoſitione dicit, ꝙ pœ
ctio Mart. na pcti ſimul finił cũ culpa. In hiis uero duabꝰ ultimis, opooſitũ cõfi
tetur. dũ pœná pctõ debitá, qua deus. ſ. punire uult pctm̃, poſſe re-
mitti negat uirtute clauiũ: ꝑ hominẽ, uel ꝑ papá. Quis amplius per D
ferre ualeat hominẽ tam perplexa loquentẽ? modo unũ negantẽ, mõ
quod negabat admittẽtẽ? Satis & auctoritatibꝰ, & rationibꝰ, obſtru
ctum iam eſſe credo os eius iniqua loquẽtis: ita ut ſi omnino demẽs,
aut impius nõ ſit, eius nõ ſolum auribus: ſed & oculis ſatiſfiat. Plura
Finem dat quidem texere potuiſſem: ſed ne plus nimio multiplicata, tediũ ge-
ſermoni đ nerent: finẽ impono tractatui noſtro de pœnitentia: & ad ſacramen-
pœnitẽtia. tum Matrimonii pertractandũ, in nomine dñi me conuertam.

Explicit tractatus de ſacramento pœnitentiæ

¶ De ſacramẽto

A ¶ DE SACRAMENTO MATRIMONII.

QVoad ſextũ ſacramẽtum, uidelicet, Matrimoniũ: ſic ꝓcedem⁹. Prius illud probabimus eſſe ſacrm: ac inde Lutherii texẽt opinio. Cum enim (ut ſæpe dixi) ĩ omni ſacro duo ſemp q̄ri ſoleant: occultãs. ſ. & occultatũ: ſignãs, & ſignatũ. Nã & hoc, uel diffinitio, uel deſcriptio notat. ſ. dici ſacræ rei ſignũ: queri oportet & de iſto, de quo nũc agendũ ẽ, ſacro. Quid ĩ eo occultũ, q̄d manifeſtũ: q̄d ſignãs, q̄d ĩtelligatur ſignatũ? Nã de nõie myſterii ſi queratur, certum eſt ꝙ in hoc differt a ſacramento. ꝙ ſacramentum ſemper aliquid tegere dicitur. myſterium uero tegi, nõ tegere prædicatur: licet aliquando alterũ pro altero ponatur. Tam enim ueteris q̃ noui teſtamenti ĩ ſacramentis, q̄d pateat, quid lateat clare cernitur. Veluti mare rubrum, quod uidebatur: & Chriſti baptiſmus, qui eo mari ꝓfigurabatur. Agnus paſchalis, quẽ iudeus comedebat: & Chriſt⁹ quẽ idẽ Iudeus occiſurus, & Chriſtianus comeſtutus erat. Sicut inq̃ in hm̃oi ſacramentis, duo hæc diſtincta monſtrantur. ſic & in iſto diſtingui queruntur.

Probat nũc ſextũ ſacrm.

In oĩ ſacro duo queri ſolent.

In quo differt ſacrm a myſterio

B SED notandum eſt pro omnium dicẽdorũ maiori intelligentia. q̃m deus non fecit oẽs hoĩes ĩ ſimul, ſicut fecit angelos in ſimul: ſed ſolum fecit primum hoĩem, & primam mulierem ĩmediate per ſe ſine adiutorio alterius: & ordinauit, ut hoĩes multiplicarentur ꝑ propagationem, & generationem: ita ꝙ unus ab alio generaretur, & deſcẽderet: ut ſic maior unitas, & maior amor eẽt ĩter hoĩes: quia homines ſe reputarẽt q̃ſi unũ hoĩem, dũ uiderẽt ſe oẽs ab uno deſcẽdiſſe hoĩe: ut ſic modus generandi eſſet ſignum unitatis & ſocietatis. Et quia totum principale bonum hoĩs eſt, ut habeat cõiunctionem, & ſocietatem cum deo: quia per talem ſocietatem homo recipit uitam, & totum bonum ſuum, ita ꝙ uita hoĩ ſcõſiſtit in ſocietate dei. Ideo quia iſta ſocietas hoĩs cum deo eſt occulta & inuiſibilis, et ſpiritualis, & eſt finis, & cõplemẽtum hominis: debuit ſignificari, figurari, & repræſentari, quantum fieri potuit per res uiſibiles, & ſenſibiles: ut ſemper homo haberet aliquod ſignũ manifeſtum, uiſibile, per quod repræſentaretur, & figuraretur eius coniunctio, & ſocietas, quam debet habere cum deo per amorem, tanq̃ ſuum principale bonum, & ſemper uidere quaſi ĩ ſpeculo ſuum bonum. Et ideo q̄a coniunctio & ſocietas inuiſibilis debet ſignificari, figurari, & repre

quare oẽs hoĩes ab uno ſunt.

ſentari, per cõiunctionẽ uiſibilẽ: qa etiã iſtud ſignũ repreſentans iſtã coiũctionẽ ſpũalẽ debet eẽ ꝓpinqſſimũ ipſi hoi. Ideo deus ordinauit ꝙ nõ ſolũ genus humanũ ꝑ gñationẽ multiplicaret: ſed taliter & tali mõ multiplicaret & creſceret, ut modus gñandi, & multiplicãdi eſſet ſignũ uiſibile, figura, & repñtatio iſti⁹ cõiunctionis, & ſocietatis ſpũalis, & iuiſibilis, quã hõ debet habere ꝑ amorẽ cũ deo, i quo cõſiſtebat totus ſtatus hois. Et iõ ordinauit de⁹, & iſtituit, ut ꝓpagatio & gñatio, ac multiplicatio hoim fieret ꝑ cõiunctionẽ maris, & fœminæ: q̃ quidẽ gñatio eſſet idiuidua, & ſingularis. & hoc ẽ matrimoniũ. Et iõ a principio fecit primũ hoiem, & primã mulierẽ: & nõ plures uiros, neq; plures mulieres: ſed unicã & ſingularẽ uni uiro: & uoluit ꝙ iſta cõiũctio eſſet iſeparabilis, & indiſſolubilis. Vñ dixit Quod deus cõiunxit hõ nõ ſeparet. Et iõ ipſum matrimoniũ fuit ordinatũ a deo in pricipio naturæ humanæ ad duo. ſ. ut eſſet officiũ gñandi, & multiplicãdi hoies, & ut eẽt ſignũ, & ſacrm repñſentãs, & ſignificãs cõiunctionẽ iuiſibilẽ, & ſpũalẽ aiæ cũ deo ꝑ amorẽ liberalẽ ſpõtaneũ. Vnde a pricipio deus fecit duas mirabiles cõiunctiones i humana natura. Prima fuit, qñ cõiunxit aĩam rationalẽ cum carne, ſeu cũ corpore. Et iſtud fuit primũ matrimoniũ. Aliã uero fecit deus cõiunctionẽ in natura humana: quando coniunxit mulierem cum uiro in una ſocietate inſeparabili: & iſta ſocietas fuit maior & nobilior, & iſta fuit uoluntaria, & liberalis, & nõ naturalis: & per conſenſum uiri & mulieris: & per amorem utriuſq;.

Mat. 19.

Duæ cõiũctiões i natura hũana.
Prima.
Secunda.

Prima itaq; ſocietas erat ſignũ, & repñtatio iſti⁹ cõiunctionis, qa ſicut anima eſt maior, & ſuperior, ac dignior: & caro inferior. Ita uir eſt maior & ſuperior, ac dignior: & mulier eſt iferior. Et ſicut aĩa una fuit cõiũcta cũ una ſingulari carne, & nõ cũ pluribus: ita un⁹ uir cũ una muliere, & nõ cũ pluribus. Et ſicut prima cõiũctio nõ poterat deſtrui niſi per mortẽ. Ita nec cõiũctio uiri & mulieris põt deſtrui niſi ꝑ mortẽ. Sic ergo prima ſocietas, q̃ fuit i humana natura radicalis & fundamẽtalis. ſ. aĩæ cum carne, ſignificabat & repñſentabat ſecũdã ſocietatẽ, & cõiũctionem, quæ erat uiri & mulieris. Et iſta ſecũda ſignificabat, & figurabat tertiam cõiunctionẽ ſeu ſocietatem, q̃ ẽ animæ cum deo: ſeu humanæ naturæ cũ deo. Et iſta eſt maxima & maior omnium. Et ſic ambæ ſocietates primæ q̃ erãt i humana natura, erãt ꝓter tertiam coniunctionem q̃ erat hois cum deo. Et qm̃ iſtæ tres ſocietates ſunt ordinatæ inter ſe, & una aſcendit ſuper aliam in dignitate & nobilitate quaſi per quãdam ſchalam, & una repreſentat aliã: Ideo comparandæ ſunt adinuicem. Vnde duæ primæ quæ ſunt infra humanam

Prima ſocietas ſignũ ſcdæ.

Secunda ſignificabat tertiam.

C

D

A humanam naturam, ſunt propter illam quæ aſcendit ſuper huma/
nam naturam. In prima enim ſocietate & coniunctione caro aſcen/
dit ad ſpiritum rationalem, & coniungitur cum eo naturaliter. In ſe
cunda ſocietate mulier aſcendit ad uirum, & coniungitur cum eo p
liberum conſenſum. Et quia mulier habet carnem & ſpiritũ ſeu ani/
mam, & uir etiã. Ideo fit ibi duplex cõiunctio ſeu ſocietas. ſ. aĩæ ſeu
ſpũs cũ ſpũ: & carnis cum carne: qa anima uiri coniungitur cum ani/
ma mulieris, & econuerſo p conſenſum & amorem (qui eſt uis uniti
ua amantem cum amato) & caro uiri cum carne mulieris. Quare di
xit Adam ſpiritu ſancto inſtigante. Erunt duo ĩ carne una. Sed ĩ ter/
tia ſocietate, tam uir q̃ mulier coniungitur cum deo: & nõ ſolum uir
& mulier, ſed tota natura humana debet coniungi cum deo: quia ad
hoc ordinata eſt. Sicut ergo ĩ prima coniunctione, & ſocietate, quæ
eſt animæ ſeu ſpiritus cum carne, ipſa caro uiuificat᷑, exaltat᷑, ac no/
bilitat᷑, & dignificatur per ſocietatem cũ aĩa ratiõal᷑, ita ꝙ ex ſeipſa
nõ habet uitã: ĩmo eſt quodãmodo nihil. Et ſicut etiam mulier ĩ ſecũ
da ſocietate uiuificatur, fortificatur, ac nobilitatur per ſocietatem ui
ri: Ita etiam ſignificatur ꝙ tam uir q̃ mulier, & tota ſocietas ſiue con
B gregatio hominum uiuificatur, nobilitatur ac dignificatur, & exal/
tatur per ſocietatem & cõiũctionem cum deo. Et ſicut tota caro eſt cõ
iuncta cum anima: ita mulier cum uiro. ſic etiam tam mulier q̃ uir, q
faciunt unam congregationem, debent coniungi cum deo per amo
rem: & per conſequẽs tota congregatio uirorum, & mulierum.

Cõpantur adinuicem iſtæ ſocietates

Amor qd ſit.

Gene. 2.

Sicut autem in humana natura duæ fuerunt ſocietates, & con/
iunctiones. Prima animæ & carnis, quæ faciunt unam perſonam in/
diuiduam. Et ſecunda mulieris cum uiro, quæ faciunt unam per amo
rem & conſenſum, ac uoluntatem inſeparabilem. Ita ſignificaba/
tur ꝙ duæ erant ſocietates, & coniunctiones poſſibiles naturæ hu/
manæ cum deo. Vna admodum animæ cum carne per unionem per
ſonalem, ita ꝙ deus & homo contineantur in una perſona. Et alia ſo
cietas per amorem & uoluntatem. Aliter non poteſt humana natu/
ra coniungi cum deo, niſi iſtis duobus modis. Et quoniam filius dei
eſt unitus perſonaliter cũ humana natura. Ideo cõpleta eſt iſta ſocie
tas, quæ ſe habet ad modum animæ cum carne. Et quia Chriſtus
deus & homo in una perſona ulterius coniunxit, & uniuit ſibi Chri/
ſtianitatem, quæ eſt una ſocietas & una congregatio omniũ bonorũ
Chriſtianorũ q̃ uocat᷑ Eccl'ia, q̃ habet modũ unitatis, & uerã unitatẽ
q̃tum fieri poteſt, quia tota xp̃ianitas eſt coniũcta cum uno ſummo
ſacerdote Chriſto. Et ideo tota Eccleſia eſt admodum mulieris ſeu

Quomõ ĩcarnatio filii dĩ ſignabatur.

uxoris. Et Chriſtus habet ſe ad modũ uiri: quia tota Eccleſia ẽ quaſi C
una perſona, & Chriſtus eſt alia perſona. & eſt ibi matrimoniũ ſicut
inter primum uirum & primam mulierẽ. Sic igitur in primo ſtatu ho
minis, ante lapſum erat ſocietas & coniunctio congregationis uiri &
mulieris cum deo nondum incarnato. Et iſta erat per amorem: ita q̃
ibi erat cõgregatio, & Eccleſia hominum.

Sed modo in reparatiõe facta eſt cõiunctio & ſocietas Chriſtia
nitatis ſeu Eccleſiæ cũ filio dei facto homine, & incarnato. Et ſic mo
do ſunt duæ cõiunctiões, ſeu duæ ſocietates. Prima eſt filii dei cũ hu
mana natura, & cum humanitate propria & ſingulari. Secunda eſt
ſocietas Chriſti & hominis cum tota Chriſtianitate quæ ẽ ſua, & eſt
tota ſua. Et iſta eſt maxima cõiunctio, & maxima ſocietas quæ poſſit
eſſe: quia maximus eſt Chriſtus deus & homo: & maxima eſt Eccle-
ſia. Et ſic ſunt ibi quodãmodo duæ uxores. Prima eſt humanitas dei
Secunda eſt Eccleſia, quæ eſt uxor dei & hominis. Vnde Eccleſia ha
bet ſe admodum primæ mulieris: quia ſicut prima mulier deſcendit
de uiro, & fuit formata de coſta uiri dormientis. Ita tota Eccleſia de
ſcendit de Chriſto, & ex eius coſta & latere formata eſt quando ſan-
guis redemptionis ſpõſæ, & aqua ablutionis eius in omni ſanctifica
tione effluxit. Nã tota Chriſtianitas eſt renouata, & reſtaurata per D
ſacramenta Chriſti, quæ habent totam uirtutem ab ipſa paſſione &
morte Chriſti. Et ideo recte tota Chriſtianitas ſeu Eccleſia, eſt uxor
& mulier ſeu ſpoſa Chriſti. Et iſtud matrimonium Chriſti & Eccle-
ſiæ ſuæ, recte ſignificatur per Matrimonium uiri & mulieris: quia ſi
cut uir & mulier habent conformitatem ĩ natura. Ita Chriſtus & ſua
Eccleſia habent conformitatem in natura: quia Chriſtus habet car-
nem ſicut Eccleſia. Et ideo eſt ibi duplex ſocietas. una per dilectionẽ
& amorem, alia per conformitaem carnis: ſicut uir & mulier habent
ſocietatem & per amorem & carnis conformitatem.

Duæ ſocietates.

Mrimoniũ inter Xp̃m & eccl'iam recte ſignatur p matrimoniũ uiri & mulieris

¶ Et quoniam matrimonium propter hoc, eſt ſacramẽtum: qa
eſt ſignum & ſignificat aliquam rem ſacram, & ſanctam, & inuiſibi-
lem, & ſpiritualem. Et quia nobilius & principalius ſine compara-
tione eſt illud quod ſignificatur, q̃ illud quod ſignificat: quia ſignum
eſt propter ſignatum: & non e conuerſo. Ideo ſine comparatione no
bilior ẽ illa cõiũctio ſpiritualis quæ ſignificatur per matrimonium,
q̃ ipſum matrimoninm. Et quia ipſum matrimonium eſt inſtitutum,
& ordinatum ad ſignificandum, & repreſentandum coniunctionem
& unionẽ ſpiritualem quæ fit & fieri debet inter humanam naturã,
ſeu animã, & deũ: quia utraq; uoluntaria eſt, & fit per liberum aſcen-
ſum.

Signũ pp ſignatum.

ſum. ¶ Ideo qa iſta cõiunctio aliter fuit a pricipio naturæ humanæ in ſtatu perfecto: & alr in reparatione poſt lapſum. qa a pncipio natura humana cõiũgebat̃ deo ſolũ per amorẽ, & liberũ cõſenſum: ſed poſt lapſũ i reparatiõe, facta ẽ noua cõiũctio, & unio ĩter xp̃m & humanam naturã: qa pſona filii dei coniunxit ſe humanæ naturæ i unitate perſonæ, & factus eſt deus & hõ, q eſt xp̃s. Et ultra hoc, ipſe Chriſtus deus & hõ cõiunxit ſibi nouã ſocietatem, qa formauit Eccleſiam ſeu Chriſtianitatẽ totã nouã p ſacramẽta, & lauit & abluit. & ſic facta eſt noua cõiũctio ſpũalis inter Xp̃m, & ſuã nouã Eccleſiam. Et ſic ſunt tres cõiunctiones ſpũales. Et ideo poſtq̃ matrimoniũ fuit ad hoc principalius inſtitutũ. ſ. ad ſignifiandũ cõiunctionem, quæ fit inter deum & humanã naturã: ſeqt̃ ꝙ ſicut a principio fuit ad ſignificandũ primam cõiũctionẽ ſpũalem. Ita etiã de nouo debuit inſtitui, & ordinari ad ſignificandũ nouã cõiũctionẽ inter perſonã filii dei, & humanitatem, quã aſſumpſerat: & cõiũctionẽ nouã inter ipm & Eccleſiã nouã: qa utraqꝫ eſt uolũtaria, & p cõſenſum liberũ: & utraqꝫ eſt admodum matrimonii. Et ideo matrimoniũ eſt antiquum & primũ ſacramentũ. & eſt etiã nouũ ſicut baptiſmus, & alia ſacramenta. Patet per beatũ Cyrilliũ ſup Ioã. c. xxii. tractãtẽ illud. Vocatus aũt Ieſus ad nuptias, &c. Chriſtus (ingt) cũ ſit uerũ gaudiũ, priſcũ nuptiarũ mœrorem preſentia ſui depulit. Noua em̃ oĩs creatura in Chriſto eſt: pretereriereqꝫ uetera (ut ait Apl'us) & omnia facta ſunt noua. Hinc & btũs Aug. eodem in loco, quo Cyrillus, homel̃. ix. ꝙ dñs inuitatus uenerit ad nuptias: cõfirmare uoluit, ꝙ ipſe fecit nuptias. Et paulopoſt. Per hoc ergo dñs inuitatus uenit ad nuptias, ut coniugalis caſtitas firmaretur, & oſtenderetur ſacr̃m nuptiarũ: quia & illarũ nuptiarum ſponſus, perſonam domini figurabat. hæc ille.

Nõ ex pte ſui Matrimonium dr̃ ſacr̃m no. leg. ſed ex parte ſignati

Tres cõiũctiones ſpirituales.

Mr̃imoniũ antiquũ & nouum dr̃ ſacramẽtũ

Cyrillus. Ioan. 2. 1. Corin. 5. Aug.

A · B

Dignum ergo eſt ꝙ iſta noua cõiunctio (. ſ. Chriſti & Eccleſiæ) facta in reparatione, ſignificaret̃ & repreſentaret̃, ſicut illa antiqua quæ erat ſolum aĩæ cum deo p ſolũ amorẽ, qua poſt lapſum in reparatione noua facta eſt: ut iam diximus. Et ſic patet ꝙ mr̃imoniũ eſt ſacramentũ Chriſti, ſicut alia: quaſi innouatũ ad nouã ſignificatiõem. Et ſic tres cõiunctiões ſpũales repreſentant̃ p matrimoniũ. ſ. prima quæ erat hominis ſeu aĩæ cũ deo ſolũ p amorẽ. Et aliæ duæ. ſ. filii dei cum humana natura, quã aſſumpſit: & Xp̃i & Eccl'iæ ſuæ, quã formauit. Vñ in utraqꝫ cõiunctione eſt unio duoꝝ. unius. ſ. agẽtis & ifluẽtis: & alterius ſicut patiẽtis, & ſuſcipiẽtis. Et hoc p uinculũ amoris, quod procedit ex mera uolũtate. Et iõ recte, ſignificat̃ & rep̃ſentat̃ utraqꝫ cõiũctionũ iſtarũ ſpũaliũ p mr̃imoniũ, qđ eſt cõiũctio duaꝝ pſonaꝝ

quarum una eſt ſicut agẽs & influẽs.ſ.uirilis ſexus:& alia eſt ſicut patiens & ſuſcipiẽs ſicut muliebris ſexus.& ex mutuo cõſenſu uolũtatis. Et ideo ſequit̃ ꝙ ſacrm mrimonii eſt magnũ ſacrm pp iſtas cõiunctiões ſpũales,quas ſignat & repreſentat,& ſpecialiter pp tertiã cõiunctionẽ quæ ẽ Chriſti & Eccleſiæ. Vñ illæ rectiſſime repreſentantur in matrimonio.quia ſicut in matrimonio eſt duplex cõiũctio.una per amorem,& iſta eſt uoluntatũ & animaꝝ:& alia p copulã carnalẽ & iſta eſt cõpleta coniuctio quæ eſt corporis, quæ ſequit̃ ex prima,& ibi eſt tota cõſumatio matrimonii:Ita ſimiliter in cõiunctione Chriſti & Eccleſiæ ſuæ ſunt duæ cõiunctiões.una p amorẽ ex utraqꝫ parte & alia p cõformitatẽ & ſimilitudinẽ naturæ:quia Chriſtus & Eccleſia habent cõformitatẽ carnis in procreãdos nouos & ſpũales hoĩes. Et ſic ſunt duæ magnæ cõiunctiones. Et ideo dixit Apl's. Viri debẽt diligere uxores ſuas,ut corpora ſua:ſicut & Chriſtus Eccleſiam:qa mẽbra ſumus corporis ei⁹,de carne ei⁹,& de oſſib⁹ eius. Propter hoc relinquet hõ prẽm & matrẽ ſuã,& adherebit uxori ſuæ:& erunt duo in carne una. Sacramentũ hoc magnum eſt. Ego aũt dico in Chriſto,& Eccl'ia. Sup quo.b.Hiero.lib.iii.in Epl'am ad Ephe.c.v.ait. Prim⁹ eñi homo,& primus uates Adam,hoc de Chriſto & Eccleſia prophetauit,ꝙ reliquerit dominus atqꝫ ſaluator patrem ſuũ deum,& matrem ſuam cæleſtẽ hieruſalẽ:& uenerit ad terras pp ſuũ corpus Eccleſiã:& de ſuo eam latere fabricatus ſit:& ꝑpter illã, uerbũ caro factũ ſit. Et quia non omnia æqualia ſacra ſunt:ſed eſt aliud ſacrm maius:& aliud minus. Propterea nunc dicit. Sacramentum hoc magnũ eſt. hæc ille. C D

Ephe.5.f. *Gene.2.* *Hierony.*

¶ Vñ nota ꝙ qnqꝫ modis.unũ ſacrm ẽ maius & dignius alio. Vno mõ quo ad rẽ ſacri, ſiue effectũ ei⁹.Et ſic baptiſmus,q delet omnẽ culpã & aufert omnẽ pœnã pc̃ti s debitã:eſt maximũ ſacrorũ. Alio mõ q̃tũ ad illud qd̃ cõtinetur. Et ſic Euchariſtia eſt nobiliſſimũ ſacrm in quo cõtinetur ipẽ Chriſt⁹. Tertio q̃tũ ad gradũ dignitatis ĩ quo cõſtituit. Et ſic eſt ordo digniſſimũ ſacrm. Quarto q̃tũ ad miniſteriũ Et ſic cõfirmatio,& etiã ordo,ſũt digniſſima:qa nõ niſi per epm miniſtrant̃. Quinto quantũ ad ſignatũ,& nõ cõtentũ. Et ſic Matrimonium magnum eſt & digniſſimum ſacramentum:quia ſignat coniunctionem duarum naturarũ in perſona Chriſti:& cõiũctionẽ Eccleſiæ cũ xpo.

Quiqꝫ modis unũ ſacramẽtum dr̃ dignius alio.

Ex quo ergo (ut ad propoſitum redeam) Apoſtolus comparat Chriſtum ad Eccleſiam, ſicut uirum ſeu ſpõſum ad ſponſam. Ideo ſicut quilibet uir & ſpõſus bonus,amat ſuam uxorem amore caſto, puro,& bono,& ſingulari:& econuerſo,ſponſa bona ſponſum ſuũ. Ita ſimiliter Chriſtus diligit Eccleſiam ſuam amore caſtiſſimo,puriſſimo,& mundiſſimo.& etiã Eccleſia amat Chriſtum: & iſte amor eſt inuiolabilis

Cõparatio Xp̃i ad Eccleſiã.ſicut uiri ad uxorem.

A eſt inuiolabilis,& perpetuus. Et ſicut ſponſus bonus caſtigat ſponſam ſuam: ſed non deſtruit eam: ſic Chriſtus caſtigat Eccleſiam: ſed non deſtruit eam. Et ſicut bonus ſponſus non uult permittere ſponſam ſuam errare ſeu deuiare: ſic nec Chriſtus Eccleſiam ſuam errare permittit, neq; deuiare. Et ſicut ſponſus defendit, ſponſam ſuam: ſic Chriſtus Eccleſiam ſuam. Et (ut breuiter cōcludamus) ſicut in omnibus ſe habet bonus ſponſus ſeu uir ad ſuam ſponſam ſiue uxorem: ſic Xp̄s ſe habet ad Eccl'iam ſuā. Et quia ſpōſus eſt imortalis: Ideo etiam ſpōſa eſt immortalis. Et ſic omnib9 modis erit proportio.

Et quoniam iam patet Matrimonium eſſe ſacramentum Chriſti ſicut alia ſacramenta. Ideo oportet q̄ ſicut in aliorum ſacramentorum ſuſceptione datur certa gratia & ſpecialis, uel adiutorium aliqđ ſpūale ſuſcipienti diſpoſito, ſicut ipſe homo indiget: ita etiā in ſuſceptione huius ſacramēti detur, & cōferatur aliqua gratia, & adiutoriū ſpūale digne ſuſcipiēti, ſicut homo indiget in hiis, quæ ſunt neceſſaria ad matrimoniū. V nde cum in matrimonio detur homini facultas & poteſtas utendi ſua uxore ad procreationem prolis: & hoc ex diuina inſtitutione: datur etiam ibi gratia, qua illud conuenienter fieri poſſit, illis qui ſuſcipiunt ſacramentū matrimonii, & in fide Chriſti recta q; intentione. ut. ſ. uniantur ex conſenſu boni amoris ad procreandum prolem ad dei ſeruitium. Tales recipiunt gratiam in matrimonio, quæ adiuuat eos contra concupiſcentiam carnalem: & per talem gratiam anima ſubleuatur a corruptione concupiſcentiæ libidinis inordinatæ: ut ſit ibi copula ſingularis, copula utilis, & copula inſeparabilis: quia iſta ſunt neceſſaria in matrimonio, ut ſit perfectū. Et ſic ex iſta gratia, datur remedium contra tres inordinationes concupiſcentiæ: & naſcitur triplex bonum matrimonii. Primum bonum quod naſcitur eſt iſtud. Quia enim concupiſcētia carnalis ad multas inclinat mulieres: qa luxurioſus nō eſt cōtent9 de una (ſicut experiētia docet in multis) Sed in matrimonio datur gratia hōi, ut ſit cōtentus de ſua unica. Et ſic pronitas & concupiſcētia ad multas mulieres tolliť p culpā ſingularē. Scđm bonū eſt. Nā cōcupiſcentia inordinata inclinat ad delectationē, & nō ad fructū, & utilitatē fruct9 q eſt, ples: ſed tm̄ ipſa querit ſatiſfacere ſuæ cōcupiſcētiæ. Et ideo ī matrimonio datur gr̄a, & adiutorium: ut nō cognoſcat uxorē niſi cauſa prolis. Et ſic talis inclinatio tollitur per copulā utilem & fructuoſam.

Tertium bonum eſt iſtud. Nam poſt impletionē, & operis carnalis conſumationem, generatur faſtidium, & nauſea. V nde poſtq̄ luxurioſus cognouit illam reſpuit illam, & deſiderat aliam. Et ideo

Aliq̄ gr̄a datur in ſuſceptiōe ſacramenti mr̄imonii.

B

Triplex bonū oriť ex gr̄a q̄ cōferť ſuſcipiētiſacr̄m mr̄imōnii.

Secūdum bonum.

Tertiū bonum

in matrimonio datur gratia & adiutorium:ut ſemper uelit eſſe cum ſua unica. Et ſic tale faſtidium tollitur per copulam inſeparabilem. C

Bonū fidei & ꝑlis, unū oriantur. ¶ Et ulterius: ex copula ſingulari, naſcitur bonum fidei: ut ad aliam nō accedat. & ex copula utili, ſequitur bonum prolis. Et ad hoc bonū ordinatum eſt matrimonium q̄tum ad officium naturæ. Vnde Aug. xiiii. de ciuitate dei. c. xxii. Nos nullomodo dubitamus ſcd'm benedictionem dei. Creſcite & multiplicamini, & replete terram, donū eſſe nuptiarum, quas deus ante peccatum hominis ab initio conſtituit creando maſculum & fœminā. Et iterum. c. xviii. Cōcubitus cōiugalis, qui ſcd'm matrimonialium præſcripta tabularum fit cauſa ꝓcreādorum liberorum, licit⁹ eſt & honeſtus. &c. Ex cōpula inſuper inſeparabili, oritur bonum ſacramēti: quia talis copula inſeparabilis, ē ſacramentum cōiunctionis ſpiritualis iam dictæ. Et ſic tria bona naſcūtur ex m̄rimonio. ſ. fides ſeu fidelitas, proles, & ſacr̄m. Et ſic gr̄a ꝓſtat remediū cōtra cōcupiſcētiam. Et ideo m̄rimoniū ē ordinatū i remedium cōtra cōcupiſcētiā: qa per gr̄am q̄ i eo datur, reprimitur cōcupiſcētia in ſua radice: ut ſit moderata: & etiā per illa tria bona quæ ſunt in ipſo, honeſtat ipſam copulā carnalem & ipſam cōcupiſcentiam: ut. ſ. actus ad quē concupiſcētia inclinat, careat turpitudine, & fiat honeſte: quia illa tria bona coopiunt turpitudinē illi⁹ act⁹, q alias eſſet turpiſſim⁹ & inexcuſabilis, & nullo mō licit⁹: ita ꝙ illa tria bona excuſant coitū, ut nō ſit pct̄m, qui al's eſſet pct̄m. Et ſic matrimoniū dat remediū ut nō ſit pct̄m, quod al's eſſet pct̄m: quia plus habēt illa tria bona de honeſtate & bonitate: q̄ illa operatio habet de turpitudine, & ihoneſtate. Itē etiā matrimoniū dat remediū cōtra ardorē concupiſcētiæ, & oēs eius corruptiones, quæ ſequerent̄ ſi m̄rimoniū nō eſſet: qa dū ſatiſfacit & cōcupiſcentiæ i actu m̄rimoniali: tūc ip̄a cōcupiſcētia nō ita icitat: ſed remittit̄ feruor libidinis: quia multi urerētur ꝑ cōcupiſcētiā, niſi haberēt uxorē: quā cognoſcēdo euadāt ardorē & aduſtionē carnis. Et ideo (ut dicit Ap'ls) melius eſt nubere q̄ uri. Et ſic matrimonium liberat a pctō, quod alias committeretur. D

Auguſ. Gen. 1. & 9

Bonū ſacri unū oriatur

Tria bona ex matrimonio.

1. Cor. 7. b

In m̄rimonio tria cōſiderātur. Duplex ſignificatio. Duplex officium. Gen. 2.

Ex prædictis apparet ꝙ i matrimonio tria conſiderantur. Primo ſignum ſeu ſignificatio, ſeu ſacramentum: officiū: & remedium. Et quātū ad ſignificationē, duplex eſt ſignificatio: quia ſignificat cōiunctionem Chriſti & Eccleſiæ per amorē & cōformitatē: & cōiunctionē naturæ. Et ſimiliter duplex eſt officium in matrimonio. unū eſt ꝑ mutuam nutritionem uiri & mulieris: qa adinuicem ſeſe fouēt & nutriunt, & iuuant. Vnde dixit dominus cum creaſſet Adā. Non eſt bonū hominem eſſe ſolum. faciamus ei adiutoriū ſimile ſibi. &c. Aliud

eſt

A eſt officium ad procreãdum prolem. Quare dixit. Creſcite & multiplicamini. &c. Similiter eſt duplex remedium. Vnũ q̃tũ ad fluxum concupiſcẽtiæ. ſ. ut homo nõ tendat, neq; uadat in omnem mulierẽ. Propterea dixit Apoſtolus. Qui non poteſt continere, nubat. Aliud remedium eſt q̃tum ad inordinationem. Vt. ſ. non cognoſcat mulierem amore libidinis, & delectationis, nec ſine affectu matrimoniali: ſed cauſa prolis. Et ſic ſunt duo ſignificata: duo officia: & duo remedia. Primum ſignificatum, & primum officium, & primum remediũ ſunt in ſacramento matrimonii q̃tum ad cõiunctionem animarum. Sed ſecundum ſignificatum, & ſecundum officiũ, & ſecundum remediũ ſunt i eo q̃ ũ ad cõiũctionẽ corporũ. Sicut autẽ in aliis ſacramẽtis (ut ſepe dixim⁹) ẽ aliqd uiſibile ſeu ſenſibile exteri⁹ apparẽs, & aliquid inuiſibile quod ſignificatur. Ita ſimiliter eſt in iſto ſacramento, quia aliter non eſſet ſacramentũ. Et ideo in iſto ſacramento ſunt uerba & ſigna exteriora, ſeu actus, & operatiões exteriores, loco rerum corporalium, quæ ſunt in aliis ſacramentis: ſicut in baptiſmo ablutio aquæ. Et ideo iſtud ſacramentũ, fit ſicut ſacramentum pniæ, in quo nõ eſt aliqua res corporalis. Sic ergo uerba exterius dicta a uiro & muliere, per quæ ſignificat̃ & declarat̃ cõſenſus interior amborũ

Geñ. 1.
Duplex remedium.
1. Cor. 7. b.
Materia & forma m̃ri monii.

B ſunt totũ illud, qd̃ apparet primo in m̃rimonio. & ipſe cõſenſus interior eſt illud qd̃ ſignificatur in matrimonio: ſicut confeſſio ſignificat cõtritionẽ, & diſplicentiã interiorẽ in ipſo ſacro pniæ. Et deinde ex illo cauſatur uinculũ obligatoriũ inter uirũ & mulierem inuiſibile & ſpirituale, & cõiunctio quæ nunq̃ diſſolui põt: & hoc ex ordinatione diuina: quia deus inſtituit matrimoniũ ꝑpter ſignificatiõnẽ cõiũctionis ſpũalis. Et iſtud uinculũ obligatoriũ tm̃ ꝑpter mutuũ cõſenſum uiri & mulieris expreſſum & declaratũ per uerba exteriora utriuſq;, uel per ſigna alia, eſt ꝓprie matrimoniũ. Sic ergo cõſenſus per uerba declarat⁹ nõ eſt matrimonium: ſed cauſat matrimoniũ. Et ſic ſunt ibi tria per ordinẽ. ſ. uerba exteriora ſignificãtia: & ipſe cõſenſus ſpõtaneus uiri & mulieris: & ipm̃ uinculũ obligatoriũ tm̃ indiſſolubile, & infrangibile: & tale uinculũ eſt ſacr̃m & ſignificat cõiũctiõem ſpũalem inter deũ & animã: & ĩter filiũ dei & humanã naturã ſibi pſonaliter copulatã: & ĩter Chriſtũ, & Eccleſiã. Et ideo per talem ſignificationem cauſatur tale uinculũ indiſſolubile. Et ulterius ex tali uinculo obligatorio, p quod uir tranſit in ptãtem mulieris, & mulier in poteſtatẽ uiri q̃tum ad corpus: ſequitur ultima conditio, quæ eſt copula carnalis. Et ideo propter talem obligationẽ, uir tenet̃ reddere debitũ mulieri (ut ait Apl̃s) & m̃lier uiro. Et ſic apparet, q̃lr̃ cõſen

1. Cor. 7. a.

ſus uolũtarius ex p̃ſſus p uerba, cauſat ppetuá obligationẽ ex dei ordinatiõe. Itẽ etiá apparet ꝙ ĩ mr̃imonio ſemp pñt eſſe duo bona. ſ. fi- C
des, & ſacr̃m: q̃uis nõ ſemp ſequat᷑ ples, & fruct⁹. Vñ poſſet ibi eſſe fides & fidelitas ppter ſolutionẽ debiti: & etiá ſemper ẽ ſacr̃m, & ſignum cõiunctiõis ſpũalis: immo cõiunctionũ ſpũaliũ iam dictarum.

Augu. auctoritate p bat᷑ mr̃imoniũ eſſe ſacramentũ.

Beatiſſimus eñ & ſingularis Eccleſiæ doctor Aug. ĩ lib. de bono cõiugali. c. xviii. Mr̃imoniũ eẽ ſacr̃m, clare teſtat᷑, dicẽs. Sacr̃m nuptiarũ tp̃ís nr̃i, ſic ad unũ maritũ, & uná uxorẽ redactũ eſt: ut diſpẽſatorẽ Eccleſiæ nõ liceat ordinari niſi unius uxoris uirũ. Et paulopoſt ſubiungit. Qui dixit. Si acceperis uxorẽ nõ peccaſti: & ſi nupſerit uirgo, nõ peccat: & qđ uult faciat, nõ peccat ſi nubat. ſatis declarauit nuptias nullũ eẽ pctm̃. Propter ſacr̃i aũt ſctitatẽ, ſicut fœmina etiá ſi cathecumina fuerit uitiata, nõ põt poſt baptiſmũ ĩter dei uirgines cõſecrari: Ita nõ abſurde uiſum eſt, q excesſit uxorũ numerũ ſingularẽ, nõ pctm̃ aliqđ cõmiſiſſe: ſed normá quádá ſacramẽti amiſiſſe, nõ ad uitæ bonæ meritũ: ſed ad ordinationis Eccleſiaſticæ ſignaculũ neceſſarium.

Titũ. 1. b.
1. Cor. 7. e.

Quid ſignabát plures uxores quas habebát pr̃es ueterí teſta.

Ac p hoc ſicut plures uxores antiquorũ patrũ ſignificauerũt futuras nr̃as ex oĩbus gẽtib⁹ Eccleſias, uni uiro ſubditas Chriſto: Ita noſter antiſtes unius uxoris uir, ſignificat ex oĩbus gẽtib⁹ unitatem, uni uiro ſubditá xp̃o: quæ tũc pficiet᷑, cũ reuelauerit occulta tenebra- D
brum, & manifeſtauerit cogitatiões cordis: & tũc laus erit unicuiq; a deo. Et ſequit᷑. Sacramentum ergo nuptiarũ ſingularium noſtri tp̃is ſignificat unitatẽ omniũ noſtrorũ ſubiectá deo futurá in una cœleſti ciuitate. Et. c. xxiiii. clarius idem conteſtans, inquit. Bonũ igitur nuptiarum p oẽs gẽtes, atq; oẽs hoĩes in cauſa generandi eſt, & in fide caſtitatis. Quod aũt ad ppl̃m dei ptinet, etiá in ſanctitate ſacramenti per quam nephas eſt, etiá repudio diſcedẽte, alteri nubere, dum uir eius uiuit, nec alterũ ipſa cauſa pariendi cognoſcere põt. Quæ cum ſola ſit, qua nuptiæ fiũt: nec ea re non ſubſequente ppter quá fiunt, non ſoluitur uinculũ nuptiale, niſi cõiugis morte. Quẽadmodũ ſi fiat ordinatio cleri ad plebem cõgregandá, etiam ſi plebis congregatio non ſubſequatur. manet tamen in illis ordinatis, ſacramentũ ordinationis. Et ſi aliqua culpa quiſq̃ ab officio remoueatur: ſacramento tamen domini ſemel impoſito non carebit, q̃uis ad iudicium permanente. Generationis itaq; cauſa fieri nuptias Apoſtolus ita teſtis eſt. Volo (inquit) iuniores nubere. Et quaſi ei diceretur ut quid: Continuo ſubiecit. filios pcreare, matresfamilias eſſe. Ad fidem autem caſtitatis illud pertinet. Vxor non habet poteſtatem ſui corporis: ſed uir. Similiter & uir non habet poteſtatem corporis ſui. ſed mulier.

1. Cor. 4. a.
Idem.
Idẽ Augu.

Mr̃imoniũ tm̃ apud fideles ẽ ſacramẽtum ſcđm aug.

Nota ſimilitudinem Aug.

.1. Tim. 5. c

1. Cor. 7. a.

Ad ſacr̃i

Ad ſacramenti uero ſanctitatem illud. Vxorem a uiro nō diſcedere:
A ꝙ ſi diſceſſerit, manere innuptam: aut uiro ſuo recōciliari: & uir uxo- 1. Cor. 7. c.
rem non dimittat. Hæc omnia bona ſunt, propter quæ nuptiæ bonæ
ſunt. proles, fides, & ſacramentum. hæc Aug.

Ex omnibus hiis, quæ de matrimonio ſcripſimus: clare patet
falſa eē Lutherii propoſitio, cum omni ſua ꝓbatione: in libro ſuo ba Luth. ꝓpō
bylonico, tractatu de matrimonio: dicētis. Matrimoniū nō eſt ſacra-
mentū diuinitus inſtitutum. ſed ab hominibus in Eccleſia inuētum*
¶ Quam propoſitionem dānauit Theologica facultas parriſień. Vni. par.
Hæc propoſitio eſt heretica, & olim damnata. ¶ Sed eam probās
Martinus inquit. Nuſq̄ legitur aliquid gratiæ dei accepturum quiſ- Probatio
quis uxorem duxerit. Quin nec ſignum eſt diuinitus inſtitutum in ꝓpoſitiōis
matrimonio. Nec enim uſpiam legitur a deo inſtitutum, ut aliquid
ſignificaret. Licet omnia quæ uiſibiliter geruntur, poſſint intelligi
figuræ & allegoriæ rerum inuiſibilium. At figura, aut allegoria, nō
ſunt ſacramenta: ut nos de ſacramento loquimur. Deinde cum ma-
trimonium fuerit ab initio mundi: & apud infideles adhuc perma-
neat: nullæ ſubſunt rationes, ut ſacramentum nouæ legis, & ſolius
Eccleſiæ poſſit dici. Non minus enim erant matrimonia patrum ſan
cta, q̄ noſtra: nec minus uera infidelium q̄ fidelium: nec tamen in eis
B ponunt ſacramentum. ¶ Adhæc. Sunt apud fideles quoq; impii con
iuges qbuſuis gentib⁹ peiores. Cur hic ſacrm̄ dici debet, & nō apud
gentiles? An de baptiſmo & Eccleſia ſic nugabimur: ut ſicut quidam
delyrant, impium tpale nō eſſe niſi in Eccleſia: ita matrimonium nō
eſſe ſacramētum niſi in Eccleſia. Dicamus. Puerilia ſunt hæc, ꝑ quæ
nr̄am ſtultitiā & temeritatem infidelibus riſui exponimus.

At dicēt. Apl'us dicit. Erunt duo in carne una. Sacramentū hoc Excluſio
magnum eſt. Tūc ergo tam euidenti Apoſtoli uerbo cōtradices? Rń obiectiōis.
deo. Et hoc argumentum eſſe magnæ oſcitātiæ, & indiligētis icōſul- Epheſ. 5.
taq; lectionis. Nō enim habet uniuerſa ſcriptura ſancta hoc nomē ſa
cramentū in ea ſignificatione, qua noſter uſus: ſed in cōtraria. Vbiq;
em̄ ſignificat non ſignū rei ſacræ: ſed rem ſacrā, ſecretā, & abſcondi
tam Sic Paulus. ii. Coryn. iiii. Sic nos exiſtimet homo, ut miniſtros 2. Cor. 4.
Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum dei. i. ſacramentorum. Vbi
enim nos habemus ſacrm̄: in greco myſterium ponitur. quod aliqñ
tranſfert interpres. aliquando dimittit grecam uocem. Vnde & hic
in greco dicitur. Erūt duo in carne una. myſterium hoc magnum eſt.
Quæ res fuit occaſio, ut ſacramentū nouæ legis itelligerent lōge
aliud facturi ſi myſteriū legiſſent, ut in greco eſt. Sic. i. Timothe. iii. Thimo. 3.

Chriſtum uocat ſacramentum dicens. Et manifeſte magnū pietatis ſacramentū eſt (.i.myſteriū ē) quod manifeſtatū eſt in carne: & iuſtificatum eſt in ſpū: &c. * ¶ Et paulopoſt ſubinfert Luth. Ideo ſacramentum myſterium ſecretaq; res eſt: quæ uerbis indicatᷓ; ſed fide cordiſcapitur. Tale eſt quod pūti loco dr. Erūt duo in carne una. Sacſm hoc magnum eſt: quod illi de matrimonio dictum putant: cum ipſe Paulus, ea uerba de Chriſto & Eccleſia induxerit: & ſeipſum clare expoſuerit dicens. Ego autem dico in Chriſto & Eccleſia. Ecce q̄ concordant Paulus & illi. Paulus ſacramentum magnū in Chriſto & Eccleſia ſe prædicare dicit. Illi uero in maſculo & fœmina p̄dicāt. Si ſic licet in ſacris litteris libidinari, quid mirum ſi quodlibet in eis, uel cētum ſacramenta licet inuenire? Chriſtus itaq; & Eccleſia myſterium. idest, res ſecreta eſt, & magna, quæ figurari quidē per matrimoniū ceu reali quadam allegoria, potuit, & debuit: ſed matrimonium nō hinc ſacſm dici debuit. Cœli ſūt figura Aplo℞: ut p̄s. xviii. dr. Cœli enarrant gloriā dei &c. ſol Chriſti, aquæ populo℞: ſed nō ideo ſacſa ſunt. Vbiq; enim deeſt inſtitutio, & promiſſio diuina, quæ integrant ſacſm. Vnde Paulus Ephe. v. uerba illa de mr̄imonio Gen̄. ii. dicta, uel p̄prio ſpiritu ad Chriſtum trahit: uel generali ſentētia, etiā ſpūale matrimonium Chriſti in eo traditum docet, dicens. Sicut Chriſtꝰ fouet Eccleſiam: quia mēbra ſumus corporis eius, de carne eius: & de oſſibꝰ eius: p̄pter hoc, relinquet homo patrē & matrē ſuā, & adherebit uxori ſuæ: & erūt duo in carne una. Sacſm hoc magnū eſt. ego autē dico in Chriſto & in Eccleſia. Vides & hunc totū textum de Chriſto uelit eſſe dictum: & de induſtria lectorem monet, ut ſacramentū in Chriſto & Eccleſia itelligat. non in matrimonio. hæc Martinꝰ *.

Ephe. 5.

p̄s. xviii.

Ephe. 5. Gen̄. 2.

Luther cō tra ſeip̄m pugnat: & ſibiipſi cō tradicit.

Martinum hic Lutherū, Martino oppono Luthero, ac ſuiſmet uerbis, eum ita cōuinco. Nā mēdacis ſocius imemor dictorū ſuo℞, quicquid in buccam uenit ſcribēs, ſibiipſi contrarius inuenitur. Suo enim in ſermone de matrimonio: eorum quæ ſupius relata ſunt, oppoſitum conteſtatur. matrimonium, uidelicet, ſacſm eſſe, inquiēs. Cæterum doctores circa matrimonium tria bona excogitarunt, his cauentes ne carnalis concupiſcentia omnino eſſet mortifera. Primo q̄ connumeratur inter ſacramenta. Sacramentum. ſ. ſacræ rei ſignū ſpirituale quippiam ſignificans cœleſte & æternum. Exempligratia. Baptiſmus quo preſbyteri pueros abluunt, diuinam, ſanctā, & æternam dei gratiam deſignat, quæ ſimul infunditur in corpus & animā baptizati, & quæ purgat a peccato originali faciens omnia mūda tēplumq;. Hæc inq̄ ſpiritualia ſunt: & corporalibus externiſq; rebus

Verba Lutheri.

longe

A longe maiora per quæ pñtant͂. Matrimoniũ ergo ſacrm dr̄. Eſt naq̃ typus rei nobiliſſimæ & ſanctiſſimæ. hoc eſt, uniõis humanæ & diui næ naturæ i Chriſto. Inqt Pau. Queadmodũ uir & mulier duo quæ dã unũ ſunt i carne una: ita de⁹ & homo unus ē Chriſtus: ita Chriſtus & Eccleſia unum corpus. Quod profecto magnũ eſt ſacrm. Omni no itaq; res ſancta eſt & ſacra matrimonium ſi rite fuerit obſeruatũ: in cui⁹ typo ſignificatur is qui cum deus eſſet, factus eſt homo: q cum i cœlis, habitauit cum hominib⁹ ſemet illis imparties: cui⁹ exẽ plo cõiuges quoq; uiuãt. ¶ Et paulopoſt, ſubiũgit. Quapropter cõ iuges dignitatẽ huius ſacri ꝑpẽdãt, uenerentur, &c. Hæc ille. * Epheſ.5.

Verumtamẽ ad ꝑdicta i oppoſitũ eius obiecta: fere patet rñſio ex oib⁹, quæ i probationẽ ſacri nos attulim⁹. Oſtenſum eſt em̃ g̃ram aliquã, & adiutoriũ aliquod ſpũale dari i ſuſceptiõe hui⁹ ſacramenti. Oſteſumq; eſt, q̃ ſit illa g̃ra, quodue adiutoriũ. Præterea. Paulus etiã dicit. Saluabit͂ mulier ꝑ generationẽ filioꝝ, ſi ꝑmãſerit i fide. Quo ex dicto, elicit͂ ꝙ quãdo digne & in charitate, bonaq; itentione qs ſu ſcipit hoc ſacrm, meret͂ aliqd præmii. Ergo augmẽtũ g̃ræ: qa unũ al teri correſpõdet. Nã ſecũdũ maiorẽ g̃ram & charitatẽ, maius cõfer tur ꝑmium. itaq; nõ poteſt augeri unũ, quin augeatur & reliquum. Rñſio ad obiecta Lu 1.Tim.2.d.

B ¶ Declaratum eſt iſup hoc ſacrm diuinit⁹ eſſe inſtitutũ ad ſignandũ rem ſacram, duplicem, uidelicet, cõiunctionẽ. ſ. naturæ humanæ cũ natura diuina. & Eccleſiæ cũ Chriſto. Propter qd͂ (ut iam dictum ẽ) noluit deus duas uxores uni uiro, uel uni uxori duos uiros copulari: ſed uni uiro unam tm̃ uxorẽ. ¶ Perinde dilucidatũ eſt quomõ iſtud ſacramentum antiquum dicit͂ & nouũ ſacramentum. Ab initio enim mũdi fuiſſe a deo iſtitutũ, oſtendit Chriſtus i Mat. cum dixit. Non le giſtis, qa qui fecit hoiem ab initio maſculum & fœminam fecit eos. & dixit. Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhære bit uxori ſuæ, & erunt duo i carne una. Licet em̃ hæc uerba. propter hoc. &c. protulerit Adam. tamẽ Chriſtus ea dixit eſſe uerba dei crea toris: qa Adam ea protulit ex diuina reuelatione: qa in extaſi factus, uiderat mulierem de coſta ſua formatam. Et ideo illa uerba fuerunt dei principaliter tanq̃ reuelantis, & inſpirantis: & ipſius Adæ inſtfa liter, & ſicut proferentis. ¶ Nouum autẽ dr̄ ſacrm: qa Chriſt⁹ illud cõfirmauit & exẽplo & uerbo, cũ dixit. Quos ergo deus cõiunxit, ho mo nõ ſeparet. Oſtenſum eſt enim ſupra: quomodo per Chriſtũ oĩa facta ſunt noua. Ideo ſacrm iſtud nouũ dr̄: qa res ſacra, quam ſignat & ſignabat, adimpleta eſt i incarnatione ipſius Chriſti, & eius paſ ſione. inde & ſacramentum nouæ legis dicitur. Mat.19.a Gene.2. Mat.19.a

Vtrū mrī/moniū apd īfideles habeat rōnē ſacramēti. Ad illud aūt quod dicit Luther⁹. Matrimonium adhuc permanet apud infideles, & nullæ ſubſunt rationes, quare ſacrm ſolius Eccleſiæ dici poſſit. Dr̄ ꝙ cum matrimoniū inſtitutum ſit in officium, & in remediū, & in ſacrm. Ideo notandū ē ꝙ iſta tria complete & perfecte habet matrimonium apud fideles. Sed apud īfideles habet iſta ſecundum rationem ſemiplenam. ¶ Nā eſt in officium, qa eſt ꝓcreatio prolis legitimæ: ſed non ad cultum dei. Apud fideles autē ad cultum dei. Eſt in remedium: quia excuſat coitum a mortali culpa. ¶ Et rurſus datur ibi gratia remittēs concupiſcentiam ratiōe benedictionis adiunctæ. Apud īfideles uero maritali affectu uxores cognoſcentes, ē excuſatio a culpa: ſed nō dat̃ grā aliqua apud īfidel's. ¶ Apud fideles matrimonium eſt ita ſacramētum ꝙ ſignat unionē duplicem inſeparabilem. ſ. diuinæ naturæ & humanæ: & Chriſti cum Eccleſia, non tm̄ aptitudine, ſed actu. Apud īfideles uero ſignat aptitudīe tm̄. C

Ratio. Ratio eſt hæc. Quia ratio ſacramenti maxime conſiſtit ī ratificatiōe uinculi. Apud infideles autem uinculum non habet ratificationem ꝑfectam.

Triplex mrīmoniū. Vnde diſtinguitur quoddam matrimonium ratum & legitimum, ut fidelium. Quoddam legitimum, ſed non ratum: ut infidelium. Quoddā ratum, ſed non legitimum: ut matrimonium contractum a fidelibus in occulto.

Dubium. Rñſio. Si autē queratur, quare matrimonium infidelium non eſt ratum? Dicendum ꝙ hoc eſt ꝓpter defectū ſacri fidei. ſ. baptiſmi, & ꝓpter ſtatū: qa ī tali, iunctus eſt uxori ī quo pōt uinciri uiculo fortiori. ſ. ſuſcipiendo ſacramētum baptiſmi, & Chriſto alligari, a quo ſtatu nemo poteſt prohibere. Et ideo poteſt ī caſu iſto uinculum īfirmari. Si enim poteſt uxor fidel's, a uiro diſcedere D

1. Cor. 7. c infideli ab ea diſcedente (ut Apoſtolus ait in epiſtola ad Cor.) A fortiori poteſt uxor infidelis a uiro infideli diſcedere ſi uult baptizari: & alteri poteſt nubere, ſi uir eius infidelis eam nolit recipere, & cū ea habitare: uel ſi etiam uelit cohabitare: ſed cum cōtumelia creatoris, uel ad hoc ut alliciat, & reuocet ipſam uxorem ad infidelitatem. Et

Ambro. ratio quare uinculum illud ſoluitur eſt, qa repugnat uinculo, quo fidelis alligatur deo. Vnde Ambro. Contumelia creatoris ſoluit ius matrimonii ī eo qui relinquitur, ut non accuſetur, alteri copulatus.

1. Cor. 7. c Et cum dicit Apoſtolus. Si qua mulier fidelis habet uirum īfidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat uirum, &c. Verū eſt

Excluſio obiectōis. quando uir uult habitare ī pace ſine contumelia dei, & ꝑiudicio aīæ

1. Cor. 7. uxoris fidelis. Quare dicit ibidem Apoſtolus. In pace enim uocauit nos deus. &c. Quod dixi de muliere ſeu uxore fideli: econuerſo dicitur de uiro fideli, quando habet mulierem infidelem. Quoniā ergo

Cōcludit. matrimonium

A matrimonium apud infideles (licet ſit conſumatum, & legitimum) non eſt ratum. Ideo proprie & actualiter non habet rationem ſacramenti (quamuis habeat aptitudinaliter) qa nõ habet plenam ſignationem indiſſolubilem inter Chriſtũ & Eccleſiã: & humanã & diuinã naturã: nec habet ſtabile fundamentum. Sic etiã Aug. dicit ubi ſupra ꝗ prædicat matrimoniũ, ſolũ apud fideles habere rõnem ſacramẽti. Auguſ.

Pro ſolutione uero alioꝝ uerborũ Martini, quibus reſpondet & exponit dictum illud Apoſtoli. Erunt duo ĩ carne una. Sacrm̃ hoc magnum eſt, &c. notãdũ eſt ꝙ ſacrm̃ dupl'r dicitur. Primo eñ dr̃ ſacramẽtũ ſacrum ſecretũ. Et ſic cum in undecim tm̃ (ni fallor) ſacræ ſcripturæ locis, memoreẽ hoc nomẽ ſacrm̃, ĩ decẽ locis, hoc mõ ſumit. ſ. pro ſacro ſeu occulto ſecreto Sicut eſt illud Tobiæ. Sacramentũ regis (ideſt ſecretum) abſcõdere bonũ eſt. Et Sapĩa. Neſcierũt ſacramẽta dei. i. ſecreta bona. Et iterũ. Nõ abſcõdã a uobis ſacra dei. i. ei⁹ ſecreta mihi reuelata. Et ĩ Daniele dr̃ ꝙ ipſe Daniel idicauit negociũ ſociis ſuis: ut qrerent mĩam a facie dei cœli ſup ſacro iſto. i. ſacro ſecreto: qa fiebat mẽtio de regno Xp̃i p lapidẽ abſciſſum de mõte ſine manib⁹. Et ĩ Apocalypſi ẽt dr̃. Sacrm̃ ſeptẽ ſtellaꝝ. i. myſterium. Et rurſus. Ego dicã tibi ſacrm̃. i. ſecretã, & occultã ſignificationem. Epheſ. 5. Sacrm̃ dupl'r capitur Primo. Tobiæ. 12. Sap. 2. Sap. 6. Daniel. 2. Apoc. 1. d. Apoc. 7. b.

B Paulus quoq; ad Epheſ. ſcribẽs, ſacrũ ſecretũ ſub noĩe ſacri ſæpe cõmemorat, dicens. Vt notũ faceret nobis ſacramẽtum uolũtatis ſuæ. Et iterũ. Scd̃m reuelatiouẽ notũ factũ eſt mihi ſacrm̃. i. ſacrũ ſecretũ redẽptionis factæ p Chriſtũ Et paulopoſt ſubiũgit. Quæ ſit diſpenſatio ſacri abſcõditi. i. redẽptiõis, quæ diſpẽſabilis ẽ gẽtibus ſicut iudeis. abſcõditi a ſœculis ĩ deo. Nã hæc diſpẽſatio nõ fuit reuelata ãte niſi ualde paucis, & obſcure. Et ĩ ep̃la ad Col. etiã inqt. Quib⁹ uoluit notas facere diuitias gloriæ ſacri hui⁹ ĩ gẽtib⁹. i. copioſã gloriã hui⁹ ſacri & diuini ſecreti. Poſtremo ĩ ep̃la prima ad Timotheũ, myſteriũ ĩcarnationis uocat ſacramẽtũ, dicẽs Et manifeſte magnũ eſt pietatis ſacramẽtũ. i. ſacrũ ſecretũ. ſ. incarnatio uerbi diuini, qd̃ dr̃ ſacrm̃ pietatis: quia ex maxima pietate & occulta patris, proceſſit incarnatio, ut eſſet hoſtia immolata pro ſalute mundi. Quod manifeſtum eſt in carne. (.ſ. aſſumpta) iuſtificatum eſt ĩ ſpiritu (ideſt, p ſpiritũ ſanctũ, iuſticiã Xp̃i notificantẽ) Apparuit angelis (Licet eñ ante cognouerint Xp̃i myſteriũ: tñ ĩpo cõpleto ĩ effectu, cognouerũt nouo mõ. ſ. notitia experimẽtali ſeu ituitiua) p̃dicatum eſt gẽtib⁹, (.ſ. p Ap̃los) Creditum eſt ĩ mundo: aſſumptum eſt in gloria. Epheſ. 1. b. Epheſ. 3. a Ibidem. Coloc̃. 1. d 1. Timo. 3.

Sic ergo patet, ꝙ ſacramẽtũ idẽ eſt quod myſterium, qd̃ ſonat ſacrum ſecretum. quia nõ tegit ſed tegitur. Nam myſteriũ dicitur a Sacrm̃ idẽ ẽ ꝙ myſterium

Miſterium mystis, uel mysticen grece, qđ latine dr̃ ſecretũ diuinũ & figuratiuũ C
unde dicit̃ ſeu ocultũ: qa i ſe ſecretã, & recõditã habet itelligentiã. ſ. cũ aliud di-
Myſteriũ citur, & aliud itelligit̃. Et differt a miniſterio: qa miniſteriũ in tpalib⁹
differt a mi attendit̃: ſed myſteriũ in ſpũalib⁹: ut fuit icarnatio Ieſu Xp̄i, & ei⁹ paſ
niſterio. ſio, quæ dr̃ myſteriũ redẽptionis: & ſimilia, q̃ ſecretã in ſe cõtinẽt in
1.Cor. 2. b. telligentiã, proprie myſteria dicunt̃. Vñ Apl̃s. Loquimur dei ſapien
1.Co. 14. b tiam in myſterio, quæ abſcõdita eſt. Et iterũ. Spiritus loquitur myſte
ria. i. ſecretos ſenſus latẽtes per donũ prophetiæ reuelãdo. Et ad Ro
Rom. 11. c ma. Nolo uos ignorare fratres myſteriũ hoc. i. ſecretũ diuinũ. Apl̃is
enĩ præ oĩbus fuerũt reuelata diuina myſteria: ſicut Xp̄s dixit. Vobis
Mar. 4. b. datum eſt noſſe myſterium Regni dei. &c.

Scđo ¶ Scđo modo ſacr̃m, dr̃ ſacrũ ſignũ. i. ſacræ rei ſignum. Et hoc
Sacr̃m ſa- modo Baptiſmus, cõfirmatio, ordo, pnĩa, &c. dñr ſacramẽta. Quid
cræ rei ſi- autem ſit ſignũ oñdit Aug. lib. ii. de doctrina Chriſtiana. (& ponitur
gnum. de conſe. diſt. ii. c. ſignũ.) Signũ eſt res quæ præter ſui ſpeciẽ, quæ ige
Aug. rit, aliqd aliud extra ſe i cognitionẽ faciens uenire. Sicut enĩ circulus
Similitudo ante tabernã eſt ſpecies quædã uiſibilis, ultra ſui cognitionẽ, in noti-
tiam uini deuenire faciens: qđ tñ uinũ trãſeũtib⁹ oĩno eſt iuiſibile. Sic
ſacramentum matrimonii ultra ſui cognitionem deuenire facit in co
gnitionẽ ſignati. uidelicet. cõiunctiõis duarũ naturarũ i pſona xp̄i & D
Eccleſiæ cũ ipſo Chriſto. Sic ergo cũ apl̃us dicit. Erunt duo in carne
Ephe. 5. una. Sacr̃m hoc magnũ eſt. i. ſacrũ ſignũ eſt, magnũ ſignãs myſteriũ
Quia (ut dixi) ſacramentũ in hoc differt a myſterio. q̄ tegere dicit̃.
myſterium uero tegi.

Excluſio Nec obſtat q̄ in greco dicatur. Myſteriũ hoc magnũ eſt. quia cũ
obiectiõis. apud grecos non ſit hoc nomen ſacramentum: qa eſt nomẽ latinum:
quodlibet Eccleſiæ ſacramentũ: ut baptiſmus, euchariſtia, pnĩa, &c.
põt appellari & dici myſteriũ. Quia qđlibet ſacr̃m i ſe cõtinet ſecre-
tã itelligẽtiã: & ẽ adeo certe ſecretũ, & abſcõditũ: ut niſi fide itelliga
tur: ut ſit mediũ qđdã magni meriti: cũ i eo nullũ cadat naturale expe
Rom. 1. rimẽtũ. Fiũt aũt ſacr̃a p res ſenſibiles: qm̃ p ſenſibilia (ut dicit Apl̃s)
in cognitionẽ diuinoꝝ myſterioꝝ deuenim⁹. Iõq; ſub tegumẽto cor
poraliũ rerũ uirt⁹ dei & latenter, eoꝝ ſacroꝝ opat̃ effectũ. Vñ a ſa-
cris, uel a ſecretis uirtutib⁹ ſacr̃a dicunt̃. quæ & grece myſteria dicun
tur. quia ſecretam & reconditam habẽt diſpenſationem.

Ephe. 5. Cũ ãt dicit Luth. q̄ totũ illũ textũ. Erũt duo i carne una. Sacr̃m
hoc magnũ eſt. ego aũt dico &c. Apl̃s refert ad xp̄m & Ec[c]l'iam. itaq;
ſacr̃m p̄dicat i xp̄o & Ecclia: nõ i mr̃imonio. Rñdeo, q̄ ly ſacr̃m põt
Rñſio. capi dupl̃r. Vel pro ſigno, aut pro ſignato. Si pro ſignato. ſ. pro re
ſacri

A ſacri.tūc idē ē cū myſterio. Iō recte dr̄, Miſteriū hoc. & refert̃ ſacr̄m ad Xp̄m & Eccl'iam. Si uero accipiat̃ ibi ſacr̄m ꝓ ſigno. tūc refert̃ ad Mr̄imoniū. Et ſic accipit Aug. ſupius deduct⁹: q p̄dicat ſacr̄m in matrimonio. Quod ēt oſtendūt uerba ipſius Pauli p̄cedentia. Sic eīn incipit. Mulieres uiris ſuis ſubditæ ſint, ſicut dn̄o: qm̄ uir caput ē mulieris: ſicut Xp̄s caput eſt Eccl'iæ: ipſe ſaluator corporis ei⁹. Sed ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Xp̄o: ita & mulieres uiris ſuis in oībus. Viri diligite uxores ur̄as: ſicut & Chriſt⁹ dilexit Eccleſiā, & ſeipſum tradidit pro ea: ut illā ſanctificaret mundās eā lauacro aquæ, (ideſt. in baptiſmo, ꝑ quē cōmunicat̃ Chriſti paſſio q̄tum ad effectum). Et ſeqtur. Ita & uiri debent diligere uxores ſuas, ut corpa ſua. Qui ſuā uxorē diligit ſeipſum diligit (qa dicit Saluator. Iam nō ſunt duo: ſed una caro) Nemo eīn unq̄ carnē ſuā odio habuit: ſed nutrit & fouet eā: ſicut & Xp̄s Eccleſiā: qa mēbra ſum⁹ corpis ei⁹ (.ſ. myſtici, nos oēs fideles) de carne. (Nā aliq fideliū ſunt iferiores. & iſti dn̄r de carne ei⁹, q̄ ante reſurrectionē fuit paſſibilis & ifirma) & de oſſib⁹ (q̄tum ad fortiores, qui Xp̄o cōformant̃ i tollerātia aduerſorū. Per oſſa eīn i qbus cōſiſtit robur corporis, uirt⁹ fortitudinis deſignat̃) Propter hoc relinquet hō patrē & mr̄em ſuā. &c. ſ. q̄tū ad cohabitationē. Iſtud fuit dictū de Adā. B & Eua. Cōſequēter applicat̃ ad xp̄m & Eccl'iam myſtice: cū dr̄ Sacr̄m hoc, ideſt, ſacrū ſignū &c. In Xp̄o & Eccl'ia. Licet eīn filius dei patrē nō reliq̄rit, qa ſemp eſt unum cum patre. Tn̄ ſecūdū quādam apparētiam, dr̄ patrem reliq̄ſſe, in q̄tum apparuit i mundo uiſibilis i forma ſerui ad coniungendum ſibi Eccleſiam per myſterium icarnatiōis & paſſionis ſuæ ſicut ſponſam. Ex hoc reuertitur ad propoſitum Apoſtolus ſubiungens. Verūtn̄ & uos ſinguli unuſq́ſq; ſicut ſeipſum uxorē ſuam diligat. uxor aūt timeat uirum ſuum. Patet ergo ꝙ Apoſtolus i toto illo textu, cōparat & refert ſignū ad ſignatū: ſicut ēt uidet̃ i baptiſmo, ubi ſignum, quod eſt exterior corporis i aqua imerſio: correſpōdet ſignato, quod eſt mundatio animæ a peccatis.

Auguſ. — Epheſ.5. — Mat.19. a. — Gene.2. — Cōcludit.

¶ SED quaſi non ſufficerent quæ ſuperius dixit Lutherus, contra Matrimonii ſacramentum. Iterum magiſq́; i eo calūniat̃. nec unq̄ laſſat̃ futuli, & ſupflua uerborū multiplicatione. In eo quippe libro, plura texere i Eccleſiaſticas leges nō ueritus eſt opprobria, atq; maledicta. Sic eīn ſcribit. ☞ Hacten⁹ de ipſo Matrimonio. Quid aūt dicemus de impiis legibus hominum? quibus hoc uitæ genus diuinitus inſtitutum, eſt irretitum, ſurſum ac deorſum iactatum. Et infra. Dico tamen, & quod in me eſt facio, monens & rogās omnes ſacerdotes & fratres. ſi uiderint aliquod impedimentum, in quo papa

De īpedimētis mr̄imonii uid q̄d ſentiat Lutherus. — Verba Lu.

poteſt diſpenſare, & quod non eſt in ſcriptura expreſſum: ut pror- C
ſus ea omnia matrimonia confirment, quæ contra Eccleſiaſticas, uel
pontificias leges quoquo modo fuerint contracta. Armēt autem ſe
Mat. 19. b. lege diuina dicente. Quod deus coniunxit homo non ſeparet. Con-
iunctio enim uiri, & mulieris eſt iuris diuini, quæ tenet quocunq; mo
do contra hominū leges contingerit: debentq; leges hoīm ei cedere
ſine ullo ſcrupulo. Si eñ hō relinquit patrē & mrem, & adhæret uxo-
ri ſuæ: q̄to magis cōculcabit friuolas & iniquas leges hoīm: ut adhæ
reat uxori ſuæ. Et papa uel eps, uel officialis ſi diſſoluerit aliquod ma
trimoniū cōtra legē humanā cōtractū, Antixps eſt, & uiolator natu
Propōnes rae, & reus leſæ maieſtatis diuinæ: qa ſtat ſnia. Quod de⁹ cōiunxit hō
Luthe. nō ſeparet. * ¶ Ex prædictis uerbis, duas elicit Vniuerſitas ſcholæ
☞ parriſieñ. falſas propōnes. quarū prima ē. Cōiūctio uiri & mulieris
tenet quocūq; mō ꝯ leges hoīm cōtigerit. Secūda Debēt ſacerdotes
ea omnia matrimonia confirmare, quæ contra Eccleſiaſticas, uel pō
tificias leges fuerint cōtracta, in qb⁹ papa pōt diſpēſare. & q̄ nō ſunt ī
ſcriptura ſacra expſſæ. * ¶ Quas qdē ꝑpōnes ſic dānauit pfata Vni
uerſitas, ingens. Vtraq; hax ꝑpōnū eſt falſa. Eccliæ ptāti impie
derogatiua: & ex dānato Valdenſiū errore, ꝓcedens.

Verba au- Audi & alterius cauſam Chriſtiane lector, ſi uis recte iudica- D
ctoris. re. Neq; enim præſumendum eſt, ꝙ ſummus pōtifex diſpenſet, aut
Attēde di- aliqd ſtatuet contra legem diuinam (quia non poteſt) pro qua tuēda
uiſionē im mori paratus eſſe debet. ¶ Nota ergo ꝙ hoc ſacramētū plura habet
pedimēto īpedimēta, ſed q̄dam impediūt ex cōgruitate. Et iſta dñr ipedire cō-
rum matri trahēdū: ſed nō dirimere iam contractum: ut eſt Eccleſiæ īterdictum
monij. ſi ſit clāculo, & tempus feriatum: & hiis ſimilia, ī qbus ſine dubio pa
pa pōt diſpenſare, ut poſſit cōtra hi mrimoniū: quia talia non reſpi-
ciunt niſi quādā ſolēnitatē & cōgruitatē matrimonii:, ſeu decētiam.
¶ Quædam reſpiciunt de neceſſitate: quia non ſtat cum eis ſacramē
tū. Vñ dicunt īpedire contrahendū, & dirimere contractum: qa quā
uis eſſet contractū de facto: tamē ī ueritate nō fuit ſacrm, nec matri-
moniū uerū. Impedimēta aut illa ſcdm quoſdā, his uerſib⁹ cōtinēt.
Impedimē Error, cōditio, uotū, cognatio, crimen. Cult⁹ diſparitas, uis, ordo,
ta. xii. ma- ligamen, honeſtas, Si ſis affinis: ſi forte coire nequibis. Hæc faciēda
trimonii. necāt, connubia iuncta retractant.

Sufficiētia Sufficiētia autē hox ipedimentorum, ſic ſumitur. Nā impedi
ex. 4. cā. mētū ſit ſiue fieri pōt ex quadruplici cā. Ex efficiēte enim prouenire
Ex cā effici pñt tria. Nam efficiens cauſa eſt conſenſus. Ad cōſenſum autem cō
ente. currit ratio & uoluntas. Contra rationis actum, eſt error: cōtra actū
uoluntatis

uoluntatis, eſt uis ſeu uiolētia: cōtra actū utriuſq́, cōditio ſeruitutis
A q̄ ipedit partim pp defectū libertatis: ptim pp errorē. ¶ Ex pte cauſæ materialis tria: qa mr̄imoniū ē cōiunctio uolūtarie introducta. Ergo ē prius natural'r diſparitarū. Cōiūcti em̄ ꝓximitate ſunt inepti ad matrimoniū. Sed iūcti pn̄t eſſe tripl'r. cōſanguinitate, affinitate, & iuſticiæ publicæ honeſtate: q̄ cōtrahit' ex ſpōſalib⁹ per uerba de pn̄ti. Et ſic ſūt tria ipedimenta. Ex cā materiali.

¶ Ex parte cauſæ formalis tria. Quia mr̄imonium eſt uinculū, i quo ē mutua ptās uiri & uxoris. Impedimētū aūt contra hoc, eſt qn̄ non poteſt dare ſui corporis poteſtatē. Et hoc poteſt eſſe tripliciter. Aut quia tradidit alteri q adhuc uiuit. Et ſic eſt obligatio. Aut quia ſe dedicauit deo. Et ſic ē ſacer ordo. De cœlibatu em̄ clericorum, uide infra materiā de uoto. Aut quia deo & prælato. & ſic eſt uotum: ut quando quis uouet ingredi religionem, uel continentiam ſolemnem. Ex cā formali.

¶ Ex parte finis ſimiliter tria. Quia matrimonium eſt ad procreandum prolem ad cultum dei: uel ſaltem in remedium honeſtatis. Contra rationem procreandi, uel remedii, eſt naturalis impotentia coeundi. Contra cultum dei, qui eſt in fide, eſt diſparitas cultus, q eſt i moribus, & criminis enormitas. Ita ſunt duodecim impedimenta. ex cā finali

B ¶ Poſſet etiam aliter hoꝶ impedimentoꝶ ſumi ſufficientia. In matrimonio em̄ cōſiderant' perſonæ quæ cōiungunt', & ipſum uinculū: & illud per quod uinciuntur. Quod uincitur, & uinculum, & ad qd̄, & per quod, & perſonæ quæ uinciuntur, debent aliquomodo conuenire in cultu dei, & fide: ſed diſtare uinculo natural'i, & cōſimili. Propter hoc q natura abhorret perſonas multum conſimiles in actu illo ſociari. Multū igitur diſtant quando ſunt diſpares in cultu: multū appropinquant, quādo ſunt iuncti in cognatione, uel affinitate, uel publicæ iuſticiæ honeſtate. Propinquitas conſanguinitatis eſt matrimonii: ſed affinitas ex actu. Iuſticiæ publicæ honeſtatis tenet mediū inter utrunq́. Et ſic ſunt quattuor impedimenta. ſcilicet cultus diſparitas, cognatio, affinitas, & publicæ honeſtatis iuſticiæ. Al a ipedimētoꝶ ſufficientia. Primo.

¶ Conſideratur iterum ipſum uinculum quo uinciuntur idiuidualiter. Et hoc non poſſunt coniūgi, q ſunt aliis obligati. Obligari aūt alii ē dupl'r. Aut deo aut hoi. Et hoi dupl'r. A[illegible]t p mr̄imoniū. & ſic ligamē. Aut p ſeruitutē. & ſic cōditio. Obligari ſimil'r deo ē dupl'r. aut p uotū: aut p id qd̄ habet annexū uotū: ut ſacer ordo. Et ſic ſunt alia quattuor. ligamē, cōditio, uotum & ordo. Secundo.

¶ Tertio circa matrimoniū cōſideratur illud p qd̄ cōtrahit'. & ſic ē cōſenſus: & hic reſpicit actum rōnis & cōtra hūc ē error. Et actū uolūtatis; & cōtra hunc eſt uiolentia. Et ſic Tertio.

Quarto. ſunt duo. ¶ Quarto cōſideratᷣ uſus mrimonii. Et hoc duplr impedi C
tur. aut p īpoſſibilitatē utēdi. & ſic eſt īpotētia coeūdi. Aut p abuſum.
Et ſic enormitas criminis. Et ſic patet numerus, & ſufficiētia horum
impedimētorū. & quot ſunt in numero determinato. ſ. duodecim.

Excuſatio Authoris. ¶ Sed qm̄ hæc oīa (& ſi aliqua) diuinis & auctēticis, ꝓbare non
ualeo ſcripturis, impedimēta, nimiſq; longum foret ſingillatim uel
le de ſingulis tractare: Iccirco ne ſuperfluis abundem, uſ tedio te affi
Bonauētura doctor ſeraphicus ciā: ad ſacros theologos ī lib. quarto ſnīa℞. diſt. xxxiiii. uſq; ad. xlii.
te trāſmitto: & ꝓcipue ad Seraphicū, & deuotū doctorē Bonauēturā:
qui optime & egregie ſup oēs, hac de materia tractat. in. iiii. lib. diſt.
xxxiiii. &c. Currat nūc ſtillus ad ultimū ſacramentum.

Finis tractatus De Sacro Matrimonii.

DE SACRAMENTO EXTREME VNCTIONIS

Nūc ꝓbat ſeptimū ſacramētum **Quo ad Septimum et**
ultimū ſacrm, uidelicet, extremæ unctiōis, ſic pro
cedendū ē. Prius uidēdū, ſi ſit ſacrm. Scdo, ſi ſit a
Rñſio ad ꝑmū dubiū Chriſto inſtitutū. Tertio, quis ſit illius principalis D
effectus, pp quē īſtitutū ē illud ſacrm. ¶ Vt ergo ſit
rñſio ad primū qſitū. Illud em̄ ē ſacrm qđ ē ſacræ rei ſignū (ut iam ſu
perius p Aug. ꝓbatū ē) & cā p ſe ordinata, p quā efficitᷣ res ſacra. Sed
extrema unctio ē ſignū p ſe & cā ſpūalis unctiōis iterioris, q eſt res ſa
Aug. cra, qa ſacrans. Ergo eſt ſacrm. Minor patet p Augu. in expoſitione
Pſal. 44. ꝑs. xliiii tractāt ē illud. Propterea unxit te deus deus tuus &c. Ole-
um enim (inquit) uiſibile in ſigno eſt: oleum inuiſibile in ſacramēto
Rñſio ad ſcdm dubium. eſt. oleum ſpirituale intus eſt: oleum uiſibile exterius eſt.

Sed de ſecundo queſito uideam⁹. An Chriſtus illud inſtituerit?
Et ꝙ ſic uidetur ex ſacro euangelio. Nam in Matheo legimus, ꝙ di-
Mar. 6. a ſcipuli inungebāt oleo multos egros, & curabantur. Sed conſtat ꝙ
Apoſtoli nondum erant tantæ auctoritatis, ꝙ per ſe auderēt aliquid
noui inſtituere. Ergo reſtat ꝙ dominus eis mandauerit: ſicut manda-
uit & de aliis omnibus, quæ illos oportebat facere: ut clare docet te-
Mar. 6. a. xtus ipſe euangelii, quando dicit. Et uocauit duodecim, & cœpit eos
mittere binos: & dabat illis poteſtatem ſpirituum immundorum. &
præcepit illis, ne quid tollerent in uia, niſi uirgam tm̄. non perā, non
panem: neq; in zona es: ſed calciatos ſandaliis: & ne induerētur dua-
bus tunicis. &c. ¶ Et ſi quis dicat cum Martino, unctionem illam tm̄
fuiſſe

fuiſſe ad corporalẽ ſanitatẽ. Et ſic rem ſacrã.ſ. ſpũalẽ unctionẽ, non
A poſſe ſignari per illã exteriorẽ unctionẽ. Cõtra eſt diuus Hiero.lib.i. Hiero.
ſup Marco, eãdẽ exponẽs auctoritatẽ. Vngebãt oleo multos egros,
&c. Mittunt (inquit) duodecim Apl'i: & dat eis ptãs pcepta docẽdi: ut
cõmitteret uerbũ ſimul & factũ: ut cũ pmiſſis inuiſibilibus, uiſibiles
uirtutes micẽt: & cũ ungebãt oleo egros, infirmitatẽ fidei uirtute cor
roborabant. Quo ex dicto, clare patet ꝙ non ſolum infirmitas cor
poris: ſed etiam ſpiritualis infirmitas animæ ſanabatur per interiorẽ
ſpũſſancti unctionem: quæ ſignabatur exteriori olei unctione.

Hoc pmulgauit & apl'us Xpi Iacob' i ſua ep'la dicẽs. Infirmat' Iacob. 5.
qs ex uobis: iducat pſbos Eccl'iæ: & orẽt ſup eũ ungẽtes eũ oleo i noie
dñi. & oro fidi ſalua. ifirmũ: & alleuiabit eũ dñs. & ſi in pctis fuerit di Chriſo.
mittẽt ei. Vñ Chryſo.lib.iii. dialog. iter ipm & magnũ Baſiliũ.c.vi.
ait. Sacerdotes laborantẽ animã & iam iamq; pitură ſaluauerunt fre
quenter. alios de graui condemnatione laborãtes: alios nec in leuem
ſinentes incidere. nec uero hoc ſolũ docẽdo, ac monendo faciunt: ſed
etiam orationibus adiuuando. Nec ſolum quando regenerauerunt:
ſed etiam deinceps poteſtatem habent indulgendi peccata. Infirma
tur (inquit ſcriptura) aliquis ex uobis, adducat pſbyteros Eccleſiæ
& orabunt pro eo ungentes eũ oleo: & oratio fidei ſaluabit infirmũ:
B & ſuſcitabit eum dominus: & ſi i peccatis eſt dimittentur ei. hæc ille.

Vnde nota ꝙ Iacob', octo ibi iſinuat, quæ cõcurrũt ad hoc ſa Octo concurrunt ad ſacrm unctionis extremæ.
cramentũ. Primũ eſt ſubiectũ.ſ. pſona ſingularis, cũ dicit. quis. Secũ
dum eſt cauſa: cum dicit infirmatur. Ex quo patet ꝙ nõ debet dari ni
ſi infirmis, qui ſunt in periculo mortis naturalis. Vñ non debet dari
latronibus qui occiduntur: nec pliantibus in bello, uel duello: qa ſe
cundum fortunam ſunt in periculo mortis: nõ ſcdm naturam. Ter
tium eſt poſtulatio, & deſideriũ: cum addit, Inducat. Ex quo patet ꝙ
non debet dari niſi petenti uerbo, uel ſigno per ſe uel per alium, &
illi de quo ſi amiſit uſum rationis ex infirmitate, preſumitur tamen
ꝙ ſi eſſet memor peteret. Quartum eſt miniſter, cum dicit, preſby
teros Eccleſiæ. Ex quo patet ꝙ hoc ſacramentum nõ debet dari niſi
a ſacerdotib': non a laycis: nec etiam a diaconibus. Et inde eſt ꝙ iſtud
ſacramentum non eſt ſacramentũ neceſſitatis: ſicut baptiſmus. Vñ
non ita committitur diſpenſatio eius omnibus in articulo neceſſita
tis: ſed ſolis illis, quibus ex officio competit.i. ſacerdotibus. Quintũ
eſt materia. Vnde dicit. Vngentes eum oleo. Nam materia huius ſa
cramenti eſt oleum oliuæ conſecratum ab epiſcopo. In omnibus nãq;
ſacramentis quæ indigent materia ſanctificata: prius ſanctificatio

materiæ fit p epm: & uſus q̄nq̄ p ſacerdotē: ut oſtendat ſacerdotalis poteſtas, ab epali deriuata. Nec debet balſamū poni i materia huius ſacramenti: quia balſamū pp odorē ptinet ad bonitatē famæ: qua de cetero nō indigēt ꝑpter ſe exūtes: ſed idigēt tm̄ nitore cōſciētiæ: q p oleū ſignat. Sextū eſt forma cōſecratiōis olei, uel ſacri: cū dicit. In nomine dūi. Septimū eſt mod⁹: cū dicit. Et orēt ſup eū. Octauū eſt effectus: de quo dicet ifra, cū rn̄debim⁹ ad tertium queſitū ſeu dubium. C

☞ Verba Lu. cōtra epiſtolā Iaco.

¶ SED dicit hic Martinus q̄ eplæ illius Iacobi ſtillus, lōge eſt infra apoſtolicā maieſtatem: nec cum paulino ullo mō cōparādus. Et in lib. ſuo babylonico. tractatu de ſacro unctiōis, c. iam inqt. Ego aūt dico ſi uſpiā delyratū eſt. hoc loco ꝑcipue delyratū eſt. Omitto enim hāc eplam nō eſſe Iacobi: nec apoſtolico ſpū dignā. multi ualde ꝓbabiliter aſſerūt, licet cōſuetudine auctoritatē cuiuſcūq̄ ſit, obtinuerit. Tamen ſi etiam eſſet Apoſtoli Iacobi: dicerē non licere Apoſtolū ſua auctoritate ſacramentum inſtituere. *

Cōfutatio opinionis Luthe. de epiſtola Iacobi Apli.

Sed nūc q̄ſo rn̄deas. Qua rōne, epiſtola Iacobi nō ē apoſtolico ſpū digna? Quia ſtilo Paulino nō eſt cōparāda: & Iccirco non Iacobi? Hactenus ego putaſſem, nō neceſſariū eſſe Iacobi ſtillū ſimilem eſſe Paulino. Nā q̄ſo, num iō min⁹ alii fuerit ꝓphetæ q̄ eoꝝ ſtill⁹, Eſaiæ ſtillo minime ē cōparandus? Audi obſecro. Euāgeliū, Epiſtolas Pauli Petri, Ioānis, Iudæ, Aploꝝ acta, & Apocalypſim, te ſuſcipere fama ſonās eſt. Epiſtolā aūt Iacobi, nō: qa non ab ipſo editā, uel apoſtolico ſpū, indignā aſſeris. Sed iterrogo te. Epiſtolā Iacobi cur nō ſuſcipis? Rn̄debis. Quia non adeo certa mihi eſt ei⁹ auctoritas, ut fidē ei dare uelim. Et nō uidet tibi certa ei⁹ auctoritas cum canonica, & apoſtolica dicat, & ab eo ſcripta cōiter credat? Et hic dices. Si conſtaret certa auctoritate, uel ratione eam canonicā eſſe & apoſtolicam: mihi ſuſcipere eſſet neceſſe. Sed ſi dicitur, uel credat canonica, ul Apoſtolica: & nō ſit, a me ſuſcipienda non erit. Quod ſi a talibus dicatur & credatur canonica eſſe & apoſtolica, q̄bus ſicut ipſis apoſtolis credi debeat: quid? qd inq̄ qd? Nōne a te hoc ꝓbaro, ſuſcipienda erit? Suſcipienda plane. Sed ubi inuenietur, cui ſicut ipſis Apoſtolis, credere debeam? Inuenietur plane. Et ne te ſuſpendā. Eccleſiā dico: cui ſicut ipſis Apoſtolis te prorſus credere debere affirmo. Hoc enim & tu ipſe affirmas, dicēs. Hoc ſane habet Eccleſia q̄ poteſt diſcernere uerbum dei a uerbis hominum: ſicut Auguſtinus cōfitetur ſe euāgelio credidiſſe motus auctoritate Eccleſiæ, quæ hoc eſſe euangelium predicabat *. Sed paulo poſt hæc uerba, incærta omnia atq̄ cōfuſa relinquens, ſubiungis. Quis ſcit quæ ſit Eccleſia habens ſpiritum dei? * D

Verba Lu. ☞ Auguſti. ☞

Suſpendamus

A Suſpendamus nunc uniuerſam legem: qa neſcimus An illa Eccleſia quæ euāgelia recepit, habuerit ſpiritum dei. Inſinues ergo nobis Eccleſiam habentē ſpm̄. Si teipſum cum comitiua tua, oſ̄deris. Dicemus & nos. Neſcim⁹ ſi habetis ſpirītū dn̄i. hoc nobis nō cōſtat. Quæ eſt ergo, quā tu dicis habere ſpm̄ dei Eccleſia? Iterū obſecramus, ut nobis eam inſinues. Si tandem dixeris. Cōgregatio non auium, non porcorum: ſed hoīum: nec oīum hominū: ſed fidelium bonorū, & iuſtorum. Tunc ego. Et hæc fuit, ac eſt, quæ epiſtolā Iacobi & apoſtolicam, & canonicā, ac ueraciter ab ipſo Iacobo conditam: teſtata eſt, & teſtatur. Hæc eſt inq̄ illa, Cui Chriſtus dixit. Ecce ego uobiſcum ſum omnibus dieb⁹ uſq; ad cōſumationē ſæculi. Non debet ergo credi teſtimoniis Eccleſiæ, cū qua ſpiritusſanct⁹ iſeparabiliter permanet: nō hic tm̄: ſed in æternū? Quomō ergo potuit, nō dico tanto, ſed ſaltem paruo, tantū errorē tanto tp̄e ſequi? Quomō inq̄ potuit annis plus mille quadringentis quinquagintaq;, quibus Iacobus ex hoc migrauit ſæculo, falli, & fallere Eccleſia? cum qua uerax pr̄, cū qua ueritas filius, cū qua ueritas ſp̄ūſſctūs ꝑpetuo ꝑmāſit? Sed cū hoc oīno impoſſibile ſit: colligit̄ φ ei⁹ traditionib⁹ oībus, ſicut apoſtolicis, oīmoda ab oībus fidelib⁹ fides exhiberi debeat. Si eīn ei⁹ doctrina, uel

B traditio ab Apoſtolis ſuſcepta eſt. Si eadē a Xp̄o in Apoſtolos deriuata eſt: cōſtat φ uerax ſit: & a ueritatis filiis ſuſcipiēda. Sequit̄ ergo, qa doctrina uel traditio Eccleſiæ ab omnibus ſuſcipienda eſt fidelibus, φ debes credere teſtimoniis Eccleſiæ, ſi eius non uis permanere hoſtis & Chriſti.

Eccleſia eſt congregatio iuſtoꝝ.

Mat. ulti. d

Hæc aūt & eadem q̄ recepit euāgelia quattuor euangeliſtarum, uidelicet, Matthei, Marci, Lucæ & Ioannis (poſtpoſitis apocriphis aliorū hominū, ut Nicodemi, Thadei, Thomæ, Barnabe, Bartholomei, noīe euāgeliis) Ep̄las Pauli, Petri Ioānis Iudæ, Ap̄loꝝ acta & Apocalypſim ꝓ canonicis ſacriſq; ſcripturis: recepit & epiſtolā Iacobi ꝓ canonica diuinaq; & apoſtolica ſcriptura. Quod ſi errauit Eccleſia recipiendo hāc epiſtolā falſā (ut tu dicis) Iacobi aſcripticiā, pro ueriſſima & apoſtolica: Ita & potuit errare in recipiendis aliis, eamet ratione. Quod ſi hoc, iam nulla erit cærta ſcriptura, cui credere teneamur. Et ſic tota fides Chriſtiana dubia erit, & incærta. Sed hoc eſt abſurdiſſimum. Ergo & id ex quo ſequitur. Fateri igitur neceſſe eſt, illam eſſe Epiſtolā Apoſtoli Iacobi. ¶ Hoc & ſcti Patres, doctoreſq; tam greci q̄ latini, teſtati ſunt ī libris ſuis deducēdo & allegādo dicta Ap̄li Iacobi. ceu facit btūs pr̄ Dyoniſi⁹, q librū ſuū de cœleſti hierarchia ab auctoritate diui Iacobi icīpit. Omne (inqt) datū optimū, & oē

Euangelia apocripha

Concludit

Dyoniſi⁹ Iacob. i. c.

donū pfectū deſurſum ē deſcēdēs a pře luminū. &c. & bti Ioā. Chriſoſtom⁹, Damaſcen⁹, Origenes. Hiero. Aug. Amb. cæteriq; ſancti, q innumeris q̃ſi locis ſuarū editionū, eplæ Iacobi ſententias deducūt ad firmāda eo℞ ſcripta ſeu dogmata. Neq; credēdū ē hos ſc̄tos přes ac doctores, falſa aut apocripha ꝑ cærtis, uel docuiſſe, uel poſteris i ſcriptis reliqſſe: q recēter poſt aplos, Eccleſiā dei augmētarūt, & do doctrinarū ſuarū imbribus, ſalubriter rigarunt. C

Auguſ. Videq̃ſo quonāmō aſſerat Aug. eplam illā de qua nūc diſceptamus Apl̄i ēē Iaco. i epiſtolario ſuo. epiſtola. xxix. ſcribēs ab btm̄ Hieronymū. Quod ad te (inqt) ſcripſi, honorāde mi i Xp̄o frater Hieronyme: q̃rens de aīa humana ſi naſcentibus ſingulis, nouæ ſingulæ, nunc uſq; fiunt? Vbi peccati uinculū contrahunt, qđ per ſacr̄m gr̃æ Xp̄i, etiā i infantibus recenter natis: ſoluendum eſſe nō dubitamus: cum ī non paruum uolumē procederet nolui ulla alia onerare queſtione. Sed quod urget acrius: multominus eſt negligendū. Proinde quero, & per deū obſecro, ut exponas mihi, quod multis exiſtimo profuturum. Aut ſi iam uel abs te, uel ab alio aliquo, expoſitum habes: dirigas nobis. Quomodo accipiendum ſit quod i epiſtola Iacobi

Iaco. 2. b. Apl̄i ſcriptū eſt. Quicūq; totā legē ſeruauerit: offendat aūt ī uno, factus eſt oīum reus? Quæ res talis, ac tāta eſt: ut ꝗ hinc tibi non iam olim ſcripſi, multum me pœniteat &c. D

Io. Dama. Sed hoc melius clariuſq; oſtendit Ioannes ille Damaſcen⁹, antiquiſſimus grecorum doctor. lib. quarto de fide orthodoxa. c. xvii. ubi enumerans totius ſacræ ſcripturæ libros: inter eos epiſtolā quoq; Iacobi connumerat, dicens. Et ſcire operepreciū eſt, ꝗ duo & uiginti libri ſunt ueteris teſtamēti ſecundum elemēta hebraycæ uocis.

Libri noui teſtamenti q ſunt. Quibus numeratis, ſubiungit. Noui uero teſtamenti ſunt euāgelia q̃ttuor ſcd̄m Mattheū, Marcū, Lucā, & Ioānem. Act⁹ ſanctorū Apoſtolorū, & Lucæ euāgeliſtæ, epiſtolæ ſeptē: Iacobi una, Petri duæ, Ioannis tres, & Iudæ una. Pauli Apl̄i eplæ. xiiii. Apocalipſis Ioā. euangeliſtæ. hæc ille. Nuſq̃ eñ a ſanctis doctorib⁹ grecis & latinis dubitatū fuit, illā ēē eplam Iacobi apl̄i. Et nūc tu ſol⁹ ſapiētior uideri uis cū

Vide q̃re Lut. negat eplam Iac. ctis ſc̄tis přibus (quo℞ pedes dign⁹ nō es oſculari) negās eā ēē apl̄ico ſpū dignā. Sed q̃re hoc? Niſi qa aduerſū te, dictaq; tua eā noueris militare. Nec tñ aſſignare uales illi⁹ aut horē: cū eā Iacobi eſſe denegas. Nec mirum. qa talis eſt mos hereticorum.

Rñſio ad alīā partē obiectiōis. Cum autem dicis. Tamē ſi etiā eſſet Apoſtoli Iacobi. dicerē nō licere Apl̄m ſua auctoritate, ſacr̄m iſtituere. &c. Iam probatum eſt ſuperius illud non a Iacobo: ſed a Chriſto inſtitutum. Apoſtol⁹ uero promulgator

A promulgator tm̃ & p̃co fuit ſacr̃i. Et dato etiam caſu q̃ Xp̃s explicite nõ inſtituerit: ſed tm̃ inſinuauerit. Adhuc dubitandum non erit: quin Ap̃lus ipſe hoc inſtituere potuerit ſacr̃m. non quidẽ auctoritate ſua. Quis eñ Ap̃lorũ ſic temerarius, uel p̃ſumptuoſus fuerit, qui ꝓprio ſp̃u ductus, auſus ſit hoc facere? Sed ſp̃üſſctũs p ip̃m: cũ ipſe ſpiritus ſanctus doctor ſit p̃cipuus, ſicut & Xp̃s. Et exẽplo patet: qa Ap̃li ſp̃ũ ſancto dictãte, formã baptiſmi a Xp̃o iſtitutã, & cõfirmatã, ad tẽpus mutauerũt. Quanto magis, qđ Chriſtꝰ inſinuauit, inſtituere potuerunt. Et q̃ ſic expediens, cõgruũq; fuerit: uidet̃ ſi attendat̃ diuerſitas ſacrorũ. Quædã eñ ſunt ſacramenta cõia ueteri & nouæ legi. quædã propriiſſima legi nouæ. quædã medio mõ. Cõmunia ſunt illa, q̃ ſunt quodãmodo de dictamine naturæ: qđ quia ſemp idẽ manet, illa ſacramẽta ab initio cucurrerũt: ut matrimoniũ, & p̃nia ſcđm q̃ deo recõciliat. Et hæc quidẽ dñs Ieſus cõſumauit & cõfirmauit i lege noua. non euacuauit. Quædã ſunt ꝓpriiſſima legis nouæ. & hæc ſunt quæ ſignãt gr̃am in tali ſtatu q̃ ꝓprie cõpetit legi nouæ. Hæc aũt duo ſunt Cõfirmatio & unctio. ubi ſignat̃ gr̃a ſp̃üſſcti, ſcđm q̃ inungit̃ q̃s in pugilẽ: ut ꝓ Xp̃o mori audeat. & in regẽ: ut in regnũ cœloꝝ poſſit introire tanq̃ ſuũ. Hoc eſt nouæ legi ꝓprium. Ideo in ueteri teſtamento non habuerunt certã figuram hæc duo ſacr̃a. Et quia ſignant gratiam ſpiritusſancti in aliqua abũdantia. Et ſp̃üſſanctꝰ abũdanter non fuit datus quouſq; Ieſus nõ fuit glorificatꝰ: ceu ſcribit̃ in euãgelio Ioannis. Ideo hæc duo ſacr̃a a Chriſto fuerũt proprie iſinuata: ſed poſt a ſpiritu ſc̃tõ fuerũt ꝓprie inſtituta. Quædam ſunt ſacr̃a media, quæ in ueteri lege non fuerũt in ueritate, fuerunt tñ in figura, & ſignificatione: ſicut baptiſmus p circũciſionẽ, Euchariſtia p agnum, uł panem & uinũ: quæ melchiſedech obtulit Abrahæ redeũti de cede regũ, & ordo p ordinẽ Aaron. Et quia Chriſtus legem impleuit, & figuras euacuauit. hæc tria ſacr̃a per ſeipſum inſtituit. Vnde patet quomodo congruentiſſime ſtatuta & iſtituta ſunt Eccleſiaſtica ſacramẽta: ut nihil ſit geſtũ p obliuiõnẽ: ſed ſcđm ĩenarrabilẽ dei diſpẽſationẽ.

Actuũ. 2. f.

Attẽde hic diuerſitatẽ ſacrorum.

Sacr̃a q̃ ꝓpriæ cõpetunt legi nouæ.

B *(margin)*

Ioan. 7.

Heb. 7. a & Geñ. 14.

Et ſi obiicias, ſicut & facis. q̃ tm̃ ad Chriſtum legiſlatorem pertinet leges inſtituere. Sed omnia ſacramẽta ſunt quaſi leges, & ſtatuta legis euãgelicæ. Ergo ſi xp̃s immediate non inſtituit hoc unctionis ſacramentũm nouæ legis: ſicut ut deus, per ſemetipſum inſtituit oĩa ſacr̃a ueteris legis, Moyſi loquẽdo & precipiẽdo. Quare in precepto cuiuſlibet ſacr̃alis p̃cepti, dr̃ in Leuitico. Loquutꝰ eſt dñs, &c. ſequit̃ illud non eſſe ſacramentum. ¶ Iterũ ſi obſtares. q̃ omne ſacr̃m nouæ legis ẽ cõtẽtũ ſub una forma, & una materia. Sed i hoc ſacr̃o ſũt mul

Obiectio

Alia obiectio.

tæ materiæ, qa multæ unctiões: & multæ formæ, quia multæ oſones. C

Solutio p̃me obiectionis.

⁋ Statim eſt ad hæc parata ſolutio ſeu rñſio. q ſpũſſanct⁹ ſuppleuit hoc, qđ ipſe dñs dimiſerat ĩ doctrina: ſicut ſcriptũ eſt: Adhuc multa habeo uobis dicere, q̃ nõ poteſtis portare mõ. Cũ aũt uenerit ille ſpi

Ioan. 16. c.

rit⁹ ueritatis, docebit uos oẽm ueritatẽ. Ille me clarificabit, qa đ meo accipiet, & annũciabit uobis &c. Vñ ſicut ſuppleuit qđ deerat de doctrina ſcđm dei ordinatã diſpẽſationẽ; ita etiã de inſtitutiõe ſacrorũ ex cauſa cõgrua, qđ dimiſſum erat. Nec ſunt duo legiſlatores Xp̃s, & ſpũs eius: ſed tm̃ unus, q per Apl̃os qđ uoluit opat⁹ eſt Xp̃s: ſicut & Paulus dicebat. Ego qđ donaui in perſona Xp̃i &c. Et ſicut deus ipſe

2. Cor. 2. c.

immediate loquebat̃ moyſi: & deinde moyſes p̃cipiebat ppl̃o ſicut nũcius dei, & miniſter. Sic xp̃s p ſpiritũ ſctm̃ Apl̃is. & ipſi ut miniſtri ppl̃is exponebãt. Vñ ſacramẽtoꝝ inſtitutionem nõ attribuimus niſi

Rñſio ad ſecundam obiectionẽ

deo, ul' p filiũ, uel p ſpm̃ ſctm̃. ⁋ Ad ſcđam dr̃, q forma eſt eadem in principali. Solũ fit multiplicatio, ſeu uariatio pp materiã: ut oculoꝝ auriũ, pedũ, manuũ, &c Talis qppe eſt forma. Primo oculos ungen

Forma ſacramenti unctionis.

do dicit. Per iſtã ſctãm unctionẽ, & ſuã piiſſimã miſericordiã, parcat tibi dñs qdqd oculoꝝ uitio deliqſti. Sed cũ inunguntur aures dr̃. Per D
iſtã ſanctã unctionẽ &c. uitio auriũ. cũ nares, dr̃ uitio nariũ. cum os, uitio linguæ, uel oris. quando manus, uitio tactus. quando pedes dicitur uitio inceſſus. quãdo lumbi, dicitur uitio lumborũ, ſeu carnis uitio. Et fit quælibet unctio cum ſigno crucis.

Sed remanet nũc uidere de tertio q̃ſito. uidelicet. Quis ſit prin

Ficta Lut.

cipalis huius ſacri effectus: ppter quem inſtitutum eſt & ordinatum?

Rñſio ad tertiũ queſitũ. ☞

Martinus quippe in p̃memorato libro, falſum nobis imponens, dicit nos firmiter tenere, q ſit corporalis infirmitatis ſanatio. Propter quod, nobis multa attribuit maledictam: dicens q inter mille uix unus reſtituitur ſanitati. Et illud nemo ſacro: ſed naturæ, uel medicinæ beneficio fieri putãt. Nam ſacramento contrariã uim tribuũt

Idem.

Et paulopoſt. Si em̃ extrema unctio eſt, nõ ſanat: ſed cedit infirmitati. Si aũt ſanat: extrema eſſe nõ debet. Ita fit horum magiſtrorum interpretatio: ut Iacobus intelligatur ſibi contradixiſſe: & ne ſacrm̃ inſtitueret, ſacrm̃ inſtituiſſe, dum ideo extremã uolunt unctionem: ut

Verba Luthe. qb⁹ negat extremã unctionem eẽ ſacramentũ.

non ſit uerum ſanari per eam infirmum, quod ille ſtatuit. Si hoc non eſt inſanire: qd eſt inſanire? ⁋ Et ĩfra Numerabimus (inquit) ipſum inter ea ſacra, quæ nos cõſtituimus: ut ſunt ſalis, & aquæ conſecratio, & aſperſio. Et poſt pauca. Profuit tamen hanc unctionem factam eſſe extremam: quia hoc beneficio minime oĩum uexata, ac ſubiecta eſt tyrãnidi, & queſtui. relicta. ſ. hac una miſericordia morituris, ut li

bere poſſint

A bere poſſint iungi, etiā nō cōfeſſi, nec cōicati. Quæ ſi pmāſiſſet quotidiana, pſertim ſi & īfirmos ſanaſſet, etiā ſi pctā nō tulliſſet: quos putas orbes terrarū, nō haberēt hodie pōtifices? q unius pnīæ ſacro, & clauib⁹, ac ordinis ſacro, tāti euaſerūt īperatores & principes. ¶ Et in fine qſtiōis īcipiēs cōcludere, inqt. Hæc de quattuor iſtis ſacris. uidelicet: cōfirmatiōis, mrīmonii, ordinis, & unctiōis: nunc ſatiſſuerint: q ſcio q ſint diſplicitura iis, q numerū & uſum ſacrorū: nō e ſcripturis ſacris: ſed e Romana ſede putāt petēdos eſſe. Quaſi Romana ſedes ſacra iſta dederit. ac nō potius acceperit e ſcholis uniuerſitatū, quib⁹ & oīa q habet ſine cōtrouerſia debet. Neqȝ eñ ſtaret tyrānis papiſtica tanta: niſi tantū accepiſſet ab uniuerſitatib⁹: cū uix fuerit inter celebres epiſcopatus alius qſpiā, q min⁹ habuerit eruditoꝝ pōtificū. Vi, dolo, ac ſuperſtitione tm̄ cœteris hactenus præualuit *. hæc ille.

Verba Lu. cōtumelioſa ī Rom. ſedem.

Poſtpoſita futili, & inani uerboꝝ multiplicatiōe, ueniam ad id qđ nobis falſo īponis. Vt ergo rñdeam ad tertiū queſitū. Cōis pitoꝝ oīum theologoꝝ extat ſnīa: quæ dicit innitēs dicto Apli. Et ſi i pctīs fuerit dimittent ei. q iſtud ſacrm eſt principalr ordinatū cōtra aliquē morbū pcti. Sed cū nō ſit cōtra originale, nec cōtra mortale: relinquitur q ſit cōtra pctm̄ ueniale. Sed aduertendū eſt, q loq poſſum⁹ du-

Rñſio Auctoris ad tertiū dubium: quæ reprobat rñſionē Lut.

B plici: er de pctō ueniali. Vel ſcđm q quis eſt in pñti uita. Vel ſcđm q eſt in egreſſu. Si pnt eſt in ſtatu uiæ ſeu in itinere: ſic morb⁹ uenialis eſt quodāmodo inſeparabilis, & quadā neceſſitate iterabilis: ac p hoc quodāmodo īcurabilis. Et iō nō debuit contra ipſum aliqua medicina ſpecialiter & principalr ordinari: īmo oīa ſacra ualēt ad eius curationem, ſcđm plus & minus. ¶ Si uero loqui uolumus ſcđm q aīa eſt in ſtatu egrediendi: ſic pñt curari ſine iteratione. Et ſic cū aīa contrahere poſſit talia crimina, q retraherēt a gloria: īſtituit diuina miſericordia remediū, quo curari poſſit qtū ad remiſſionē culpæ, & etiam ptis pœnæ. Et hoc eſt effect⁹ principalis Vnctionis extremæ. Et hac de cā iis tm̄ dat̄, qui præſumunt̄ morituri. Nō ergo corpalis īfirmitatis curatio, eſt effect⁹ huius ſacri. Patet. qa nec ei⁹ forma mētionē facit de corporali ſanatione.

Quare ſacramētum iſtud datur tm̄ hiis qui pſumūtur morituri

¶ Modus autem curandi ueniale peccatum in hoc ſacramento, correſpondet modo infirmitatis. Veniale eñ pctm̄ grauat aīam deprimendo deorſum: ut nō ita intendat in deum per deuotionem & amorem: pro eo, q eſt ibi aliqua cōuerſio inordinata ad commutabile bonum: & pro eo, q eſt minor amor dei (ſicut tangit Augu. in libro confeſſionum) & feruor charitatis. Et ideo cum curatio directe ſit per cōtrarium. per illud curatur quod animam aggrauatā p deuo

Aug.

tionem ſurſum eleuat. Et quoniam corpus quod corrumpit, aggrauat animá: cũ iſtud ſacramẽtũ ſit ad eleuádũ animá per deuotionem: in qua aía recipit uigorem quendam ſpiritualem, in quo ſemper eſt deletio uenialium, ſi ſunt i anima, uł gratiæ & feruoris, ſeu amoris in deũ augmẽtatio: & per cõſequẽs repreſſio moleſtiarũ corporaliũ, ſi expedit ipſi aíæ. Hinc eſt q dicitur alleuiare corporalem infirmitatẽ. uel mediáte opere naturæ, inquãtum mẽtis alacritas interior naturaliter per quãdã redundantiã, operat ad corporis meliorẽ diſpoſitionẽ: uel malæ diſpoſitionis eius mitigationem. uel ſupernaturaliter, inqtum deo cõplacitũ eſt, qui nouit quádo hoi expediẽs ſit ei infirmitatis corporalis ſanatio. Et ſic patet, quid ſit i hoc ſacramẽto. C

Quid ſignũ, qd ſignatum. Auguſ. restm. quid ſignũ. & qd res & ſignũ. Signũtm eſt (ut patet per Aug. in principio deductum) unctio exterior. Restm eſt uenialis curatio. Res & ſignũ ſeu ſacramẽtũ, eſt ſpiritualis alacritas mentis, & deuotionis excitatio: quæ cauſatur ex deletiõe pctõrũ, & etiam ex unctione exteriori cũ oratiõis forma, facta.

Nota. Qualem putas qſo habeat deuotionẽ & cordis cõpunctionẽ fidelis eger, cum ſibi uidet aſtãtes fratres Chriſtianos, ipſum ad uirtutẽ patientiæ adhortãtes, eiq; ad memoriam, Chriſti reducẽtes paſſionem, & animam cõmẽdantes? Et p maxime cum præcantẽ ſentit pro eo ſacerdotem dei, cum reliquis fidelib q ſecũ aſtãt: & demũ eũ ungentẽ oleo ſctõ, & dicẽtẽ. Per iſtam ſctãm unctionẽ, & ſuã piiſſimã miãm, parcat tibi dñs qcqd oculorũ uitio deliqſti, &c. Arbitror eñi toto tũc egrotũ anhelitu, alta ad deũ emitter ſuſpiria: nec p deuotiõe nimia lachrimas poſſe cõtinere. D

exhortatio ad Luthe. Deſinas igit Martine deſinas tantũ dei donũ, tantũ ue ſacrm, uilipẽdere, & hoib diſſuadere. Quid eñi lucrat eris, cũ uota tua i nos, & cupidines, colicaſq; paſſiones tuas expleueris?

Alii effect extremæ unctionis. Sunt præterea & alii effectus huius ſacramenti, uidelicet, ſecũdũ q eſt aucta gra, ſeu charitas, auget p cõſequẽs & gloria ſeu pmiũ. Itẽ robur cõtra demonis inſydias, q potiſſime tũc inſunt. Arctatio iſup diabolicæ ptãtis, q nõ eſt ita potẽs ſumpto iſto ſacro. Et hæc

Iacobi. 5. uł innuere Apl's, cũ ait. Et alleuiabit eũ dñs. ſ. a tot, tãtiſq; tentatiõnib (qbus demones totis uirib nitunt animã opprimere i pctis) cor

Ibidem. roborãdo fidẽ, ſpẽ & charitatẽ. Et orõ fidei ſaluabit infirmũ, ideſt, liberabit eũ a periculo æternæ mortis. Alius deniq; effect eſt ptestatio decedẽtis, q pmanſerit i fide militãtis Ecclíæ. Ex quo ſigno uadit ad Eccleſíã triuphantẽ: tanq q fideliter pugnauit. ¶ De reliqs autẽ queſtionib, q hoc ſequunt ſacrm: ut puta de ei materia, forma, collatiõe, & iteratiõe, omittã tractare, pro eo q diffuſe de his ſcripſere

ſacri

A ſacri theologi. in. iiii. ſententiarum. diſt. xxiii.

¶ VT De omnibus nūc cōcludā ſacramentis. Vide Chriſtiane lector. quomodo e diuinis probauimus ſcripturis, ſanctorūq; patrum, & antiquorum doctorum, nedum latinorū ſed & græcorum teſtimoniis: ea ſeptē eſſe, a Chriſto qdē ad aiarū ſalutē iſtituta & ordinata. nec eorū ab hoibus recētē eſſe iuentionem: cōtra Lutheri ꝓpoſitionē i exordio libri hui⁹ deductā. Negāda ſunt mihi ſeptem ſacramēta. &c. ¶ Audi nunc inſtitutionis ſacramētorū rōnes: & ſeptēnarii eorum numeri cōgruētiā: diuinamq; in eis prouidentiā, atq; miſericordiam cognoſce. Triplici ergo de cauſa ſacramenta inſtituta ſunt. Propter (primo) humiliationē. ut dū hōi ſenſibilib⁹ reb⁹, quæ natura infra ipſum ſunt ſuo creatori ſe reuerendo, ſubiicit: ex hac humilitate, & obedientia, deo magis placeat: & apud eum mereat, cuius imperio ſalutē querit in inferioribus ſe. & ſi nō ab illis: ſed per illa a deo. Secūdo propter eruditionem. ut per id quod foris in ſpecie uiſibili cernitur: ad inuiſibilē uirtutē (q̄ itus eſt) agnoſcēdam, hoīs mens erudiatur. Homo enim, qui ante peccatum ſine medio deū uidebat. i. diuinorum cognitionē, nō ex ſenſibilibus ſignis accipiebat, B ſed per iſuſionē: poſt peccatum a deo habuit ut nequeat diuina capere, niſi humanis excitatus: quia per peccatum corruptus, & circa ſenſibilia detētus, in diuina ut prius ſurgere non poterat. Erat autem ꝑdicta corruptio q̄tum ad cognitionem: quia mens humana circa ſenſibilia tm̄ occupari nouerat, intantum ut quidam nihil extra ſenſibilia crederent: & ſi qui ad cognitionem intelligibilium peruenirēt: ea ſecundum modum ſenſibilium rerum iudicabant. Similiter q̄tū ad affectionem: quia eis quaſi ſummis bonis homo inherebat, deo poſtpoſito. Similiter etiam q̄tum ad actionem: qa eis homo inordinate utebatur. Ad eruditionem ergo, neceſſarium fuit: ut homo ex ſenſibilibus i ſpiritualia cognoſcēda proficeret. & ut affectum, quē circa ea habebat, in deum referret: ut eis ordinate ſecundum diuinā inſtitutionem uteretur. Et ideo fuit neceſſaria ſacramentorum inſtitutio: per quæ homo de ſenſibilibus in ſpiritualibus eruditur. & hæc eſt ſecunda cauſa. Per quæ etiam affectum, q ſenſibilibus ſubiiciebatur, in dei reuerentiam referret. & hæc eſt cauſa prima iam dicta. Per quæ (tertio) circa ea in honorem dei exercitaretur. quia cum ipſe homo ocioſus eſſe nō poſſit, proponitur ei utilis & ſalubris exercitatio in ſacramentis. ¶ Sed nota ꝙ quando dicitur fuiſſe neceſſaria ſacramentorum iſtitutio: non intelligitur ꝙ fuerit neceſſaria neceſſitate abſoluta, ſicut neceſſariū ē eſſe deū. (Ex ſola eīm diuia benignitate

Concluſio toti⁹ primi libelli.

Triplici rōne iſtituta ſūt ſacra. Prima. Secunda.

Tertia.

Quaneceſſitate ſit neceſſaria ſa

ſacra iſtituta ſunt) ſed neceſſitate, q̄ ē ex ſuppoſitiōe finis: nō ita q̄ ſi ne his de⁹ hoies ſanare nō poſſet, qa ſacris uirtutē ſuā nō alligauit, ſicut cib⁹ neceſſarius ē ad uitā humanā: ſed qa p ſacra magis cōgrue fit hois reparatio: ſicut equus neceſſari⁹ dr̄ ad meli⁹ & facili⁹ iter agēdum. Pricipiū ergo noſtrū (ut noſti) reparatiuū, & curatiuū nr̄orum morborū Chriſt⁹ domin⁹, uerbū icarnatū: cū ſit dei uirt⁹, & ſapia, & miſericordia nr̄a: ſic potēter, ſic ſapiēter, ſic clemēter, ſua debuit inſtituere ſacramēta i lege gratiæ: ut nihil prorſus deſeat curationi noſtræ q̄rum competit ſtatui uitæ p̄ntis. ¶ Ad pfectā autē curationē egritudinis, cōcurrūt hæc tria. ſ. expulſio egritudinis: itroductio ſanitatis: & cōſeruatio itroductæ ſanitatis, uel ſalutis. C

Nota rōnabilē ſacrorū numerū

Tria reqrūtur ad pfectā curationē egritudinis

Primum.

Primū igit̄ qm̄ ad pfectā curationē, pfecta & uniuerſalis reqritur morbi expulſio. Et morb⁹ ē ſeptiformis: triplex culpabilis. ſ. culpa originalis, mortalis, & uenialis. Quadruplex pœnalis. ſ. ignorātia i rōne: malicia ſeu iclīatio ad malū i uolūtate: Infirmitas reſiſtēdi & pficiēdi i iraſcibili: & cōcupiſcētia illicitorū i cōcupiſcibili. Et nō ſanat oculū (ut ait Hiero.) qđ ſanat calcaneū. Hinc ē q̄ oportuit ad hībe ri cōtra hæc, ſeptēnariū medicamētorū: cōtra hūc ſeptiformē morbū pleni⁹ expellēdū. Iō cōtra p̄mū dedit baptiſmū, quo tollit̄ ip̄m origīale pc̄tm̄. Cōtra ſcđm, dedit pniam: q̄ expellit̄ mortale. Cōtra tertiū, dedit extremā unctionē: q̄ remittit̄ ueniale: ſicut ſupra declaratū eſt. Cōtra quartū, dedit ordinē: quo dat̄ clauis ſciæ ad diſcernēdū. Cōtra qntum, uidelicet, malitiā: dedit euchariſtiā, q̄ ſuſcipiētē i ſu ſceptū mutat, icorporat & unit: & p hoc uolūtatis iclinationē malā, i bonā trāſformat. Cōtra ſextū dedit cōfirmationē, q̄ roborat ad cōfitendum nomē xp̄i i perſecutione. Cōtra ſeptimū dedit m̄rimoniū, quo excuſat̄ carnalis concupiſcentiæ actus a crimine. D

Hiero.

Cōtra ſeptiformem morbū: data ſūt ſeptē remedia.

Secundū.

Sanitas aiæ i qbus conſiſtat.

1.Cor.13.d

Rurſus: qa pfecta curatio nō pōt eſſe ſine reſtitutiōe itegræ ſanitatis: & ſanitas aiæ itegra, cōſiſtit i uſu ſeptē uirtutū triū. ſ. theologicaliū, q̄ ſunt fides, ſpes & charitas, de qbus ſcribit Paul⁹ i ep̄la. i. ad Corinthios. Tria (ingt) manēt, fides, ſpes & charitas. Et q̄ttuor cardinaliū: q̄ ſunt prudētia, fortitudo, iuſticia, & tēperātia. Hinc ē q̄ ad harū uſum itegrū ſane reſtituēdum, iſtitui oportuit ſeptiforme ſacramētum. Nā baptiſm⁹ ſanādo, reſpicit fidem: qa ſicut fides prima eſt, & fundamētū cæterarū uirtutū: ſic baptiſm⁹, pricipium eſt, & ianua ſacrorū: pp̄ter qđ baptiſmus dr̄ ſacrm̄ fidei. Per baptiſmum eīm baptizat⁹ fit idone⁹ ad reliqua pcipiendū ſacra. ¶ Unctio extrema ē in adiutoriū ſpei. Per hāc hō a uenialib⁹ expedit̄, & p̄parat̄ ad glorīā. ¶ In auxilium charitatis, Euchariſtia. ¶ Ad actum prudētiæ, Ordo ¶ Ad actū.

Baptiſm⁹ ianua ſacramētorū

A ¶ Ad actū fortitudinis, adiuuat cōfirmatio. ¶ Ad actū iuſtitiæ, pœnitētia. ¶ Matrimoniū uero ad tēperantiā cōſeruādā: quā maxime perſequitur īfirmitas carnis ſed honeſtas remediat nuptiarum.

Poſtremo. qm̄ pfecta curatio eſſe nō pōt ſine cōſeruatiōe ſalutis ītroductæ: & ſalus ītroducta cōſeruari nō poteſt in cōflictu cætta minis, niſi ī acie Eccleſiæ: q̄ eſt terribilis, ut caſtroꝝ acies ordinata. Et hoc qdem fit p ſeptiformis gratiæ armaturam. Hic eſt q̄ neceſſe eſt, ſeptē eſſe ſacramēta. Nā, ut hæc acies ſit perfecte & cōtinue cōmunita, cū conſtet ex partibus corruptibilibus: īdiget ſacris muniētibus, releuantibus, & renouantibus. Munientibus qdem pugnantes, releuantibus cadētes, & renouantibꝰ caneſcentes. ¶ Sacrm̄ aūt muniēs. Aut munit īgredientes & ſic eſt baptiſmꝰ. Aut ſtantes: & ſic eſt confirmatio. Aut exeuntes, & ſic eſt extrema unctio. ¶ Sacramētū autē releuās: aut releuat a caſu ueniali, & ſic eſt euchariſtia. Aut a mortali: ſic eſt pœnitētia. ¶ Sacramentum autē renouās. Aut renouat ī eſſe ſpūali. Et ſic eſt ordo, cuius eſt adminiſtrare alia eccleſiaſtica ſacra. Aut ī eſſe naturali, & ſic ē mrimoniū qd̄ qa renouat hoīem multiplicādo ī eſſe naturæ qd̄ ē oīm fundamētū. Iō primo fuit añ oīa īſtitutū: licet ꝑpter morbū cōcupiſcētiæ annexū. Et qa minime ſanctificatiuū: quis ſignificatiōe ſit ſacrm̄ magnū, īter medicamēta ſpiritualia a theolologis ī quarto li. ſnīaꝝ, ultimo collocat̄, & locū ſortitur extremum. Vnde qa baptiſmus ē ingredientium, confirmatio pugnantiū: euchariſtia uires reſumentiū: pnīa reſurgentium: extrema unctio exeuntiū. Ordo nouos milites ītroducentiū: matrimoniū nouos milites ꝑparantiū. Patet ex his ſufficiētia, cōgruētia, atq̧ ordo medicamētorū ſacramentalium, & armoniam.

SED clarius ſacramētorū ſufficientia perpendit̄, ſi cōſiderant̄ ſacra, ut ſunt adiutoria animæ, perficientia eam quo ad uitam ſpiritualem primam, q̄ eſt gratia. Habet autem hæc uita ſpiritualis conformitatem quandam ad uitam corporalem, & eius ꝓceſſum: ſicut corpus ſpirituale myſticum, ad corpus naturale phyſicum. In uita corporali conſideratur homo ad ſe, ut perſona ſingularis: uel in ordine ad totam communitatem, cuius eſt pars: quia naturaliter eſt homo animal ſociale. ¶ Quo ad primum requruntur quinq̧. Primum eſt generatio, per quā recipit eſſe. Secundum augmentatio, ſiue corroboratio, per quā recipit augmentū debitæ quantitatis. Tertiū cōſeruatio ī eſſe per nutritionē. Quartū (qm̄ hō ē corruptibilis) eſt pditæ ſanitatis reparatio. Et quoniā hæc uita naturalis, uia q̄dam eſt ad uitam aliam īcorruptibilem, requiritur aliqd qnto, quo exiēs

Tertium

Cant. 6.

Sacramētū muniens.

Sacrm̄ releuans.

Sacrm̄ renouans.

B

Clarior ſufficientia.

Scd̄m numerū eorū q̄ requrunt̄ ad uitā corporalē: cōformiter ſe habet numerꝰ illoꝝ q̄ requirūt̄ ad uitā ſpiritualem.

finaliter preparet̃: ut de hac uita exiẽs ſine ĩpedimẽto trãſeat ad aliã. C
Ad bonũ coitatis q̃d requiritur
Et hæc quidẽ requirunt̃ tãq̃ neceſſaria cuilibet pſonæ ſingulari p ſe. Ad bonũ aũt coitatis requirit̃ multiplicatio partiũ coitatis q̃tũ ad eſſe naturale, ne ſpecies humana deficiat, p prolis ppagationem. Requirit̃ & inſtitutio aliquo℞ regẽtiũ, & cõſeruãtiũ mẽbra coitatis ĩ cõcordia & unitate ſine qua ſubſiſtere nõ poſſet, ſicut ſcriptũ eſt ĩ Prouerbiis.
Prouer. 11.
Concludit
Vbi nõ eſt gubernator, corruet ppl's. ¶ Scd̃m ergo hæc ſeptẽ, ſumit̃ diſtinctio, numerus, & ſufficiẽtia ſacro℞. Nã baptiſmo regeneratur homo, & accipit eſſe ſpirituale. Per confirmationẽ, gr̃æ in baptiſmo collatæ corroborationẽ. Per euchariſtiã, nutritionẽ gratiæ, & cõſeruationẽ. Per pniam, gr̃æ amiſſæ reparationẽ. Per unctionẽ extremã ad finalẽ exitũ pparationẽ. Per Matrimoniũ, cõitas accipit multiplicationẽ ĩ eſſe naturæ, uel carnali. Per ordinẽ, multiplicationem miniſtrorum Eccleſiæ ad totius corporis myſtici regimen.

Ad lectorẽ ſermo.
Habes ergo mi Lector, ſeptẽnarii ſacrorũ numeri, cõgruẽtiã, atq; ſufficientiã. Nũc, q̃; poſſũ ago gr̃as Ieſu xp̃o, q donũ ſuæ gratiæ indigno mihi ſeruulo, cõcedere dignat⁹ eſt: ita ut ea meam ſupplẽte ignorãtiã, pfeci ĩtegre de ſacramẽtis Eccleſiæ libellũ, aduerſus Martini Lutherii opus, de captiuitate babylonica ĩnſcriptũ. Et de eadem Ieſu Chriſti (quẽ p terrarũ orbẽ pdico) cõfidẽs clemẽtia, ac largitate: D ſpero aliũ hũc ſequẽtẽ libellũ, in reliquas eius hereſes, de eodẽ babylonico libro, e diuerſiſq; aliis ſuis opuſculis: ab illa famatiſſima, celeberrimaq; aliarũ oĩum uniuerſitatum matre, Theologica facultate Parriſienſi, excerptas: ad fœlicẽ exitum deducere. Ad laudẽ, & gloriam tui deus: q uniuerſæ tuæ creaturæ, alpha es & o: principiũ & finis: de⁹ un⁹, & trin⁹, ſup oĩa in ſœculorũ ſœculis benedictus. Amen.

Liber iſte prim⁹ ſpecialiter editus ẽ cõtra librũ Lut. de captiuitate babylonica Eccleſiæ, inſcriptum.

Finit pars una lucubrationum, Sacræ paginæ Cultoris, & diuini dogmatis Apoſtolici declamatoris, Reuerendi Patris Fratris Thomæ Illyrici Minoritæ: in Lutherianas hereſes, edita: circa Eccleſiæ ſacramenta.

Sequit̃ alte

A

Sequit altera Pars in reliquos Eiuſdem Martini Lutheri / errores.

¶ De diuina Eſſentia / & Forma corporis humani.

¶ MARTINVS LVTHERVS.

HStris nouiſſimis-tricentis annis / multa perperam determinata ſunt. quale eſt. Eſſē tiam diuinā / nec generari: nec ge/ nerare. Et Animam eſſe formam ſubſtātialē corporis humani. * — Propō Lu. i li. de cap. baby. trac. de ſacfo altaris

B ¶ VNIVERSITAS PARRISIENSIS. — Cōdēnatio Vni. par.

Hæc propoſitio, eſt falſa: ab homine, qui alienus eſt a catholica Eccleſia, arroganter aſſerta: ac ſacris Cōciliis generalib[9], iniuria.

¶ THOMAS ILLIRICVS.

QVANTVM ad illā partem propſitionis, qua ſequēs he reſim olim damnatā in Concilio Lateranēſi, ut ponitur extra de ſumma trinitate. in fin capi. damnamus. præten dit diuinam eſſentiam generari, & generare: ſic procedi tur. ¶ Et prius q̃ non generatur, oſtendo. Quia ſi pater diceretur genuiſſe diuinam eſſētiam, diuina eſſentia, diceretur relatiue ad pa trem, & pro relatiuo poneretur. Quod eſſet inconueniens: nō a par te rei: ſed a parte expreſſionis fidei. Tunc enim uideretur, & nota/ retur Eſſentia in quadam diſtinctione. Eſſet etiam inconueniens: q̃a quod ponitur pro relatiuo inquantum huiuſmodi, non idicat eſſen tiam. Si enim Eſſentia poneretur pro relatiuo: eſſentia aliquando nō indicaret eſſentiam. quod eſt omni rationi contrarium. ¶ Et ut cla rius argumentemur. Omne quod generatur, ab alio generatur: q̃a nihil ſeipſum gignit. Sed ſubſtantia diuina, nō habet aliū, nec aliud in diuinis. Ergo non generatur. ¶ Preterea. omne quod generatur

Cōfutatio primæ partis ꝓponis

incōueniēs

Aliud icon ueniens.

Ratio.

Ratio.

habet pricipiu m a quo. Sed oẽ quod habet principiũ, eſt pricipiatũ. C
Sed principium & pricipiatũ diſtinguunť. Si ergo ſubſtãtia gñatur, diſtinguitur. Aut ergo a ſubſtãtia, aut a pſona. Sed utrunq; eſt ípoſſibile. Ergo &c.

Alia ratio. ¶ Vlterius. Generatio eſt productio. Sed pductio eſt qdam actio: & oĩs actio creaturæ terminatur ad ſingularia. Ergo cũ ĩ diuinis ſit qdã actio, ĩ diuinis terminabiť ad ſingulare, ſiue ſuppoſitũ. Sed tale nõ eſt ſubſtãtia. Ergo nõ terminabiť ad ipſã.

Subſtantia duplr dr. ¶ Sed nota q cũ dr, generatio de cõĩ rõne ad ſubſtãtiã terminari: ſubſtantia diciť duplr. Prima, quæ ẽ indiuiduũ & ypoſtaſis, ſiue pſona. & ſcdã quæ eſt cõmune.

Gñatio capiť duplr. Dico ergo, q eſt loqui de termino gñationis duplr. Aut qum ad pductionẽ: Aut qtũ ad itentionẽ. Quãtũ ad pductionẽ cum ſit circa ſingulare, terminatur ad ſubſtantiã primam. Quantũ uero ad intentionem, ad naturam communem: quia hæc natura producens hunc hominem, ĩtendit formam communẽ dare ei. Sed qm in creaturis, forma communis numerať ĩ ſuppoſitis. Ideo in illis forma cõmunis produciť, & corrũpitur. Et ideo ĩ creaturis, generatio non tm̃ ſcdm itentionẽ: ſed etiã ſcdm pductionẽ, ad ſubſtãtiam cõmunẽ terminatur. Et ideo uniuerſale ĩ ſingulare generatur: qa natura pducens hunc hoĩem, intendit formam cõmunẽ dare ei, quæ numeratur. Sed quoniã ĩ diuinis, ſubſtantia non numerať: nec aduenit ei nouũ eſſe. Ideo generatio ſcdm pductionẽ, terminať ſolũ ad ſubſtantiã primam, q̃ eſt perſona. D

Perſona quid ſit. Boetius. Quia pſona, ſcdm Boetiũ, eſt rõnalis natura idiuidua ſubſtãtia. Quia & illud dr generari proprie, ad qđ termiatur generatio, ſcdm rõnem producẽdi. Ideo perſona generatur: nõ ſubſtãtia, uel eſſentia. Et ideo hæc nõ recipitur. Patet ide quare in diuinis nõ ſequitur, q generata perſona, ſubſtãtia ſeu eſſentia generetur.

Alia rñſio ¶ Poſſet tamẽ aliter dici. q non generetur cõmune niſi ut in hoc. Et non tm̃ in creaturis hoc uerum eſt: ſed etiam ĩ diuinis. Commune autem ut ĩ hoc, non ſignificatur ĩ abſtractione: ſed ĩ concretis. Et ideo quia hoc nomen deus, ſignificat ſubſtantiam ĩ concretione. Ideo ĩ concretione deus generatur, & deus generat deum. Quia uero ſubſtantia uel eſſentia, ſignificat ĩ abſtractiõe. Ideo nec generat: nec generatur.

Rõ qoñdit diuinã eſſẽtiã non generare. ¶ SED q diuina eſſentia nõ generet: ſpecialr ſic oſtẽdiť. Generare eſt proprietas perſonæ: communicabilitas eſt eſſentiæ. Ergo ſicut ſe habet communicabilitas ad perſonam: ita proprietas perſonalis ad eſſentiam. Sed communicabilitas nunq̃ eſt perſonæ: qa hæc eſt falſa, Pater ẽ cõmunicabilis. Ergo nec proprietas perſonalis erit

cõfirmatio eſſẽtiæ. Ergo nec generare, cum ſit perſonæ. ¶ Confirmať. Omne

generans

A generans, realr diſtinguit a genito. Sed diuina eſſentia, realiter non diſtinguitur a patre, & filio. Ergo diuina eſſentia non generat. ¶ Et ſi hæc ꝓpoſitio. Diuina eſſentia generat, ab aliquo ſancto doctore legatur poſita: Sicut uidetur ab Auguſtino. in libro ſeptimo. de trinitate ubi inquit. Hoc eſt deo eſſe, quod ſapere. V nde pater & filius, ſimul ſunt una ſapientia, quia una eſſentia. Quibus uerbis, aperte dicit, ſapientiam de ſapientia, & eſſentiam de eſſentia. ubi uidetur ſignificare ꝙ ſapientia ſapientiam, & eſſentia eſſentiam genuerit. V nde & in libro de fide ad Petrum. Sic Chriſtum (inquit) dei filiū, ideſt, unam ex trinitate perſonam, deum uerum crede: ut diuinitatem eius de natura patris natam eſſe, non dubites. Quo ex dicto, uidetur innuere, naturā filii natam eſſe de natura patris. Quod expreſſius ſignificare uidetur libro. xv. de trinitate inquiens. Dicitur filius, conſilium de conſilio, & uoluntas de uoluntate: ſicut ſubſtantia de ſubſtātia: ſapientia de ſapiētia. Hic enim uidetur dicere ꝙ ſubſtātia ſit genita de ſubſtantia: & ſapientia de ſapientia. — Obiectio. Aug. Idem Idem.

Dico itaq;, ꝙ ſancti quandoq; ad confundendas hereſes, expreſſius loquuntur, ꝙ proprietas ſermonis ſuſtineat. Sic ergo exponuntur uerba Auguſtini præpoſita. Sapientia de ſapientia: & ſubſtātia de ſubſtantia. Ideſt, filius qui eſt ſapientia, qui eſt ſubſtantia: eſt de patre, qui eſt eadem ſubſtantia, & ſapientia. Et filius, qui eſt diuinitas, natus eſt de patre, qui eſt natura diuina. Et ut expreſſius dicamus. Dicimus filium ſapientiam, eſſe de patre ſapientia: & dicimus filium ſubſtantiam, eſſe genitum de patre, & a patre ſubſtantia. ¶ Quod autem ita intelligi debeant, Ipſemet Auguſtinus oſtendit in libro. ſeptimo de trinitate dicens. Pater ipſe ſapientia eſt, & dicitur filius ſapientia patris: quomodo dicitur lumen patris, ideſt, ſicut lumē de lumine, & uterq; unum lumen. ſic itelligatur ſapiētia de ſapiētia, & uterq; una ſapiētia, & una eſſentia. Item, Ideo Chriſtus dr̄ uirtus, & ſapientia dei: qa de patre uirtute & ſapiētia, etiā ipſe uirtus & ſapiētia eſt: ſicut ipſe lumē de patre lumine eſt. & ipſe fons eſt uitæ, apud deum patrem fontē uitæ. Filius ergo ſapiētia de patre ſapiētia ē: ſicut filius lumē de patre lumine eſt, & deus filius, de deo pr̄e. Et ut ſingulis ſit lumen, & ſingulis deus, & ſingulis ſapiētia: & ſingulis unū lumē, unus deus, una ſapīa. hæc ille. Ecce manifeſte his uerbis aperit Aug. ex quo ſenſu, accipienda ſint ꝑdicta uerba, & his ſimilia. ſ. cum dr̄ ſubſtantia de ſubſtantia, uel ſubſtantia genuit ſubſtantiam. V nde & in libro primo contra Maximinū, hoc lucidius apperiēs, inquit. Hoc genuit pr̄ qđ ē. Aliogn nō eſt uerus filius, ſi qđ ē pr̄ nō eſt filius. Item ſubſtā — Soltio ſeu rn̄ſio. B Cōfirmat rn̄ſionē p ipſū Aug. Idem.

Augu. tia dei, genuit filium. i. pr̃ ſubſtãtia, genuit filium, qui eſt eadem ſub C
ſtantia, & eiuſdem ſubſtantiæ. Quod ſic eſſe intelligendum idem
Aug. ad eundem Maximinũ ſcribẽs, oſtendit dicẽs. Sicut dicis, Spũs
ſpiritum genuit. Ita dic. Spiritus, eiuſdem naturæ uel ſubſtantiæ, ſpi
ritum genuit. Item ſicut dicis. Deus deum genuit. ita dic. Deus eiuſ
dem naturæ uel ſubſtantiæ, deum genuit: Hoc ſi credideris, & dixe
ris: nihil de hac re ulterius accuſaberis. Hiis enim uerbis, aperit Au
Aug. guſti. quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter filius natus eſt
de ſubſtãtia patris. uel pr̃, genuit filiũ de ſua natura, ſiue eſſẽtia. i. de
ſua natura & eſſẽtia, genuit filiũ eiuſdẽ eſſentiæ ac naturæ. & q̃ a ẽ ea
dẽ eſſentia, ac natura. Sil'r exponẽdũ eſt illud, qd̃ Aug. in. xv. lib. de
Idem trini. dicit. Filius ſubſtãtiæ pr̃is: & filius pr̃is ſubſtantiæ. ideſt, qui eſt
ſubſtantia cum quo: & filius eadem ſubſtantia eſt, quia coſubſtantia
lis eſt patri filius. Et hic ſenſus adiuuatur ex uerbis eiuſdẽ, in lib. vi.
de trini. dicentis. Tres perſonas, eiuſdem eſſentiæ: uel tres perſonas
unam eſſentiã dicimus. Tres aũt perſonas ex eadem eſſentia non di-
cim⁹, quaſi aliud ibi ſit qd̃ eſſentia eſt, aliud qd̃ perſona. Hiis uerbis
Idem oſtendit nõ eſſe dicendũ, perſonã eſſe ex eſſentia, niſi ex ſenſu præ-
dicto. Qui ſenſus confirmatur etiam ex eo, qd̃ in lib. xv: De trini.
idem ait. Sicut noſtra ſcientia diſſimilis eſt ſciẽtiæ dei; ſic ei noſtrũ uer
bum qd̃ naſcit' de noſtra ſciẽtia, diſſimile ẽ illi uerbo dei, qd̃ natũ eſt D
de patris eſſentia. Tale eſt aũt, ac ſi dicerẽ. de patris ſciã, de pr̃is ſa-
pientia. Vel quod eſt expreſſius, de patre eſſentia, de patre ſcientia,
de patre ſapientia. Ex hoc itaq; intellectu, uerbum dei patris, unige
nitus filius, per omnia patri ſimilis & æqualis, recte dicitur: deus de
Hylarius deo, lumen de lumine, ſapientia de ſapientia: eſſentia de eſſentia: q̃a
hoc eſt oĩno qd̃ pater, nõ tamẽ pater. quia iſte pr̃, iſte filius. Vñ Hy-
larius lib. v. de trini. Eandẽ (inqt) naturam habet genit⁹, quã ille q
Scda ps ꝓpoſitionis Lut. confutatur. genuit: ita tamen q; natus, nõ ſit ille, qui genuit.

❡ DE FORMA CORPORIS HVMANI.

QVantum autem ad aliam propoſitionis partẽ qua Lutherus inferre uidetur. Ani-
Aia uñ dr̃ 1. Theſa. 5. mam non eſſe formam ſubſtantialẽ corporis humani: pau-
Caſſiodorus. ca dicam. ❡ Sed pro dicendorum maiori intelligentia: prius uidendũ
eſt. Quid ſit anima. & unde dicitur. Quippe ab animando: ſicut ſpiri
Diffinitio animæ. tus a ſpirãdo, q̃ maxime ad bona cœleſtia. Rogo uos (inquit Ap̃ls)
ut ſpiritus, & anima integer ſeruetur. Vnde notãdũ anima rõnalis,
Primo. Aug. ſcd̃m Caſſiodorum, ſic diffinitur. Anima eſt ſubſtantia ſpiritualis, a
deo creata, proprii ſui corporis uiuificatrix. In qua diffinitione: tria
patent

A patent. Primo enim cõſideratur ſcd'm ſe, dum dicit ꝙ anima eſt ſubſtantia ſpũalis.i.ſimplex. Unde Auguſti.ĩ lib.de aĩa & ſpiritu, aĩam diffiniẽs, dicit. Anima eſt ſpũs ĩtellectualis, rõnalis, uiuẽs ſempĩ motu, bonæ malæq; uolũtatis capax. Vñ patet ꝙ aĩa eſt ſubſtantia: & ꝙ nõ eſt mixtura: ſeu corpis diſpoſitio: ut poſuit Alexãder pipateticus. In eo aũt ꝙ dr̃ ſpũalis, patet ꝙ nõ eſt potẽtia ĩmaginatiua, q̃ organo alligata ẽ: ſicut qdã dixere philoſophi. ¶ Scd'o dicit, ꝙ eſt a deo creata. Vñ & ſolet anima ſic diffiniri. Aĩa eſt ſpiraculũ uitæ. Et accipit' ex illo uerbo Gen̄. Spirauit in faciẽ ei⁹ ſpiraculũ uitæ. Ex quo patet, ꝙ nõ eſt de⁹ de ſubſtãtia animæ: ſicut poſuit Parmenides, q oĩa poſuit unum: quia nõ eſt eiuſdẽ rõnis creator, & creatura. Nota tñ ꝙ hic cũ ſit triplex aĩa. uegetatiua, ſenſitiua, & ĩtellectiua: ſolum loquor de intellectiua. ¶ Tertio dicit ꝙ aĩa eſt proprii ſui corporis uiuificatrix. Unde ſic diffinit' ab Aug. in lib. de ſpiritu & aĩa. Aĩa eſt ſubſtãtia quædam, rõnis particeps regendo, corpori aſſociata: ſic. ſ. ut uiuicet. Ex quo, patet error Platonis, q poſuit animam in corpe eſſe ueluti nautam in naui. Et patet etiã, ex quo eſt propria anima cuilibet corpori: error Auerroys, qui poſuit omnium hominum eundem eſſe intellectum agentem & poſſibilem: & ſolum ĩ hominibus ſcd'm aſpectũ

B phantaſiarum, fieri aut ignorãtiam, aut ſcientiam. ¶ Nota ulterius, ꝙ anima intellectiua non eſt forma ſenſitiuæ: nec ſenſitiua uegetatiuæ. Sed perfectio animæ uegetatiuæ eſt in ſenſitiua: & ſenſitiuæ in intellectiua. Nec eſt imaginandum ꝙ in homine ſint tres animæ: ſicut poſuit Pitagoras, & Plato poſt eum: ſed tñ una, in perfectione trib⁹ æquiualens. Unde Augu. in libro de Eccleſiaſticis dogmatib⁹, contra eos, qui ponebant in homine plures animas eſſentialiter differentes. Neq; (inquit) duas animas eſſe dicimus in homine uno: ſicut Iacobus, & alii Syrorũ ſcribũt: unã animalẽ, qua animatur corpus, & immixta ſit ſanguini: & alterã ſpiritualẽ, quæ rõnem miniſtret. Sed dicimus unã, & eandã eſſe animã in hoĩe: quæ & corpus ſua ſocietate uiuificat: & ſemetipſam ſua ratione diſponit.

Hiis itaq; uiſis, dico (ut colligere poſſũ ex pdictis) ꝙ aĩa ĩtellectiua eſt forma ſubſtãtialis: ita ut alia nequeat eſſe pter ipſam, corpis humani. Quod ſic oſtẽdo. Solũ illud ẽ forma ſubſtãtialis alicuius rei quod dat ei eſſe ſubſtãtiale. Sed ſola aĩa intellectiua dat eſſe ſubſtãtiale corpori humano, & non alia: ut patet ex predictis diffinitionib⁹ & ex communi naturalium philoſophorum ſnĩa elicitur: quæ dicit ꝙ anima, eſt act⁹ primus corporis phyſici organici, potẽtia uitã hñtis. Ergo ipſa ſola ẽ forma ſubſtãtialis corpis humani. ¶ Cõfirmat'. Quia

Aug. | Error Alexan. paripatetici. | Error | Secundo. | Gen̄. 2. | Error | Triplex anima. | Tertio. | Aug. | Error | Error | Nota. | Error. | Augu. | Rñ̃ꝙñdit animã formã eẽ ſubſtãtialẽ corporis humani. | Diffinitio aĩæ ſcd'm naturales.

in nullo cõpoſito ſubſtantiali, ſunt plures formæ ſubſtãtiales totales idest, quarum una nõ eſt pars alterius. Sed unius compoſiti ſubſtãtialis, eſt tñ una forma ſubſtãtialis: & illa eſt ſpeciuoca. i. conſtituit compoſitum in certa ſpecie. ¶ Ex quo ſequitur correlarie, q̃ in homine anima intellectiua, uegetatiua, & ſenſitiua, & forma corporeitatis non ſunt realiter diſtinctæ: ſed per unã animã indiuiſibilẽ, homo intelligit ſentit, uegetat, mouetur, eſt homo animal, corpus, ſubſtantia. Patet hæc per beatum Augu. x. ſuper Geñ. dicentem. Anima rationalis non ſolum carni præbet animalẽ uitam: uerũetiam ſcd'm ipſam carnem, aliquid concupiſcit. Si itaq; anima rationalis, præbet uitam animalem corpori: fruſtra poneretur anima ſenſitiua, & animalis. Similiter ſi anima rationalis concupiſcit ſecundum carnẽ, hocẽ per organum corporeum: fruſtra poneretur alia anima organica. Item in libro de Eccleſiaſticis dog. c. xv. (& iam ſuperi⁹ deductũ ẽ) dicit idem Aug. Neq; duas animas dicimus in uno hoĩe: ſicut Iacob⁹ & alii Syrorum ſcribunt. unam animalẽ, qua animatur corpus, & mixta ſit ſanguini: & alteram ſpiritualem, quæ rationem miniſtrat. Sed dicimus unam, eandemq; eſſe animam in homine: quæ & corpus ſua ſocietate uiuificat: & ſe ipſa in ſu atione diſponit: habẽs in ſe libertatẽ arbitrii, ut in ſua ſubſtãtia eligat cogitationes quot uult. Item Damaſcenus. lib. ii. c. xiii. Anima (inquit) rationalis organico utitur corpore: & ei eſt uitæ augmẽtationis, & ſenſus, & generationis, tributiua. Et eandem ſnĩam ponit Aug. in lib. de quãtitate animæ. c. lxv. Ex quibus, ſatis patet q̃ tam ſenſitiuas q̃ uegetatiuas opationes, operatur anima ratiõalis: & per cõſequẽs fruſtra poneretur alia anima ſenſitiua, uel uegetatiua.

corrolariũ — Aug. — Aug. — Damaſce. — Aug.

Oñdit non eẽ neceſſe põere i homine formã corporeitatis.

Quod etiã nõ oportet ponere formã corporeitatis, uel ſubſtãtiæ, diſtinctam ab aĩa intellectiua: probatur ſimiliter. quia eo ipſo q̃ aliquid eſt cõpoſitũ ex materia & forma quacũq; ſubſtãtiali, eſt corpus, & ſubſtãtia. Ideo nõ oportet ponere aliam formam, dãtem eſſe ſubſtantiale & corporeum. Conſequentia nota. Antecedens patet de ſubſtantia. Nam ad hoc q̃ aliquid ſit ſubſtantia, ſufficit q̃ per ſe ſubſiſtat, aut q̃ ſit pars eſſentialis rei per ſe ſubſiſtẽtis. Hoc autẽ non conuenit rei compoſitæ per formam tñ: ſed etiam p materiam. Cõuenit etiam ipſi materiæ, & ſubſtantiæ ſimplici materiam non habenti. Patet etiam de corpore. Signo enim precipue compoſitum ex materia & anima intellectiua. Quero an ſit corpus uel non? ſiue an ſit ſubſtantia corporea, uel incorporea? Non poteſt dici q̃ ſit incorporea: quia eſt compoſita ex materia & forma, etiam ex materia ex-

tenſa

A tenſa. ¶ Item, omne icorporeū eſt ſpūs: ſicut oē corporeū eſt corp⁹ Sed illud cōpoſitū, nō eſt ſpūs: quia diuiſibile. Omnis aūt ſpirit⁹, eſt indiuiſibilis. Ergo erit corp⁹. alioquin diuiſio ſubſtantiæ p corporeū & incorporeū, nō eſſet ſufficiens. ¶ Item, eſt compoſitum ex materia & forma. Ergo eſt corpus. Tenet conſequentia per locum a diffinitione. neq; plus eſt corp⁹ p formā, q̄ p materiā. Ita em̄ dat materia eē corporeum cōpoſito, ſicut forma. Vtrūq; em̄ requiritur ad hoc q̄ aliquid dicatur corpus. ¶ Itē quæri poſſet de anima ſenſitiua, ſi diſtinguitur ab intellectiua. An in morte hominis deſinat eſſe ſimpliciter: aut ſeparata maneat, ſicut aīa intellectiua. Secūdū nō dicitur. Si primum. Ergo in reſurrectiōe nō ſolū anima ītellectiua corpori, ideſt, materiæ, quę corrupta nō eſt, unitur: ſed aliqd de nouo reproducitur ſ. anima ſenſitiua. quod nulli ſanctorum dicunt. Alia pbatio. Aliud medium. Oſtēdit q̄ aīa ſenſitiua nō diſtīguit ab intellectiua.

Cōcludamus igit̄, ſolā animā intellectiuā, eſſe formā ſubſtantialem humani corporis. Quod etiā luce clarius oſtēdit̄, ex rōne ſpeciei humanæ. Natura em̄ uniuſcuiuſq; rei ex eius opatione oſtēditur. Propria aūt opatio hominis inqt̄ū eſt homo, eſt intelligere. Per hāc em̄ oīa animalia trāſcendit. Oportet ergo, q̄ homo ſcd̄m illud ſpe- Cōcludit. Ratio.

B ciem ſortiatur, qd̄ eſt huius operationis principium. Sortitur aūt unū quodq; ſpeciē per propriam formā. Relinquit̄ ergo q̄ ītellectiuum principiū, ſeu aīa intellectiua, ſit propria hominis forma. ¶ Et hæc ratio, clarior ſic reddit̄. Illud p qd̄ aliqd ſubſtātiat̄r & ſpecifice diſtinguit̄ ab aliis: eſt forma ſbalis i eo. Sed hō per animam intellectiuam ſubſtantialiter & ſpecifice diſtinguit̄ ab aliis aīalib⁹. Ergo aīa ē forma ſubſtantialis in homine. Clariorē eādē rōnē reddit.

¶ Si aūt obiiciatur, q̄ eiuſdē eſt potētia & actio: qa idē eſt qd̄ poteſt agere: & qd̄ agit. Sed actio intellectualis: nō eſt alicuius corporis. Ergo nec potentia intellectiua, eſt alicuius corporis potētia. Sed uirt⁹ ſiue potētia, nō pōt eſſe abſtractior, uel ſimplicior q̄ eſſentia, a qua uirt⁹ uel potētia deriuat̄. Ergo nec ſubſtātia itellectus eſt corpis forma. ¶ Dr̄ q̄ aīa humana nō eſt forma in materia corporali imerſa, uel ab ea totaliter cōprehenſa pp ſuā pfectionē. Et ideo nihil prohibet aliquā ei⁹ uirtutē: nō eſſe corporis actū: q̄uis anima ſcd̄m ſuam eſſentiā, ſit corporis forma. ¶ Poſſet iterū ſic obiici. Id qd̄ p ſe habet eſſe, nō unit̄ corpi ut forma: qa forma eſt, quo aliqd eſt. & ſic ipm eē formæ nō ē ipſi⁹ formæ ſcd̄m ſe. Sed aīa itellectiua habet ſcd̄m ſe eē & ē ſubſiſtēs. Nō ergo unit̄ corpi ut forma. ¶ Ad qd̄ rn̄dem⁹. q̄ aīa illud eē ī quo ſubſiſtit, cōicat materiæ corpali, ex q̄ & aīa intellectiua fit unū ita q̄ aīa illud eſſe qd̄ eſt cōpoſiti, eſt etiā ipſius animæ: quod Obiectio. Solutio. Alia obiectio. Quid ſit forma. Solutio.

non accidit in aliis formis, quæ nõ ſũt ſubſiſtẽtes. Et propter hoc anima humana remanet in ſuo eſſe, deſtructo corpore: non autem aliæ formæ. C

Tertia obiectio.

¶ Poſtremo: acutiꝰ quiſpiam obſtare poſſet prædictis, hoc medio. Id quod ineſt alicui rei ſecundum ſe, ſemper ineſt ei. Sed formæ ſcd'm ſe, ineſt uniri materiæ. Non enim per accidẽs aliqd: ſed per eſſentiam ſuam eſt actus materiæ. Aliogn ex materia & forma, non fieret unum ſubſtantialiter: ſed accidentaliter. Forma ergo non poteſt eſſe ſine propria materia. Sed anima intellectiua (cum ſit incorruptibilis) remanet corpori non unita, corpore corrupto. Ergo anima intellectiua non eſt unita corpori, ut forma.

Solutio.

¶ Sed ad hæc facilis eſt reſponſio. Dicitur enim ꝙ ſecundum ſe conuenit animæ corpori uniri: ſicut ſecundum ſe conuenit corpori leui eſſe ſurſum. Et ſicut corpus leue, manet quidem leue cum a loco proprio fuerit ſeparatum: cum aptitudine tamen & inclinatiõe ad proprium locum. Ita anima humana, manet in ſuo eſſe cum fuerit a corpore ſeparata, habens aptitudinẽ, & ĩclinationẽ naturalẽ ad corporis unionem.

¶ De natura Xp̃i: & hominis actione. D

MARTINVS LVTHERVS.

Propõnes duæ Luth.

ISte articulꝰ. Due naturæ/diuinitas & humãitas ſunt unꝰ Chriſtus. eſt a catholicis concedendus. Et ſimiliter ille. Diuiſio humanorum operũ eſt ꝙ ſunt uirtuoſa/uel uitioſa: qa ſi hõ eſt uitioſus/ & agit qcq̃ uitioſe agit: & ſi ẽ uirtuoſꝰ & agit qcq̃/uirtuoſe agit.

¶ VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Determĩatio doctorũ parriſ.

Hæc propoſitio eſt falſa, & ex ignorantia ueræ theologiæ, aſſerta. Primus autem illorum duorum articulorũ. ſ. Duæ naturæ &c. eſt propoſitio heretica. Secũdus uero, ſcilicet, Diuiſio humanoꝝ operũ, &c. eſt propoſitio ſapiens hereſim.

THOMAS ILLIRICUS

A QVO AD primum articulum, paucis me abſoluam. Duæ naturæ, diui. & hu. ſũt unus Chriſtus. põt diſtingui, ſeu dupliciter itelligi. Primo cõcretiue ſic. Duæ naturæ. ſ. diuinitas, & humanitas, in unitate ſuppoſiti unitæ: ſunt unus Xp̃s. Et hoc modo uerã eſſe arbitror propoſitionẽ: qm̃ in Xp̃o, duplex eſt natura: ſcd̃m illud Aug. in lib de fide ad Petrũ. Deus (inquit) humanã naturam, in unitate pſonæ accepit. Et tũc eſt ſenſus: Subſiſtens in duabus naturis. ſ. diuina & humana, eſt unus xp̃s. Nã xp̃s nomẽ eſt perſonæ in duabus naturis ſubſiſtẽtis, diuina. ſ. & humana. In diuina i qua habet eſſe primũ, & tertiũ. In humana in qua habet eſſe tpale, & quaſi aduẽticiũ. Nã ſicut natura humana aduenit uerbo æterno ex tpe, dũ ſ. naturã humanã aſſumpſit i qua pri⁹ nõ ſubſiſtit: Ita eſſe humanũ eſt uerbo aduẽticiũ, & nõ primũ. Ex quo ſequit̃, ꝙ uerbũ nõ ſemper fuit Chriſtus: qa non ſemp ſubſiſtebat in duabus naturis.

Duplex intellectus. propõnis Luthe. Prim⁹ uerus.

Aug. Xp̃s nomẽ pſonæ in duab⁹ naturis ſubſiſtentis.

corrolariũ

Quod autem Chriſtus ſit nomẽ perſonæ, in duab⁹ naturis ſubſiſtentis: Probat̃ p beatũ Aug. cõtra maximũ. Chriſtus una perſona eſt geminæ ſubſtantiæ. Et Ioannem Damaſcenum lib. iii. de fide orthodoxa. c. iii. Hoc nomen Chriſtus diuinæ perſonæ, non monotro-

Aug. Damaſce.

B pos (. i. uno modo dictum) ſed duarum naturarũ eſt ſignificatiuum ſ. deitatis, & humanitatis. Verũ licet natura humana ſit aduenticia perſonæ uerbi: nõ tñ eſt accidẽtalis ipſi uerbo, cõicans ſibi eſſe ſcd̃m quid: ſed eſſe ſimpliciter, ſcd̃m ꝙ ens diuidit̃ i ens ſimpliciter, & ens ſcd̃m qd. Ens eñ ſimpl̃r, eſt ſubſtãtia. & ens ſcd̃m qd, eſt accidẽs. Nã quale eſt aliqd in ſe, tale eſſe dat exiſtẽti per ipm̃. Quia ergo ſubſtantia eſt ens ſimpl̃r, dat ei qd̃ eſt per ipm̃ eſſe ſimpl̃r. ſ. ſubſtãtiale. Vñ uerbũ per naturã humanã in qua ſubſiſtit ſimpl̃r, & nõ ſcd̃m qd, qa ſubſiſtit ſubſtãtialiter: eſt ſimpliciter hõ uerus, & ſubſtãtialis, licet cõtingenter. Ex quo patet, ꝙ nõ eſt idem cõtingẽter, & accidentaliter eſſe: quia eſſe hominẽ cõtingenter, cõuenit uerbo: nõ tñ accidẽtaliter quia humanitas nõ cõuenit uerbo, tanq̃ accidẽs ſuo ſubiecto. Vñ patet ꝙ non eodẽ mõ, uerbũ ſubſiſtit in natura humana, quo homo in albedine: quia homo ſubſiſtit in albedine non ſimpliciter ſed ſcd̃m quid, eo ꝙ albedo ẽ ens ſcd̃m qd. i. accidẽs. Verbũ uero ſubſiſtit i natura humana ſimpl̃r. qa natura humana, ẽ ens ſimpl̃r. i. ſubſtãtia. Ex hiis quoq; ſequitur, ꝙ refert dicere. uerbũ ſubſiſtit ſimpl̃r in natura humana: & uerbũ ſubſiſtit primo in natura humana. patet: qa primũ uerũ, ſecundum falſum. Non eñ ſubſiſtit uerbũ primo exiſtẽtia humana: ſed primo ſubſiſtẽtia diuina. Nã iſta ſubſiſtit ab æterno: illa ex

Ens ſimpliciter & ens ſcd̃m quid differunt.

corrolariũ

tpe.¶ Nota tñ ꝙ licet Xp̃s, ſubſiſtat in duabus naturis, diuina & hu- C
xp̃s quō nō dr̃ cōpoſitus.
mana: nō tñ cōponit̃ ex eis: ita ut dicant̃ ptes xp̃i. Patet p. b. Dama. li. iii. de fide ortho. dicētē. Incōuertibiliter & ĩalterabiliter, unitæ ſũt adinuicē duæ naturæ: neq̃ natura diuina excedente a propria ſimplicitate, neq̃ uerſa humana, in deitatis naturā: neq̃ ex duabꝰ, una factā
Damaſce.
cōpoſita natura. Cōpoſita eñ natura, neutra earũ ex quibꝰ cōponit̃ homouſion (.i. cōſubſtãtialis) eſſe pōt. Quod etiā poſt, ex hoc deducit: qa ſi ex utraq̃ cōpoſitꝰ eēt Xp̃s: neq̃ deꝰ, neq̃ hō eſſet: ſed tm̃ xp̃s. Nā (ut hoꝝ melior, ſeu clarior ſit ĩtelligētia) de rōne ptis, duo ſunt
Duo ſunt de ratione partis.
Primũ ꝙ realiter diſtinguat̃ ab eo, cuius eſt ps. Nihil eñ eſt ps ſui ipſius. Et pp hoc licet aīa reperiat̃ ſub ptibꝰ corpis, tñ aīa in pede nō eſt pars aīæ informātis totũ corpus: qa ipſa aīa quæ eſt in pede, ipſa eadē eſt in capite, & manu, & toto corpe. Scđo requirit̃ ꝙ ipſa ps eſſentialis ſic cũ alia componat, ſiue ĩtegret totũ, ꝙ ſine ea nō eſſet, nec eſſe poſſet totũ idē ſcđm primũ, & ꝓpiiſſimũ idēptitatis modũ. Sic ſcia, nō ē ps aīæ: qa ſiue aſſit, ſiue nō, aīa ſemp eſt eadē, & in nullo ſbaliter mutata. Probat̃ primũ, ꝙ nō ſit ĩ xp̃o: qa deitas nō ē ps xp̃i, aut uerbi: qa eſt eadē realiter cũ uerbo. Probat̃ ſcđm. Natura humana nō eſt pars Xp̃i: qa nō eſt ps uerbi. Xp̃s aũt, & uerbũ, idē ſunt. Nā ſiue natura humana ſit aſſumpta, ſiue nō: uerbũ eſt idē omnibus modis, D quod nũc eſt. nec p aſſumptionē humanæ naturæ: nec p eius dimiſſionem, uerbũ in aliquo mutatur, qa æternum eſt, & ĩmutabile: ſic nec Chriſtꝰ: qa & xp̃s eſt æternus: licet dimiſſa natura humana, deſineret eſſe xp̃s: ſicut creator a (genitiui caſus) eſt æternus: licet a producto, deſinat eſſe eiꝰ creator. Ex his ergo, clare cōſtat, ꝙ licet xp̃s ſubſiſtat in duabus naturis, diuina & humana: nō tñ cōpoſitꝰ eſt ex eis, tanq̃ ex ptibꝰ. Sed cũ dr̃, Duæ naturæ: diuinitas & hũanitas, ſũt unus Xp̃s. ſic exponit̃. Subſiſtēs ĩ duabꝰ naturis. ſ. diuina, & humana: ē unꝰ xp̃s.

Scđs ĩtellectus ē falſꝰ
Scđo pōt ĩtelligi abſtractiue, ſeu in abſtracto. Et ſic falſa, & heretica eſt propō: quia tũc ſenſus eſſet. Diuinitas (quæ ita ꝑdicatur de pr̃e, & ſpũ ſc̃tō, ſicut de filio) & humanitas, ſunt unus xp̃s. Quod nō admittit̃ a catholicis: qa natura diuina nō ſibi uniuit naturā humanā in unitate naturæ: ſed unitate pſonæ. Vñ ſicut ex ueritate huius propoſitiōis. Deꝰ & hō, unꝰ ē Xp̃s. ſequitur mutua prædicatio cōcretorum utriuſq̃ naturæ de ſe inuicē, & de ſuppoſito in hiis ſubſiſtente. Exemplum primi. ut ꝙ cōcretũ Diuinæ naturæ. ſ. deus, prædicatur de cōcreto humanæ naturæ. ſ. homo: & ecōuerſo, dicēdo. hō eſt deꝰ, deus eſt homo. homo eſt æternus, infinitus, &c. deꝰ eſt temporalis, corruptibilis, paſſibilis, mortalis, &c. Exemplum ſecundi. Chriſtus

eſt deus

A eſt de⁹ .Chriſtus eſt homo.&c. Ita ſi hæc eſſet uera abſtractiue. diui
nitas & humanitas, ſūt unus xp̄s. Illa duo naturarū abſtracta, p̄dica
rent̄ de ſeinuicem. Et dici poſſet. Diuinitas ē hūanitas:& humanitas
eſt diuinitas. Diuinitas eſt mortalis, paſſibilis, finita, creata. humani Damaſce.
tas eſt imortalis, ifinita, increata &c. Quod eēt cōtra Ioanē Damaſ.
lib.iii.c.liii.dicētem. Diuinitatē dicētes: nō de illa noīam⁹ ea quæ hu-
manitatis ſunt p̄pria. Nō eñ dicim⁹ deitatē aut paſſibilē, aut creatā.
Neq; de carne.i.humāitate, p̄dicam⁹ ea q̄ deitatis ſūt p̄pria. Nā neq;
dicimus carnē.i.humanitatē increatā. At uero de hypoſtaſi, ſiue ex
utraq;, ſiue ex una naturaꝝ eā noīam⁹: utriuſq; naturaꝝ propria illi
adiicim⁹. Nā xp̄s hoc q̄dē ē q̄d utrūq; ſimul:& de⁹ & hō dr̄:& creat⁹ &
increat⁹ & paſſibilis, & impaſſibilis, &c. Simil'r & de xp̄o dici poſſet.
Chriſtus eſt diuinitas. xp̄s eſt humanitas. Quæ oīa falſa ſunt, & ex
preſſioni fidei diſſona. Nā licet unionis actū opata ſit tota trinitas p
ſonarum.ſ. diuina eſſētia. Sola tñ pſona filii terminat ipſam unionē.
Itaq; terminus aſſumptionis eſt pſona. Et ideo illud q̄d pertinet ad ra
tionem termini, cōuenit ita uni pſonæ q̄ non aliis. Tres eñ perſonæ
fecerunt, ut humana natura uniretur uni perſonæ filii.

B ¶ Cauſa igit̄ (ni fallor) qua mot⁹ Luth. dixerit. Duæ naturæ.ſ.
diuinitas & humanitas, ſūt un⁹ xp̄s. forte fuit q̄a idē putabat eē natu Natura &
rā & pſonā, eſſentiā, & hypoſtaſim, ſb̄am & ſuppoſitū: cū lata ſit pſona quō
inter p̄mo loco, & ſc̄d'o, noīata differētia. Siq̄dē natura deſignat cōe differunt.
quoddā plurib⁹ īdiuiduis: In quo ſingula eiuſdē ſpēi aut gn̄is, indiui-
dua cōueniūt: ut ſinguli hoīes ī cōi hūanæ naturæ rōne cōſpirāt: ſin-
guli equi in naturæ eq̄næ cōlumq; p̄prietatū ei⁹ rōne, & ſinguli aſini
ī aſinorū natura cōibuſue p̄prietatib⁹ illi⁹ coīcidūt. Perſona uero ſin
gulare eſt indiuiduū, & unū numero, rōne & mente p̄ditū, a cæteris
eiuſdē naturæ īdiuiduis ſingulari p̄prietate diſcretū: ut Ioānes, Pe-
trus, hic angel⁹, hic de⁹, demōſtrata una diuinaꝝ pſonaꝝ. Vñ ī ſum
ma diuinitate, una ē & maxime una, ſimpliciſſimaq; deitatis natura:
& tñ tres ſupſtētē hypoſtaſes, pr̄ fili⁹, & ſp̄uſſctūs. In dn̄o noſtro Ieſu
xp̄o una ē hypoſtaſis, unicūq; īdiuiduū, & ſuppoſitū: & tñ duæ ueræ,
perfectæq; naturæ. Deniq; ī oīb⁹ hoīb⁹ una ē ſc̄d'm ſpēm natura hūa
na oīb⁹ cōueniēs ſuppoſitis: plurima tñ ſūt eā nām p̄ticipātia īdiui-
dua, & p ſe ſubſiſtētia. Quare lōge alia ē naturæ, & hypoſtaſeos rō.

Et hinc eſt, q̄ hæc non admittit̄ in catholica fide. Virgo Maria Maria cur
eſt mater deitatis. ſicut admittitur iſta. Virgo Maria eſt mater dei. q̄a non dr̄ mr̄
deitas abſtractū, ſupponit & dr̄ de natura, q̄ cōis ē trib⁹ pſonis. Deus deitatis ſi-
aūt ut cōcretū, dr̄ de pſona deitatis: & ſupponit p̄ ea. Et ſic q̄uis de⁹ & cut dei.

deitas, non differant re: tamen utiq; differunt ſecundum modum ſignificandi. Itaq; dicitur mater dei: quia eſt mater filii dei. non q̃ ipſa genuerit deum ſecundum deitatis naturã: ſed q̃a genuit Chriſtũ, pſonã q̃dẽ habentẽ deitatẽ, & humanitatem. Et ex quo una pſona ẽ, quæ ſubſiſtit ĩ diuinitate, & humanitate. Ideo naturæ ſibi cõicãt ſuas pprietates: ut ait Damaſc. lib. iii. ut ſic Chriſt⁹ dicat̃ hõ & de⁹. Et btã uirgo, mater dei: propter idiomatum cõmunicationem. C

Damaſce.

¶DE HOMINIS ACTIONE.

Reprobat ſcdm articulum.

QVO AD ſcd̃m articulũ. Diuiſio humanorũ operũ ẽ q̃ ſunt uitioſa, uel uirtuoſa: &c. ✱ quo q̃dẽ ptẽdere uidetur Luther⁹, nullum opus eſſe indifferens: eſt prius notandũ q̃ per opus, ſeu actum humanum, intelligitur actus hominis deliberatiu⁹. i. act⁹ libere productus cũ certa apprehẽſiõe obiecti. Vñ caſualis fricatio barbæ, aut mot⁹ man⁹, aut pedis, factus non a pposito, nõ dr̃ human⁹. Sciẽdũ inſup, q̃ ãct⁹ ĩdifferẽs: dupl'r accipitur. Vno mõ pro actu, q nec eſt uirtuoſus, nec uitioſus: puta q̃a nõ eſt elicit⁹ ul' ĩperat⁹ cõformiter rectæ rõni: & pp hoc q̃ rõ ſic dictauit fiẽdũ. Neq; difformiter cõtrarie: licet difformiter cõtradictorie: ut ſi aliquis actũ aliquẽ elicit uel ĩperat: nõ q̃a ſic fieri debere, recta rõ dictauit: nec oppoſitũ. Sed q̃a ita facere placuit: ut opari aliqd p delectatione, qd̃ recta rõ neq; dictauit, nec ei⁹ cõtrariũ. Scd̃o mõ accipit̃ actus ĩdifferẽs, ut eſt actus primo ĩdifferẽs, nec bon⁹, nec mal⁹ moral'r, potẽs ĩdẽ numero fieri bon⁹, & malus: nõ ſimul, ſed ſucceſſiue: ut ẽ act⁹ primo nõ ordinat⁹ ĩ finẽ aliquẽ, ordinabilis tñ ĩ finẽ bonũ, & ẽt in finẽ malũ: ut ire ad Eccleſiã, quod primo nõ ordinat̃ ĩ finẽ uirtutis: & poſt, fieri põt pter finẽ laudabilẽ, uel uituperabilem. D

Act⁹ ĩdifferens dupl'r accipitur.

Primo.

Secundo

Cõcluſio. I

Iuxta hæc declarata, duas ponã cõcluſiões. Prima. Aliqs uoluntatis actus, tam elicitus q̃ iperatus, eſſe põt ĩdifferẽs primo mõ. i. nec bon⁹, nec malus. Probat̃ primo de actu elicito. quo probato, manifeſtũ erit & de actu ĩperato. Nã uolũtas poteſt aliquem actum elicere pter finem a ſe præſtitutum, & nõ tanq̃ dictatũ a recta ratione: cuius contrarium etiam nõ dictat ratio. Et talis, nec eſt bonus moraliter, neq; malus. Ergo ĩdifferens. Conſequẽtia nota, ex q̃d noĩs actus indifferẽtis primo mõ accepti. Maior pbat̃: q̃a põt uolũtas alicui uelle bñfacere ex ſua libertate, abſq; hoc q̃ ratio dictet illi benefaciẽdum, ul' ei⁹ oppoſitũ: q̃a cũ uolũtas poteſt ſibi præſtituere finẽ contra rectã rõnem, ut delectationẽ noxiã. Ergo multomagis, poteſt præſtituere ſibi

Probatur.

ſibi finē q̄ nō eſt cōtrari⁹ rectæ rōni. Cōſequētia nota: qa ſi pōt cōtra
A rōnem, pōt ēt ꝑter rōnē. Antecedēs patet: qa uolūtas pōt ſi ui ſeipſa,
aut creatura, quo caſu, ꝓſtituit ſibi finē cōtra rectā rōnē. Minor prin
cipalis ꝓbat': qa talis act⁹ ſic elicit⁹, nō ē elicit⁹, ſecūdū dictamē rectæ
rōnis, Ergo nō ē uirtuoſ⁹: nec cōtra dictamē rōnis, Ergo nec uitioſ⁹.
¶ Cōfirmat'. Volūtas pōt eliceř actū cōformē rectæ rōni. Vt (exēpli gr̄a) uelle reficere eſuriētē pauperē, qḋ rō dictat eē faciēdū: & tñ nō elicere pp hoc ꝙ recta rō dictauit eſſe uolēdū. In quo caſu, actus ille nō eſt uitioſus, qa ē cōformis dictamini rectæ rōnis. nec uirtuoſus, qa nō elicit' ꝑpter hoc, qa ſic dictatū ē: qḋ tñ requirit' ad hoc ut act⁹ ſit uirtuoſus. ¶ Probat' ēt cōcluſio de actu īperato: qa qlis ē act⁹ elicitus, talis ē & īperat⁹, cū bonitas act⁹ īperati, depēdeat a bonitate act⁹ eliciti. ſimiliter & ei⁹ malitia, & indiffererētia. Igit' cū elicit⁹ pōt eſſe indifferens: etiam imperatus poterit eſſe indifferens. — *cōfirmatio*

Secūda cōcluſio. Omnis actus īpatus a uolūtate, ſiue intellectus, ſiue alterius potentiæ, eſt indifferēs ſecūdo mō extrīſece. Probat' qa oīs talis manēs idē numero, pōt primo eſſe nec bon⁹, nec malus. & pōt fieri bonus, ac idē malus: & ecōuerſo. Ergo oīs talis, ē idifferēs extrinſece. Tenet cōſequētia. Quia ille act⁹ dr̄ īdifferēs extrinſece, q pōt fieri bon⁹ & malus, ac mutari de oppoſito ī oppoſitū. Ille uero ītrinſece indifferēs ē, q nec eſt bon⁹, nec mal⁹, nec pōt fieri bonus, neqꝫ mal⁹, manēs naturalr̄ idē numero. Antecedēs patet qa oīs talis act⁹ manēs idē ī ſe, ul' in eē naturæ, pōt fieri diuerſa itētiōe. Pōt eñ ordīari ī diuerſos fines: & ſcḋm hæc mutari de bonitate ī maliciā moralē. & ecōuerſo. Pōt eñ qs ſpeculari ꝑpter deū primo: & cōtinuare eundē ſpeculationis actū propter uanam gloriā. Et ſicut' ē de actu intellectus, & ſimiliter de actibus exteriorībus. — *Secūda cōcluſio. Probatio. Act⁹ īdifferēs ītrinſece, uel extrinſece q̄s ſit.*

B (beside "ſece, q pōt fieri bon⁹")

HIIS ergo ꝓmiſſis, uidēdū eſt nūc. Si aliqs ſit actus indifferēs uidelicet, ꝙ non ſit uirtuoſus, uel uitioſus: comparando actū ad meritū & demeritū? Rn̄detur primo de actu exteriori uel īteriori impato. Scḋo de actu īteriori elicito. De ꝑmo p oīa dicēdū de actu īpato reſpectu bōi meritorii, ſicut reſpectu boni moralis. Nā act⁹ īperat⁹ bonus moraliter, pōt eſſe īdifferens ad meritū, & nō meritū. Actus eñ bonus moraliter imperatus, ut comedere comedenda, loco & tēpore, pro ſuſtentatione naturæ, eſt actus moraliter bonus. & manens idē pōt eē meritorius: ut ſi manēte actu comeſtiōis, ordinet ſpm ī deū ꝑ charitatē inexiſtentē. Similiter ſi primo incipiā pp deū ſcḋm illud Apl'i. Siue mādu cātis ſiue bibitis, ſiue qd aliud facitis: oīa ī gloriā dei facite. & poſtea cōtinuare ꝑpter naturalē ſuſtētatiōnē ibi ſiſtēdo, & — *Probat eē aliqḋ opus īdifferens. 1. Cor. 10.*

nõ ultra ĩ deũ ordinãdo:act⁹ comedẽdi primo eſt meritori⁹:& idẽ ma nẽs ĩ eẽ moris & naturæ,deſinit eẽ meritori⁹,nõ tñ manẽs bon⁹ moraliter,põt eẽ demeritorius:qa cũ actu pcti mortalis,nõ põt ſtare q ipſe idẽ ſit bonus moralr:qa ſi fuerit demeritori⁹:aut defuit aliq circũſtantia,quã recta rõ dictat ineſſe:aut adeſt aliqua,quam dictat nõ ineſſe debere:& ita ſemp act⁹ erit difformis cõtrari⁹ rectæ rõni:& ita moralr malus. Actus tñ indifferẽs moralr põt fieri meritori⁹,& poſt demeritorius:& ecõuerſo. Vt ſi itro Eccliam pp finẽ idifferentẽ.Exẽpli gra.pp recreationẽ:uel finẽ moralr bonũ,nõ tñ qa rõ ſic dictauit ſed ex mera libertate uolũtatis:tũc ẽ act⁹ moraliter indifferẽs.Si poſt ea muto itẽtionẽ,cõtinuãdo actũ intrãdi eccleſiã,pter deũ,erit meritorius:aut pp uanã gloriã,erit demeritori⁹. ¶ Scdo dr q loquendo

Secundo de actu elicito idifferẽti ſcd'o mõ,qa null⁹ talis ẽ indifferẽs moralr: ſic etiã nullus talis ẽ idifferẽs,quo ad meritum & demeritũ.Patet.qa manẽs idẽ naturaliter,non põt mutari de oppoſito ĩ oppoſitũ. Hoc eñ fieri nõ põt niſi per mutationẽ alicui⁹ circũſtãtiæ:ſed mutata circũſtantia,mutat actus elicitus,ut patet.& ita nõ manet idem.

Tres opiniones. ¶ SED loqndo de actu idifferẽti primo mõ.i.nec meritorio, nec demeritorio,tres extãt opiniones. Quidam eñ poſuere nullũ D

Prima. actũ humanũ deliberatiuũ eſſe idifferentẽ,eo q nihil facit hõ ex deliberatione,quod non imputet deus ad præmiũ,uel ad demeritũ. Nã

1.Cor.10.b ait Apoſtolus.Omnia ĩ gloriã dei facite.Et iterũ.Oĩa quæcũq facitis

Col.3. ſiue ĩ uerbo,ſiue ĩ ope,oĩa in nomine dñi nr̃i Ieſu Xpi facite.Aut ergo actio nr̃a ẽ in gloriã dei,aut nõ.Si ſic.ergo bõa.Si nõ.ergo mala. qa obmittit' id qđ mãdat Apls. Vñ ĩ die iudicii,de oĩ actu delibera

Luc.21.d. tiuo rõnẽ reddem⁹,ut dicũt.Et ſicut ñ pibit capill⁹ de capite,ita nec

Bernardus momẽtũ.i.minimũ de ope,ut dicit Berna.& Anſel.q exigetur a no

Anſelmus bis oẽ tẽpus impenſum,qliter fuerit expenſum.Cui uidet' illud uer

Mat.12. bum Saluatoris alludere.Omne uerbum ocioſum,quod locuti fuerint homines,de eo reddent rationem in die iudicii. ¶ Fuit ſecunda

Scda opinio. opinio,quæ dixit,q actio quæ non eſt propria uoluntati,ſiue homini rationali: ut comedere,bibere,ãbulare,&c. q & brutis cõueniũt: põt eẽ idifferẽs. Actiones uero,q ,pprie ſunt hoĩ.ut loqui,aut ſũt bonæ,aut malæ.nec eſt reperire mediũ.Oĩs enim(ut inquiunt)locutio bona eſt,aut mala:qa utilis,uel ocioſa.Si ocioſa,tunc eſt mala ſecũ

Iacobi.3. dũ uerbũ dñi de uerbo ocioſo allegatũ.Propter qđ btũs Iacob⁹ ĩ canonica ſua dicit.Qui ĩ uerbo nõ offẽdit:hic pfectus eſt uir. Ideo dicit qdam.q uerbũ prius debet uenire ad limã,q ad linguam.

Sed utraq harũ opinionũ,nimis a rctat uiam ſalutis. Nam ſic

cogitatio

A cogitatio de ueritate non propter deum, eſſet peccatum. Similiter ſi quis ex naturali pietate, uel ciuili urbanitate, ſalutaret occurrentem in uia, peccaret. quod nimis durum eſt dicere. ¶ Et ideo ẽ tertia opinio, quam omnes catholici doctores communiter tenent ueriorem: quæ ponit, ꝙ nõ omnis actio non ordinata ĩ ultimum finem. ſ. deũ, eſt mala, & demeritoria. Quædam enim ẽ inordinata, ꝑpter inordinatã cõuerſionẽ uolũtatis ad creaturã. Quædam nõ ordinata ꝑpter operãtis negligẽtiã. Quædam ꝑpter operãtis ĩfirmitatẽ. Prima mala ẽ malicia cõmiſſiõis. Scđa ẽ mala malicia omiſſiõis. Tertia indifferẽs eſt. et illa eſt qñ aliqs circa creaturã nõ afficiť ĩordinate: nec tamẽ actũ circa illã, cõparat ad deũ. hoc eſt, nõ ordĩnat ĩ deũ: ſed facit propter aliquẽ finẽ, q reſpicit indigẽtiã naturæ: ut cum qs ambulat, ut recreeť: aut comedit, ut reficiatur. talis actio eſt indifferens, quia deus nec illã remunerat, nec imputat in culpã. & hoc qa in tali actione, nõ eſt malicia comiſſionis, qa nõ eſt inordĩata delectatio. Nec etiã omiſſionis. Non enim ſemper omittit homo. ſ. omiſſionis peccato, qñ actiones ſuas nõ refert in deum. Indulgetur enim naturæ fragili & infirmæ, ut multa talia poſſit facere: nec deus reqrit in tali ſtatu diſtractiõis, & miſeriæ, ꝙ oĩa dũ facit referat ad ſe: requirit tñ aliqñ, qñ eſt

B locus, & tẽpꝰ: & tunc ſi homo nõ referat, omittẽdo peccat.

Secũdũ hãc igiť opinionẽ, q̃ tẽperatior & cõior eſt, dĩ ꝙ nõ oĩs actꝰ elicitus eſt meritorius, uel demeritoriꝰ. Sed aliqs ẽ indifferẽs, tã in hñte gr̃am, q̃ nõ hñte. tã in uirtuoſo, q̃ nõ uirtuoſo. Nõ eñ omnis actus pctõris, pct̃m eſt. Nã pctõr honorãdo parẽtes, bñfaciẽdo indigenti, credẽdo uerũ, uel orãdo deũ ut ſui miſereať, ut faciebat publicanus, nõ peccat: licet hæc agẽdo dum eſt pctõr, nõ mereať. Propterea iuſte Vniuerſitas parriſienſis, hanc Luth. propõnem. Opera quæcunq; ante charitatem, ſunt peccata, & damnabilia, & indiſponentia ad gratiam. ✱ Damnauit, & falſam, his uerbis iudicauit. Propõ Lu. ☞

Hæc propoſitio eſt falſa, & temerarie aſſerta, peccatorũ ab emẽdatione retractiua, & ſapiens hereſim. Determĩatio docto. parriſ. Similiter exiſtẽs ĩ gratia & faciens propter naturalem honeſtatem, & compaſſionem, & ueritatis apparentiam, nõ meretur eo ꝙ nõ ꝑ gr̃am hoc refert ĩ deum: ſicut (exempli gratia) amicus diligens alterũ amicũ, ei benefacit propter naturalẽ amicitiã, & quãdam ciuilẽ urbanitatẽ: quo actu, nõ meretur, iuxta illud Chriſti. Si enim diligitis eos, qui uos diligũt, quam mercedẽ habebitis? q. d. nullam. Sed nec demeretur qa adeo nõ obligať, oẽm actũ ſuũ referre ĩ ipſũ deũ. Nõ eñ ꝓcepta, quæ ad certos actꝰ, certo modo agẽdos obligant, ꝓ ſemper obligant; ſed ꝑ certo Mat. 5. f.

Tertia poſitio uerior & catholica.

tẽpore, loco, uel cauſa: cũ quibꝰ exiſtentibꝰ, ſi nõ referret, peccaret. C
Poſſet q̃dẽ deꝰ ſcd̃m iuſticiæ rigorẽ, omnẽ nr̃am uitã, & actionẽ exigere, ut in eũ referemus: ſed agnoſcens ipſe piiſſimꝰ pr̃ nr̃am fragilitatẽ: & ĩpotẽtiã, nõ exigit pp ſuã miſericordiã: dedit quin potius certum numerũ preceptorum, quorum obſeruatio ſibi ſufficiens eſſet quæ etiam in legis decalogo continentur.

Rñſio ad auctoritates primæ opinionis. Ad motiua primæ opinionis, dr̃: ꝙ uerbũ Ap̃li, cõſiliũ ẽ, nõ ꝑceptum: ſicut aliæ multæ monitiões eiuſdẽ Ap̃li, & ſapiẽtis ĩ ꝓuerbiis, & cœteris ſapiæ libris. Vel etiã ſcd̃m aliquos, ĩtelligit̃ negatiue. i. nihil cõtra gloriã dei facite. Et ſic ẽ ꝑceptũ. ⁋ Ad illud de uerbo ocioſo: Rñdetur ꝙ uerbũ ocioſum nõ dr̃ illud, qd̃ nõ ordinat̃ in finẽ: ſed illd̃ qd̃ caret oĩ utilitate, dum tñ aliquã deberet habere: ſicut ait (ſi bñ recolo) Grego. Verbũ ocioſum ẽ, qd̃ caret rõne iuſtæ neceſſitatis, & intẽtione piæ utilitatis. Et glo. ĩterlinearis. Verbũ quippe ocioſum eſt quod ſine utilitate audiẽtis, uel ꝓferentis, ꝓfertur. Et ĩter tale ocioſum, & meritoriũ, cadit mediũ: qñ aliqs aliquid loquitur, quod nõ eſt oĩmoda utilitate priuatũ [illegible] tñ eſt ordinatũ ĩ deũ tã̄q in finẽ ultimũ.

Quod eſt uerbũ ocioſum.

Frequẽter aũt uerba quæ uident̃ inutilia, utilia ſunt, dum ordinant̃ ad recreationẽ aliquã ſpũs: & ad excluſionẽ accidiæ, ſcd̃m qd̃ refert̃ btm̃ Berñ. dixiſſe cũ quẽdã feciſſet ceſpitare. Ocioſum (inq̃t) factum fuit: ſed nõ ocioſe. Fecerat eñ hoc ad letificandũ illũ quẽ uiderat mœſtum. ⁋ Quod addit. Sicut non pibit capillus &c. ita nec momentum de tpe: qa ſecũdũ ip̃m Berñ. in uia dei ſtare, eſt retrocedere. Dr̃ ꝙ uerum eſt, qñ debet ambulare, tũc ſtare ẽ regredi: & ſic nõ pi͛bit momẽtum de tpe, quo hõ debet operari, qn rñdere debeat in iudicio. Vl̃ regredi, ẽ q̃tũ ad meritũ, quod illo tpe poſſet acqrere, ſi oparet̃ ad gloriam dei. Et uenit in iudicium, q̃tum ad priuationem huius gradus gloriæ, qui reſponderet merito ſi operatus fuiſſet. D

Bern̄.

Bern̄.

Queſtio. Sed queri nunc poſſet. Vtrũ ſolus actus q nõ refert̃, ſit indifferens, q̃tum ad meritũ, & demeritũ: an etiam aliquis relatus ad hunc finem ſit indifferens? Pro ſolutiõe, notandũ ꝙ tripliciter pñt ĩtelligi actus referri in ultimũ finẽ. ſ. actualiter, uirtualiter, & habitualiter. Actualiter, dum actu cogitãs d̃ fine, diligit illũ, & uult aliqd pp iſtũ. Virtualiter. qñ ex cognitiõe, & dilectiõe finis, deuentũ eſt ad uolitionem huius entis ad finẽ: licet tũc cũ actũ producit, nõ cogitat de fine. Habitualiter, oĩs actus refert̃ in finẽ, q ſimul manens cum charitate eſt referibilis in finem, Quod additur pp actum pct̃i uenialis, q licet ſtet cũ charitate, ſeu gr̃a, nõ tñ refert̃ habitualiter ĩ deũ quia non eſt natus referri. Si q̃dẽ nullũ pct̃ũ referibile eſt in deũ, rõne nõ errãte.

Rñſio.

Pct̃m ueniale nõ ẽ referibile in deum

Et ideo

A Et ideo pctm̄, etiã ueniale, nõ ẽ actus idifferẽs: ſed ẽ act⁹ demeritori⁹ licet nõ pœnæ æternæ. Ad dubiũ ergo dr̃, ꝙ licet null⁹ act⁹ hñs charitatẽ, relat⁹ actual'r uel uirtual'r i finẽ ultimũ, ſit idifferẽs. Actus tñ q habitualiter tm̃ refert' ad deũ i hñte charitatẽ, nõ eſt meritori⁹, nec demeritori⁹: ſed idifferẽs. Patet ꝙ nõ ſit meritori⁹: qa nõ dependet a charitate talis actus, nec elicit' ſcd̃m iclinationẽ gr̃æ. æque eñ fieret ſi gr̃a nõ coexiſteret: & ita gr̃a nõ habet ſe ad talẽ actũ i rõne principii mediate, uel imediate. Nullus aũt act⁹ eſt meritori⁹, niſi reſpectu cuius gr̃a habet aliquo mõ rõnẽ principii. Nec ẽ demeritorius: qa nõ habet ſufficiẽtẽ rõnẽ malitiæ ptinẽtem ad pctm̄ ueniale: qa poſſibile eſt nullã deordinationẽ eſſe i eis, q̃ ſufficiat ad rõnẽ pcti: Nõ eñ tenetur hõ, nec tentione neceſſitatis, cõtra quã ſit mortale: nec tẽtiõe minori, cõtra quã ſit pctm̄ ueniale, referre ſemp actũ ſuũ i deum actualiter, uel uirtualiter: quia deus ad hoc nos non obligauit.

¶ De bonis operibus.

MARTINVS LVTHERVS.

B Opera nihil ſunt coram deo: Aut omnia ſunt æqualia q̃tum ad meritum attinet. * ppõ Luth. lib. de cap. bab. i fine trac. de ſacro baptiſ.

¶ VNIVERSITAS PARRISSIENSIS.

Hæc propoſitio eſt falſa: ſacris eloqis aduerſa: atq; errori Iouinianiſtarum conformis. Vni. Par.

¶ THOMAS ILLIRICVS. Cõfutatio

PRO maiori tuæ ꝓpõnis (cui⁹ duas eẽ ptes arbitror) cõfutatione, hãc ſolã opepciũ ẽ diſceptare q̃ſtionẽ. An ſola fides abſq; bonis opib⁹ ſuffic'at ad ſaluãdũ Chriſtianũ hominẽ? Ad quã rñdere poſſes. & qdẽ rñdes i libr. tuo babylonico tracta. de ſacro baptiſmi ꝙ ſic: qa ſtat diuina ꝓmiſſio, q̃ ait. Qui crediderit & baptizat⁹ fuerit ſalu⁹ erit. Mar'. ulti. Quæ ꝓmiſſio (inqs) ꝓferẽda ẽ incõpabiliter uniuerſis põpis operũ, uotoꝝ, religionũ, & qcquid humanitus ẽ itroductũ. VerbaLu. Nã i hac pẽdet uniuerſa ſalus nr̃a: nõ dubitãtes nos eſſe ſaluos poſtq̃ ſum⁹ baptizati. ¶ Et infra, maiora ſubdis. Vides q̃ diues ſit hõ Chriſtian⁹, ſiue baptizatus, q etiã uolẽs nõ põt pdere ſalutẽ ſuã quãtiſcũq; pctis, niſi nolit credere. Nulla eñ pctã eũ poſſunt dãnare, niſi ſo- Sola icredulitas dãnat hoiem ſcd̃m Lut.

la icredulitas. Cætera oia ſi redeat, uel ſtet fides i ꝓmiſſioné diuiná C
baptizato factá, i momẽto abſorbẽt̃ p eadẽ fidẽ: imo ueritatẽ dei: qa
ſeipm negare nõ põt, ſi tu eũ cõfeſſ⁹ fueris. & ꝓmittẽti fidelr adheſe
ris. Cõtritio aũt & pctõrũ cõfeſſio, deide & ſatiſfactio, & oim illa ho
minũ excogitata ſtudia, ſubito te deſerẽt, & i fœliciorẽ reddẽt: ſi obli
Idem. tus ueritatis hui⁹ diuiæ, i ipſis tete diſtẽderis. Hæc ibi. ¶ Et i libr. de li
bertate xpiana iſcripto, iterũ ais. Et ut oia reiiciam⁹, ẽt ſpeculatiões
meditatiões, & qcqd p aiæ ſtudia geri põt: nihil ꝓdeſt. Vna re, ea ſo
Ioan. 2. la opus ẽ ad uitá, iuſticiá, & libertatẽ xpianá. Ea ẽ ſacroſctm̃ uerbum
Ioan. 3. dei. euágeliũ Xpi: ſicut dixit. Ego ſum reſurrectio & uita, q credit in
Mat. 4. me nõ morietᷣ in æternũ. Itẽ. Si filius uos liberauerit: ueri liberi eri
tis. Et i Mattheo. Non i ſolo pane uiuit hõ. ſed i oi uerbo qđ ꝓcedit
ab ore dei. Certũ ergo habeam⁹, ac firmiter poſitũ, Animá poſſe oi
bus reb⁹ carere, excepto uerbo dei. ſine quo nullis ꝓrſus reb⁹ ẽ ei cõ
ſultũ. Hũs ãt uerbũ dei diues ẽ: nulli⁹ egẽs. ¶ Et paulopoſt. Queres
Idẽ Luth. ãt. qđ ná ẽ uerbũ hoc: aut q̃ arte utẽdũ ẽ eo, cũ tá mlta ſint uerba dei?
Verbũ dei Rñdeo. Apl's Rom. 1. id explicat. ſ. euágeliũ dei de filio ſuo icarnato,
qđ ſit. paſſo, reſuſcitato, & glorificato p ſpm̃ ſanctificatorẽ. Prædicaſſe eñ D
Roma. 1. Xpm, hoc eſt aiam pauiſſe, iuſtificaſſe, liberaſſe, & ſaluam feciſſe: ſi
crediderit ꝓdicatiõi. Fides eñ ſola ẽ ſalutaris, & efficax uſ⁹ uerbi dei.
Roma. 10. Rom. x. Si cõfitearis ore Ieſum eẽ dñm: & corde tuo credideris q deus
Roma. 1. ſuſcitauit illũ a mortuis: ſaluus eris. Et iterũ. Finis legis, Chriſtus ad
iuſticiá omni credenti. Et ad Roma. i. Iuſtus fide uiuit. Neq; eñ uer
bum dei operibus ullis: ſed ſola fide ſuſcipi poteſt. Ideo clarum eſt ſi
cut ſolo uerbo anima opus habet ad uitam, & iuſticiam: ita ſola fide
& nullis operibus iuſtificatur. Si eñ alio quopiá poſſet iuſtificari uer
bo non haberet opus: ac per hoc, nec fide. Verũ hæc fides ſubſiſtere
ꝓrſu; nõ põt cum operibus. hoc eſt, ſi per opera (q̃cunq; ſint) ſimul
iuſtificari ꝓſumas. hoc eñ eſſet i duas partes claudicare, Baal adora
re, & manũ oſculari, quæ ẽ iniqtas maxima. Ideo dum credere icipis:
ſimul diſcis, oia q̃ in te ſũt eſſe ꝓrſus culpabilia, pctá dánáda: iuxta
illud Ro. iii. Oẽs peccauerũt & egẽt glia dei. Et Ro iii. Nõ ẽ iuſt⁹ q̃ſq;:
Roma. 3. nõ eſt itelligẽs nõ ẽ q faciat bonũ. oẽs declinauerũt. ſimul inutiles fa
Roma. 3. cti ſunt. Hoc eñ cognito, ſcies Xpm neceſſariũ tibi, q pro te paſſ⁹ eſt
ps. 13. & reſuſcitatus ẽ, ut i eũ credẽs, alius hõ hac fide fieres, donatis oib⁹
pctis tuis, & iuſtificato te alienis meritis. nẽpe Chriſti ſolius.

Cũ ergo hæc fides nõ niſi i hoie iteriore regnare poſſit; Sicut
Roma. 10. dicit Ro. x. Corde creditᷣ ad iuſticiá; & ſola ipſa iuſtificet; manifeſtũ ẽ
hoiem

A hoīem īteriorē, prſus nullo externo ope, uel negocio poſſe iuſtifica Nullo ex/
ri, liberū & ſaluū fieri. & opa q̃cūq; ad eū nihil ptinere: ſicut ecōtra, terno ope
ſola īpietate, & īcredulitate cordis reꝰ fit, & ſeruꝰ pcti dānādꝰ, nullo iuſtificatur
externo pctō uel ope. Quare cuiuſlibet xp̄iani p̄ma cura eē debet, ut homo.
poſita opum opiniōe, ſolā fidē magis, ac magis roboret, & p eādem
creſcat ī cognitiōe, nō opū: ſ3 xp̄i Ieſu ꝓ ſe paſſi, & reſuſcitati (ut. i. 1.Pet. ulti.
Pet. ult. docet) cū nullū alid̄ opꝰ faciat xp̄ianū. Sic xp̄s cū Iudei iterro Ioan. 6.
garēt. qd facerēt, ut oparent̄ opa dei: opum multitudīe, q̃ illos uide
bat turgeī, repulſa: unū eis p̄ſcribit, di. Hoc ē opꝰ dei: ut credatis ī eū
quē miſit ille. hūc. n. pr̄ ſignauit deꝰ. ¶ Et lōge īfra cōcludēs, īqs. Ex
his clare uidere pōt qlibet: quomō Chriſtianꝰ hō liber ſit ab oībꝰ opi Idē. Luth.
bus: & ſup oīa: ita ut nullis operibus, ad hoc īdigeat, ut iuſtꝰ & ſaluꝰ
ſit: ſed ſola fides hæc omnia largitur abūde. Quod ſi ſic deſciperet:
ut p ullū opꝰ bonū præſumeret iuſtus, liber, ſaluus, xp̄ianꝰ fieri: ſta/
tim amitteret fidē cū omnibus bonis. ¶ Et demū apertius dolū pate Idem.
faciēs, ais. Vana fiducia nō p̄ſumat p opera q̄ſpiā iuſtificari, mereri,
aut ſaluus fieri: quod ſolius fidei eſt: ut ſepius dixi. *

¶ MAGNVM qppe uirus, dulci blādimēto cōmiſces: dū Cōfutatio
ſub una & ſimplici ueritate, plures porrigis falſitates. Veritas nēpe
B ī hoc eſt, cū hoiem aſſeris ſine opibꝰ p fidē: m̄ charitate formatā, iu/
ſtificari. Quod nullus ſanæ mētis, uel doctꝰ ſcripturis dubitat. Nam
id pluribꝰ locis aſtruit & Ap̄lus. uelut ī ep̄la ad Gal. Sciētes (īnqt) q Gal. 2.
nō iuſtificat̄ hō opibus: niſi p fidē Ieſu Chriſti: & nos ī Chriſto Ieſu
credimꝰ: ut iuſtificemur ex fide Chriſti, & nō ex opibus legis: ꝓpter
qd̄ ex opibꝰ legis, nō iuſtificabit̄ oīs caro. Et Alibi. Iuſticia autē dei p Roma. 3.
fidē Ieſu Xp̄i, ī oēs, & ſup oēs, q credūt ī eū. Et iterū. Arbitramur eñ Ibidem.
iuſtificari hominē p fidē ſine opibus legis. Et alio ī loco. Tu autem fi Roma. 14.
de ſtas. Et reliqua his ſimilia. ¶ Ex quibus apparet, hominem per
opera nō iuſtificari: nec bonum fieri. Sed magis ecōuerſo: opera bo/
na fieri, & prouenire ab homine: qa bonꝰ eſt, gratis p grām dei iuſti
ficatus. Ea eñ ſola bona opera (ut Aug. ait ſup p̄s lxvii.) ꝓprie dicē Auguſ.
da ſunt, quæ fiunt p dilectiōnē. Et ſup p̄s. xci. ēt ait. Niſi formaret te Idem.
deus ad opera bona, non noſceres niſi opera tua mala. Itaq; perſpi
cuum eſt, ſemper ipſam ſubſtantiā ſeu perſonam, eſſe bonam ante
oīa opa bona: & opa bona ſeq & ꝓuenire (ut dixi) ex bona pſona. Si/
cut & xp̄s dixit. Mala arbor, nō facit bonos fructꝰ: neq; arbor bōa fa/ Mat. 7.
cit malos fructus. Clarum eſt autem q fructus non ferūt arborē: nec
arbor creſcit in fructibus. Sed ediuerſo, arbores ferunt fructus. &
fructus creſcunt in arboribus. Sicut ergo neceſſe eſt arbores eſſe

priores fructibus ſuis: & fructus non faciũt arbores neq; bonas, neq; malas: ſed econtra. Arbores tales faciunt tales fructus. Ita neceſſe eſt primũ perſonam ipſam hominis eſſe bonam, uel malam, anteq̃ faciat bonũ uel malũ opus. & opera ſua non faciunt eum malũ, aut bonum: ſed ipſe facit opera ſua aut mala, aut bona. Quod apertiꝰ Chriſtus ſignificauit cum prius dixit. Aut facite arborem bonam. Deinde ſubintulit. & fructus eius bonos: aut facite arborem malam, & fructꝰ eiꝰ malos. Ac ſi dicat. Qui uoluerit fructꝰ bonos habere: ab arbore incipiet: & hanc bonã plãtabit. Ita qui uult bona operari: nõ ab operando, ſed a credendo per fidem, & amãdo per charitatem icipiat, quæ perſonam bonam faciũt. Nõ enim perſonam bonam, & deo acceptã facit, niſi fides formata. C

Opa nõ faciũt hoiem bonũ neq; malum. Mat. 12. c.

Hoc ſane uerũ eſt, operibus fieri hominem bonum, aut malũ: coram hominibus. Hoc autem fieri, idem eſt quod oſtendi & cognoſci quis ſit bonus, aut malus: ut Chriſtus dixit. Ex fructibus eorũ cognoſcetis eos. At hoc totum in ſpeciæ, & extra manet. Qua in re plurimi fallunť qui ſcribere & docere preſumunt hominẽ per opera iuſtificari: interim fidei ne memorentur quidem, euntes in uiis ſuis falſis, & fallentes ſemp: proficientes in peius, cæci, cæcoꝝ duces. Cum Paulus dicat. Intermittentes incohationis Chriſti ſermonem ad perfectorem feramur, nõ iaciẽtes fundamentum pniæ ab operibus mortuis. Qui ergo non uoluerit errare, oportet ut ulterius proſpiciat, q̃ in opera, leges, aut doctrinas operũ. Immo auerſo ab operibꝰ ĩtutu perſonam inſpiciet: & qua ratione illa iuſtificatur, quæ non operibꝰ neq; legibꝰ: ſed uerbo dei (.i. promiſſione gratiæ ſuæ) & fide, iuſtificatur: ut ſtet gloria maieſtatis diuinæ: quæ nos (ut Paulus ait) non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus: ſed ſcd̃m miſericordiã ſuam per uerbum gratiæ ſuæ: ſaluos fecit credentes. Qui & alibi ait. Gratia enim eſtis ſaluati per fidem: & hoc non ex uobis. Dei enim donum eſt. non ex operibus: ut ne quis glorietur. D

Opa hominem bonũ faciunt corã hoibus. Mat. 7. c.

Heb. 6. a.

Tit. 3. b. Ephe. 2.

¶ VIRVS autem in hoc diffundis, q̃ ad hominẽ iuſtificari aſſerens ſine operibus: addis, nec mereri, nec ſaluum fieri: ſed ſola fide. Hoc ſane tuum finale totius operis de libertate Chriſtiana, eſt intentum. Opera neceſſaria eſſe, nõ quidẽ ad ſalutẽ ut per ea quiſpiã mereri aliquid poſſit æterni præmii: ſed ad carnis propriæ mortificationem: ad fidei exercitiũ, ne ociemur: & quibꝰ oſtendamus aliis nos eſſe Chriſtianos. Vnde ais. Solum ea opiniõe oportet opera fieri: ut corpus in ſeruitutem redigatur, & purificetur a concupiſcentiis ſuis malis; ita ut oculum non niſi uertat ad concupiſcentias expurgãdas.

Aperit ueneũ qđ latet i melle.

Verba Lu.

Cum dñi

A Cum enim anima fide purgata ſit, & amans dei facta, uellet oīa pari ter purgari, pcipue corpus, ppriū: ut oīa ſecū amarēt & laudarēt deū. Ita fit ut homo, exigēte corporis ſui cauſa, ociari nō poſſit: cogitur ob id multa bona operari, ut in ſeruitutē redigat. Hac rōne quiſq; ſeipm erudire facile pōt, qua menſura corp⁹ ſuū caſtigare debeat. Tantum eñ ieiunabit, uigilab't, laborabit, quātum ſatis uiderit ad corporis laſciuiā, & cōcupiſcētiā præmēdā ✶ Et infra: locutus de opibus in genere, & ſimul his, quæ Xpianus in propriū corpus exercet: ſubinfers de his quī homo erga proximū ſuū operatur. Non enim homo ſibi uiuit ſoli in corpore iſto mortali ad operandū in eo: ſed in omnibus hominibus in terra. Immo ſolū aliis uiuit, & nō ſibi. In hoc eñ corpus ſuum ſubiectum facit: quo ſincerius & liberius queat aliis ſeruire. Sic Paulus dicit. Nemo ſibi uiuit, & nemo ſibi moritur. Qui eñ uiuit, dño uiuit. &c. Ideo nō pōt fieri, ut ſit ocioſus in hac uita, & abſq; ope erga pximos ſuos. Neceſſe eſt eñ, ut loquat, agat, & cōuerſetur cū hominib⁹. Nullo tñ horū: ei opus eſt ad iuſticiā, & ſalutē. Ideo i oīb⁹ operibus ſu's, ea debet opinione eſſe format⁹, & hoc ſolū ſpectare: ut aliis ſeruiat, & pſit in oībus quæcūq; fecerit: nihil ante oculos hñs niſi neceſſitatē & cōmoditatē proximi ✶ Et ulterius. Talia ſunt quæ

B & Paulus Rom. xiii. & Thimot. pcipit: ut ptātibus ſubditi ſint: & ad omne opus bonū parati. nō ut p hoc iuſtificent, cū iam iuſti ſint: ex fide: ſed ut in libertate ſpūs, p hæc aliis, & poteſtatibus ſeruirēt: & eoꝝ uolūtati gratuita charitate obſequerent. Talia oportuit eſſe & o'um collegiorū, monaſteriorū, ſacerdotūq; opera: ut quiſq; ſuæ profeſſionis & ſtatus opa, ſolū in hoc faceret, ut p hæc nō iuſticiā: ſed corporis ſui ſubiectionē exerceret, aliis in exemplū, qui & ipſi opus habēt corporis ſui caſtigatiōe. Deinde ut aliis dūtaxat obſequerent ad eoꝝ uoluntatē, gratuita charitate. Hoc aūt ſemp & ſūma cura obſeruato, ne uana fiducia pſumat p ipſa quiſq; iuſtificari, mereri, aut ſalu⁹ fieri: quod ſolius fidei eſt: ut ſepius dixi. ✶

Idem

Rom. 15.

Idē Luthe Rom. 13.

Quare ſūt mōaſteria.

In cauda iacet ſcorpio niſuenenū

¶ HIIS itaq; uerbis, aliiſq; plurimis, quæ ī pmemorato libro ſcripſiſti: opa bona neceſſaria doces, ad ppriæ carnis caſtigationē: & proximi utilitatē. Mereri autē in eis aliquid btitudīnis: aut pro pctis eſſe pteritis ſatiſfactoria, apte denegas: ſolam fidem aſſerens & pro pctis ſatiſfacere, & hominē ad uitam æternam uehere ſufficientem. Non ſic autem non ſic ſentiunt catholici. Et licet omnes, ob quas opera pdicas neceſſaria, cauſas admittamus: per illa tamen mereri: immo ad ſalutē neceſſaria eſſe: & ſcripturis, & ſctōrū patrū teſtimoniis oſtēdim⁹. Audi ergo patienter doctorem eximium, in ſacris

Reprobat opinio Lu.

litteris eruditiſſimũ, atq; uetuſtiſſimũ, btm̃ Aug. ſup p̃s. xxxi. trac. C
Aug. primo utrũq; docentẽ, uidelicet, & ſine opib⁹ hoiem iuſtificari: & bona opa habita p fidẽ iuſtitia, eſſe ad ſalutem neceſſaria. Multi (inqt) gloriantur de opibus: & iuenies multos paganos propterea nolle fieri chriſtianos: qa quaſi ſufficiũt ſibi bona de uita ſua. bene uiuere op⁹ eſt ait. Quid mihi præcepturus eſt Xp̃s? ut bene uiuam? Iam bene uiuo. qd mihi neceſſari⁹ eſt Xp̃s? Nullum homicidiũ, nullũ furtũ, nullã rapinã facio: res alienas nõ cõcupiſco: nullo adulterio cõtaminor: Nõ inuenietur in uita mea aliqd quod reprehendatur. & qui reprehẽderit faciat xp̃ianũ. Habet gloriã: ſed nõ deum. Non autem ſicut pater
Geñ. 15. noſter Abraam. Quid enim ſcriptura dicit? ideſt. Vnde dicit ſcriptura iuſtificatũ Abraã? Credidit aũt Abraã, & reputatũ ẽ illi ad iuſticiã.
Nota. Ergo ex fide iuſtificatus eſt Abraam. Iam qui audit nõ ex operib⁹ ſed
Cõtra Lu. ex fide. obſeruet illã uoraginẽ, de qua locutus ſum. Vides ergo quia
uerba. ex fide, nõ ex operibus iuſtificatus eſt Abraã. Faciã ergo quicquid uolo: quia & ſi bona opera non habuero, & tñ credidero in deum: deputabitur mihi ad iuſticiã. Si ſic dixit, & decreuit, lapſus dimerſus eſt. ſi adhuc cogitat, & fluctuat, piclitat᷑. Scriptura eñ dei uerũ; itellect⁹ non ſolũ periclitãtem a periculo liberat: ſed & dimerſum a profundo eleuat. Rñdeo ergo tanq̃ contra Apoſtolũ: & dico de ipſo Abraã qđ inuenimus etiã i epiſtola alterius Ap̃li, qui uolebat corrigere homi- D
nes q male intellexerũt iſtũ ap̃lm. Iacob⁹ eñ i ep̃la ſua cõtra eos, qui nolebãt operari, de ſola fide p̃ſumẽtes: ipſius Abrahæ opa cõmẽdauit:
Iacobi. 2. cuius Paulus fidẽ. & nõ ſunt ſibi aduerſi Ap̃li. Dicit autẽ, opus oĩbus notum. Abraã filiũ ſuũ immolãdũ obtulit. Magnũ opus: ſed ex fide. Laudo ſupedificationẽ operis: ſed uideo fidei fundamẽtũ. Laudo fructum boni opis: ſed in fide agnoſco radicẽ. Si eñ hoc p̃ter fidẽ rectã faceret Abraã, nihil illi ꝓdeſſet qualecũq; illud opus eẽt. Rurſum. ſi ſic teneret fidẽ Abraã: ut cũ ei deus imperaret offerre ſibi imolãdũ filiũ, & diceret apud ſemetipm̃: nõ facio: & tñ credo: qa me etiã cõtemnentẽ iuſſa ſua, liberat deus: fides ſine opibus mortua eſſet: & tanq̃ radix ſine fructu ſterilis, atq; arida remaneret. Quid ergo? Debemus nulla opa ꝑponere fidei. i. ut ante fidẽ q̃ſq̃ dicat᷑ bñ opatus? Ea eñ ipſa opa
Opa nulla ſunt bona añ fidẽ dicenda. quæ dĩr añ fidẽ, q̃uis uideant᷑ hoĩbus laudabilia: inania ſunt. Ita mihi uident᷑ eſſe, ut magnæ uires, & curſus celerrimus præter uiã. Nemo ergo cõputet bona opa ſua añ fidẽ. Vbi fides nõ erat, bonum op⁹ nõ erat. Bonũ eñ opus itẽtio facit. intẽtionẽ fides dirigit. ¶ Et paulopoſt ſubinfert. Ergo fratres ex fide iuſtificat⁹ ẽ Abraã. ſed ſi fidẽ opa non p̃ceſſerũt: tñ ſecuta ſũt. Nunqd eñ fides tua ſterilis erit? Si ſterilis nõ es; ſterilis

A es:ſterilis nō ē ipſa. Aliqd mali credidiſti,& igne maliciæ tuæ,radicem
tuæ fidei concremaſti. Tene ergo fidem operaturus. ¶ Et infra poſt
medium tractatus,ſubintulit.

Quod homo credit fidei eſt:ꝙ opat' charitatis ē. Quomō ergo Rom.3.
dicit Apl's iuſtificari hoīem ſine operib⁹ ex fide:cum alio loco dicat. Gal.5.
fides q̄ p dilectionē opat'? Nō ergo Iacobū Aplm Paulo:ſed ipm Pau Iacob.2.
lum ipi Paulo opponam⁹:& dicam⁹ ei. At nos quodāmō pmittis ipu/ Geñ.15.
ne peccare, cū dicis. Credidit Abraā deo:& reputatū ē illi ad iuſtitiā. Rom.4.
Arbitramur iuſtificari hoīem p fidē ſine opib⁹. Sed adhuc dicis. Fides Rom.3.
quæ p dilectionē opat'. Quomō hac q̄ſi ſecur⁹ fio,ſi opat⁹ nō fuero?
Hac aūt nec ſpē,nec ipſa3 fidē uideor hr̄e bonā:niſi opat⁹ fuero p dile
ctionē. Teipm audi o Aple. Certe fidē mihi hic ſine opib⁹ uis cōmē/
dare.op⁹ aūt fidei,dilectio ē.qa dilectio uacare nō pōt,niſi & mali ni
hil opet'. Quid eñ facit dilectio? Declina a malo:& fac bonū. Hāc er Pſal.38.
go fidē ſine opib⁹ cōmēdas.& alio loco dicis. Et ſi fidē habeā:ita ut mō 1.Cor.13.
tes trāſferā:charitatē aūt nō habeam,nihil mihi pdeſt. Ergo ſi nihil
prodeſt fides ſine charitate:charitas aūt ubi fuerit neceſſe ē ut opet'.
Fides ipſa p dilectionē opat'. Quomō ergo iuſtificabit' hō ſine opib⁹? Gal.5.
B Rñdit ipſe Apl'us. Propterea hoc tibi dixi o hō,ne quaſi de opib⁹ tuis Rom.3.
preſumere uidereris:& merito operū tuoꝝ,te accepiſſe fidei gratiā.
Noli ergo pſumere de opib⁹ ante fidē. Noueris qa pctōrem te fides
inuenit & ſi te fides data fecit iuſtū:impiū iuenit,quo faceret iuſtum. Rom.4.
Credenti(iquit)in eū q iuſtificat impiū:deputat' fides ei ad iuſticiam.
Si iuſtificat' impius,ex impio fit iuſt⁹. ſi ex impio iuſt⁹ fit:q̄ ſunt opera
impioꝝ? Iactet etiā ipi⁹ opa ſua,& dicat. Do paupib⁹. nihil alicui au
fero:nō uxorē alienā cōcupiſco:nō quēq̄ occido:nulli fraudē facio:de
poſitū apud me,nullo teſte,repræſento. Hæc oīa dicat. Quero utrū
pius ſit.an ipius? Et quomō ſum ipius(inquit)iſta faciēs? Quomō illi
de quib⁹ dictū eſt. Et ſeruierūt creaturæ potius q̄ creatori q ē bñdict⁹
in ſcl'a. Ecce quomō es ipius. Quid ſi de hiis oīb⁹ bonis opib⁹,aut illd'
ſperas qd' ſperādū ē,ſed nō ab illo a quo ſperādū eſt: aut hoc ſperas, Rom.1.
qd' ſperādū nō ē etiam ab illo a quo æterna uita ſperāda ē. Pro bonis
opib⁹ ſperaſti terrenā quādā fœlicitatē,ipi⁹ es. Nō ē iſta merces fidei
Chara res eſt fides.uili illā addixiſti. Impius ergo es. & nulla ſunt iſta
opa tua. Moueas licet i bōis opib⁹ lacertos,& uidearis nauim optime
gubernare: i ſaxa feſtinas. Quid ſi qd' ſperādū ē ſperas.i.uitā eternā
ſed nō a dño deo p Ieſū xp̄m p q̄ ē ſolū dat' uita æterna,ſed putas te
ad uitā æternā poſſe puenire p militiā celi p ſolē & lunā p ptātes aeris
& maris & terræ & ſyderū? ipi⁹ es. Sz crede i eū q iuſtificat ipiū ut poſ

ſint & bõa opa tua, eẽ opa bõa. Nã nec bõa illa appellauerim q̃diu ñ C
de radice bõa ꝓcedũt. qd ẽ hoc? Aut uitã tpalẽ ab æterno d̃o ſperas
aut uitã æternã a demonibꝰ ſperas? in quãlibet ptẽ, ĩpiꝰ es. corrige fi/
dẽ, dirige fidẽ, dirige uiã: & ſi habes bonos pedes, ãbula iã ſecurꝰ cur
re, uiã tenes. Quãto meliꝰ curreris: tãto faciliꝰ pueies. Sed forte clau
dicas aliq̃tulũ. ſaltẽ a uia noli recedere: & ſi tardiꝰ puẽturꝰ es: noli re
manere: noli retro cõuerti: noli deuiare. Quid g̃? Qui ſũt bti? Nõ ĩ q
Roma.3. bus ñ iuenerit deꝰ pc̃m? Nã ĩ oĩbꝰ iuenit. Oẽs em̃ peccauerũt: & egẽt
gloria dei. Si ergo ĩ oĩbꝰ pc̃tã iueniũt: remanet ut non ſint bti: niſi
ps.31. quorũ remiſſa ſũt pc̃tã. Hoc g̃ Apl'us ſic cõmẽdauit. Credidit Abraã
Roma. 4. deo & re. ẽ ei ad iuſti. Ei ãt q opat̃. i. de opibꝰ pſumit, & eoꝝ merito ſi
bi dicit datã eſſe gr̃am fidei: merces nõ ĩputat̃ ſcd̃m gr̃am: ſed ſcd̃m
debitũ. Quid ẽ hoc? niſi ꝙ merces nr̃a gr̃a uocat̃. Si gr̃a ẽ, gratis dat̃
Quid ẽ gratis dat̃? Gratis cõſtat. Nihil boni feciſti. & dat̃ tibi remiſ
ſio pc̃tõꝝ. Attẽdunt̃ opa tua, & iueniunt̃ oĩa mala. Si qd̃ debet̃ iſtis
Roma.6 opibꝰ, deꝰ redderet: utiq; dãnaret. Stipẽdiũ em̃ pc̃ti, mors. Malis opi/
bus qd debet̃, niſi dãnatio? Bonis qd debet̃? regnũ celorũ. Tu ãt ĩ ma
lis opibꝰ iuẽtꝰ es. Si reddat̃ tibi qd̃ debet̃ puniẽdꝰ es. Quid ergo fit?
Nõ tibi deꝰ reddit debitã pœnã: ſed dõat ĩdebitã gr̃am. Debebat uin
dictã: dat ĩdulgentiã. Incipis ergo eſſe ĩ fide p ĩdulgẽtiã. Iã fides illa, D
aſſumpta ſpe & dilectiõe, incipit bene operari. Sed nec tũc glorieris
& extollas te. Memẽto a quo ĩ uia politus ſis. Memẽto qa & ſanis pe/
Luc.10. dibus, & uelocibus errabas. Memẽto quia & ſi languebas, & ĩ uia ſe
Roma.4. miuiuus iacebas: leuatus es ĩ iumẽtũ, & pductus ĩ ſtabulũ. Ei aũt (in/
quit) qui operatur, merces nõ ĩputatur ſcd̃m gr̃am, ſed ſcd̃m debi
tũ. Si uis eſſe alienꝰ a gr̃a: iacta merita tua. Ille autem uidet quid ſit ĩ
te. & nouit quid cui debeat. Ei uero q non operatur, qd? Ecce pone
aliquem impium peccatorẽ, non operatur: quid autem credit? Cre/
dit autem ĩ eum q iuſtificat impium. Ex eo em̃, qa nõ operatur, bene
impius eſt. Et ſi bona uideatur facere: tñ qa facit ſine fide, nec bona
uocanda ſunt. Credẽti autem ĩ eum, q iuſtificat impiũ, deputat̃ fides
ps.31. eius ad iuſticiã: ſicut & Dauid dicit beatitudinẽ hoĩs: cui deus accepto
fert iuſticiã ſine operibus. Iuſticiã quã? fidei. quam bona opera nõ p/
ceſſerũt: quam bona opera ſequunt̃. Intẽdite ergo uos. Alioqn ma/
le itelligẽdo ꝓiicitis uos ĩ illã uoraginẽ ĩpune peccãdi. & liber ſum ſi
cut ipſe Apl's ab oĩbus male intelligẽtibus, liber fuit. Libẽter em̃ ma
le intellexerunt, ne bona opa ſequerent̃. Nolite eẽ de numero taliũ
ps.35 fratres Dicitur in quodam ps. de quodã homine: ali. i. de tali genere
q̃ſi de uno. Noluit (inquit) intelligere, ut bene ageret. Nõ dictũ ẽ, nõ

potuit

potuit itelligere. Vos g̃ oportet ut uelitis itelligere: ut bñ agatis. In-
A tellect⁹ eñi uobis nõ deerit manifeſt⁹. qs ẽ manifeſt⁹ itellect⁹? Nemo
iactet bona opera ſua ante fidem: nemo ſit piger in bonis operibus,
accepta fide. Hæc ille.

Habes ergo ab Auguſtino luce clari⁹ enucleatũ, fidẽ ſine bonis opib⁹ nõ ſufficere ad ſalutẽ. Hinc & Origenes li. ii. i eplam ad Rom. de utroq; loquẽs. Alterũ (inqt) ſine altero, reprobat: qa & fides ſine opibus mortua dr: & ex opib⁹ ſine fide, nemo iuſtificat. Hũc ſequit Chryſo. homel. vii. in eplam ad hebreos ex. c. iiii. i exordio: ubi ait. Magna qdẽ res ẽ fides, & ſalutaris. & ſine hac, nõ ẽ ſaluari aliquãdo. Sed nõ ſufficit ſola hæc. Opari op⁹ ẽ, & cõuerſatione recta. Proinde etiã Paul⁹ admonet eos, q dignationẽ myſterioꝝ ſuſcipe meruerũt, dicẽs. Feſtinem⁹ itrare i illã requiẽ. Feſtinem⁹ inqt, qm nõ ſufficit fides: ſed debet addi & uita: & multũ ſtudiũ debet adhiberi. op⁹ ẽ qppe reuera, ut itrem⁹ regna cœloꝝ. Si eñi terrã itrare nõ meruerũt, q tãtas calamitates ptulerãt i heremo: & terrã appræhẽdere nõ potuerũt qa murmurauerũt, & fornicati ſũt. quomõ nos cœlũ merebimur idifferẽter uiuẽtes? Op⁹ igit nobis ẽ, & ſtudio. Hoc ipm teſtat & Hiero. pte. iii. eplaꝝ. epla. xxii. & plurib⁹ aliis locis. Idẽ Aug. In lib. de fide & operibus. c. iiii. Origenes. Iacobi. 2. Chriſoſt. Heb. 4. Hierony. Aug.

B Sed qd imoror tot patrũ dictis? cũ ipſa ſũma ueritas Xps, hoc ſæpius & apte doceat. Si uis (iqt) ad uitã igredi, ſerua mãdata. Quo nobis dicto inuit: quacũq; fide, ſine pceptoꝝ obſeruãtia, nõ poſſe ſalus eſſe hois. Seruare qppe iportat neceſſario pri⁹ ſcire: qd fit p uerbum dei pdicatũ: quo iſtruct⁹, & i fide Xpi firmat⁹: exiit hõ i obſeruãtiã mãdatoꝝ dei: iuxta illd Deut. Diſcite ea: & ope cõplete. Nec cõtrauenit hoc illi fnĩæ. Qui crediderit, & baptizat⁹ fuerit, ſaluus erit. Quoniã hãc credulitatẽ ſeu fidẽ, aſſociatã eſſe Xps itendit opib⁹. Vñ alibi dixit. Qui audit uerba mea, & facit ea. Et iterũ. Quid uocatis me dñe Dñe: & nõ facitis q̃ dico? Et alio in loco. Si qs diligit me, ſermonẽ meum ſeruabit. Rurſuſq; ait. Qui habet mãdata mea, & ſeruat ea, ille eſt q diligit me. Vides ergo ubiq; fidẽ cũ opibus iũgi: & opa ſociari cũ fide. Quod aptius inſinuauit cũ nõ ſolũ dixit. Beati q audiũt uerbũ dei: ſed ſubintulit. & q faciũt illud. Facere quidẽ uerbũ dei: aliud neq̃ intelligere, q̃ q qd corde qs credit, exterius ope pficiat: ſicut Ambro. ait. Ille uerã fidẽ habet, & uere credit: q exercet operando qd credit. Cui alludit Greg. rñdẽs ad illud. Qui crediderit, & bapti. fuerit ſal. erit. Fortaſſe (inqt) unuſq; apud ſeipm dicat. Ego iã credidi: ſalu⁹ ero. Verum dicit, ſi fidẽ operibus tenet. Vera etenim fides eſt, quæ Mat. 9. c. Deut. 5. Mar. ul. d. Mat. 7. d. Luc. 6. g. Ioan. 14. c. Ibidem. Luc. 11. d. Ambro. Grego. Quæ ſit uera fides.

in hoc quod uerbis dicit: morib⁹ non contradicit. &c. Credũt utiq; & C
publicani, credũt uſurarii, fornicatores, adulteri, molles, maſculo-
rum cõcubitores, fures, auari, ebrioſi, maledici, rapaces, aliiq; falſi
Chriſtiani, Xp̃m eſſe filiũ dei ĩcarnatũ, paſſum, reſuſcitatũ, cœlos
aſcẽdiſſe. Sed qm̃ operib⁹ bonis, fidẽ nõ tenẽt: Ideo regnũ dei nõ poſ
1. Cor. 5. b ſidebũt. De qbus ait Apl's. Cõfitent' ſe noſſe deum uerbis: factis uero
Titum. 1. negãt. Itaq; uelut arbores nõ ferẽtes fruct⁹ excident', & in ignẽ mittẽ
Mat. 3. c. tur. Propterea: & Iacobus ait. Quid ꝓdeſt fratres mei ſi fidẽ qs dicat
Iacob. 2. ſe habere: opa aũt nõ habeat? Nũqd poterit ſaluare eũ? Quaſi dicat
nõ. Vnde ſubdit. Fides ſi nõ habeat opa, mortua eſt in ſemetipſa &c.
Origenes. Quia ut Origenes ait lib. ii. in epiſtolã ad Roma. Opera fidei, & iu-
ſticiæ non agenti: ad infidelitatem reputatur.

Ecce probatũ uides, opa nimirũ ad ſalutẽ neceſſaria. Qua in re
miror, & ſũmope miror, ꝙ tot ſcripturæ tibi occurrere nõ potuerũt
cum hui⁹ oppoſitũ ſcripſiſti. Sed magis, magiſq; me apprehẽdit ſtu
por: dum opa audio nihil eſſe corã deo: nec p ea quidq̃ mereri btĩtudi
3. Eſdræ. 1. nis. Lõge forte abierant a te authoritates iſtæ. In Eſdra dr̃. ꝙ directa
2. Parali. 19 ſunt opa Ioſiæ in cõſpectu dñi. Et de Ioſaphat legit' ꝙ iram dñi mere D
batur: ſed bona opa inuẽta ſunt ĩ eo. Reſpicit ergo de⁹ ad bona opa:
Geñ. 4. ſicut & ĩ alio loco ſcriptũ eſt. Reſpexit de⁹ ad Abel: & ad munera ei⁹.
¶ Sed per ea mereri, docet eadẽ ſcriptura. Legim⁹ nãq; in. ii. Paralip.
2. Para. 15. ꝙ Azarias filius obed, facto in ſe ſpiritu dei, egreſſus eſt ĩ occurſum
Aſſa: & dixit ei. Audite me Aſa, & oĩs Iudas, & beniamin. Dñs uobi
ſcum eſt: qa uos fuiſtis cũ eo: &c. Paulo poſt eiſdẽ loquẽs, ſubdit. Vos
ergo confortamini: & non diſſoluãtur manus ueſtræ. Erit eñ merces
ps. 118. operi ueſtro. Vñ & Dauid ſanctiſſimus ait. Inclinaui cor meũ ad fa-
ciendas iuſtificatiões tuas, pp retributionẽ. Ecce ꝙ operibus bonis de
Prouer. 12. betur præmium. Hinc & Sapiẽs, ei⁹ filius in ꝓuerbiis dixiſſe legitur.
Propter pctã labiorũ ruina proximat malo. Effugiet aũt iuſtus de an
guſtia. & de fructu oris ſui replebit' bonis: & iuxta opa manuũ ſuarũ
Prouer. 11. retribuet' ei. Idem. Impius facit opus inſtabile. ſeminãti autẽ iuſticiã,
merces fidelis. i. retributio æterna: quæ nõ eſt aliqualiter defectiua.
¶ Quid amplius optas Martine? Nõne luce clarius habes bõa opa eẽ
Eccleſia. 12 meritoria? Audi & Eccleſiaſticũ dicẽtẽ. Benefac iuſto: & retributionẽ
Eccle. 18. magnam inuenies a dño. Et iterũ. Ne impediaris orare: & non uete-
ris uſq; ad mortem iuſtificari: qm̃ merces dei manet in æternum. Iu-
Apoc. 22. c. ſtificari autem uſq; ad mortem, intelligitur ſcd'm illud Apocalipſis.
Eccle. 51. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc procedendo. ſ. de uirtute in uirtutẽ.
Rurſuſq; in calce ſui libri. Letetur anima ueſtra in miſericordia dei: &

A nō cōfundemini in laude ipſius. Opamini opus ueſtrū añ tp̄s & dabit
uobis mercedē in tēpore ſ[uo]. Hiere. quoq; ait Erit merces operi tuo. Hiere.31.
Et ſi his nō cōtētaris authoritatib⁹, e ueteri teſtamēto deductis:
erige aures, & audi benigne qd̄ dn̄s ait in euāgelio. Cum facis (inqt) Luc.14.c.
conuiuiū, uoca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris: qa
nō habēt retribuere tibi. Retribuet' eī tibi in reſurrectione iuſtorū.
Et iterū. Qui recipit prophetā in nomine prophetæ: mercedem pro Mat.10.d.
phetæ accipiet. Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti
accipiet. Et quicunq; potū dederit uni ex minimis iſtis calicē aquæ fri
gidæ tm̄ in noie diſcipuli. amē dico uobis, nō pdet mercedē ſuā. Itidē
hī apud Marcū. Quiſqs eīn potū dederit uo[bis] calicē aquæ frigidæ in Mar.9.f.
noie meo: qa Xp̄i eſtis. amē dico uobis, nō pdet mercedem ſuam. Sed
& iis, qui patienter pp eius amorē opprobria ſuſtinēt, & perſecutio
nes, alibi dixit. Beati eſtis cū maledixe[r]int uobis hoies, & pſecuti uos Mat.5.a.
fuerint, & dixerit oē malū aduerſus uos mentientes, pp me. gaudete
& exultate: qm̄ merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. ¶ Veniam⁹ dehinc
& ad ap̄lica teſtimonia. Quid ais o Ap̄le? quid p̄dicas? quid hortaris? Col.3.d.
Quodcūq; facitis, ex animo (.i. uolūtarie) opamini ſicut dn̄o, & nō
hominib⁹, ſciētes q̄ a dn̄o accipietis retributionē hereditatis. Et ī alio
B loco. Ira, & indignatio, & tribulatio, & anguſtia, in omnē animam Rom.2.b.
hoīs opantis malū. Gloria autē & honor, & pax, oī opanti bonum.
Rurſum. Quæ ſeminauerit hō: hæc & metet. Qui ſeminat ī benedi Gal.6.b.
ctionib⁹, de bn̄dictionib⁹ & metet. Quare ad Thimotheū ſcribēs, 2.Cor.9.b
admonebat eū ut paſtorē ouiū, & animaꝝ ep̄m: ut doceret diuites hu 1.Timo.6.
ius mūdi, diuites fieri bonis opib⁹, inquiēs. Diuitib⁹ huius ſæculi præ
cipe nō ſublime ſapere (.i. nō p ſupbiā erigi: ſed in humilitate teneri)
nec ſperare in incerto diuitiarū ſuarū: ſed in deo uiuo, qui præſtat no
bis omnia abunde ad fruendum. (ſ. non ſolum in hac uita tempora
libus bonis: ſed etiā cœleſtibus, ſi benefecerimus. ideo ſubditur) be
ne agere: diuites fieri in bonis operibus: facile tribuere, cōmunicare
(.ſ. indigentibus) theſaurizare ſibi fundamentū bonū ī futurū (iuxta
illud Mat. xix. Da pauperib⁹, & habebis theſaurū ī cœlo. Vñ ſequit') Mat.19.
ut app̄hēdāt uerā uitā. Vbi ait Chryſo. homel. xviii. ſuper ep̄la. i. ad Chryſo.
Thimo. ex. c. vi. añ mediū. Si opes ingris: illas quere, q̄ pmanēt, q̄ fir
me pdurāt: q̄ ex opib⁹ bōis oriunt'. Quib⁹? Bn̄facere (inqt) diuites fie
ri ī bonis opib⁹: facile tribuere, cōicare. Aliud opum: aliud charitatis
eſt. Cōicare ſociales eſſe, placidos, lenos ītellige. Theſaurizare ſibi
ipſis fundamentū bonū in futurū, ubi nihil incertū ē, ubi ſtabilia fun
damenta ſunt. nihil infirmum, ſed firma omnia, incōuulſa, ppetua

firma (ut apphēdat īngt ultrā æternā) Bonorū eñ operū act⁹, ut ea p/ C
2.Ioā.1. fruamur efficere pōt. hæc ille. Propterea euangeliſta Ioā. ſcribēs ad mulierē quādā noīe Electā, & natos ei⁹: cautos reddebat de falſis pro phetis ac ſeductorib⁹, ne eis acqeſcētes bonoꝝ opū mercedē amitte rēt, dicēs. Multi ſeductores exierūt ī mūdū, q nō cōfitent Ieſū Xp̄m ueniſſe ī carne. Videte uoſmet ipſos ne pdatis, quæ opat eſtis: ſed ut mercedē plenā accipiatis. ⁋ Mirū ergo mirū q tātarū auctātū,
VerbaLu. nulla te ab hac ſnīa, diſtrahere potuit. Opera a nihil ſūt corā deo. nec pſumat quiſq̄ ī his mereri. * Audi qd ī iudicio dicet dn̄s his, q ſe ī bo
Mat.25. nis & piis opib⁹ exercuerint. Cōſtitutis eñ illis a dextris dicet. Venite bn̄dicti p̄ris mei pcipite regnū. Eſuriui eñ: & dediſtis mihi māducare Sitiui & dediſ. mihi bibeř. Hoſpes erā, & collegiſtis me. Nud⁹, & ope ruiſtis me. Infirm⁹, & uiſitaſtis me. In carcere erā, & ueniſtis ad me. Ecōuerſo aūt dicet malis q a ſiniſtris erūt. Diſcedite a me maledicti ī ignē æternū: q parat⁹ ē diabolo: & angelis ei⁹. Eſuriui eñ, & nō dedi ſtis mihi māducare. Sitiui & nō dediſtis mihi potū. Hoſpes erā, & nō collegiſtis me. Nud⁹, & nō cooperuiſtis me. Infirm⁹ & ī carcere: & nō
Admōitio. uiſitaſtis me. Et ibūt hi in ſuppliciū æternū. Cauete igiť clerici: caue te monachi, reges, nob.les, agricolæ, & uniuerſi qui Xp̄m colitis, ne piclitamini, ſequētes falſā Luth. doctrinā: quēadmodū & periclitati D ſunt qdā iſtabiles q ob ſcripturarū imperitiā, ī erroris laberintū di/ lapſi ſunt: qm̄ illud incaute attēderūt, qď Chriſtus ait. Attēdite a fal/
1.Ioā.4.a. ſis pphetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium. &c. Et illud Io annis. Nolite credere omni ſpiritui. &c.

⁋ DE MERITORVM INAEQVALITATE.

Cōfutatio 2.ptis propoſitionis. SED ne lectorē diuti⁹ morer, ſequar ueſtigia ptitionis expoſitæ: & aduerſus uerba tua Martine, ſcripturarū maxime nitar teſtimoniis: ne q̄rulus garrias te uerbis nudis, magiſq̄ ueritate ſupatū. Vos q̄ſo utriuſq; ſexus uirgīes, cōtinētes, mariti quo
Mar. Luth. Iouinianiſta hic cōprobatur. q; & bigami: ut conat⁹ meos orōnib⁹ adiuuetis. Cūctorū ī cōmune Io uinian ſta noſter hoſtis eſt. Nā ſequēs Iouinianū hereſiarchā: æqua/ lia oīum aſſerit merita: dū ait, Oīa bona opa eſſe æqualia q̄tū ad me ritū attinet. * Diligēter q̄ſo lector attēde, q̄ aſtute iſte languid⁹ ſer pēs ſerpit: de quo apđ fideles ſermo ē. de quo ēt mihi grauis cā diſpu tatiōis uerborū ē. quē oēs Eccl'iæ q̄ſi lupū de ſilua admiranť: aureū co lorē ſup nigrū uenenū cōponēs, fontē primū mellis dulcē, amaritu/ dinis maliciæ cōmiſcuit. Dic mihi o Iouinianiſta. Nūqd quoddā īcre/ mētū gloriæ habebūt ſūmi doctores, ultra id qď cōiter habebūt aliiť
Daniel.12. Daniel ī fine ſacratiſſimæ uiſiōis: ait iuſtos fulgere q̄ſi ſtellas: & itelli

gētes

A gẽtes(.i.doctos) quaſi firmamẽtũ. Vides q̃tũ inter ſe diſtãt iuſta ru/
ſticitas: & docta iuſticia. Alii ſtellis, alii celo cõparãt. Scribit̃ ĩ Danie Ibidem.
le. Qui aũt docti fuerint: fulgebũt q̃ſi ſplẽdor firmamẽti: & q ad iuſti
ciã erudiũt multos, q̃ſi ſtellæ ĩ ꝑpetuas æternitates. Euãgelica tuba, 1.Cor.15.a.
doctor gẽtiũ, uas aureũ ĩ toto orbe reſplẽdẽs, ĩqt. Sicut ſtella differt
a ſtella ĩ claritate: ita erit reſurrectio mortuoꝝ. Si æqualia eſſẽt opa
q̃tum ad meritũ attinet, q̃ differẽtia, btũs ĩ illo cœleſti regno differ/
ret ab alio btõ? Nũqd æquales ſunt ĩ æterna fœlicitate? Minime, ne/
quaq̃: ut innuit Saluator noſter. In domo (inqt) p̃ris mei: manſiones Ioã.14.a.
multæ ſũt. Si oĩa opa eſſẽt æqualia: quomõ eſſẽt ĩ domo p̃ris multæ Excluſio
mãſiões? ¶ Sed ſi forte rñderes. ꝙ multæ mãſiões ſũt ſcd̃m maio obiectiõis.
rẽ gr̃am, ſeu charitatẽ. Protin⁹ tibi opponet̃ illud Apl̃i. Ei aũt q opa Rom.4.a.
tur, merces nõ ĩputat̃ ſcd̃m gr̃am: ſed ſcd̃m debitũ. Glo. Merces nõ
dabit̃ ſcd̃m gr̃am fidei: ſed ſcd̃m meritũ opatiõis ſuæ. Quod alibi ea Eccli.16.
dẽ ſcriptura diuina teſtat̃, inqens. Oĩs mĩa faciet locũ unicuiq; ſcd̃m
meritũ operũ ſuoꝝ. Ex quo manifeſte cõſtat opib⁹ corrñdere ꝑmiũ. Apoc.22.c.
Sicut & cõteſtat̃ dñs in Apoc. Ecce uenio cito, & merces mea mecũ Apoc.20.d
ẽ, reddere unicuiq; ſcd̃m opa ſua. Et rurſ⁹ ibidẽ dr̃. Iudicati ſũt mor/ Ibidem
tui ex his q̃ ſcripta erãt ĩ libris ſcd̃m opa ipſorũ. Et paulo poſt. Iudica
B tum eſt de ſingulis ſecundum opera ipſorum. Hoc & apl̃us ĩ ſuis epi Rom.2.b.
ſtolis ſepi⁹ docuit. & ꝓcipue ad Rom. ſcribẽs. In die (inqt) iræ, & reue
latiõis iuſti iudicii: reddet de⁹ unicuiq; ſcd̃m opa ſua. His qdẽ q ſcd̃m
patiẽtiã boni opis, gloriã & honorẽ & ĩcorruptionẽ q̃rẽtib⁹ uitã æter 1.Cor.3.b.
nã. Et alio ĩ loco. Vnuſq̃ſq; recipiet propriã mercedẽ ſcd̃m laborẽ ſu 2.Cor.9.b
um. Deniq;. Qui parce ſeminat. pce & metet. Vñ gl. ſup il̃d ad Gal. Gloſa.
4. Bonũ aũt faciẽtes, & nõ deficiẽtes &c. inqt. Quãtũ ſeminauerim⁹ Gal.4.
ĩ opib⁹: tãtũ metem⁹ ĩ fructib⁹. Ex his, meridiana luce clari⁹ patet,
opa nõ eſſe æqualia q̃tum attinet ad meritũ: ſed ſcd̃m maiora & me
liora opera, maius conferri præmium.

Hic tñ cautũ reddere uolo lectorẽ (quẽ ſæpe cõmoneo, ut ſciat
me q̃ loquor, neceſſitate dicere: nec detrahere Luthero: q utinã ſanã
doctrinã ſcripſiſſet: æqdẽ in tanto labore, non uerſarer) ꝙ ꝓficere in Proficere ĩ
merito, uel ad meritũ: põt eſſe multipharie, ſcd̃m duplicẽ differẽtiã merito ua
ꝓmii. Quoddã eñi ẽ ꝓmiũ ſubſtãtiale, qd̓ qdẽ cõſiſtit ĩ uiſiõe & frui/ rie dr̃.
tione dei. qd̓ ideo dr̃ ꝓmiũ ſbale: qa fundamẽtũ, & ſubſtãtia toti⁹ nr̃æ Viſio dei
btĩtudinis eſt de⁹: & illo ꝑfecte habito, ꝑfecta ẽ ĩ nobis btĩtudo. Alid̓ ac perfecta
uero ẽ ꝓmiũ accidẽtale, quod qdẽ cõſiſtit ĩ gaudio, quod hr̃ de bono ei⁹ fruitio
creato, uel de liberatiõe ab aliquo malo. Accipiẽdo igit̃ meritũ reſ/ q̃re dr̃ præ
pectu præmii ſubſtantialis, cõtingit dicere ꝙ aliqd ualet ad profectũ miũ ſbale.

meriti triplici er. Aut quia per illud meretur homo maiorẽ gloriam. C
Et hoc modo maior charitas, ac melior uoluntas faciũt ad profectũ
meriti. Aut quia diſponit ad merendum maiorem gloriam: & talia
ſunt opera perfectionis, quæ dicuntur facere ad meritum profecti.
Aut quia conſeruat illud per quod meretur homo gloriã. Et ſic om
nia opera bona proficiunt ad meritum: quia in ipſis exercetur chari
tas, & operatur, conſeruatur, & radicatur: ut homo finaliter perſe-
ueret in illa. Et hoc non eſt parum: quia quicquid homo faciat, non
ſaluatur niſi finaliter pſeueret. Et ſic patet ꝙ operum multiplicatio
quodammodo ualet ad profectum in merito reſpectu præmii ſubſtã
tialis. Et hoc dico diſponendo, & conſeruando: non autem merendo
Ad accñta maiorem gloriam ex condigno. ⁋ Similiter ad profectum maioris
lis pmii p- pmii accidentalis poteſt aliquid ualere tripliciter. Aut ratiõe adeptio
fectũ ualet nis aureolæ: & ſic opera ſpecialis excellẽtiæ, faciũt ad profectũ meri
aliq̃ tripl'r ti uolũtatis bonæ. Aut rõne adeptiõis alicuius delectationis internæ.
Et ſic omnia opera quæ fiunt ex gr̃a, quodãmodo ualẽt ad profectũ
pmii accidẽtalis: qa ſecũdũ ꝙ homo plura bona opera facit: ſecũdum
hoc de pluribus iocundabitur in conſcĩẽtia ſua. Aut ratione diminu-
tiõis pœnæ. Et ſic opera difficilia, & pœnalia, faciunt ad profectum
meriti: & adiũt ad meritũ bonæ uoluntatis: qa remiſſionem alicuius D
pœnæ meretur homo ex uolũtate cum ope: quam nõ meretur ex ſo
la uoluntate, ſi facultas adeſt operis.

Quod aũt ĩ cœleſti patria nõ ſunt omnes æquales ĩ præmio: qa
in præſenti non fuerunt æquales in merito. perſpicue oſtendit diu9
Hierony. Hierony. contra hereſes ſcribens Iouiniani. Si autem (inquit) pater
Ioan. 14. a. & filius manſionem faciunt apud credentes: & ubi Chriſtus hoſpes
eſt, ibi nihil deeſſe exiſtimas. puto ꝙ aliter Chriſt9 habitauerit ĩ Co
rinthiis: aliter in Epheſiis. hoc eſt, aliter ĩ his apud quos Paulus apo
ſtolus peccata multa reprehendit: & aliter in his, qbus ſacramenta a
ſœculis ignorata diſſeruit: aliter in Tito, & Thimoteo: aliter in Pau
Luc. 7. e. lo. Certe inter natos mulierum non ſurrexit maior Iohanne bapti-
ſta. Vbi autem maior dicitur: neceſſe eſt, ut cæteros habuerit mino-
res. Et qui minor eſt ĩ regno cœlorum: maior eſt illo. Vides ergo ꝙ
in cœlis ſit maxim9 & minimus. Et inter angelos quoqꝫ, & inter uiſi
biles creaturas ſit multiplex & infinita diuerſitas. ⁋ Et paulopoſt, re
Io. 14. a. probans expoſitionem Iouiniani ſuper illud Chriſti. In domo patris
Idẽ Hiero. mei manſiones multæ ſunt, inquit. Quis autem uiſum tenere queat:
in eo ꝙ multas manſiones apud patrem, Eccleſias arbitretur ĩ toto
orbe diffuſas: cum manifeſtiſſime ſcriptura doceat ſecundum euan-
gelium

A geliū Ioā. nō de Eccl'arū nūero: ſed de cœlorū māſioib⁹, & æternis ta
bernaculis. q̄ pphā deſiderat dn̄o fuiſſe ſermonē. In domo (inqt) pa Ioā.14.a.
tris mei, māſiões multæ ſūt. Si quomin⁹ dixiſſē uobis. qa uado uobis
pare locū. & ſi abiero, & pparauero uobis locū, iterū ueniā: & accipiā Ibidem.
uos ad meipſum: ut ubi ego ſum, & uos ſitis. Loc⁹ & māſiões, q̄s ppa
rare ſe dicit Xp̄s ap̄lis: ī domo utiq; ſunt p̄ris. i. ī regno cœlo℞: non in
terra, ī q̄ pſens apoſtolos relinquebat. Simulq; ſenſus ſcripturæ in
tuēd⁹. Dicerē (inqt) uobis: qa uado & pparabo uobis locū, ſi nō māſio
nes multæ eſſēt apud p̄rem. hoc ē, ſi nō unuſq̄ſq; māſionē ſibi nō ex
largitate dei: ſed ex pprīs opib⁹ pararet. Et iō nō ē meū parare, ſed
uēſm: qa & Iudæ nihil pfuit parat⁹ loc⁹ quē ſuo uitio pdidit. iuxta quē
ſenſum, & illud itelligēdū, qd' ad filios dr̄ Zebedei: quorū alter a ſi Mat.20.
niſtris, alter cupiebat ſedere a dextris. Calicem quidē meū bibetis. ſe
dere autem a dextris meis, ſiue a ſiniſtris. nō eſt meū dare uobis: ſed
quibus paratum eſt a patre meo. Non eſt filii dare, & quomodo pa
tris eſt præparare? Paratæ (inquit) ſunt in cœlo diuerſæ, & plurimæ
manſiones, plurimis diuerſiſq; uirtutibus, quas non perſonæ acci
piunt, ſed opera. Fruſtra ergo a me petitis, quod in uobis ſitum eſt.
B quod pater meus illis parauit, qui dignis uirtutibus ad tantam aſcen
ſuri ſunt dignitatem. Porro quod ait. Iterum ueniam, & accipiam Ioan.14.a.
uos ad meipſum, ut ubi ego ſum, & uos ſitis. proprie ad Apoſtolos
loquitur, de quibus & in alio loco ſcriptum eſt. Vt quomodo ego &
tu pater unum ſumus: ſic & illi in nobis unum ſint qui crediderūt, q Ioan.17.b.
pfecti ſunt, q pn̄t dicere. ps mea dn̄s. Si aūt nō ſūt plurimæ māſiões,
quomodo & in ueteri teſtamento, & in nouo, alium ordinem ponti
fex tenet, alium ſacerdotes, alium leuitæ, aliū ianitores, aliū æditui?
Et ī limine Ezechielis, ubi futuræ Eccl'iæ, & cœleſtis hir'l'm ordo de
ſcribit', ſacerdotes q peccauerāt regradātur ī edituos, & ī hoſtiarios. Ezec.47.
& cū ſint in templo dei, hoc eſt a dextris, nō ſunt inter arietes, ſed in
ter minimas oues. In fluuio quoq; illo, qui de templo egreditur. & ir
rigat ſalſum mare, & uniuerſa uiuificat, multæ ſpecies piſciū deſcri
bunt'. Quare ī regno cœlo℞ archangeli ſunt? angeli, throni, domi
natiões, ptātes, cherubin, & ſeraphin? & oē nomē qd' noīatur, nō ſo
lū ī pſenti ſœculo, ſed ē: ī futuro? Sine cā diuerſitas nominū eſt, ubi
nō eſt diuerſitas meritorū. Archangelus utiq; aliorum minorū ange
lo℞ archāgel⁹ eſt. & ptātes, & dn̄ationes, hn̄t alia ſup quæ exercent
poteſtatem, & in quæ ſubiecta dominentur. Hæc ille.

Conſimilem ſententiam, breuiter perſtringit Aug. in ſuo epi Auguſ.
ſtolario. ep'la. cxlii. nō lōge poſt mediū, īquiēs. In euāgelio legimus.

Mat.13. Tunc iuſti fulgebūt ſicut ſol in regno patris. Cōparatᶻ uita premio C
u: qui in futuro ſolis fulgore dotandi: hic iam ſimili iuſticiæ claritate
reſplendeāt: ut infideliū cæcitatē, opibus ſctitatis illuminēt. Huic lo-
1.Cor.15. co ille ſenſus aptādus ē, quē ad Corin. Apl's deferēs ait. Alia claritas
ſolis, alia lunæ, alia claritas ſtellaꝝ. Stella aūt differt a ſtella in clari
tate. ſic & reſurrectio mortuoꝝ. Diſpares ſunt in regno cœloꝝ per
ſinguloꝝ merita māſiōes. Diuerſitas em̄ operū, diuerſitatē facit p̄-
mioꝝ. q̄. umq̃ aliqs hic in ſanctitate fulſerit, tantū ibi fulgebit i ho
Origenes. nore. hæc ille. Cui p oia aſtipulatur Origenes homel. xxviii. ſuper
Numero. quaſi in fine, dicēs. Diuerſa erūt merita eorum qui heredi
Mat.16. tatem conſequuturi ſunt regni cœloꝝ. Sed quare? Reſpondet ſcri-
& pſ. 61. ptura. Quia reddet pater cœleſtis unicuiq̃ ſecundum opera ſua &c.
Concludit ¶ Ex hiis clare patet intuenti: oīa opa non eſſe æqualia q̄tum ad meri
tum attinet. ſaltē loquēdo de merito cōgrui, quod facit ad augmen-
tum gloriæ: licet non principaliter & per ſe, ſed mediante gratia &
charitate, ad quam diſponit meritum congrui.

¶ De Spe.

¶ MARTINVS LVTHERVS D

Spes nō prouenit ex meritis. ✠ ¶ VNIVER. PARRISIEN.

Propō Lu. de Spe. Doctorū parriſi. determiatio.

Hæc propoſitio eſt falſa, præſumptionis inductiua: ac ſacris ſcripturis difformis.

¶ THOMAS ILLIRICVS.

Cōfutatio. Doctores ſcholaſticos abiecit Lutherus. Rom.5. Spes q̄d ſit Ratio.

CONTRA hāc propoſitionē multū nō laborabo. Me faciliter expediā. facilius expedirē ſi theologos nouos, ut Bonauētu-ram, Thomā, Scotū, Richardum, & reliquos quos abieciſti ſcholaſticos ipſe admitteres. Sed ad Paulū doctore gētiū, me cōuer-tam. Qui ait in epl'a ad Rom. Tribulatio patientiā opatur, patientia probationē. pbatio uero ſpem. Ergo ſi in ipſa pbatiōe cōſiſtit meritū: uidetᶻ q̃ ſpes ex meritis bonis pueniat. Vñ & hoc ipſum oſtēdit ipſi⁹ ſpei diffinitio. Spes eſt certa expectatio futuræ btitudinis pueniēs ex grā, & meritis. ¶ Præterea. Spei uirtutē nullus habet niſi q ſequitᶻ in ſperādo dictamē fidei. Sed fides dicit nullū adultū ſaluari poſſe de lege cōmuni abſq̃ meritis. Ergo nullus recte ſperat beatitudinem, niſi cui ſuppetunt merita. Ergo patet q̃ ſpes procedit ex meritis.

¶ Sed obiicere.

A ¶ Sed obiicere mihi poſſes illud Aug. Virtus eſt bona qualitas mentis, quã deus ĩ nobis ſine nobis opatur. Si itaq; ſpes uirtꝰ eſt: deꝰ eã in nobis operatur ſine nobis. Ergo nõ prouenit ex meritis. ¶ Vlterius. Nihil qđ eſt principiũ meritorũ, habet ortũ ex meritis. Sed ſpes eſt principiũ meritorũ. Nullus enim poteſt mereri apud deum, niſi qui ſperat. Ergo &c. ¶ Demũ, quãto qs perfectior ẽ, tanto eſt humilior: & q̃to humilior, tãto minus p̄ſumit ſiue cõfidit de meritis propriis. Ergo ſi ſpes pfecta iũcta eſt cum humilitate perfecta, uidetur ꝙ nec ſpes, nec eius uſus proueniat ex intuitu meritorum.

Obiectum primum. Secundum

Solutio obiectorum.

PRO maiori horũ obiectorũ ſolutiõe & clariori ueritatis notitia. notãdũ ꝙ ſpes nõnunq̃ habitũ noĩat uirtutis. Aliq̃n noĩat actũ, aliq̃n ſtatũ, & ſæpe terminũ ſeu obiectũ. Secũdũ aũt ꝙ ſpes noĩat habitum uirtutis, ſic nõ p̄uenit ex meritis, ſed potius merita p̄ueniũt, & ortũ hñt ex ea. Et hoc mõ, ſi ĩtelligat Luth. ſuam propõnem: uera eſt. Secundum aũt ꝙ noĩat actũ, ſic oriri habet, ex meritorũ intuitu. Nullus eñi ſperat recte æternam beatitudinẽ, niſi q deo ſeruit, uel p̄ponit deo ſeruire. Quare dicit Augu. ſup ps. xxxi. Qui uult habere bonam ſpem, habeat bonam conſcientiam. Vt autem habeat bonã conſcientiam, credat, & operetur. Secũdũ autẽ ꝙ ſpes nominat ſta-

Augus.

B tum. ſic ortũ habet ex meritis p̄cedentibꝰ, & concomitãtibus. Et hoc modo intelligitur ſiue accipitur prææallegata Apl̃i auctoritas. Tribulatio operatur patientiam, patiẽtia probationem, p̄batio uero ſpẽ. glo. i. certitudinẽ ſpei. ad quam. ſ. certitudinem, p̄uenit p bona merita, & maxime per tolerantiam & ſuſtinentiam tribulationum. Secũdũ aũt ꝙ ſpes nominat ipſam rem ſperatã. ſic ortũ habet ex meritis p̄cedentibus. ¶ Et ſic patet ꝙ ſpes ſcđm primã acceptionẽ, ſimpliciter præcedit merita tanq̃ meritorum principium. Secundum ultimam acceptiõem, ſimpliciter ſequitur tanq̃ meritorum præmium. Secundum duas medias, medio modo ſe habet, quia quodammodo præcedit, quodammodo ſequitur. Nam ſpes prout nominat motũ ſpei, procedit ex meritorum intuitu, & ſecundũ ueritatẽ, eſt principium meritorum ſequentiũ. Prout autẽ ſpes dr̃ q̃dã certitudo & ſtatus. ſic ſcđm ueritatẽ ex meritis habet ortũ, & eſt nihilominꝰ adminiculũ ad pfectius merendũ. Illa eñi certitudo ſpei cõſurgit ex pp̄eſſione tribulationũ, & uehemẽter cõfirmat & cõfortat aĩam, ut a tribulationũ ſuſtinẽtia nõ recedat. Sicut de Iob legit̃, ꝙ ĩ tribulatiõe maxima cõſtitutꝰ, dixit. Poſt tenebras, ſpero lucem. & de pluribus aliis ſanctis uiris, q gaudebãt ĩ tolerãtia paſſionũ, ob ſpẽ quã habebãt de æterna fœlicitate, ſeu btitudiẽ. ¶ Ex his, rñſio patet ad duo p̄ma ob

Roma.5.

Spes quõ orit̃ ex meritis & quo modo non

Iob.17.

Rñſio.

adduo pri ma obiec. lecta:quia ſpes quodammodo accipienda eſt ex meritis:& quodāmo do eſt principium meritorum. C

Ad tertiū Ad ultimū obiectū ꝙ uir humilis merita nō intuet̃. Rn̄deo ꝙ merita intueri cōtingit dupl'r. Vel attribuēdo ſibi:uel diuinæ gr̃æ. Intueri aūt merita attribuēdo ſibi, hoc ē ſupbiæ,& uanitatis.& ſic ītuētur ſuperbi q dicūt. Man⁹ nr̄a excelſa,& nō dn̄s fecit hæc oīa. Cōtra

Deuter. 7. quos dr̃ i Deut. Ne dicas i corde tuo. pp iuſticiā meam, ītroduxit me dn̄s, ut terrā hāc poſſiderē. Intueri aūt merita referēdo ad diuinam gr̄am. hoc ē humilitatis & ueritatis. Et hoc mō, mot⁹ ſpei ex intuitu

1. Cor. 15. meritorū habet oriri:p quē modū, ītuebat̃ Paul⁹ merita ſua:qn̄ (ut habetur i epiſtola ſua. i. ad Cor.) dixit. Abūdantius oībus laboraui. nō autē ego:ſed gratia dei mecum. &c.

De charitatis certitudine/

MARTINVS LVTHERVS.

ppō Luth. de caritate Peſſime docent theologi/qn̄ dn̄t nos neſcire qn̄ ſum⁹ ī charitate. Ita/ ꝙ caueat oīs xp̄ianus/ne unꝙ̄ incertus ſit. An deo placeāt opera ſua. Qui enim ſic dubitat/peccat:& pdit opera ſua cūcta/fruſtraq; laborat. * D

VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Vni. parri. cōdēnatio. Hæc propoſitio:ītelligendo neſcire certitudine fidei, de qua loq/tur ſcribēs, eſt falſa, ſacris doctoribus diſſona:& ſanæ intelligentiæ ſcripturæ. Ac huiuſmodi cōſiliū, loquēdo de certitudine ut ſupra eſt temerariū, pernitioſum,& ſacris eloquiis difforme.

THOMAS ILLIRICVS.

Cōfutatio. SANE docēt theologi cū dn̄t nos neſcire qn̄ ſum⁹ ī charitate.

Cognitio certa q̄ ſit. Igit̃ propō falſa. Cōſequētia patet. Antecedēs, pbat̃ rōne,& auctoritate. Sed prius notādū ꝙ cognitio aliqua, certa ē uel reuelatiōe, q̄lis eſt cognitio fidei nr̄æ, q̄ hr̃ per reuelationē:uel euidē

Rō. i. q̄ probatur antecedens. tia q̄ hr̃ de p ſe notis:aut ex talib⁹ demōſtrabilib⁹, uel notis p experientiā præſupponētē noticiā intuitiuā rei. Rōne ergo ſic. Nam charitas iūcta eſt gr̃æ gratū faciēti:q̄ ideo dr̃ gratū faciens, q̄a reddit hoīem deo acceptū. Et ideo charitas ſic uocat̃:nō tm̄, q̄a habet charū

amatum

A amatū: ſed q̄a facit hoīem deo charū. Et q̄a neſcim⁹ dei acceptationē certitudinaliter, niſi p reuelationē. Icirco neſcimus nos hr̄e charitatē, niſi p reuelationē doceamur. ¶ Præterea. Cū ſcire aliq̄d certitudinaliter ex euidētia ſit ſicut illud, cui⁹ ſpēs ſentit̄ ī ſenſu: ſcd'm q̄ aiūt philoſophi. Scire (inquunt) ē rē per cām cognoſcere: & q̄m illi⁹ eſt cā: & aliter nō pōt ſe hr̄e. Ruſus. Tūc unūquodq̄ ſcire arbitramur, cū cauſas eius uſq̄ ad elemēta cognoſcimus. Et iterū. Nō habem⁹ ſciam niſi p magis nota. Nā ad ītelligēdū innata eſt nobis uia p ſenſus. &c. Cūq̄ ſicut ītellect⁹ nr̄ ſe habet ad ea q̄ ſunt manifeſtiſſima in natura ceu ocul⁹ noctuæ ad radios ſolis. Ita ītellect⁹ nr̄ hebes ad ſpiritualia: neſciat diſcernere īter lumē gr̄æ gratiſdatæ, & gratū faciētis. Cū inſup ſit q̄dā amor naturalis acq̄ſitus, & alter infuſus a deo ī aīa ut ſit pfecta, q quidē amor, charitas eſt. Et hō nō poſſit ſcire ex certa ſcientia, utrū diligat deū amore naturalī, quo quilibet diligit bñfactorem ſuū, ſicut etiā faciunt bruta aīalia. uel acq̄ſito. aut pfecto charitatis, q cauſat̄ a deo, & ab eo ꝓcedit: q̄ ꝓpter ſui excellētiā ē nobis ignot⁹: q̄a lucē habitat inacceſſibilē. Hinc ē q̄ de lege cōmuni nō poſſum⁹ ſcire certitudinaliter, & ſciētifice, q̄n ī nobis ſit charitas. ¶ Quod ēt ſic patet. Nā q̄cq̄d ſcit̄ euidēter. Aut ē p ſe notū, ut principiū: aut deducibile ex principio, ut cōcluſio demōſtrabilis: aut p experiētiā, q̄ pſupponit notīciā ītuitiuā. Sed charitatē ineſſe, nec p ſe notū eſt: nec ex p ſe notis demōſtrabile: nec notū p experiētiā: q̄a cū ſit habit⁹, nō pōt a nobis ītuitiue cognoſci. Licet em̄ anima ītuitiue cognoſcat act⁹ ſuos ut ītellectiōes & uolitiōes: nō tñ habit⁹ ſibi inexiſtētes. Itē, q̄cquid in ſe experit̄ hñs gr̄am: ſimile pōt experiri carēs ea: ut hereticus & infidelis: ut dulcedinē, delectationē, letitiā, firmitatē, promptitudinem ſequendi ſuum errorem. Ergo &c.

Scire aliq̄d quando dicimus.

1. Tim. ult.

cōfirmatio

B

Itidē ſacra conteſtant̄ eloq̄a. Vir ille patientiſſimus, & dei amicus Iob, dixiſſe legitur Si iuſtificare me uoluero, os meū cōdemnabit. Si innocētē oſtendero: prauum me cōprobabit. Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſū ignorabit anima mea Cui alludit illud ſapiētis. Sūt iuſti (inq̄uit) atq̄ ſapientes: & opera eorum ſunt in manu domini. & tamē neſcit homo, utrum amore, an odio dignus ſit: ſed omnia ī futurum reſeruantur incerta. &c. Et alibi. Quomodo ignoras q̄ ſit uia ſpūs, & q̄ rōne cōpingātur oſſa in uentre pḡnātis: ſic neſcis opa dei, q. fabricator eſt omnium &c. Propterea dicebat Apoſtolus. Quis enim ſcit hominum quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? Ita & quæ dei ſunt, nemo nouit niſi ſpiritus dei. Et paulopoſt. ſubifert. Animalis homo nō percipit ea q̄ ſunt ſpiritus dei. &c. Hinc

Auctoritatib⁹ nūc ꝓbat antecedens.

Iob. 9.

Eccl's. 9.

Eccl's. 7.

1. Cor. 2.

Oſeæ.2. ait dñs ī Oſea. Ego quaſi nutritius ephraim portabã eos in brachiis C
meis: & neſcierũt ꝙ curarē eos. In funiculis Adã trahã eos ī uinculis
charitatis. & ero eis quaſi exaltãs iugum ſup maxillas eorum. &c. Vi
des hic dũm nobis ignorãtib⁹, animas curare noſtras collyrio cha-
ritatis. Quid amplius optam⁹? Vincat oĩno & cõfundetur hoĩm cu-
rioſitas. Pauliq; ſermone, obmuteſcãt ora iniqua loquẽtiũ. Nihil mi
1.Cor.4. hi (inqt) conſcius ſum. En dicit Apoſtolus ꝙ neſciebat utrũ haberet
culpã, cum dicit. Sed non in hoc iuſtificatus ſum. Ergo ab oppoſitis.
neſciebat ſe habere grãm. Et ſi Paulus dicebat ſe neſcire hẽre grãm,
quõ nos uermiculi ſcire poſſum⁹ nos hẽre grãm Chriſtus quoq; diſci
pulis ſuis dixit. Neminẽ per uiã ſalutaueritis. ideſt, Neminẽ i hoc mũ
do ſaluum eſſe dixeritis. Vnde ibi inquit Glo. De lege cõmuni nul-
lus uiator poteſt ſcire certitudinem ſuæ ſalutis.

Obiectio. Sed poſſet quis obiicere, & in oppoſitũ ſic argumentari. Habẽs
fidem, certus eſt ſe habere fidem. Nihil enim certius eſt homini ſua
Augu. fide: ut dicit Aug. Igit pari rõne hñs charitatẽ, ſcit ſe habere chari-
Solutio. tatem. ¶ Ad hoc dico ꝙ nõ eſt ſimile: quia fides dicit habitũ purum
Alia obie- non ſuperaddendo acceptionẽ, ſicut charitas. Et ideo patet ꝙ nõ eſt
ctio. ſimile. ¶ Et ſi iterũ opponatur illud Ioãnis. Vnctio docebit uos de
1.Ioan.2. omnibus: nõ inq̃ de oĩbus cognoſcibilib⁹: ſed de omnibus neceſſariis D
ad ſalutẽ. Ergo nos maxime docet unctio ſpiritus ſancti cognoſcere,
Solutio. nos eſſe in charitate: qa charitas eſt nobis neceſſaria ad ſalutẽ. ¶ Pro
tinus reſpõdetur ꝙ uerũ eſt eo modo, quo neceſſaria. Sed ſcire ſe ha
bere charitatẽ, nõ eſt neceſſariũ ad ſalutẽ. Sed ſolum habere.

Triplex Rurſus prædictis obſtare quis poſſet tripliciter. ¶ Primo ſic.
obiectio. Namq; ait Aug. viii. de trinitate. Qui fratrẽ diligit, magis nouit di-
Prima. lectionem qua diligit, q̃ fratrẽ, quẽ diligit. Sed fratrem nouit certi
Secunda. tudinalr. Ergo & charitatẽ. ¶ Secundo. Quãto animæ eſt aliquid præ
ſentius, tãto certius uidetur, & cognoſcitur. Charitas autẽ, animæ
eſt præſentiſſima, qa eſt in ipſa anima Igitur &c. ¶ Tertio. Si nemo
Tertia. ſcit qñ ſit in charitate. cælebrãs ergo ſacerdos, uel alius quicũq; ac-
cedens ad Euchariſtiã, peccat: quia dubius accedit de gratia, & an di-
gne uel indigne ſuſcipiat. Et ſic periculo ſe expõit. Qui autem amat
Eccle.3. periculũ (inquit ſcriptura) peribit in illo. ¶ Reſponſio ad hæc facilis
Rñſio ad eſt & breuis. Et ad primã obiectionẽ dr̃ ꝙ q̃tum ad habitum dilectio-
primam. nis, charitas eſt cognoſcibilis certitudinaliter. q̃tũ uero ad illud qđ
Ad ſcdam dicit gratuitũ, nõ. ¶ Ad ſcdam dicitur obiectionẽ, ꝙ q̃uis ſubſtantia
habitus ſit præſens: tñ conditio quæ concomitatur habitum. ſ. diui-
na acceptatio nõ eſt pſens. Immo latens in dei cognitiõe & iudicio.
¶ Ad tertiam

A Ad tertiã uero rñdet᷑ ꝙ aliqd pôt cognoſci tripl'r.ſ. cetitudinali ter ſeu euidẽter: reuelabiliter: & côiecturaliter. Primo mõ(ſicut ſu pra oſtẽſũ ẽ)nõ poſſum⁹ cognoſcere nos eẽ ĩ charitate:& hr̃e grãm. Scđo mõ poſſum⁹ qdẽ ſcire.ſ.p dei reuelationẽ nos eẽ in gr̃a & chari tate, quomõ ſciuit inde Paulus qñ dixit. Certus ſum, qa neq; mors, neq; uita, poterit nos ſeparare a charitate dei. Et qñ dictũ ei fuit. Suf ficit tibi gr̃a mea. Et de.b. Pr̃e Frãciſcho canit᷑. Quadrãs quoq; nouiſ ſimus culpaꝝ ſibi coelit⁹, dimitti reuelat᷑. Tertio poſſumus aliqd ſci re & cognoſcere côiecturaliter: cognĩtiõe.ſ. côiecturali, q̃ hr̃ p ſigna nõ ſimpl'r certa, & ifallibilia: ſicut eſt cognitio de anima: de qua inq unt philoſophi. Aĩa nr̃a uidet᷑ cognoſibilis p ſenſum & motũ. Et hoc modo: qs pôt per circũſtãtias, ſigna, & côiecturas cognoſcere, ul' me lius credere ſe hr̃e charitatẽ: ut puta qñ facit qđ in ſe eſt: obſeruãs mã data dei, declinãs a malo, & faciẽs bonũ: de pctĩs côtrit⁹ côfitet᷑. deum ſuper oĩa diligit, & proximũ ſuũ ſicut ſeipm̃. Sup culpis admiſſis, di uinam iplorat clemẽtiã. Propoſitũ habet cauẽdi pctã pp deũ. & ſic de aliis. Sacerdos igit᷑ hæc agẽs, ſeu qcunq; alius fidelis, ſumẽs euchari ſtiæ ſacr̃m, nõ exponit ſe periculo: qa cũ ſibi côſcius nõ ſit mortalis, pcti, credit ſe firmiter hr̃e gratiã. & ea fide, accedit ad ſacr̃m. Et ſi ſi

B bi côſtaret oppoſitũ, nõ accederet. Et ſi tñ accederet: tũc iudiciũ ſibi manducaret(ſcđm Ap̃ſm) & biberet. Propterea dicit Aug. in. lib. de ſaluta. documẽ. c. xxxlii. Quãdo em̃ corp⁹ xp̃i accipere debem⁹: antea ad côfeſſionẽ, & uerã pniam recurrere debem⁹: & oẽs actus nr̃os cu rioſius diſcutere: & pctã obnoxia, ſi ĩ nobis ſenſerim⁹, cito feſtinem⁹ p côfeſſionẽ & uerã pniam abluere, ne cũ Iuda ꝓditore, diabolũ iter nos coelẽtes peream⁹. &c. ¶ Sed qs forte nũc dicet. Ex quo pôt hõ ſci re de ſeipo, ꝙ facit qđ i ſe ẽ: pôt & p côſequẽs ex pricipio fidei(qđ cer tiſſimũ eſt.ſ. ꝙ de⁹ dat grãm faciẽti qđ i ſe eſt)certitudinaliter noſſe ſe hr̃e grãm: licet nõ euidẽter. ¶ Præterea. Quis pôt ſcire nõ ponere obicẽ p ꝓpoſitũ peccãdi mortaliter. accipe ſacr̃m abſolutionis: qđ cõ fert grãm(ſcđm quoſdã)ex ope opato: etiã nõ côcurrẽte alia diſpo ſitione côfitẽtis: niſi nõ poſitione obicis, q̃ eſt ceſſatio ab actu & ꝓpo ſito peccãdi. Pôt aũt qs ſcire ſe actu nõ peccare, etiã ſi nõ haberet pro poſitũ peccãdi: qa actus ſuos, aĩa intuitiue & euidenter cognoſcit:& ſe ſuſcipere ſacramentũ pniæ:& ſic ſcire ſe habere grãm. ¶ Rñſio ꝙ homo non pôt euidenter ſcire ſe facere qđ in ſe eſt: quia hoc face re, includit in ſe obedire deo propter deũ tanq̃ ultimum & principa lem finem, quod exigit dilectionem dei ſuper oĩa: quã ex naturalib⁹ ſuis, homo poteſt elicere. Hæc enim eſt proxima diſpoſitio ad gratiæ

Ad tertiã
Tripl'r aliqd poteſt cognoſci.
Rom.8.
2.Coꝝ.12.
1.Cor.11.
Aug.
Obiectio
Alia obiectio.
Opinio ſcoti iñ.4. diſt.17.ar.1
Solutio primæ obiectionis.

infuſionem:qua exiſtente,certiſſime infundit̃ gr̃a. Difficillimũ autẽ C
eſt ſcire ſe habere illã dilectionẽ. Et forte naturaliter ĩpoſſibile:qa &
ſi ſcire poſſumus nos diligere deũ:non tñ euidẽter illã circũſtãtiam,
Solutio ſecundæ. ſuper oĩa. ¶ Ad ſcd̃m dr̃ ꝙ illa opinio.ſ.non oportet niſi non ponere
obicem:nõ eſt certa,nec multũ ꝓbabilis:(quæ etiã improbata eſt in
prima parte huius opis:tracta.de ſacramẽto pniæ)cũ plurimi ſctõꝝ
& doctorũ teneãt oppoſitũ,& dicãt(bene quidem & catholicæ)ꝙ ad
effectũ ſacr̃i pniæ requirit̃ cõtritio:& nõ ſufficit ſola remotio obicis.
Nec unq̃ ſacerdos abſoluit eum,q non prius a deo ſummo ſacerdote
abſolutus eſt. Vñ ſacerdos abſoluẽdo cõfitentẽ,pronũciat eum abſo
lutũ:nõ remittit pctm̃:qa remiſſio pcti fit tm̃ ꝑ infuſionẽ gratiæ,quã
dare,uel in anima creare nequit ſacerdos:ſed tm̃ deus,per contritio
Vide Lut. ludentem. nem præuiam,uel concomitantem ipſum ſacramentum.

SED attende(queſo)tu prudẽs lector. Et uidebis Martinum
Lutherũ nũc ludere more hyſtrionis,qui unũ eũdemq; hoiem,pſo
narũ uarietate mutata,in Martẽ,Venerẽq; producit:ut qui prius ri-
gidus & truculẽtus inceſſerat:poſtea ſoluat̃ ĩ mollicieẽ fœminaꝝ. Ita
Propõ Lu. facit Lutherus. Modo uult nos eſſe rigidos:cũ in uno loco dicit. Hoc D
eſt mortalium mortaliſſimum,nõ credere ſe eſſe dãnabili & mortali
Vniueſi- parriſieñ. pctõ,obnoxiũ corã deo*. Vnde ait Vniuerſ.parr. Hæc ꝓpoſitio
eſt falſa,ĩpia,deſperationis ĩductiua:& ſapiẽs hereſim. In alio ue
Verba Lu. ro loco,reddit nos ſolutos,dum inqt. Caueat omnis Chriſtianꝰ,ne
unq̃ ĩcertꝰ ſit an deo placeãt opa ſua.qui em̃ ſic dubitat,peccat &c.*
Quid eſt hoc? Eſtimare ſe certũ eſſe in charitate.& credere ſe dãna-
bili & mortali pctõ fore obnoxiũ corã deo? Hic inducit nos ad deſpe-
rationis uiam. Et alibi erigit nos ad ſalutis certitudinem. Quæ nam
doctrina eſt iſta ambigua? O te fœlicem & beatũ Martine,ſi iuſticia
quæ eſſe iam non niſi in cœlo creditur,apud te ſola inueniatur in ter
Romãi heretici ſecũdum Lut. ris. Tu ueridicũ & catholicum te eſſe iactas. nos uero Romanos per-
fidos eſſe hereticos prædicare audes. Stabimus equ'dem ante Chriſti
tribunal:& ibi comprobabit̃ quis fidelis,quiſue ĩfidelis extiterit. In
terim nos romani,nouam tuam & aggreſtem doctrinam,omni cona
tu paruipẽdemus. Nos inq̃ incerti de charitate,deo ſeruire conabi-
Eccle.16. mur in timore:attẽdentes illud Eccleſiaſtici. Melior eſt homo qui mi
nuitur ſapientia,& deficiens ſenſu in timore dei:q̃ qui abundat ſenſu
& trãſgredit̃ legẽ altiſſimi. Serui as tu Martĩe ĩ certitudĩe charitatis.
Hiero. nos uero ĩ timor̃ & cũ tremor̃ ĩcertitudĩs. Ad hoc nos hortat̃ Hiero-
nymus in ſuo tranſitu,dicens. Dũ uiuitis fratres,timeatis deũ. Prin
cipium ſapientiæ,timor domini. Qui hic uicerit.alibi coronabitur.

A Dum hac pelle tegimur, nulla eſt nobis certa uictoria. Si noſter genitor timuiſſet, nunq̃ cecidiſſet. Principium omnium malorũ, ſui præſumptio. Qui non timet de ſe præſumit. Quomodo inter latrones, onuſtus auro, ſecurus graditur? Saluator quid aliud docet niſi timere? Vigilate (inquit) qa neſcitis, qua hora fur uẽturus eſt. Nã ſi ſciret paterfamilias, qua hora fur uẽturus eſſet, uigilaret utiq̃: & nõ ſineret perfodi domũ ſuã. Sũmꝰ ille clauiger Petrus. Sobrii (inqt) eſtote, & uigilate: qa aduerſarius ueſter diabolꝰ tanq̃ leo rugiẽs circuit, quærens quẽ deuoret. Nemo iter ſerpẽtes cũ ſecuritate habitat. Qui ſanctior eſt & ſapiẽtior, ſemper plus timet. Nã qui altior eſt, cadẽs, maiores caſus recipit. Timeatis fratres iterũ rogo: undiq̃ timeatis: quia beatꝰ eſt uir timẽs deũ. Etẽm ſi cõſiſtãt aduerſus eũ caſtra nõ timebit cor eius. Si eſurrexerit in eũ ꝓlium, in hoc ſperabit. Perfectus dei timor, foras uanum mittit timorẽ. Timorẽ uanũ, nõ habet charitas. Charitas & timor dei, unũ ſunt. Cõſiderãs hoc ꝓpheta dicebat. Confige timore tuo carnes meas. Hæc ille.

Luc. 12. 1. Pet. 5. ps. 5. ps. 26. 1. Ioan. 4. ps. 118.

De præceptis Legis.

B

MARTINVS LVTHERVS

Qui negat deũ nobis impoſſibile iuſiſſe: peſſime facit. Et qui hoc falſum eſſe dicit, pluſq̃ peſſime facit.

Propõ Lu.

VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Hæc propoſitio eſt ſcandaloſa, impia, legis Chriſtianæ infamatiua: ac auctore Auguſtino: in deum blaſphema.

Theol. Facul. par. determiatio. Aug.

THOMAS ILLIRICVS.

OMNIA dei præcepta ſunt poſſibilia. Ergo propoſitio falſa. Cõſequẽtia patet. Antecedẽs ꝓpriis tuis uerbis (quoq̃ forte imemor eras cũ hæc ſcriberes) firmat. Sic em̃ ais i ſermõe de idulgẽtiis. Nã deꝰ & Eccl'ia neminẽ grauãt ultra uires. Quod Paulꝰ ipſe aſtruit. Deꝰ (inqt) uos nõ pmittit tẽtari ſupra id qđ po eſtis. Et teipm pcutiẽs, ſubinfers. Neq̃ exigua ẽ cõtũelia xpianiſſimo dicere q̃ nobis iportabilia onera ipõat. &c. Ecce q̃ tibi ĩpi cõtrariꝰ es nũc unũ

Cõfutatio. Verba Lu. Lut. ſ. ĩpi cõtrarius.

nunc aliud ſcribens. Et ne uideantur hæc tibi parua: afferam ad pro
Hierony. bationem antecedentis, & ſcripturarum teſtimonia quibus confun- C
Heretici cõ daris. ſecundũ illud beati Hierony. libro primo in Amos ꝓphetã. c.
funduntur iii. uaticinãtis & dicẽtis. Heretici quotidie ꝑ uiros Eccleſiaſticos tribu
ab eccl'iaſti labunt & circundabuntur teſtimoniis ſcripturarum: & detrahet ex
cis uiris. eis fortitudo ſylogiſmoꝝ, & uerborum argutiæ: qb⁹ ſuũ dogma fir
mauerint. & ædes eorum diripientur: ut qui rapti fuerãt de Eccleſia,
Deute. 30. ad Eccleſiam reuertantur. Legimus itaq; in Deuteronomio Domi
num dixiſſe populo ſuo iſraelitico. Mandatum quod ego præcipio ti
bi non ſupra te eſt, neq; procul poſitum: nec in cœlo ſitum, ut poſſis
dicere. Quis noſtrum ualet ad cœlum conſcendere, ut deferat illud
ad nos ut audiamus, atq; opere compleamus? In non paucis quoq;
locis eiuſdem inſtrumenti, mandaſſe dominus cuſtodiri ꝓcepta ſua,
Leuit. 18. memoratur. ut in Leuitico. Præcepta mea (inquit) obſeruabitis. Et
Leuit. 20. iterum. Cuſtodite præcepta mea. Rurſus in libro regum. Cuſtodite
4. Reg. 17 præcepta mea. Et alibi. Quare tranſgredimini præcepta dei? quod
uobis non proderit. His quidem clare patet auctoritatibus, iuſiſſe
deum, ut eius obſeruemus præcepta. Irrationabiliter utiq; iuſiſſet,
ſi mandata ſua nouiſſet homini impoſſibilia. Dicamus ergo ne de⁹
blaſphemetur, poſſibilia eſſe uniuerſa quæ præcepit ipſe nobis com D
Auguſ. plenda. Vnde Auguſtinus in ſermone quodam, qui legitur in cõmu
Mat. 5. ni officio unius ſimplicis cõfeſſoris, ait. Luceat lumẽ urm corã hoib⁹
ut uideãt bona opa ueſtra. Qui aũt recte intelligit utrũq; implet, &
ſeruiet uniuerſiſſimo dño: q ſeruũ pigrũ non dãnaret, ſi ea quæ fieri
nullo mõ poterãt iperaret. Ex quo etiã cõſtat, nos nullaten⁹ ad ea ob
Hierony. ligari, ſi iportabilia eſſent. quia Ad ipoſſibile nemo tenet. Sed audi
quid dicat Hiero. epiſtola. v. aduerſus Pelagianos. Anathema ſit, q
dicit deum ꝓcepiſſe ipoſſibile. Quid ulterius optas? Si euangelica te
ſtimonia. erige aures Pamphile, & non uerearis admoneri. Recitat
Mat. 19. Mattheus iuuenem quẽdam acceſiſſe ad dominũ, ut peteret. Quid
facere poſſet, & uitam æternam poſſideret? Cui reſpondit Chriſtus
ꝙ ſi uellet ad uitam ingredi: ſeruaret mandata. Ille autem uniuerſa
quæ ei xp̃s dixerat faciẽda eſſe pro obtinẽda gloria, ſe a iuuẽtute ſua
cuſtodiſſe, profeſſus eſt. Ex quo manifeſte patet præcepta dei nõ eſſe
hoi ipoſſibilia. imo ꝑ o'a ſuauia & facillima: ſicut & alibi ipſe legiſla-
Mat. 11. tor teſtat⁹ eſt dicẽs. Iugũ em̃ meũ ſuaue eſt, & onus meum leue. Hinc
& dilectus eius Apoſtolus Ioannes, qui de ipſo cœleſti fonte diuina
potauit arcana, in epiſtola ſua de magiſtri ſententia teſtimoniũ red
1. Ioan. 5. dẽs, inqt. Hæc eſt em̃ charitas dei, ut mãdata ei⁹ cuſtodiamus. & mã

data

A data eius grauia nõ ſunt. Cui alludit Chryſoſtomus h omel. vi. de laudibus Pauli, ubi ait. Poſſibile eſt em̃ dei iuſſa pficere, ſi modo uelim⁹ omnẽ naturæ trepidationẽ alacriter uirtute ſuperare. nihilq; ĩpoſſibile eſt eorum, quæ a Xp̃o hoĩbus imperanẽ. Si em̃ q̃tum eſt in nobis uelim⁹ uiriũ exponere, maximũ etiã nobis de⁹ adiũget auxiliũ. Atq; ita, & ſi oĩa in nos aduerſa concurrãt: tuti tamẽ in medio periculorũ intactiq; ſeruabimur. Et ſuper Mat. h umel. xviii. ex. c. v. idem ait. Ne igitur impoſſibilia putemus eſſe præcepta, quæ certe & utilia nobis ſunt, & ualde facilia: ſi tota utiq; mente uigilemus: tantumq; in ſe lucri continent, ut non ſolum nobis: ſed ipſis quoq; ledentibus, maxime proſint. Chryſo. Idem.

Poſſes tñ nũc mihi calũniari, & obiicere illud ſcripturæ elogiũ Scio dñe (inqt ꝓpheta) q̃a nõ eſt hoĩs uia ei⁹. neq; uiri ẽ ut ambulet, & dirigat greſſus ſuos. Et illud ꝑs. Mãdaſti mandata tua cuſtodiri nimis. Item illud Eccli. Nõ em̃ poterãt ſuſtinere præcepta domini. &c. Obiectio Hiere. 10. ꝑs. 118. Eccle. 48.

¶ Pro clariori horum intelligẽtia dictorum: ac obiectionis ſolutione. notandum q; licet dei præcepta ſint homini poſſibilia: difficilia tamẽ ſunt & grauia ſenſualitati, uel naturæ priuatæ uirtute: ſicut ait beat⁹ Hiero. libro. i. epiſtola. xv. contra pelagianam hereſim. Vides ergo B (inquit) q; deus poſſibile iuſſerit: & tñ id qđ poſſibile eſt, per naturã nullum poſſe complere. Et lib. iii. epiſtola. xvii. primæ partis. iterum ait. Deus poſſibilia mãdauit. hoc nulli dubium eſt. Sed quia homines poſſibilia non fecerant. Iccirco omnis mundus ſubditus eſt deo. & indiget miſericordia eius. Impoſſibilia ergo. i. difficilia ſunt naturæ oĩ gratia deſtitutæ: uel ſenſualitati, q̃ iugiter ſpũi aduerſaẽ. Propterea, & Dauid de hoc quaſi cõquerẽs, dicebat dño. Qui fingis dolorem in præcepto. Et iterũ. Propter uerba labiorũ tuorũ: ego cuſtodiui uias duras. ſ. ſenſualitati & carni. Dñs quoq; ait in euãgelio. Intrate p anguſtam portam. Et diligite inimicos ueſtros. benefacite hiis qui oderunt uos: & orate pro per ſequẽtibus & calũniãtibus uos. Tamen naturæ informatæ & eleuatæ per gratiam, ſunt mandata dei facillima. Homini enim habenti charitatẽ, eſt facile diligere inimicum. Sed nõ habenti ualde difficile, & quodãmodo impoſſibile. quia uelut belua ſenſualem ſequitur appetitum: & ira ductus rationis obliuiſcitur. Solutio. Hiero. Idem. ꝑs. 93. ꝑs. 16. Mat. 7. Mat. 5.

Sed forte quis diceret. Ergo ſine charitate nõ poteſt quis adimplere mandata dei? R̃nſio parata eſt q; mandata dei dupliciter cõtingit impleri. Vno quidẽ modo q̃tum ad genus opis. Alio modo q̃tũ ad intẽtionẽ mãdãtis. Si itaq; ſermo ſit de impletione mãdatorum q̃tum ad genus operis. ſic p gratias gratis datas cõtingit ea ĩpleri: ſicut per Obiectio. Solutio. Præcepta dei quomõ obſeruare

fidem, mádatũ de adoratione: & p quãdã naturalẽ pietatẽ & deuotio C
nem, mádatũ de parentũ honoratione. & ſic de aliis. Alio modo ẽ lo
qui de impletione mãdatorum, quantum ad intẽtionẽ mádátis. Et ſic q̃ deus
præcipit mádata ad hoc, ut uolũtas noſtra cõformet uolũtati ſuæ, &
hoc nõ poſſit eſſe ſine charitate. hinc ẽ q ſine ea ſcd'm itentionẽ má-
dantis, nequeũt obſeruari mádata dei. Quod agnoſcẽs Augu. in ex-
Aug. poſitiõe ps. cxviii. tracta. xxvii. in hæc uerba prupit. Ad hoc (inqt) da
taẽ lex: ut te de magno paruũ faceret. & ad faciẽdũ legẽ uires de tuo
nõ habere demõſtraret: ac ſic inops ad grãm cõfugeres. hæc ille. Si-
cut ergo ex nobiſipſis habere nõ poſſumus charitatẽ, quæ finis eſt le-
1. Thim. 1. gis: ut Apl's ait. Finis præcepti ẽ charitas de corde puro, &c. Et iterũ
Rom. 13. Plenitudo legis eſt dilectio. Ita nec legis obſeruare pcepta ſcd'm intẽ
tionem mádátis, niſi grã dei fuerimus adiuti. ¶ Multa quidẽ mihi ſcri
bẽda forẽt de decalogi præceptis. Sed quoniam me peritiores de eiſ-
dem latos ſcripſere libellos, breuitas quoq; tẽporis & cauſæ hoc non
patitur. Iccirco ad magis neceſſaria me tráſferã. Satis enim arbitror
me improbaſſe propoſitionem illam. Qui negat deum nobis impoſ
ſibile iuſiſſe, peſſime facit. &c.

QVO aũt ad alias tuas Martine propoſitiones, quas circa D
legis pcepta nõ bene, nec catholice ſcripſiſti: paucis me ab
ſoluã. Quippe ne uidear propriæ inniti ſententiæ: ſcriptu
rarum deducam & ſanctorum patrum teſtimonia.

¶ MARTINVS LVTHERVS.

Propõ Lu. SOLA duo ultima decalogi præcepta ſunt, quæ a nullo q̃tumcũq;
ſancto aliquo modo implentur. Cætera omnia ĩplent: ſed in hiis duo
bus manent rei & pctõres: quia nihil de iſtis implent. *

Doctorũ parri. determiatio.

¶ VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Hæc propoſitio eſt eronea, ĩpia, in legem, & legiſlatorẽ blaſphe-
ma; & in ſanctos contumelioſa.

Cõfutatio

¶ THOMAS ILLIRICVS.

HIC certe ſtuporem mẽtis incurro: cogitans quomodo hanc auſus
ſis non ſolum proferre ſententiam (quod parum eſſet) ſed in publi-
cum, & quaſi in perpetuum ſcriptis emittere duraturam. Et quia
expeditior uia ſe præbuit, per quam liberior ſermo ad oſtendendum
ſtultiſſimum errorem decurrat. Audias eum, quem qui non audierit
exterminabitur de populo ſuo. Dic domine Ieſu Chriſte, deus no-
ſter, ſaluator noſter, rector noſter, ſapientia patris genita, dic. Re-
ſponde aduerſario teſtamenti tui, qui uult reſcindere quod ſtatuiſti:
eradicare qd' plantaſti; deſtruere qd cõſt tuiſti. Dic, forſitan acqeſcet

tibi

A tibi, qui Eccleſiæ tuæ reſiſtit. Verebit̃ ſaltē faciē tuā: q̃ tuis irreuerē-
ter obuiauit. Et ſi ouis tua eſt: uocem tuā audiet. Ignoſce & mihi præ-
ſumptuoſe interrogāti: ſed tñ pro Eccleſia tua, colūba tua, ſpōſa tua
quam iſte uiolare conatur, zelāti. Plane iſte te īſipiētem fatetur, cū
te aſſerit duo præcepta, q̃ a nullo q̃tūcūq; ſancto obſeruari poſſunt,
cuſtodiri mandaſſe. Sed quomodo ſanctus eſſe pōt q̃ſpiā, niſi totā le-
gē, gratia adiut⁹ tua, obſeruet? Dic ergo domine uerba, qb⁹ iſte cō
fundatur. Quid dicis? Si uis ad uitā ingredi: ſerua mādata. Quot mā Mat.19.c.
data? Decem, an octo? Serua (inquis) mandata. Sed quæ mandata?
Mea. An forte tua non ſunt duo ultima? Forſitan malus homo ſuper
ſeminauit zizania. hoc eſt, illa duo ſuperflue appoſuit p̄cepta. Quid
ergo eſt? Videamus ſcripturam, ſi inuenire poterimus duo ultima de
calogi præcepta a te domine fuiſſe tradita. Sic enim dicit. Locutus eſt
dominus cunctos ſermones hos. Ego ſum dominus deus tuus, &c. Exodi.20.
Et ſequitur inde. Non habebis deos alienos. Ecce primum. Secundū: & Deut.5.
Nō uſurpabis nomen dei tui fruſtra: quia non erit impunitus, qui ſu
per rem uanam, nomen eius aſſumpſerit. Tertium. Memento ut diē
ſabbati ſanctifices. Quartum. Honora patrem tuum & matrem tuā.
Quintum, Nō occides. Sextum, Non mechaberis Septimum, Nō Mat.5.a.
B furtum facies. Octauum, Non loqueris contra proximum tuum fal Mat.7.b.
ſum teſtimonium. Nonum, Non concupiſces domum proximi tui.
Decimum, Nec deſiderabis uxorem eius: non ſeruum: nō ancillam:
non bouem: non aſinum: nec omnia, quæ illius ſunt. Ecce q̃ decē in-
uenimus præcepta ab omnipotenti deo fideli populo tradita. Aut
igitur (ut concludam) cū dicat bon⁹ Ieſus. Si uis ad uitā īgredi, ſerua Mat.19.c.
mandata. Et eius Apoſtolus Iacobus. Qui offenderit in uno, fact⁹ eſt Iacobi.2.b
omnium reus. Et alibi ſcriptura. Qui in uno peccauerit: multa bona Eccl's.9.
perdet. Itē. Quod præcipio tibi hoc facito dño: nec addas quicq̃: nec Deut.12.
minuas: &c. nullus eſt, aut fuit in gratia, & in paradiſo: eo q̃ omnia
mandata unq̃ (ſecundum te) ſeruauerit: quia tranſgreſſor, & reus ac
peccator in duobus ultimis præceptis ſemper permanſit: & per con-
ſequens in peccato mortali. Aut ſtulte, & ſuperflue de⁹ obſeruari mā
dauit duo ultima legis præcepta, quæ nouerat a nullo hominum q̃tū
cunq; ſancto poſſe ſeruari. Aut certe propoſitio tua falſa comproba
tur. Equidem falſa: cum eius oppoſitum ſcriptura teſtetur. In Ioſue
enim dicitur. Sicut præceperat dominus Moyſi ſeruo ſuo: ita præce- Ioſue.11.
pit Moyſes Ioſue: & ille uniuerſa cōpleuit. Et propheta Dauid in p̄s. p̄s.118.
De mandatis (inquit dño) tuis nō erraui. In euāgelio quoq; legim⁹ de Luc.1.
Zacharia, ac ei⁹ uxore: q̃ erāt ambo iuſti ante deū: icedētes in oibus

mãdatis, & iuſtificationibus dñi ſine querela. &c. Si in oĩbus manda- C
tis dñi incedebãt. Ergo in duobus ultimis.

ꝓpõ Luth. ℂ MARTINVS LVTHERVS.

OMNE præceptum dei magis poſitũ eſt, ut oſtendat præteritum & præſens peccatũ: q̃ ut futurũ prohibeat. Sigdẽ iuxta Apl'm. ꝑ legẽ nihil niſi cognitio peccati. *

ℂ VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Vni. parri. Huius propoſitiõis prima pars eſt falſa: temerarie, & ſine ratione aſſerta. Secunda uero ꝙ iuxta apl'm per legẽ &c. eſt erronea, legi intẽtiõiq; Pauli cõtraria.

ℂ THOMAS ILLIRICVS

Cõfutatio ꝑs. 129. ℂ SI Auguſtio credis: eius audi ſentẽtiã in expõne ꝑs. cxxix ſup illd̕. Propter legẽ tuã ſuſtinui te dñe. &c. dicẽtis. Quam legem? Aug. Quæ reos facit? Data ẽ eñ lex ſctã, iuſta, bõa, iudeis: ſʒ reos eos potuit facere. nõ data ẽ lex q̃ poſſet uiuificare: ſed q̃ oñderet pctã pctori. Pctõr. n. oblitꝰ erat ſui, nec uidebat ſe. Data ẽ illi lex ut uideret ſe. Fecit reũ lex: liberauit lator legis. Lator eñ legis ĩpator ẽ. Lex data ẽ q̃ terreat & cõſtringat ĩ reatũ: & nõ ſoluit lex a pctis: ſed oñdit pctã. Et forte ſub ipſa lege poſitꝰ, aĩaduertit iſte ĩ ꝓfũdo q̃ta fecerit cõtra legẽ. Et ſic exclamauit dicẽs. Si iniqtates obſeruaueris dñe: dñe qs ſuſtinebit? Eſt g̃ lex miæ dei: lex ꝓpitiatiõis dei. Illa timoris fuit. Eſt alia D
lex charitatis. Lex charitatis dat ueniã pctis. delet ꝑterita: admõet de futuris. In uia nõ deſerit comitẽ: comes fit ei quẽ ducit ĩ uia. Sʒ cõcor-
Mat. 5. dãdũ eſt cũ aduerſario dum es cum eo ĩ uia. Eſt eñ ſermo dei aduerſarius tuus q̃diu cũ illo nõ concordas. Cõcordas autẽ cũ cœperit te delectare, facere qđ dicit ſermo dei. Iam q erat aduerſariꝰ, fit amicus. Sic finita uita, nõ erit q tradat te iudici. Ergo ꝓpter legẽ tuã ſuſtinui te domine: qa dignatꝰ es legem miſericordiæ afferre: mihi dimittere oĩa pctã mea. dare mihi de cætero monimẽta ne te offendã. hæc ille.

Ex dictis itaq; beati Auguſt. perpulchre intelligere potes ꝙ ꝑ legẽ antiquã, cognitio ẽ pcti: ſed ꝑ legẽ nouã, q̃ lex charitatis & miæ
Roma. 3. c dr̃, deletio ẽ pctorũ. Sic enim ait Apoſtolꝰ Per legẽ eñ cognitio pcti. Nũc aũt ſine lege iuſticia dei manifeſtata ẽ: teſtificata a lege & ꝓphetis. Iuſticia aũt dei ꝑ fidẽ Ieſu xp̃i, ĩ omnes, & ſuper oẽs q credũt ĩ eũ.
Ambroſ. Vnde Ambro. ĩ epiſtolã ad Roma. Per legẽ (inquit) cognitio pcti. ꝑ fidẽ autẽ abolitio. Iõ ſequenda fides eſt. Quæ eſt lex per quam dicit apl's cognitũ eſſe pctm̃? Et cognitũ quomõ? Videmꝰ eñ ueteres non ignoraſſe pctm̃: quia & Ioſeph in carcere miſſus, licet ꝑ calũniam, &
triplex lex pincerna & piſtor cauſa peccati. Quomõ ergo latebãt pctã? Triplex q̃dem lex eſt; ita ut prima pars de ſacramẽto diuinitatis ſit dei. Scd'a

autẽ

A autem quæ congruit legi naturali, quæ interdicit peccatum. Tertia uero legis factorum: ideſt, ſabbata, neomeniæ, circunciſio &c. Hæc ergo lex naturalis, quæ per Moyſem partim reformata: partim au ctoritas eius firmata in uitiis cohibẽdis, cognitũ fecit peccatum: non ꝙ lateret, ſicut dixi. ſed oſtẽdit peccata quæ fiunt non impune futura apud deum: ne forte quis ad tẽpus euadens, legem amiſiſſe putaretur. Hoc eſt ergo ꝙ lex oſtẽdit. Hæc ille. Ecce ergo ꝙ lex & peccata cognita facit, & futura cohibet: ſicut etiam conteſtatur beatus Ioannes Chryſoſtomus homel. ii. in epiſtolam primam ad Thimoteum, ex. c. i. dicens. Lex enim ut plurimum circa ſcælerum interdicta uerſatur. Nec Apoſtoli uerba ita ſonant, ut tu Martine deducis. Per legem nihil niſi cognitio peccati. quaſi excluderet alios legis effectus. Sed ita inquit. Per legem enim cognitio peccati &c. Quæ eſt un⁹ ei⁹ effectus. Itaq; his uerbis, non excluſit alios. Lex enim (ut recte intelligas) ultra ꝗ faciat cognitum peccatum, habet uim duplicem: ſcilicet, regulatiuam, & coactiuam. Vis regulatiua legis ordinat homines in bonum. Vis autem coactiua legis per pœnas cohibet a malis. Vnde Aug. ſuper epiſtola ad Roma. ait. Quod poſitum eſt. Per legem cognitio peccati. Non enim ablatio peccati eſt. quia per ſolam

Chryſoſt.

Roma.3.

Viſduplex legis.

Auguſ.

B gratiam aufertur peccatum. Bona ergo lex: quia ea uetat quæ uetanda ſunt: & ea iubet quæ iubenda ſunt. hæc ille. Et ꝗtum ad hoc dicit alibi Apoſtolus. Scientes hoc: quia lex iuſto non eſt impoſita: quantum, ſcilicet, ad uim coactiuam: quia iuſtus nõ cohibetur timore pœnæ a malis: ſed uirtutis amore: & ſic eius uoluntas eſt legi conſona. ꝓpter quod per legem non cogitur, quia coactio uiolentiam importat: ſed ſic lex ĩpoſita eſt hominib⁹ malis. Quod lucidi⁹ oñdit Chryſoſto. ubi ſupra ĩqens. Curiuſto lex ĩpoſita nõ eſt? Quia ille cruciatu ſupior ẽ. Neq; a legeꝗ ſint gerẽda, diſcere expectat, cũ habeat itrinſec⁹ ſpũs gr̃am. Lex enim data ẽ, ut metu, atq; cõminatiõe terreant: ac peccare deſiſtant. Nihil igitur freno op⁹ eſt manſueto & obtemperanti equo. nihil inſtructione opus eſt ei, qui pedagogo nõ indiget. Iniquis autem & non ſubditis, & peccatoribus ſcæleratis, & contaminatis, patricidiis, & matricidiis. &c.

1.Timot.1.

¶ MARTINVS LVTHERVS.

Propõnes Luteri.

QVIA homini charitatẽ habẽti, nulla lex neceſſaria ẽ: Iõ p hoc pceptũ. Sabbata ſanctifices. nõ op⁹ pcipitur, ſed qes. ¶ Et iterũ. Iſtud pceptũ. ſabbata ſanctifices, ceſſauit proprie, immo omnia, quo ad perfectos Chriſtianos: quia iuſto nõ eſt lex poſita. ¶ Rurſuſq; ait. Infirmis q nõdũ ſũt mortificati .1. .2. .3.

ſecundum ueterē hominem:opus eſt,ut certis officiis,diebus,mo- C
dis,occupeatur:uigiliis,ieiuniis,orationib⁹,diſciplinis,& ſimilib⁹;
quibus peruenlat ad perfectum interioris hominis. At ubi corp⁹ fue
rit caſtigatū,& in ſeruitutē fuerit redactum,& mortificatæ paſſio-
nes:tunc ipſa ceſſent paulatim:& tantum minuant̄,q̄tum profecerit
interior homo:adeo ut ſi perfect⁹ fuerit:illa oīno ceſſare debeāt. *

¶ VNIVERSITAS PARRISIENSIS

Cōdē.doc. par. Quælibet harum trium ꝓpoſitionum, eſt ex erroneo ſcripturæ intellectu aſſerta:iure in concilio Viennenſi contra Begardos reprobata,& heretica.

¶ THOMAS ILLIRICVS.

VerbaLu. QVO ad primā propoſitionem, nīl aliud proponam q̄ uerba tua,quæ mihi uidentur uera:in tractatu de decem præceptis,ſup tertio præcepto.ubi ais.Hæc requies ab operib⁹ eſt duplex: corporalis & ſpiritualis.Ita præceptum quoq; hic dupliciter ītelligitur. Corporalis enim ſabbatiſmus uel requies,eſt ut intermiſſo noſtro opificio,& labore,in templo conueniētes miſſam uideamus, & uerbum dei audiamus:& pro publica omnium ſalute cōcorditer orem⁹. Qui ſabbatiſmus q̄uis corporalis ſit:attamen eſt neceſſarius:& a Chriſtiana republica īſtitut⁹ propter imperfectos,prophanos,ſiue laycos, & opifices,& operarios,ſeu mercenarios:ut poſſint ad uerbum dei conuenire,beneficia dei recogitare,gratias ei reddentes,&c. Nam ſicut uidem⁹ boni ſacerdotes,& monachi,quotidie ſacrificāt, & celebrant,orant omnibus oris,& ſeſe exercent in uerbo dei,ſtudendo,legendo,audiendo.Quo nomine etiam præ aliis īmunes ſunt a laboribus,prouētibus,& pēſionibus aucti,& prouiſi,habentes quotidie dies feſtos,quotidie facientes opera diei feſti, expertes omniū dierum profeſtorum:ut quibus dies ſint indifferentes. Quod ſi oēs nos xp̄iani eſſem⁹ pfecti,& ſcirem⁹ euāgelium:poſſem⁹quotidie uel operari uel laborare ſi uellemus uel requieſcere,& ſabbatiſmū agere ſi poſſemus.Nam ſabbatiſmus ad hoc eſt neceſſarius & præcept⁹: ſcilicet,ad uerbum dei diſcendum,& orandum. * D

(Margin: corporalis ſabbatiſmus qd ſit.)

Verba authoris. Cur feſta ſint ordinata. Et quidē neq; aliā ob cauſam feſto die ceſſant manuū exercitia: niſi ut q̄ſq; cæteris oīb⁹ curis expeditus:diuina tm̄ tractet,tēpla uiſitet,ꝑcatiōib⁹ incūbat,miſſalib⁹ ſacrificiis iterſit:ꝑdicatiōes audiat & totū tēpus illd ī dei laudē cultūq; expēdat. At nūc prohdolor, dn̄icis feriatiſq;ab Eccl̄ia īſtitutis dieb⁹,ī qbus maxime a ſcelere abſtinēdū eſt,petulāsiuuētus,tūc ꝑſpue ī tabernis crapulant̄,ī choreis laſciuiūt,ī locis & ludis,diffluūt alearū,teſſerarūq; luſionibus,tēpus diuino

A uino honori dedicatū, impie cōſumūt. In quo q̄dē luſu nec amiſſæ pecuniæ dānū ſine infamia, nec lucrū ſine reſtitutiōis debito, nec uſus ſine pctō: niſi forte piurare, & dolos itēdere, & aliena inique cōcupiſcere, & inter ſe idētidē rixari, atq; i cōtumeliā prorūpere, fas eſſe dixerimus. Omitto q interdū nec manibus tēperat, & uſq; ad uulnera, cedeſq; peruenit. Quāto ergo leui⁹ crimē ab his diuertere, & alicuius honeſtæ artis laborib⁹ diem illum cōterere, q̄ p ocium ad tam nephāda flagitia cōuerti? Profecto minus offenderent nullum omnino diē feſtū agere: q̄ hunc quem agunt, tot uitiorū obſcenitatib⁹ prophanare. Cōceſſus fuit olim Iudeis repudii libellus, ne i uxores quæ diſplicuiſſent, ueneno ſæuirent: ſed poti⁹ uiuas dimitterēt. Age iam permittat & illis, ut omnes dies profeſti ſint nullus feſtus: ut potius manuum labore, ſaltem a meridie uſq; ad noctem, quo tempore ſolet laxiuiæ frenū laxari: occupetur animus: q̄ nihil agendo, male agere aſſueſcat. Et utinā i xpiana religiōe (forte meli⁹ eſſet, & deo, ac ſanctis grati⁹) null⁹ eſſet dies feſt⁹ pter dn̄icum. Ita ut diuorum feſta in diē dominicū trāſponerent. Sic eñ multū uitaret & omitteret uitiorū p dies oparios. Vt eñ Bern̄. ait. teſte quoq; expliētia. Sctōrū feſtiui B tatib⁹ plures ampli⁹ de uanitate: q̄ de feſtiuitate gaudēt. Neq; regiones adeo inopia pmerent. Sed hodie onerati ſum⁹ multitudine feſtorū i pnitiē animarū, corporū, & opū: ut experiētia docet. In q̄b⁹ non deus: ſed diabolus uitiorū multiplici uarietate ut plurimū colitur.

Cōſilium.

Cōſiliū de ſctōrū feſtis tranſponēdis in dies dn̄icos Bernar.

Spiritualis ſabbatiſm⁹, quem deus in hoc præcepto præcipue potauit, eſt, ut non ſolum labores, & opificia omittamus: ſed multo magis ut permittamus, duntaxat deum in nobis operari. Quomodo autem hoc fit? ſic fit. Homo peccatis corrupt⁹ habet multum mali amoris, & ſtudii ad omnia peccata: & ut ſcriptura ait. Geneſis. vii. cuncta cogitatio cordis intenta eſt ad malum omni tempore, hoc eſt ad ſuperbiam, inobedientiam, iram, odium, gulam, auaritiam, impudicitiam. & in ſumma ſummarū, i omnib⁹ quæ uel agit, uel omittit magis querit ſuam commoditatē, & uoluntatem, q̄ dei gloriā, & ſui proximi. Ideo ei⁹ opera, cogitatiōes, eiuſq; uita eſt mala, & nō diuina. Vt igitur deus i eo operet: oportet omnia hæc uitia, & malicias perdi, & euelli ut hic naſcatur requies, & ceſſatio oīm operū nr̄orū, cogitationū, uerborum, & uitæ: ut i poſterum i nobis (ut Paulus ad Galatas. i. dicit) nō nos, ſed xp̄s in nobis uiuat, operet, & loquatur. Id uero non fit delicatis diebus, ſed hic uis face̅da eſt naturæ, & permittēdū ut ei uis fiat. Hic eñ incipit pugna inter ſpm̄ & carnem. hic ſpiritus reluctatur iræ, uoluptati, ſuperbiæ: carne uolēte in uolupta

Verba Lu.

Spiritualis ſabbatiſm⁹

Gene. vii.

Gala. i.

Gal. 5. te, honoribus, & ocio, & tranquilitate diffluere. De quo Paulus ad C
Gal. v. Qui Chriſti ſunt, carnem ſuam cruc fixerunt cum uitiis & cō
cupiſcentiis. Hic ergo ſequūtur bona opera, ieiunare, uigilare, labo
rare, orare, & reliqua. *

Cōfutatio alia℞ ꝓpō num.

IRCA alias duas ꝓpōnes, quib⁹ ꝑtēdis hoībus iuſtis, & per/
fectis, nullā legē eſſe neceſſariā: (iuxta illud Apl'i, Iuſto nō ē
impoſita lex) nec etiā bono℞ opum exercitiū. ſentētiam do
1. Tim. 1. ctoris Eccleſiæ, uidelicet, Auguſtini deducā: q ꝓbat, & ſi nō legē coa
Auguſti. ctiuam, uel timoris, & ſeruilem: legē tn̄ amoris & bonorū operum,
quib uſcunq; iuſtis & perfectis dū ſunt in uia opportunā eſſe, & neceſ
ſariā. Sic ergo ait ī expoſitiōe ꝑs. cxviii. tractans illd'. Legē pōe mihi
ꝑs. 118. dn̄e uiā iuſtificationū tuarū: & exquirā eā ſemp. Apl's dicit. Iuſto nō
1. Thimo. 1 eſt lex poſita. iniuſtis aūt & nō ſubditis. & cætera quæ ibi cōcludēs ait.
Ibidem. Et ſi quid aliud ſanæ doctrinæ aduerſat', q eſt ſcd'm euāgeliū gloriæ
Eodem ꝑs. btī deī: qd' creditū eſt mihi. Nūquid ergo talis erat iſte, q dicit. Legē
po. mihi dn̄e: qualib⁹ btūs Paulus dicit poſitā legē? Abſit. Si enim ta
lis eſſet: nō ſuperius dixiſſet. Viā mandatorum tuorū cucurri, cū dila
tares cor meū. Quid eſt ergo ꝙ orat, ut ſibi lex a domino ponatur, ſi
non ponitur iuſto? An eo modo non ponit' iuſto, quomodo eſt poſita
Exod. 31 populo cōtumaci in tabulis lapideis: nō in tabulis cordis carnalib⁹ ſe D
cundū teſtamētū uetus ex mōte ſyna, quod in ſeruitute generat: ſed
Hiere. 31. ſcd'm teſtamentū nouū. De quo ſcriptū eſt p Hiere. ꝓphetā. Ecce dies
ueniunt: & cōſumabo domui iſrael, & domui Iuda teſtamentū nouū
nō ſcd'm teſtamētū qd' diſpoſui patrib⁹ eo℞ ī die qua apprehēdi ma
num eo℞ cū educerē eos de terra egypti: qm̄ ipſi nō permāſerūt in te
ſtamento meo: & ego neglexi eos, dicit dn̄s: qm̄ hoc eſt teſtamētum
qd' cōſtituā domui iſrael. Poſt dies illos dicit dn̄s, dabo leges meas in
mentibus eorū: & in cordibus eorū ſcribā eas. Ecce quomō uoluit iſtā
legem ſibi poni a dn̄o: nō ſicut iniuſtis & nō ſubditis ad uetus teſtamē
tum pertinētibus, poſita eſt in tabulis lapideis: ſed ſicut ſanctis filiis
liberæ: hoc eſt, ſupernæ hirl'm, filiis ꝓmiſſiōis, filiis hereditatis æter
næ: ſancto ſpiritu tanq̄ digito dei in mente dat', & in cordibus ſcribi/
tur: nō quā memoria teneant, & uita negligāt. ſed quā ſciant intelli/
gendo: faciant diligendo in latitudine amoris: non in timoris angu/
Inimic⁹ legis eſt q timore legi obedit. ſtiis. Nam qui timore pœnæ, nō amore iuſticiæ opus legis facit: ſi poſ
ſet fieri, mallet utiq; nō iuberi. ac per hoc legis, quam uellet non eſſe
non eſt amicus: ſed potius inimicus. nec mundatur opere, qui immū
dus eſt cogitatione, & uoluntate. Talis non poteſt dicere quod iſte di
xit in ſuperiorib⁹ uerſibus. Viā mandatorū tuorū cucurri cū dilataſti
cor meum.

A cor meū: qa illa dilatatio charitatē ſignificat, q̄ ſcd'm Apl'm, legis eſt plenitudo. Cū ergo iſte adhuc poſcit ſibi legē poni, q ut iq; ſi nō ei poſita fuiſſet, nō uiā mādatorū dei i cordis latitudie cucurriſſet. Sed qa pficiēs loqtur: & dei donū nouit eſſe q̄ proficit: qd aliud petit cum ſibi legem poni petit, niſi ut in ea magis, magiſq; proficiat? Quemadmodū ſi poculū plenum teneas, & ſitiēti dare incipias, & haurit bibendo, & poſcit deſiderando. Quib⁹ aūt iniuſtis, & nō ſubditis lex i lapideis tabulis ponitur: præuaricationis reos, non promiſſionis efficit filios. Sed & ille, qui eius meminit nec eam diligit: eo mō re⁹ eſt: quia memoria eius lapis illi eſt quodammodo ſcript⁹, nō quo adornetur, ſed quo prĕmatur: pondus oneris, nō titulus honoris. Roma.13. 1.Timot.i.

Hāc autem legē, iſte uiam iuſtificationum dei uocauit: nec alia uia eſt mandatorum eius, quam ſe cucurriſſe iam dixerat cum dilatatum eſt cor eius. Ergo & cucurrit & currit donec pueniat ad palmam ſupernæ uocationis dei. Deniq; cum dixiſſet. Legem pone mihi domine uiā iuſtificationū tuarum: ſubiūlit. & exqrā eam ſemp. Quid enim exquirit quod habet? niſi quia & habet agendo, & exquirit proficiendo. Sed quid eſt ſemper? Vtrum exquirendi non erit finis? ſicut dictum eſt. Semper laus eius in ore meo: quoniam laudandi non B erit finis. Neq; enim deum non laudabimus cum ad eius regnum puenerimus æternum? cum legamus. Beati qui habitant in domo tua dn̄e: in ſæcula ſæculorum laudabunt te. An ſemp dictū eſt q̄diu hic uiuitur: qa tādiu pficitur? Poſt hāc autem uitam, qui hic proficiebat ibi nō proficit: ſed perficitur. Hæc Augu. Vſq; ad mortē debet hō pficere in lege dei. ps.33. ps.83.

Hinc & diuus Hiero. lib. iii. contra Pelagianos, q dicebāt hac in uita mortali hoīes aliquos ita perfectos eſſe, de quibus uerificaret illud Apl'i dicētis. Chriſtus dilexit Eccleſiam: & ſeipſum tradidit pro ea: ut illam ſanctificaret mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ, ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculā aut rugā, aut aliquid huiuſmodi: ſed ſit ſancta & immaculata &c. ait. Si immaculatus eſt ille atq; perfectus, qui adhuc ambulat ī uia & gradītur in lege: quid plus habebit ille, qui ad terminum uiæ legiſq; peruenit? Vnde & Apoſtolus de domino loquitur q̄ in fine mundi, & in conſumatione uirtutum exhibeat ſibi ſanctam Eccleſiam non habētem maculam neq; rugam, quam uos putatis in iſta carne mortali & corruptibili, eſſe perfectam: & audire meremini cum Corinthiis. Iā pfecti eſtis? ſine nobis regnatis. atq; utinam regnaretis, ut & nos uobiſcum regnaremus. cum uera & abſq; omni ſorde perfectio reſeruetur, quando ſponſus loquetur ad ſpōſam. Tota pulchra es amica Hiero. Epheſ.5.c. 1.Cor.4. Cañ.4.

Col.i. mea: & macula non in te. Iuxta quod & illud intelligitur. Vt ſitis irre C
prehēſibiles, & ſimplices ſicut filii dei imaculati. q̄ nō dixerat eſtis:
ſed ſitis, ī futurū differēs: non ī pſenti eē cōteſtans: ut hic labor ſit,
Auguſ. atq; cōtentio: ibi laboris, uirtutiſq; pmia. Hāc Hiero. ſententiā, cōfir
mat beatus Aug. lib. ii. de bono pſeuerantiæ. c. v. Et lib. i. retractatio
nū. c. vii. uerſus finem. & i calce. c. xix. eiuſdem libri.
Cōcludit. Vides ergo q̄ optime probatū ſit, nos q̄diu hic uiuim⁹ nō debe
re a piis, & bonis operib⁹, legiſq; exercitio uacare: quin potius exem
ps. 118. plo Dauid ſemper proficiamus in lege domini, dicentes cum eo. Le
Ibidem. gem pone nobis domine &c. Rurſus. Et cuſtodiem⁹ legē tuā ſemp ī
Ibidem. ſœculū: & in ſœculum ſœculi. Sic eē faciēdo beati erimus. Beati (in-
Eccli. 18. quit) immaculati ī uia: q ambulant ī lege domini. Ad hoc nos horta-
tur alibi ſcriptura. Non impediaris (inqt) orare. & nō ueteris uſq; ad
mortē iuſtificari: quoniam merces domini manet ī æternū. Iuſtifica-
Apoc. 22. c ri autē uſq; ad mortē, nō aliter intelligendum cenſeo, q̄ docet ſpiri-
ps. 83. tuſſanctus ī Apocalipſi. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Ideſt, qui
iuſtus eſt, fiat magis iuſtus, procedēdo. ſ. de uirtute ī uirtutē. Nō igi-
tur ceſſant dei præcepta apud iuſtos, & perfectos Chriſtianos: neq;
bonorum operum exercitium q̄tuncūq; etiam pficiat iterior homo.
Sed potius econuerſo. q̄to melior eſt homo: tanto plus erumpit exte D
rius in bona opera. uidelicet: in uigilias, orationes, contemplatiōes,
ieiunia, eleemoſynas, & reliqua. ut faciat quod præceptum ē a Salua-
Mat. 5. b. tore ſuo, deo ſuo, Ieſu Chriſto. Luceat (inqt) lux ueſtra corā homi-
nibus: ut uideant bona opera ueſtra: & glorificēt patrem ueſtrū qui
Chryſoſt. in cœlis eſt. Propterea Chryſo. homel. ii. i epiſtolā primā ad Thim.
ex. c. i. tractās ac exponēs illud. Iuſto nō ē poſita lex (. ſ. coactiua quæ
malis & proteruis imponitur. ut iam dictū ē ſupra.) dicit. Qui enim
non metu legē exequit: ſed ex uirtutis deſiderio. hic illā dignius cæ-
teris, ac pſtantius iplet. Neq; pari cōditiōe, is qui ſupplicium ueretur,
& qui honorem appetit legem implet. Nō ſimiliter eā ſeruat, q ſub,
& qui ſupra legē eſt. Nam ſupra legē uiuere, id tandem eſt, ea legiti
me uti. Ille eē legitime ea utit, qui maiora q̄ ipſa pcipit pficit. &c.
¶ Vnde pro mea ultima cōcluſiōe (ut ex pdictis colligere poſſum)
dico q̄ lex peccatorib⁹ obſtinatis, data eſt ī flagellū: ut timore pœnæ
Ezec. 20. obſeruent eā: & a malis cohibeant: quibus dicit dominus per Ezech.
prophetam. In manu ualida & brachio extēſo, & ī furore effuſo, re-
gnabo ſuper uos. Infirmis, ideſt, nō perfectis proficientibus, in pe
dagogū, ut doceat q̄d agēdū & q̄d uitādū ſit. Perfectis aūt, in ſolatiūt
Romi. 7. ſcdm illd ad Ro. vii. Cōdelector eē legi dei ſcdm iteriorē hoiem.

MARTINVS.

A ⁋MARTINVS LVTHERVS. ppõ Luth.

LEGE manifeſtata: aut in memoriam reuocata: mox ſequi/
tur augmentum peccati, ſi gratia deſiſt. *

❡ VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Hæc propoſitio loquendo de gratia gratum faciẽte, eſt falſa, a re Deter. do.
cta ſacræ ſcripturæ intelligentia aliena: & a meditatione diuinæ le parriſ.
gis retractiua.

❡ THOMAS ILLIRICVS.

❡ ILLA propoſitio, ſi recte intelligatur, non eſt Lutherii Auguſ.
(niſi recitatiue) ſed Auguſtini ſuper ps.cxviii. tractatu. xi. dicẽtis. Il/ Meditatio
le qui legis meminit, nec eam diligit. eo modo reus eſt: quia memo/ legis.
ria eius, lapis eſt illi quodammodo ſcriptus, non quo adornetur:
ſed quo præmatur: pondus oneris, non titulus honoris. Et iterũ ibi/ Idem.
dem tractatu. xix. Legis (inquit) meditatio niſi ſit i fide, quæ dilectio
nẽ operatur: nunq̃ propter eam poſſet ad uitam beatam quiſpiam p
uenire. Rurſus ibidem tractatu. xxv. Lex ſine promiſſionis gratia,
nõ ſolũ nõ aufert: uerumetiam & auget peccatum. ⁋ Sed animaduer
te ꝙ quando dicit ſupra Auguſtinus. Ille qui legis meminit, nec eam
B diligit eo modo &c. loquitur de eo qui obtemperare reſpuit legi dei:
quinimmo nollet eã (ſi fieri poſſet) eſſe datam. Cũ ergo talis ad me
moriam reuocat legem dei, peccatum ſuum augetur ſi gratia deſiit:
quia q̃to magis legem meditatur: tanto plus, eius efficitur inimicus:
ſi ei non intendit ex amore obedire. Propterea Aug. paulo ante uer/
ba præpoſita, dixit. Qui timore pœnæ, non amore iuſticiæ, opus le
gis facit: ſi poſſet fieri, mallet utiq; non iuberi. ac per hoc legis quam Auguſ.
uellet non eſſe, non eſt amicus: ſed potius inimicus: nec mundat ope
re, qui immundus eſt cogitatione. &c. ⁋ Et nota ꝙ lex nõ dicitur au
gere peccatum effectiue: ſed occaſionaliter. Intãtum. ſ. ꝙ quãto plus
eam quis meditatur, & perſcrutatur, & non facit quod lex præcipit:
tanto peccatum eius contra legem commiſſum, fit grauius, & maio lex quõ au
ri punitione dignum: iuxta illud Chriſti. Ille aũt ſeru9 q cognouit uo gere dicit
luntatem domini ſui: & nõ ſe præparabit, & nõ fecit ſcd'm uolũtatẽ peccatum.
eius, plagis uapulabit multis. Ergo quanto melius nouit, & non per
ficit: tanto grauius peccat, quo magis punietur. Propterea, legiſdo Luc.12. f.
ctores qui nõ factores, magnates, cæteriue, q legis ſciẽtiã & ſcriptu/
rarum notitiã habẽt: contraria tamen legi, & his quæ ſciunt operan/
tur, cæci, cæcorum duces: maiora dabũt in inferno ſupplicia: ſicut ſcri Sapiæ.6.
ptum eſt. Iudicium duriſſimũ fiet iis qui præſunt: q̃ qui peccato igno 1.Cor.14.
rantiæ (ſcd'm illud Apoſtoli, ignorãs ignorabit) damnantur.

¶ De conſiliis euangelicis. C

MARTINVS LVTHERVS.

Propō Lu. Mat. . Rom̄.12.

Illud verbuꝫ Chriſti Mat.v. Qui te percuſſerit in maxillā dexteram: &c. Et illud ad Romanos. xii. Non uos defendentes chariſſimi. &c. non ſunt conſilia/ſicut etiam multi theologi errare uidentur: ſed præcepta. Ex quo ſequitur ꝙ requirere coram iudice de iniuriæ reparatione/Chriſtianis prohibitum eſt. *

¶ VNIVERSITAS PARRISIEN.

Theologicæ facul. parr. dter. Prima pars propoſitionis, eſt falſa: legis Chriſtianæ nimium onератiua: & ſanæ intelligētiæ ſcripturæ, aduerſa. Secunda pars eſt ſcā doloſa: iuri diuino, naturaliqꝫ diſſona.

¶ THOMAS ILLIRICVS. D

Aug. Rn̄ſio ad ꝑpōnem Martini. IS itaqꝫ Rn̄det Augu. in ſermone de puero centurionis. Paratus (inquit) debet eſſe homo iuſtus, & patienter eorum maliciam ſuſtinere quos fieri bonos quærit: ut potius numerus creſcat bonorum: nō ut pari malicia ſe quis numero addat malorū. Deniqꝫ iſta præcepta magis ſunt ad præparationem animi & cordis, q̄ ad opus quod in aperto fit, ut teneatur in ſecreto animi patientia cū beneuolentia. In manifeſto aūt id fiat quod eis uidetur prodeſſe, quibus bene uelle debemus. Hinc liquido oſtendit ꝙ ipſe Dn̄s Ieſus exēplum ſingulare patientiæ cum percuteretur in faciem rn̄dit. Si male locutus ſum. exprobra me de malo. Si autem bene. quid me cedis? Ne Ioan.18. quaq̄ igitur præceptum ſuum, ſi uerba intueamur, impleuit. neqꝫ ei præbuit percutienti alteram partem: ſed potius prohibuit ne faceret & iniuriam augeret. & tamen paratus aduenerat non ſolum percuti in faciem: uerumetiam pro hiis, a quibus hoc patiebatur, crucifixus occidi: pro quibus ait i cruce pendens. Pater ignoſce illis, quia neſci Luc.23. unt quid faciunt. Neqꝫ Paulus Apoſtolus præceptum domini, & ma Actu.23. giſtri ſui, uidetur impleuiſſe: ubi etiam percuſſus in faciem, dixit principi ſacerdotum. Percutiat te deus, paries dealbate. ſedes me iudicare ſecundū legem, & cōtra legē iubes me percuti. Et cū a circūſtantibus

diceretur

A diceret. Iniuriā facis principi ſacerdotū. Irridens eos, admonere uoluit quod dixerat: ut qui ſaperēt etiam intelligerent, iam deſtruendū eſſe in aduentu Chriſti parietem dealbatum: hoc eſt hypocriſim ſacerdotii Iudeorū. Ait quippe. Neſciui fratres: qa princeps eſt. Scriptū eſt eñi. Principi ppl'i tui nō maledices. Cum ꝓculdubio, qui in eodē populo creuerat, atq; in lege fuerat eruditus: illū principem ſacerdotum neſcire nō poſſet: nec eos, qbus ita notus fuerat: ullo mō falleret ꝙ neſciret. Sūt ergo iſta præcepta patientiæ, ſemper in cordis præparatione retinenda. Ipſa quoq; bñuolētia, ne reddatur malum pro malo ſemper in uolūtate cōplenda. Agenda ſunt autem multa etiam cū inuitis quadā benigna aſperitate plectēdis: quorū potius utilitati cōſulendum eſt, q̄ uoluntati. Nam in corripiendo filium q̄tūlibet aſpere, nunq̄ ꝑfecto patern⁹ amor amittit᷑: fiat tñ quod nolit: & doleat, qui etiā inuitus dolore uidetur ſanandus: ac p hoc ſi, terrena iſta reſpublica Xp̄i præcepta cuſtodiat: etiam ipſa bella ſine beniuolētia nō gerentur: ſed ut ad pietatis iuſtitiæq; ſocietatem, uictis facilius cōſulatur. Nam cui licētia iniquitatis eripitur: utilius uincitur: qm̄ nihil eſt infœlicius, fœlicitate peccātiū, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala uoluntas uelut interior hoſtis roborat᷑. ¶ Et paulopoſt. Nam ſi Exo.22.

B chriſtiana diſciplina oīa bella culparet: hoc potius conſiliū ſalutis petentibus in euangelio diceretur: ut abiicerēt arma: ſeq; militiæ omnino ſubtraherent. Dictū eſt aūt eis. Nemīnē cōcuſſeritis, eſtote cōtenti ſtipēdiis ueſtris. Quib⁹ ꝓpriū ſtipēdiū, ſufficere debere ꝓcepit: militare utiq; nō ꝓhibuit. ¶ Idē quoq; i lib. de ſermone dñi i mōte, ait. Huiuſmodi ꝑcepta ſemper ſunt ſeruāda in preparatione animi: ut. ſ. ſemper homo ſit paratus non reſiſtere: uel non ſe defendere ſi opus fuerit. Sed quandoq; eſt aliter agēdum, propter commune bonum, uel etiam illorum cum quibus pugnatur. &c. Idē Aug. Luc.3. Idem.

Ex hiis infero pro mea concluſione: ꝙ non reſiſtere malo, & nō ſe defendere: in aliquo caſu eſt præceptū: & in aliquo cōſilium. Immo aliquādo nō reſiſtere, eſſet malū. qñ. ſ. per hoc daretur audacia malis hoībus ſimplices opprimendi: & pōt eorū malitiæ ſine periculo occurri: ut de cætero talia non attentēt: ſcd'm illud Prouerbiorum. Rñde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuā, ne ſibi ſapiēs uideatur: ¶ Quod aūt licita nobis ſit moderata defenſio tp̄e perſecutionis: patet ex dicto Saluatoris. Qui non habet (inquit) gladiū: uendat tunicam ſuam, & emat gladium. Nota ulterius tu Chriſtianæ lector, ꝙ qñ iniuria q̄ infertur pſonæ alicui, redūdat i deū & in Eccleſiā: ut puta: quia ꝓpter talē iniuriā & contumeliā, impeditur profectus multorum: tunc quis pōt Concludit Proue.26. Luc.22. Quæ iniuria ſit uindicanda.

propriam iniuriã ulciſci: ſicut patet de Helia, qui fecit ignem deſcen C
4.Reg.1. dere ſuper eos q̃ uenerãt ad ipſum capiendũ: ut legitur in. iiii. lib. Re
4.Reg.2. gum. Et ſimiliter Heliſeus maledixit pueris, cũ illudẽtibus: ut hř. iiii.
Regũ. ii. Et ſilueſter Papa excõmunicauit eos, q̃ eum in exilium miſe
Grego. runt. ut ponitur. xxiii. q. iiii. Hinc & beatus Grego. hanc cõfirmas ue
ritatem in lib. ſuper Ezechielẽ. Homel. ix. ita inquit. Hi, quorũ uita
in exemplo imitationis eſt poſita: debent ſi pñt detrahentiũ ſibi uer
ba compeſcere: ne eorum prædicationem nõ audiant, qui audire po
terant. Et ita in prauis moribus remanentes, beneuiuere contẽnant.

¶ De libero arbitrio.

¶ MARTINVS LVTHERVS

Propõ Lu.

Liberum arbitrium nõ eſt dominus actuum ſuorum.* D

¶ VNIVERSITAS PARRISIEN.

Deter. docto. Parri.
HEC propoſitio eſt falſa: ſacris doctoribꝰ, ac omni doctrinæ mo
rali aduerſa: cum Manicheorũ errore cõueniens, ac heretica.

¶ THOMAS ILLIRICVS

Cõfutatio Damaſce.
HANC aduerſus ꝓpoſitionẽ, cũ Ioãne Damaſce. li. ii. de fide
orthodoxa. c. xxv. breuiter ſic ꝓcedã. Eorum eñi q̃ fiũt oĩum;
aut deũ dicimꝰ cãm eẽ, aut neceſſitatẽ, aut fatũ, aut fortunã,
aut caſũ. ¶ At dei opꝰ, ſubſtãtia, & ꝓuidentia. ¶ Neceſſitatis, motus
eoꝝ q̃ ſemp eodẽ mõ ſe hñt. ¶ Fati, ex neceſſitate pficiq̃ p ipm ſũt.
Nam fatũ neceſſitatis ẽ. ¶ Naturæ, gñatio, augmẽtatio, corruptio,
Diffinitio fortunæ. plãtæ, aĩalia. ¶ Fortunæ: & q̃ rara ſũt, & iexpectata. Diffiniũt eñi for
tunã, coincidẽtiã & cõcurſum duaꝝ cãrũ principiũ ab electiõe habẽ
tiũ, quippiã aliud ꝑter id qđ euenire natũ eſt agẽtiũ. Vt cũ qs fodiens
ſepulchrũ, theſaurũ iuenit. Neq; eñi q̃ poſuit theſaurũ ſic poſuit ut
alius iueniret. neq; fodiẽs ea fodit rõne ut inueniret theſaurũ: ſed ille
quidẽ, ut qñ uellet auferret: hic uero ut effoderet ſepulchrũ. Accidit
aũt aliud qđ, ꝑter id qđ uterq; elegerat. ¶ Ipſius aũt caſus, ea q̃ inani
matis, & rõne exptibꝰ accidũt ꝑter naturã (ut ipſi dicũt) & artẽ. Cui
igiť horũ ſubiiciemꝰ ea q̃ p hoĩes fiũt, ſi hõ nõ eſt cã & principiũ actio
num? Nõ eñi fas eſt deo aſcribere, quũq; turpas iniuſtas actiones fore.
Neq; neceſſitati. Nã nõ eoꝝ ſunt q̃ ſemp eodẽ mõ ſe hñt. Neq; fato.

Nam non

A Nam nõ cõtingentium, ſed neceſſarioꝝ eã dñr eſſe q̃ fati ſunt. Neq̃
naturæ. Nã naturæ opa, aiantes & plãteæ. Neq̃ fortũæ. Nõ em̃ raræ
& inexpectatæ ſunt hoium actiões. Neq̃ caſui. Nã inanimatoꝝ, &
ratiõis immuniũ, ea q̃ caſu cõtingũt. Relinquit̃ igit̃ hoiem ipm̃ agen
tem, & faciẽtẽ, pricipiũ eſſe ꝓprioꝝ operũ: & ptãte arbitrioq̃ liberũ.
Sin aũt nullius principiũ actiõis eſt hõ. ſupflue id habet, ut cõſultet.
Nã ad qd utit̃ conſilio, ſi nullius ſit actionis dñs? Oẽ em̃. cõſiliũ, ali- Cõſilium
cuius actionis grã eſt: Atqui optimũ, & honorabiliſſimũ eorũ quæ in cur ſit.
in hoie ſunt aſſerere, ſupfluũ: abſurdiſſimũ ꝑfecto fuerit. Si igit̃ con
ſultat: actionis gratia conſultat. Nam conſilium omne, actionis gra
tia, & propter actionem.
Præterea. Ille dñs eſt actuũ ſuoꝝ qui nullo cogente, libere pro Alia rõ ſeu
ducit & facit ſuas operationes. Sed liberũ arbitrium, eſt huiuſmodi. probatio.
Ergo &c. Maior patet. Minor probat̃ Ex hoc ꝙ a nullo agente crea-
to & increato, cogi poteſt: ſed libere agit op⁹ ſuum. Patet Eccli. xv. Eccli.15.i.
Deus ab initio cõſtituit hoiem, & reliquit illum im manu conſilii ſui.
Et paulopoſt. Appoſuit illi aquam & ignẽ. ut ad quod uoluerit, por-
rigat manũ ſuã. Hinc & btũs Aug. lib. v. de ciui. dei. c. x. ait. Sunt uolũ Auguſ.
tates noſtræ in nobis: & ipſæ faciunt q̃cquid uolẽdo facimus, ſiue bo- Idem.
B num, ſiue malum. Libro quoq̃ primo. &. iii. de libero arbi. iterũ ait.
Nulla alia re mens noſtra fit ſerua libidinis, niſi propria uoluntate. Idem.
Rurſus. Peccatum eſt adeo uoluntarium: ꝙ ſi non eſt uoluntarium,
nullum eſt peccatum. ¶ Quare notandum eſſe arbitror: ꝙ liberũ ar-
bitrium de ſe tria notat. ſ. libertatem a coactione: quia ſibi repugnat Liberũ ar-
quæcunq̃ coactio. Secundo dicit dignitatem. Vnde eſt nobiliſſimum bitriũ. tria
dei donum naturale in nobis plantatum. Tertio dicit facultatem. Se dicit.
enim habet actiue in ſuis actionibus (ut oſtenſum eſt) licet & paſſiue
in recipiendo. Vnde Bernar. in libro de lib. arbi. Diuidit liberum ar- Berñ.
bitriũ in hæc tria. Liberũ arbitrii: liberũ cõſilii: & liberũ placiti. Et no
minat librum arbitrium, quãdo eligit ſimpliciter quod uult libere:
ſicut arbiter dans ĩ iudicio ꝓ quo uult ſententiã. Liberum cõſilii: quã
do eligit melius: quia conſilium eſt de meliori. Vnde ait Apoſtolus.
Omnia mihi licent: ſed non omnia expediunt. Liberum placiti, quã-
do eligit quod ſibi placet. Vnde in eodem libro, liberum arbitrium
diffiniens dicit. Liberum arbitrium eſt cõſenſus ob uolũtatis in amiſ
ſibilem libertatem, & rationis indeclinabile iudiciũ. Vbi ponit tria. Diffinitio
Primo uocat liberũ arbitriũ cõſenſum, inuẽs ꝙ diffinit illud ad actũ. liberi arbi.
Scd'o, dicit ob uolũtatis ĩamiſſibilẽ libertatẽ. Et ĩ hoc innuit unde di
catur liberũ: q̃a ab ipſa uolũtate, q̃ ẽ libera ꝑ eſſentiã: & a qua cæteraꝝ

potētiæ liberæ ſunt p participationē. Tertio dicit. & rōnis indeclinabile iudiciū. & innuit in hoc unde dicat᷑ arbitrium: quia a rōne in qua ſedet cognitio arbitraria ſicut & cōſiliū: & dicitur indeclinabile iudicium diſpoſitione ad gloriam, in qua nō erit in aliquo malo declinatio. Ita ꝙ dicitur liberum ratione uoluntatis: ſed arbitrium ex itellectu ſeu ratione: ut concludatur ꝙ liberū arbitriū, eſt cōſenſus ob uoluntatis inamiſſibilē libertatem, & rōnis indeclinabile iudicium. C

Lib. arb. cogi neqt ab aliquo.

Si igitur poſſet cogi liberū arbitrium ab aliquo agēte: nō eſſet utiq; liberū: qa ꝙ dicat᷑ cogi & liberū, implicat cōtradictionē. Ex hoc eñ ꝙ liberū eſt, ſi quid uult, libere uult. Et ex hoc ꝙ uolūtariū, ſi qd uult, uolūtarie uult, & ſeipſo mouēte uult: qa ſcd'm naturales philoſophos. Volūtariū utiq; dr̄ eſſe, cui⁹ pricipium i ipſo. Ex hoc autē ꝙ liberū arbitriū cogitur: ſi qd uult ſeruiliter uult. & ſi quid uult, inuite uult. & ſi qd uult ab alio uult, qa iuxta philoſophoꝝ ſn̄iam. Violētum eſt cuius principium extra nihil coferēte uim paſſo. Ergo liberum arbitrium ab aliquo cogi: nō eſt aliud, q̄ actū ei⁹ ſimul & ſemel eſſe liberum & ſeruilē: eſſe uoluntarium & nō uolūtariū: eſſe a ſe, & non a ſe. Si ergo eſt impoſſibile ꝙ claudat in ſe utranq; partem contradictionis, non tm̄ eſt impoſſibile creaturæ: ſed ipſi optimo deo: qa illud poſſe, non eſt poſſe. ¶ Et ſic reſpondendum eſſet ad obiectum quod poſſet fieri in oppoſitum de omnipotentia dei. De⁹ poteſt oīa facere: qa eſt omnipotens. Ergo poteſt & cogere, ac uiolētare liberū arbitriū. Quia licet poſſit auferre libertatē, & ſuperiducere coactionē: nō tamē poteſt ipſum cogere (ut dixi) ſalua & exiſtente proprietate libertatis, & eius natura. D

Violētum quid ſit.

Excluſio obiectiōis.

Nota dr̄ia inter iduci mutari, & cogi.

Sed nota ꝙ differt dicere liberū arbitrium ſiue uoluntatem, induci, mutari, & cogi. Tūc eñ iduci dr̄, qn̄ aliq̄ pſuaſio ei fit: q̄ diſponitur, ut ad aliqd appetibile inclinetur: quæ ſi ualde intenſa ſit, nomen coactionis ſortitur, q̄uis non ſit uera coactio. Tunc autem mutatur, quando ipſo nolente unum, potenti uirtute, affectio imittitur ei in contrarium: & de nolente fit uolens: ita ꝙ una affectio expellit᷑ & cōtraria iducitur; ſicut cū de⁹ amatorē temporaliū, facit tpaliū cōtemptorē. Et de hoc dixit Dauid in ps. Hæc mutatio dexteræ excelſi. Et hæc dicitur eſſe quædam expulſio, & tractio diuina. Tunc uero dicitur cogi, quando intelligitur ipſum inuitum aliquod uelle, & repugnāte actu liberi arbitrii, deliberatio aliena uirtute mouēte, & repugnantia manente ad aliquod inclinari uolendo. Voluntas ergo induci poteſt ab agente creato. ut a ſenſualitate, diabolo, & mundo: uel per minas, uel per blandicias. Poteſt etiam impediri per ligationem rationis.

Ps. 76.

Induci pōt lib. arb. ab agēte creato.

A rationis. Mutari uero ab alio non põt niſi ab agente increato. ſ. deo. Et pro hac mutatione ſumitur tractio illa de qua dictũ eſt opponendo. Cogi aũt uolũtas a nullo põt. Vnde Bern. in lib. de lib. arbi. Volũtas (inquit) igenita ſui nobilitate, nulla cogitur neceſſitate. ¶ Aduerte tamen ꝙ de libero arbitrio poſſumus loqui dupliciter. ſ. q̃tum ad actum exteriorem: & q̃tum ad actum interiorem. Si loquatur primo modo, reſpectu talis actus põt interuenire coactio. Põt eñ qs cõpelli: ut ipſo nolẽte, genua corã ydolo flectet. Si aũt loquamur q̃tum ad actum interiorẽ, qui eſt uelle, & eligere, & conſentire. Sic nullo modo poteſt cogi, nec ab agente creato, nec a deo creatore. Stat igitur firma concluſio. Liberũ arbitrium dominus eſt actuum ſuorum. Sicut etiã ualidiſſimis rõnibus, ac ſcripturis, (quas breuitatis grã omitto) probat uetuſtiſſimus doctor Origenes, libro. iii. Periarchon. c. i. reſpõdẽs inſup ad oĩa obiecta hereticoꝝ e ſacris ſcripturis deducta. Bern. Duplr loq põt d li. ar. Origenes.

MARTINVS LVTHERVS. Propõ Lu.

FRVSTRA garriunt Sophiſtæ, actũ bonum eſſe totum a deo: ſed non totaliter. *

¶ VNIVERSI. PARRI.

Hæc propoſitio eſt ſanctis doctoribus eam ponentibus iniuria: Ambroſio potiſſimũ, Auguſtino, & Bernardo:, quos hic ſophiſtas appellat. Et q̃tũ ad id, quod pretendit actum bonũ eſſe totaliter a deo, & nullomõ a libero arbitrio, ẽ heretica. Determinatio uniuer. parri.

B

¶ THOMAS ILLIRICVS

¶ NOLO ꝙ mihi: ſed ſcripturæ credatur. Audias ergo apoſtolicã uocem, tubam cœleſtem, lyram ſpiritalem, aduerſus propoſitionẽ tuam ſonantem, de ſeipſoq; dicentem. Abundantius omnibus laboraui. non ego id feci: ſed gratia dei mecum. Mecum dicit, oſtẽdens bonum opus eſſe quoq; & depẽdere a libero arbitrio. Vnde Chryſoſtomus in epiſtolam ſecundam ad Thimo. homel. viii. ultra mediũ, hãc docens ueritatẽ inquit. Hoc ſolum ſcito ꝙ deus oĩa prouidet: ꝙ liberi arbitrii cõditi ſumus: ꝙ alia quidem operatur: alia uero permittit. ꝙ nihil mali uult fieri: ꝙ nõ ex ſola ipſius uoluntate fiunt omnia, ſed ex noſtra quoq;. Mala omnia ex noſtra tm̃modo fiunt. Bona omnia ex uoluntate noſtra, & ipſius adiutorio. Huic ſentẽtiæ alludit & beatus Hieronymus parte. i. epiſtolarum, epiſtola. xlii. contra pelagianos ſcribens. Liberum (inqt) arbitrium dat uoluntatem, & non ſtatim ex libero arbitrio homo facit: ſed domini auxilio, qui nullius ope indiget. Et libro primo in Eſaiam. c. i. tractans illud. Si uolueritis, & audieritis, bona terræ comedetis: ſi nolueritis, & non audieritis &c. Cõfutatio. 1. Cor. 15. Chryſo. Hierony. Eſa. 1.

iterū ait. Liberū ſeruat arbitriū: ut in utranq; partē nō ex præiudicio dei: ſed ex meritis ſingulo₂, uel pœna, uel præmiū ſit. Bona aūt terræ illa puto dici, de quib⁹ in p̄s. legimus. Credo uidere bona domini in terra uiuentiū &c. Rurſuſq; ait ep̄la xv. præallegatæ partis, prope exordium. Conſtat in bonis operibus poſt propriam uoluntatē, nos niti dei adiutorio in malis diaboli. C

p̄s. 26.

Idem.

Propōnes tres Mart.

SVNT & adhuc de libero arbitrio tres lutherii propoſitiōes quæ nulla egēt cōfutatione: qm̄ manifeſte & aperte de ſe patēt falſæ. quarū prima eſt hæc. Liberū arbitriū dum facit qđ in ſe ē peccat mortaliter. *Quā dānauit Vniuerſitas parri. Hæc propoſitio eſt ſcandaloſa, impia, in fide & moribus erronea. ❡ Secunda. Liberum arbitriū an̄ gratiā nihil ualet niſi ad peccandū. nō aūt ad pœnitendū. Ex Auguſtino de ſpū & littera * Vniuerſitas parr. Hæc propō accipiēdo gratiā pro g̃ra gratūfaciēte, de qua loquit̃ ſcriptor eſt erronea: errori Manicheorum conformis: a ſacris eloquiis aliena: peruerſe & trūcate ex Auguſtino allegata. ❡ Tertia. Liberū arbitriū ſine gratia, tanto magis appropinquat iniquitati, q̃to fortius intenderit actioni. ex Ambro. * Theologicæ facultatis parri. determinatio. Hæc propoſitio accipiendo gratiā ut prius, eſt falſa: piarum auriū offenſiua: a bonis operibus retractiua inique & mutilate ex Ambro. excerpta. D

Prima. cōdēnatio. Secunda. Vniuerſi. parriſien. Tertia. Doctorū parri. determiatio.

❡ De peccatorum Diſtinctione.

MARTINVS LVTHERVS.

Propō Lu.

Theologi docētes regula ſua / uenialia peccata eſſe diſtincta a morta / libus: ad infamiam perdidiſſime nituntur trahere hominum conſcientias. *

❡ VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Theolo. faculta. par. determinatio.

HEC ppō eſt ſtulte & p̄ſumptuoſe aſſerta: ſacris doctoribus iniuria. Et īquātū p̄tēdit uenialia nō diſtingui a mortalib⁹, ē heretica.

THOMAS ILLIRICVS.

Cōfutatio.

CONTRA prænotatā propoſitionem arguitur ſic. Nullus auerſus a deo eſt iuſtus. Sed peccans uenialiter remanet in iu / ſtitia: peccans uero mortaliter, auertitur a deo. Ergo peccatū ueniale

A ueniale diſtinguit a mortali. Et ex cõſequenti. Theologi docẽtes uenialia pctã. diſtingui a mortalib⁹ ad iſaniã nõ trahũt hoium cõſcientias. Maior eſt manifeſta. Sed Minor probat ex illo prouerbiorum. Septies i die cadit iuſtus: & ſepties reſurgit. &c. Si cadit i pctõ mortali, quomõ iuſtus eſt? cadit ergo in peccatis uenialib⁹. Aliter eñ, poſtq̃ dixit. Septies in die cadet iuſtus, & ſepties reſurget. non ſubintuliſſet. Impii aũt corruent in malũ, &c. Alibi quoq; dicit idem Sapiẽs. Iuſtus prior accuſator eſt ſui. ¶ Præterea: pctm̃ ueniale ſtat cum charitate. Pctm̃ uero mortale expulit charitatẽ: & aufert animæ uitã gr̃æ. iuxta illud. Anima q̃ peccauerit ipſa morietur. Igitur pctm̃ ueniale differt a mortali. ¶ Propterea dico, pctm̃ ueniale nullomõ poſſe cõicare cũ pctõ mortali in auerſione ꝓpriæ accepta. Scd̃m eñ ꝙ auerſio dr̃ proprie: iportat dei contẽptũ. & contempt⁹ dei, irã meretur & mortem. Pctm̃ aũt quo quis meret irã & mortẽ, nõ debet dici ueniale: ſed mortale. ¶ Et hoc melius perſpicuũ erit, ſi modum attendamus per quẽ homo dr̃ auerti a deo, & deum contẽnere cõmittendo pctm̃ aliqd̃, in quo nihil cogitat de deo. Aut eñ auertitur homo a deo, quia contra eius præceptũ facit: aut quia ſibi bonũ creatum tanq̃ ultimũ finẽ facit & conſtituit. In hoc namq; ꝙ facit contra diuinum mandatum, recte a deo auertitur: quia mandatum eſt uia recte perueniendi ad deũ, & tendendi in eum. Qui igitur facit contra mandatum: incedit directe uia contraria. Ideo quaſi faciem ſuam retrorſum conuertens, tergum uertit ad illum, in quem debebat per mandatum tendere. Similiter. Cum ſtatuit ſibi creaturam tanq̃ finem ultimum: recte dicitur a deo auerti. Anima enim media eſt inter creaturam & deum: inq̃tum eſt imago dei. Dum ergo ad creaturam ſe tanq̃ ad finem conuertit: faciem ſuam, quæ debebat eſſe ſurſum uerſa: deorſum inclinat. Et ideo ſe auertit a deo. Et utroq; dictorum modorum, non eſt auerſio ſine contemptu. Nam qui mandatum dei tranſgreditur, contemnit mandantem. Similiter: qui creaturam ſibi finem ſtatuit principalem: magis apreciat creaturam: q̃ deum creatorem. Et hoc non poteſt eſſe ſine dei contemptu.

prouer. 24
Hiero.
prouer. 18.
Ezechi. 18.
Auerſio qd iportat

B

Veniale aũt pctm̃ nõ eſt directe cõtra dei mandatum, nec ſtatuit creaturã tanq̃ finẽ ultimũ. Et ideo nõ eſt in eo nec auerſio, nec contẽptus? Sed quia ueniale fit preter dei mandatum, & in eo creatura non præfertur deo. hinc eſt ꝙ per ueniale quodammodo recedit homo a uia mandati; quodammodo etiã moroſe adheret ei, p qd̃ nõ deberet tranſire. Vnde & in ueniali eſt quædam elongatio, & quedam retardatio. Et ita concluditur, ꝙ ueniale a deo non auertit. ſed elongat

Veniale pctm̃ cur nõ dicitur mortale.

Nota. aliquantulū a deo:nō ſeparat:ſed retardat. ⁋ Nota inſup Chriſtia
ne lector ꝙ q̄uis i ueniali peccato nō ſit dei deſertio:eſt tamē alicuius C
Veniale & bonæ circūſtantiæ circa actū deſertio:ex cuius defectu hōicidit i ue
mortale niale pctm̄.Et in hoc cōicant tā ueniale q̄ mortale pctm̄:quia utrūq
quō conue priuat aliquod bonum.Sed ī hoc differunt.ꝙ mortale priuat aliquē
niūt & quō actum ſiue circunſtātiam neceſſariam ad ſalutem. Veniale uero nō.
differunt. Veniale etiam non dicitur proprie contra dei prohibitionē:q̄uis ipſi
ꝓhibitiōi ſit annexū. Vn̄ magis ꝓprie debet dici cohibitū q̄ ꝓhibitū.
Hoc peſpicuum eſt:quia cum dominus concupiſcentiam prohibet di
Exo.20. cens,Non concupiſces.primum motum concupiſcentiæ non prohi
Eccli.xviii bet:ſed concupiſcentiæ progreſſum:iuxta illud Eccli.Fili poſt concu
piſcentias tuas non eas.Dum enim prohibet poſt motum concupi/
ſcentiæ hominē ire:hoc ipſum manifeſtat,ꝙ motus concupiſcentiæ
Obiectio. bonus non eſt,nec placitus deo.

SED his ita obſtari poſſet.Omne illud quod deformat ima/
ginē,a deo auertit.Nam dr̄.vii.Muſicæ.Amor inferioris pulchritu/
Solutio. dinis animā polluit.Sed peccatum ueniale eſt amor iferioris pulchri
Aīa dupl'r tudinis.Igit̄ polluit animā.Si polluit,a deo auertit. ⁋ Ad quod Reſ
polluitur pōdeo,Animā dupliciter poſſe pollui.Aut macula mortalis pcti:q
quidē expellit nitorē gr̄æ:aut macula uenialis pcti,quæ quodammo
do retardat actū dilectionis gratuitæ.Prima pollutio eſt per morta/ D
le,& facit ad deformitatem imaginis:quia aufert ei formā ſcd'm ima
ginē recreationis.Secunda uero eſt pollutio uenialis:quæ & ſi aliquo
Alia obie/ modo animam polluat:nō tamē animam deformat. ⁋ Et ſi iterum
ctio. obiiciat̄.Simplex ad quod ſe cōuertit,totaliter ſe cōuertit.Sed tam
intellectus q̄ affectus ē ſimplex.Igitur cum ſe cōuertit ad aliqd,pæ/
nitus ſe conuertit.Sed quod omnino ſe conuertit ad aliquid:auerti/
tur ab eius oppoſito,uel diſperato.Ergo cum affectus noſter ſe con
uertit ad creaturam ſub ratione creaturæ:neceſſe eſt ipſum auerti a
deo.Sed hoc eſt in ueniali peccato.Igitur ueniale & mortale non di/
Confirma ſtinguuntur. ⁋ Confirmatur.Nam omnis amor creaturæ.uel eſt
tio. per modum uſus:uel per modum fruitionis,prout dicit Augu.in li/
Auguſ. bro de doctrina Chriſtiana.In peccato enim ueniali,eſt amor crea/
turæ.Igitur uel ꝑ modū uſus,uel fruitionis.Nō ꝑ modū uſus.patet:
q̄a non eſſet culpa.Eſt ergo amor fruitionis.Sed frui eſt ponere finē
i creatura.Et hoc nō eſt aliud q̄ auerti a deo.Ergo omnis amor uenia
lis peccati,facit a deo auerti.Hoc idem facit & mortale.Igitur pecca
tum ueniale non diſtinguitur a mortali.

Qui ſic philoſophatur,illius certe miror ingenium;magis tū

A ſtupeo falſitatem. Argumentetur quiſquis ut uolet: mihi decretũ eſt ſi reſpondere non potero, magis ſilere, q̃ mendacio acquieſcere. Et hác uerá fatebor eé cõcluſionẽ. Pctm ueniale & mortale, plurimũ inter ſediſtare. Cũ uero dicit. Simplex ad quod ſe cõuertit. &c. Reſpõdeo ꝙ dupliciter poteſt intelligi. Quia totaliter põt dicere totalitatem, uel q̃tum ad actum conuertendi, uł quantũ ad habitum, aut ad potentiam cõuertẽdi. Si ad actum: ſic uerũ eſt: admin⁹ ſecũdũ ſtatum uiæ: quia nõ ĩtelligimus ſimul & ſemel niſi unum ſolum. Aut ſi multa ſimul intelligim⁹ et credimus, hoc eſt inq̃tum ſunt unũ. Si autem dicat totalitatem habitus, uel uirtutis: ſic falſus eſt ſermo. Nõ enim oportet ꝙ q̃n aĩa, uel aliquid ſimplex cõuertit ſe ad aliquid, ꝙ cõuertat ſe ſcdm totũ ſuum habitum, & ſecũdũ totá ſuá potentiá: qa põt cõuerti inteſius & remiſſius. Cũ ergo dr̃ ꝙ q̃n affect⁹ ſe conuertit ad unum totaliter: auertitur ab eius oppoſito, ſiue diſperato. Si primo modo intelligit. falſũ ẽ: qa põt ſe cõuertere ad unũ ĩ actu, & ad aliud in habitu. Si ſcdõ mõ, uel tertio ĩtelligatur. ſic habet ueritatẽ. ſed maior propoſitio fuit falſa. & ꝑpter hoc: qa totaliter cõuerti, aliter accipit ĩ maiori propõne, & aliter ĩ mĩori. Ideo cõſequẽtia illa nõ tenet. Et ſi dicat ꝙ nõ põt affici ſimul & ſemel erga deũ, & erga creaturá, quá iordinate diligit. Vñ cũ cõuertit ad unũ, auertit ab altero. Dicendum ꝙ nõ ſequitur: qa aerti plus dicit: q̃ cõuerti actualiter. Importat enim cõtrariũ cõuerſionis, uidelicet, quandá aſpernationem dei, ſiue cõtẽptũ. Ad cõfirmationẽ autem cum dicitur ꝙ amor uenialis peccati: eſt amor fruitionis. Dicendũ ꝙ falſum eſt ſecũdũ ꝙ frui accipitur proprie. uidelicet, pro quieſcere ĩ aliquo tanq̃ in fine ultimo. Sic em̃ frui, eſt per mortale: non ꝑ ueniale. ⁋ Si ergo queras. Vtrũ ſit uſus, uel fruitio? Dicendũ ꝙ nec ẽ uſus, nec fruitio: ſed abuſus: niſi forte uſus dicat large, oĩs amor quo qs amat aliqd nõ qeſcẽs ĩ illo, ſed referẽs ad aliud actu uł habitu, ſiue referat recte, ſiue min⁹ recte. Et ꝙ illud oporteat dicere, manifeſtum eſt. Cum enim aliquis diligit aliquam creaturam referens ad aliud, non tamen ad illud ad quod debet: amore illo peccat. Nec tamen eſt illud fruitio, nec uſus proprie dictus. ſed magis proprie debet dici abuſus. Vnde Auguſt. cum dicit. Omnis qui amat aliquid, aut amat utẽs, aut fruẽs: accipit large uſum & fruitionem. Vſum pro omni amore relato, ſiue directe ſiue ĩdirecte. Fruitionem pro oĩ amore nõ relato. ſiue ſtatuat ibi finem principalem, ſiue non. Et ſic in diuiſione illa comprehenditur amor uenialis peccati. niſi forte quis uelit dicere ꝙ Auguſtin⁹ loquitur ibi de amore ordinato.

Rñſio ad obiectum.

Obiectio.

B

Solutio.

Rñſio ad cõfirmationẽ rõnis.

Dubium.

Solutio.

Aug.

Authorita te ꝓbat au thor inten tũ ſuum.

AVTHORITATE quoq; ſanctorum patrum oſtendi-tur peccatum ueniale, diſtingui a mortali. Auguſtinus.in.xxi.libro, de ciuitate dei.capitulo.xxvi.ait. Poſt huius ſane corporis mortem: donec de igne purgatorio ueniatur ad diem damnationis & remune-rationis. Si hoc temporis interuallo ſpiritus defunctorum, qui edi-ficauerunt lignum, fœnum, ſtipulam, huiuſmodi ignem dicant per-peti: quem alii non ſentiunt, qui huiuſmodi ædificia non portaue-runt, ut inueniant ignem tranſitoriæ tribulationis uenialia cõcremã-tem.&c. Venialia dicit, & non mortalia. Idem in Enchiridion.c. Poſt hanc uitam (inquit) incredibile non eſt: nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium: q̃tomagis minuſue bona pereuntia dilexe-runt: tanto tardius citiuſq; ſaluari. Vnde non fruſtra illa tria diſtin-xit Apoſtolus, lignum, fœnum, ſtipulam: quæ illi ædificant: qui & ſi aliena non rapiunt: rebus tamen infirmitati cõceſſis, aliqua dilectio-ne inhærent, qui ſecundum ſuos amandi modos, uel diutius, ut li-gnum: uel minus, ut fœnum: uel minimum, ut ſtipulam, ignem ſu-ſtinebunt. Qui uero ſuperædificant aurum, argentum, lapidem p̃-cioſum: de utroq; igne ſecuri ſunt: non ſolum de illo æterno, qui cru-ciandus eſt impios in æternum: ſed etiam de illo emendatorio, quo purgabuntur quidam ſaluandi.

Auguſ. — Idem.

C — D

VerbaLu.

Forſitan mihi poſſes opponere Martie. Si per lignum, fœnũ, ſtipulam: uenialia intelliguntur peccata: & nullus adeo perfectus eſt qui ueniauter non peccet: quia (ut ais) iuſtus in omni bono opere pec-cat. & omne opus bonum optime factum, eſt peccatum ueniale. Ita ꝙ omni tempore pœnitere debemus. ꝙ ſi omni tempore non pœni-temus & reſcipiſcimus, uitium eſt. * Ergo qui ædificant aurum, argentum, lapidem præcioſum: ædificant etiam lignum, fœnum & ſtipulam. Ergo per ignem tranſibunt. Quod autem nemo q̃tumli-bet ſanctus, ſit ſine peccato in hac uita: ex ſacra probatur ſcriptura. Eſayas ait. Facti ſumus ut immundi omnes: & quaſi pannus mẽſtrua-tæ, uniuerſæ iuſticiæ noſtræ. Et ps. Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo: quoniam non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuẽs. Et ite-rum. Pronunciabo aduerſum me delictum meum: & tu remiſiſti im-pietatem cordis mei. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno. Non ergo omnis peccator: ſed omnis ſanctus. Vox eñi ſanctorum eſt. Si dixerimus quia peccatum non habem9, noſipſos ſeducimus: & ueritas in nobis non eſt. Vnde i eiuſdem Apoſtoli Apo-calypſi, illa centum quadraginta, & quattuor milia ſanctorum: qui ſe cum mulieribus non coinquinauerunt. uirgines enim permanſe-runt.

Null9 ſine peccato. Eſa.64. ps.142. ps.31. — 1.Ioan.1. — Apoc.14.

A runt: & non eſt inuentum in ore eorum mendacium: quia ſi dicerent ſe peccatum non habere ſeipſos deciperent: & ueritas in eis non eſſet: & utiq̧ mendacium eſſet, ubi ueritas non eſſet: quoniam iuſtus cum ſermonis exordio accuſator eſt ſui: non utiq̧ mentitur. Ac per hoc in eo ꝙ ſcriptum eſt, qui natus eſt ex deo, non peccat: & non poteſt peccare: quia ſemen eius in ipſo manet. Et ſi quid aliud eo modo dictum eſt multum falluntur: minus conſiderando ſcripturas. Non enim aduertunt: eo quouſq̧ fieri filios dei: quo eſſe incipiunt in nouitate ſpiritus: & renouari in interiorem hominem ſecundum ymaginem eius, qui creauit eos. Non enim ex qua hora quiſq̧ baptizatur. Omnis uetus infirmitas eius abſumitur: ſed renouatio incipit a remiſſione peccatorum. Prouer.18. 1.Ioan.3.

Ad hæc ſoluenda obiecta, non mihi armiger, non legifer neceſſarius eſt: ſed cum nudis, nudus luctabor. Dico igitur ꝙ non omnis, qui uenialiter peccat: lignum, fœnum, ſtipulam, ædificat. ſicut econuerſo, nō omnis qui contemplatur deum, & diligit proximū, & opera bona facit, ædificat aurum, argētum, lapidem præcioſum. Et tamen in auro intelligitur contemplatio dei: in argento, dilectio proximi: in lapide præcioſo bona opera. Sed ille qui ædificat lignū, B fœnum, ſtipulam: deum contemplatur: & proximum diligit: & opera bona facit: nec tamen ædificat aurum, argentum, lapidem precioſum. Hæc enim ædificat, qui ſic ea facit: ut cogitet quæ ſunt dei: & quomodo placeat deo: non mundo. Illa uero ædificat ſcilicet lignū, fœnum, & ſtipulam: qui cogitat quæ mundi ſunt: & quomodo placeat mundo: qui circa diuitias quodammodo carnali affectu tenetur: & tamen ex eis multa beneficia facit: nec pro eis aliquid fraudis uel rapinæ molitur. Ex his ergo patet ꝙ non idē hō ſimul hæc & illa ædificat. Illa ædificatio perfectorum tantum eſt, qui non cogitant placere mundo, ſed tantum deo, qui & ſi uenialiter aliquando peccant feruore tamen charitatis, ita aſſumitur in eis peccatū, ſicut gutta aquæ in camino ignis. Et ideo nunq̄ ſecum portant cremabilia. Hæc autē inferior ædificatio, minorum eſt, qui non tantum deo, ſed etiā mundo placere cogitant. Deum tamen præponunt. Si uero mundum ꝓponerent, non ædificarent, ſed deſtruerent fundamētū. Affectiones ergo carnales, quibus dediti ſunt domibꝰ, cōiugibꝰ, poſſeſſionibus, ita ut nihil præponant Chriſto, illis tribus ſignificantur, quæ i mentes pfectorū non cadunt. & ſi alia uenialia admittant. In cordibus uero minimorū, interdū durāt uſq̧ in finem, q cū talibus ædificiis trāſeūt. Sed diſſoluentur in igne. Ex quo apparet diſtinctionē eſſe inter Rñſio ad obiecta.

Probat homines poſſe eſſe ſine mortali peccato. peccatum ueniale, & mortale.
Cum aũt dicit̃ ꝙ nemo q̃tumlibet ſanctus in hac uita eẽ poteſt C
ſine peccato. Verũ eſt ſine pctõ ueniali. qa ſepties in die ca.iu.&c. Põt
tñ eſſe ſine pctõ mortali: ut Aug. teſtatur in lib.ii. de pctõrum meritis, & remiſſione. c.vi. ubi ait. Cõfitebor hoĩem poſſe eſſe ſine pecca
Aug. to per dei gratiã, & liberũ eius arbitrium. Ipſum quoq; liberum arbi
trium ad dei grãm, hoc eſt, ad dei dona pertinere, nõ ambigens: nec
tñ ut ſit, uerũ etiã ut bonũ ſit. i. ad facienda mãdata dñi cõuertatur:
Idem. atq; ita dei gratia non ſolum oſtendat quid faciendum ſit: ſed adiuuet etiam ut poſſit fieri, quod oſtenderit. Et poſtmulta deducta ſcripturarum teſtimonia: cõcludẽs inquit. Hiis itaq; aliis innumerabilib⁹
teſtimoniis: dubitare nõ poſſum: nec deũ aliquid impoſſibile homini
precepiſſe: nec deo ad opitulandum, & ad adiuuandũ quo fiat qđ iubet, impoſſibile aliquid eſſe. ac per hoc poteſt homo ſi uelit, eſſe ſine
peccato adiutus a deo &c. Sine peccato. ſ. mortali. Nam ſine ueniali,
Aug. tranſire nequaq̃ poſſumus uitæ noſtræ curriculum. ſed oratione do
minica pro eiſdem ſatiſfacimus, ſcđm illud Aug. in Enchiridion di
centis. De quotidianis, breuibus, leuibuſq; peccatis, ſine quibus hæc
uita non ducitur: quotidiana oratio fidelium ſatiſfacit. Eorum eſt
enim dicere. Pater noſter qui es in cœlis &c. Delet omnino hæc ora D
Idem. tio minima & quotidiana pctã &c. Minima hic & quotidiana uocat ue
nialia. Vnde & in libro.ii. cõtra epiſtolam Parmeniani, capitulo.xiii.
circa medium de layco loquens qui baptizat in neceſſitate: clare pec
catum ueniale ita eſſe oſtẽdit dicens. Nulla enim cogente neceſſita
Idem. te ſi facit: alieni muneris uſurpatio eſt. Si autem neceſſitas urget: aut
nullum, aut ueniale delicttum eſt. Et libro de bono coniugali. capitu
lo.vi. Reddere (inquit) debitum coniugale: nullius eſt criminis: exigere autem ultra generandi neceſſitatem, culpæ uenialis: fornicari
Hiero. uero uel mechari, puniendi criminis. ¶ Preterea: teſtantur Hiero
Aug. nymus libro.iii. contra pelagianos: & parte.i. epiſtolarum, epiſtola
xvii. Item Auguſtinus libro.i. retractationũ capitulo. vii. uerſus fi
Eccl'ia militãs nõ ẽ ſine macula nem. & capitulo.xix. eiuſdem libri. Et libro.ii. de bono perſeuerantiæ capitulo.v. & in libro contra Fulgentium donatiſtam. ꝙ Eccleſia
Chriſti militans nequaq̃ eſt ſine ruga, & ſine macula. Aut ergo eſt
maculata mortali peccato, aut ueniali. Non mortali. conſtat: quia tũc
Luc.11. non eſſet Eccleſia Chriſti (qui ait. Qui non eſt mecum, cõtra me eſt)
ſed diaboli: quia quicunq; eſt in pctõ mortali: ſeruus eſt diaboli: iuxta
1.Ioan.3. illud Ioan. Qui facit pctm̃, ex diabolo eſt. Omnis qui manet in xpo
non peccat.

non peccat.ſ.mortaliter. Ergo maculata eſt, macula uenialis culpæ,
A qua grã amitti nõ dr̃: quæ alia amitti probatur.

Ex quo igitur (ut cõcludam) iuſtis ſæpe accidit peccare uenia/liter, & tamen ob hoc iuſti eſſe non deſinunt, qui ſi mortaliter pecca uerint, iuſti eſſe deſiſtunt: maximam per hoc conſtat eſſe inter uenia le & mortale diſtantiam. Qualem hactenus uox omnis Chriſtiana confeſſa eſt. qualem deinceps tenebit. Tu autem Martine, erubeſce exploſas, atq; damnatas hereſes ſuſcitare: & argumẽtationum ſtro phis iniare. Nam liquido apparet, diſputationem tuam, non ex fontibus ueritatis, & Chriſtiana ſimplicitate: ſed ex philoſophorum minutiis, & arte deſcendere. q̃uis uidearis philoſophiam cõtẽnere: & ſacrarum litterarum teſtimoniis uti. Ita q; iactat diſcipuli tui, nul lum argumentationi tuæ poſſe, & problematibus reſpondere. O te nimium diſertum, non dicam eloquentem: poſtq̃ diſcipuli tui uerſi ſunt in magiſtros. Antonius enim orator egregius, in cuius laudib9 Tullius perſonat, diſertos ſe ait uidiſſe multos: eloquentem adhuc neminem. Noli ergo nobis oratorum, & non tuis floribus ludere: per quos ſolent imperitorum, atq; puerorum aures decipi: quemad modum tua tum mortifera & deceptiua eloquentia: tum etiam uene nata doctrina, q̃plures fonte baptiſmatis renatos, ſeduxiſti. Agno/
B ſcis ne eſſe plurimas uerborum contradictiones in tuis libellis, qui paſſim non paruæ opinionis per orbem uagantur. Sed ne lectorem tedio afficiam: unam tm̃ hac in materia, tuorum uerborum contra dictiõem detegam. In duabus namq; tuarum propoſitionum, dicis. Iuſtus in omni bono opere peccat. Et Omne opus bonum optime fa ctum eſt peccatum ueniale. * Quam ſententiam ſic damnauit theologica Vniuerſitas parriſiẽſis. Vtraq; harum propoſitio/num eſt falſa, piarum aurium offenſiua: ac bonorum operum in famatiua. ¶ In alia uero negas diſtingui ueniale a mortali. Quid eſt hoc, ueniale non diſtingui a mortali. & omne opus bonum opti/me factum, ẽ peccatum ueniale? Niſi fallor. negas, & affirmas repe riri peccatum ueniale. dum uno in loco dicis. Theologi docentes ue nialia peccata eſſe diſtincta a mortalibus: ad inſaniam perdidiſſime nituntur trahere hominum conſcientias. * Et alioi loco affirmas, cum dicis. Omne opus bonum optime factum, eſt peccatum uenia/le. Et iterum. Nullo modo præſumat homo confiteri peccata uenia/lia. * Quæ nã doctrĩa eſt iſta? In hoc certe delyrant Stoyci: paria ria contendentes eſſe peccata. Hinc Hieronymus epiſtola. xxii. ter tiæ partis. Neq; eorum (inquit) te ſeducat error, qui ex arbitrio ſuo,

Cõcludit.

Inuectiua in Luthe.

Contradi/ctio Luth.

Propõ Lu.

Doctorũ parri. de/termiatio.

Propõnes Luthe.

Hieroay.

eligunt quæ potiſſimum dei mādata contemnant: quæue quaſi uilia ac parua deſpiciant. Nec metuunt ne ſecundum diuinam ſententiā, minima contemnendo paulatim decidant. Stoycorum quidem eſt, peccatorum tollere differentiam: & delicta omnia paria iudicare: nec ullum inter ſcælus & erratum diſcrimen facere. Nos uero. & ſi multum inter peccata diſtare credimus: quia & legimus. tamen ſatis prodeſſe ad cautionem dicimus, etiam minima pro maximis cauere. Tāto em̄ facilius abſtinemus a quocunq̄ delicto: q̄to illud magis metuimus. Nec cito ad maiora ꝓgreditur, q etiā parua formidat. hæc ille. C

Stoyci heretici paria dixerūt eē peccata.

De conſtitutionibus Eccleſiæ.

MARTINVS LVTHERVS

Propō Lu. lib. de cap. baby. trac. de ſacramēto bap.

Neq̄ Papa neq̄ Epiſcopus, neq̄ ullus hominū habet ius unius ſyllabæ conſtituendæ ſuper Chriſtianū hominem, niſi id fiat eiuſdem cōſenſu: & quicquid aliter fit, tyrannico ſpiritu fit. * D

UNIVERSITAS PARRISIENSIS

Doct. par. determinatio.

Hæc propoſitio eſt a debita ſubditorum erga prælatos, & ſuperiores ſubiectiōe, & obedientia retractatiua: legum poſitiuarum, ſeditioſe deſtructiua: ac i fide, & moribus erronea: & ē error dānat⁹ Valdēſium, cum errore Erianorum cōueniens.

THOMAS ILLIRICVS.

Cōfutatio. Ratio.

ADVERSVS propōnē illā, ſic argumētat̄. Ille pōt cōſtituere & xp̄ianis ꝓcipere: cui tenētur xp̄iani obedire. Sed ſūmo pōtifici tenent̄ fideles obtēperare tanq̄ oues paſtori ſuo, & ſubditi ꝑlato. Ergo ptātem habet papa cōſtituēdi ſup xp̄ianos, & ep̄us ſup ſuos dioceſanos. Maior ē nota. Sed minor ſcripturarū, ac p̄rum teſtimoniis ꝓbat̄. Quippe i Deute. a Moyſe dictū legim⁹. Qui ſupbierit nolēs obedire ſacerdotis iperio q eo tpe miniſtrat dn̄o d̄o tuo: ex d̄creto iudicis moriat̄ hōille. Quo ex dicto (licet tpe hoc miæ & grãe nō fiat hæc diſtricta iuſticia) oſtēdit̄ ſaltē eē obediēdū ſūmo ſacerdoti & ꝑlato; ſicut ſnde Saluator nr̄ i lege ſua apti⁹ mādauit; dicēs. Sup cathedram

Probatio. Deut. 17. Mat. 23.

A cathedrā Moyſi (ideſt i auctoritate, & ptāte iudicādi) ſederūt ſcribæ
& pharisei. Omnia ergo quæcūq; dixerint uobis ſeruate & facite: ſe
cundum opera uero eorum, nolite facere. Hinc eius apoſtol⁹ electio
nis uas, gētiūq; doctor diuinus i epl'a ad Rom. idipſum præcipiēs, in Roma.13.
quit. Oīs aīa ptātibus ſublimioribus ſubdita ſit. Glo. ſ. plātis in ſpiri
tualibus: & principibus terrenis in tpalibus. Et ſubdit apoſtol⁹ ratio
nem. Non enim eſt poteſtas niſi a deo. ſ. conceſſa & ordinata. Vnde Ibidē
Chriſtus Pilato dixit. Non haberes in me poteſtatem ullam, niſi ti/ Ioā.19.b.
bi data eſſet deſuper. Grego. ſup illud Iob. Qui regnare facit hypo Grego.
critam propter peccata populi. Potentiam (inquit) principatus & po Iob.34.
teſtatem, deus tribuit. elationem uero potentiæ, malicia noſtra inue
nit. Et ideo ſubintulit Apoſtolus. Qui reſiſtit poteſtati: ordinationi Roma.13.
dei reſiſtit: qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnatiōnē acqrunt. Vnde Auguſ.
Aug. in epiſtola ad Bonifacium comitem. Qui legib⁹ (inquit) impe Legib⁹ im
ratorum, quæ pro dei uoluntate feruntur obtemperare non uult: ac peratorū
qrit ſibi grāde ſuppliciū. Rurſuſq; Apoſtolus ad Epheſ. ſcribens ait. obediendū
Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in ſimpli/
citate cordis ueſtri ſicut Chriſto. Et ſi iuſſit Apoſtolus, ut ſerui Chri Epheſ.6
B ſtiani obediant dominis ſuis temporalibus ſicut Chriſto. A fortiori Hebre.13.
plātis ſpiritualib⁹. Vñ & alibi ait. Obedite pp̄oſitis ueſtris: & ſubiace
te eis: Ipſi eñ puigilāt, q̄ſi ratiōnē pro aīab⁹ uřis redditurı.

HOC teſtantur & ſcti patres, quoꝝ prim⁹ ſit ille dei martyr Dictis pa
& eps anthiochen⁹ Btūs Ignati⁹, euāgeliſtæ Ioan. diſcipulus: epl'a. i. trū probat
quam ex Smyrna ad Trallianos miſit. Epiſcopo (inquit) ſubiecti minorē rō
eſtote ſicut domino. Ipſe enim uigilat pro animabus ueſtris tanq̄ rō nis, ppōnē.
nē redditur⁹ deo. Et ſequit̄. Neceſſarium eſt eñ uos nihil p̄ter epiſco Ignatius.
pum facere. ¶ Et infra, circa medium. Veneremini epiſcopū uřm Idem.
ſicut Xp̄m ſcd'm q̄ uobis btī Apl'i p̄ceperunt. Et paulopoſt. Quid eñ
eſt eps, niſi omnem pricipatū, & ptātē illorū oīm tenens, queadmo/
dū decet hoīem tenere? ¶ Et epl'a. ii. ex Smyrna ad Magneſianos exa Idem.
rata, idē ait. Dignū ē uos obedire epo uřo, & in nullo ei cōtradicere.
Terribile ē eñ tali cōtradicere. Nō eñ iſtū uiſibilē qs ſpnit: ſed illū in
uiſibilem in eo cōtemnit, q nō pōt a quoq; contēni. Hic eñ nō ab ho
mine: ſed a deo habet pmotiōnē. Dixit eñ de⁹ Samueli de cōtēptori
bus ei⁹. Nō te ſpreuerūt: ſed me. Nā & Moyſes pplo aduerſ⁹ ſe mur 1.Reg.15.
murāti ait. Nō eñ aduerſus nos murmuraſtis: ſed aduerſ⁹ dñm deū. Exodi.16.
Nemo enim inultus remanſit, qui ſe contra potiores extulit. Deni/
q; in lege, Dathan & Abyron Moyſi reſiſtentes, uiui ad inferos de/ Nume.16.
poſiti ſunt. Sed & Chore, & qui conſpirauerunt cum eo aduerſus

2.Reg.18. Aaron, ducenti & quinquaginta igne conſumpti ſunt. Abſalon etiã C
patricida exiſtens, diuino iudicio arbori appenſus eſt: ſed & cor eius
3.Reg.22. (quod multa mala cogitauerat) ſagittis tranſfixum eſt. Nã & Achab
2.Paralipo me.26. & Naamã nihilominus, ꝑpter ſimilẽ cauſam morte plexus eſt. Ozias quoq; leproſus factus eſt, qui contra ſacerdotes ſacerdotium auſus
1.Reg.15. eſt arrogare. Saul etiam ſacrificare præſumens: regali dignitate dehonoratus eſt. non expectans principem ſacerdotũ Samuelẽ. Oportet nos & uos reuereri potiores. & dignum eſt: non ſolum uocari nos Chriſtianos: ſed etiam eſſe. Non enim dicere, ſed eſſe: facit beatum. Quidam autem epiſcopum quidẽ uocãt, & præter ipſum oĩa faciũt. Talibus igitur etiã ipſe Chriſtus, (qui & uirtus & primus eſt epiſcopus, & ſolus natura pontifex) dicit. Quid me uocatis domine dñe, &
Luc.6.g. non facitis ea quæ dico? Tales ergo non bonæ conſcientiæ, ſed deriſo
Idẽ ignatiꝰ res eẽ mihi uident. ¶ Et ĩ epiſtola. vi. ad Smirneos ex Troya ſcribẽs ait. Ego autem dico, honorate quidẽ deũ, & authorem oĩum: & dñm Epiſcopum tanq̃ ſacerdotem imaginem dei ferentem, principatum quidem ſcd'm deum, ſacerdotium uero ſcd'm Xp̃m. Et poſt hũc, honorare oportet etiam regẽ. Nemo potior eſt, neq; ſimilis ei. neq; epiſcopo in Eccleſia honorabilior, ſacerdotium uero gerenti pro mundi ſalute, neq; ei quis ſimilis eſt in exercitu. D

Chryſo. Cõſimiles quoq; ſententias habet Ioãnes Chryſoſtomus ĩ epi
1.Thim.4 ſtolam primã ad Thimo. ex. c. 4. ſuper illud. Præcipe, hæc doce. Nemo adoleſcentiam tuam cõtẽnat. &c. Vides (inquit) ut iperare ſacerdotem neceſſe ſit ſumma cũ auctoritate, diſſerere, non ſemper docere. Nempe enim, q̃m adoleſcentia ex præſumpta opiniõe cõi, ferme cõtẽptibilis exiſtimatur: Iccirco ait. Nemo adoleſcentiã tuã cõtẽnat. Oportet enim eũ qui doctoris officium ſuſcipit, ita ſe agere: ut deſpici cõtẽniq; nõ poſſit. Sed fortaſſe diceturꝰes. Vbi modeſtia, ac máſue
Obiectio. tudo ſacerdotis eluceat. ſi ſemper in honore ſit, neq; contẽptui pate
Solutio. at? In hiis quidẽ quæ ad ſe pertinent contẽnatur ſane, & cõſtantiſſime ferat. Ita enim per patientiam, Virtus prædicationis oſtenditur. Verum in his quæ aliorum tangunt ſalutem, cõtemptui omnino nõ pateat. Id quippe non manſuetudinis eſt, ſed ſtultitiæ. Nam ſi quidẽ iniurias in ſe, ſi maledicta, ſi inſidias ulciſci uelit, rite omnino culpabitur. Verum ubi alienæ ſalutis negocium agitur: imperio utatur: atq; culmine auctoritatis, ne quid noxiũ immineat gregi, ſumma cura prouideat: neq; enim hoc in loco manſuetudine, ſed auctoritate opus eſt uti, ne Eccleſiæ utilitas pereat.

Idẽ Chry. Sed in explanatione ſua ſuper ep̃la. ii. ad Thimo. homel. ii. ex c. i. uarlis

A c.i. uariis probat ſcripturis, obedientiam ac reuerentiam exhiberi de
bere ſacerdotibꝰ & epis pluſq̄ pr̄ibus carnalibꝰ, dicēs. Nūc (inqt) apl's i.Theſ.3.
Viuimꝰ ſi ſtatis deo. Et rurſus. Quæ ē eīm ſpes nr̄a, & gaudiū, & coro Ibidē. 2.c.
na glīæ? Nōne uos ante dn̄m nr̄m Ieſū Xp̄m? Intuere q̄ iſta curātē,
circa iſta ſollicitum: nō minus q̄ chariſſimos quoſq; diſcipulos. Opor
tet eīm naturales patres affectu ac dilectione tranſcendere: ſed & ſpi
rituales filios non ſegnius illis affici q̄ illi ſibi neceſſe eſt. Obedite (in Heb.13.
quit) præpoſitis ueſtris, & ſubditi eſtote illis: ſcientes: quoniam ipſi
uigilant pro aīabus ueſtris, quaſi rōnē reddituri. Nam dic (oro) ipſe
tanto periculo, tui gr̄a ſubditus: tu illi obtemperare detractas in hiis
quæ tibi utilia ſunt. Et ſi enim ille ſua omnia rite diſponat, q̄diu tu
minus recte uales: angoris uacuus eſſe non poteſt: cum duplex ab eo
ratio ſit exigenda. Iam uero cōſidera q̄tum periculi ſit per ſingulos
ſubditorū diſcuti, rōnemq; pro oībus reddere. Quātumuis illi hono
ris impendas, q̄tumlibet obſequii deferas: nihil his periculis referre
par poteris. Nam & ſi animam ponas: ipſe hoc pro te iugiter facit. &
ſi id minus hac in uita facit ꝙ perſecutionis non adſit tempus: eam ta
men periculo æternæ mortis exponit. Tu contra. neq; ad uerba uſq;
illi ſubiici uis. Hoc nempe eſt maloꝝ omnium cauſa. ꝙ rectoꝝ aucto
B ritas periit: nulla illis reuerentia habetur, nullus honor, nullus metꝰ.
Obedite (inquit) præpoſitis ueſtris: & ſubditi eſtote illis. At nūc per Ibidem.
uerſa & cōfuſa ſunt oīa. Neq; iſtud præpoſitoꝝ gr̄a. Quid eīm illi de
noſtro honore lucrant? niſi inīqtum obtēperātes habebūt: idq; ꝓ uti
litate noſtra. Hi enim licet honorentur: nihil ex eo honore in futurū
lucrātur: maioremq; dānationem inde ſuſcipiūt. Et ſi patientur iniu-
rias, nihil ex eis detrimenti in futurū acquirunt: immo & meritorum
illis accedit cumulus, atq; defenſio. Noſtri deniq; cauſa, cuncta illi fa
ciunt. Nam ſiue honorantur a ſubditis: & hoc illis fieri iubet queād-
modum dicebat Hely. Aſſumpſit te de domo patris tui. Siue iniuriis
afficiunt: hoc i ſe deꝰ ipſe perpetit: ſicut ad Samuelē ait. Nō te ſpreue 1.Reg.15.
rūt: ſed me. Itaq; illis cōtumelia, lucrū. honor uero onus ē. Nō ergo Sacerdotē
hæc illoꝝ gr̄a: ſed ueſtri cā dico. Qui honorat ſacerdotē deū quoq; honorans:
honorat. Qui uero ſacerdotē ſpernit: ad id ſenſim ꝓlabit. ut i deū deum ho-
ipſm aliqñ cōtumelioſus euadat. Qui uos (inqt) ſuſcipit me ſuſcipit. norat.
Et ſacerdotes ait eius in honore habere. Hinc iudei deum ſpernere di Mat.10.d
dicerant: quia Moyſem contempſere: quia lapidibus illum impete-
bant. Nam qui pie ſacerdoti afficitur, longe maiori pietate deum re-
uerebitur. Et ſi enim malus fuerit ſacerdos quiſpiam: attenditur deꝰ
ꝙ ſui gratia, illum etiam qui dignus honore non eſt, obſeqiis foues:

Idem. ipſeq; tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetã in nomine prophe
te ſuſcipit, mercedem prophetæ accipiet. Profecto & qui cedit & ob
temperat ſacerdoti, mercede ſua non deſtituetur. Nam ſi ubi de ho
ſpitalitate agitur tñ, ubi quem ſuſcipis ignoras, tãtum præmiorum
accipis: ſi ei ſubiiciaris, cui imperat deus. non multo magis mercede
Mat. 23. dotaberis? Super cathedram (inquit) Moyſi ſede. ſcri. & pha. q̃cũq;
Malach. 2. dix. uo. fa. &c. An ignoratis, quid ſit ſacerdos? Angelus utiq; domini
eſt. Non ex ſeipſo loquitur. Si deſpicis, non illum deſpicis: ſed deum
qui illum ordinauit. Sed unde, inquies, conſtat deum fuiſſe illius or
dinationis authorem? Nempe niſi tu hanc habeas opinionem: ſpes
tua inanis facta eſt. Nam ſi nihil per illum operatur deus: neq; laua
crum habes, neq; myſteriorum particeps es: neq; benedictionibus
frueris. Non ergo Chriſtianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat
etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat. per omnes tamen
ipſe operatur ſalutem populi moliens: non illorum intuens merita.
Numeri. Nam ſi per aſinæ os: ſi per Balaam ſcæleſtum hominem, populi cau
22. & 23. ſa locutus eſt. multo magis loquitur per ſacerdotem, plebis ſuæ gra
tia. Quid enim non agit deus ſalutis noſtræ cauſa? quid non loquitur
per quem non operatur? Si enim per Iudam opatus, & per ꝓphetas
Mat. 7. c. quibus dicturus eſt. Non noui uos. diſcedite a me qui operamini ini
quitatẽ. Perq; illos, q demones ĩ noĩe ſuo eiecerũt. Nõ magis p ſacer
dotes diuino miniſterio famulãtes operabitur? Namq; ſi ꝑpoſitorum
uitas diſcutere pergimus: ipſi doctores noſtros ordinare contendi
mus, peruerſoq; naturali ordine, quæ ſupra ſunt, infra eſſe uolumus
ut ſuperius pedes: Inferius uero ſit caput. Audi qd paulus dicat. Mihi
1. Cor. 4. a. autem pro minimo eſt: ut a uobis iudicer: aut ab humano die. Et ite
Rom. 14. rum. Tu quid iudicas fratrẽ tuum? Si fratrem iudicare non expedit:
q̃to minus magiſtrũ? Nam ſi quidem hoc ſtatuit deus: benefacis, pec
caſq; niſi facias. Sin uero contraria præcepit, noli præſumere: neq; ea
Nume. 16. coneris quæ ſuper te ſunt. Inſurrexerũt aduerſus Aaron poſt uituli
formatam effigiem, Chore, Dathan, & Abyron. Quid ergo? Nõne
Etiã ſi an illi periere? Quilibet quæ ad ſe pertinent, ſollicite curet. Nam ſi qui
gelꝰ, ſi pa dem fidei dogma peruertat: etiam ſi angelus ſit, obaudire noli. Sin
pa ſit: & p uero recta docet: noli uitæ: ſed uerbis intendere. Habes Paulũ uerbis
uertat ca te operibuſq; moderantẽ. Non diſtribuit pauperibus, inquies. nõ be
tholicã do ne diſpenſat Eccleſiæ res. Vnde tibi id cõſtat? Noli illũ culpare anteq̃
ctrinã: non diſcas. Reatum caue Plurima quippe ex ſimplici ſuſpitione iudican
eſt audiẽdꝰ tur. Imitare deum tuum. Audi ipſum. Deſcendẽs uidebo ſi ſecundũ
clamorem ſuum conſumantur. Sin autem ut ſciam. Quod & ſi didi
ciſti, &

A ciſti, & examinaſti, & uidiſti, iudicē ſuſtine. Noli præripere iudicis or
dinem. Illius eſt munus iſta diſcutere: nō tuū. Tu ſeruus ultimus, nō
dñs es. Ouis ipſe es. paſtorē noli curioſe diſcutere, ne eius quoq; cri/
minis reus tenearis: ꝙ illū accuſare p̄ſumis. Et quomō (inquies) id mi
hi dicit, qđ ipſe nō facit? Nō tibi ipſe dicit. Nā ſi illi obtēperas, merce
de priuaris. Chriſtus hæc admonet. Plus aliquid dicā. Nec paulo qui/
dem obedire oportet, ſi quid dixerit propriū, ſi quid humanum: ſed
apl'o Xp̄m in ſe loquentē circūferētī. Nō igitur aliena iudicemus. Sua
quiſq; diſcutiat: uitāq; diiudicet ſuā. At debet ille, inquies, melior eſſe
q̄ ego. Cur obſecro? Quia ſacerdos eſt. Et quid habet ille amplius q̄
tu? Non labores? non angores? non erumnas? Debet eſſe te melior.
Quid ergo? niſi ſit melior, teip̄m perdis ac perimis? Sunt uerba iſta
plena arrogantiæ. Vnde enim noſti illum te non eſſe meliorem? Fu
ratur (inquies) & ſacrilegus eſt. Vnde hoc noſti? Cur teipſum p̄ præ/
cipitia impellis? Nempe ſi quis dixerit. ille purpuram habet: q̄uis id
ſcias, aurem obruis: & ſi arguere poſſis, protin⁹ reſilis, teq; ſcire diſ
ſimulas, nolens gratis ſubire periculū. Quid ergo hoc in loco? peri/
culum minime neceſſariū ſuſcipis? Nō carent reatu hæc uerba. Audi
quid dixerit Xp̄s. Dico aūt uobis ꝙ oē uerbū ocioſum qđ loquuti fue Mat.12.c.
B rint hoīes, reddēt rationē de eo in die iudicii. Cur teip̄m quouis arbi/
traris eſſe meliorē? Cur nō ingemiſcis magis, ac pect⁹ tundis, atq; in
humum reſpicis imitādo fœlicē publicanū? Et ſi eīn melior ſis, hac
feda eſtimatiōe tua cuncta p̄didiſti. Melior es, tace, ut p̄ſiſtas eſſe me
lior. ꝙ ſi loquaris, oīa exinaniſti. Si te putas eſſe. deſiſti. ſi non putas
multū ſane p̄feciſti. Si eīn q̄ pc̄tōr aduenerat, ubi cōfeſſus eſt, iuſtifi/ Luc.18.c.
catus deſcendere meruit. Qui pc̄tōr nō eſt, & eſſe ſe putat, qd (oro)
lucrabitur? Quantū ex ea humilitate, ſuis adiiciet cōmodis? Vitā tuā
diligētius diſcute. Fur nō es? At rapis, at uiolas, at innumera hmōi p
petras. Neq; id ut furtū probē, dixerim. Abſit. Immo illud ualde exe
cror, & eū q eſt huiuſcemodi, defleo. Nā dici non pōt, q̄ ſit ſacrilegiū
malum. Sed uobis parco. Nolo eīn uirtutē ueſtrā alios accuſando mi/
nuere. Quid (oro) publicano deteri⁹? At cū eēt inumeris pc̄tis obno/
xius, phariſeuſq; id ſolū diceret. nō ſum ſicut publican⁹ iſte ſacrileg⁹. Luc.18.c.
& nō oīa p̄rſus amittes? Iſta neceſſario dicere, ac plurimis uerbis p
ſequi cogor: nō ſacerdotū tm̄ gr̄a, ſed ueſtri. Nā uereor ne hac elatio
ne, uirtus exhauriatur ueſtra, in iudiciūq; decidatis. Audi deniq; qd di
cat admonens Paulus. Opus autem ſuum probet unuſquiſq;, & tunc Gal.6.a.
in ſemetipſo tm̄ habebit gloriam, & non in altero. Nam dic (oro)
ſi ſaucius proficiſcaris ad medicum: num omiſſa cura uulneris tui,

iterũ ait. Liberũ ſeruat arbitriũ: ut in utranq; partẽ nõ ex præiudicio dei: ſed ex meritis ſingulorũ, uel pœna, uel præmiũ ſit. Bona aũt terræ illa puto dici, de quib⁹ in pſ. legimus. Credo uidere bona domini in terra uiuentiũ &c. Rurſuſq; ait epla xv. præallegatæ partis, prope exordium. Conſtat in bonis operibus poſt propriam uoluntatẽ, nos niti dei adiutorio in malis diaboli. C

pſ.26.

Idem.

SVNT & adhuc de libero arbitrio tres lutherii propoſitiões quæ nulla egẽt cõfutatione: qm̃ manifeſte & aperte de ſe patẽt falſæ. quarũ prima eſt hæc. Liberũ arbitriũ dum facit qđ in ſe ẽ peccat mortaliter. * Quã dãnauit Vniuerſitas parri. Hæc propoſitio eſt ſcandaloſa, impia, in fide & moribus erronea. ¶ Secunda. Liberum arbitriũ añ gratiã nihil ualet niſi ad peccandũ. nõ aũt ad pœnitendũ. Ex Auguſtino de ſpũ & littera * Vniuerſitas parr. Hæc propõ accipiẽdo gratiã pro gr̃a gratũfaciẽte, de qua loquit᷑ ſcriptor eſt erronea: errori Manicheorum conformis: a ſacris eloquiis aliena: peruerſe & trũcate ex Auguſtino allegata. ¶ Tertia. Liberũ arbitriũ ſine gratia, tanto magis appropinquat iniquitati, q̃to fortius intenderit actioni. ex Ambro. * Theologicæ facultatis parri. determinatio. Hæc propoſitio accipiendo gratiã ut prius, eſt falſa: piarum auriũ offenſiua: a bonis operibus retractiua inique & mutilate ex Ambro. excerpta. D

Propõnes tres Mart.

Prima. cõdẽnatio.

Secunda.

Vniuerſi. parriſieñ.

Tertia.

Doctorũ parri. determiatio.

¶ De peccatorum Diſtinctione.

MARTINVS LVTHERVS.

Propõ Lu.

Theologi docẽtes regula ſua/ uenialia peccata eſſe diſtincta a morta/libus: ad infamiam perdidiſſime nituntur trahere hominum conſcientias. *

¶ VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

HEC ꝓpõ eſt ſtulte & ꝑſumptuoſe aſſerta: ſacris doctoribus iniuria. Et ĩquãtũ ꝑdicit uenialia nõ diſtingui a mortalib⁹, ẽ heretica.

Theolo. facultat. par. determinatio.

THOMAS ILLIRICVS.

Cõfutatio.

CONTRA prænotatã propoſitionem arguitur ſic. Nullus auerſus a deo eſt iuſtus. Sed peccans uenialiter remanet in iuſtitia: peccans uero mortaliter, auertitur a deo. Ergo peccatũ ueniale

A ueniale diſtinguit̃ a mortali. Et ex cõſequenti. Theologi docẽtes ue-
nialia pctã. diſtingui a mortalibꝰ ad iſaniã nõ trahũt hoĩum cõſcien-
tias. Maior eſt manifeſta. Sed Minor probat̃ ex illo prouerbio ꝓ. Se- prouer. 24
ptiẽs ĩ die cadit iuſtus: & ſepties reſurgit. &c. Si cadit ĩ pctõ mortali, Hiero.
quomõ iuſtus eſt? cadit ergo in peccatis uenialibꝰ. Aliter eñ, poſtq̃ di-
xit. Septies in die cadet iuſtus, & ſepties reſurget. non ſubintuliſſet.
Impii aũt corruent ĩn malũ, &c. Alibi quoq; dicit idem Sapiẽs. Iuſtus prouer. 13.
prior accuſator eſt ſui. ¶ Præterea: pctm̃ ueniale ſtat cum charitate.
Pctm̃ uero mortale expulit charitatẽ: & aufert animæ uitã grãe. iuxta
illud. Anima q̃ peccauerit ipſa morietur. Igitur pctm̃ ueniale differt Ezechi. 18.
a mortali. ¶ Propterea dico, pctm̃ ueniale nullomõ poſſe cõlcare cũ
pctõ mortali ĩn auerſione ꝓpriæ accepta. Scdm eñ ꝙ auerſio dr̃ pro-
prie: ĩportat dei contẽptũ. & contemptꝰ dei, irã meretur & mortem. Auerſio qd ĩportat
Pctm̃ aũt quo quis meret̃ irã & mortẽ, nõ debet dici ueniale: ſed mor-
tale. ¶ Et hoc melius perſpicuũ erit, ſi modum attendamus per quẽ
homo dr̃ auerti a deo, & deum contẽnere cõmittendo pctm̃ aliqd, in
quo nihil cogitat de deo. Aut eñ auertitur homo a deo, quia contra
eius præceptũ facit: aut quia ſibi bonũ creatum tanq̃ ultimũ finẽ fa-
B cit & conſtituit. In hoc namq; ꝙ facit contra diuinum mandatum, re-
cte a deo auertitur: quia mandatum eſt uia recte perueniendi ad deũ,
& tendendi in eum. Qui igitur facit contra mandatum: incedit dire-
cte uia contraria. Ideo quaſi faciem ſuam retrorſum conuertens, ter-
gum uertit ad illum, in quem debebat per mandatum tendere. Si-
militer. Cum ſtatuit ſibi creaturam tanq̃ finem ultimum: recte dici-
tur a deo auerti. Anima enim media eſt inter creaturam & deum: in-
q̃tum eſt imago dei. Dum ergo ad creaturam ſe tanq̃ ad finem con-
uertit: faciem ſuam, quæ debebat eſſe ſurſum uerſa: deorſum incli-
nat. Et ideo ſe auertit a deo. Et utroq; dictorum modorum, non eſt
auerſio ſine contemptu. Nam qui mandatum dei tranſgreditur,
contemnit mandantem. Similiter: qui creaturam ſibi finem ſtatuit
principalem: magis apreciat creaturam: q̃ deum creatorem. Et hoc
non poteſt eſſe ſine dei contemptu.

Veniale aũt pctm̃ nõ eſt directe cõtra dei mandatum. nec ſtatuit Veniale pctm̃ cur nõ dicitur mortale.
creaturã tanq̃ finẽ ultimũ. Et ideo nõ eſt in eo nec auerſio, nec contẽ-
ptus. Sed quia ueniale fit preter dei mandatum, & in eo creatura non
præfertur deo. hinc eſt ꝙ per ueniale quodammodo recedit homo a
uia mandati: quodammodo etiã moroſe adheret ei, p qd nõ deberet
tranſire. Vnde & in ueniali eſt quædam elongatio, & quedam retar-
datio. Et ita concluditur, ꝙ ueniale a deo non auertit. ſed elongat

Nota. aliquantulū a deo:nō ſeparat:ſed retardat. ¶ Nota inſup Chriſtiane lector ꝙ quis i ueniali peccato nō ſit dei deſertio:eſt tamē alicuius bonæ circūſtantiæ circa actū deſertio:ex cuius defectu hō īcidit i ueniale pctm̄. Et in hoc cōicant tā ueniale q̄ mortale pctm̄: quia utrūqꝫ priuat aliquod bonum. Sed i hoc differunt.ꝙ mortale priuat aliquē actum ſiue circunſtātiam neceſſariam ad ſalutem. Veniale uero nō. Veniale etiam non dicitur proprie contra dei prohibitionē:q̄uis ipſi ꝓhibitiōi ſit annexū. Vñ magis ꝓprie debet dici cohibitū q̄ ꝓhibitū. Hoc peſpicuum eſt:quia cum dominus concupiſcentiam prohibet dicens, Non concupiſces. primum motum concupiſcentiæ non prohibet:ſed concupiſcentiæ progreſſum:iuxta illud Eccli. Fili poſt concupiſcentias tuas non eas. Dum enim prohibet poſt motum concupiſcentiæ homīnē ire: hoc ipſum manifeſtat, ꝙ motus concupiſcentiæ bonus non eſt, nec placitus deo.

Veniale & mortale quō conueniūt & quō differunt.

Exo. 20.

Eccli. xviii

Obiectio. SED his ita obſtari poſſet. Omne illud quod deformat imaginē, a deo auertit. Nam dr̄. vii. Muſicæ. Amor inferioris pulchritudinis animā polluit. Sed peccatum ueniale eſt amor iferioris pulchritudinis. Igiť polluit animā. Si polluit, a deo auertit. ¶ Ad quod Reſpōdeo, Animā dupliciter poſſe pollui. Aut macula mortalis pcti: q̄ quidē expellit nitorē grāæ: aut macula uenialis pcti, quæ quodammodo retardat actū dilectionis gratuitæ. Prima pollutio eſt per mortale, & facit ad deformitatem imaginis: quia aufert ei formā ſcd'm imaginē recreationis. Secunda uero eſt pollutio uenialis: quæ & ſi aliquo modo animam polluat: nō tamē animam deformat. ¶ Et ſi iterum obiiciať. Simplex ad quod ſe cōuertit, to: aliter ſe cōuertit. Sed tam intellectus q̄ affectus ē ſimplex. Igitur cum ſe cōuertit ad aliq̄d, penitus ſe conuertit. Sed quod omnino ſe conuertit ad aliquid: auertitur ab eius oppoſito, uel diſperato. Ergo cum affectus noſter ſe conuertit ad creaturam ſub ratione creaturæ: neceſſe eſt ipſum auerti a deo. Sed hoc eſt in ueniali peccato. Igitur ueniale & mortale non diſtinguuntur. ¶ Confirmatur. Nam omnis amor creaturæ. uel eſt per modum uſus: uel per modum fruitionis, prout dicit Augu. in libro de doctrina Chriſtiana. In peccato enim ueniali, eſt amor creaturæ. Igitur uel p modū uſus, uel fruitionis. Nō p modū uſus. patet: q̄a non eſſet culpa. Eſt ergo amor fruitionis. Sed frui eſt ponere finē i creatura. Et hoc nō eſt aliud q̄ auerti a deo. Ergo omnis amor uenialis peccati, facit a deo auerti. Hoc idem facit & mortale. Igitur peccatum ueniale non diſtinguitur a mortali.

Solutio.

Aīa dupl'r polluitur

C

D

Alia obiectio.

Confirmatio.

Auguſ.

Qui ſic philoſophatur, illius certe miror ingenium; magis tū

A ſtupeo falſitatem. Argumentetur quiſquis ut uolet: mihi decretũ eſt ſi reſpondere non potero, magis ſilere, q̃ mendacio acquieſcere. Et hác uerá fatebor eē cõcluſionē. Pc̃tm̃ ueniale & mortale, plurimũ inter ſediſtare. Cũ uero dicit̃. Simplex ad quod ſe cõuertit. &c. Reſpõdeo ꝙ dupliciter poteſt intelligi. Quia totaliter põt dicere totalitatem, uel q̃tum ad actum conuertendi, uł quantũ ad habitum, aut ad potentiam cõuertẽdi. Si ad actum: ſic uerũ eſt: adminꝰ ſecũdũ ſtatum uiæ: quia nõ ĩtelligimus ſimul & ſemel niſi unum ſolum. Aut ſi multa ſimul intelligimꝰ et credimus, hoc eſt inq̃tum ſunt unũ. Si autem dicat totalitatem habitus, uel uirtutis: ſic falſus eſt ſermo. Nõ enim oportet ꝙ q̃n aĩa, uel aliquid ſimplex cõuertit ſe ad aliquid, ꝙ cõuertat ſe ſcd̃m totũ ſuum habitum, & ſecũdũ totá ſuá potentiá: q̃a põt cõuerti intẽſius & remiſſius. Cũ ergo dr̃ ꝙ q̃n affectꝰ ſe conuertit ad unum totaliter: auertitur ab eius oppoſito, ſiue diſperato. Si primo modo intelligit̃. falſũ ẽ: q̃a põt ſe cõuertere ad unũ ĩ actu, & ad aliud in habitu. Si ſcd̃o mõ, uel tertio ĩtelligatur. ſic habet ueritatẽ. ſed maior propoſitio fuit falſa. & ꝓpter hoc: q̃a totaliter cõuerti, aliter accipit̃ ĩ maiori propõne, & aliter ĩ miori. Ideo cõſequẽtia illa nõ tenet. Et ſi dicat̃ ꝙ nõ põt affici ſimul & ſemel erga deũ, & erga creaturá, B quá iordinate diligit. Vñ cũ cõuertit̃ ad unũ, auertit̃ ab altero. Dicendum ꝙ nõ ſequitur: q̃a auerti plus dicit: q̃ cõuerti actualiter. Importat enim cõtrariũ cõuerſionis, uidelicet, quandá aſpernationem dei, ſiue cõtẽptũ. Ad cõfirmationẽ autem cum dicitur ꝙ amor uenialis peccati: eſt amor fruitionis. Dicendũ ꝙ falſum eſt ſecũdũ ꝙ frui accipitur proprie. uidelicet, pro quieſcere ĩ aliquo tanq̃ in fine ultimo. Sic eñ frui, eſt per mortale: non p ueniale. ¶ Si ergo queras. Vtrũ ſit uſus, uel fruitio? Dicendũ ꝙ nec ẽ uſus, nec fruitio: ſed abuſus: niſi forte uſus dicat̃ large, oĩs amor quo q̃s amat aliq̃d nõ q̃eſcẽs ĩ illo, ſed referẽs ad aliud actu uł habitu, ſiue referat recte, ſiue minꝰ recte. Et ꝙ illud oporteat dicere, manifeſtum eſt. Cum enim aliquis diligit aliquam creaturam referens ad aliud, non tamen ad illud ad quod debet: amore illo peccat. Nec tamen eſt illud fruitio, nec uſus proprie dictus. ſed magis proprie debet dici abuſus. Vnde Auguſt. cum dicit. Omnis qui amat aliquid, aut amat utẽs, aut fruẽs: accipit large uſum & fruitionem. Vſum pro omni amore relato, ſiue directe ſiue ĩdirecte. Fruitionem pro oĩ amore nõ relato. ſiue ſtatuat ibi finem principalem, ſiue non. Et ſic in diuiſione illa comprehenditur amor uenialis peccati. niſi forte quis uelit dicere ꝙ Auguſtinꝰ loquitur ibi de amore ordinato.

Rñſio ad obiectum.

Obiectio.

Solutio.

Rñſio ad cõfirmatiõnẽ rõnis.

Dubium.

Solutio.

Aug.

Authoritate ꝓbat author intentũ ſuum. Auguſ. AVTHORITATE quoq; ſanctorum patrum oſtenditur peccatum ueniale, diſtingui a mortali. Auguſtinus.in.xxi.libro, de ciuitate dei.capitulo.xxvi.ait. Poſt huius ſane corporis mortem: donec de igne purgatorio ueniatur ad diem damnationis & remunerationis. Si hoc temporis interuallo ſpiritus defunctorum, qui edificauerunt lignum, fœnum, ſtipulam, huiuſmodi ignem dicant̃ perpeti: quem alii non ſentiunt, qui huiuſmodi ædificia non portauerunt, ut inueniant ignem tranſitoriæ tribulationis uenialia cõcremantem.&c. Venialia dicit, & non mortalia. C A

Idem. Idem in Enchiridion.c. Poſt hanc uitam (inquit) incredibile non eſt: nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium: q̃tomagis minuſue bona pereuntia dilexerunt: tanto tardius citiuſq; ſaluari. Vnde non fruſtra illa tria diſtinxit Apoſtolus, lignum, fœnum, ſtipulam: quæ illi ædificant: qui & ſi aliena non rapiunt: rebus tamen infirmitati cõceſſis, aliqua dilectione inhærent, qui ſecundum ſuos amandi modos, uel diutius, ut lignum: uel minus, ut fœnum: uel minimum, ut ſtipulam, ignem ſuſtinebunt. Qui uero ſuperædificant aurum, argentum, lapidem ꝑcioſum: de utroq; igne ſecuri ſunt: non ſolum de illo æterno, qui cruciandus eſt impios in æternum: ſed etiam de illo emendatorio, quo purgabuntur quidam ſaluandi. D

VerbaLu. ☞ Forſitan mihi poſſes opponere Martie. Si per lignum, fœnũ, ſtipulam: uenialia intelliguntur peccata: & nullus adeo perfectus eſt qui ueniali ter non peccet: quia (ut ais) iuſtus in omni bono opere peccat. & omne opus bonum optime factum, eſt peccatum ueniale. Ita q; omni tempore pœnitere debemus. q; ſi omni tempore non pœnitemus & reſcipiſcimus, uitium eſt. ✱ Ergo qui ædificant aurum, argentum, lapidem præcioſum: ædificant etiam lignum, fœnum & ſtipulam. Ergo per ignem tranſibunt. B

Null⁹ ſine peccato. Quod autem nemo q̃tumlibet ſanctus, ſit ſine peccato in hac uita: ex ſacra probatur ſcriptura.

Eſa.64. Eſayas ait. Facti ſumus ut immundi omnes: & quaſi pannus měſtruatæ, uniuerſæ iuſticiæ noſtræ.

ꝑs.142. Et ꝑs. Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo: quoniam non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuẽs.

ꝑs.31. Et iterum. Pronunciabo aduerſum me delictum meum: & tu remiſiſti impietatem cordis mei. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno. Non ergo omnis peccator: ſed omnis ſanctus. Vox enĩ

1.Ioan.1. ſanctorum eſt. Si dixerimus quia peccatum non habem⁹, nos ipſos ſeducimus: & ueritas in nobis non eſt. Vnde ĩ eiuſdem Apoſtoli Apo

Apoc.14. calypſi, illa centum quadraginta, & quattuor millia ſanctorum: qui ſe cum mulieribus non coinquinauerunt. uirgines enim permanſerunt.

A runt: & non eſt inuentum in ore eorum mendacium: quia ſi dicerent ſe peccatum non habere ſeipſos deciperent: & ueritas in eis non eſſet: & utiq; mendacium eſſet, ubi ueritas non eſſet: quoniam iuſtus cum ſermonis exordio accuſator eſt ſui: non utiq; mentitur. Ac per hoc in eo ꝙ ſcriptum eſt, qui natus eſt ex deo, non peccat: & non poteſt peccare: quia ſemen eius in ipſo manet. Et ſi quid aliud eo modo dictum eſt multum falluntur: minus conſiderando ſcripturas. Non enim aduertunt: eo quouſq; fieri filios dei: quo eſſe incipiunt in nouitate ſpiritus: & renouari in interiorem hominem ſecundum ymaginem eius, qui creauit eos. Non enim ex qua hora quiſq; baptizatur. Omnis uetus infirmitas eius abſumitur: ſed renouatio incipit a remiſſione peccatorum. Prouer.18. 1.Ioan.3.

Ad hæc ſoluenda obiecta, non mihi armiger, non legifer neceſſarius eſt: ſed cum nudis, nudus luctabor. Dico igitur ꝙ non omnis, qui uenialiter peccat: lignum, fœnum, ſtipulam, ædificat. ſicut econuerſo, nõ omnis qui contemplatur deum, & diligit proximũ, & opera bona facit, ædificat aurum, argẽtum, lapidem præcioſum. Et tamen in auro intelligitur contemplatio dei: in argento, dilectio proximi: in lapide præcioſo bona opera. Sed ille qui ædificat lignũ, B fœnum, ſtipulam: deum contemplatur: & proximum diligit: & opera bona facit: nec tamen ædificat aurum, argentum, lapidem precioſum. Hæc enim ædificat, qui ſic ea facit: ut cogitet quæ ſunt dei: & quomodo placeat deo: non mundo. Illa uero ædificat ſcilicet lignũ, fœnum, & ſtipulam: qui cogitat quæ mundi ſunt: & quomodo placeat mundo: qui circa diuitias quodammodo carnali affectu tenetur: & tamen ex eis multa beneficia facit: nec pro eis aliquid fraudis uel rapinæ molitur. Ex his ergo patet ꝙ non idẽ hõ ſimul hæc & illa ædificat. Illa ædificatio perfectorum tantum eſt, qui non cogitant placere mundo, ſed tantum deo, qui & ſi uenialiter aliquando peccant feruore tamen charitatis, ita aſſumitur in eis peccatũ, ſicut gutta aquæ in camino ignis. Et ideo nunq̃ ſecum portant cremabilia. Hæc autẽ inferior ædificatio, minorum eſt, qui non tantum deo, ſed etiã mundo placere cogitant. Deum tamen præponunt. Si uero mundum ꝓponerent, non ædificarent, ſed deſtruerent fundamẽtũ. Affectiones ergo carnales, quibus dediti ſunt domib⁹, cõiugib⁹, poſſeſſionibus, ita ut nihil præponant Chriſto, illis tribus ſignificantur, quæ ĩ mentes pfectorũ non cadunt. & ſi alia uenialia admittant. In cordibus uero minimorũ, interdũ durãt uſq; in finem, q cũ talibus ædificiis trãſeũt. Sed diſſoluentur in igne. Ex quo apparet diſtinctionẽ eſſe inter Rñſio ad obiecta.

Probat hominez poſſe eſſe ſine mortali peccato.

peccatum ueniale, & mortale.

Cum aũt dicit̃ ꝙ nemo q̃tumlibet ſanctus in hac uita eẽ poteſt C
ſine peccato. Verũ eſt ſine pctõ ueniali. qa ſepties in die ca. iu. &c. Põt
tũ eſſe ſine pctõ mortali: ut Aug. teſtatur in lib. ii. de pctõrum meri-
tis, & remiſſione. c. vi. ubi ait. Cõfitebor hoĩem poſſe eſſe ſine pecca
Aug. to per dei gratiã, & liberũ eius arbitrium. Ipſum quoq; liberum arbi
trium ad dei grãm, hoc eſt, ad dei dona pertinere, nõ ambigens: nec
tm̃ ut ſit, uerũ etiã ut bonũ ſit. i. ad facienda mãdata dñi cõuertatur:
Idem. atq; ita dei gratia non ſolum oſtendat quid faciendum ſit: ſed adiu-
uet etiam ut poſſit fieri, quod oſtenderit. Et poſt multa deducta ſcri-
pturarum teſtimonia: cõcludẽs inquit. Hiis itaq; aliis innumerabilib9
teſtimoniis: dubitare nõ poſſum: nec deũ aliquid impoſſibile homini
precepiſſe: nec deo ad opitulandum, & ad adiuuandũ quo fiat qđ iu-
bet, impoſſibile aliquid eſſe. ac per hoc poteſt homo ſi uelit, eſſe ſine
peccato adiutus a deo &c. Si ne peccato. ſ. mortali. Nam ſine ueniali,
Aug. tranſire nequaq̃ poſſumus uitæ noſtræ curriculum. ſed oratione do
minica pro eiſdem ſatiſfacimus, ſcd'm illud Aug. in Enchiridion di
centis. De quotidianis, breuibus, leuibuſq; peccatis, ſine quibus hæc
uita non ducitur: quotidiana oratio fidelium ſatiſfacit. Eorum eſt
enim dicere. Pater noſter qui es in coelis &c. Delet omnino hæc ora- D
Idem. tio minima & quotidiana pctã &c. Minima hic & quotidiana uocat ue
nialia. Vnde & in libro. ii. cõtra epiſtolam Parmeniani, capitulo. xiii.
circa medium de layco loquens qui baptizat in neceſſitate: clare pec
catum ueniale ita eſſe oſtẽdit dicens. Nulla enim cogente neceſſita-
Idem. te ſi facit: alieni muneris uſurpatio eſt. Si autem neceſſitas urget: aut
nullum, aut ueniale delictum eſt. Et libro de bono coniugali. capitu
lo. vi. Reddere (inquit) debitum coniugale: nullius eſt criminis: exi-
gere autem ultra generandi neceſſitatem, culpæ uenialis: fornicari
Hiero. uero uel mechari, puniendi criminis. ¶ Preterea: teſtantur Hiero-
Aug. nymus libro. iii. contra pelagianos: & parte. i. epiſtolarum, epiſtola
xvii. Item Auguſtinus libro. i. retractationũ capitulo. vii. uerſus fi-
Ecclia militãs nõ ẽ ſine macula nem. & capitulo. xix. eiuſdem libri. Et libro. ii. de bono perſeueran-
tiæ capitulo. v. & in libro contra Fulgentium donatiſtam. ꝙ Eccleſia
Chriſti militans nequaq̃ eſt ſine ruga, & ſine macula. Aut ergo eſt
maculata mortali peccato, aut ueniali. Non mortali. conſtat: quia tũc
Luc. 11. non eſſet Eccleſia Chriſti (qui ait. Qui non eſt mecum, cõtra me eſt)
ſed diaboli: quia quicunq; eſt in pctõ mortali: ſeruus eſt diaboli: iuxta
1. Ioan. 3. illud Ioan. Qui facit pctm̃, ex diabolo eſt. Omnis qui manet in xpo
non peccat.

non peccat.ſ.mortaliter. Ergo maculata eſt, macula uenialis culpæ,
A qua grã amitti nõ dr: quæ alia amitti probatur.

Cõcludit.

Ex quo igitur (ut cõcludam) iuſtis ſæpe accidit peccare uenialiter, & tamen ob hoc iuſti eſſe non deſinunt, qui ſi mortaliter peccauerint, iuſti eſſe deſiſtunt: maximam per hoc conſtat eſſe inter ueniale & mortale diſtantiam. Qualem hactenus uox omnis Chriſtiana confeſſa eſt. qualem deinceps tenebit. Tu autem Martine, erubeſce

Inuectiua in Luthe.

exploſas, atq; damnatas hereſes ſuſcitare: & argumẽtationum ſtrophis iniare. Nam liquido apparet, diſputationem tuam, non ex fontibus ueritatis, & Chriſtiana ſimplicitate: ſed ex philoſophorum minutiis, & arte deſcendere. q̃uis uidearis philoſophiam cõtẽnere: & ſacrarum litterarum teſtimoniis uti. Ita q; iactãt diſcipuli tui, nullum argumentationi tuæ poſſe, & problematibus reſpondere. O te nimium diſertum, non dicam eloquentem: poſtq̃ diſcipuli tui uerſi ſunt in magiſtros. Antonius enim orator egregius, in cuius laudib⁹ Tullius perſonat, diſertos ſe ait uidiſſe multos: eloquentem adhuc neminem. Noli ergo nobis oratorum, & non tuis floribus ludere: per quos ſolent imperitorum, atq; puerorum aures decipi: quemadmodum tua tum mortifera & deceptiua eloquentia: tum etiam uenenata doctrina, q̃plures fonte baptiſmatis renatos, ſeduxiſti. Agno-
B ſcis ne eſſe plurimas uerborum contradictiones in tuis libellis, qui

Contradictio Luth.

paſſim non paruæ opinionis per orbem uagantur. Sed ne lectorem tedio afficiam: unam tm̃ hac in materia, tuorum uerborum contradictiõem detegam. In duabus namq; tuarum propoſitionum, dicis.

Propõ Lu.

Iuſtus in omni bono opere peccat. Et Omne opus bonum optime factum eſt peccatum ueniale. * Quam ſententiam ſic damnauit theologica Vniuerſitas parriſieñ. Vtraq; harum propoſitionum eſt falſa, piarum aurium offenſiua: ac bonorum operum infamatiua. ¶ In alia uero negas diſtingui ueniale a mortali. Quid

Doctorũ parri.determiatio.

eſt hoc? ueniale non diſtingui a mortali. & omne opus bonum optime factum, ẽ peccatum ueniale? Niſi fallor. negas, & affirmas reperiri peccatum ueniale. dum uno in loco dicis. Theologi docentes uenialia peccata eſſe diſtincta a mortalibus: ad inſaniam perdidiſſime nituntur trahere hominum conſcientias. * Et alioĩ loco affirmas, cum dicis. Omne opus bonum optime factum, eſt peccatum ueniale. Et iterum. Nullo modo præſumat homo confiteri peccata uenialia. * Quæ nã doctrĩa eſt iſta? In hoc certe delyrant Stoyci: paria contendentes eſſe peccata. Hinc Hieronymus epiſtola. xxii. tertiæ partis. Neq; eorum (inquit) te ſeducat error, qui ex arbitrio ſuo,

Propõnes Luthe.

Hieroոy.

Stoyci heretici paria dixerūt eē peccata.

eligunt quæ potiſſimum dei mādata contemnant: quæue quaſi uilia ac parua deſpiciant. Nec metuunt ne ſecundum diuinam ſententiā, minima contemnendo paulatim decidant. Stoycorum quidem eſt, peccatorum tollere differentiam: & delicta omnia paria iudicare: nec ullum inter ſcælus & erratum diſcrimen facere. Nos uero. & ſi multum inter peccata diſtare credimus: quia & legimus. tamen ſatis prodeſſe ad cautionem dicimus, etiam minima pro maximis cauere. Tāto enī facilius abſtinemus a quocunq; delicto: q̄to illud magis metuimus. Nec cito ad maiora ꝓgreditur, q etiā parua formidat. hæc ille. C A

De conſtitutionibus Eccleſiæ.

MARTINVS LVTHERVS

Propō Lu. lib. de cap. baby. trac. de ſacramēto bap.

NEq; Papa-neq; Epiſcopus/neq; ullus hominū habet ius unius ſyllabæ conſtituendæ ſuper Chriſtianū hominem/niſi id fiat eiuſdem cōſenſu: & quicquid aliter fit/tyrannico ſpiritu fit. * B D

VNIVERSITAS PARRISIENSIS

Doct. par. determinatio.

Hæc propoſitio eſt a debita ſubditorum erga prælatos, & ſuperiores ſubiectiōe, & obedientia retractatiua: legum poſitiuarum, ſeditioſe deſtructiua: ac i fide, & moribus erronea: & ē error dānat⁹ Valdēſium, cum errore Erianorum cōueniens.

THOMAS ILLIRICVS.

Cōfutatio. Ratio.

ADVERSVS propōnē illā, ſic argumētat̄. Ille pōt cōſtituere & xp̄ianis ꝑcipere: cui tenētur xp̄iani obedire. Sed ſūmo pōtifici tenent̄ fideles obtēperare tanq̄ oues paſtori ſuo, & ſubditi ꝑlato. Ergo ptātem habet papa cōſtituēdi ſup xp̄ianos, & ep̄us ſup ſuos dioceſanos. Maior ē nota. Sed minor ſcripturarū, ac pr̄um teſtimoniis ꝓbat̄.

Probatio. Deut. 17.

Quippe i Deute. a Moyſe dictū legim⁹. Qui ſupbierit nolēs obedire ſacerdotis īperio q eo tpe miniſtrat dn̄o dō tuo: ex dcreto iudicis moriat̄ hō ille. Quo ex dicto (licet tpe hoc miæ & gr̄æ nō fiat hæc diſtricta iuſticia) oſtēdit̄ ſaltē eē obediēdū ſūmo ſacerdoti & ꝑlato; ſicut īnde Saluator nr̄ i lege ſua apti⁹ mādauit: dicēs. Sup

Mat. 23.

cathedram

A cathedrã Moyſi (ideſt i auctoritate, & ptãte iudicãdi) ſederũt ſcribæ
& phariſei. Omnia ergo quæcũq; dixerint uobis ſeruate & facite: ſe
cundum opera uero eorum, nolite facere. Hinc eius apoſtol⁹ electio
nis uas, gẽtiũq; doctor diuinus i epl'a ad Rom. idipſum præcipiẽs, in Roma. 15.
quit. Ois aĩa ptãtibus ſublimioribus ſubdita ſit. Glo. ſ. ꝑlatis in ſpiri
tualibus: & principibus terrenis in tpalibus. Et ſubdit apoſtol⁹ ratio
nem. Non enim eſt poteſtas niſi a deo. ſ. conceſſa & ordinata. Vnde Ibidẽ
Chriſtus Pilato dixit. Non haberes in me poteſtatem ullam, niſi ti- Ioã. 19. b.
bi data eſſet deſuper. Grego. ſup illud Iob. Qui regnare facit hypo Grego.
critam propter peccata populi. Potentiam (inquit) principatus & po Iob. 34.
teſtatem, deus tribuit. elationem uero potentiæ, malicia noſtra inue
nit. Et ideo ſubintulit Apoſtolus. Qui reſiſtit poteſtati: ordinationi Roma. 13.
dei reſiſtit: qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationẽ acqrunt. Vnde
Aug. in epiſtola ad Bonifacium comitem. Qui legib⁹ (inquit) impe Auguſ.
ratorum, quæ pro dei uoluntate feruntur obtemperare non uult: ac Legib⁹ im
qrit ſibi grãde ſuppliciũ. Rurſusq; Apoſtolus ad Epheſ. ſcribens ait. peratorũ
Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in ſimpli- obediendũ
citate cordis ueſtri ſicut Chriſto. Et ſi iuſſit Apoſtolus, ut ſerui Chri Epheſ. 6
B ſtiani obediant dominis ſuis temporalibus ſicut Chriſto. A fortiori
ꝑlatis ſpiritualib⁹. Vñ & alibi ait. Obedite ꝓpoſitis ueſtris: & ſublace Hebre. 13.
te eis: Ipſi eñ puigilãt, q̃ſi rationẽ pro aĩab⁹ ũris reddituri.

HOC teſtantur & ſcti patres, quoꝝ prim⁹ ſit ille dei martyr Dictis pa-
& eꝑs anthiochen⁹ Btũs Ignati⁹, euãgeliſtæ Ioan. diſcipulus: epl'a. i. trũ probat
quam ex Smyrna ad Trallianos miſit. Epiſcopo (inquit) ſubiecti minorẽ rõ
eſtote ſicut domino. Ipſe enim uigilat pro animabus ueſtris tanq̃ rõ nis ꝑpõnẽ.
nẽ redditur⁹ deo. Et ſequit. Neceſſarium eſt eñ uos nihil ꝑter epiſco Ignatius.
pum facere. ¶ Et infra, circa medium. Veneremini epiſcopũ uſm Idem.
ſicut Xp̃m ſcd'm q uobis bti Apl'i ꝑceperunt. Et paulo poſt. Quid eñ
eſt eꝑs, niſi omnem pricipatũ, & ptãtẽ illorũ oĩm tenens, quẽadmo-
dũ decet hoĩem tenere? ¶ Et epl'a. ii. ex Smyrna ad Magneſianos exa Idem.
rata, idẽ ait. Dignũ ẽ uos obedire eꝑo uſo, & in nullo ei cõtradicere.
Terribile ẽ eñ tali cõtradicere. Nõ eñ iſtũ uiſibilẽ qs ſpnit: ſed illũ in
uiſibilem in eo cõtemnit, q nõ põt a quoq; contẽni. Hic eñ nõ ab ho
mine: ſed a deo habet ꝓmotionẽ. Dixit eñ de⁹ Samueli de cõtẽptori
bus ei⁹. Nõ te ſpreuerũt: ſed me. Nã & Moyſes ppl'o aduerſ⁹ ſe mur 1. Reg. 15.
murãti ait. Nõ eñ aduerſus nos murmuraſtis: ſed aduerſ⁹ dñm deũ. Exodi. 16.
Nemo enim inultus remanſit, qui ſe contra potiores extulit. Deni-
q; in lege, Dathan & Abyron Moyſi reſiſtentes, uiui ad inferos de- Nume. 16.
poſiti ſunt. Sed & Chore, & qui conſpirauerunt cum eo aduerſus

2.Reg.18. Aaron, ducenti & quinquaginta igne conſumpti ſunt. Abſalon etiā C
patricida exiſtens, diuino iudicio arbori appenſus eſt: ſed & cor eius
3.Reg.22. (quod multa mala cogitauerat) ſagittis tranſfixum eſt. Nā & Achab
2.Paralipo & Naamā nihilominus, ꝑpter ſimilē cauſam morte plexus eſt. Ozias
me.26. quoq; leproſus factus eſt, qui contra ſacerdotes ſacerdotium auſus
1.Reg.15. eſt arrogare. Saul etiam ſacrificare præſumens: regali dignitate de-
honoratus eſt. non expectans principem ſacerdotū Samuelē. Opor
tet nos & uos reuereri potiores. & dignum eſt: non ſolum uocari nos
Chriſtianos: ſed etiam eſſe. Non enim dicere, ſed eſſe: facit beatum.
Quidam autem epiſcopum quidē uocāt, & præter ipſum oīa faciūt.
Talibus igitur etiā ipſe Chriſtus, (qui & uirtus & primus eſt epiſco-
pus, & ſolus natura pontifex) dicit. Quid me uocatis domine dn̄e, &
Luc.6.g. non facitis ea quæ dico? Tales ergo non bonæ conſcientiæ, ſed deriſo
res eē mihi uident. ¶ Et ī epiſtola. vi. ad Smirneos ex Troya ſcribēs
Idē ignatiꝰ ait. Ego autem dico. honorate quidē deū, & authorem oīum: & dn̄m
Epiſcopum tanq̄ ſacerdotem imaginem dei ferentem, principatum
quidem ſcd'm deum, ſacerdotium uero ſcd'm Xp̄m. Et poſt hūc, ho-
norare oportet etiam regē. Nemo potior eſt, neq; ſimilis ei. neq; epi
ſcopo in Eccleſia honorabilior, ſacerdotium uero gerenti pro mun
di ſalute, neq; ei quis ſimilis eſt in exercitu. D

Chryſo. Cōſimiles quoq; ſententias habet Ioānes Chryſoſtomus ī epi
1.Thim.4 ſtolam primā ad Thimo. ex. c. 4. ſuper illud. Præcipe, hæc doce. Ne
mo adoleſcentiam tuam cōtēnat. &c. Vides (inquit) ut īperare ſacer
dotem neceſſe ſit ſumma cū auctoritate, diſſerere, non ſemper doce
re. Nempe enim, qm̄ adoleſcentia ex præſumpta opiniōe cōī, ferme
cōtēptibilis exiſtimatur: Iccirco ait. Nemo adoleſcentiā tuā cōtēnat.
Oportet enim eū qui doctoris officium ſuſcipit, ita ſe agere: ut deſpi
ci cōtēniq; nō poſſit. Sed fortaſſe dicturꝰ es. Vbi modeſtia, ac māſue
Obiectio. tudo ſacerdotis eluceat. ſi ſemper in honore ſit, neq; contēptui pate-
Solutio. at? In hiis quidē quæ ad ſe pertinent contēnatur ſane, & cōſtantiſſi-
me ferat. Ita enim per patientiam, Virtus prædicationis oſtenditur.
Verum in his quæ aliorum tangunt ſalutem, cōtemptui omnino nō
pateat. Id quippe non manſuetudinis eſt, ſed ſtultitiæ. Nam ſi quidē
iniurias in ſe, ſi maledicta, ſi inſidias ulciſci uelit, rite omnino culpa-
bitur. Verum ubi alienæ ſalutis negocium agitur: imperio utatur:
atq; culmine auctoritatis, ne quid noxiū immineat gregi, ſumma cu
ra prouideat: neq; enim hoc in loco manſuetudine, ſed auctoritate
opus eſt uti, ne Eccleſiæ utilitas pereat.

Idē Chry. Sed in explanatione ſua ſuper ep̄la. ii. ad Thimo. homel. ii. ex

A c.i. uariis probat ſcripturis, obedientiam ac reuerentiam exhiberi de
bere ſacerdotib⁹ & epis pluſq̃ pr̃ibus carnalib⁹, dicẽs. Nũc (inq̃t) apl's i. Theſ. 5.
Viuim⁹ ſi ſtatis deo. Et rurſus. Quæ ẽ eñ ſpes nr̃a, & gaudiũ, & coro Ibidẽ. 2. c.
na glr̃iæ? Nõne uos ante dñm nr̃m Ieſũ Xp̃m? Intuere q̃ iſta curãtẽ,
circa iſta ſollicitum: nõ minus q̃ chariſſimos quoſq; diſcipulos. Opor
tet eñ naturales patres affectu ac dilectione tranſcendere: ſed & ſpi
rituales filios non ſegnius illis affici q̃ illi ſibi neceſſe eſt. Obedite (in Heb. 13.
quit) præpoſi[t]is ueſtris, & ſubditi eſtote illis: ſcientes: quoniam ipſi
uigilant pro aĩabus ueſtris, quaſi rõnẽ reddituri. Nam dic (oro) ipſe
tanto periculo, tui gr̃a ſubditus: tu illi obtemperare detractas in hiis
quæ tibi utilia ſunt. Et ſi enim ille ſua omnia rite diſponat, q̃diu tu
minus recte uales: angoris uacuus eſſe non poteſt: cum duplex ab eo
ratio ſit exigenda. Iam uero cõſidera q̃tum periculi ſit per ſingulos
ſubditorũ diſcuti, rõnemq; pro oĩbus reddere. Quãtumuis illi hono
ris impendas, q̃tumlibet obſequii deferas: nihil his periculis referre
par poteris. Nam & ſi animam ponas: ipſe hoc pro te iugiter facit. &
ſi id minus hac in uita facit ꝙ perſecutionis non adſit tempus: eam ta
men periculo æternæ mortis exponit. Tu contra. neq; ad uerba uſq;
illi ſubiicuis. Hoc nempe eſt maloꝝ omnium cauſa. ꝙ rectoꝝ aucto
B ritas periit: nulla illis reuerentia habetur, nullus honor, nullus met⁹. Ibidem.
Obedite (inquit) præpoſitis ueſtris: & ſubditi eſtote illis. At nũc per
uerſa & cõfuſa ſunt oĩa. Neq; iſtud præpoſitoꝝ gr̃a. Quid eñ illi de
noſtro honore lucrant̃? niſi inq̃tum obtẽperãtes habebũt: idq; ꝓ uti
litate noſtra. Hi enim licet honorentur: nihil ex eo honore in futurũ
lucrãtur: maioremq; dãnationem inde ſuſcipiũt. Et ſi patientur iniu-
rias, nihil ex eis detrimenti in futurũ acquirunt: immo & meritorum
illis accedit cumulus, atq; defenſio. Noſtri deniq; cauſa, cuncta illi fa
ciunt. Nam ſiue honorantur a ſubditis: & hoc illis fieri iubet queãd-
modum dicebat Hely. Aſſumpſit te de domo patris tui. Siue iniuriis
afficiunt̃: hoc i ſe de⁹ ip̃e perpetit̃: ſicut ad Samuelẽ ait. Nõ te ſpreue 1. Reg. 15.
rũt: ſed me. Itaq; illis cõtumelia, lucrũ. honor uero onus ẽ. Nõ ergo Sacerdotẽ
hæc illoꝝ gr̃a: ſed ueſtri cã dico. Qui honorat ſacerdotẽ deũ quoq; honorans:
honorat. Qui uero ſacerdotẽ ſpernit: ad id ſenſim ꝓlabit̃. ut i deũ deum ho-
ip̃m aliq̃n cõtumelioſus euadat. Qui uos (inq̃t) ſuſcipit me ſuſcipit. norat.
Et ſacerdotes ait eius in honore habere. Hinc iudei deum ſpernere di Mat. 10. d
dicerant: quia Moyſem contempſere: quia lapidibus illum impete-
bant. Nam qui pie ſacerdoti afficitur, longe maiori pietate deum re-
uerebitur. Et ſi enim malus fuerit ſacerdos quiſpiam; attenditur de⁹
ꝙ ſui gratia, illum etiam qui dignus honore non eſt, obſeq̃is foues:

Idem. ipſeq; tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetã in nomine prophe C
te ſuſcipit, mercedem prophetæ accipiet. Profecto & qui cedit & ob
temperat ſacerdoti, mercede ſua non deſtituetur. Nam ſi ubi de ho
ſpitalitate agitur tñ, ubi quem ſuſcipis ignoras, tãtum præmiorum
Mat.23. accipis: ſi ei ſubiiciaris, cui imperat deus. non multo magis mercede
Malach.2. dotaberis? Super cathedram (inquit) Moyſi ſede. ſcri. & pha. q̃cũq;
dix. uo. fa. &c. An ignoratis, quid ſit ſacerdos? Angelus utiq; domini
eſt. Non ex ſeipſo loquitur. Si deſpicis, non illum deſpicis: ſed deum
qui illum ordinauit. Sed unde, inquies, conſtat deum fuiſſe illius or
dinationis authorem? Nempe niſi tu hanc habeas opinionem: ſpes
tua inanis facta eſt. Nam ſi nihil per illum operatur deus: neq; laua
crum habes, neq; myſteriorum particeps es: neq; benedictionibus
frueris. Non ergo Chriſtianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat
etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat. per omnes tamen
ipſe operatur ſalutem populi moliens: non illorum intuens merita.
Numeri. 22.&.23. Nam ſi per aſinæ os: ſi per Balaam ſcæleſtum hominem, populi cau
ſa locutus eſt. multo magis loquitur per ſacerdotem, plebis ſuæ gra
tia. Quid enim non agit deus ſalutis noſtræ cauſa? quid non loquitur D
per quem non operatur? Si enim per Iudam opatus, & per ꝓphetas
Mat.7.c. quibus dicturus eſt. Non noui uos. diſcedite a me qui operamini ini
quitatẽ. Perq; illos, q demones i noĩe ſuo eiecerũt. Nõ magis p ſacer
dotes diuino miniſterio famulãtes operabitur? Namq; ſi ꝓpoſitorum
uitas diſcutere pergimus: ipſi doctores noſtros ordinare contendi
mus, peruerſoq; naturali ordine, quæ ſupra ſunt, infra eſſe uolumus
1.Cor.4.a. ut ſuperius pedes: inferius uero ſit caput. Audi qd paulus dicat. Mihi
Rom.14. autem pro minimo eſt: ut a uobis iudicer: aut ab humano die. Et ite
rum. Tu quid iudicas fratrẽ tuum? Si fratrem iudicare non expedit:
q̃to minus magiſtrũ? Nam ſi quidem hoc ſtatuit deus: benefacis, pec
caſq; niſi facias. Sin uero contraria præcepit, noli præſumere: neq; ea
Nume.16. coneris quæ ſuper te ſunt. Inſurrexerũt aduerſus Aaron poſt uituli
formatam effigiem, Chore, Dathan, & Abyron. Quid ergo? Nõne
Etiã ſi angelꝰ, ſi papa ſit: & puertat catholicã doctrinã: non eſt audiẽdꝰ illi periere? Quilibet quæ ad ſe pertinent, ſollicite curet. Nam ſi qui
dem fidei dogma peruertat: etiam ſi angelus ſit, obaudire noli. Sin
uero recta docet: noli uitæ: ſed uerbis intendere. Habes Paulũ uerbis
te operibusq; moderantẽ. Non diſtribuit paupueribus, inquies. nõ be
ne diſpenſat Eccleſiæ res. Vnde tibi id cõſtat? Noli illũ culpare anteq̃
diſcas. Reatum caue Plurima quippe ex ſimplici ſuſpitione iudican
tur. Imitare deum tuum. Audi ipſum. Deſcendẽs uidebo ſi ſecundũ
clamorem ſuum conſumantur. Sin autem ut ſciam. Quod & ſi didi
ciſti, &c

A ciſti, & examinaſti, & uidiſti, iudicē ſuſtine. Noli præripere iudicis ordinem. Illius eſt munus iſta diſcutere: nō tuū. Tu ſeruus ultimus, nō dñs es. Ouis ipſe es. paſtorē noli curioſe diſcutere, ne eius quoq; criminis reus tenearis: q illū accuſare pſumis. Et quomō (inquies) id mihi dicit, qđ ipſe nō facit? Nō tibi ipſe dicit. Nā ſi illi obtēperas, mercede priuaris. Chriſtus hæc admonet. Plus aliquid dicā. Nec paulo quidem obedire oportet, ſi quid dixerit propriū, ſi quid humanum: ſed apl'o Xpm in ſe loquentē circūferētī. Nō igitur aliena iudicemus. Sua quiſq; diſcutiat: uitāq; diiudicet ſuā. At debet ille, inquies, melior eſſe q̄ ego. Cur obſecro? Quia ſacerdos eſt. Et quid habet ille amplius q̄ tu? Non labores? non angores? non ærumnas? Debet eſſe te melior. Quid ergo? niſi ſit melior, teipm perdis ac perimis? Sunt uerba iſta plena arrogantiæ. Vnde enim noſti illum te non eſſe meliorem? Furatur (inquies) & ſacrilegus eſt. Vnde hoc noſti? Cur teipſum p præcipitia impellis? Nempe ſi quis dixerit. ille purpuram habet: quis id ſcias, aurem obruis: & ſi arguere poſſis, protin⁹ reſilis, teq; ſcire diſſimulas, nolens gratis ſubire periculū. Quid ergo hoc in loco? periculum minime neceſſariū ſuſcipis? Nō carent reatu hæc uerba. Audi quid dixerit Xps. Dico aūt uobis q oē uerbū ocioſum qđ loquuti fuerint hoīes, reddēt rationē de eo in die iudicii. Cur teipm quouis arbitraris eſſe meliorē? Cur nō ingemiſcis magis, ac pect⁹ tundis, atq; in humum reſpicis imitādo fœlicē publicanū? Et ſi em̄ melior ſis, hac feda eſtimatiōe tua cuncta pdidiſti. Melior es, tace, ut pſiſtas eſſe melior. q ſi loquaris, oīa exinaniſti. Si te putas eſſe. deſiſti. ſi non putas multū ſane pfeciſti. Si em̄ q pctōr aduenerat, ubi cōfeſſus eſt, iuſtificatus deſcendere meruit. Qui pctōr nō eſt, & eſſe ſe putat, qđ (oro) lucrabitur? Quantū ex ea humilitate, ſuis adiiciet cōmodis? Vitā tuā diligētius diſcute. Fur nō es? At rapis, at uiolas, at innumera hmōi perpetras. Neq; id ut furtū probē, dixerim. Abſit. Immo illud ualde execror, & eū q eſt huiuſcemodi, defleo. Nā dici non pōt, q̄ ſit ſacrilegiū malum. Sed uobis parco. Nolo em̄ uirtutē ueſtrā alios accuſando minuere. Quid (oro) publicano deteri⁹? At cū eēt īnumeris pctis obnoxius, phariſeuſq; id ſolū diceret. nō ſum ſicut publican⁹ iſte ſacrileg⁹. & nō oīa pſus amittes? Iſta neceſſario dicere, ac plurimis uerbis pſequi cogor: nō ſacerdotū tm̄ gr̄a, ſed ueſtri. Nā uereor ne hac elatione, uirtus exhauriatur ueſtra, in iudiciūq; decidatis. Audi deniq; qđ dicat admonens Paulus. Opus autem ſuum probet unuſquiſq;, & tunc in ſemetipſo tm̄ habebit gloriam, & non in altero. Nam dic (oro) ſi ſaucius proficiſcaris ad medicum: num omiſſa cura uulneris tui,

Mat.12.c.

B.

Luc.18.c.

Luc.18.c.

Gal.6.a.

ſtudioſe medicum percunctaris, uulnus ille habeat, nec ne? An uero C
& ſi ille ſit ſaucius, uulnus tuum iccirco non curas: dicíſq; ſanum illũ
eſſe oportuit, medicus cum ſit? Quando uero ſanus medicus non eſt
abſcedo, uulnus mecum inſanabile referens? Nunquid enim ſi ſa
cerdos malus ſit, inde ſolatium capiet ſubditus? Nihil minus. Cæte
rum dabit ille quidẽ ſcælerũ ſuorũ debitas pœnas. Dabis autẽ & tu
tuorum criminum pœnas. Etenim magiſter ſolum iam ordinem im
Ioan. 6. e. plet. Erunt enim (inquit) omnes docibiles dei: neq; dicent. Agnoſce
dominum. Omnes enim agnoſcent me a minimo uſq; ad maximum
eorum. Cuius ergo rei gratia (inquies) præſidet? Cur poſitus eſt? Ne
(queſo) doctores noſtros maledictis impetamus, ut ne noſmet po-
tius lędamus. Noſtra (ut dixi) omnia diſcutiamus: & neminem pœni
tus maledicemus. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis ſu
mus. Patrem qui habet, & ſi mille patiatur incommoda: omnia pa-
Eccl. 3. tris reuerentia conteget. Noli enim (inquit) gloriari i ignominia pa
tris tui. neq; enim tibi tam gloria, q̃ opprobriumẽ. Et ſi ſenſum ami
ſacerdotes patres ſpirituales. ſerit: ueniam da illi. Longe hæc magis in patre ſpirituali diceda ſũt.
Reuerere illum: qui tibi dieb⁹ ſingulis diuina miniſtrat: ſcripturas re
legi facit: tui gratia exornat domum. Propter te uigilat: propter te
uita perſoluit: propter te deum præcaturus, aſtat: tui cauſa pces exol D
uit: pro te apud illum religio, cultuſq;, & obſequium eſt: pro te iſta
omnia. Reuerere hæc ergo, atq; cõſidera. accede ad ea ſumma cum
Excluditur obiectio di cẽtiũ ſacer dotes malosñ eẽ re uerendos. reuerentia. At malus ille. & hoc quid ad te? Nunquid enim qui mal⁹
non eſt: ipſe tibi magna iſta & diuina largitur? Abſit. Fides enim tua
ad omnia ualet. Neq; tibi iuſtus quiſpiam proderit: niſi ipſe fidelis ſis.
Neq; nocebit malus, ſi fueris ipſe fidelis. Iſta uobis non abſq; certa
ratione diximus: ſed ut ſententiam ueſtram ſenſumq; corrigamus:
cautioreſq; in poſterum faciamus. Verum uos ea ſeruate quæ dixi-
mus. Nam ſi ſemper audimus, & nunq̃ audita perficimus: nihil ex
eis q̃ dñr emolumẽti pcipimus. Attẽdam⁹ ergo nobiſipſis (q̃ſo) dili-
genter: & quæ dicta ſunt, magno ſtudio implere curemus. Deſcriba
mus ea mentis noſtræ tabulis: conſcientiæq; affixa teneamus: ac iugi
ter gloriam referamus patri & filio, & ſpũi ſancto: nunc & ſemper,
& in ſæcula ſæculorum. Amen. Hæc ille.

Nota. Vides q̃ta cũ charitate, q̃ oue zelo admoneat iſte ſanct⁹ pater
Chryſoſtom⁹, oẽs fideles: ut obediãt p̃ſb⁹ ſuis ſpũalib⁹, uidelicet, ſa
cerdotib⁹ & p̃latis, i reb⁹ qdẽ licitis & honeſtis. Quãto maiori cũ prõ
ptitudie cõſidera obtẽperãdũ ſit ſũmo põtifici uicario chriſti: & q̃ be
nigne, q̃ gratãter ſuſcipiẽdæ ſint rõnabiles ei⁹ leges, & cõſtitutiões
quas

A quas inter canonicas ſcripturas, cõnumerat Auguſtin⁹ li. ii. de doctri na xpiana, dicẽs. In canonicis ſcripturis Eccleſiaꝝ catholicaꝝ quã plurium diuinarũ ſcripturarũ, ſolertiſſimus idagator auctoritatẽ ſequat̃: inter q̃s ſane illæ ſint, quas aplica ſedes habet, & ab ea alii meruerũt accipere epiſtolas: &c. ¶ Si eñ Romanoꝝ põtificũ decreto, ceteroꝝ opuſcula tractatoꝝ approbãtur, uel reprobãtur (Vñ Hiero. ſcribẽs ad Damaſũ papã ait. Si hæc nr̃a cõfeſſio apoſtolat⁹ tui iudicio cõprobat̃: qcũq; me iculpare uoluerit: ſe iperitũ, uł maliuolũ, uł ẽt ñ catholicũ cõprobabit) ita ut qd̃ uere ſedes aplica ꝓbauit: hodie teneat̃ acceptũ: & quod illa repulit, acten⁹ inefficax habeat̃: quãto magis ea q̃ ipſa pro catholica fide, pro ſanis dogmatibus: pro uariis & multifariis Eccleſiæ neceſſitatib⁹, & fideliũ moribus, diuerſo tpe ſcripſit obnia ac honore digna haberi debent: & ab oibus prorſus in quibuſlibet neceſſitatib⁹, uł opportunitatib⁹, diſcretiõe, uel diſpẽſatiõe magiſtra, reuerenter aſſumi. Hinc ſanct⁹ papa Gelaſius ait. Decretales epl̃as, quas beatiſſimi Papæ diuerſis tpib⁹ ab urbe Romana ꝑ diuerſoꝝ patrum conſultatione dederũt: uenerabiliter ſuſcipiẽdas decernimus.

Aug.

Hiero.

Papa approbator uel reprobator doctrinarum

Gelaſius papa.

Gregorius

Cõſonat aũt huic btiſſimus papa Grego. in. c. nulli. xix. diſt. ita B iquiẽs. Nulli fas ẽ, uel uelle, uel poſſe trãſgredi aplicæ ſedis pcepta, nec nr̃æ diſpoſitiõis miniſteriũ: qd̃ ueſtrã ſeq oportet charitatem. Sic ergo ruinæ ſuæ dolore ꝓſtrat⁹, q̃ſq̃s aplicis uoluerit cõtraire decretis. Et in. c. præceptis. xii. diſt. iterũ ait. Præceptis aplicis nõ dura ſupbia reſiſtat̃: ſed p obedieñtiã, quæ a Romana Eccl̃ia, & aplica auctoritate iuſſa ſũt, ſalutifere ipleant̃: ſi eiuſdẽ ſctẽ dei Eccleſiæ, q̃ ẽ caput ueſtrũ cõionẽ habere deſideratis. ¶ Lõge meli⁹ qd̃ nũc diſcepto, ſoluit Gregorius Nazanzenus, bti Hiero. doctor: cuius (teſtãte eodem Hiero.) tãta fuit auctoritas: ut nullus unq̃ eius dictis, calumniã inferre preſumpſerit. Immo inſuper (ut teſtatur Ruffinus) tanta fuit ei⁹ auctoritas apud Eccleſias Chriſti, ut eſſe putaretur hereticus, qui illi fuiſſet auſus in aliquo cõtraire. Hic itaq; ipatori ſcribẽs Cõſtãtinopolitano, perpulchre oſtẽdit xpianos oẽs etiã reges & principes ſubiectos eſſe papæ & epis: (Hinc cõfutabit̃ ꝓpõ illa Luth. Si impator uł principes reuocẽt libertatẽ datã pſonis, reb⁹ eccl̃iaſticoꝝ: nõ põt ei reſiſti ſine pctõ, & ipietate * Quã ita dãnauit uniuerſitas parriſieñ. Hæc ꝓpõ ẽ falſa, ipia, ſchiſmatica: libertatis Eccl̃iaſticæ eneruatiua: ac ipietatis tyrãnice excitatiua, & nutritiua) dicens. Suſcipitis ne libertatem uerbi? Libẽter accipitis q̃ lex Xp̃i ſacerdotali uos ſubiicit ptãti: atq; iſtis tribunalibus ſubdit. Dedit eñ & nobis ptãtẽ, dedit & principatum multo pfectiorẽ principatib⁹ ueſtris. Aut nũquid

Idem.

Grego. nazanzenus.

Hiero.

Rufinus.

PropoLu.

Theo. facultas parriſi. determinatio.

iuſtum uobis uidet̄ ſi cedat ſpiritus carni:ſi a terrenis cœleſtia ſuperá
Concludit tur:aut ſi diuinis ꝑferant̄ humana?Quaſi dicat, nō. ¶ Luce itaq; cla C
rius ex hiis cōſtat, nedū papá ſup Chriſtianos cōſtituēdi habere facul
tatem:uerūetiá & quēlibet epm in ſua Dioceſi:ſicut Paulus ad Thi
1. Thimo. motheū ſcribēs epm ait. Præcipe hæc & doce. Et iterū. Diuitib⁹ hu
4.&.6. ius ſæculi præcipe &c. Patet inde & fideles illoꝝ iuſtis & rationalibus
ſtatutis, teneri (ſi facultas adſit) obedire.

Obiecta Primum. 1.Corin.7. Mat.17. Gloſa.

SED Lutherus in hæc inſurgit, allegādo dictū illud Apl̄i ſcri bētis ad Cor. Nolite fieri ſerui hoīum. Ac illud Chriſti. Reges a quibus accipiunt cenſum, a filiis an ab alienis? Et poſt. Ergo liberi ſunt filii. Glo. ibidem. Liberi ſunt filii regni in oī regno. Multo magis liberi ſunt filii illi⁹ regni ſub quo ſūt oīa regna, ī quoli bet regno terreno. Si ergo boni Xpiani ſunt filii regni illius: uidetur ꝙ nullius regis terreni ſeu hominis poteſtati ſint aſtricti. ¶ Præte

Secundum Iacobi.1.

rea: dicit Iacobus. Qui proſpexerit in lege perfectæ libertatis. Gloſa exponit ꝙ lex perfectæ libertatis, ſit lex euágelica. Ergo ſi perfecta libertas ab oī ſeruitute liberat. Videtur ꝙ oīs qui inheret legi euá gelicæ, abſolutus ſit ab omni lege & ſeruitute hominum. ¶ Vlteri

Tertium. 1.Cor.3.

us. Charitas omnia membra Chriſti facit unū, & omnia communia. Vnde dicitur ī epiſtola ad Corinthios. Omnia ueſtra ſūt, ſiue mors ſiue uita &c. Facit autem unum: quia (ut dicit ipſe idem Apoſtol⁹ in D epiſtola ad Epheſeos & ad Coloſſenſes.) omnes unū ſumus in Chri ſto: nec eſt diſtinctio ſerui & liberi. Si ergo charitas reducit omnia mē bra ad æqualitatē & cōitatē. Videt̄ ꝙ in habētibus charitatē nō ſit ali

Quartum

qua obligatio ſeruitutis hoīum. ¶ Adhæc. Maius eſt uinculū le gis diuinæ: ꝗ ſit uinculū conſtōnis humanæ: ſed lex euangelica ab ſoluit ab omni onere ſeruitutis legalis, quæ quidem a deo per Moy ſem lata fuerat. Ergo multoſortius abſoluit ab onere ſeruitutis legis humanæ. Nam ſatis habet Chriſtianus homo, ſi poſſit adimplere legem Chriſti abſq; ꝙ imponatur ei aliud onus legis humanæ. ¶ Po

Quintū. Anſelmus

ſtremo. Dicit Anſelmus in libro cur deus & homo. c. v. Per ſe redime re uoluit, ut in priſtiná redigeret libertatem: & ſibi homo ſubiect⁹ eſſet: non homini. Si ergo empti ſumus precio magno. ſ. ſanguine agni incontaminati, & immaculati: uidetur ꝙ ipſius ſoli⁹ ſerui ſum⁹. Ergo uidetur ꝙ Chriſtianus ꝗ renatus eſt in Xpo, aſtrict⁹ nō ſit alicui

Solutio.

ſeruituti legis humanæ & terreni imperii.

Triplex libertas & triplex ſeruitus.

¶ AD HAEC omnia ꝑfecte ſoluēda obiecta, ſcire neceſſe eſt ꝙ ſeruitus cum opponatur libertati, ſecūdum ꝙ triplex dicitur eſſe libertas ſcilicet; a coactiōe, a culpa, & a miſeria: ſic ſeruitus dici

A tur tripliciter, quæ attenditur in libertatis artatione. ¶ Secundum enim artationem libertatis a culpa, attendit̃ ſeruitus peccati: de qua locutus eſt Chriſtus cum dixit. Qui facit peccatum: ſeruus eſt pec- cati. Et Apoſtolus. Non regnet peccatum in ueſtro mortali corpore. ¶ Secundum uero artationem libertatis a miſeria, attenditur ſerui- tus pœnæ & mortis: de qua dicitur in epiſtola ad Romanos. Chriſtus reſurgens a mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non domina- bitur. ¶ Secundum autem artationem libertatis a coactione, atten- ditur ſeruitus conditionis: de qua Apoſtolus in eadem Epiſtola loqui tur dicens. Seruus uocatus es: non ſit tibi curæ: ſed ſi potes liber fie- ri, magis utere. Hæc autem ſeruitus in coartatione libertatis a co- actione: non eſt q̃tum ad interiorem motum uoluntatis quæ cogi nõ poteſt: ſed q̃tum ad exteriorem. Vnde & ſeruitus introducta fuit in hoc ꝙ unus alterum uicit, & ſeruituti ſuæ addixerit: ut nõ liceat face re contrarium eius quod ipſe mandauerit. Cum ergo triplex ſit ſer- uitus, una habet ortum ab altera. Nam nõ eſſet ſeruitus pœnæ: niſi præceſſiſſet ſeruitus culpæ: nec ſeruitus conditionis ſubſequeretur: niſi illa duplex præcederet. Cũ ergo aliquis regeneratur Chriſto, & efficitur Chriſtianus: liberatur a ſeruitute peccati. Sed tamen nõ ſic

Ioan. 8.
Roma. 6.
Ibidem.
Roñ. 7.
Vñ ſit itro ducta ſerui tus.

B liberatur, quin etiam poſſibilitatem, & pronitatem habeat redeun- di in id genus ſeruitutis. Et hinc eſt ꝙ propter eius promotionem, & humiliationem, reliquit dominus ſeruitutem mortis & conditionis. Vnde ita moriũtur Chriſtiani ſicut & alii. Et propter pronitatem ad malum & concupiſcentias militantes in membris: ex quibus conſur- gunt bella, & lites: ita indigent rectoribus, & regibus, ac prælatis: ſi cut & aliæ gentes. Et ideo: nõ ſolum ſcd'm hamanam inſtitutionem: ſed etiam ſcd'm diuinam diſpoſitionem (ut ex prædictis patet) inter Chriſtianos ſunt reges, principes: Eccleſiarum rectores, & prælati: domini, & ſerui. Et ſcd'm diſtinctionem poteſtatis, ei ſubiiciũtur & tenentur ſecundum plus & minus. Et hoc ipſe dominus dicit. Red- dite quæ ſunt Cæſaris cæſari: & quæ ſunt dei deo. Et Apoſtolus hoc docet: & contrarium prædicantes condemnat. Quicunq; ſunt ſub iu go ſeruitutis: dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur: ne no men domini & doctrina blaſphemetur. Si quis autẽ aliter docet: non acquieſcit ſanis ſermonib' domini noſtri Ieſu Chriſti: ſuperbus eſt, nihil ſciens &c. Et hoc ipſum in pluribus aliis locis, docet & mãdat. Et Petrus. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis: non tm̃ bo- nis & modeſtis: ſed etiam diſcolis.

Mat. 22.
i. Thi. ulti.
1. Pet. 2.

Nota. Si itaq; nõ repugnat xp̃ianæ libertati (quæ i dei famulatu attẽditur: nõ in corporis uoluptatibus, & libertate peccãdi) ſubeſſe legibus, & iuſtis terrenorũ principũ mãdatis: min⁹ certe repugnat ſubeſſe & obtẽperare ſãctis Eccl'iæ cõſtitutionib⁹: ac ſummi ſacerdotis iuſſibus, quæ diuinũ cõcernũt honorẽ ac aiarũ ſalutẽ. Vt qd em eũ Xp̃s uicariũ ſup ſuas oues, & paſtorẽ cõſtituit: ſi facultatẽ quoq; ei corrigendi, puniendi, caſtigandi, ſtatuẽdi: & iura (q̃ tamẽ diuino, & naturæ nõ derogẽt) ꝓ diuerſitate temporũ, locorũ, & pſonarũ, cõdendi:
Mat. 16. nõ dedit? Nõne ei dictũ eſt? Quodcũq; ligaueris ſuper terrã: ligatum erit. &c. Si nãq; Ap'ls Paul⁹ plura ordinare poterat, & diſponere circa Eccleſiæ regimen, q̃ ſcripta ſint explicite i euangelio: ut patet ex
i. Cor. ii. g. prima eius epiſtola ad Coꝝ. ubi ait. Cætera cũ uenero diſponã. Nõne id põt & ſumm⁹ põtifex, q curã gerere habet totius dei Eccleſiæ: & qui nõ minorem Petro & Paulo habet iuriſditiõis poteſtatẽ? Quare ei dictũ eſt? Paſce oues meas. niſi ut uerbo pariterq; exẽplo, fideli
Ioan. 20. bus uiã ſalutis oſtẽdat? Bonos exaltet. malos uero, & legibus & ſtatutis, adiunctiſq; poenis, deprimat.

Rñſio ad obiecta. Cum autem dicit Apl'us (ut reſponſio ſit ad primum obiectũ) Nolite fieri ſerui hominum. Hoc enim (ait Lutherus) uere eſt hominum ſeruos fieri: ſtatutis, & tyrannicis eorum legibus ſubiici &c. ✶
Verba Lu. ſi. de ca. ba tract. de ba
Non ſic intelligendum eſt, ꝙ prohibeat obedientiã dari hominibus: al's ſibiipſi contrarius eſſet, cum alibi oppoſitum iubeat: ſed ꝙ ꝓpter
i. Cor. 7. ſeruitutem hominum, nõ omittamus ſeruitutem dei. Et hoc cõiicit ex uerbis ꝓcedentibus, cum ait. Qui enim in domino uocatus eſt ſeruus (ſcilicet ad fidem) libertus eſt domini (ideſt, libere poteſt deo ſeruire, & æqualis eſt meriti ſicut ille qui uocatur exiſtens in libertate) Similiter qui liber uocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti (ſicut & ille qui uo
Ambroſi⁹ catus eſt ſeruilis conditionis exiſtens. Vnde Ambroſius. Apud deum bona ſeruitus, & bona libertas, æqua lance appendunt'. Et ꝙ uterq;
i. Coꝝ. 7. ſit æqualiter ſeruus Ieſu Chriſti, oſtenditur ex hoc quod ſubintulit Apoſtolus) Precio empti eſtis (ideſt ſanguine Chriſti, q æqualiter fuſus eſt pro utroq;. Empt⁹ em̃ ſeruus efficitur emptoris). Nolite fieri ſerui hominũ. dimittẽdo. ſ. ſeruitutem dei pro ſeruitute hominum. Vtraq; enim poteſt ſimul ſtare: ut cũ qs propter deum humiliter ſuſtinet hominum ſeruitutem, qñ nõ eſt contra famulatum dei. Cum autem homines aliquid contra deum præcipiunt. non debent tũc fie
Actu. 5. c. ri ſerui hominum: ſed cũ Apoſtolo Petro exclamare Obedire oportet magis deo q̃ hominibus. ¶ Ad auctoritatẽ uero Chriſti, & glo.
Rñſio ad auctãtẽ gl. dicit' ꝙ intelligit' de ipſo xp̃o: q nõ tenebatur reddere tributũ: qa erat filius

A filius dei ſcd'm diuinitatẽ: & p cõſequẽs nulli ſubiect⁹. ſimiliter ſcd'm naturã humanã erat fili⁹ Dauid: & p cõſequens liber a tributo. Et ex hoc ſequit̃ ꝙ apl'i qui erãt de ei⁹ familia eſſent liberi. Quare & nunc imitatores xp̃i, q oĩa bona tp̃alia relinquunt ut apoſtoli, & ſequũtur Chriſtũ ĩ pauptate: liberi ſunt a tributo: nec debẽt reges ab eis cẽſũ, uel tributũ exigere. Ab aliis aũt xp̃ianis ſic, uel q ſunt ſeruilis cõditionis, uel qui affluũt diuitiis poſſidentes proprium.

Ad ſcd'm obiectũ ꝙ lex euãgelica ẽ lex pfectæ libertatis. R'n̄detur ꝙ ideo dr̄ lex pfectæ libertatis: qa liberata ſeruitute ꝑuaricatiõis, ſiue etiã a ſeruitute legis: dũ in ea datur ſpiritus charitatis, qui ẽ ſpirit⁹ ueræ libertatis: ſcd'm illud Ap'li. Nõ accepiſtis ſpiritũ ſeruitutis iterũ in timore: ſed ſpiritũ adoptionis filiorũ dei. Et iõ ex hoc nõ ſequitur, ꝙ q eſt ſub lege euangelii, ſit liberat⁹ a ſeruitute terreni dñi, & humanæ legis. ¶ Ad tertiũ cũ obiicit̃ ꝙ charitas oĩa unit, & cõe facit. Dico ꝙ hoc uerũ ẽ per quãdam participationẽ: ſed nõ ẽ uerũ p dominii auctoritatẽ. Omnes etiã unit: ſed hoc eſt ſcd'm affectionẽ: nõ ſecũdum gradus, & dignitatis ĩdiſtinctionẽ. Nã ĩ corpore Chriſti magna eſt mẽbrorũ diſtinctio, ut probatũ eſt in tracta. de ſacramento ordinis, ꝗuis q̃tum ad cõformitatem affectionũ magna ſit unio. ¶ Ad

Ad.ii. obiectũ r'n̄ſio.

Roma.8.

Ad tertiũ.

Ad quartũ

B quartũ cum dicit̃ ꝙ lex euãgelica abſoluit ab oĩ onere legis Moſaycæ. Ergo multo fortius a lege humana. Reſpondeo ꝙ non eſt ſimile. Quia lex iſta legẽ illã implet, & euacuat tanq̃ ueritas figurã. Non ſic autem eſt de lege inſtitutiõis humanæ, quæ multum adiuuat ad obſeruantiam legis diuinæ. Et ſic perutilis eſt bonis & malis. Bonis ad cumulũ bonorum operum & meritorum, ſecundum illud Apoſtoli. Diligẽtib⁹ deũ, omnia cooperãtur in bonum. Malis uero, ne in maiori nequitia labantur: ut ſaltẽ per act⁹ exteriores cohibeant̃ a malis. Quot. n. & q̃plura homicidia, furta, adulteria, fornicatiões, ſtupra, iceſt⁹, oppreſſiões, rapinæ, rixa &c. fierẽt, niſi eſſent humanæ leges ꝓhibẽtes ea p pœnæ corpalis cõminationẽ? Itaq; uerificat̃ illud. Oderũt peccare bõi uirtutis amore. Oderũt peccare mali formidĩe pœnæ.

Roma.8.

Ad ultimũ, q̃ñ dicit Anſel. ꝙ Xp̃s ideo p ſe redimere uoluit, ut in priſtinã redigeret libertatẽ &c. Dicit̃ ꝙ ibi notat̃ effect⁹ plen⁹ redẽptionis factæ per Chriſtũ: ſed tñ illũ effectũ non plene aſſequimur ĩ præſenti quouſq; creatura ingemiſcit, & parturit, donec liberetur a ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei. Vnde hic inchoatur libertas a culpa, ſed ibi conſumabitur libertas a miſeria, & ab omni poteſtate humana. Vnde non ſequitur ꝙ ſi ſumus empti a Chriſto, ꝙ propter hoc non ſumus ſerui alterius, & ꝙ nõ tenemur

R'n̄ſio ad ul. obiecti.

obedire mādatis hoium:qa dñium xp̄i bū cōpatit̃ ſecū dñiū hoīs:in his maximeq̄ nō ſūt cōtra deū:ſed nō cōpatit̃ ſecū dominiū diaboli, uel peccati;iuxta illud xp̄i. Non poteſtis duobus dñis ſeruire. ſ. duobus dñis diuerſæ & cōtrariæ uolūtatis:ſicut de⁹ & diabolus. Vñ ſeqtur. Nō poteſtis deo ſeruire, & mãmonæ. Ideo q̄uis redēptiōe domini nr̄i Ieſu Chriſti, eruamur a ſeruitute mortalis peccati, nō tamen a ſeruitute conditionis, uel mortis. C

Mat. 6.

❡ De Immaculata Mariæ uirginis conceptione.

MARTINVS LVTHERVS

Propō Lu. ☞

Contradictoria hui⁹ ppōnis. Beata uirgo eſt cōcepta ſine peccato originali, non eſt reprobata. ✻

❡ VNIVERSITAS PARRI. D

Fac. theol. uni. parriſ.

Hæc ppō eſt falſa: ignorãter & ipie, cōtra honorē imaculatæ uirginis aſſerta.

Cōfutatio

❡ THOMAS ILLIRICVS.

Pars. i. ſermonū Authoris.

POSSEM utiq; hic diffuſe multa tractare, & infinita q̄ſi argumēta proponere. Sed qm̄ innumeri q̄ſi extant opuſculi, ita ut eis refert⁹ ſit mūd⁹, hac ſup materia a diuerſis pitiſſimis, & i ſacris lr̄is apprime eruditiſſimis uiris, cōflati. Nã & ego oim minimus, in prima ſermonū meorū parte (quæ nuper Tholoſæ litteras impreſſorias excepit) latiſſimū de ipſa cōceptiōe, exaraui ſermonē: i quo plurimis, & ualidiſſimis rōnib⁹, necnō & ſãctoꝝ prūm doctorūue teſtimoniis, probatū eſt eã imunē fuiſſe ab oi macula originali. Iccirco hãc breuiter ptrãſibo materiã. Solū in mediū afferam aduerſus Lutheri propōnē, Decretū ſacri cōcilii Baſilienſis, in quo his uerbis determinatū fuit & diffinitū, btãm uirginem nunq̄ ſubiacuiſſe originali pc̄tō. Doctrinã illã differentē glorioſam uirginē dei genitricē Mariam, præueniēte & operiēte diuini muneris gratia ſingulari: nūq̄ actualiter ſubiacuiſſe originali pc̄tō: ſed imunē ſemper fuiſſe ab oi originali & actuali culpa, ſanctãq; & imaculatã: tanq̄ piã & cōſonã cultui eccleſiaſtico, fidei catholicæ, rectæ rōni, & ſacræ ſcripturæ

Diffinitio ſeu determiatio ſacri Cōcilii Baſilieſ. de cōceptiōe uirginis.

ptura: ab oib⁹ catholicis fore tenẽdã, & amplectãdã, diffinim⁹, & de
A claramus: nulliq́ꝫ de cætero licitum eſſe incõtrarium prædicare, uel
docere. renouantes præterea inſtitutionem de celebranda ſancta eius
conceptione: quæ tã per Romanam, q̃ per alias Eccleſias, ſexto idus
Decembris, antiqua, & laudabili conſuetudine celebratur. Statui/
mus, & ordinamus, eandem celebritatem præfata die in omnibus
eccleſiis, monaſteriis, conuentibus Chriſtianæ religionis ſub nomĩe Sixtus pa/
cõceptionis, feſtiuis laudib⁹ colẽdã eſſe. Hæc ibi. ¶ Dehinc, & Six pa q̃rtus.
tus papa quartus, auctoritate aplica, hyſtoriã de hoc feſto ſua ordi/
natiõe editam, ĩ qua explſſe cõtinetur ipſam beatã uirginẽ ſine origi
nali pctõ fuiſſe cõceptã: repetitis uicibus, approbauit. Cũ ergo diffi/
nitio maiorũ cauſarũ ĩ Ecclia emergẽtiũ (ſicut plurimis auctoritati/
bus ꝓbaui alio ĩ libello de ptãte papæ) ad aplicã ſedẽ (q̃ nihil taliũ ſi/
ne ſapiẽtiſſimo ꝙ cõſilio pagit) ꝑtineat: eiuſq́ꝫ rectæ determiatiõi, fi
deles colla ſubmittere teneant: temerariũ eſt, imo piculoſum & he/
reticũ de puritate uirginis, oppoſitũ aſſerere, uel ſentire.

Quippe, ſi diuus Hieronym⁹ eum non cenſebat catholicũ, q
ſuæ doctrinæ poſt apoſtolicæ ſedis approbationẽ, contradiceret: Vñ Hiero.
ait ſcribẽs ad Damaſum papã. Hæc eſt fides (papa beatiſſime) quã in
catholica didicim⁹ Eccleſia, quãq́ꝫ ſemper tenuimus. In qua ſi minus
B recte, aut parũ caute forte aliqd poſitũ ẽ: emẽdari cupim⁹ a te, q Pe/
tri ſedẽ, & fidẽ tenes. Si aũt hæc nr̃a cõfeſſio, apoſtolat⁹ tui iudicio, cõ
probabit̃: qcũq́ꝫ me inculpare uoluerit: ſe ĩperitũ, uel maliuolũ, uel
etiã nõ catholicũ, nõ me hereticũ cõprobabit. Nõne magis cenſend⁹
eſt maliuolus & heretic⁹, q nõ ſolũ papæ, ſed & ſacri cõcilii determi/ Săct⁹ Tho
natiõib⁹ ptinaciter reſiſtere cõtẽdit? Equidẽ ſic: ut probat. S. Tho. in mas.
expoſitione ſuper epiſtola prima. Cor. xi. lectione. iiii. ante mediũ.
ubi ait. Pertinacia, qua aliquis contemnit in his quæ ſunt fidei, dire/
cte uel indirecte, ſubire iudicium Eccleſiæ: facit hominem hereticũ. Rõnibus
Talis autem pertinacia procedit ex radice ſuperbiæ, qua aliquis præ ꝓbat̃ uirg.
fert ſenſum ſuum Eccleſiæ. ¶ ME continere non ualeo, quin ĩmaculata
aliquas adhæc addam ratiũculas, nonnullis patrum dictis firmatas: cõceptio.
ut maiori cum decore fulgeat ĩmaculatæ uirginis puritas, & propo/ Rõ prima
ſitionis clarius deprehendatur falſitas. Nam perfectiſſimus media
tor, habet perfectiſſimum mediandi modum reſpectu alicuius per/
ſonæ pro qua mediat. Chriſtus eſt perfectiſſimus mediator. Ergo
habet perfectiſſimũ mediãdi modũ. Eſt aũt pfectior mod⁹ mediãdi ꝓ
ſeruãdo a pctõ: q̃ poſt pctm̃ recõciliãdo. hũc ḡ habuit reſpectu alicui⁹
pſonæ. Et manifeſtũ eſt ꝙ reſpectu nullius pſonæ debuit excellẽtio/

Ratio ſecū da. rem actum mediādī, q̄ reſpectu uirginis. Ergo eā p̄ſeruauit. ¶ Præ C
terea. Chriſtus principalius conceditur eſſe reparator originalis: q̄
actualis mortalis. Sed quoſdā præſeruauit ab actuali mortali, ut Hie
remiam, Ioannem baptiſtam &c. Ergo aliquem ab originali. Non
alium, nec aliam, niſi matrem ſuam dilectam. Igitur &c. ¶ Rurſus

Ratio. 3. Ad benignitatem dei pertinet, matris honorem ſeruare, qui legem
Mat. 5. b. ſoluere non uenit: ſed adimplere. Lex enim (ait Auguſtinus) ſicut ho
Augu. norationem matris præcipit: ita inhonorationem damnat. Cū ergo
Chriſtus matrem ſuam præſeruare potuerit ab omni inhonoratiōe
peccati (quæ utiq; maxima eſt) & a tanto opprobrio, ut non diceretur
ipſa fuiſſe peccatrix, & ſubiecta (etiam per tēporis inſtans) fuiſſe dia

Excluſio obiectiōis. bolo. Credēdum eſt eum hoc omnimodis feciſſe. Nec impedit, q̄ cō
cepta nondum mater erat: quia quod nondū erat uel fuit exhibitiōe:
ſemp fuit in æterna p̄deſtinatiōe. nec enim temporaliter: ſed ab æter
no in matrem dei electa eſt.

Teſtimōia patrum. Anſelmus Hiis rōnib⁹, ꝑpulchre alludit & ſc̄tōrū patrū auctoritas. Anſel
mus in lib. de exordio mūdanæ ſalutis. Si q̄d originalis peccati in ꝓpa
gatione matris dei extitit: illud ꝓpagantium nō ꝓpagatæ fuit. Deus
em̄ inquit caſtaneæ cōfert, ut īter ſpinas, & a ſpinis remota, cōcipiat̄:
alatur, & formetur. Nō potuit hoc facere filius matri ſuæ? Plane po D

Idem. tuit & uoluit: q̄ ſi uoluit, & fecit. Et in epiſtola. Non puto (inquit) eſſe
uerū amatorē uirginis, qui celebrare reſpuit feſtū ſuæ conceptionis.

Cyprian⁹. Cyprianus huic conſonat, cum ait exclamans. O uirgo iuſta: & omni
iuſtitia pleniſſima, cuius conceptio ſingularis. Non minus iſto ſuffra

Hylarius. gatur Hylarius. O uirgo benedicta ſuper oēs fœminas: quæ angelos
uincis puritate, q̄ oēs ſanctos ſupas pietate. Sed quomodo angelos

Origenes. uinceret puritate, ſi contraxiſſet origiale? ¶ Veniat nūc Origenes, q̄
de eodē teſtimoniū reddat. Ait enim de beata uirgine. Quæ neq; ſer
pētis perſuaſiōe decepta: nec eius uenenoſis afflatib⁹ infecta. Fuiſſet
utiq; uenenoſis afflatib⁹ diaboli iſecta, ſi pc̄tō ſubiacuiſſet originali.

Hierony. ¶ Sequat̄ hūc facūdiſſim⁹ ille Hieronym⁹, una cū Cyrillo diſcipulo.
Quicq̄d (inq̄t) in Maria geſtū eſt, totum puritas: totū ueritas: totūq;

Idem. gratia fuit. Et iterū. Cæteris uirginibus p̄ſtatur gr̄a p partes: Maria

Cyrillus. uero tota ſe infudit plenitudo gratiæ. ¶ Cyrillus. Poſt filium, teme
rarium eſt in maria uirgine ponere culpam aliquam uel peccatum.

Auguſ. ¶ Confirmet hæc ſubtiliſſimus & ſingularis doctor Auguſtinus in li
bro de natura & gratia, circa medium, ubi ait. Excepta ſancta uirgi
gine Maria, de qua ꝓpter honorē dn̄i, nullā ꝓrſus cū de pc̄tis agit̄,
haberi uolo queſtionem. Inde enim ſcim⁹ q̄ ei plus ſit gr̄æ collatum
ad uincendum.

A ad uincēdū ex oī pte pctm̄, q̄ cōciperē & parere meruit quē cōſtat nul lū habuiſſe pctm̄. Hac uirgine excepta, ſi oēs ſcti & ſanctæ cōgrega ri poſſent, & q̄rerent ab eis. an pctm̄ haberēt: qd rñderent, niſi quod Ioannes ait? Si dixerimus q̄ pctm̄ nō habem⁹, noſipſos ſeducim⁹. Il la aūt uirgo ſingulari grā pueēta eſt, atq; repleta: ut ipm haberet uen tris ſui fructū, quē ex initio habuit uniuerſitas dñm, ut illud qd na ſcebatur ex propagīe primi hoīs, tm̄modo generis, nō criminis ori ginē duceret. Idem. O mater domini ſicut in prima fœmina abunda uit delictum, ita & in te ſuperabundauit oīs plenitudo gratiæ. & ideo ſup oēs ignara delicti. Iterum. Charitas feciſti, ut non ſolum Maria non peccaret, ſed nec peccatū cogitare potuit: & ſuper cūctos reſer uaſti ab oī labe peccati. Rurſuſq; ait. Magnifica illum qui te ab omni peccato reſeruauit. Quis enī dicere poterit, ſine pctō ſum natus: aut mūdus ſum ab oī iniquitate, dicere audebit? niſi illa uirgo prudētiſſi ma, animatū tēplū dei excelſi, quā de⁹ ſic elegit & pelegit ante mūdi cōſtitutionē, ut ſācta & imaculata mr̄ dei, filia, ab æterno reſeruata incorrupta ab omni labe peccati. &c. ¶ Irrefragabili auctoritate, firmaq; ſnīa uniuerſa ſtabiliet hæc beatus Ambro. doctor qdē catho licus, dicēs de btā uirgine. Hæc eſt uirga ī qua nec nodus originalis, 1. Ioan. 1. c. Idē Augu. Idem. Idem. Ambro.

B nec cortex uenialis culpæ fuit. ¶ Poſt hos, teſtimoniū de immacula ta uirginis cōceptiōe reddat ſanct⁹ Thomas in. i. ſentētiarū, diſtin. xliiii. arti. iii. in reſponſione ad tertium argumentum dicens. Puri tas intenditur per receſſum a contrario. Et ideo poteſt aliquid crea tum inueniri, quo nihil purius eſſe poteſt in rebus creatis ſine ulla contagione peccati. & talis fuit puritas beatæ uirginis: quæ a peccato originali, & actuali fuit immunis. Tamen iſta puritas fuit ſub deo, inquantū erat in ea potentia ad peccandum. Et in expoſitione ſuper Miſſus eſt Gabriel. &c. de ipſa beata uirgīe iterum ait. Ipſa enim pu riſſima fuit q̄tum ad omnem culpam: quia nec originale, nec morta le, nec ueniale peccatum incurrit. Sctūs Tho mas aqnas Idem.

¶ De purgatorio & animabus exiſtentibus in eo.

MARTINVS LVTHERVS. Propō Lu.

Criptura diuina tota prſus nihil habet de purgatorio. *

C ℭ VNIVERSITAS PARRISIEN.

Doct. par. Hæc ꝓpõ ẽ falſa: Valdẽſiũ errorẽ maxime fouẽs: ac ſctõrũ patrũ ſententiæ repugnans. ℭ THOMAS ILLIRICVS.

Cõfutatio Prima. ET SI auctoritates ĩ diuina nõ habeant̃ ſcriptura, q̃ explicite de purgatorio loquant̃: plures tñ ſunt, q̃ ſaltẽ implicite. 2.Mach .12 ¶ Prima quarũ deduci põt ex .ii. Machabeorũ. xii. ubi dr̃ ꝙ Iudas duodecim millia dragmas argẽti miſit hyeroſolimã offerri pro pc̃tis mortuorũ ſacrificiũ: bñ & iuſte de reſurrectiõe cogitãs, &c. Iſta autẽ oblatio, nõ potuit eſſe pro his, q ſunt in inferno: qa ibi nulla eſt redẽptio. nec pro his q ſunt ĩ paradiſo: qa redẽptiõe nõ indigent: nec Ibidem. de his dici põt illud quod ſequit̃. Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut a pc̃tis ſoluant̃. quia ibi pc̃m̃ non habent. Ergo fuit illa oblatio, pro his q ſunt in purgatorio. ¶ Sed qm̃ malignari poſſet Martinus, ac dicere librũ Machabeorũ nõ eſſe de cano Secũda auctoritas. ne. accipiam ꝯ Scd̃am auctoritatẽ ex ſacroſancto Xp̃i euãgelio, Mat. Mat.18. xviii. ubi dr̃ ꝙ iratus dñs, tradidit ſeruũ tortoribus quouſq; redderet uniuerſum debitũ. Hoc aũt nõ põt intelligi ĩ uita. nec ĩ inferno: quia Tertia. illi ſemp ſunt ĩ debito. Ergo habet intelligi de purgatorio. ¶ Ter- Mat.5.d. tia hr̃ Mat. v. Eſto cõſentiẽs aduerſario tuo cito dũ es cum eo ĩ uia, ne B forte tradat te aduerſari⁹ iudici: & iudex tradat te miniſtro, & ĩ carce D rẽ mittaris. Et ſequit̃. Amẽ dico tibi, nõ exies inde donec reddas no- Hiero. uiſſimũ quadrãtẽ. i. (ſcd̃m Hiero. ſup Mat.) minimũ pc̃m̃. Iſtud exi Obiectio. re nõ intelligit̃ de paradiſo. nec de ĩferno. Ergo de purgatorio. Sed Gene.8. cõtra. Iſtud donec qñq; ſcribit̃ cũ excluſiõe act⁹ ſequẽtis: ſicut Geñ. viii. dr̃. Coruus quẽ miſit Noe nõ reuertebat̃, donec ſiccarent̃ aquæ Mat.1.d. ſup terrã. tñ nũq̃ poſtea reuerſus eſt. Et ſimiliter de domina & ſpõſo ſuo Ioſeph Mat. 1. dr̃ ꝙ nõ cognouit eam donec peperit filiũ ſuũ primogenitũ Et nec ex hoc ſequit̃, ꝙ fuerit cognita poſtea. Similiter ergo ĩ ꝑdicta auctoritate. donec reddas nouiſſimũ quadrãtẽ. Sed nõ faciendo uim de ly donec. pro pñti arguo ſic. quia in ꝑdicta auctorita te, ſaltẽ eſt redditio debiti. Sed illi de inferno nũq̃ reddunt debitum. Ergo licet nõ poſſit argui ꝑ ly dõec: tñ põt argui ꝑ redditionẽ debiti uſq; ad nouiſſ. quadrã. i. uſq; ad ſolutionẽ pœnæ ueniali pc̃tõ debitæ.

Quarta. Mat.12.c. Verũ: ſi qs forte nõ contentat̃ hiis trib⁹ auctãtib⁹, eõ ꝙ eis facillime reſpõderi poſſit: manum ponam ad reliquas fortiores. Mat. xii. Chriſtus dixiſſe legitur. Quicunq; peccauerit in filium: remittetur ei. qui autẽ peccauerit in ſpm̃ ſanctum, non remittetur ei neq; ĩ hoc ſæculo, neq; in futuro. Hic ſupponitur ꝙ remiſſio fiat in futuro ſæculo. Non in inferno: quia ibi nulla eſt redemptio. nec in paradiſo: qa ibi nullus

A ibi nullus intrat cum pctō: iuxta illud Apocalip. Sunt ſine macula añ thronū dei. Ergo hoc erit in purgatorio. ¶ Huic aliud Chriſti dictum, ordo ipſe auctoritatum coniungat. Sic enim ait dominus. Seruus qui cognouerit uoluntatem domini ſui: & non fecerit eam, plagis uapulabit multis. Et ergo alius paucis, qui cognouit & fecit eam. Vnde ſubdit. Qui cognouit & fecit digna, plagis uapulabit paucis. Primum dictum ſine dubio de damnatis intelligitur, qui facere noluerunt uoluntatem dei. Ideo inferni cruciatibus deputati ſunt. Sed qđ ſequit᷑ de dānatis īferni ītelligi neqt: tū qa dicit᷑. Qui cognouit & fecit digna. quo ſignatur impletio & obſeruatio mandatorū dei. Tū qa dixit. plagis uapulabit paucis. Nā ī inferno nō ē paucū: ſed infinitū. Ergo neceſſe habet intelligi de purgatorio: ubi animæ fideliū in charitate decedētiū, q nōdū pro pctīs ſuis hac in uita plene ſatiſfecerāt, pœnas pctīs debitas reddūt: quæ qdē (cū finiti ad infinitū, nulla ſit ꝓportio) paucæ eſtimant᷑, qa finitæ & tpales: reſpectu pœnarū inferni, q̄ æternæ ſūt & infinitæ. ¶ Cōfirmet hæc doctor gentiū Paulus. i. Coꝛ. iii. Si cuius opus (ingt) arſerit, detrimētū patiet᷑: ipſe aūt ſaluus erit: ſic tamē q̄ſi per ignē. Vbi Hiero. in epſam. i. ad Coꝛ. illđ

B exponens, ait. Nō hic (ut qdam putāt) ī igne flāmæ arſura ſunt opa: ſed homines, q ita operati ſunt, ut mereant᷑ incēdio deputari. Si autem opera, ideſt, crimina punientur: ſaluo eo q perpetrauerat, non erit ei damnum: ſed lucrū. Hæc ille. Certum ergo ꝙ non loquitur de igne huius mūdi: nec de igne inferni, quia nō ſaluat. Ergo loquit᷑ de igne purgatorii. ¶ Veniamꝰ de hic & ad ſeptimā auctoritatē, q̄ ab eodē Apl'o ſcribit᷑. i. Coꝛ. xv. probans mortuorū reſurrectionē, inquit. Si omnino mortui non reſurgunt: ut quid baptizant᷑ pro illis?

Super quo quidam ſanctus doctor, ait. Quidam tunc temporis uolebant ꝙ homines poſſent primo baptizari: ut ſibipſis remiſſionem peccatorū conſequerentur. & iterū baptizabātur pro aliquo cōſanguineo ſuo defūcto: ut etiam poſt mortē dimitterent᷑ ei peccata. Et ſecūdū hoc eſt lr̄a. Quid faciet q bapti zant᷑ pro mortuis. ſ. conſanguineis: pro quorū ſalute bapti ant᷑: ſi nō ſit reſurrectio mortuorū? Sed iſti ī aliquo cōmēdari pñt. ſ. ī hoc ꝙ fidē reſurrectiōis uidebātur hr̄e. ſed ī al quo pñt reꝑhēdi: ī hoc. ſ. ꝙ unū credebāt poſſe ꝓ alio baptizari. &c. Saltē ex prædictis uerbis, ſupponit apl'ſꝙ aliquis baptizabatur pro mortuis. Ergo aliquis actus bonus, pro mortuis exhibetur. Sed nihil boni fieri debet pro mortuis de paradiſo, nec de inferno. Ergo pro mortuis, de purgatorio. ¶ Reſtat poſt hæc & illud Apocalipſis. v. Vidi in dexteram ſedentis ſupra thronum librum

Apo. 14. a. Quinta. Luc. 12. f. Ibidem. Sexta. 1. Coꝛ. 3. Hierony. Septima. 1. Coꝛ. 15. Diuꝰ Thomas ſuper epſa. i. ad Corithios Octaua. Apoc. 5. a.

ſcriptum, intus & foris ſignatum ſigillis ſeptem, &c. Et paulopoſt. C A
Nemo poterat neq; in cœlo, neq; in terra, neq; ſubtus terram aperi
Ibidem.d re librum. Et infra. Omnes qui in cœlo ſunt, & ſuper terram, & ſub terra, audiui dicẽtes ſedenti in throno & agno. Benedictio, & honor & gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Ex quo clare oſtenditur q; aliquis ſit locus ſub terra, ĩ quo manent aliquæ creaturæ laudãtes & glorificantes deum. Sed non põt dici q; ſit infernus in quo ſunt dãna
Eſa.38. ti: qa non laudant deũ: iuxta illud Eſaiæ. Quia nõ ĩfernus confitebit tibi: neq; mors laudabit te: non expectabunt qui deſcẽdunt in lacum ueritatem tuã. Quinimmo ſunt ſemper in ſempiterna blaſphemia. Ergo neceſſario conijcitur q; locus ille ſit purgatorium: & creaturæ illæ laudantes & glorificantes deum, ſint animæ fidelium defunctorũ.

Concludit Hiis ergo authoritatibus, nec non & ſanctorum patrum (quarum plures. uidelicet: Dyoniſii, Origenis, Hiero. Aug. Gregorii, habentur in tractatu de ſacramento euchariſtiæ, ubi agitur de ſuffragiis mortuorum, aduerſus Lut. fol. lv.) habetur ueritas determinata ab uniuerſali Eccleſia: q; eſt dare purgatorium. ¶ In cuius maiorem probationem, præterire non patiar, duas. ſ. Aug. & Hiero. auctoritates, quarũ alterã, uidelicet Hierony. actenus nõ deduxi. Primam
Aug. ponit Aug. lib. xxi. de ciui. dei. c. xxvi. dicens. Poſt iſtius ſane corporis mortem donec de igne purgatorio ueniatur ad diem remunerationis: ſi hoc tẽporis interuallo ſpũs defunctorum, qui ædificauerunt li- D B
1. Corin. 3. gnũ, fœnum, ſtipulã, huiuſmodi ignẽ dicãtur perpeti: quem alii nõ ſentiunt: qui huiuſmodi ædificia portauerũt, ut inueniant ignem trã
Idẽ Aug. ſitoriæ tribulationis uenialia concremãtem. Et in Enchiridion. Poſt hanc uitam (inquit) incredibile non eſt. nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium: q̃to magis minuſue bona pereuntia dilexerunt: tanto tardius citiuſq; ſaluari. Vnde nõ fruſtra illa tria diſtinxit Apoſtolus. lignum, fœnum, ſtipulam, quæ illi ædificant: qui & ſi aliena nõ rapiũt: reb⁹ tñ infirmitati cõceſſis, aliqua dilectione inherẽt, qui ſecundum ſuos amandi modos uel diutius ut lignum: uel minus ut fœnum: uel minimum ut ſtipula, ignem ſuſtinebũt. Qui uero ſuperædificant aurum, argẽtum, lapidem præcioſum, de utroq; igne ſecuri ſunt: nõ ſolum de illo æterno, qui cruciatur⁹ eſt ĩpios ĩ æternũ: ſed etiam de illo emendatorio, quo purgabuntur quidam ſaluandi.

Hiero. Secundam habet Hieronymus auctoritatem in commentario
Eſa. ulti. ſuo ſuper Eſaiam ĩ calce lib. xviii. tractãs illud Eſaiæ ultimo. Vermis eorum non morietur: & ignis eorum non extinguetur. Et erunt uſq; ad ſacietatẽ uiſionis omni carni &c. Ignis (inquit) iuxta id accipiẽdus

eſt, qđ

A eſt,quod & uermis: qui tamdiu ſuccenditur, q̄diu habet materiam,
qua uorax flamma paſcatur. Si quis igitur habeat in conſcientia ſua
zizania,quæ inimicus homo dormiente patrefamilias ſuperſemina Mat.13.
uit, hæc ignis exuret, hæc uorabit incēdium:& omnium ſanctorum
oculis,eorum ſupplicia monſtrabuntur,qui pro auro,& argento,&
lapide precioſo,ædificauerunt ſuper fundamentum domini, fœnū, 1.Cor.3.
ligna,& ſtipulam,ignis pabulum ſempiterni. Porro qui uolunt ſup
plicia aliquando finiri,& licet poſt multa tempora:tamen terminum
habere tormenta: hiis utūtur teſtimoniis. Irā dn̄i ſuſtinebo: quia pec Micheæ.7
caui ei,donec iuſtificet cauſam meam,& auferat iudicium meum,&
educat me in lucem. Et rurſum. Benedicam te domine,quoniam ira Micheæ.12
tus es mihi. Auertiſti faciem tuam a me: & miſertus es mei. Dominꝰ
quoq; loquitur ad peccatorem. Cum ira furoris mei fuerit: rurſum
ſanabo. Et hoc eſt quod in alio loco dicitur. q̄ grandis multitudo bo/ pſ.30.
nitatis tuæ domine,quam abſcondiſti timentibus te. Quæ omnia re/
plicant aſſeuerare cupientes,poſt cruciatus atq; tormēta, futura re/
frigeria: quæ nunc abſcondita ſunt his, quibus timor utilis eſt: ut
dum ſupplicia reformidant,peccare deſiſtant. Quod nos dei ſolius
debemus ſciētiæ derelinquere:cuius nō ſolum miſericordiæ:ſed tor/
B menta in pondere ſunt:& nouit quem,quomodo,aut q̄diu debeat iu
dicare. Solum dicamus quod humanæ conuenit fragilitati. Domine pſ.6.
ne in furore tuo arguas me:neq; in ira tua corripias me. Et ſicut dia/
boli,& omnium negatorum,atq; impiorum, qui dixerunt in corde Ecce quō
ſuo.non eſt deus:credimus æterna tormenta. Sic peccatorū,atq; im/ cōfitet hic
piorum,& tamen chriſtianorum,quorum opera in igne probanda Hiero. pur
ſunt, atq; purganda:moderatam arbitramur & mixtam clementiæ gatorium.
ſententiam iudicis. Hæc ille.

¶MARTINVS LVTHERVS. Propō lut.

ANIME in purgatorio peccant ſine intermiſſione q̄diu hor/
rent pœnas,& petunt requiē:quia querūt quæ ſua ſunt plus
q̄ uoluntatem dei:quod eſt contra charitatem.*

¶VNIVERSITAS PARRISIENSIS. Determinatio doct. parriſien.

Hæc propoſitio eſt falſa, impia: purgandis Animabus iniuria:
& heretica.

¶THOMAS ILLIRICVS.

¶QVIS aures nō claudat ad uocem hanc inſulſam?quis tam in
ſanus,ut ueram eſſe credat ſententiam? quæ ſole clarius falſa patet. Cōfutatio
Namq; ſi animæ in purgatorio exiſtētes,ſine intermiſſione peccant:
pro eo q; horrent pœnas,& requiem petunt: ita q; illud peccare,di/

cat culpam aliquam & reatum: hoc neceſſario ſequitur inconueniẽs. C
Ratio. ꝙ nunq̃ a pœnis liberantur. Ratio: quia in eo ꝙ ſemper peccant, cũ
Dete. 25. peccato debeatur aliqua pœna (ut diuina teſtatur ſcriptura, quæ ait.
Augu. Scd'm menſuram delicti, erit & plagarum modus. Vnde Auguſtin⁹
ps. 58. ſuper illud pſal. lviii. Non miſerearis omnibus qui operantur iniqui tatem &c. ait. Omnino nulla peccata impunita de⁹ relinquit. Iniqui/tas enim parua, ſic puniri neceſſe eſt, aut ab ipſo homine pœnitẽte: aut a deo uindicãte: &c. Nã peccans, peccãdo ꝑdit ordinem ꝓmiãtem bonum, & acquirit ordinem punientẽ malũ. Quod innuit idẽ Augu.
Aug. in libro de fide ad Pet. c. xviii. dicens. Cõſtat eſſe creaturæ rationalis malum unum, quod uoluntarie ipſa deficit a ſummo bono creatore ſuo: alterum quo in uita punietur ignis ſupplicio. Illud paſſura iuſte: quia hoc amiſit iniuſte. & qui ordinem in ſe non ſeruauit diuinæ inſti tutionis: ordinem nõ effugiet ultionis &c.) ſemper addunt aliqd ſup debito: & ex hoc ꝙ pœnæ ſemp augent reddẽdæ rõnẽ, ſemp debitri/ces fiunt. Quare neceſſario cõcluditˀ per illã regulã. Si cã non ceſſat: nec effect⁹: ꝙ ex quo nunq̃ ſoluere ꝑficiũt debitũ: per cõſequẽs, nũq̃
Soluit rõ/nẽ Luth. liberanˀ a pœnis. Quod ẽ oĩ catholicæ ueritati cõtrariũ. ¶ Dicẽdũ ergo ꝙ & ſi aĩæ in purgatorio exñtes, aliqualiter a diuina diſcrepent uoluntate, in uolito: quia liberari cupiunt a tormẽtis: nihilomin⁹ tñ D
peccare nõ dicuntur: quia ſe dei cõformant uolũtati in ratione uolen di. ĩ. qũtũ. ſ. patienter & libenter ea ratione, qua deus uult eas puniri: ſuſtinent pœnas a diuina iuſtitia taxatas: ut eiuſdẽ ſeruetur ordo: qui eſt ut nullum peccatum remaneat impunitum. Et ſic dei pluſq̃ ſuum uelle, adimpleri uolũt. Nam homo iuſtus ſcd'm uoluntatẽ pietatis, ſine peccato in uolito a diuina poteſt diſcrepare uoluntate: uelle. ſ. op
Exẽplũ ma riæ uirgis. poſitum illius, quod uult de⁹: ut patet de glorioſa uirgine matre dei, quæ uolũtate pietatis, filii nolebat mortem acerbiſſimam, quã deus uolebat. Immo & ipſe Ieſus uoluntate pietatis, mori nolebat: ſed di
Mat. 26. cebat. Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte. Hinc Auguſtin⁹
Aug. ait in Enchiridion. Aliquando homo bona uoluntate uult quod non uult deus. Sed ſcd'm uoluntatem rationis, ideſt, deliberatiuã: & ſe/cundum uoluntatem charitatis. i. charitate informatã: tenemur con/formari diuinæ uolũtati: & uelle quod deus uult: nec poſſemus ab ea diſcrepare ſine peccato. De prima patet. Hoc enim dicit ratio: ut ei ſubiiciamur uolentes: pedibus cuius cuncta ſubiecta ſunt. De ſecun/da etiam patet: quia ſine hac nõ poſſumus placere ei: ad qđ tenemur: ita ꝙ uoluntate rationis & charitatis, tenemur uelle quod de⁹ uult. Iſto enim modo, & Maria piiſſima filium ſuum unigenitum mori uo

lebat

lebat: & ipſe mortem affectabat. ¶ Sic ergo dicimus, aīas fidelium defunctoꝝ in eo ꝙ petūt requiē, & liberari a cruciatib⁹ optāt: diſcre dare quidē a diuina uolūtate in uolito, ſcd'm uolūtatem pietatis: ſed propterea non peccant: quia in rōne uolendi. i. ſcd'm uolūtatē rōnis, & charitatis (in qua ita confirmatæ ſunt, ut eam amittere amplius ne queant) ſunt diuinæ uoluntati conformes. Sciunt utiq; illam pœnam eſſe iuſtā. Vñ plus uolunt eā ſuſtinere: ꝙ ꝑpetuo dei uiſione carere: ad quā ſciunt ſe nō poſſe ꝑtingere, manēte i eis obligatione ad pœnā. Cōcludit.

A

¶ MARTINVS LVTHERVS.

NON uidetur probatū eſſe ꝙ animæ in purgatorio ſunt extra ſtatum meriti, ſeu augendæ charitatis. * Propō. lu.

¶ VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Hæc propoſitio eſt falſa: temerarie & impie aſſerta. & i hoc ꝙ præ tendit animas in purgatorio non eſſe extra ſtatū meriti, ſeu agen dæ charitatis: eſt in fide erronea. De: er. do ̸ cto. parri.

¶ THOMAS ILLIRICVS.

¶ ECCLESIA omnis catholica: uox q; omnis Chriſtiana, a retro ̸ actis ſæculis ad hunc uſq; diē, ita profeſſa eſt, ita credidit: hoc tenuit, hocq; docuit. hominem uidelicet, hac in uita tm̄, dū in uia eſt, in qua cum aduerſario ſuo (. i. ſermone dei: ſcd'm Auguſti. ſuper ꝑs. cxxix. Eſt enim, inquit, ſermo dei aduerſarius tuus, ꝗdiu cum illo non con ̸ cordas. Concordas autem cum cœperit te delectare facere, quod di ̸ cit ſermo dei. Iam qui erat aduerſari⁹, fit amicus. & ſic finita uita, nō erit qui tradat te iudici &c) ſe concordare, uel diſcordare poteſt: me ̸ rendi & demerendi habet facultatem. quam amittere probatur per mortem ſuperuenientem corporalem: qua ſeparatur anima a corpo re, ex qua ſeparatione, obtinet anima reſpectu finis immobilitatem ſuæ uolūtatis: adeo ut de bono in malum, uel de malo in bonum, eā amplius uertere queat. Quod ex hoc probatum eſſe uidetur. Quia ꝗdiu anima de bono ī malum, uel de malo in bonum mutari poteſt, & ſic mereri uel demereri: ē in ſtatu pugnæ & militiæ, ſecundū illud Iob. Vita hominis eſt militia ſuper terram. Oportet enim ut ſollici ̸ te reſiſtat malo, ne ab ipſo uincatur: uel conetur ut ab eo liberetur. Sed ſtatim cum anima a corpore ſeparatur: non eſt in ſtatu militiæ, uel pugnæ: ſed recipiendi præmium, uel pœnam ſecundū ꝙ legitime (ut ait Apl's) uel illegitime certauerit. Ergo ulterius anima ſcd'm uo luntatem de bono in malū, uel de malo in bonū mutari nō pōt. Ergo

Cōfutatio

B

Mat. 5.
Aug.
Sermo de l aduerſari⁹ pctōis.

Iob. 7.

2. Thim. 2.

nec mereri, nec demereri. Nam ſi datur merēdi locus poſt mortem, C conceditur & demerendi: quia ſi eſt reperiri unum oppoſitorum: reperitur & reliquum.

Probat immutabilitatē uoluntatis i aiabus ſeparatis.

Immutabilitatem autem uoluntatis, ex fine ſequi in omnibus animabus ſeparatis: ſic perſpicuum eſt. Ita enim ſe habet finis in appetitiuis, ceu prima demonſtrationis principia in ſpeculatiuis. Naturaliter autem agnoſcuntur huiuſmodi principia. & error qui circa huiuſmodi principia accideret, ex corruptione naturæ proueniret. Hinc homo mutari non poſſet de uera acceptione principiorum in falſam. uel econtrario: niſi per mutationem naturæ. non tamen qui errant circa principia, reuocari poſſunt per aliqua certiora: ſicut reuocatur homo ab errore qui eſt circa concluſiones. Et pariformiter nec poſſet aliquis a uera acceptione principiorum per aliqua magis apparentia ſeduci. Sic ergo & ſe habet circa finem: quia quiſq; naturaliter deſiderium habet ultimi finis. & hoc ſequitur in uniuerſali naturam ratiōalem ut beatitudinem appetat. Sed ꝙ hoc uel illud ſub ratione beatitudinis & ultimi finis deſideret: ex aliqua ſpeciali diſpoſitione naturæ contingit. Si itaq; diſpoſitio illa, qua aliquid concupiſcitur ab aliquo ut ultimus finis: ab eo remoueri non poſſit: nec eius D poterit immutari uoluntas quantum ad deſiderium finis illius.

Huiuſmodi autem diſpoſitiōes remoueri poſſunt a nobis quādiu eſt anima corpori coniuncta. Quod enim aliquid appetatur a nobis ut ultimus finis, contingit quandoq; ex eo ꝙ ſic diſponimur aliqua paſſione quæ cito tranſit. Vnde & deſiderium finis de facili remouetur ut in contingentibus apparet. Quandoq; autem diſponimur ad deſiderium finis alicuius boni uel mali per aliquem habitum. Et iſta diſpoſitio non de facili tollitur. Vnde & tale deſiderium finis fortius manet, ut in temperatis apparet. & tamen diſpoſitio habitus in hac uita auferri poteſt. Sic igitur manifeſtum eſt ꝙ diſpōne manente, qua aliquid deſideratur ut ultimus finis: non poteſt illius finis deſiderium moueri: quia ultimus finis maxime deſideratur. Vnde nō poteſt aliquis a deſiderio ultimi finis reuocari per aliquod deſiderabile magis.

Aia unita corpori uolūtate mutabilis.

Anima autem eſt in ſtatu mutabili quādiu corpori unitur. non autem poſtquā fuerit a corpore ſeparata. Diſpoſitio enim animæ mouetur per accidens ſecundum aliquem motū corporis. Cum enim corpus deſeruiat animæ ad proprias operationes, ad hoc ei naturaliter datum eſt ut i ipſo exiſtēs perficiatur, quaſi ad perfectionē mota. Quare dixit Apoſtolus Dum tempus habemus operemur bonum. &c. Quando igitur erit a corpore ſeparata, non erit in ſtatu ut

Gal. 6.

moueatur

A moueatur ad finē: ſed ut in fine adepto quieſcat. Immobilis igit̄ erit uoluntas eius q̄tum ad deſiderium ultimi finis. Ex ultimo autem fine, dependet tota bonitas uel malicia uolūtatis: q̄a bona q̄cūq; aliqs uult, in ordinē ad bonū finem bene uult. male aūt q̄cūq; in ordine ad malum finem. Non eſt igitur uoluntas animæ ſeparatæ mutabilis de bono in malum: licet ſit mutabilis de uno uolito i aliud, ſeruato tamē ordine ad eūdem ultimum finem. Ex quo apparet q̄ talis imobilitas uolūtatis, libero arbitrio nō repugnat: cui⁹ actus eſt eligere. Electio enim eſt eorum q̄ ſunt ad finem: nō aūt ultimi finis. Sicut igit̄ non repugnat libero arbitrio, q̄ imobili uolūtate deſideramus btitudinē, & miſeriam fugimus in cōi. Ita non erit cōtrarium libero arbitrio, q̄ uolūtas imobiliter fert̄ in aliquid determinatū ſicut in ultimum finē: quia ſicut nūc immobiliter nobis inheret natura coīs, per quā btitudinem appetimus in comuni. ita etiam immobiliter manebit illa ſpecialis diſpoſitio, per quam hoc uel illud deſideratur ut ultimus finis. Subſtantiæ aūt ſeparatæ. ſ. angeli, propinquiores ſunt ſecūdum naturam in qua creantur, ultimæ perfectioni. q̄ animæ. quia nō indigēt acquirere ſciētiam ex ſenſibus: neq; peruenire ratiocinando de principiis ad cōcluſiones, ſicut animæ: ſed per ſpecies inditas, ſtatim poſſunt in comtemplationem ueritatis peruenire. Et ideo ſtatim q̄ debito fini, uel indebito adheſerūt: immobiliter in eo permanſerunt. Nō eſt tamen eſtimandum q̄ animæ poſtq̄ reſument corpora in reſurrectione, immobilitatem uolūtatis amittant: ſed in ea perſeuerēt: quia corpora in reſurrectionē diſponentur ſecūdum exigentiam animæ. non autem animæ immutabuntur per corpora. Sicut igitur (ut ad ꝓpoſitum redeam) beatorum & damnatorum animæ habent imobilem uoluntatem ex fine cui adheſerūt, & adherent. Sic animæ quæ ſecum aliquid purgabile deferunt, in fine non diſcrepant ab animabus beatis: quia decedūt cum charitate, per quam inherēt deo ut fini. Ideo etiam ipſæmet immobilem uolūtatem habent. Et ex hoc q̄ immobilem habēt uoluntatem & inuertibilem de bono in malum, uel de malo in bonum: mereri nequeunt, uel demereri. Quod etiam affirmare uidetur admonens ſcriptura, cum uno in loco dicit. Ante obitum tuum operare iuſticiam. Ante obitū dicit, oſtendens q̄ poſt hanc uitam, locus non conceditur merendi. Vnde Auguſtinus in Enchiridion. c. cx. Hic omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hāc uitam releuari quiſpiam, uel grauari. Nemo autem ſperet, quod hic neglexit, cum obierit apud deum promereri &c. Solū ergo ante mortē mereri poſſumus, uel demereri. Poſt mortē uero (quam Xp̄s

B (margin, beside "ſunt in comtemplationem")

Angeli. Cur reſpectu finis, imobilē habēt uolūtatem.

Eccli. 14.

Augu.

Ioan. 9. noctem appellat: in qua nemo operari poteſt) locus eſt pmerendi me-
Iſidorus. rita: & puniendi demerita. Hinc Iſidorus. Tm̄ (inquit) in hac uita li- C
citum eſt operari bonum. Illic namq́ non operatio expectatur: ſed
Aug. retributio meritorum. Et beatus Auguſtinus in ſermone qui legitur
feria ſecūda dominicæ tertiæ in quadrageſima, ait. Domin⁹ deus no-
ſter nolens aliquem noſtrum perire, non ceſſat nos admonere, ut cū
cū tempus eſt nobis, cum dei adiutorio: dum in noſtra poteſtate cō-
ſiſtit, bona opera faciamus. Cum enim trāſierit tempus bene operā
Idē Augu. di, non reſtat niſi recipiendi. Et in Enchiridion capitulo. cxii. loquēs
de ſuffragiis mortuorum, iterum ait. Genere uitæ quod geſſit quiſq́
per corpus, efficitur ut proſint, uel non proſint quæcūq́ pro illo pie
fiūt cum reliquerit corpus. Nam meritum per quod iſta proſint, ſi
nullum comparatū eſt in hac uita: fruſtra queritur poſt hāc uitā &c.
Gal. 6. Dum tempus ergo & lucem habemus (iuxta Chriſti & Pauli admo-
Ioan. 12. nitionem) operemur bonum: ambulemusq́ per lucē: ut tenebræ nos
Iob. 10. non comprehendant. & cum Iob dicamus domino. Da nobis, ut plā-
gamus paululum dolorem noſtrum, anteq̄ uadamus & non reuerta-
mur ad terram tenebroſam &c.

Propō Lu. ¶ MARTINVS LVTHERVS. D

☞ ¶ NON uidetur probatum eſſe, q̄ ipſæ animæ in purgatorio, ſint
Vniuerſi- de ſua beatitudine certæ, & ſecuræ: ſaltem omnes. *
tas parriſi. Hæc propoſitio eſt falſa: & præſumptuoſe aſſerta: & in hoc q̄ præ
tendit animas purgatorii nō eſſe certas de ſua beatitudine, eſt tra
Propō Lu. ditioni Eccleſiæ, & doctrinæ ſanctorū contraria.
☞ ¶ PROBABILE eſt animas purgatorii præ confuſione neſci-
re in quo ſtatu ſint: damnatæ an ſaluatæ: immo ſibi uidentur iam ire
Propō Lu. in damnationem, & deſcendere in locū. * ¶ Rurſus. ANIME
☞ in purgatorio nihil aliud ſentiūt q̄ incipere ſuam damnationem: niſi
q̄ ſentiunt nondum clauſam poſt ſe portā inferi. *
Vniuerſi. Vtraq́ harum propoſitionū eſt falſa: piarum auriū offenſiua: uo-
parri. cōdē luntarie & irrōnabiliter poſita: & ſtatui aiaꝝ purgatorii iniurioſa.
natio.

¶ THOMAS ILLIRICVS.

Cōfutatio ¶ CIRCA illaſtres propoſitiones: ne cōtingat idem ſepius repli-
nē ꝑpōnū cari, non amplius laborabo: quia ſatis improbatas eſſe arbitror alio
alibi aſſi- in libello de poteſtate papæ, in illius articuli cōfutatione. Animæ de
gnat. purgatorio non ſunt certæ de ſua ſalute &c. ubi uariis mediis ꝓbatū
eſt, omnes aias in purgatorio exiſtētes, ſecuras eſſe de ſua ſalute: &
& nullum

A nullum habere cadẽdi timorẽ in infernũ. Rñſumq; eſt ibidem ad omnia Lutheri obiecta & ratiões, quibus firmare uidetur opinionẽ ſuã falſam, ac erroneam.

Propõnes tres Luth

¶ TRES adhuc ponit Luther e capite ſuo, abſq; rõne & authoritate cõtra cõem oium fideliũ credulitatẽ, ꝑpões: quæ eadẽ facilitate cõtemnunt, qua ꝓbant: nec dignæ uidentur cõfutatione aliqua, & reſpõſione. ¶ Prima quaꝝ eſt. Impfecta ſanitas ſeu charitas morituri neceſſario ſecũ fert magnũ timorẽ: tãtoq; maiorẽ: q̃to minor fuerit ipſa. * ¶ Scd'a. Pœna purgatorii eſt pauor et horror dãnatiõis, & iferni. * ¶ Vniuerſitas parri. Vtraq; (inqt) harũ ꝑpõnũ ẽ falſa: temerarie, & ſine rõne poſita. * ¶ Tertia. Oẽs aiæ in purgatorium deſcendentes, ſunt impfectæ fidei, ſeu ſanitatis: imo ꝑ quantãcũq; ablationẽ pœnarum nõ eſſent ſanæ: niſi prius ab eis auferat' peccatũ: ideſt, ipfectio fidei, ſpei, & charitatis. * ¶ Doctores parri. Hæc ꝑpoſitio (inquiũt) q̃tum ad oẽs partes eſt falſa, & temerarie aſſerta; ac ſanæ ſcripturarum intelligentiæ diſſona.

Prima. 2 Vni.par. 3 Vni.parri.

¶ De Philoſophia.

B ¶ MARTINVS LVTHERVS. Propõ.Lu.

Philoſophia Ariſtotelis

de uirtute morali/ de obiecto/ de actu elicito: talis eſt: quæ nec in populo doceri poſſit: nec eſt ad ſcripturæ intelligentiam utilis: quia continet dumtaxat portenta uerboꝝ: non niſi ad cõtẽtiones uerboꝝ cõficta. *

¶ VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Hæc propoſitio q̃tum ad omnes ſuas partes, loquendo de philoſophia Ariſtotelis, in hiis maxime in qbus a fide non diſcedit, eſt falſa, & tanq̃ ab inimico ſciẽtiæ arrogãter, ac inſipiẽter aſſerta.

Cõdẽnatio ſcholæ parrieſis.

¶ ITERVM MARTINVS.

Alia Luth. ꝑpõ.

¶ OMNES uirtutes morales, & ſcietiæ ſpeculatiuæ, nõ ſunt ueræ uirtutes & ſcientiæ: ſed peccata, & errores. *

¶ VNIVERSITAS PARRI.

Hæc propoſitio q̃tum ad primam partẽ, ꝙ uirtutes morales ſunt peccata: eſt eodem modo qualificanda ſicut prius fuit illa qualificata, Opera quæcũq; ante charitatem ſunt peccata. Quantum ad alterã: ꝙ. ſ. ſcientiæ ſpeculatiuæ ſunt errores, eſt manifeſte falſa.

Docto. parriſieñ. determinatio

¶ THOMAS ILLIRICVS.

Cõfutatio

NE CALVMNIAM mihi quiſpiam inferat. hoc in loco, nõ meas: ſed patrum doctorumue ſententias proferam: quibus & non tibi, nec mihi, acquieſcat prudens lector. Cui ne ſuperfluis nugis tedioſam prolixitatem: mihi uero laborem infructuoſum importem: feſtinus ueniat primus Iudex Origenes, qui hac de re iudicium ferat. Enimuero trifarie ſecat ille uniuerſam philoſophiam: uidelicet, in rationalem, naturalem, & moralẽ: homel. xiiii. ſuper Gene. tractans illud. Ad quem locum cum ueniſſent de geraris Abimelech, & Ochozat amicus illius, & Phicol dux militum: locutus eſt eis Iſaac. Quid ueniſtis ad me hominem, quem odiſtis, & expuliſtis a uobis? Qui reſponderunt. Vidimus tecum eſſe dominũ & diximus. fiat coniuratio inter nos & te: & conſtituamus tecum pactum ne facias nobiſcum mala &c. Iſte (iquit) Abimelech (ut uideo) non ſemper pacem habet cum Iſaac: ſed aliquando diſſidet: aliquando pacem requirit. Et perſonam tenet ſtudioſorum, & ſapientiũ huius ſœculi, qui per eruditionem philoſophiæ, multa etiam ex ueritate cõprehẽderũt. Vnde itelligere poteſtis quomodo hic cũ Iſaac, qui uerbi dei quod in lege eſt, tenet figuram. Neq; in diſſenſiõe ſemper poteſt eſſe: neq; ſemper in pace. Philoſophia enim neq; in omnibus legi dei contraria eſt: neq; in omnibus conſona. Multi enim philoſophorum, unum eſſe deum qui cuncta creauerit ſcribunt. In hoc conſentiunt legi dei. Aliquãti etiam hoc addiderunt, q̃ deꝰ cũcta per uerbum ſuum & fecerit & regat: & uerbum dei ſit quo cuncta moderentur. In hoc non ſolũ legi: ſed & euangeliis conſona ſcribunt. Moralis uero & phiſica, quæ dicitur philoſophia, pene omnia quæ noſtra ſunt ſentiunt. Diſſidet uero a nobis, cum Deum dicunt eſſe materiam coæternam. Diſſident cum negant Deum curare mortalia: ſed prouidentiam eius ſupra lunaris globi ſpacia cohiberi. Diſſident a nobis, cum uitas naſcẽtium, ſtellarum curſibus pendunt. Diſſidẽt cum perpetuum dicunt hunc mundum, & nullo fine claudendum. Sed & alia plurima ſunt in quibus nobiſcum, uel diſſident, uel concordant. Et ideo Abimelech ſecundum hanc figuram, aliquãdo in pace eſſe cum Iſaac, aliquando diſſidere deſcribitur. Sed & hoc nõ puto q̃ ocioſe ſpiritui ſancto qui hæc deſcribit, curæ fuerit comprændere, q̃ duo alii cum Abimelech uenerint, ideſt, Ochozath gener eius, & Phicol dux exercitus eius. Interpretatur autem Ochozat tenens. & Phicol os omnium. Ipſe autem Abimelech, pater meus rex. Qui tres (ut ego arbitror) imaginem totius philoſophiæ tenent

Origenes.

Gene. 26.

Philoſophia quãq; cõſonat legi dĩ: quãq; cõtriatur.

A nent: quæ apud eos in tres partes diuiditur: Logicam, Phyſicam, Ethicam. ideſt, rationalem, naturalem, moralem. Rationalis eſt illa quæ deum patrem omnium confitetur: ut eſt Abimelech. Naturalis illa eſt quæ fixa eſt, & tenet omnia uelut naturæ ipſius uiribus tenẽs: quam profitetur Ochozat, qui dicitur tenens. Moralis eſt quæ in oreẽ omniũ, ꝑtinet & ad oẽs: & ꝓ cõmuni ſimilitudine præceptorum in omnium ore uerſatur: quam deſignat iſte Phicol, qui os omnium interpratatur. Hi ergo omnes in huiuſmodi eruditionibus inſtructi, ueniunt ad legem dei, & dicunt. Videntes uidimus, quia eſt dominus tecum. &c. diuiſio philoſophiæ ſcdm Origenem.

Ex hac aurea Origenis ſentẽtia, liquido quiſq; intelligere poteſt, philoſophiam plurimum conuenire cum lege dei. Et præcipue moralia, quæ (ut ipſe ait) propter morum præcepta, ad omnes pertinent, & omnia pene quæ noſtra ſunt ſentiunt: non eſſe peccata, neq; errores: ſed bonæ ſcientiæ, ac morum diſciplinæ: ſicut & Auguſtinus teſtatur in expoſitione ꝑs. xxxi. ubi ait. In ſcripturis philoſophorum optima inueniuntur præcepta morum. Et ſuper ꝑs cxl. etiam dicit ꝙ ſcripta philoſophorum tandiu uidentur aliquid eſſe, donec cõ B parantur auctoritati æuangelicæ. Hic refellitur propoſitio alia Martini, qua dicit. Theologi ſcholaſtici, Ariſtotelis moralia prorſus conuenire mentiti ſunt cum Chriſti Pauliq; doctrina. ⁎ ¶ Vniuerſitas parriſienſis. Hac propoſitiõe impudenter & falſo, theologis ſcholaſticis iponit ſcriptor qđ nõ ẽ uerũ: qq̃ ſatis exploratũ ſit, in multis moralia Ariſtotelis cũ xp̃i Pauliq; doctrina conſentire. Concludit. Aug. Idem. Propõ Lu. Vni. par.

Naturalem uero philoſophiam quicunq; paruipendit, peccare in naturã aperte cõprobat: cum nihil aliud ſit naturalis philoſophia q̃ ſciẽtia & cognitio rerũ naturalium: quã ignorare nõ decet medicum, quem ſcriptura uenerari præcipit. Honora (iquit) medicum propter neceſſitatem. De quo ẽt Xp̃s mẽtionẽ fecit i euãgelio approbans eius artem. Nõ ẽ opus (ait) ualẽtibꝰ medico: ſed male habẽtibꝰ. ¶ Rationalis autem & ſpeculatiua, quædam ſunt adiumenta intellectus, quibus pueri & adoleſcentes edocti: & ide ad legẽ domini uenientes pſcrutandam, ſubtilius, & maiori quodam lumie ſciẽtiæ, præ aliis, eiꝰ alta rimãtur dubia: ut patet de btõ Auguſtino. Hiero. Chryſoſtomo, Damaſceno, & pluribꝰ aliis. ¶ Quid ergo calumniaris in philoſophiam? Nonne ab omnium authore deo (a quo omne bonum) deſcendit? Nonne ab eo fuit philoſophorum ſapientia? qui tãtas res, quæ ſine potiore aliqua (ut Origenes ait, libro quarto cõtra Celſum hereticum) & diuina uirtute complecti animo nequeunt, Eccli. 38. Mat. 9. Origenes.

 C

contemplando comprehenderunt & conſcripſerunt? Et licet ipſi ex
eorum inde capite, multa falſa ueræ philoſophiæ cõmiſcuerint. Sa
piens tamen & prudẽs lector, de ſpinis nouit legere flores: ceu Hie
Hierony. ronymus docet, parte ſecũda epiſtolarum: epiſtola. xv. de ſe ingens.
Hoc nos facere ſolemus, quando philoſophos legimus: quando in
manus noſtras libri ueniunt ſapientiæ ſæcularis. ſi quid i eis utile re
perimus, ad noſtrum dogma conuertimus: ſi quid uero ſuperfluum
Auguſ. de ydolis, de amore, de cura ſæcularium rerum: hæc radimus. Simi
lem huic ſentẽtiã habet quoq; Auguſtinus. libro. ii. de doctrina chri
ſtiana. Si qua (inquit) uera dixerũt philoſophi & pagani, ab eis ſunt
Hierony. tanq̃ ab iniuſtis poſſeſſoribus, in uſum noſtrum uẽdicanda. Vnde &
in epiſtola. lxx. ubi ſupra. Hieronymus imitamẽto Pauli apoſtoli, &
omnium fere apoſtolicorum tractatorum, docet philoſophorum
ac poetarum dicta, ad confirmationẽ nr̃orũ dogmatum poſſe dedu
ci. Sic enim ipſe propterea uſus eſt auctoritate Galieni & Hypocra
tis. capit. ne tales. de conſecra. diſtinctio. v. In multis quoq; locis ſua
Idem. rum editionum, allegauit uerſus Vergilii. Et in capi. qui de menſa.
xxxvii. diſtinctio. etiam dicit q̄ Daniel, & alii ſancti ſocii non didiciſ
Idem. ſent doctrinam babyloniorum ſi ſciuiſſet eſſe peccatum. Et ſubdit. D
Diſcunt autem non ut ſequant̃: ſed ut iudicent, & conuincant. Quo
modo ſi quiſpiam aduerſus mathematicos uelit ſcribere, imperitus
matheſeos, riſui pateat: & aduerſus philoſophos diſputat, ſi igno
Idem. rat dogma philoſophorum? Et ibidem. Diſcimus ut probemus ea
quæ a ſanctis prophetis ante ſæcula multa prædicta ſunt, tam gre
corum, q̃ latinorum, & aliorum gentilium literis contineri. Auguſ.
Auguſ. i ſuper in libris de ciui. dei, adducit dicta gentilium ad defenſionem
fidei catholicæ, & commendationem uirtutum, ac reprobationẽ ui
tiorum. In. c. turbat, cum tribus capitu. ſequentibus. xxxvii. diſt. dici
tur q̄ magiſter gentium Paulus, aliquos uerſus poetarũ ſcriptis ſuis
1. Cor. 15. & dictis i ſeruit: ut patet i epiſtola ſua prima ad Cor. ubi poſuit illud
Titum. 1. Terentii & Menandri poetæ. Corrumpunt bonos mores colloquia
mala, &c. Et in epiſtola ad Titum illud Epigmenidis. Cretenſes ſem
Actu. 17. per mendaces, malæ beſtiæ, uentris pigri. Et cõtra Athenienſes diſ
Rñſio ad putans, Oratii poetæ teſtimonio uſus eſt.
auctõtes q̃ Si q aũt ſint ſancti, ſi quæue ſcripturæ, q̃ loquident̃ cõtra phi
adduci poſ loſophos ac philoſophiã, ĩtelligi debẽt q̄ loquãt̃ cõtra errata philo
ſẽt cõtra p̄ ſophorũ, ac ẽt aduerſus ſupbos philoſophos, q per ſeipſos, ꝓpriaq;
dicta. uirtute, ad agnitionẽ ueritatis ſe peruenisse arbitrati ſũt. Quia (ut Ori
Origenes. genes ait lib. ii. c. ii. i epl'am ad Rom.) licet eoꝝ plures de ueritate lo
cuti

A cuti fuerit: eam tamen non inuenerunt: quia priuſq̄ quererent, non
crediderunt filio dei. Tamē ſpernēda non eſt philoſophia, eo ꝙ mul
ti errauerunt in ea. Vñ Origenes libr. ii. cōtra Celſum. dicit ꝙ nō ex Origenes.
hoc dānāda ē philoſophia ꝙ uarie exponatˀ. Queādmodū (inqͣt) phi
loſophiæ, qa ſophiſtæ, ſiue Epicurrei, ſiue Peripatetici, ſeu quiuis
alii falſa ſenſerint, haud q̄q̄ crimini aſcribuntur: ſic nec Chriſtiana,
& uera religio eſt incuſanda ſi qui forſitan uel euangelia aliter q̄ ſe
habeant conſcripſerint, uel hereſes quaſdam & opiniones induxe-
rint: a diſciplinæ uoluntate, & ſenſu q̄ Ieſus inſtituit alienas. ¶ Cō- Sancti in-
tra eos quoq; Chriſtianos ſancti inuehunt, qui nimium temporis ex uehūt con
ponunt, & conterunt circa philoſophorum diſciplinas: ut beatꝰ facit tra eos q ni
Hieronymus par. ii. epi. xv. Abſit (inquit) ut de ore chriſtiano ſonet mis gētiliū
Iupiter oīpotēs: & me Hercule: & me Caſtor. & cætera magis porten libris incū
ta q̄ numina. At nūc ēt ſacerdotes dei omiſſis euāgeliis, & prophetis: bunt.
uidemꝰ comedias legere: amatoria bucolicorum uerſuum uerba ca Hiero.
nere: tenere Vergilium: & quod ī pueris neceſſitatis eſt, crimen in ſe
facere uoluntatis. &c.

Et qdem plures hodie cernimus doctores quoq; eccl'iaſticos, q Inuectiua
dimiſſis euangelio, apoſtolis, & ueteribꝰ ſctōrū patrū codicibꝰ: ſe pe ī quoſdam
B nitus ad fabulas & ſcholaſticorū q̄ſtiones nouas nihil ad rē ꝑtinētes, doctores &
cōuertūt: & ī docēdo ſeu ꝑdicādo, ſylogiſmos enthymamataq; ꝓpo ꝑdicatores.
nētes, corā plebecula philoſophātˀ, ul' poetarꝝ figmēta decātāt. ul' in
explicādis gētiliū hyſtoriis īmorātˀ, ul' de cœleſtiū motu ſyderūq; na
turis diſputāt: ñ q̄rētes qđ ſaluti cōferat aīarū: ſed qđ auditorꝝ aures
demulceat, atq; delectet. Hi certe a dño audiēt. Oīa opa ſua faciunt, Mat. 23.
ut uideantˀ ab hoībus. Et receperunt mercedē ſuā. Plauſum eñi uul-
gi q̄rūt, & citiꝰ docti dici q̄ ſancti malūt: nec uident ꝙ callidis diaboli
ſuggeſtionibus, ſupra pinnaculum templi ſtatuuntur: ut quo altius
aſcenderint, grauius eliſbantur cum ceciderint. Quid tu ingenium ia
ctas, aut rerum multarum cognitionem oſtentas, q non ex ea quidē:
ſed ex operibꝰ iudicaris? Magis deo placet ſancti ruſticitas: q̄ pecca-
toris omniū ore laudata ſciētia? Nō ergo attēdat doctor quid audito-
res delectet audire: ſed qd deceat loq: ne ſe putet ī theatro eſſe: ut cū
fabulam peregerit, aſtantiū plauſu excipiatur. Sed ī Eccleſia dei: ut
poſtq̄ hiis admonitionibus eos qui libenter audiunt iuuerit, a domi-
no capiat mercedē gloriæ ſempiternæ. Impigrū quoq; ac ſollicitū eſ
ſe decet ſalutiferæ inſtitutionis doctorē. Circuibat Ieſus (ut euāgeli Mat. 4. d.
ſtæ tradūt) totā galileā docēs in ſynagogis eorꝝ, & ꝑdicās euāgelium
dei. Et alibi dr̄. Erat quo. idie docens in templo. Sed heu prohdolor, Luc. 5. b.

quoſdam oſtendit experientia doctores, ac prædicatores, non mino C
ri prædictis reprehenſione & admonitione dignos. qui ita inflati ſu-
perbia, ſapientes ut mala faciãt, bona autem facere neſciant, huma-
niq; ſectantes auram fauoris, in oppidulis ac uillulis pœnitẽtiæ uer
bum annunciare dedignãtur. Sibi enim maximũ arbitrãtur fore de-
decus: ſi imitamento Chriſti ac exemplo, circuirent gratis euangeli
Marci. 5. zando ciuitates & caſtella. Circuibat (inquit Marcus) Ieſus ciuitates,
& caſtella in circuitu docens. De Apoſtolis quoq; ait alius euangeli-
Luc. 9. ſta, ꝙ circuibant per caſtella euangelizantes.

De bello contra Turchas.

MARTINVS LVTHERVS.

Propõ lut. Preliari aduerſus turchas/ẽ repugnare deo uiſitãti iniquitates noſtras per illos.

VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Doct. pariſiẽſiũ determiatio. Hæc ꝑpoſitio uniuerſaliter itellecta, eſt falſa: nec ſacris eloquiis conformis.

THOMAS ILLIRICVS.

Cõfutatio Qua rõne (ꝓcor) nõ ꝓliãdũ ẽ aduerſus turchas? qa ẽ repugna D
re deo ꝑ illos pctã nr̃a uiſitãti? Nimiꝶ eamet rõne arbitra
rer latrones, homicidas, &c. nõ poſſe iuſte ab officialib⁹ &
iudiciꝰ ad mortẽ cõdẽnari: cũ etiã p eos uiſitet de⁹ iniqtates nr̃as. Et
ſi hoc. Quõ ſtabit illud Petri. Subiecti eſtote ducib⁹ tanq̃ a deo miſ-
1. Pet. 2. ſis ad uindictã malefactoꝶ: in laudẽ uero bonoꝶ. Itẽ qd' Hiero. ait li.
Hierony. iiii. ſup Ezechielẽ. Qui malos ꝑcutit in eo ꝙ mali ſunt, & habet uaſa
interfectionis ut occidat peſſimos, miniſter ẽ dei. Et ſup Hiere. Ho-
Idem. micidas, ſacrilegos, & uenenarios punire: nõ ẽ effuſio ſanguinis: ſed
legũ miniſteriũ. Qui ſũt Machometani: niſi latrones tyrãni & rapto
res: fideliũ terras, ac ꝓuincias ſibi iniuſte uſurpãtes & uẽdicãtes? Nõ
ergo pugnandũ ẽ pro iuſtitia? Memẽto filioꝶ iſrael: quoꝶ ſcælera,
Amos. 3. & ſi deus ꝑ infideles puniret (Tãtũmodo, inqt ꝑ ꝓphetã Amos, uos
elegi ex oĩbus cognatiõib⁹ terræ: iccirco uiſitabo ſup uos oẽs iniqta-
tes ur̃as) pugnabãt tñ ĩ hoſtes ſuos gẽtiles. Et ſi repugnabãt deo fla
gellanti, uel probanti eos: quõ Moyſes ſeruus dei ꝓcepit Ioſue eli-
Exo. 17. gere uiros, ut egreſſus pugnaret cõtra Amalech? quẽ tandẽ & popu
lum eius fugauit Ioſue in ore gladii. Vnde & dixit dñs Moyſi. Scribe
hoc ob monimentũ in libro: & trade aurib⁹ Ioſue. Delebo eñ memo
riã Amelech ſub cœlo. Edificauitq; Moyſes altare, & uocauit nomen
eius

A ẽius. Dominus exultatio mea. Quia man⁹ ſolius domini, & bellum dei erit cõtra Amalech a gñatione i generationẽ. Nõne & i alio lo co locut⁹ eſt domin⁹ ad Moyſen dicens. Vlciſcere pri⁹ filios iſrael de Madiãitis. Statimq́; Moyſes. Armate (inqt) ex uobis uiros ad pugnã q poſſint. &c. Et paulopoſt ſubdit. Cũq́; pugnaſſet cõtra Madianitas atq́; uiciſſent: omnes mares occiderũt, & reges eo℞. &c. Alibi quoq́; dixit Moyſes ad populum iſrael. Si exieris ad bellum contra hoſtes tuos, & uideris equitatus, & currus, & maiorem q̃ tu habeas aduerſarii exercitus multitudinem, non timebis eos: quia dominus deus tuus tecum eſt: qui eduxit te de terra egypti. Appropinquante autẽ iam prælio: ſtabit ſacerdos ante aciem ſic loquetur ad populum. Audi iſrael. uos hodie contra inimicos ueſtros pugnam cõmittitis, non pertimeſcat cor ueſtrũ. Nolite metuere, nolite cedere: nec formidetis eos: qa dñs deus ueſter i medio ueſtri eſt: & pro uobis cõtra aduerſarios dimicabit: ut eruat uos a periculo. &c. Nume.31. Deut.20.

Vides ergo populũ dei peculiarem aduerſus hoſtes ſuos infideles uiriliter dimicaſſe: nec tamẽ deo repugnaſſe: quinimmo de coelis a deo auxilium habuiſſe & uictoriam. Cur & nos non permittes

B nunc iuſte i hoſtes fidei dimicare? Memorare inſuper hyſtoria illa, quæ habetur Ioſue. xi. Cum multi reges egreſſi fuiſſent cum turmis ſuis, & populus multus nimis ſicut arena quæ eſt in littore maris: equi quoq́; & currus immenſæ multitudinis, ut pugnarent aduerſus iſrael. Dixit dominus ad Ioſue. Nõ timeas eos: cras enim hac eadem hora ego tradam tibi omnes iſtos uulnerãdos i cõſpectu iſrael. Equos eorum ſubneruabis: & currus igne combures. Venitq́; Ioſue & omnis exercitus cum eo aduerſus illos, & irruerũt ſup eos: tradiditq́; illos domin⁹ in manus iſrael. &c. Dñi enim ſententia fuerat: ut induraret corda eorum: ut pugnarent contra iſrael: & caderẽt, & nõ mererentur ullam clementiam, ac perirent. &c. Agnoſce & hic q̃ ſicut uiſitabat deus per infideles fidelium peccata: ita per fideles infidelium iniquitates. Conſimile legitur de Gedeone: qui auxiliãte deo cum trecentis uiris debellauit exercitum Madian: qui erat ſicut arena maris. Vnde ſcribitur. Et dedit dominus uictoriam populo iſrael in die illa. Nõne dehinc legiſti multiplices, uariaſq́; & nobiliſſimas uictorias: quas tribuit dominus ſeruo ſuo Dauid contra Goliam gigantem: contra Philiſteos, & alios quoſcunq́; hoſtes? Quomodo ergo repugnabat uir ille ſanctiſſimus deo ſuo, iniquitates filiorum iſrael uiſitanti, qui poſt habitas de omnibus inimicis uictorias: laudes domino decantauit? ceu ſcribitur. 2. Regum. 22. Locutus eſt autem Ioſue.11. Iudicũ.7. 1.Reg.7.& 25.&.2.Regũ.5.&.8.&.9.&.12.&.21.c. 2.Reg.22.

Dauid domino uerba carminis huius in die qua liberauit eum domi-
nus de manu omnium inimicorum ſuorum. Et ait. Dominus petra C
mea: & robur meum: & ſaluator meus. Scutum meum: & cornu ſalu
tis meæ. & reliqua.

Scias ergo, ne diutius morer exemplis quorum numerum ſcri
bere nequeo: licitum eſſe Chriſtianis aduerſus Thurchas prælĩari:
ac inter ſe iuſta exercere bella. Aliter non approbaſſet Chriſtus mi-
Mat.14.g. litarē artem, dicēs: Quis rex iturus cōmittere bellū aduerſus aliū re
Luc.11.c. gē: nō ſedens prius cogitat ſi poſſit cū decē milib⁹ occurrere ei, q cū
uiginti milibus uenit ad ſe? Et alibi. Cū fortis armatus cuſtodit atriū
Luc.3.c. ſuum, ī pace ſunt oīa q̄ poſſidet. Et præcurſor eius, ac pluſq̄ prophe
ta Ioannes, interrogātibus eū militib⁹. Quid faciem⁹ & nos? Reſpō
dit. Nemīnē cōcutiatis, neq; calūniam faciatis. & cōtēti eſtote ſtipen-
Aug. diis ueſtris. Vbi Auguſt. in ſermone de puero centurionis. Si Chri-
ſtiana (inqt) diſciplina oīno bella culparet: hoc potius cōſiliū petenti
bus ī euāgelio daret: ut abiicerent arma: ſeq; militiæ oīno ſubtrahe-
rēt. Dictū eſt autē eis. Nemīnē cō. u. eſto. cōten. ſtipen. ueſtris. Qui-
Idem. bus propriū ſtipendiū ſufficere pcepit: militare nō, phibuit. Hoc ipſe
teſtatur & in lib. de uerbis dñi. xix. c. & in epl'a ad Bonifaciū. & poni-
tur. xxiii. q. i. c. noli. Item in libro queſtionum.

Sed aduertēdum eſt, q prælĩari nō licet xp̄ianis niſi in bello iu D
Tria requi ſto. Ad hoc autē ut aliquod bellum ſit iuſtum, tria requiruntur. Pri
runt ad iu mo principis auctoritas: cuius mandato bellū eſt gerendum. Nō eñ
ſtū bellum pertinet ad perſonam priuatam bellum mouere: quia poteſt ius ſuū
Primo. in iudicium ſuperiorum proſequi. Similiter etiam conuocare multi-
tudinem, quod in bellis oportet fieri, non pertinet ad priuatam per
ſonam. Cum autē cura reipublicæ cōmiſſa ſit principibus, ad eos per
tinet rem publicā ciuitatis, uel regni, ſeu prouinciæ ſibi ſubditæ tue
ri. Et ſicut licite defendunt eam materiali gladio, contra interiores q
Rom.13.d dem perturbatiōes dum malefactores puniūt, ſecundum illud apo
ſtoli. Non ſine cauſa gladium portat. Miniſter enim dei eſt: uindex
in iram ei qui male agit. &c. Ita etiam gladio bellico ad eos pertinet
rempublicam tueri ab exterioribus hoſtibus: ſecundum illud Chri-
Luc.11.c. ſti uerbū iam deductum. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuū: in
pace ſunt ea q̄ poſſidet. Si autē fortior eo ſuperueniens uicerit eū: uni
Aug. uerſa arma ei⁹ auferet, & ſpolia eius diſtribuet. Vnde Augu. dicit cō
tra Fauſtum. Ordo naturalis mortaliū paci accomodatus hoc poſcit:
ut ſuſcipiendi belli auctoritas, atq; conſilium, penes principes ſit.
Secundo ¶ Scdo regritur cauſa iuſta. ut. ſ. illi qui īpugnātur, propter aliquā
culpā

A culpam, impugnationem mereantur. Hinc ait Auguſtinus in libro queſtionum. Iuſta bella ſolēt diffiniri, quæ ulciſcunt iniurias: ſi gēs, uel ciuitas plectenda eſt: quæ uel uindicare neglexerit quod a ſuis im probe factum eſt: uel reddere quod per iniuriā ablatum eſt. ¶ Tertio requiritur bellantium intentio recta, qua ſcilicet intenditur: uel ut bonum promoueatur: uel ut malum uitetur. Vnde Auguſtinus in libro de uerbis domini. Apud ueros (inquit) dei cultores, etiam illa bella pacata ſunt, quæ non cupiditate, aut crudelitate: ſed pacis ſtudio geruntur: ut mali coerceantur, & boni ſubleuentur. Poteſt autem contingere, ut ſit legitima auctoritas inducentis bellum, & cauſa iuſta. Nihilominus propter prauam intentionem, bellum redditur illicitum. Quippe ait Auguſtinus in libro contra Fauſtum. Nocēdi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, implacatus, & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia: hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur. Et in libro de uerbis dñi etiā īnqt. Propter prædam militare, peccatum eſt. Auguſ. Tertio. Aug. Quæ reddunt bellū culpabile. Auguſ. Idem.

Si itaq; Chriſtianis licet inter ſe inuicem præliari, & iuſta exercere prælia. neq; tamen dubitandum quin ea quoq; bella de⁹ ipſe moueat, uel ꝑpter peccata populi, aut principum, immittat: dicēte ſcriptura. Nō erit malū in ciuitate quod dñs nō fecerit. Et iterū. Bona & mala, mors & uita, pauptas & honeſtas a deo ſūt. Vñ & tritū ortū eſt prouerbium. Propter peccata, ueniunt aduerſa. &c. Nōne magis licitum eſt eis præliari contra turchas, animarū & corporum, hoſtes? q ſi poſſent (teſtāte experiētia) & nulla eis fieret reſiſtentia, uniuerſas chriſtianorū prouincias, tyrānice ſibi uendicarent, & ſuo īperio ſubiugarent. Nonne plures in hyſtoriis legim⁹ ſanctiſſimos reges, ac imperatores fideles, de apoſtolicæ ſedis mandato, multa claſſe, chriſtianorūq; exercitu congregatis, ſumma cū potētia ī hoſtes fidei perrexiſſe, & famatiſſimas uictorias, auxiliante deo, obtinuiſſe? Repugnabant ne illi deo? Abſit. Quinimmo ſi in ſtatu gratiæ pugnarunt. utiq; meruerunt: ceu dr̄ in capitul. Omni tempore. xxiii. q. viii. &. c. oīum uſm. q. vii. Si aliquis pro ueritate fidei, & ſaluatiōe patriæ ac defēſiōe xpianorū, mortu⁹ fuerit a deo cœleſte præmiū cōſequit. Hinc & diuus Ambroſius libro. i. de officiis. Fortitudo (inquit) quæ bello tuetur a barbaris patriam, uel a latronibus ſocios, plena iuſticia eſt. Nonne omnia quæ nunc ipſi infideles poſſident bona, ui, tyrānicaq; potētia, Chriſtianis abſtulerunt? Sic eſſe uerum patet: qa tempore Chryſoſtomi, Ambroſii, Hieronymi, Auguſtini, Gregorii: Vniuerſa Grecia, totum Illiricum, Soria, Egyptum, Affrica, B Amos. 3. Eccli. 11. Pugnātes contra turchas merētur Ambro.

diuerſæq; prouinciæ, quibus nũc dñantur infideles, a fidelibus colebãtur: & Christiano ſubiiciebãtur imperio. At hi qui Machometani dicuntur, poſt beati Gregorii tempora ab illo neq̃ ac pſeudo ꝓpheta Mahumet, exordiũ ſumpſere. Itaq; ciuitates ac regna quæ nũc tenẽt: iniuſte tenẽt: ut de donatiſtis dicebat Aug. in epiſtola ad Vicẽtiũ donatiſtam. Res falſo appellatis ueſtras: quas nec iuſte poſſidetis: & ſcd'm leges terrenornm regum, amittere iuſſi eſtis &c. Et contra petilianum (ut habet'. xxiii. q. vii. c. ſi de rebus) probat ꝙ nõ ideo catholici aliena dicuntur poſſidere, quia ab hereticis ablata tenẽt. Vtinam & modo (qd' ſũmopere neceſſarium eſſet) Christiani principes, exercitus, quos ad inter ſe præliandũ, paratos habent: unanimes & ſimul concordes, aduerſus turchas, dirigerẽt: ut terram ſanctã, & reliquas prouincias recuperare poſſent.

Augu. | Idem.

Sed mihi forte obiicies illud ſaluatoris. Omnis qui accepit gladiũ: gladio peribit. Quo dicto, uidetur uidet' dñs interdixiſſe bellũ. Vñ alibi dixit. Au diſtis quia dictũ eſt. Oculũ pro oculo: dẽtẽ pro dẽte. Ego aũt dico uobis, nõ reſiſtere malo: ſed ſi qs te pcuſſerit in dexterã maxillam tuã: prebe illi & alterã. & ei qui uult tecũ in iudicium cõtẽdere, & tunicã tuã tollere: dimitte ei & palliũ. & qcunq; te angariauerit mille paſſus: uade cũ illo & alia duo. Eius quoq; Ap'lus defenſionem prohibens inquit. Nõ uoſmetipſos defendentes chariſſimi: ſed date locum iræ. Vnde in æpiſtola ad Cor. de ſeipſo ait, Arma militiæ nr̃æ non carnalia ſunt: ſed potẽtia dei. ¶ Præterea: Nihil cõtrariat' actui uirtutis niſi peccatum. Sed bellare contrariatur paci. Ergo bellum eſt peccatum. Et ſic contra deum.

Obiectio. | Mat. 26. a. | Mat. 5. c. | Rom. 12. d. | 2. Cor. 10.

Hæc ita ſoluimus. Et ad primũ de gladio. Qui gla. acci. &c. Dico ꝙ illud intelligit' de perſona particulari & priuata, quæ ex uindicta uel malicia ꝓximũ occidit. Vnde Augu. lib. ii. contra Manicheos Ille (inqt) accipit gladiũ, q nulla ſupiori, aut legitima ptãte aut iubente uel cõcedẽte, in ſanguine alicui9 armatur. Qui uero ex auctoritate principis, uel iudicis ſi ſit perſona priuata, uel ex zelo iuſtitiæ quaſi ex auctoritate ſi ſit perſona publica, gladio utitur: nõ ipſe accipit gladium: ſed ab alio ſibi commiſſo utitur. Vnde ei pœna non debetur. Nec tamen illi etiã qui cũ peccato gladio utuntur ſemper gladio occiduntur: ſed ipſi ſuo gladio ſemp pereũt: quia pro pc̃tõ gladii æternaliter puniũtur, niſi pœniteant. ¶ Ad reliquas inde auctoritates: dicitur ꝙ illa præcepta (ſicut Augu. probat diuerſis exẽplis, & ſcripturis in ſer. de puero Cẽturiõis: & i ll. de ſer. domini in mõte) ſemper ſunt ſeruanda in præparatione animi. ut. ſ. ſemper homo ſit paratus

Solutio. | Aug. | Rñſio ad auctoritates. | Augu.

C | D

A para.⁊ nõ reſiſtere, uel non ſe defendere: ſi opus fuerit. Sed quãdoq; eſt aliter agendum propter cõe bonũ: uel etiam illoꝝ cum quibus pugnatur. Vnde Aug. dicit in æpiſtola ad Marcelinũ. Agẽda ſunt mul- Aug.
ta etiam cum inimicis benigna quadam aſperitate plectẽdis. Nam cũ licẽtia iniquitatis eripitur, utiliter uincitur: qm̃ nihil eſt infœlicius infœlicitate peccãtium, qua pœnalis nutritur impunitas: & mala uolũtas uelut hoſtis interior roboratur. Et in æpiſtola ad Vincentium (& Idem.
ponitur. xxiii. q. iiii. c. non inuenitur.) probat ꝙ Eccleſia petere põt, immo ꝙ debet, a regibus & prouinciarum principibus contra hoſtes ſuos patrocinium. Nõ inuenitur (inquit) exẽplum in euãgelio, & apoſtolicis litteris aliquid petitum a regibus terræ pro eccleſia cõtra inimicos eccleſiæ? Quis negat non inueniri? Sed nõdum implebatur illa prophetia. Et nũc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terrã. Ps. 2.
Adhuc eñ iplebat illud qđ in eodẽ pſal. paulo ſuperiꝰ legit. Quare fremuerũt gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterũt reges terræ: & principes cõuenerũt i unũ aduerſus dñm, & aduerſus xp̃m eiꝰ. Ibidem.
Verũtñ ſi facta ꝑterita &c. Vide in decretis loco ſuperiꝰ aſſignato.

Quod aũt de ſe ait Apoſtolus. Arma militiæ nr̃æ &c. intelligit de prælatis Eccleſiæ: quia eorũ arma, quibꝰ aduerſus raptores & ty- Rñſio ad dictũ Apli.
B rannos Xp̃ianos, & aliud peſſimum genus hominum, uti debent: nõ corporalia, ſed ſpiritualia ſunt: ut ſalubres admonitiones, deuotæ orationes: contra pertinaces, excõicationes. Vel melius dicitur ſecũdum precedentẽ litteram & ſequẽtem. ꝙ loquit de ipſis apoſtolis, qui ſine potentia aliqua ſæculari, mundum conuerterunt ad Xp̃m. Arma ꝓlatorum. Alia rñſio.
Sic enim ait. In carne eñ ambulantes, non ſcđm carnem militamus. (Id eſt, licet in uita præſenti uiuamus in carne mortali: tamen ſecundum deſideria carnis nõ uiuimꝰ) Nam arma militiæ noſtræ (.i. uitæ, 2. Cor. 10.
quæ militia eſt ſuper terram) non carnalia ſunt (cuiuſmodi ſunt temporalis potentia, deliciæ, & diuitiæ) ſed potentia dei. (i. arma militiæ Iob. 7.
noſtræ ſunt per uirtutem dei nobis aſſiſtentem, nobis dantem ſapiẽtiam & cõſtantiam ad loquendum: & gratiam miraculoꝝ ad confirmãdum ſermones. Hæc enim & ſimilia, erãt arma Apoſtoloꝝ. Ideo ſubditur) Ad deſtructionem munitionum (ideſt, rebellantium cõtra ipſum Xp̃m: quorum aliqui muniunt ſe aſtutia conſiliorum prauoꝝ. Ideo ſubdit) cõſilia deſtruẽtes. (Aliquero ſupbia proprii ingenii eleuati, ſicut heretici. & q̃tum ad hos ſubditur) & omnem altitudinem extollentẽ ſe aduerſus ſcientiam dei &c. ¶ Quod ultimo ponit ita ſoluit. ꝙ etiã illi qui iuſta bella gerunt, ſicut ſũt quæ fiunt contra turchas, pacem intendunt: & ita paci non contrariantur, niſi malæ: quã Ad ultimũ obiectũ rñſio.

dominus non uenit mittere in terra. Mat. x. Vnde Augu. ad Bonifacium ſcribens, inquit. Non quæritur pax ut bellum exerceatur: ſed bellum geritur, ut pax acquiratur. Eſto ergo bellando pacificus, ut eos quos expugnas, ad pacis utilitatem uincẽdo perducas. C

De pœna hereticorum.

MARTINVS LVTHERVS.

Propõ. lu. ☞ HEreticos cõburi eſt cõtra uoluntatem ſpiritus. *

VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Theo. facul. parri. Hæc propoſitio eſt falſa: contra uoluntatem ſpiritus diuini aſſerta: & errori Catharorum, & Valdẽſium conſona.

THOMAS ILLIRICVS.

Cõfutatio TIBI ignoſcendum eſt Martine: quia rem tuam agis. Et quidem hereticos comburi: quis neſcit eſſe cõtra uolũtatem ſpũs ipſorum? Sed an ſit contra uoluntatẽ ſpũs ſancti: uideamus. Pro difficultatis ſolutiõe: ſciendũ nobis eſt: quod circa hereticos, duo cõſiderare oportet. Vnũ quidẽ ex parte eorum: & aliud ex pte Eccliæ. Ex pte itaque eorum cõſideratur peccatũ: quo merent̃ nõ tm̃ ab Ecclia p anathematizationem excludi & ſeparari: uerum etiam & corporali uita priuari. Grauius certe iudicatur crimen fidem corrumpere (qua conſequit̃ animæ uita) & homines ſpiritualiter interimere: q̃ falſare pecuniam, qua ſubuenitur uitæ corporali. Si itaque falſarii pecuniæ, & corporum homicidæ, uel alii malefactores, protinus per ſæculares iudices iuſte morti tradũtur: multo magis heretici, cum de hereſi probabiliter conuincuntur, nõ tm̃ excõmunicari: ſed & iuſte occidi poſſent: ſicut dicitur in Exodo. Maleficos non patieris uiuere. Vbi dicit glo. per maleficos, intelliguntur peccatores peccato hereſi, & pctõ cõtra naturã: qui ſtatim ſunt uita corporali priuandi, ne alios inficiant. In eodem quoque libro ſcribitur. quod ſtatim cũ Moyſes deſcẽdit de mõte: mãdauit ut frater interficeret fratrem ſuum, & proximus proximum pro peccato ydolatriæ. Et Deut. vii. mandatum fuit iſraelitico populo, ut haras hereticorum ſubuerteret: & ſculptilia combureret. Et in quarto libro Regum dicitur. quod rex Ioſias uidit ſepulchra quorundã ſacerdotum, quæ erãt in mõtibus: tulitque oſſa eorum de ſepulchris: & combuſſit illa. Nõ ergo eſt contra uolũtatẽ dei, hereticos cõburere. D

Duo circa hrticos cõſideranť. Primum.

Exo. 22. Glo.

Exo. 32.

Deute. 7.

4. Reg. 3:

Scdm. Verum ex parte Eccleſiæ loquendo, quæ miſericors eſt, & eſſe oportet

A oportet ad errantiũ cõuerſionẽ: nõ ſtatim ipſa cõdemnat: ſed (iuxta apl'icum dogma) poſt primã & ſcd'am correctionẽ. Poſtmodũ uero: ſi quis pertinax adhuc in hereſi perſiſtit: Eccleſia de eius cõuerſione deſperans: communi aliorum ſaluti prouidens: conſiderans ꝙ bonũ commune præferendũ eſt bono particulari: eũ ab Eccleſia ſeparat ꝑ excõmunicationis ſñiam: & proinde eum ſæculari relinquit iudicio: a mundo. ſ. exterminandum per mortẽ. Quippe ait Hiero. in. c. reſecande. xxiiii. q. iii. Reſecandæ ſunt putridæ carnes: & ſcabioſa ouis a caulis repellenda: ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora: ardeat, corrumpatur, putreſcat, intereat. Arrius in alexandria una ſcintilla fuit: ſed qm̃ nõ ſtatim oppreſſus eſt: totum orbem eius flãma populata eſt. hæc ille. Ait enim Apoſtolus. Modicum fermẽtũ, totã maſſam corrumpit. Super quo dicit glo. Doctrina peruerſa ab uno incipiẽs, uix duos aut tres in exordio repperit auditores: ſed paulatim ut cancer ſerpit: & iuxta uulgare puerbiũ. Vnius pecudis ſcabies, cõmaculat gregem. Ergo & ſcintilla ſtatim ut apparuerit extinguẽda eſt: & fermẽtum a maſſa uicina ſemouendũ: & ſcabioſum aĩal a caulis ouiũ expellẽdũ. In Eccl'iaſtico quoqȝ dr̃. Ab una ſcintilla augetꝛ ignis. Glo. interli. Ab uni⁹ heretici malicia: multoꝝ ꝑditio. Si ergo nõ tollerãda eſt perditio multorum fideliũ. nec malitia hereticorũ. Vnde Aug. cõtra Petilianũ (& ponitꝛ. xxiii. q. iiii. c. q peccat) uariis ꝓbat ſcripturarum teſtimoniis, Eccleſiam iuſte & rõnabiliter hereticos perſequi. Et in Epiſtola ad Bonifacium, de quodã ep̃o ait. Maximianus Ep̃s Vagieñſis, auxilium petit ab imperatore xp̃iano cõtra hoſtes Eccleſiæ: non tã ſui ulciſcendi cauſa, q̃ tuendæ Eccleſiæ ſibi creditæ. Quod ſi ꝑtermiſiſſet, non eius fuiſſet laudanda patientia: ſed negligentia merito culpanda. Itidem ſcribit in epiſtola ad Emertium.

Titum.3. Hiero. Gal.5. Gloſa. Eccli.11. Glo. Augu. Idem.

B

SED in oppoſitũ allegare poſſes Saluatoris parabolam, quæ habetꝛ ĩ Mattheo. ꝙ ſerui pr̃iſfamilias, in cui⁹ agro orta erãt zizania ſimul cũ tritico, querẽtes & dicẽtes. Dñe nonne bonũ ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizaniaꝛ Et ait illis. Inimic⁹ homo hoc fecit. Serui aũt dixerunt ei. Vis imus & colligem⁹ eaꝛ Et ait. Nõ. Ne forte colligẽtes zizania, eradicetis ſimul & triticũ. Sinite utraqȝ creſcere uſqȝ ad meſſem &c. Vbi dicit Chryſoſtomus homelia. xlvii. ſuper Mattheum ex. c. xiii. non longe poſt initium. Hæc dicit dominus prohibens occiſiones fieri. Certe ſi arma capietis, neceſſe eſt ut cum hereticos trucidatis, multos ſimul interimere. Et paulo poſt. Non prohibet autem conciliabula hereticorum diſſipare: ora obſtruere: libertatẽ loquẽdi concidere: ueꝝ interficere ac trucidare &c.

Obiectio. Mat.13.d. Chryſo.

Præcepit ergo dominus ſeruis, ut pmitterēt zizania ꝑ q̄ ſignificant C
heretici: ſcd͂m expōnē ſctōrū) uſq; ad meſſē creſcere, q̄ finis ē ſæculi:
ut ibidē exponit. Ergo liqdo apparet hereticos nō eſſe occidēdos &
Aliud obie cōburēdos: ſed tollerādos. ¶ Præterea: Illud qd̓ neceſſariū eſt in Ec
ctum. cleſia nō debet extirpari: ſed poti9 cōſeruari. Sed hereſes ſunt neceſ
1.Cor.11. ſariæ i eccleſia ſcd͂m illud Apl̄i. Oportet hereſes ēē: ut q probati ſūt
Tertiū ob manifeſti fiāt i uobis. Ergo &c. ¶ Deniq; Apoſtol9. Seruū dei opor
iectum. tet manſuetū eſſe, cū modeſtia corripientem eos, qui reſiſtūt ueritati:
2.Timo.2. ne qn̄ dat illis pnīam deus ad cognoſcendā ueritatē: & reſipiſcant
a laqueis diaboli. Sed ſi heretici exterminant, & uita priuātur corpo
Cōfirmatio rōnis. rali: aufertur eis facultas pœnitendi. Ergo hoc uidetur eſſe contra
præceptum Apoſtoli. ¶ Confirmatur. quia Ezechiel dicit in perſo
Ezech.18. na dei. Nolo mortem peccatoris: ſed ut magis cōuertat, & uiuat. Sed
uoluntas nr̄a cōformari debet diuiuæ. Ergo et iā nos nō debem9 uelle
Chryſoſt. ꝙ heretici occidantur: ſed ꝙ uiuāt, ut cōuertant. Hinc Chryſoſt. ubi
ſupra. Parcēdū eſt (inquit) zizaniis quouſq; una cū frumētis in agro
ſunt: qa poſſunt i frumenti ſtatum cōmutari.

Rn̄ſio ad obiecta. ¶ AD hæc oīa, parata quidē extat rn̄ſio, obiecta: nec multū D
difficilis exercitatis in ſacris litteris. Et ad primū dico nōnullos fuiſſe
Ad primū. doctores, q auctoritatem illam, prohibitiuam eſſe dixerunt: nō qui
Chryſoſt. dem excōicatiōis hereticorū: ſed occiſionis: ut patet p auctoritatem
Augu. Chryſoſtomi iam deductam. Vnde & Augu. in epiſtola ad Vincētiū
de ſe dicit. Hæc primit9 mea ſnīa erat. Neminē ad unitatē Xp̄i eſſe co
gendum. uerbū eſſe agendū, diſputatione pugnādū. Sed hæc opinio
mea, nō cōtradicētiū uerbis: ſed demonſtrātiū ſuperat exemplis. Le
gū enī terror ita profuit: ut multi dicāt gr̄as dn̄o, q uincula nr̄a dirū
pit. &c. Quod ergo dn̄s dicit. Sinite utraq; creſcere uſq; ad meſſem.
qualiter intelligendū ſit, apparet ex ratione qua prohibet collectio
nem. Ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticū.
Augu. Vbi ſatis oſtendit (ut Augu. dicit cōtra epl̄am Parmeniani) cum me
tus iſte non ſubeſt: ideſt, quando ita cuiuſcunq; crimen notū eſt oīb9,
execrabile apparet: ut nullos prorſus uel non tales habeant defen
ſores per quos poſſit ſchiſma contingere: non dormiat ſæueritas di
Chryſoſt. ſciplinæ &c. Hinc & beat9 Chriſoſtomus ubi ſupra. Si uultis (inquit)
& punire eos, & frumentis nequaq̄ officere: opportunitas tēporis cō
Hiero. grua expectanda eſt. Et Hiero. ſuper eodem quoq; loco Mat. Sinite
Mat.13.d. utraq; creſcere. &c, ait. Videtur huic præcepto eſſe contrarium. Au
Deut.17. ferte malum de medio ueſtrum: & nequaq̄ ſocietatem habendam cū
his qui fratres nominantur: &c. Patet ergo ꝙ dominus ex eo quod
dixit.

A dixit. Ne forte colligentes &c. non uult hereticos permitti uiuere abſolute: niſi in caſu, qñ. ſ. nō poſſūt ſeparari a fidelibus ſine periculo fidelium. Et hoc contingit duplici ex cauſa. Vna quādo nō bñ cognoſcuntur, nec bene diſtinguuntur a fidelib⁹. Alia qñ hñt tot defenſores, ꝙ ſi cōtra eos procedatur, maius periculū in Eccl'ia ꝓbabiliter timetur, ut ſchiſmatis, uel interfectionis fidelium a fautoribus hereticorum. Tunc enim ꝑmittendi ſunt & tollerādi propter maius periculum euitandū. Vbi aūt nō occurrunt iſta pericula, ſunt ſeparandi ab ab Eccleſia: & iuſtitiæ ſæculari relinquendi: ut per eos exterminētur per mortem, ne per eos totum corpus Eccleſiæ corrumpatur.

Q̃ñ tollerandi ſint heretici.

Ad ſecundum obiectum, dicitur ꝙ utilitas quæ ex hereſibus ꝓuenit, eſt ꝑter intētionē hereticoꝝ. dū. ſ. cōſtātia fideliū cōprobatˀ: ut Ap'ſ dicit: & ut excutiam⁹ pigritiā, diuias ſcripturas ſolliciti⁹ perſcrutātes: ſicut Aug. ait. Sed ex intētione coꝝ eſt corrūpere fidē: qđ eſt maximi nocumenti. & ideo magis reſpiciendū eſt ad id qđ eſt p ſe de corū intētione, ut excludātur: q̃ ad hoc quod eſt præter eoꝝ intētionem, ut ſuſtineantur. ⁋ Ad tertium dico ꝙ ad modeſtiā illā ptinet, ut ꝑmo & ſecūdo corripiatur. ꝙ ſi redire noluerit: iā pro ſubuerſo habetˀ: ut patet ibidē qñ dicit. Hereticū hoiem poſt ꝑmā & ſcđam

Ad ſcđm reſponſio. Augu. Ad tertiū. 2.Thiſſi.2.

B correctionē deuita, ſciēs qa ſubuerſus eſt, q hmōi eſt. ⁋ Ad cōfirmationē rñdet Aug. In ep'la ad Bonifaciū comitē. Nullus noſtrū uult aliquem hereticū perire. Sed aliter non meruit habere pacē domus Dauid, niſi Abſalon filius eius in bello, quod cōtra patrē gerebat, fuiſſet extinctus. Sic Eccleſia catholica, ſi ex aliquorū ꝑditione cæteros colligit: dolorem materni cordis ſanat, tantorum liberatione populorum &c. Itaq; nollet Eccleſia mortē hereticoꝝ ſpūalem. ſ. aiæ: ſed neceſſe ē (ſi nō cōuertuntˀ) ut iuſtitia locū ſuū hēat circa mortē ipſoꝝ corpalem: quæ ſæpe, & ſi nō eis: aliis tamen utilis eſt.

Ad confirmationem rñſio. Aug.

ℭ De uotis/de ſtatu religionis/de paupertate/obedientia/& caſtitate. de ſacerdotum cœlibatu: necnon & de uirginitate.

ℭ MARTINVS LVTHERVS.

Suadendum eſt: vt vota prorſus omnia tollantur: aut uitentur.

☞ Propō Lu. lib. de cap. baby. trac. de ſacro baptiſmi.

ℭ VNIVERSITAS PARRI.

Determia tio docto⁊ parri. Hæc propoſitio eſt Criſti doctrinæ, & ſanctorum patrum obſer/uationi, qui uouere conſulunt, contraria: ex errore procedēs Lāpianorū, Vuycleuiſtarū, & eorū q ſe iactabāt de ordine Apl'o⁊.

Alia Luth. ꝓpō

¶ RVRSVS MARTINVS LVTHERVS.

¶ PROBABILE eſt, uota hodie non ualere niſi ad operum iactantiam, & præſumptionem. *

Theolo. facul. parri.

¶ VNIVERSITAS PARRI.

Hæc propoſitio eſt falſa: ſtatui religionis contumelioſa: & præfa/tis erroribus conſona.

Cōfutatio

¶ THOMAS ILLIRICVS.

Dubium. Reſpōſio. Probatio.

PRO maiori tuarum propoſitionū (Martine luther) confutatione querēdum nobis eſt. An expediat homini uo/uere? Et affirmatiue reſpōdetur q ſic. Quod rōne, auctoritatibus, ac exemplis oſtenditur. ¶ Ratione quidem ſic. Homini illud expedit facere, quo opus ſuū bo/num redditur magis meritorium. Sed idem opus hominis bonū cū uoto factum, magis redditur meritorium: q̄ ſine uoto. Ergo homini expedit uouere. Et ſic ſuadendum erit ut uota emittantur, & obſer/uētur. Maior eſt nota. ſed minor triplici ratione probat̃. Prima ra/tio eſt hæc. Opus inferioris uirtutis, magis eſt meritorium imperatū a ſuperiori uirtute: q̄ non imperatum. Sed latria ſuperior uirtus eſt q̄ abſtinētia: & opus abſtinentiæ ad quod mouetur homo ex uoto, eſt imperatum ab ea. Vouere enim actus latriæ eſt. Ergo magis merito/rium eſt opus abſtinentiæ ad qđ mouetur homo ex uoto, q̄ ſine uoto.

Triplici rō ne op⁹ bonū ex uoto magis reddit̃ meritoriū. ꝓma.

Secunda. Scđa ratio eſt hæc. Quāto opus procedit a uoluntate magis firmata in bono, tanto eſt uirtuoſius: & ex conſequenti magis eſt meritoriū. Ad operari enim uirtuoſe, requiritur firmiter & immobiliter in charitate operari. Sed cæteris paribus, uolūtas firmior eſt in bono cum uoto, q̄ ſine uoto. Ergo &c.

Tertia. Tertia rō. De⁹ cū acceptet opus pp operantem, tanto magis acceptat opus, quāto eſt ab homine ad ſerui/tium ſuum ſpecialius dedicato. Sed cæteris parib⁹, homo ſpirituali⁹ dedicat̃ ad ſeruitiū dei p uotū q̄ ſine uoto. Igit̃ &c. Propterea Augu/

Auguſ. ſtinus in epiſtola ad Armentarium, uerſus finem, dixit Armentario qui uotum fecerat cōtinentiæ. Modo (quod abſit) tanto miſerior eris ſi fidem deo fregeris: q̄to beatior ſi perſolueris.

Obiectio. ¶ Nec obſtat ſi quis dicat. Minus meritorium eſt opus bonum factum cum triſtitia: q̄ cum hylaritate. Sic enim ait Apoſtolus. Hylarem datorem diligit deus. Sed (ut dicitur. v. Metaphiſices) quod fit ex neceſſitate fit cum triſti/tia. Ergo

A tia. Ergo minus meritorium eſt opus factum ex neceſſitate: q̃ ſine neceſſitate. Quod autem fit ex uoto, fit ex neceſſitate. Quia ſibi hæc ſtatim reſponſio paratur. ꝙ ratio ualet loquendo de neceſſitate uolẽtiæ, quæ parit triſtitiam in operatione. Sed neceſſitas quam incurrit homo ex uoto, non eſt talis: quia non excludit libertatem: quinimo conditionata eſt: ſcd'm quam dicimus aliquid neceſſarium ad conſequendum finem. Et hæc non debet parere triſtitiam: nec contraria libertas gratulationem. Vnde Augu. in epiſtola ad Armentarium & Paulinam, uerſus finem. Felix eſt neceſſitas: quæ i meliora cõpellit. Et parum ante. Nõ eſt gratulãda libertas, quæ fit ut non debeatur, quod lucro redditur. ¶ Et ſi iterũ quis obiiciat. ꝙ q̃to bonum eſt minus difficile: tanto minus eſt meritorium: quia uirtus & bonum circa difficile uerſantur. Sed minus difficile eſt (exẽpli gratia) ſeruare continentiam in religione q̃ in ſæculo: quia multo difficilius eſt habenti opportunitatem incontinentiæ continere, q̃ non habenti. Sæculares autem magis habent illam opportunitatem, q̃ religioſi. Ergo min' meritorium eſt obſeruatio continentiæ religioſorum: q̃ ſæcularium. ¶ Illi protinus reſpondetur: ꝙ difficultas alicui' boni operis ꝓueniẽs ex uolũtate operãtis nõ auget meritũ: quis illa augeat quæ ex uolũta

Solutio.

Auguſtin'

Alia obiectio.

Solutio.

B te opantis nõ prouenit. Et ideo q̃uis remanenti in ſæculo ex uolũtate ꝓpria difficilius ſit ſeruare cõtinentiã, q̃ exiſtẽti in religione: cæteris parib'. ex hoc tñ nõ ſequit' ꝙ illa obſeruatio ſit ſæculari magis meritoria q̃ religioſo: imo ecõuerſo: qa facilitas bñ opandi difficilia in ſe, proueniens ex bona diſpoſitione uoluntatis opantis, meritũ auget.

Hortamur quoq; a ſpiritu ſancto, qui nobis in ſcripturis ſanctis loquit', uota domino emittere, & emiſſa pficere. Vouete (inqt) & reddite domino deo ueſtro. Et alibi. Si quis uirorum uotum domino uouerit: aut ſe conſtrinxerit iuramento: non faciet uerbum ſuum irritum: ſed omne quod promiſit implebit. Et iterum. Cum uotum uoueris domino deo tuo: non tardabis reddere. Et paulo poſt. Quod ſemel egreſſum eſt de labiis tuis obſeruabis: & facies ſicut promiſiſti domino deo tuo: & propria uoluntate & ore locutus es. Et rurſus in alio loco. Si qd uouiſti deo, non moreris reddere. Diſplicet eñi ei infidelis & ſtulta promiſſio. Sed quodcũq; (.ſ. bonum) uoueris redde. Et alibi idem Sapiens, q̃ grata ſint deo uota ſi modo obſeruẽtur: oſtendẽs, inquit. Victimæ impiorum abhominabiles domino: uota iuſtorum placabilia. Vnde & in primo lib. paralippo. c. xxix. legimus ꝙ lætatus eſt populus, cũ uota ſponte domino promitteret.

Auctoritates ſcripturæ. pſ. 75.

Nume. 30

Deut. 23.

Eccles. 5.

Prouer. 15.

1. Parali. 29

Ad ide, ſcilicet, uouenda uota domino, allicimur & inuitamur

Iacob. ſanctorum patrum Exemplis. Quippe de Iacob patriarcha legitur. C
Gene.28. ꝙ uotum uouit domino, dicens. Si fuerit dominus mecum &c. De fi
2.para.31. liis iſrael & iuda ſcribitur. Filii iſrael & Iuda qui habitabant in urbi/
bus Iuda, obtulerunt decimas bouum & ouium: decimaſq; ſanctorũ:
Eſdras. quæ uouerant domino deo ſuo. Eſdras quoq; uouit ieiunium in con
Dauid. ſpectu dei: ut quereret ab eo bonum iter. Deniq; & Dauid ſanctiſ/
ſimus, ſæpius uouiſſe domino, ex pſalmis coniicit. Neq; enim alias
ps.21. dixiſſet. Vota mea domino reddam in conſpectu timentium eum.
60.&.65. Et alio in loco. Reddam uota mea de die in diem. Et iterum. Tibi red
dã uota mea quæ diſtinxerunt labia mea. Rurſus. Vota mea dño red
.115. dam in conſpectu omnis populi eius. Hui⁹ ſanctiſſimi uiri filius, pa
Salomon. tris ſequens ueſtigia, ſimiliter ſe uota emiſiſſe domino, clare in ſuis
prouerbiis conteſtatur. Hodie (inquit) reddidi uota mea. Extat ulti
prouerb. 7. mo exemplum Ionæ prophetæ, qui idipſum feciſſe legitur. Sic enim
Ionæ.2. ait. Quæcunq; uoui, reddam pro ſalute mea domino.

Excluſio Et ſi quis dicat. Veteris ſunt hi, quos deducis patres teſtamen
obiectiõis. ti. Et quid ulterius optas? Nonne ſat tibi ſunt, & ſufficiens reddunt
teſtimonium? Eleua (ſi potes) mentis oculos: & diligenter inſpicito
ſi non plures in nouo, hoc eſt, poſt Meſſiæ aduentum: ꝗ in ueteri te/ D
ſtamento inueneris uiros ac mulieres ſanctiſſimos, qui ſe uotis plu/
rimis ac dignioribus, domino addixerunt: ſecũdum ꝙ ſcriptum eſt.
Nume.6. Numeri. vi. Vir ſiue mulier cum fecerint uotum, ut ſanctificentur:
& ſe uoluerint domino conſecrare, &c. Quoſdam certe iuenies, qui
perpetuam domino Ieſu Chriſto, uouerunt uirginitatem. quorum
Augu. initia cõſecrauit beatiſſima uirgo ſingularis: ut diuus teſtatur Augu
ſtinus in libro de uirginitate capitu. iiii. ubi ita eloquitur. Ipſa (inqt)
uirginitas eius ideo gratior & acceptior: quia non eã conceptus chri/
Virgo ma ſtus, uiro uiolaturo quam conſeruaret, ipſe præripuit: ſed priuſꝗ cõ
ria uouit ciperetur iam deo dicatam, de qua naſceretur elegit. Hoc indicãt uer
dño uirgi/ ba quæ ſibi fœtum annunciãti angelo Maria reddidit. Quomodo
nitatem. (inquit) fiet iſtud: quoniam uirum nõ cognoſco? Quod profecto nõ
Luc.2. diceret: niſi deo uirginem ſe ante uouiſſet. Sed quia hoc iſraelitarũ
mores adhuc recuſabant: deſponſata eſt uiro iuſto, non uiolenter ab
laturo: ſed potius contra uiolentos cuſtodituro quod illa iam uoue/
rat. &c. Alios autem perſpicies, qui i perfecta obediẽtia, pauperta
te, & perpetuo cœlibatu, ſe domino dedicarunt: ut religioſi, & mo
Eſaiæ.19. niales ſanctiſſimæ. Et quippe de his omnib⁹, prophetauit Eſayas,
cum dixit. Clamabunt enim ad dominum a facie tribulantis: & mit/
tet eis ſaluatorem, & propugnatorem qui liberet eos: & cognoſceẽt
dominus

A dominus ab egypto:& cognoſcent egyptii dominũ ĩ die illa:& colẽt
eũ ĩ hoſtiis,& in muneribus:& uota uouebũt dño,& ſoluent. Et cer/
teteſtatur Hieronym⁹, Egyptũ tempeſtate ſua refertam fuiſſe reli Hiero.
gioſis ſeu monachis.nec ſolũ Egyptũ:ſed etiã pleraſq; prouincias.
Vnde ait parte.iii.epiſtolarũ,epiſtola.v.Iam egyptus olim ſerapis: Idem
Chriſtianus factus eſt.Et paulopoſt. De India,Perſide, Ethiopia,
monachorum quotidie turmas,ſuſcipimus.&c. Quis nũc tam inſi
piens,ut his uiſis,non aduertat Martini propoſitiones,ſacris non
modicum aduerſari ſcripturis:necnon & ſanctorum patrum exem/
plis:immo & toti⁹ uniuerſalis Eccleſiæ auctoritati? Probatũ enim ui
des uariis teſtimoniis,expediẽs eſſe,ac meritoriũ hoĩ uouere:uotaq;
rationabiliter emiſſa & obſeruata,plurimum deo placere.Quid nũc
heſitas? Firma te ĩ his,maledicorũ poſtpoſitis neniis.

Sed inſtare qs poſſet quadruplici medio. ¶ Primo ſic. Nõ ex/ Obiecta.
pedit hoĩ ſe piculo exponere.Sed uouẽs exponit ſe piculo alicui⁹ trãſ Primum.
greſſionis,cui nõ erat expoſit⁹ ante uotũ:ſecundũ illud Deuter. Cũ Deuter.23
uotũ uoueris dño deo tuo ,nõ tardabis rẽddere:qa requiret illd dñs
deus tuus.Et ſi moratus fueris,reputabitur tibi in peccatũ.Si nolue/
B ris polliceri,abſq; pctõ eris.Quare ĩ prouerbiis ait Salomon.Ruina prouer.20.
eſt hoĩ deuotare:& poſt uota retractare.Et alio in loco, rurſus ingt. Eccl's.5.
Multo melius eſt nõ uouere:q̃ poſt uotũ promiſſa nõ reddere. Non
ergo expedit hoĩ uouere. ¶ Secundo ſic.Nõ expedit hoĩ facere ali/ Secundum
qd,quod ſuũ aggrauet pctm̃ ſi peccat.Sed ſi religioſus(exẽpli gr̃a)
peccat,grauius eſt ſuũ pctm̃ q̃ eſſet ĩ ſæculari:quia(ſicut dicit Anſel Anſelmus
mus in libro de ſimilitudinibus ultra medium,in.c.de ſimilitudine.
inter monachum peccantem & laycum)ſi pœnitere noluerit,maio/
ri damnationi ſubiacebit monachus.Ergo non expedit uouere reli/ Tertium.
gionis alicuius ingreſſum,uel aliud quodcũq; bonũ. ¶ Tertio obii
citur ſic.Nullus debet aliquid facere,quod augeat in ipſo concupi/
ſcentiã mali.Sed uouere bonũ,eſt hmoi:qa ſicut dicit glo.ſuper illd
ad Romanos.vii. Peccatum occaſione accepta per mandatum &c. Roma.7.
Quod concupiſcitur,dulcius fit dum uetatur. Ergo nullus debet
aliquod bonum uouere,ne ex hoc reddatur pronior ad malum con
trarium. ¶ Quarto,& ultimo ſic. Apoſtolus dicit. Imitatores mei Quartum
eſtote,fratres chariſſimi:ſicut & ego Chriſti.Sed nõ legit neq; chri 1.Cor.4.
ſtum qui dixit Exẽplũ em̃ dedi uobis:ut queadmodũ ego feci ita et Ioan.13.
uos faciatis aliqd uouiſſe,neq; apl'os. Ergo uidet ꝙ xpiani ultra qd
ꝓmiſerũt ĩ baptiſmo(illud em̃ ſufficit ad ſalutẽ ſi mõ obſeruetur)q
debent eſſe imitatores xpi & aploꝝ,nõ debent aliqd uouere.

Rñſio ad obiecta. Qui ſic argumentatur: caueat diligentiſſime ne i ueritatem ſophiſmata afferens, & ſurda aure eorũ pertranſiens diſſolutiones, in eos incidat ſcopulos, quib⁹ ſubmerſus eſt Lutherus. His ergo reſpõſionibus ruunt funditus obiecta. ¶ Et ad primũ dicit̃. ꝙ uouens diſcrete non exponit ſe periculo tranſgreſſionis, niſi per accidens. ſed per ſe maiorem ſecuritatem obtinet per uotũ adimplẽdi diuina præcepta, ut infra patebit. Vnde pro maiori huiuſce rei enodatione, & obiectorum ſolutione, unicã notemus diſtinctionem. Aut enim uouens ea uouet bona, quorum obſeruatio proportionata uidetur probabiliter ĩfirmitati ſuæ ſpirituali: Aut ĩproportionata. ¶ Primo modo, non eſt periculoſum homini: quia per hoc firmat amplius uoluntatem ſuã in bono: & pro magna parte libertatẽ a ſe excludit malefaciendi: & facit actum uirtutis latriæ. Et ideo uouẽdo meretur. Et ex hoc excludit̃ obiectio illa, quæ fieri poſſet de libertate ſic. Homini non expedit ſe priuare magno dei dono. Sed libertas hominis eſt magnum dei donum, qua in parte priuat ſe homo ꝑ uotũ. Ergo &c. Sicut enim Anſelmus dicit in libro de libero arb. parũ poſt pricipium. poteſtas peccandi non eſt uera libertas, nec pars libertatis: immo (ut parũ poſtea dicit) Liberior eſt uolũtas quæ rectitudine declinare nequit: q̃ quæ illam poteſt deſerere. Homo aũt per uotũ nõ minuit ĩ ſe libertatẽ faciẽdi bonũ: ſed auget: ſed minuit ptãtẽ faciẽdi malũ. ¶ Secũdo mõ, ſi uouet. ſ. improportionata ſuæ infirmitati: bene eſt periculoſum ei uouere. & ſic nõ expedit: nec licet. Tale eñ uotũ nõ haberet diſcretionẽ cõueniẽtẽ: cũ ꝑ hoc uouẽs magis uideret̃ ſe illaqueare: q̃ augere ſecuritatẽ de ſua ſalute. Quilibet tñ reputare debet, obſeruationẽ uoti religionis ꝓportionatã eẽ ſuæ ĩfirmitati ſpũali: niſi ꝑ certã experiẽtiã ſibi de cõtrario cõſtaret. Hac eñ de cã, ꝑ ãnũ anq̃ emittãt uota religiõis, experiri faciũt iuuenib⁹ igrediẽtib⁹ põdus religiõis. Propter tñ cuſtodiã q̃ magis adhibet̃ religioſis regulariter, ul' uetib⁹, q̃ ſæcularib⁹: & ꝓpter bona exẽpla q̃ uidẽt frequẽtius: & bona uerba, q̃ ſepi⁹ audiũt: & ob maiores cõſolatiões ſpũales, quas ex diuina benignitate ob fauorẽ religiõis, & ex ſancta ſocietate recipiũt: obſeruatio aliquorũ bonorũ proportionata ẽ alicui exiſtẽti ĩ religiõe: q̃ eidẽ proportionata nõ eſſet ĩ ſæculo remanẽti. C D

Margin notes: Ad primũ. — Diſtinctio circa uouẽda. — Primo. — Excluſio obiectiõis. — Anſelmus — Secundo. — Vouere, qñ ſit periculoſum. — Bona plura in religione.

Ad ſcd̃m reſpõſio. Ad ſecũdũ obiectũ dicitur ꝙ maior nõ eſt uera: qñ ex hoc quo aggrauatur tranſgreſſio peccantis, augetur meritum benefaciẽtis: & quo deus miſericordius ſuſcipit pœnitẽtem. Vt autẽ ſuperius probatum eſt, bonum op⁹ magis eſt meritorium cum uoto: q̃ ſine uoto. Anſelmus Religioſus etiã de peccato pœnitẽs, maiorem (ſecũdum Anſelmum libro

lib.de ſimilitu. ultra mediū) cōſeq̄t̄ miſericordiā, q̄ ſæcularis. ¶ Ad tertiū dicit̄ ꝙ illa auctoritas glo. itelligēda eſt ubi charitas deeſt. Vn̄ q̄ſi ſtatim poſt p̄dicta uerba, ſubdit̄ ex prohibitiōe. Vbi charitas deficit deſideriū mali creſcit: quo aucto, dulcius fit quod prohibetur. ¶ Ad quartū uero obiectū reſpōdetur. ꝙ Chriſto ſcd̄m ſe nō competebat uouere. Tum quia deus erat. Tū etiā qa inquantū homo, habebat firmatā uoluntatē in bono. q̄uis per quādam ſimilitudinē, ex perſona eius dicatur in pſalmo ſecūdū gloſam. Vota mea reddā in conſpectu timētiū eū. Loquit̄ autē de corpore ſuo, qđ eſt Eccleſia. Vnde Hieronymus in expoſitiōe prædicti pſalmi. Vota Chriſti, natiuitas uel paſſio. Vota Eccleſiæ: opera bona: uel myſteriū corpis & ſanguinis mei offerā cū his q̄ eius timore celebrāt. Ap̄li aūt (ni fallor) intelliguntur uouiſſe ptinētia ad pfectiōis ſtatū, q̄n Chriſtū relictis oīb⁹, ſunt ſequuti. Et dato ꝙ explicite nō uouerint: exēpla habem⁹ tñ uouēdi a btā uirgīe, q̄ (teſtāte Aug) uotū emiſit ſeruādæ uirginitatis. Et a ſanctis p̄rib⁹ & monachis, q uitā uouere monaſticā: ut ī hyſtoriis legitur. Et arbitror, ſi malū eſſet uouere, ꝙ Eccl̄ia dei a tot ſæculis, publicū uitæ genus toties nō approbaſſet, nec permiſiſſet: quod ſancti patres, ut Baſili⁹, Auguſt. & alii introduxerunt.

Ad tertiū.

Ad quartū

ps. 21

Hiero.

Augu.

B

¶ DE STATV RELIGIONIS.

SATIS credo Xp̄iane lector, me ꝓpoſitionē illā de uoto improbaſſe q̄tum ad præſentem materiam attinet. Nunc autē pauliſper itendo melius de ſtatu religionis ſeu religioſorū, aliqua pertractare. Et nō ſine cauſa: quam ſi ſagaciter inſpexeris, mirabitur cor tuum: & Lutheri inſaniam deridebis. Impudenti namq; fronte, religioſorum omnem aduerſus ſtatum, poſt ſuperius deductam propoſitionem, quæ habetur in libro de cap. babylo. tracta. de ſacramēto bap. Vtinā queam perſuadere, ut uota prorſus oīa tollātur, aut uitent̄: ſiue ſint religionū, ſiue peregrinationū, ſiue quorūcūq; operū. &c. * multas ſubintulit ineptias: delyramētaq; nō pauca, piis aurib⁹ nimis diſſona, īſeruit. Abunde (inq̄t) uouim⁹ ī baptiſmo: & pluſq̄ poſſum⁹ implere. ſat negocii habituri, ſi huic uni intenderimus. At nūc mare & aridā circuimus, ut multos proſelytas faciamus: mundum ſacerdotibus, monachis, monialibus, implemus: & hos omnes perpetuis uotis incarceramus. ¶ Et paulopoſt ſubiungit. Quare & deus rurſus cum peruerſis peruerſus, ulturus ingratitudinem & ſuperbiam uotariorum, facit ut uota ſua non ſeruent: aut cū ingenti labore ſeruent: maneantq; in eis immerſi; nūq̄ fidei

Verba Lu.

Verba Lu.

Idem.

& baptiſmi grām cognoſcētes. Et cū non ſit credit⁹ cū deo ſpūs eoꝝ: C
pſeuerēt in hypocriſi ſua in perpetuū, & tandē ludibrio ſint toti mū
do: ſemper iuſtitiam ſectando, & ad iuſtitiam nunq̄ perueniendo: ut
Eſaiæ.ii. impleatur illud Eſaiæ.ii. Et terra repleta eſt ydolis. *

Author. Verum, quia arbitratus eſt Martinus (ut ex ſequētibus conijci
tur uerbis) nos inuite ſtatum ingredi religionis: triaq; eius uota ſo
lennia emittere (quod, experientia docēte, falſum eſt: cum per totū
probationis annum libere quiſq; nouitius poſſit exire, & ad uitam ſæ
Verba lut. cularem redire) diſtinctionem fecit de uoto ſubiungens. Ego ſane
non ꝓhibuerim, nec repugnauerim ſi quis priuatim arbitrio ſuo q̄ſ
piā uelit uouere: ne uota pœnit⁹ cōtemnā, aut dānem: ſed publicum
uitæ genus, hinc ſtatui & confirmari, omnino diſſuaſerim. Sufficit
cuiq; uouendi priuata licentia periculo ſuo. Publicam uero cōmenda
ri rationē uiuendi in uotis, arbitror pnitioſum eſſe Eccleſiæ, & ani
mabus ſimplicibus. Primū q̄ non parum chriſtianæ uitæ repugnet,
Diſſō uoti in hoc, q̄ uotum eſt lex quædā cærimonialis, & humana traditio, ſeu
nugatoria pſumptio, a qua Eccleſia per baptiſmū liberata eſt. Chriſtianus eni
Vota tria nulli legi addictus eſt, niſi diuinæ. Deinde, in hoc q̄ non habet exē
religionis. plum in ſcripturis: præcipue caſtitatis obedientiæ, paupertatis per
petuæ, uotum. Quod autem e ſcripturis exemplum non habet, peri D
culoſum ē: nulli prorſus ſuadēdū, multo min⁹ ꝓ uulgari & publico
uiuēdi gn̄e ſtatuendū. et ſi cuilibet audere ſuo piculo qđ uoluerit, ſit
pmittēdū. Sed uehemēter metuo, ne uotiuæ iſtæ uiuēdi rōnes reli
Nota. ligioſoꝝ: ſint de nūero eoꝝ, de qbus Apl's pdixit. Erūt docētes in hy
1.Thim.4 pocriſi mēdaciū, ꝓhibētes nubere, & abſtinere a cibis, quos de⁹ crea
uit ad pcipiēdū cū grāꝝ actiōe. ¶ Et poſt pauca iterū ſubdit Luth.
Conſiliū Cōtra fidē maxime oīum pugnāt ſpecioſæ illæ ſeruitutes uotorum.
Luth. Quare cōſulo. Primum magnatib⁹ Eccl'iæ: ut oīa iſta uota, ſeu uitas
uotarioꝝ tollāt: uel nō ꝓbēt, & extollāt. Aut ſi nō fecerint: ſuadeo oī
bus q uolunt ſecurius ſalui fieri, ut ſibi a uotis omnibus, pſertim ma
gnis, & perpetuis tēperēt, maxime adoleſcentes & iuuenes. Hoc con
Bullæ illas ſulo primū ideo: qa hoc uitæ genus (ut dixi) nullū habet in ſcri
religioſas pturis teſtimonium: ſed ſolis holum pontificum bullis, & uere bul
ſiue ſupſti lis eſt inflatū. Deinde q̄ procliue ſit in hypocriſim, ꝓpter ſuam ſpe
tioſas ſec, ciem, & ſingularitatē: unde naſcitur ſupbia, & cōtemptus cōis Chri
tas excita ſtianæ uitæ. Atq; ſi nulla alia eſſet cauſa eadem uota tollendi: hæc una
uerunt. ſatis haberet ponderis, q̄ per ipſa fidei & baptiſmo detrahitur: &
opera magnificatur: quæ ſine pernicie magnificari non poſſunt.
Nam inter multa milia, uix eſt unus, qui non magis opera in

A religionibus ſuſpicat̃ q̃ fidẽ: qua inſania & ſeſe mutuo præferũt tanq̃ ſtrictiores & laxiores, ut uocant.

Quare ego nulli ſuadeo. immo oĩbus diſſuadeo ĩgreſſum cuiuſcunq; religionis, aut ſacerdotii: niſi ſit ea ſciẽtia præmunit⁹: ut intelligat opa q̃tuncunq; ſacra, ardua, religioſorũ & ſacerdotũ, ĩ oculis dei prorſus nihil diſtare ab operib⁹ ruſtici ĩ agro laborãtis: aut mulieris ĩ domo ſua curantis: ſed ſola fide omnia apud deũ menſurari: ſicut Hiere. v. dicit. Domine oculi tui reſpiciunt fidem. Eccl. xxxii. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ. Hæc enim eſt conſeruatio mandatorum dei: immo frequentius contingere, ut gratius ſit ancillæ, aut ſerui domeſticum & uile opus. q̃ omnia ieiunia, & opera religioſi, & ſacerdotis, ob fidei defectum. Cum ergo probabile ſit, nota hodie non niſi ad operum ualere iactantiam & p̃ſumptionem: metuendum eſt, nuſq̃ minus de fide & Eccleſia eſſe, q̃ in ſacerdotibus, monachis, & epiſcopis: & eos ipſos eſſe reuera gentiles ſeu hypochritas: qui ſe Eccleſiam, aut cor Eccleſiæ: item ſpirituales, & rectores Eccleſiæ arbitrantur, cum ſint nihil minus. Et hunc eſſe uerum populum tranſmigrationis, in quibus captiua ſunt omnia, quæ no
B bis in baptiſmo libera donata ſunt, relicto populo terræ paupere & modico, qui uelut coniugatis contingit: uilis in oculis illorum apparet. * Hæc ille.

Opa maxima religioſorum q̃ti ſint.

Hiere. 5.

Eccl. 32.

Minimũ & eccleſia in religioſis.

¶ ET quoniã poſt hæc, de uotorũ diſpenſatione tractat: de qua materia cũ alio ĩ libello de poteſtate papæ, q̃ſi in fine, ego quoq; tractauerim: Iccirco ſua ulterius uerba nõ referã. Sed tñ ad ipugnãda q̃ ſuperius dicta ſũt, me uertã: uidelicet, ad bonorũ religioſorum (malorũ abſit) ſtatum tuendum. ¶ Pro quo notandũ q religioſus a religione denominatur: q tractat & reelegit quæ ad cultũ diuinũ pertinẽt. Et q̃uis religioſi dici poſſint omnes q deũ colũt: præcipue tñ religioſi dñr, q totã uitã ſuã diuino cultui dedicãt, a mũdanis negociis ſe abſtrahẽtes. Veluti etiã cõtẽplatiui dicũtur, nõ q contẽplant̃: ſed qui contẽplationi totam uitam ſuã deputant: quæ quidẽ cõtemplatiua uita calcatis curis omnibus, ad uidendã faciẽ ſui creatoris inardeſcit. Charitatem dei, & proximi tota mẽte retinere: & ſoli deſiderio conditoris inhærere iniat. Ad uitam etiam contemplatiuam pertinet ab exteriori actione quieſcere. Nam per ſex gradus in dei contemplatiõem aſcẽditur. In primo eñ gradu, ponit̃ pceptio ipſorũ ſenſibilium. In ſecundo, ponitur progreſſus a ſenſibilibus ad intelligibilia. In tertio, diiudicatio ſenſibilium ſecundum intelligibilia. In quarto, abſoluta conſideratio itelligibilium, in quæ per ſen

Cõfutatio

Religioſ' unde dicit̃.

Sex gradibus ad cõtẽplatiõnẽ aſcenditur

dominus non uenit mittere in terra. Mat. x. Vnde Augu. ad Boni-
facium ſcribens, inquit. Non queritur pax ut bellum exerceatur: ſed C
bellum geritur, ut pax acquiratur. Eſto ergo bellando pacificus, ut
eos quos expugnas, ad pacis utilitatem uincẽdo perducas.

¶ De pœna hereticorum.

¶ MARTINVS LVTHERVS.

Propõ. lu. ☞ **HEreticos cõburi eſt cõ-
tra uoluntatem ſpiritus.** *

¶ VNIVERSITAS PARRISIENSIS.

Theo. facul. parri. Hæc propoſitio eſt falſa: contra uoluntatem ſpiritus diuini aſſer-
ta: & errori Catharorum, & Valdẽſium conſona.

¶ THOMAS ILLIRICVS.

Cõfutatio TIBI ignoſcendum eſt Martine: quia rem tuam agis. Et qui-
dem hereticos comburi: quis neſcit eſſe cõtra uolũtatem ſpũs
ipſorum? Sed an ſit contra uoluntatẽ ſpũſſancti: uideamus. Pro
difficultatis ſolutiõe: ſciendũ nobis eſt: ꝙ circa hereticos, duo cõſide-
Duo circa hſticos cõſiderant. rare oportet. Vnũ quidẽ ex parte eorum: & aliud ex pte Eccl'iæ. Ex pte
itaque eorum cõſideratur peccatũ: quo merent' nõ tm̃ ab Eccl'ia p anathe- D
Primum. matizationem excludi & ſeparari: uerum etiam & corporali uita pri-
uari. Grauius certe iudicatur crimen fidem corrumpere (qua conſe-
quit' animæ uita) & homines ſpiritualiter iterimere: q̃ falſare pecu-
niam, qua ſubuenitur uitæ corporali. Si itaque falſarii pecuniæ, & cor-
porum homicidæ, uel alii malefactores, protinus per ſæculares iudi-
ces iuſte morti tradũtur: multo magis heretici, cum de hereſi proba-
biliter conuincuntur, nõ tm̃ excõmunicari: ſed & iuſte occidi poſſent:
Exo. 22. ſicut dicitur in Exodo. Maleficos non patieris uiuere. Vbi dicit glo.
Glo. per maleficos, intelliguntur peccatores peccato hereſi, & pctõ cõtra
naturã: qui ſtatim ſunt uita corporali priuandi, ne alios inficiant. In
Exo. 32. eodem quoque libro ſcribitur. ꝙ ſtatim cũ Moyſes deſcẽdit de mõte:
mãdauit ut frater interficeret fratrum ſuum, & proximus pximum
Deute. 7. pro peccato ydolatriæ. Et Deut. vii. mandatum fuit iſraelitico popu-
lo, ut haras hereticorum ſubuerteret: & ſculptilia combureret. Et in
4. Reg. 3. quarto libro Regum dicitur. ꝙ rex Ioſias uidit ſepulchra quorundã
ſacerdotum, quæ erãt in mõtibus: tulitque oſſa eorum de ſepulchris: &
combuſſit illa. Nõ ergo eſt contra uolũtatẽ dei, hereticos cõburere.
Scdm̃. Verum ex parte Eccleſiæ loquendo, quæ miſericors eſt, & eſſe
oportet

A oportet ad errantiũ cõuerſionẽ: nõ ſtatim ipſa cõdemnat: ſed (iuxta Titum.3.
apl'icum dogma) poſt primã & ſcd'am correctionẽ. Poſtmodũ uero:
ſi quis pertinax adhuc in hereſi perſiſtit: Eccleſia de eius cõuerſione
deſperans: communi aliorum ſaluti prouidens: conſiderans ꝙ bonũ
commune præferendũ eſt bono particulari: eũ ab Eccleſia ſeparat ꝑ
excõmunicationis ſniam: & proinde eum ſæculari relinquit iudicio:
a mundo. ſ. exterminandum per mortẽ. Quippe ait Hiero. in. c. reſe Hiero.
cande. xxiiii. q. iii. Reſecandæ ſunt putridæ carnes: & ſcabioſa ouis
a caulis repellenda: ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora: ardeat,
corrumpatur, putreſcat, intereat. Arrius in alexandria una ſcintilla
fuit: ſed qm̃ nõ ſtatim oppreſſus eſt: totum orbem eius flãma popula
ta eſt. hæc ille. Ait enim Apoſtolus. Modicum fermẽtũ, totã maſſam Gal.5.
corrumpit. Super quo dicit glo. Doctrina peruerſa ab uno incipiẽs, Gloſa.
uix duos aut tres in exordio repperit auditores: ſed paulatim ut can
cer ſerpit: & iuxta uulgare puerbiũ. Vnius pecudis ſcabies, cõmacu/
lat gregem. Ergo & ſcintilla ſtatim ut apparuerit extinguẽda eſt: &
fermẽtum a maſſa uicina ſemouendũ: & ſcabioſum aíal a caulis ouiũ
expellẽdũ. In Eccl'iaſtico quoq; dr̃. Ab una ſcintilla augetᷣ ignis. Glo. Eccli.11.
B interli. Ab uni⁹ heretici malicia: multoꝝ ꝑditio. Si ergo nõ tolleran/ Glo.
da eſt perditio multorum fideliũ. nec malitia hereticorũ. Vnde Aug. Augu.
cõtra Petilianũ (& ponitᷣ. xxiii. q. iiii. c. q peccat) uariis ꝓbat ſcriptu/
rarum teſtimoniis, Eccleſiam iuſte & rõnabiliter hereticos perſequi.
Et in Epiſtola ad Bonifacium, de quodã ep̃o ait. Maximianus Ep̃s Va Idem.
giẽſis, auxilium petit ab imperatore xp̃iano cõtra hoſtes Eccleſiæ:
non tã ſui ulciſcendi cauſa, q̃ tuendæ Eccleſiæ ſibi creditæ. Quod ſi
ꝑtermiſiſſet, non eius fuiſſet laudanda patientia: ſed negligentia me
rito culpanda. Itidem ſcribit in epiſtola ad Emertium.

SED in oppoſitũ allegare poſſes Saluatoris parabolam, quæ Obiectio.
habetᷣ i Mattheo. ꝙ ſerui prĩſfamilias, in cui⁹ agro orta erãt zizania Mat.13.d.
ſimul cũ tritico, quęrẽtes & dicẽtes. Dñe nonne bonũ ſemen ſemina
ſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis. Inimic⁹ homo
hoc fecit. Serui aũt dixerunt ei. Vis imus & colligem⁹ ea? Et ait. Nõ.
Ne forte colligẽtes zizania, eradicetis ſimul & triticũ. Sinite utraq;
creſcere uſq; ad meſſem &c. Vbi dicit Chryſoſtomus homelia. xlvii. Chryſo.
ſuper Mattheum ex. c. xiii. non longe poſt initium. Hæc dicit domi/
nus prohibens occiſiones fieri. Certe ſi arma capietis, neceſſe eſt ut
cum hereticos trucidatis, multos ſimul interimere. Et paulo poſt.
Non prohibet autem conciliabula hereticorum diſſipare: ora ob/
ſtruere: libertatẽ loquẽdi concidere: ueꝝ interficere ac trucidare &c.

Præcepit ergo dominus ſeruis, ut pmitterēt zizania (p q̄ ſignificant C
heretici: ſcd̄m expōnē ſctōrū) uſq; ad meſſē creſcere, q̄ finis ē ſæculi:
ut ibidē exponit̄. Ergo liq̄do apparet hereticos nō eſſe occidēdos &
Aliud obie cōburēdos: ſed tollerādos. ¶ Præterea: Illud q̄d neceſſariū eſt in Ec
ctum. cleſia nō debet extirpari: ſed poti⁹ cōſeruari. Sed hereſes ſunt neceſ
1. Cor. 11. ſariæ i eccleſia ſcd̄m illud Ap̄li. Oportet hereſes ēe: ut q probati ſūt
Tertiū ob manifeſti fiāt i uobis. Ergo &c. ¶ Deniq; Apoſtol⁹. Seruū dei opor
iectum. tet manſuetū eſſe, cū modeſtia corripientem eos, qui reſiſtūt uerita/
2. Timo. 2. ti: ne q̄n dat illis pn̄iam deus ad cognoſcendā ueritatē: & reſipiſcant
a laqueis diaboli. Sed ſi heretici exterminant̄, & uita priuātur corpo
Cōfirma/ rali: aufertur eis facultas pœnitendi. Ergo hoc uidetur eſſe contra
tio rōnis. præceptum Apoſtoli. ¶ Confirmatur. quia Ezechiel dicit in perſo
Ezech. 18. na dei. Nolo mortem peccatoris: ſed ut magis cōuertat̄, & uiuat. Sed
uoluntas n̄ra cōformari debet diuiuæ. Ergo etiā nos nō debem⁹ uelle
Chryſoſt. q̄ heretici occidantur: ſed q̄ uiuāt, ut cōuertant̄. Hinc Chryſoſt. ubi
ſupra. Parcēdū eſt (inquit) zizaniis quouſq; una cū frumētis in agro
ſunt: q̄a poſſunt i frumenti ſtatum cōmutari.

Rn̄ſio ad ¶ AD hæc oīa, parata quidē extat rn̄ſio, obiecta: nec multū
obiecta. difficilis exercitatis in ſacris litteris. Et ad primū dico nōnullos fuiſſe D
Ad primū. doctores, q auctoritatem illam, prohibit ſuam eſſe dixerunt: nō qui/
Chryſoſt. dem excōicatiōis hereticorū: ſed occiſionis: ut patet p auctoritatem
Augu. Chryſoſtomi iam deductam. Vnde & Augu. in epiſtola ad Vincētiū
de ſe dicit. Hæc primit⁹ mea ſn̄ia erat. Neminē ad unitatē Xp̄i eſſe co
gendum. uerbū eſſe agendū, diſputatione pugnādū. Sed hæc opinio
mea, nō cōtradicētiū uerbis: ſed demonſtrātiū ſuperat̄ exemplis. Le
gū eīm terror ita profuit: ut multi dicāt gr̄as dn̄o, q uincula n̄ra diru
pit. &c. Quod ergo dn̄s dicit. Sinite utraq; creſcere uſq; ad meſſem.
qualit̄r intelligendū ſit, apparet ex ratione qua prohibet collectio
nem. Ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticū.
Augu. Vbi ſatis oſtendit (ut Augu. dicit cōtra ep̄lam Parmeniani) cum me
tus iſte non ſubeſt: ideſt, quando ita cuiuſcunq; crimen notū eſt oīb⁹,
execrabile apparet: ut nullos prorſus uel non tales habeant defen/
ſores per quos poſſit ſchiſma contingere: non dormiat ſæueritas di/
Chryſoſt. ſciplinæ &c. Hinc & beat⁹ Chriſoſtomus ubi ſupra. Si uultis (inquit)
& punire eos, & frumentis nequaq̄ officere: opportunitas tēporis cō
Hiero. grua expectanda eſt. Et Hiero. ſuper eodem quoq; loco Mat. Sinite
Mat. 13. d. utraq; creſcere. &c, ait. Videtur huic præcepto eſſe contrarium. Au/
Deut. 17. ferte malum de medio ueſtrum: & nequaq̄ ſocietatem habendam cū
his qui fratres nominantur: &c. Patet ergo q̄ dominus ex eo quod
dixit.

A dixit. Ne forte colligentes &c. non uult hereticos permitti uiuere ab
ſolute: niſi in caſu, qñ. ſ. nõ poſſũt ſeparari a fidelibus ſine periculo Qñ tolle
fidelium. Et hoc contingit duplici ex cauſa. Vna quãdo nõ bñ cogno randi ſint
ſcuntur, nec bene diſtinguuntur a fidelib9. Alia qñ hñt tot defenſo heretici.
res, ꝙ ſi cõtra eos procedatur, maius periculũ in Eccl'ia ꝓbabiliter ti
metur, ut ſchiſmatis, uel interfectionis fidelium a fautoribus hereti
corum. Tunc enim ꝑmittendi ſunt & tollerãdi propter maius pericu
lum euitandũ. Vbi aũt nõ occurrunt iſta pericula, ſunt ſeparandi ab
ab Eccleſia: & iuſtitiæ ſæculari relinquendi: ut per eos exterminẽtur
per mortem, ne per eos totum corpus Eccleſiæ corrumpatur.

Ad ſecundum obiectum, dicitur ꝙ utilitas quæ ex hereſibus Ad ſcd'm
ꝓuenit, eſt ꝑter intẽtionẽ hereticoꝝ. dũ. ſ. cõſtãtia fideliũ cõprobat': reſponſio.
ut Ap'ſ dicit: & ut excutiam9 pigritiã, diuĩas ſcripturas ſollicit9 per
ſcrutãtes: ſicut Aug. ait. Sed ex intẽtione eoꝝ eſt corrũpere fidẽ: qd' Augu.
eſt maximi nocumenti. & ideo magis reſpiciendũ eſt ad id qd' eſt p ſe
de eorũ intẽtione, ut excludãtur: q̃ ad hoc quod eſt præter eoꝝ intẽ
tionem, ut ſuſtineantur. ¶ Ad tertium dico ꝙ ad modeſtiã illã ꝑti Ad tertiũ.
net, ut ꝑmo & ſecũdo corripiatur. ꝙ ſi redire noluerit: iã pro ſubuer
ſo habet': ut patet ibidẽ qñ dicit. Hereticũ hoĩem poſt ꝑmã & ſcd'am 2.Thim.2.
B correctionẽ deuita, ſciẽs qa ſubuerſus eſt, q hmõi eſt. ¶ Ad cõfirma Ad confir
tionẽ rñdet Aug. in ep'la ad Bonifaciũ comitẽ. Nullus noſtrũ uult ali mationem
quem hereticũ perire. Sed aliter non meruit habere pacẽ domus Da rñſio.
uid, niſi Abſalon filius eius in bello, quod cõtra patrẽ gerebat, fuiſ Aug.
ſet extinctus. Sic Eccleſia catholica, ſi ex aliquorũ ꝑditione cæteros
colligit: dolorem materni cordis ſanat, tantorum liberatione popu
lorum &c. Itaq; nollet Eccleſia mortẽ hereticoꝝ ſpũalem. ſ. aĩæ: ſed
neceſſe ẽ (ſi nõ cõuertunt') ut iuſtitia locũ ſuũ hẽat circa mortẽ ipſoꝝ
corpalem: quæ ſæpe, & ſi nõ eis: aliis tamen utilis eſt.

¶ De uotis/de ſtatu religionis/de paupertate/obedien
tia/& caſtitate. de ſacerdotum cœlibatu: necnon & de
uirginitate.

¶ MARTINVS LVTHERVS.

Vadendum eſt: ut vota Propõ Lu.
prorſus omnia tollantur: aut uitentur. lib. de cap.
baby. trac.
de ſacro ba
ptiſmi.

¶ VNIVERSITAS PARRI.

Determia tio doctoꝝ parri. — Hæc propoſitio eſt Criſti doctrinæ,& ſanctorum patrum obſer/uationi,qui uouere conſulunt,contraria: ex errore procedēs Lā/pianorū,Vuycleuiſtarū,& eorū q ſe iactabāt de ordine Apl'oꝝ. C

Alia Luth. ꝑpō

❡ RVRSVS MARTINVS LVTHERVS.

❡ PROBABILE eſt,uota hodie non ualere niſi ad operum iactan/tiam,& præſumptionem. *

❡ VNIVERSITAS PARRI.

Theolo.facul.parri. — Hæc propoſitio eſt falſa:ſtatui religionis contumelioſa: & præfa/tis erroribus conſona.

❡ THOMAS ILLIRICVS.

Cōfutatio. Dubium. Reſpōſio. Probatio.

PRO maiori tuarum propoſitionū(Martine luther) con/futatione querēdum nobis eſt. An expediat homini uo/uere? Et affirmatiue reſpōdetur q̄ ſic. Quod rōne, au/ctoritatibus,ac exemplis oſtenditur. ❡ Ratione qui/dem ſic. Homini illud expedit facere,quo opus ſuū bo/num redditur magis meritorium. Sed idem opus hominis bonū cū uoto factum, magis redditur meritorium:q̄ ſine uoto. Ergo homini expedit uouere. Et ſic ſuadendum erit ut uota emittantur, & obſer/uētur. Maior eſt nota.ſed minor triplici ratione probatᷣ. Prima ra/tio eſt hæc. Opus inferioris uirtutis,magis eſt meritorium imperatū a ſuperiori uirtute:q̄ non imperatum. Sed latria ſuperior uirtus eſt q̄ abſtinētia:& opus abſtinentiæ ad quod mouetur homo ex uoto,eſt imperatum ab ea. Vouere enim actus latriæ eſt. Ergo magis merito/rium eſt opus abſtinentiæ ad qd̄ mouetur homo ex uoto,q̄ ſine uoto. D

Triplici rōne opꝰ bonū ex uoto magis redditᷣ meritoriū. ꝑma. Secunda.

Scd'a ratio eſt hæc. Quāto opus procedit a uoluntate magis firmata in bono,tanto eſt uirtuoſius:& ex conſequenti magis eſt meritoriū. Ad operari enim uirtuoſe, requiritur firmiter & immobiliter in cha/ritate operari. Sed cæteris paribus, uolūtas firmior eſt in bono cum uoto,q̄ ſine uoto. Ergo &c. Tertia rō. Deꝰ cū acceptet opus pp ope/rantem,tanto magis acceptat opus, quāto eſt ab homine ad ſerui/tium ſuum ſpecialius dedicato. Sed cæteris paribꝰ, homo ſpiritualiꝰ dedicatᷣ ad ſeruitiū dei p uotū q̄ ſine uoto. Igitᷣ &c. Propterea Augu/ſtinus in epiſtola ad Armentarium,uerſus finem,dixit Armentario qui uotum fecerat cōtinentiæ. Modo(quod abſit,tanto miſerior eris ſi fidem deo fregeris:q̄to beatior ſi perſolueris. ¶ Nec obſtat ſi quis dicat. Minus meritorium eſt opus bonum factum cum triſtitia:q̄ cum hylaritate. Sic enim ait Apoſtolus. Hylarem datorem diligit deus. Sed(ut dicitur.y.Metaphiſices)quod fit ex neceſſitate fit cum triſti/tia. Ergo

Tertia. Auguſ. Obiectio.

A tia. Ergo minus meritorium eſt opus factum ex neceſſitate: q̃ ſine ne
ceſſitate. Quod autem fit ex uoto, fit ex neceſſitate. Quia ſibi hæc
ſtatim reſponſio paratur. ꝙ ratio ualet loquendo de neceſſitate uolē Solutio.
riæ, quæ parit triſtitiam in operatione. Sed neceſſitas quam incurrit
homo ex uoto, non eſt talis: quia non excludit libertatem: ꝗ uinimo
conditionata eſt: ſcd̃m quam dicimus aliquid neceſſarium ad conſe-
quendum finem. Et hæc non debet parere triſtitiam: nec contraria li
bertas gratulationem. Vnde Augu. in epiſtola ad Armentarium &
Paulinam, uerſus finem. Felix eſt neceſſitas: quæ i meliora cōpellit. Auguſtin⁹
Et parum ante. Nō eſt gratulāda libertas, quæ fit ut non debeatur,
quod lucro redditur. ¶ Et ſi iterū quis obiiciat. ꝙ q̃to bonum eſt mi- Alia obie-
nus difficile: tanto minus eſt meritorium: quia uirtus & bonum circa ctio.
difficile uerſantur. Sed minus difficile eſt (exēpli gratia) ſeruare con
tinentiam in religione q̃ in ſæculo: quia multo difficilius eſt habenti
opportunitatem incontinentiæ continere, q̃ non habenti. Sæculares
autem magis habent illam opportunitatem, q̃ religioſi. Ergo min⁹
meritorium eſt obſeruatio continentiæ religioſorum: q̃ ſæcularium.
¶ Illi protinus reſpondetur: ꝙ difficultas alicui⁹ boni operis, pueniēs Solutio.
ex uolūtate operātis nō auget meritū: quis illa augeat quæ ex uolūta
B te opantis nō prouenit. Et ideo q̄uis remanenti in ſæculo ex uolūtate
ꝓpria difficilius ſit ſeruare cōtinentiā, q̃ exiſtēti in religione: cæteris
parib⁹. ex hoc tñ nō ſequit̃ ꝙ illa obſeruatio ſit ſæculari magis meri
toria q̃ religioſo: imo ecōuerſo: qa facilitas bñ opandi difficilia in ſe,
prouenienſ ex bona diſpoſitione uoluntatis opantis, meritū auget.
Hortamur quoq; a ſpiritu ſancto, qui nobis in ſcripturis ſan- Auctorita
ctis loquit̃, uota domino emittere, & emiſſa pficere. Vouete (ingt) tes ſcriptu
& reddite domino deo ueſtro. Et alibi. Si quis uirorum uotum domi ræ. ps. 75.
no uouerit: aut ſe conſtrinxerit iuramento: non faciet uerbum ſuum Nume. 30
irritum: ſed omne quod promiſit implebit. Et iterum. Cum uotum
uoueris domino deo tuo: non tardabis reddere. Et paulopoſt. Quod Deut. 23.
ſemel egreſſum eſt de labiis tuis obſeruabis: & facies ſicut promiſiſti
domino deo tuo: & propria uoluntate & ore locutus es. Et rurſus in
alio loco. Si qd uouiſti deo, non moreris reddere. Diſplicet eñ ei infi Eccles. 5.
delis & ſtulta promiſſio. Sed quodcūq; (.ſ. bonum) uoueris redde. Et
alibi idem Sapiens, q̃ grata ſint deo uota ſi modo obſeruētur: oſten Prouer. 15.
dēs, inquit. Victimæ impiorum abhominabiles domino: uota iuſto
rum placabilia. Vnde & in primo lib. paralippo. c. xxix. legimus ꝙ le 1. Parali. 29
tatus eſt populus, cū uota ſponte domino promitteret.
Adde, ſcilicet, uouenda uota domino, allicimur & inuitamur

Iacob. ſanctorum patrum Exemplis. Quippe de Iacob patriarcha legitur. C
Gene.28. ꝙ uotum uouit domino, dicens. Si fuerit dominus mecum &c. De fi
2.para.31. liis iſrael & iuda ſcribitur. Filii iſrael & Iuda qui habitabant in urbi-
bus Iuda, obtulerunt decimas bouum & ouium: decimaſq; ſanctorũ:
Eſdras. quæ uouerant domino deo ſuo. Eſdras quoq; uouit ieiunium in con
Dauid. ſpectu dei: ut quereret ab eo bonum iter. Deniq; & Dauid ſanctiſ-
ſimus, ſæpius uouiſſe domino, ex pſalmis conijcit. Neq; enim alias
ps.21. dixiſſet. Vota mea domino reddam in conſpectu timentium eum.
Et alio in loco. Reddam uota mea de die in diem. Et iterum. Tibi red
60.&.65. dã uota mea quæ diſtinxerunt labia mea. Rurſus. Vota mea dño red
.115. dam in conſpectu omnis populi eius. Hui⁹ ſanctiſſimi uiri filius, pa
Salomon. tris ſequens ueſtigia, ſimiliter ſe uota emiſiſſe domino, clare in ſuis
prouerbiis conteſtatur. Hodie (inquit) reddidi uota mea. Extat ulti
prouerb.7. mo exemplum Ionæ prophetæ, qui idipſum feciſſe legitur. Sic enim
Ionæ.2. ait. Quæcunq; uoui, reddam pro ſalute mea domino.
Excluſio Et ſi quis dicat. Veteris ſunt hi, quos deducis patres teſtamen
obiectiõis. ti. Et quid ulterius optas? Nonne ſat tibi ſunt, & ſufficiens reddunt
teſtimonium? Eleua (ſi potes) mentis oculos: & diligenter inſpicito
ſi non plures in nouo, hoc eſt, poſt Meſſiæ aduentum: q̃ in ueteri te- D
ſtamento inueneris uiros ac mulieres ſanctiſſimos, qui ſe uotis plu-
rimis ac dignioribus, domino addixerunt: ſecũdum ꝙ ſcriptum eſt.
Nume.6. Numeri. vi. Vir ſiue mulier cum fecerint uotum, ut ſanctificentur:
& ſe uoluerint domino conſecrare, &c. Quoſdam certe iuenies, qui
perpetuam domino Ieſu Chriſto, uouerunt uirginitatem. quorum
Augu. initia cõſecrauit beatiſſima uirgo ſingularis: ut diuus teſtatur Augu
ſtinus in libro de uirginitate capitu. iiii. ubi ita eloquitur. Ipſa (inqt)
uirginitas eius ideo gratior & acceptior: quia non eã conceptus chri-
Virgo ma ſtus, uiro uiolaturo quam conſeruaret, ipſe præripuit: ſed priuſq̃ cõ
ria uouit ciperetur iam deo dicatam, de qua naſceretur elegit. Hoc indicãt uer
dño uirgi- ba quæ ſibi fœtum annunciãti angelo Maria reddidit. Quomodo
nitatem. (inquit) fiet iſtud: quoniam uirum nõ cognoſco? Quod profecto nõ
Luc.2. diceret: niſi deo uirginem ſe ante uouiſſet. Sed quia hoc iſraelitarũ
mores adhuc recuſabant: deſponſata eſt uiro iuſto, non uiolenter ab
laturo: ſed potius contra uiolentos cuſtodituro quod illa iam uoue-
rat. &c. Alios autem perſpicies, quĩ perfecta obediẽtia, pauperta
te, & perpetuo cœlibatu, ſe domino dedicarunt: ut religioſi, & mo
Eſaiæ.19. niales ſanctiſſimæ. Et quippe de his omnib⁹, prophetauit Eſayas,
cum dixit. Clamabunt enim ad dominum a facie tribulantis: & mit-
tet eis ſaluatorem, & propugnatorem qui liberet eos: & cognoſcet
dominus

A dominus ab egypto:& cognoſcent egyptii dominũ ĩ die illa:& colẽt
eũ ĩ hoſtiis,& in muneribus:& uota uouebũt dño,& ſoluent. Et cer-
teteſtatur Hieronym⁹, Egyptũ tempeſtate ſua refertam fuiſſe reli Hiero.
gioſis ſeu monachis.nec ſolũ Egyptũ:ſed etiã pleraſq; prouincias.
Vnde ait parte.iii.epiſtolarũ,epiſtola.v.Iam egyptus olim ſerapis: Idem
Chriſtianus factus eſt.Et paulopoſt. De India,Perſide, Ethiopia,
monachorum quotidie turmas,ſuſcipimus.&c. Quis nũc tam inſi
piens,ut his uiſis,non aduertat Martini propoſitiones,ſacris non
modicum aduerſari ſcripturis:necnon & ſanctorum patrum exem-
plis:Immo & toti⁹ uniuerſalis Eccleſiæ auctoritati? Probatũ enim ui
des uariis teſtimoniis,expediẽs eſſe,ac meritoriũ hoi uouere:uotaq;
rationabiliter emiſſa & obſeruata,plurimum deo placere.Quid nũc
heſitas? Firma te ĩ his,maledicorũ poſtpoſitis neniis.

Sed inſtare qs poſſet quadruplici medio. ¶ Primo ſic. Nõ ex- Obiecta.
pedit hoĩ ſe piculo exponere.Sed uouẽs exponit ſe piculo alicui⁹ trãſ Primum.
greſſionis,cui nõ erat expoſit⁹ ante uotũ:ſecundũ illud Deuter. Cũ Deuter.25
uotũ uoueris dño deo tuo ,nõ tardabis reddere:qa requiret illđ dñs
deus tuus.Et ſi moratus fueris,reputabitur tibi in peccatũ.Si nolue-
B ris polliceri,abſq; pctõ eris.Quare ĩ prouerbiis ait Salomon.Ruina prouer.20.
eſt hoĩ deuotare:& poſt uota retractare.Et alio in loco, rurſus ingt. Eccls.5.
Multo melius eſt nõ uouere:q̃ poſt uotũ promiſſa nõ reddere . Non
ergo expedit hoĩ uouere. ¶ Secundo ſic.Nõ expedit hoĩ facere ali- Secundum
qd,quod ſuũ aggrauet pctm̃ ſi peccat.Sed ſi religioſus(exẽpli gfa)
peccat,grauius eſt ſuũ pctm̃ q̃ eſſet ĩ ſæculari:quia(ſicut dicit Anſel Anſelmus
mus in libro de ſimilitudinibus ultra medium,in.c.de ſimilitudine.
inter monachum peccantem & laycum)ſi pœnitere noluerit,maio-
ri damnationi ſubiacebit monachus.Ergo non expedit uouere reli-
gionis alicuius ingreſſum,uel aliud quodcũq; bonũ. ¶ Tertio obii Tertium.
citur ſic.Nullus debet aliquid facere,quod augeat in ipſo concupi-
ſcentiã mali.Sed uouere bonũ,eſt hmoi:qa ſicut dicit glo.ſuper illđ
ad Romanos.vii. Peccatum occaſione accepta per mandatum &c. Roma.7.
Quod concupiſcitur,dulcius fit dum uetatur. Ergo nullus debet
aliquod bonum uouere,ne ex hoc reddatur pronior ad malum con
trarium. ¶ Quarto,& ultimo ſic. Apoſtolus dicit. Imitatores mei Quartum
eſtote,fratres chariſſimi:ſicut & ego Chriſti.Sed nõ legit̃ neq; chri 1.Cor.4.
ſtum qui dixit Exẽplũ eñ dedi uobis:ut quẽadmodũ ego feci ita et Ioan.15.
uos faciatis aliqd uouiſſe,neq; aplos. Ergo uidet̃ q̃ xpiani ultra qđ
pmiſerũt ĩ baptiſmo(illud eñ ſufficit ad ſalutẽ ſi mõ obſeruetur)q
debent eſſe imitatores xpi & aploꝝ,nõ debent aliqd uouere.

Rñſio ad obiecta. Qui ſic argumentatur: caueat diligentiſſime ne i ueritatem ſophiſmata afferens, & ſurda aure eorũ pertranſiens diſſolutiones, in eos incidat ſcopulos, quib⁹ ſubmerſus eſt Lutherus. His ergo reſpõſionibus ruunt funditus obiecta. C

Ad primũ. ¶ Et ad primũ dicit̃. ꝙ uouens diſcrete non exponit ſe periculo tranſgreſſionis, niſi per accidens. ſed per ſe maiorem ſecuritatem obtinet per uotũ adimplẽdi diuina praecepta, ut infra patebit.

Diſtinctio circauouẽda. Vnde pro maiori huiuſce rei enodatione, & obiectorum ſolutione, unicã notemus diſtinctionem. Aut enim uouens ea uouet bona, quorum obſeruatio proportionata uidetur probabiliter ĩfirmitati ſuae ſpirituali: Aut ĩproportionata.

Primo. ¶ Primo modo, non eſt periculoſum homini: quia per hoc firmat amplius uoluntatem ſuã in bono: & pro magna parte libertatẽ a ſe excludit malefaciendi: & facit actum uirtutis latriae. Et ideo uouẽdo meretur.

Excluſio obiectiõis. Et ex hoc excludit̃ obiectio illa, quae fieri poſſet de libertate ſic. Homini non expedit ſe priuare magno dei dono. Sed libertas hominis eſt magnum dei donum, qua in parte priuat ſe homo ꝑ uotũ. Ergo &c.

Anſelmus. Sicut enim Anſelmus dicit in libro de libero arb. parũ poſt pricipium. poteſtas peccandi non eſt uera libertas, nec pars libertatis: immo (ut parũ poſtea dicit) Liberior eſt uolũtas quae rectitudine declinare nequit: q̃ quae illam poteſt deſerere. Homo aũt per uotũ nõ minuit i ſe libertatẽ faciẽdi bonũ: ſed auget: ſed minuit ꝓtãtẽ faciẽdi malũ. D

Secundo. Vouere, qñ ſit periculoſum. ¶ Secũdo mõ, ſi uouet. ſ. improportionata ſuae infirmitati: bene eſt periculoſum ei uouere. & ſic nõ expedit: nec licet. Tale eñ uotũ nõ haberet diſcretionẽ cõuenientẽ: cũ ꝑ hoc uouẽs magis uideret̃ ſe illaqueare: q̃ augere ſecuritatẽ de ſua ſalute. Quilibet tñ reputare debet, obſeruationẽ uoti religionis ꝓportionatã eẽ ſuae ĩfirmitati ſpũali: niſi ꝑ certã experiẽtiã ſibi de cõtrario cõſtaret. Hac eñ de cã, ꝑ ãnũ añq̃ emittãt̃ uota religiõis, experiri faciũt iuuenib⁹ ĩgrediẽtib⁹ põdus religiõis.

Bona plura in religione. Propter tñ cuſtodiã q̃ magis adhibet̃ religioſis regulariter uiuẽtib⁹, q̃ ſaecularib⁹: & ꝓpter bona exẽpla q̃ uidẽt frequẽtius: & bona uerba, q̃ ſepi⁹ audiũt: & ob maiores cõſolatiões ſpũales, quas ex diuina benignitate ob fauorẽ religiõis, & ex ſancta ſocietate recipiũt: obſeruatio aliquorũ bonorũ proportionata ẽ alicui exiſtẽti i religiõe: q̃ eidẽ proportionata nõ eſſet i ſaeculo remanẽti.

Ad ſcđm reſpõſio. Ad ſecũdũ obiectũ dicitur ꝙ maior nõ eſt uera: qñ ex hoc quo aggrauatur tranſgreſſio peccantis, augetur meritum benefaciẽtis: & quo deus miſericordius ſuſcipit poenitẽtem. Vt autẽ ſuperius probatum eſt, bonum op⁹ magis eſt meritorium cum uoto: q̃ ſine uoto.

Anſelmus. Religioſus etiã de peccato poenitẽs, maiorem (ſecũdum Anſelmum libro

lib.de ſimilitu. ultra mediũ) cõſeqt̃ miſericordiã, q̃ ſæcularis. ¶ Ad
A tertiũ dicit̃ ꝙ illa auctoritas glo. itelligẽda eſt ubi charitas deeſt. Vñ Ad tertiũ.
q̃ſi ſtatim poſt ꝓdicta uerba, ſubdit̃ ex prohibitiõe. Vbi charitas de
ficit deſideriũ mali creſcit: quo aucto, dulcius fit quod prohibetur.
¶ Ad quartũ uero obiectũ reſpõdetur. ꝙ Chriſto ſcd̃m ſe nõ compe Ad quartũ
tebat uouere. Tum quia deus erat. Tũ etiã q̃a inquantũ homo, habe
bat firmatã uoluntatẽ in bono. q̃uis per quãdam ſimilitudinẽ, ex per
ſona eius dicatur in pſalmo ſecũdũ gloſam. Vota mea reddã in con/ ꝑs.21
ſpectu timẽtiũ eũ. Loquit̃ autẽ de corpore ſuo, qd̾ eſt Eccleſia. Vnde Hiero.
Hieronymus in expoſitiõe prædicti pſalmi. Vota Chriſti, natiuitas
uel paſſio. Vota Eccleſiæ: opera bona: uel myſteriũ corpis & ſangui/
nis mei offerã cũ his q̃ i eius timore celebrãt. Apl̃i aũt (ni fallor) intel
liguntur uouiſſe ptinẽtia ad pfectiõis ſtatũ, q̃ñ Chriſtũ relictis oĩb⁹,
ſunt ſequuti. Et dato ꝙ explicite nõ uouerint: exẽpla habem⁹ tñ uo
uẽdi a btã uirgĩe, q̃ (teſtãte Aug.) uotũ emiſit ſeruãdæ uirginitatis. Et Augu.
a ſanctis p̃rib⁹ & monachis, q̃ uitã uouere monaſticã: ut ĩ hyſtoriis le
gitur. Et arbitror, ſi malũ eſſet uouere, ꝙ Eccl̃ia dei a tot ſæculis, pu
blicũ uitæ genus toties nõ approbaſſet, nec permiſiſſet: quod ſancti
patres, ut Baſili⁹, Auguſt. & alii introduxerunt.

B

¶ DE STATV RELIGIONIS.

SATIS credo Xp̃iane lector, me ꝓpoſitionẽ illã de uoto im
probaſſe q̃tum ad præſentem materiam attinet. Nunc autẽ
pauliſper itendo melius de ſtatu religionis ſeu religioſorũ,
aliqua pertractare. Et nõ ſine cauſa: quam ſi ſagaciter inſpexeris, mi
rabitur cor tuum: & Lutheri inſaniam deridebis. Impudenti namq̧
fronte, religioſorum omnem aduerſus ſtatum, poſt ſuperius dedu/
ctam propoſitionem, quæ habetur in libro de cap. babylo. tracta. de Verba Lu.
ſacramẽto bap. Vtinã queam perſuadere, ut uota prorſus oĩa tollã
tur, aut uitent̃: ſiue ſint religionũ, ſiue peregrinationũ, ſiue quorũ/
cũq̧ operũ. &c. * multas ſubintulit ineptias: delyramẽtaq̧ nõ pau/ Verba Lu.
ca, piis aurib⁹ nimis diſſona, iſeruit. Abunde (inq̃t) uouim⁹ i baptiſ/
mo: & pluſq̃ poſſum⁹ implere. ſat negocii habituri, ſi huic uni inten
derimus. At nũc mare & aridã circuimus, ut multos proſelytas facia
mus: mundum ſacerdotibus, monachis, monialibus, implemus: &
hos omnes perpetuis uotis incarceramus. ¶ Et paulopoſt ſubiun/ Idem.
git. Quare & deus rurſus cum peruerſis peruerſus, ulturus ingrati
tudinem & ſuperbiam uotariorum, facit ut uota ſua non ſeruent:
aut cũ ingenti labore ſeruent: maneantq̧ in eis immerſi; nũq̃ fidei

& baptiſmi grām cognoſcētes. Et cū non ſit credit⁹ cū deo ſpūs eoꝝ: C
pſeuerēt in hypocriſi ſua in perpetuū, & tandē ludibrio ſint toti mū
do: ſemper iuſtitiam ſectando, & ad iuſtitiam nunq̄ perueniendo: ut
Eſaiæ.ʼ. impleatur illud Eſaiæ.ii. Et terra repleta eſt ydolis. *

Author. Verum, quia arbitratus eſt Martinus (ut ex ſequētibus coniici tur uerbis) nos inuite ſtatum ingredi religionis: triaq; eius uota ſolennia emittere (quod, experientia docēte, falſum eſt: cum per totū probationis annum libere quiſq; nouitius poſſit exire, & ad uitam ſæcularem redire) diſtinctionem fecit de uoto ſubiungens.

Verba lut. Ego ſane non, phibuerim, nec repugnauerim ſi quis priuatim arbitrio ſuo q̄ſpiā uelit uouere: ne uota pœnit⁹ cōtemnā, aut dānem: ſed publicum uitæ genus, hinc ſtatui & confirmari, omnino diſſuaſerim. Sufficit cuiq; uouendi priuata licentia periculo ſuo. Publicam uero cōmendari rationē uiuendi in uotis, arbitror pnitioſum eſſe Eccleſiæ, & animabus ſimplicibus. Primū q̄ non parum chriſtianæ uitæ repugnet, in hoc, q̄ uotum eſt lex quædā cærimonialis, & humana traditio, ſeu pſumptio, a qua Eccleſia per baptiſmū liberata eſt. Chriſtianus em̄ nulli legi addictus eſt, niſi diuinæ. Deinde, in hoc q̄ non habet exēplum in ſcripturis: præcipue caſtitatis obedientiæ, paupertatis perpetuæ, uotorum. Quod autem e ſcripturis exemplum non habet, periculoſum ē: nulli prorſus ſuadēdū, multo min⁹ ꝑ uulgari & publico uiuēdi gñe ſtatuendū. et ſi cuilibet audere ſuo piculo qđ uoluerit, ſit pmittēdū. Sed uehemēter metuo, ne uotiuæ iſtæ uiuēdi rōnes religioſoꝝ: ſint de nūero eoꝝ, de q̄bus Apl's pdixit. Erūt docētes in hypocriſi mēdaciū, phibētes nubere, & abſtinere a cibis, quos de⁹ creauit ad pcipiēdū cū grāꝝ actiōe. ☞ Et poſt pauca iterū ſubdit Luth. Cōtra fidē maxime oium pugnāt ſpecioſæ illæ ſeruitutes uotorum. Quare cōſulo. Primum magnatib⁹ Ecclīæ: ut oīa iſta uota, ſeu uitas uotarioꝝ tollāt: uel nō pbēt, & extollāt. Aut ſi nō fecerint: ſuadeo oibus q uolunt ſecurius ſalui fieri, ut ſibi a uotis omnibus, pſertim magnis, & perpetuis tēperēt, maxime adoleſcentes & iuuenes. Hoc con conſulo primū ideo: q̄a hoc uitæ genus (ut dixi) nullū habet in ſcripturis teſtimonium: ſed ſolis ho:um pontificum bullis, & uere bullis eſt inflatū. Deinde q̄ procliue ſit in hypocriſim, ꝑpter ſuam ſpeciem, & ſingularitatē: unde naſcitur ſupbia, & cōtemptus cōis Chriſtianæ uitæ. Atq; ſi nulla alia eſſet cauſa eadem uota tollendi: hæc una ſat's haberet ponderis, q̄ per ipſa fidei & baptiſmo detrahitur: & opera magnificātur: quæ ſine pernicie magnificari non poſſunt. Nam inter multa milia, uix eſt unus, qui non magis opera in religionibus

Diſſō uoti nugatoria

Vota tria religionis.

Nota.

1.Thim.4

Conſiliū Luth.

Bullæ illas religioſas ſiue ſupſtitioſas ſectas excitauerunt.

D

A religionibus ſuſpicat q̄ fidē: qua inſania & ſeſe mutuo præferūt tanq̄ ſtrictiores & laxiores, ut uocant.

Quare ego nulli ſuadeo. immo oībus diſſuadeo īgreſſum cuiuſcunq; religionis, aut ſacerdotii: niſi ſit ea ſciētia præmunit⁹: ut intelligat opa q̄tuncunq; ſacra, ardua, religioſorū & ſacerdotū, ī oculis dei prorſus nihil diſtare ab operib⁹ ruſtici ī agro laborātis: aut mulieris ī domo ſua curantis: ſed ſola fide omnia apud deū menſurari: ſicut Hiere. v. dicit. Domine oculi tui reſpiciunt fidem. Eccl. xxxii. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ. Hæc enim eſt conſeruatio mandatorum dei: immo frequentius contingere, ut gratius ſit ancillæ, aut ſerui domeſticum & uile opus. q̄ omnia ieiunia, & opera religioſi, & ſacerdotis, ob fidei defectum. Cum ergo probabile ſit, nota hodie non niſi ad operum ualere iactantiam & p̄ſumptionem: metuendum eſt, nuſq̄ minus de fide & Eccleſia eſſe, q̄ in ſacerdotibus, monachis, & epiſcopis: & eos ipſos eſſe reuera gentiles ſeu hypochritas: qui ſe Eccleſiam, aut cor Eccleſiæ: item ſpirituales, & rectores Eccleſiæ arbitrantur, cum ſint nihil minus. Et hunc eſſe uerum populum tranſmigrationis, in quibus captiua ſunt omnia, quæ nobis in baptiſmo libera donata ſunt, relicto populo terræ paupere & modico, qui uelut coniugatis contingit: uilis in oculis illorum apparet. * Hæc ille.

Opa maxima religioſorum q̄ti ſint.

Hiere. 5.

Eccl. 32.

Minimū de eccleſia in religioſis.

B

¶ ET quoniā poſt hæc, de uotorū diſpenſatione tractat: de qua materia cū alio ī libello de poteſtate papæ, q̄ſi in fine, ego quoq; tractauerim: Iccirco ſua ulterius uerba nō referā. Sed tn̄ ad īpugnāda q̄ ſuperius dicta ſūt, me uertā: uidelicet, ad bonorū religioſorum (malorū abſit) ſtatum tuendum. ¶ Pro quo notandū q; religioſus a religione denominatur: q tractat & reelegit quæ ad cultū diuinū pertinēt. Et q̄uis religioſi dici poſſint omnes q deū colūt: præcipue tn̄ religioſi dn̄r, q totā uitā ſuā diuino cultui dedicāt, a mūdanis negociis ſe abſtrahētes. Veluti etiā cōtēplatiui dicūtur, nō q contēplant: ſed qui contēplationi totam uitam ſuā deputant: quæ quidē cōtemplatiua uita calcatis curis omnibus, ad uidendā faciē ſui creatoris inardeſcit. Charitatem dei, & proximi tota mēte retinere: & ſoli deſiderio conditoris inhærere iniat. Ad uitam etiam contemplatiuam pertinet ab exteriori actione quieſcere. Nam per ſex gradus in dei contemplatiōem aſcēditur. In primo eīn gradu, ponit̄ p̄ceptio ipſorū ſenſibilium. In ſecundo, ponitur progreſſus a ſenſibilibus ad intelligibilia. In tertio, diiudicatio ſenſibilium ſecundum intelligibilia. In quarto, abſoluta conſideratio itelligibilium, in quæ per ſen

Cōfutatio

Religioſ⁹ unde dicit̄.

Sex gradibus ad cōtēplatiōnē aſcenditur

ſibilia peruenitur. In quinto gradu, cõtemplatio intelligibilium, q̃ ratio nec inuenire, nec capere poteſt: quæ ſcilicet pertinent ad ſublimem contemplationem diuinæ ueritatis: in qua denicꝗ cõtemplatio perficitur. Quandiu enim in hac mortali carne uiuitur: nullus ita in contemplationis uirtute proficit: ut ĩ ipſo incircunſcripti luminis radio, mentis oculos infigat. Cõtemplatiua equidem uita amabilis ualde dulcedo ẽ: quæ ſuper ſemetipſam animũ rapit: cœleſtia aperit: ſpiritualia mentis oculis patefacit. Vltima eſt perfectio contemplatiuæ uitæ: ut ſcilicet, nõ ſolum diuina ueritas uideatur: ſed etiã ut ametur: quia licet uita cõtemplatiua eſſentialiter exiſtat ĩ intellectu: principium tamen habet in affectu: inq̃tum, uidelicet, aliquis ex charitate ad dei contemplationem incitatur. Et quia finis reſpondet principio, inde eſt ꝙ etiã terminus & finis contemplatiuæ uitæ habetur in affectu: dum. ſ. aliquis in uiſione rei amatæ delectatur: & ipſa delectatio rei uiſæ, amplius excitat amorem. Vnde uita contemplatiua hic incipit: ut in cœleſti patria perficiatur: quia amoris ignis qui hic ardere ĩchoat, cũ ipſũ quẽ amat uiderit, ĩ amore ipſi⁹ ãpli⁹ ignePcit. (margin: C; Cõtẽplatiua uita dulcedo eſt.)

Et quoniam cõtemplatiui doctores hac de materia, ſcilicet, uita cõtemplatiua, apprime ſcripſerunt. Iccirco ulteri⁹ pertractare de ſiſtam. Tantummodo breuem uentilabo difficultatem. Quæ nã uita ſit melior, an actiua an contemplatiua? Ad cuius diſſolutionem, ſimpliciter dr: uitã cõtẽplatiuã multiplici ratione meliorem fore uita actiua. ¶ Vita namcꝗ contẽplatiua cõuenit homini ſcd̃m id quod eſt optimum in ipſo. Vita autem actiua circa iſta exteriora occupatur. ¶ Tum etiã quia maior eſt delectatio uitæ cõtemplatiuæ: q̃ actiuæ. Ait Aug. lib. x. de uerbis domini. Martha turbatur: Maria epulabatur. Per has duas ſorores, duæ uitæ intelliguntur. uidelicet, cõtẽplatiua & actiua. Per Mariã ſignificatur uita contẽplatiua: quæ ſecus pedes domini ſedẽs audiebat uerbũ eius. Per Marthã, uero uita actiua ſignificatur, q̃ ĩ exteriorib⁹ bonis Chriſto ſeruiebat. ¶ Preterea In uita contemplatiua eſt hõ magis ſibi ſufficiens: qa ad eã paucioribus indiget: iuxta illud Saluatoris. Martha Martha ſolicita es & turbaris erga plurima. Maria optimam partem elegit q̃ nõ auferetur ab ea. ¶ Itẽ, Vita cõtẽplatiua magis propter ſe diligitur. Vita aũt actiua ad aliud ordinatur. Hinc pſalmographus. Vnã petii a domio: hãc requiram: ut inhabitem in domo domini omnibus diebus uitæ meæ: ut uideam uoluntatem domini. ¶ Vita inſuper contemplatiua in quadam uacatione conſiſtit & q̃te: iuxta illud ps. Vacate & uidete: quoniam ego ſum deus. ¶ Rurſus. Vita contemplatiua eſt ſecundum diuin

(margin notes: D; Excuſatio authoris. Probat uitã cõtẽplatiuã meliorẽ eẽ actiua. Augu. Luc. 10. ps. 26. ps. 45.)

dum diuina. Vita uero actiua eſt ſecundum humana. ¶ Deniq̃. Vi
A tacontemplatiua eſt ſecundum illud quod eſt magis proprium ho/
mini, ſcilicet, ſecundum intellectum. In operationibus autem uitæ
actiuæ communicant inferiores etiam uires, quæ ſunt nobis & bru/
tis cõmunes. Vnde in p̃s. poſtq̃ dictum eſt. Homines & iumenta ſal/ p̃s. 35.
uabis domine. ſubditur id quod eſt hominibus proprium. In lumine
tuo uidebimus lumen. Qua in re, uita contemplatiua ad quãdam li
bertatem mentis tranſit, temporalia non cogitans: ſed æterna: quia
humanas animas liberiores eſſe neceſſe eſt: iuxta Boetii ſententiam. Boetius.
quinto de conſolatione. Cum ſe in mentis diuinæ ſpeculatione con/
ſeruent: minus uero cuncti labuntur ad corpora. Et hoc eſt quod di/
uus ait Gregorius ſuper Ezechielem. q̃ actiua uita ſeruitus: conten Grego.
platiua autem libertas uocatur.

Sed hic mentem queſtio pulſat. Quæ nam maioris eſt meriti: Grego.
uita contemplatiua, an actiua? Quam ſoluit Grego. vi. moralium.
Magna ſunt (inquit) actiuæ uitæ merita: ſed contemplatiuæ potiora. uita actiua
Sed notãdũ q̃ põt cõtingere q̃ in opib⁹ uitæ actiuæ aliqs mai⁹ meritũ q̃n magis
cõſequat̃, q̃ aliusĩ opibus uitæ cõtẽplatiuæ: puta ſi ꝓpter abũdantiã meritoria.
diuini amoris: ut ei⁹ uolũtas ĩpleat̃: ꝓpter ipſi⁹ gloriã iterdũ ſuſt net ui. contẽ.
a dulcedine diuinæ cõtẽplatiõis ad tẽpus ſeparari: ſicut Ap̃ls dicebat. Roma. 9.
B Optabã ipſe anathema eſſe a xp̃o pro fratribus meis. Quod ĩ lib. de Chryſoſt.
cõpũctiõe Chryſo. exponẽs inq̃t. Ita totã mẽtẽ ei⁹ demerſerat amor
Xp̃i: ut etiã hoc quod p̃ cæteris oib⁹ amabili⁹ erat, eſſe cũ cũ xp̃o, rur
ſus idipſum: qa ita ut placere Chriſto contemneret.

Sed quorſum hæc? Videor eñ q̃ſi nimis deuius a propoſito. Di Ad propo
cã. Vt hoc cõſequar intẽtũ. Quoniã bonorũ ſtat⁹ religioſorũ, plus ſitũ redit.
adhæret uitæ cõtẽplatiuæ: q̃ ſæculariũ: hinc eſt q̃ p̃fectior iudicatur
& nobilior. ¶ Sed q̃ſtio ſupuenit elucidãda. Quæ religio ſit potior? Quæ reli/
Rñſio. Illa religio alteri p̃fertur, q̃ ad fine abſolute potiorẽ ordinat̃. gio ſit me/
Itaq̃ aduertere neceſſe ẽ, religiõis p̃eminẽtiã attẽdi nõ ſcd'm q̃titatẽ lior.
exercitii: ſed ſcd'm ꝓportionẽ ei⁹ ad finẽ intẽtũ. Notãdũ inſup, q̃ illd'
op⁹ uitæ actiuæ qd' ex plenitudine cõtẽplatiõis deriuat̃, ſicut doctrĩa
& p̃dicatio: p̃fert ſimplici cõtẽplatiõi. Sicut eñ magis ẽ illumiare q̃
lucere ſolũ: Ita mai⁹ eſt cõtẽplata aliis tradere, q̃ ſolum cõtemplari.
Hic Greg. home. v. ſup Ezechielẽ. dicit q̃ de p̃fectis uiris, poſt con/
templationem ſui redeũtib⁹, dr̃. Memoriã ſuauitatis tuæ eructabũt. Grego.
Ex his omnibus, infero. q̃ illa religio eſt nobilior, excellentior, ac
potior: quæ uacat uerbo prædicationis & dulcedine doctrinæ iniat:
occupaturq̃ circa ſcientiam ſalutarem: q̃ religio quæ ſolum uacat

Quæ pfec-
tior ſit reli-
gio, ſocia-
lis: an ſoli-
tariæ
Aug.

Dupl'r per-
uenitur ad
perfectum

Hebre. 5.

Hiero.

Idem.
Apti ad ui-
tã ſolitariã

uitæ cõtemplatiuæ.

Incidit adhuc quædã difficultas. An perfectior ſit religio uiuẽtium in ſocietate, ꝙ ſolitariam uitam agẽtium? Ad quã rñdet Augu. in lib. de operib⁹ monachorũ. Illos ſanctiores eſſe dicimus, qui a cõſpectu hoium ſeparati: nulli ad ſe prebẽt acceſſum, uiuẽtes i magna intentione orõnũ. Cõſiderandum eſt tamen ꝙ, id quod eſt ſolitarium debet eſſe ſibi per ſe ſufficiens. Hoc autẽ eſt cui nihil deeſt, qđ ad pfecti rõnẽ pertinet. Et ideo ſolitudo illi cõtemplãti cõpetit: qui ad iã perfectum peruenit. Quod quidẽ dupl'r euenit. Vno modo ex ſolo diuino munere: ut exemplũ extat de Ioanne baptiſta: qui ſpũſancto repletus adhuc ex utero matris ſuæ fuit. Vnde cum adhuc puer eſſet deſerta loca petebat. Alio modo p uirtuoſi act⁹ exercitiũ: iuxta illud Pauli. Perfectoꝝ eſt ſolidus cibus: eoꝝ qui pro cõſuetudine exercitatus habent ſenſus ad diſcretionem boni, ac mali. Tamẽ imperfectis uitam ſolitariam nõ cõſulerem. Vnde Hiero. ad Ruſticũ monachum ſcribẽs inquit. Mihi placet ut habeas ſacrum cõtuberniũ: nec ipſe te doceas. Idem ad eundẽ ait. Solitariã uitam, reprehendim⁹? minime. quippe quã ſæpe laudauimus. Sed de nido monaſterioꝝ huiuſcemodi uolumus egredi milites: quos heremi rudimẽta dura, nõ terreant: qui ſpecimen cõuerſationis ſuæ: multo tpe didicerunt. Ex quo cõcludo ꝙ ſi ſolitarioꝝ uita debite aſſumatur, ꝑeminet uitæ ſociali. Si autẽ abſq; aliquo & ſufficienti exercitio, talis uita aſſumatur: periculoſiſſima eſt: niſi per diuinam gratiam ſuppleatur, quod in aliis per exercitium acquiritur: ut patet de beatis Antonio Benedicto, & Seraphico Frãciſco: aliiſq; plurimis.

¶ DE PAVPERTATE.

Hiero.

Augu.

Idem.

Chryſo.

SED attende Chriſtiane lector. ꝙ ſtatus religionis, quoddam eſt exercitium & diſciplina, per quã peruenitur ad charitatis perfectionem. Ad quod quidẽ neceſſariũ eſt ꝙ aliquis affectũ ſuũ, totaliter a reb⁹ mũdanis abſtrahat. Ait eñi Hiero. in ſuo trãſitu. Qui mũdi uiuit negociis: mortuus eſt deo. Oportet nãq; hoiem qui uult capere pfectionẽ & tenere: ita mortuũ eſſe mundo: ut tanꝗ mortuus, nihil de rebus ſæcularib⁹ ſentiat. Et btũs Aug. vi. lib. confeſſio. ad deum loquẽs inquit. Minus te amat, qui tecũ aliquid amat, qđ nõ ꝑpter te amat. Vnde & in lib. octuaginta triũ queſtionũ, dicit ꝙ nutrimentũ charitatis, eſt diminutio cupiditatis. Perfectio eſt ubi nulla cupiditas. Et Chryſoſto. ſuper Mat. dicit ꝙ appoſitio diuitiaꝝ, maiorem accẽdit flammam, & maior fit cupido. Et inde eſt mi lector, ꝙ ad

perfectionem

A pfectionem charitatis acquirendã: primũ fundamentũ eſt uolũtaria paupertas. Dicente domino. (Mat.xix.) Si uis perfectus eſſe: uade & uende omnia quæ poſſides, & da paupibus: & ueni ſequere me. Et alibi. Nolite poſſidere aurũ nec argentum: nec pecuniã in zonis ueſtris. Vnde narrat beatus Grego. in laudem paupertatis, de quodam uiro Iſaac, qui cum ei diſcipuli humiliter dicerent: ut pro uſu monaſterii poſſeſſiones quæ offerebantur reciperet. Ille ſollicitus ſuæ paupertatis cuſtos, fortem ſententiam tenebat dicens. Monachus qui in terra poſſeſſiones quærit, monachus nõ eſt. Piiſſimus Ieſus hortatur nos ad ſectãdam paupertatem, dicens. Nam omnis qui reliquerit domũ, uel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, uel uxorem, aut filios, aut agros: propter nomen meum: centuplum accipiet, & uitam æternã poſſidebit. Et alibi. Amẽ dico uobis, nemo eſt q̃ reliq̃t domũ: aut parẽtes, aut frẽs, aut uxorẽ, aut filios, ꝑpter regnũ dei, & non recipiat multo plura in hoc tpe: & in ſæculo futuro uitam æternam. O quãta beatitudo, ꝓ paruis magna recipere: æterna pro breuib⁹: pro morituris ſemper uiuentia: & habere deũ debitorẽ. In actibus Apoſtolorũ, quãdo dñi noſtri Ieſu Chriſti adhuc calebat cruor: & feruebat recens in credentibus fides, uendebãt omnes poſſeſſiões ſuas: &

Primũ fundamẽtum ad acquirẽdam perfectionem. Mat. 10. Grego. Mat. 19. Luc. 18.

B precia ad apoſtolorum proferebant pedes: ut oſtenderent pecunias eſſe calcandas. dabaturq; ſingulis prout opus erat. Propterea Hieronymus parte tertia epiſtolarum, epiſtola. xli. c. v. monacho cuilibet, & uero religioſo, qui contemptis huius ſæculi opibus & pompis: in paupertate Chriſtum imitans, religioni ac monaſterio ſe addixit: mellifluis hiis uerbis alloquens inquit. Obſecro te ne lucra mundi in Chriſti quæras militia. Negociatorem clericum, & ex inope diuitem factum, ex ignobili glorioſum: quaſi quandam peſtem fuge. Et præſertim cum ſciam te toto renunciaſſe mundo, & abiectis, calcatiſq; diuitiis: orationi, lectioni, ieiuniis, uacare quotidie. Procuratores quoq; & diſpẽſatores domorum alienarum, atq; uillarum, clerici eſſe non poſſunt: qui proprias iubentur contemnere diuitiarum facultates. Sed dicis. Iuuenis delicatus ſum: & manib⁹ meis laborare non ualeo. Si ad ſenectam uenero, ſi ægrotare cœpero, quis mei miſerebitur? Audi ad Apoſtolos loquentem Ieſum. Reſpicite uolatilia cœli &c. Si ueſtis defuerit, lilia proponantur. Si eſurieris: beatos audies paupes & eſurientes. Si aliquis afflixerit dolor: legito illud Apoſtoli. Propter hoc complaceho mihi in infirmitatibus meis. Illud autem q̃ derelicta militia: caſtraſti te propter regna cœlorum: q̃d aliud

Act. 4. Hierony. Mat. 6. Mat. 5. Mat. 19.

q̃ perfectã ſequutus es uitam? Perfectus autem ſeruus Chriſti, nihil preter Chriſtum habet. Aut ſi quid preter chriſtum habet, perfect⁹ non eſt. Igitur ut cōcludã. ſi perfect⁹ es, cur bona paterna deſideras? C

Mat.6. Dn̄s euãgelicis uocibus tonat. Nō poteſtis duobus dominis ſeruire. & audet qſq̃ mēdacem Chriſtū facere, Mãmone & Chriſto ſeruiēdo. Qui dicit ſe in Chriſtū credere: debet quomodo ille ambulauit, ſic ambulare. Affatim diues eſt, qui in Chriſto pauper eſt. Nam ſerui dei, qui diebus & noctibus ſeruiunt domino ſuo: qui in terris poſiti,

1.Timo.6. ãgelorum imitantur conuerſationem: & nihil aliud loquuntur, niſi quod ad laudes dei pertinet: habētes uictum & amictum: hiis cōtenti ſunt diuitiis, qui plus habere nolunt: ſi tamen ſeruant propoſitum. Alioquin ſi amplius deſiderant hiiſquoq; quæ neceſſaria ſunt, probantur indigni. Quicquid tamen corpora ueſtra defendere poteſt, & humanæ ſuccurrere ībecillitati, quos nudos natura profudit: hæc una appellanda eſt tunica. Zacheus diues erat. Apoſtoli pauperes. & q̃tum ad diuitias nihil: q̃tum ad uoluntatem totum mundum reliquerunt. Si offeramus Chriſto opes cum anima, libenter ſuſcipiet. Si autem quæ foris ſunt deo: quæ intus diabolo demus, nō eſt æqua partitio. Nolo igitur q̢ ea tm̄ offeras quæ poteſt fur rapere, hoſtis inuadere, præſcriptio tollere: & quæ ad inſtar undarum & fluctuum, a D ſuccedentibus ſibi dominis occupantur: & quæ nolis uelis in morte dimiſſurus es. Illud offer, quod nullus tibi poſſit hoſtis auferre. Nō enim imaginem crucifixi ferre poteſt, niſi qui ī hoc ſæculo ſe nudū, mortuumq; reddiderit. Infinita namq; de ſcripturis exempla ſuppe-

Exemplū. ditant, quæ auaritiam docent eſſe fugiēdam. Verum quod non ante plures annos geſtum ſit, referam. Quidam ex fratribus partior q̃ auarior, neſciens.xxx.denariis dominum uenditum: centum ſolidos

Vide q̃ repleta fuerit monaſteria monachis tpe Hiero. Et nūc ea Luthe. anichilare ptēdit.

quos lina texendo acquiſierat, moriens dereliquit. Initum eſt inter monachos concilium (Nam in eodem loco, circiter quinq; milia, diuiſis cellulis habitabant) quid facto opus eſſet. Alii pauperibus diſtribuendos, eſſe dicebant. Alii dandos Eccleſiæ. nonnulli parentibus remittendis. Macharius uero & Panthonius, & Iſydorus, & cæteri quos patres uocant, ſancto in eis loquente ſpiritu, decreuerunt infodiendos eſſe cum eodem, dicētes. Pecunia tua tecum ſit in perditionem. Neq; hoc crudeliter quiſq̃ putet eſſe factum. Tantus quoq;

1.Timo.6. cunctos per totam Egyptum terror inuaſit: ut unum ſolidum dimiſiſſe ſit criminis. Radix omnium malorum Auaritia. Ideoq; ab Apo-

Ephes.5. ſtolo, Idolorum ſeruitus nuncupatur. Non quidem occidet animam

ps.36. iuſtam dominus. Iunior fui & ſenui: & non uidi iuſtum derelictum: nec ſemen

A nec ſemen eius querēs panem. Helyas coruis paſcitur miniſtrātib⁹. 3.Reg.17.
Vidua Sareptena ipſa cum filiis ſuis peritura, propheta m paſcit eſu Ibidem.
riēs: & mirum in modum capſace repleto, qui alendus uenerat alit.
Petrus Apoſtolus ait. Argentum & aurum non eſt mecum: quod au/ Actuum.3
tem habeo hoc tibi do: aurum & argentum tibi non do. Audi Iacob
quid poſtulet. Si fuerit dominus meus mecum: & ſeruauerit me in uia
per quam ego iter facio: & dederit mihi panem ad manducādum: &
ueſtem ad ueſtiendum: tm̄ neceſſaria deprecatus ſum. Vnde & latro/
nes ad ſctm̄ Hylarionē. Quid faceres ſi latrones ad te uenirent? Qui
bus rādit. Nudus latrones non timeo. At illi. Occidi poſſes Poſſum
(inquit) ſed non timeo, qui ſum mori parat⁹. Cuius q ſi mirantur ma Exemplū de. ſ. Hylarione.
gna & portenta quæ facit: mirent & incredibilem abſtinentiā, & hu/
militatem. Ego aūt nil ita ſtupeo q̄ gloriā & honorē calcare potuiſſe:
quia factu eſt difficile gloriam uirtute ſuperare: & ab hiis diligi quos
præcedis. Cum ergo Chriſti gaudeas libertate: ac prope modum in
dogmate conſtitutus ſis: non debes ad tollendam tunicam tecta de/
ſcendere, nec reſpicere poſt tergum: nec aratri ſemel arrepti ſtiuam
amittere. Sed ſi fieri poteſt: imitare Ioſeph: & Egyptiæ dn̄æ, palliū
B relinque: ut nudus ſequaris dominum Saluatorem: qui dicit in euan/ Mat.10.
gelio. Niſi quis tullerit crucem ſuā, & ſequutus me fuerit: non poteſt
meus eſſe diſcipulus. Proiice ſarcinā ſæculi: ne queras diuitias, quæ
camello℞ grauitatib⁹ cōparāt. Nudus & leuis ad cœlū uola: nec alas
uirtutum tuarum auri deprimāt pondera: ut impleas ſaculum, quem
dn̄s euacuare præcipit. Si igitur q hn̄t poſſeſſiões & diuitias, iubent
omnia uendere, & dare pauperibus, & ſic ſequi ſaluatorē: Dignatio
tua non debet querere, quod erogaturus es. Vidua illa in euangelio
paupercula: quæ duo minuta miſit i gazophilatiū, cūctis pfert diuiti Mat.12.
bus: qa totū qđ habuit dedit. Et tu igit erogāda nō quæras: ut fortiſſi
mum tyrūculū ſuū xp̄s agnoſcat, ut let⁹ tibi de lōgiſſima regione ue
nienti occurrat pater: ut ſtollā tribuat & anulum: ut immolet pro te
uitulum ſaginatum. Hæc Hiero. In laudē uero ſctiſſimæ pau/
pertatis, deq; eius utilitate, reſonat ipſe Hierony. ubi ſupra. c. vi. in/
quiens. Exultare igitur debet paup: deo gratias agere, q̄ multis pa/ Hiero. de utilitate paupertatis.
trimōīi nexib⁹ liberat⁹, i die pbatiōis nō grauat cōpedib⁹ facultatū.
facili⁹ liber ſequit diſcipul⁹ dn̄m, nullis nexib⁹ iplicat⁹. Nō deſit etiā
ab ipo inq̄tū pōt miſericordia iuſta i egenos: qa ſicut iuſtus efficit de
frugalitate, inferioribus, & non habētibus prorogator non uerea/
tur: nec ipſe deficiat, cum in uſu ſanctæ adminiſtrationis habeat pm/
ptiſſimam uoluntatem. Nihil enim ſibi deerit. Nō cupiat in ſæculo

diues fieri: ne mala ſibi plurima acqrat: dicente, ac monente glorio/ C
1.Thim.6. ſo Paulo. Habẽtes uictum & ueſtitũ, his contenti ſumus. Immo ſi uera fide: & propter ſalutẽ credere cœleſtes ſibi diuitias coopt et, & cõparet: quas unuſquiſq; & miſericordia, & reliquis actibus bonis, cõparat & aſſumit. Temporalibus enim æterna ſunt p̄ponẽda: caducis ſtabilia: ſollicitis ſecuriora: periculoſis libera: inhonorificis clariora.
Mat.6. Igitur cum Chriſtus dixerit. Primum querite regnũ dei: & hæc omnia apponentur uobis. nulli dubium fore credo, his copiam neceſſariam rerum in terris nõ defecturam: quibus cœleſtia præparantur.
Diuites & eloquẽtes, difficiliter credũt deo. Vnde his monitis, & diues temperetur, & pauper ſubleuetur. Difficile potentes, & nobiles, & diuites: & multo his difficilius eloquentes, credunt deo. Obcecatur namq; mens eorum diuitiis, opibus, atq; luxuria. Circundati uitiis non poſſunt uidere uirtutes. Fœlix ergo qui non in diuitiis, non in ſapientia, non in potẽtia ſæculari & eloquentia: ſed in Chriſti paſſionibus gloriatur. Ac nihil miſerius, q̃ deum propter nummum contemnere. Ideo quem ſenſeris ſemper, aut crebro de nummis loquentem, inſtitorem habeto potiuſq̃ monachum. Ecce q̃ ualde iuuat ſancta & uoluntaria pauptas in Chriſtianis: & maxime in religioſis (qui eã deuouẽt, ſæculo renũciãtes, & delicias eius calcãtes) ad pfectionẽ charitatis cõſequẽdã. Vñ & dñs dixit. Beati pauperes ſpiritu. i. uolũtate: qm̃ ipſoꝝ eſt regnũ cœlorum. D
Mat.5. Luc.6. Et alibi. Beati pauperes, quia ueſtrũ eſt regnum dei.

Paupertas mater religionis. Mat.11. Ego ſum (inquit ſancta pauptas) mater religionis, & nutrix & cuſtos. Mater quidẽ per occaſionẽ: ut cũ pario p occaſionẽ: ego religionẽ in multis pario: ſicut & cõtrariũ meũ ipſam deſtruit, & extinguit Sicut teſtatur ueritas. Pauperes euangelizant. Hi em̃ facilius, Chriſtianã religionẽ cõmunẽ, & omnẽ actionem recipiunt: q̃ hi quos uiſcus diuitiarum temporalium inuiſcat, & detinet captiuos, ſicut te/
1.Timo.6. net terrenarum rerũ amatores: quia (ut Paulus ait) qui uolunt diuites fieri, icidunt in temptationes, & in laqueum diaboli: & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergũt hoĩes in interitum, & perditionem. Hinc Hieron. ubi ſupra. Omnes namq; diuitiæ (inquit) de iniquitate deſcendunt. Niſi alter perdiderit: alter inuenire non poteſt.
Hiero. Vñ uulgata ſnĩa mihi uĩ eẽ ueriſſima. ꝙ Diues aut iniquus, aut iniqui heres. Vides enim homines maria tranſire: ante potentum excubare foras: pati omnia quæ ſeruorum conditio uix patitur, ut diuitias congregent: ut aliquam accipiant dignitatem. Et poſtq̃ hoc fuerint conſecuti, tradere ſe luxuriæ, & uoluptatibus, & omni iniquitati: ut quod auaritia cõgregat, luxuria conſumat. Iſti ergo pro labo
Diues aut iniqu⁹, aut iniq heres.

ribus

A ribus ſuis efficiũtur hoſpitium demonũ, qui templum dei eſſe debe bãt, fiũt tabernacula Ethyopũ. Poſtq̃ emẽditati fuerĩt, & p fas & ne fas ad altiſſimum conſcenderint: tũc conſcientia pctõrũ ſuoꝝ ſemp mortem, ſemp iudiciũ formidabũt: & ad leuem febriciũculã quaſi la trones in carcere, de æternis ſupplicijs ſuſpirabunt. Diuites autẽ qui ingreſſi ſunt regna cœlorũ, ipſis diuitijs ad bona utẽtes opa, diuites eſſe deſierũt: & diſpẽſatores magis dei, q̃ diuites appellandi ſunt.

Et in ſuo trãſitu.c.xii. iterũ inquit. Sed qm̃ mihi nũc de his qui in caducis diuitijs ſuis gloriantur: quiq; in quadam fetidæ carnis poſt modicum i cinerem reuerſuræ nobilitate, potẽtia, & dignitate, uana ſiquidem & leui aurium quorundã ſtultorũ hoĩum inſufflatione, ex tolluntur: & alios contemnendo deprimunt: ac ſe ob hoc credunt illã attingere gloriam, quam ſolis humilibus, & mundi contemptorib⁹ pius dominus præparauit. ſermo eſt. Quid de eis, ut cõuenit diſſera mus. Vhe uhe uobis, qui ad cœlorũ regna, diuitiarum itinere feſti natis. Quoniam facilius eſt tranſire camellum per foramen acus: q̃ diuitem intrare in regnum cœlorum. Non mea ſunt hec uerba: ſed Chriſti. Si hæc reuocabilis eſt ſententia: Chriſtus omnino nõ eſt de⁹. Cœlum (idem inquit) & terra tranſibunt: uerba autem mea non trã B ſibunt. Vlulate uos o miſeri, uento inſtabilis fortunæ nobiles & po tentes, qui alios confunditis, & tanq̃ ignobiles conculcatis: quia hu iuſmũdi uanitatib⁹, honorumq; & falſarum dignitatum fumis obce cati, cum ueſtræ uitæ breuiſſimæ tela a morte uelut a texente, forte hac nocte ſuccidetur in inferno ſine interminabili, præ alijs cruciabi mini, continuo moriendo uiuentes. In laboribus hominum mundi non eſtis: immo cum hominibus non ſolum labores non fertis: ſed & laborantes uiuere nõ permittitis. Iccirco nõ cũ hominibus: ſed cum diabolis ſlegellabimini. Quanto enim in mundo maior fuerit gloria & letitia: tanto maior i iferno erit p̃parata pœna. Sed qd dicã? Duo decim fatemur Chriſtũ apoſtolos elegiſſe, quorum omnium ſolus Bartholomeus carnis origine fuit nobilis: & Matheus diuitijs anteq̃ reciperet apoſtolatum inſiſtebat. Cæteri uero erant pauperrimi piſcatores. Cur hæc retuli? Audiatis. Si Chriſtus uerax eſt: & ſi omnia quæ ex ore eius audiui, mendacia non ſunt: huiuſmodi hominum, uix unus aptus regno dei inuenitur de mille. Qui uero eorum mihi non credunt, poſt modicum tempus in tormentis poſiti ſentiẽt. Sed forte quis ueritatis lumine cæcus, iam mirabitur. Ad quem ego ſi ex hoc me iterrogaret, reſponderem. Nonne unico credimus damnari hominem mortali peccato? Sed ſi hoc ĩquiet, ita eſt. Ergo quomodo

Idẽ Hiero. De diuiti bus huius mundi ſer mo.

Mat.19.

Mat.24. Nota.

Diuitũ hu ius ſœculi uix un⁹ de mille apt⁹ ẽ regno dĩ

Diues ſup bus qd ſit.

ſaluabitur centũ milib⁹. Sed & qd diues mortalis famæ aura paſtus, C
aliud eſt: q̄ quoddã pc̄tórũ oĩum uas putridũ? Vbi auaritia? Vbi ſuperbia? Vbi luxuria? Nõne in diuitib⁹, nobilibus, & potẽtib⁹? Nõne & latrones ſunt: qui & pauperũ mercedẽ uioleter depdant, & eos deprimunt, atq; necãt: qui ex ubertate domus d mini faciunt iniqua: quã ut pauperib⁹ neceſſaria cõdonarẽt, receperũt. Certe ſuperfluitatem ueſtimẽtorũ ſuperfluitati nimiæ addũt, de pauperibus frigore & nuditate moriẽtib⁹, nõ curãtes: palatia, & magna erigũt ædificia, ut humanis oculis cõtemplenť. Pauperes aũt i plateis moriunť icõmodis. Cõuiuia frequẽter aliis preparãt diuitibus: ut ferculis delicatiſſimis, ſuam uentris repleãt ingluuiẽ, quibus pauperes fame pereũt. Quid aliud eſt eoꝝ uita q̄ pc̄tã? Si uenter replet⁹ tanta ciborũ eſt copia: nonne ad fores eius adeſt luxuria? Et qd ergo amplius loquar? cum oĩum mortaliũ lingua deficeret, ut q̄ milia pc̄tõrũ faciũt ẽtimaret: nec deũ niſi ſomniãdo cognoſcunt. Nec ſe (ut puto) morituros arbitrantur. Non enĩ facile in pc̄tã labitur, qui ſe moriturũ cogitat: & deũ ſibi fore iudicẽ nõ ignorat. Vere nimis imbecillis & miſer eſt: cui harum rerum eſt memoria, ſi cũcta diabolica tentamenta nõ facile uilipendit. Iccirco uere dicã. ſi deũ iudicẽ ſuũ agnoſcerẽt, & ſe mori crederẽt: nõ D
peccarent, ſaltem tam ſecure. Cur hi miſerrimi ad Eccleſias properant? Vt diuinis interſint myſteriis, an ut mulierũ cõtẽplenť uultus? Hæc ſua eſt meditatio, hæc p̄dicatio, & dei cognitio. Sic diuinã percũctantur legẽ ut pecuniã: terrã mareq; peragrantes, crebris uigiliis, & meditationib⁹, ſibi & filiis congregẽt. Certatim ueſtimẽta, & ſocietatẽ mira artificii uarietate, frequẽter mutent. Quin ut ludos, haſtiludia, choreas, procatiores ebrietates, magna conuiuia, delicata fercula, ſuis alternatim exhibeant ſodalibus. Mulieres ad ſuam uoluptatem explendam ſufficienter habeant. Sed uhe miſeri. qd facitis? Nõ agnoſcitis. Corpus ante tempus deſtruitis: & animam interficitis.

Vide quid agũt uani diuites pro ſalute ſua.

Notent diuites aurea hæc uerba

Vnde infirmitates, & mors tam intempeſtiua? niſi ex nimia ciborum copia, & frequenti mulierum uſu? Deum deludere creditis? Certe deluditis uoſmetipſos. Pro corpore obliuiſcimini animã, & ecce corpus ſimul cum anima deſtruitis ante tempus. Et ideo gaudete & iocundimini, & letamini in hoc tam breuiſſimo temporis ſpacio quod habetis: ut poſtmodum cum diabolis ſine fine omni tempore lugeatis. Quid facitis? Non differatis. Frequentiſſime ueſtimenta permutetis, ne forte ueſtra diſpereat nobilitas. nec ſit qui uos excedat, ut in inferno uerecundiam recipiatis & confuſionem. ubi cõuiuia, ubi delicata fercula, ubi uina p̄cioſa melle mixta & aromatibus, præpa-

A rata. Epulamini & inebriamini. non enim poſt mortem amplius faciceris: ſed cum diuite (qui quotidie epulabatur ſplendide) in tormentis gehennalibus, guttam aquæ minimam peroptabitis: nec habere poteritis. Agite ſolatia ueſtra in luxuriis. Explete uoluptates. Seminate in corruptione: ut de corruptiõe colligatis diuinam ſentẽtiam: quam iuſtus ille dabit iudex in magno iudicii die, dicens. Ite maledicti in ignem æternum: qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Heu cor lapideum: ſi cum talem tibi cogitas ob huius mundi parua ſolacia, imminere ſentẽtiam: non formidas. Si illum expectas diem tam terribilem & crudelem, in quo non ſolũ de luxuriis, ueſtib⁹, & ebrietatibus, commeſſationibus, & de toto tempore amiſſo quo uixiſti: ſed etiam de qualibet te oportebit cogitatiõe neq̃, Domino reddere rationem. Cur non emendaris? Cur moraris de die in diem miſer cõuerti ad dominum? Cur te iam malorum non pœnitet? Ecce mors properat ut conterat, die noctuq; currens. Ecce diabolus iam properat ut te recipiat. Ecce diuitiæ tuæ tibi deficient? Ecce uermes corpus quod tanta nutris diligentia, expectant: ut illud rodant, quouſq; iterum coniunctum animæ, cum illa pariter pœnas habeat infinitas. Luc. 16. Mat. 25. Diues ad pniam inuitatur.

B Quid errando per huius ſæculi inuia, in uanitatibus petis ſolatia? Diuitias, & gloriam, & cætera tibi placita non inuenies hic, quia non ſunt. Sed ſi uera queris gaudia, ad illam cœleſtem gloriam propera: ad quam factus es. Ibi certe illa ſunt gaudia uera: quæ nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis aſcendit. Dimitte (queſo) caduca, & momẽtanea: & quere habere perpetua. Sed quid de his, qui nec dei timore: nec mortis, & tormentorum ſubſequentium terrore, a peccatis ceſſant: ſed condolent ſi (ut optant) praua agere non poſſunt? Dicam. Vhe uhe miſeri, qui hic ridetis: quia plãgetis. Vhe cum iſta optatis gaudia tẽporalia: quia uobis inuitis, ſuſtinebitis tormenta infernalia. Ecce uobis modicum reſtat temporis. Implete mẽſuras maliciarum ueſtrarum: ut ueniat ſuper uos omnis diuina indignatio. Fruimini hoc paruo tempore in iocis, ebrietatibus, ꝑliis, & contentionibus, choreis, & procationibus: nec uacuum præterire tempus dimittatis. Quid moramini dum uiuitis? Congregate filiis ueſtris honores, diuitias, & potentias. Veſtram augete nobilitatem & famam: ut ueſtri filii, quæ feciſtis explere & ipſi queant: quatenus cum illis pariter in inferno ampliora patiamini cruciamenta. 1. Corin. 2. Cõtra obſtinatos peccatores ſermo.

¶ Sed forte quis dicet. Benignus eſt dominus & miſericors. qui omnẽ pc̃tórẽ ad ſe redeũtẽ recipit, & idulget. Verũ quidẽ hoc eſſe cõfiteor. Obiectio ipiorũ de mia dei.

Benignior eſt enim dñs q̃ credit᷑:& unicuiq; parcit ad ſe(ut decet) re/ C
Solutio. deũti.Nonne benigniſſimus eſt dominus,qui tantas tolerat᷑ iniurias a peccatoribus,dãs eis temporis ſpacium,ut emẽdẽtur?Sed hoc no/ ueris,qa ſicut benignus eſt in tollerãdo:ita iuſtus eſt i puniẽdo. Sed forte quis iterũ dicet.ꝙ uir qui i tanto tẽpore quo uixit male fecit,in
Cõtra tar/ de pœnitẽ tes. mortis articulo accepta pnia,a deo ueniã obtiebit.Heu q̃ uana ſuſpi catio,& falſa meditatio. Vix de centũ milibus,quorũ mala ſemper fuit uita:meretur a deo habere indulgentiam unus.Vir totus in pec catis genitus & enutritus,qui nec deum uidit,nec agnouit,nec de eo audire uoluit:nec ſe peccaſſe cognoſcit:nec quid pœnitentia ſit(niſi forte dormiendo)nouit:totus adhuc ſæcularibus innodat⁹ negociis: quem anguſtia præmit filiorum,quos deſerit:quem infirmitas con/ terit:quem dolor diuitiarum & tẽporalium bonorum concutit,cum eis non poſſe frui amplius ſe cernit.quam acceptam deo accipit pœ/
Nota. nitentiam?quam non acciperet cum adhuc ſe poſſe ſanari crederet. Certe uere cõ ludam. Qui dum ſanus eſt & iuuenis,deum offen/ dere non formidat:i morte non merebitur diuinam obtinere indul gentiam.Quæ(dilectiſſimi filii)eſt pœnitẽtia:quam ſolus quis acci pit,quia ſe uiuere non poſſe amplius cernit? Qui ſi ex infirmitate D
conualeſceret,peior q̃ pri⁹ fieret.Scio non modicos pecunioſorum, accepta in mortis ar iculo pœnitentia,conualuiſſe corpore:& peio/
Nõ ẽ ei bo nus finis: cui mala ſẽ p fuit uita. raſſe uita.Hoc teneo:hoc uerum puto:hoc multiplici experiẽtia di/ dici.ꝙ ei non bonus eſt finis,cui mala ſemper fuit uita. Qui peccare non timuit:ſed in mundi uanitatibus ſemper uixit. Præcioſa(inquit) in conſpectu domini mors ſanctorum eius.& mors peccatorum peſ
ps.1.5. ſima.Et ideo filii prædilectiſſimi, accingimini potẽtia:eſtote filii po tentes:& nolite horum miſerorum diuitum,& potentum(quorum iam tantam oñdimus imbecillitatem & miſeriam eſſe, quantam nõ diceret lingua carnis)tenuem potentiam formidare in operando iu/
Mat.5. ſticiã.Qui eñ pp iuſticiã pſecutionẽ patit᷑,btũs eſt.& bñ ſibi erit.&
ps.115. ſi morit᷑ beatior.Precioſa nẽpe eſt i cõſpectu dñi mors ſanctorũ ei⁹. Si cupis uitam tenere in Chriſto:noli mortem timere pro Chriſto. Non enim poteſt illa ſuſtinere pro Chriſto,quæ ſint condigna ad fu turã gloriam,quæ reuelabitur cum apparuerit gloria noſtra quæ ſurſum eſt:& non ſuper terram.Non ſperet mercedem qui non la/ borat.Non ſufficit ſolum Chriſtiani nomen.Chriſtianus eſ. imita/ re Ieſum Chriſtum. Fruſtra Chriſtiani habet ille nomen,qui dia/ bolum ſequitur.Quinimmo,Chriſtianus omnino non eſt:ſed anti
1.Ioan.2. chriſtus:iuxta illud beati Ioannis euangeliſtæ.Audiſtis qa antichriſt⁹ uenit.

A uenit. nũc antichriſti multi ſunt. Vis ergo regnare cum Chriſto? pa
tiaris cum Chriſto. Si Chriſtum dominum & regem: cui eſt nomen Phil.2.
ſuper omne nomẽ, oportuit pati ut intraret gloriã ſuã: quã fiduciam Luc.24.
habes tu intrare ſine labore? O q̃ ſtulti ſumus & tardi corde ad credẽ Falluntur
dum. Volumus hic gaudere cum ſæculo: & poſtea regnare cum chri plurimi.
ſto. Dominus nudus ingreditur: ſeruus ſuperfluitate onuſtus ueſtiũ,
auri, gẽmarum, intrabit? Ille ieiunus: iſte crapula & luxuria plenus.
Ille in cruce pro ipſo moriens: iſte in lecto delicate dormiens? Quod
dominus non facit: ſeruus faciet? Promittit deꝰ Zebedei filiis regnũ Mat.10.
ſuum, ſi calicem quem biniturus erat, poſſent bibere. Sic fatui filii
hominum non recte iudicantes, neq; quod uerum cognoſcentes: di-
centes malum bonum, & bonum malum. Reuertimini ad cor. ueniẽ
tes audite me, & narrabo uobis quæ audiui & cognoui, & patres no-
ſtri parauerunt mihi: nec occultetur a filiis hominum. Adherere deo
bonum eſt: & ſicut ille ambulauit, ambulare. Sicut Chriſtꝰ animam
ſuam pro nobis poſuit: ſic & nos (ſi opus eſt) pro ueritate, quæ ipſe
deus eſt, debemus animas ponere. Qui amat animam ſuam, in hoc Ioan.12.
mundo perdet eam. Chriſtus pro nobis paſſus eſt, nobis relinquens 1.Pet.2.
B exemplum: ut ſequamur ueſtigia eius. Nõ ſe cogitet Chriſtianum,
qui pro chriſto mori ſe nõ iuenit paratũ. Qui Chriſto miniſtrat, ip
ſum ſequatur. Dicis homo. q; ſolum uerbo & nomine Chriſtianꝰ es.
Fidẽ Chriſti habes, & prædicas: bonum eſt: ſed ubi opera? Fides ſine Iaco.2.
operibus mortua eſt. Certe dicã. Qui Chriſtum timore & nõ ope lau
das, ipſum negas. Qui ſi quæ dicis crederes: ſaltem eũ timeres, & de
pc̃tis uerecũdareris. Et ſi credis, & mala facis, cẽtuplo puniendus es.
Nõne peccatum quod fit ex certa malicia, infinito peius ẽ pc̃tõ quod
fit ex ignorantia? Peccauit angelus: peccauit homo. alter ueniam po
tuit inuenire. alter non. Qua de re? Ille ex propria malicia. homo ex Angelus
ſuggeſtione diabolica. Ad quod ego. Quod miſer mereris præmiũ, cur ſui idul
ſi nullum habes prælium? Nõne terreſtris miles ad omne ſe expo- gẽtiã pc̃ti
ni: periculum, ut ſuo regi placeat? Nec certe ulla tibi eſſe poteſt ex- nõ inuenit
cuſatio, ſi te peccare dicis diabolica ſuggeſtione: ſicut & ille, quia ti- ſicut hõ.
bi non eſt occaſio quæ illi. Vnum ſolum habebat præceptum, ut de
ligno non comederet. Nunquid noſti, & bene credis? & tot millia fa-
cis peccata. Et quid concludam? Qui tales ſunt Chriſtiani, diligũt eũ
in ore ſuo, & lingua ſua mentiuntur ei. Cor autem eorum non eſt re
ctum cum eo, nec fidem habent i teſtamento eiꝰ. Si quis diligit chri
ſtum. ſi quis uerus eſt Chriſtianus, & ſpecialiter ſacerdos, & mona-
chus, in quo tanq̃ in ſpeculo relucet perfectio: non ſolum renunciet

C

Religioſ⁹ mortu⁹ debet eẽ mũdo.

omnibus quæ poſſidet: ſed etiam abneget ſemetipſum: ita ut totus ſit mortuus mundo. Qui ſi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit: ipſum ſolum manet. Qui mũdi uiuit negociis: mortu⁹ eſt deo. Oportet nãq; hominem, qui uult capere perfectionem, & tenere: ita mortuum eſſe mundo: ut tanq̃ mortuus nihil de rebus ſæcularibus ſentiat. ita ut cum Apoſtolo dicat. Noſtra conuerſatio in coelis eſt. Et iterum. Viuo iam: non ego. uiuit autem in me Chriſtus. Icirco qui uere iuſtus eſt, uitam hanc quæ mors eſt, non metuat amittere, ut uitam quæ Chriſtus eſt, ualeat inuenire. Eos qui occidũt corpus non timeat: quia animam non poſſunt occidere. Hic tribulationes quæ cito labuntur ſuſtineat: ut gaudia quæ ſine fine manent habeat. Hæc ſolum uia eſt, qua itur ad patriam cœli. Certe ſi alio poſſet iri tramite: in toto mẽdax deus fieret. Neq; enim quæ dico uobis uerba, accepi ab homine: neq; per hominem didici: ſed per euangelium ſuum. Itaq; oportet nos per multas tribulationes, acquirere regnum dei. Errat in uia, qui per diuitias & delicias feſtinat ire. Signũ manifeſtæ damnationis, eſt in hoc mundo ſua beneplacita aſſequi, & a mundo diligi. Hæc Hiero.

Philip.3. Gala.2. Actuũ.14. Dãnatiõis hoĩs ſignũ

¶Ecce q̃ perſpicue, ſolaribuſq; radiis clarius, ex prædictis omnibus glorioſi Hieronymi uerbis, (quæ ad pauperum ſolamen inſerui) coniicitur, libere aſſumptam pro chriſti amore paupertatem, mirumimmodum ad perfectionem facere charitatis: & ad cœleſtem tandem gloriam conſequẽdam. Quis nũc tam durus eſt religioſus, tamq; deo ingratus: qui non his lectis, magis ac magis gaudeat: & immortales domino gratias reddat de accepto munere ſeu beneficio: q; ſcilicet, terrenis calcatis opibus, huiuſq; ſæculi blandiciis: ſacram adiit religionem: ubi meli⁹ (ſi uelit) chriſtum ſequi poteſt in paupertatis & caſtitatis perfectione, ſalutariſq; obedientiæ ſacrificio. De quo nunc pauca ſubinferam, prout ex patrum ſententiis, elicere poſſum. ne fidelium auribus noua ingerere uideat. q̃q̃ tritum ſit prouerbium. Nihil eſt dictum, quod prius non fuerit dictum. Iuxta quod ait Sapiens. Nihil ſub cœlo nouum: nec ualet quiſq̃ dicere. Ecce hoc recens eſt.

D

Eccls.1.

¶DE OBEDIENTIA.

¶De obnia religioſorum. Hiero. Mat.19.

Huic ergo religionis matri, eius ſororem, uidelicet, obedientiam ſanctam, ordo ipſe materiarum coniungat. Totus quippe religioſus ille ſæpeaddüct⁹ Hieronym⁹, parte tertia epiſtolarii, epiſto. xli. capitu. ii. hanc ipſam perpulchris effert laudib⁹: omniq; religioſo, mirificis eam commẽdãs exemplis, inquit. Si uis ad uitã ingredi, ſerua mandata. hoc eſt ab omni p̃cepto illicito,

A illicito, quo prohibueris recedas: & ad omne bonum, quod iuberis próptius accedas. Reſpice ſanctũ uirũ Pámachiũ: & feruẽtiſſimæ fi/ Pámachi⁹.
dei Paulinum pſbyterũ: qui nõ ſolum diuitias: ſed ſeipſos dño obtu/ Paulinus.
lerunt. Qui cõtra diaboli tergiuerſationẽ, nequaq̃ pelle pro pelle: ſed carnes, & oſſa, & animas ſuas, dño ſuo cõſecrarũt: qui te & exẽ/ plo, & eloquio: ideſt, & ope & lingua poſſint ad maiora pducere. Nobilis es? & illi. ſed in Xpo nobiliores. Diues & honoratus? & illi. Im/ mo de diuitibus pauperes & inglorii. Et iccirco ditiores, & magis in/ clyti: quia pro Christo pauperes, & inhonorati. Contemnis aurum? contẽpſerunt multi philoſophi. Nõ enim ſatis eſt pfecto & cõſumato uiro, opes cõtemnere: pecuniã diſſipare, & proiicere quod in mo mento & perdi & inueniri poteſt. Fecit hoc & Antiſtines. fecerũt plu Antiſtines
rimi, quos uitioſiſſimos legimus. Plus eñ debet Chriſti diſcipul⁹ pſtare: q̃ mũdi philoſophus gloriæ animal & popularis auræ, atq; ru/ moris uenale mãcipiũ. Tibi non ſufficit opes cõtẽnere: niſi & Chri/ ſtum ſequaris. Teipſum uult dominus hoſtiam uiuã placentem deo. Roma.12.
te inq̃, non tua. & deus uariis tentationib⁹ commonet: qa multis pla/ gis, & doloribus eruditur iſrael. & quem diligit domin⁹ corripit. Fla Hebre.12.
B gellat autẽ omnem filiũ quẽ recipit. Et q̃ ſi teipſum domio dederis: & apoſtolica uirtute perfect⁹, ſequi cœperis ſaluatorem: tunc intel/ liges ubi fueris: & in exercitu Chriſti: q̃ extraneum tenueris locum. Vnde & præpoſitum monaſterii timeas ut dominum: diligas ut pa/ rentem. Credas tibi ſalutare, quicquid ille præcepit: nec de maiori ſententia iudices, cuius officiũ ẽ obedire, & implere quæ iuſſa ſunt: dicẽte Moyſe. Audi iſrael & tace: neq; ipſe te doceas. Nulla ars abſq; magiſtro diſcit. Etiã multa animalia, & ferarũ greges, ductores ſe/ Exempla obedietiæ.
quũtur ſuos. In apib⁹ principes ſunt. Grues quoq; unã ſequunt, ordine litterato. Impator un⁹, Iudex unius prouinciæ. Roma ut condita eſt, duos fratres ſimul reges habere non potuit, & fratricidio dedica Gene.25.
tur. In Rebeccæ utero, Iacob & Eſau bella geſſerunt. Singuli Eccleſiarũ epiſcopi. Singuli archipræſbyteri, ſinguli archidiaconi, & omnis ordo Eccleſiaſticus, ſuis rectoribus utitur. In naui unus guber/ nator. In domo unus dominus. In quouis grandi exercitu, unius ſi/ gnum expectatur. Et ne plura replicando, legenti faſtidium faciam: per hæc omnia ad illud tẽdit oratio, ut doceam te, nõ tuo arbitrio re Aduerte
linquendum: ſed uiuere debere in monaſterio ſub uni⁹ diſciplina pa quid dicat
tris, conſortioq; multorum: ut ab alio diſcas humilitatem, ab alio hic Hiero.
patientiam. Hic te ſilentium, ille te docet mãſuetudinem. Nõ facias qđ uis, comedas quod iuberis, habeas q̃tum acceperis: & illđ operis

tui. Penſa perſoluas, ſubiiciaris cui non uis, laſſus ad ſtratum uenias C
necdum expleto ſomno, ſurgere cumpellaris. Tantis occupatus ne
gociis, nullis uacabis cogitationibus. Et dum ab alio tranſis ad aliud:
opuſq; ſuccedit operi, illud ſolũ mente retinebis. q agere compelle-
ris. Nam omni oblatione & hoſtia, precioſior eſt obtemperantia mã
datorum: dicente propheta. Ecce obediẽtia melior eſt q̃ ſacrificiũ: &
1. Reg. 15. auſcultare mgis q̃ offerre adipẽ arietũ. Et alibi. Initiũ bonæ uitæ, face
Prouer. 16 re q̃ pcepta ſũt apud deũ. magis q̃ imolare hoſtias. Et alibi. Qui con-
Eccle. 35. ſeruat legem, multiplicat oblatiõem. Sacrificium ſalutare, eſt atten
dere mandatis: & diſcedere ab omni iniquitate. Nec nobis blandiri
debemus in factis iuſſorum, ſi in prohibitorum tranſgreſſione pec-
cemus: cum tranſgreſſionis crimẽ, benefactum meriti tollat. Quod
non mei ſenſus aſſertio: ſed utriuſq; teſtamẽti exempla probant: ubi
inuenimus etiam dei amicos ob unius contemptus errorem, bono-
Gẽn. 3. rum retrofactorum munificentia perdidiſſe. Sic Adam facile cũ dia-
bolo credidit ſeducenti, poſt familiaritatem & colloquium dei, unius
pomi cupiditate ſuperatus, perdidit paradiſum. Et quia per tranſ-
greſſionem unum habere præſumpſit, multa ſimul bona amiſit. Sic
Gẽn. 19. uxor Loth poſt angelorum colloquia, contra interitum retroaſpi-
ciens, in figmentum ſalis repente conuerſa eſt. Quis hic præſum-
ptionis ſpiritus, qui tantam in animo noſtro operatur audaciam, ut D
cum ſanctos homines de leuibus etiam culpis uideamus punitos eſſe:
& nos quotidie in maioribus & pluribus delinquentes, itactos in me
dia damnatione fore credamus? q̃q̃ leue nunq̃ ſit deum etiam in exi-
guo contemnere, qui non tm̃ ad qualitatem peccati reſpicit, ſed etiã
ad perſonæ contemptum. Propter quod non ſolum homini inten-
dendum quale ſit quod iubetur, ſed quantus ſit ille qui iubet. Exclu-
ditur hoc loco uulgaris illa ſententia, qua mihi ſuo iudicio religioſi
Pctm̃ leue & qui ſapientes ſibimet uidentur, dicere ſolent. Sufficit nobis ut nõ
apd hoĩes criminalia peccata & maiora faciamus. Facilis eſt enim omiſſio mi-
graue ſæ- norum delictorum. Qui dum animali ſapientia occupant animos,
pe pbatur ſpiritualem intelligentiam, & conſuetudinem diuinæ legis ignorãt,
apud deũ, quæ ſæpe peccatum oſtendit, quod nobis nõ uidetur eſſe peccatum,
& ecõuerſo & quæ illic impietatem facit, ubi nos pietatis opus oſtendimus. Saul
1. Reg. 3. & Ioſaphat reges fuerũt iſrael, & dum miſericordiã hiis quos deus
Nume. 25. oderat preſtiterunt, dei offenſam in opere pietatis incurrunt. Econ
trario. Phynees filiiq; Leui, gratiã dei humana cede, & ſuorũ patrici
dio, meruerũt. Vides q̃tum ab humanis ſenſibus, per noſtram im-
peritiam diſcrepat diuina ſentẽtia, ut nobis iterdum cœleſtis iudicis

diſpenſatione

A diſpenſatione, iniuſta uideantur: quæ per cauſarum ſcientiam iuſte & ſatis recte facta probantur. Et rurſum, ea quæ noſtro iudicio recte probantur: apud deum plerunq; reproba & ĩgrata uidenť. Quis hodie Abrae exemplo, innoxium uolens filium trucidare, humano iudicio non crederetur inſanus? Econtra: quis in tactu arcæ domini imitatus Ozam, hoĩm iudicio cõdẽnaretur? Conſideremus igiť q̃tus caſus ſit temere contemnentis: cum tanta ruina eẽ dicit' in negligentia obſequentis. Vel quam damnationẽ excepturos credimus ideuotos, cũ tantã reprobationẽ deuoti exceperit? Tepidum diſcipulũ, nõ amat Chriſtus. Qui uult meus eſſe diſcipulus (ait) abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuam: & ſequatur me. Beatæ itaq; ſunt illæ animæ q̃ dorſum ſuũ curuauerunt, ut ſuſcipiãt ſuper ſe ſeſſorem: & frena ei⁹ patianť, ut quocũq; uoluerit flectat eas: Quãdo em̃ magiſter pcipit: obedientis indiciũ eſt, ſi demiſſo aduerſus eũ audiat capite. Si autẽ uertat tergũ, ſignũ eſt contemnentis. Hæc ille. Gene.22. Mat.16.

Diuina quoq; ſcriptura, multis in locis, hãc mire cõmẽdat obedientiæ uirtutẽ, inquiẽs. Melior eſt enim obedientia q̃ uictimæ. Quia enim Abraam præ cæteris domino obediuit, audire meruit. Poſſidebit ſemen tuũ portas inimicorum ſuorum: & bñdicenť ĩ ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti uoci meæ. Propterea Gregori⁹ in ultimo moral. inquit. Obedientia ſola uirtus eſt, quæ uirtutes cæteras menti inſerit, inſertaſq; cuſtodit. Et iterum. Obedientia uictimis iure præponitur: quia per uictimas aliena caro: per obedientiam uero, uoluntas propria mactatur. &c. Et hinc eſt: quia hoc difficilius eſt homini, uidelicet, abnegare ſeipſum, & propriam uoluntatem. Vnde Grego. homel. ſuper Mat. tractans illud. Niſi quis renunciauerit omnibus quæ poſſidet, &c. et etiam illud. Si quis uult uenire poſt me abneget ſemetipſum. &c. Ibi (inquit) dicitur ut abnegemus noſtra. Hic dicitur ut abnegemus nos. Et forte laborioſum non eſt homini relinquere ſua: ſed ualde laborioſum eſt homini relinquere ſemetipſum. Minus quippe eſt abnegare quod habet. Valde enim multum eſt, abnegare quod eſt. &c. Ideo magis meritorium iudicatur: quia, uirtus & bonum circa difficile uerſantur. Ecce ergo quãtum merentur boni religioſi non ſolum obedientes mandatis dei & regulæ: ſed etiam licitis ſuorum ſuperiorum præceptis: quia ibi propriam abnegant uoluntatem. Propterea magnus Baſilius (qui comes fuit & familiaris condiſcipulus Gregorii Nazanzeni præceptoris beati Hierony. in cuius laudes. ſcilicet, Baſilii, ipſe Gregorius perſonat) ĩ tractatu de iſtitutione religioſorũ, de illorum obediẽtia ſic perpulchre

B

1.Reg.15. Gene.22. Gregori⁹. Idem. Greg. Luc.14. Mat.16. Magnũ meritũ obniæ Magn⁹ Baſilius.

eloquitur. Nunc reliqua (inquit) quæ caſtra huiuſcemodi ingredienti, ſint opus obſeruare, breuiter percurram. In primis obtẽperantem præſidi eſſe oportebit, quo ſine, nihil perfectum, nihil factum præſtabit. Difficilis namq; conatus, & præter naturam, quæ libertatem in primis appetit: attamen cunctis præſtantior. Quod enim difficilius: hoc præclarius. Relinquere enim diuitias: præterea, continẽtiam ac caſtitatem ſeruare: multis quidem philoſophis datum. Se autem, propriũq; arbitrium negare: ex libero ſeruum facere: nulli priſus, niſi qui crucem Chriſti ſequitur, conceſſum: qui non propriam ſed patris uoluntatem eſt ſequutus. Nec ſolũ obtemperãdum ẽ alacri animo: ſed & perpetuo obtemperandum. Apoſtoloꝝ hæc in primis uirtus fuit: qui iuſſi ad prædicandum, quo ipſi forte recuſabant fuere: ut de Petro euangelium plane docet. Cum eſſes iunior (iquit) cingebas te, & ambulabas ubi uolebas. Cum autem ſenueris, alius præcinget te: & ibis quo tu nõ uis. Apoſtolis uero, cæteri paruere diſcipuli diuerſa ĩ loca ad euangeliзãdũ diſtributi. hæc ille. Hinc & Hierony. Perfecta (ait) obediẽtia, ẽ ſua imperfecta relinquere. Cui alludit & diuus Bernar. In lib de ꝓcepto & diſpenſatione dicens. Perfecta obedientia legem neſcit: terminis non artatur: nec eſt contẽta anguſtiis profeſſionis: largiori uoluntate fertur in latitudinem charitatis: & ad omne quod iniungitur ſpontaneo uigore liberalis, alacriſq; animi modum non conſiderans, in infinitam libertatem extẽditur. Et ſane quidem obedientiæ limes ſecundum tempus, eſt ipſa temporis extremitas: ut is ſit terminus obedientiæ, qui & uitæ.

[Margin: obñia apoſtolorum. — Ioan. 21. — Hiero. — Bernard⁹. — Perfecta obedientia quæ ſit.]

Sed queſtio hic animum pulſat. Dicat aliquis. Nũquid religioſi tenentur ſuis ſuperioribus in omnibus obedire? Ad quam quidem ſic reſpondeo ꝙ Aut prælatus præcipit aliquid quod ſapit peccatũ, etiam ueniale. & tunc nullo pacto eſt obediẽdũ: iuxta illud. Oportet magis obedire deo, q̃ hoib⁹. Et illud Aug. Si iubeat (.ſ. ſuperior) qđ non licet: hanc ſane contemne poteſtatem: timendo poteſtatem maiorẽ. Ergo ſi aliud imperator: aliud de⁹ iubeat: contempto illo, obtẽperandũ eſt deo. Et iterum. Sic modus obedientiæ tenẽdus eſt: ut bonis in malo non conſentias: malis in bono nõ contradicas. Aut prælatus præcipit, q̃ nõ ſunt cõtra deũ. Tũc eſt diſtinguendũ: qa aliter eſt loquẽdũ de obnia exibẽda ꝑlato a ſubdito religioſo ſcđm obniæ ꝑfectionẽ: alr ſcđm neceſſitatis obligationẽ. Si loquamur de ipſa ſcđm ꝑfectionẽ. ſic dicẽdũ eſt ꝙ ſicut dicit Bernar. ubi ſupra. Perfecta obedientia finem neſcit: & ꝑfect⁹ obediens non ſolũ ĩ his q̃ mandat: ſed etiã ſupra ea q̃ mãdat, promptũ habet affectũ ad ſubiacendũ ꝓcepto ꝑlati

[Margin: Religioſi an ĩ oib⁹ teneanť obedire ꝑlatis. — Actuum. 5 — Augu. — Idem. — Bernard⁹.]

A plati: deſiderans illum imitari, qui humilians ſeipſum, fact⁹ eſt obe diens uſq; ad mortem. Si autem loquamur de obedientia ſcd̄m neceſſariā obligationē. ſic habet terminum & mēſurā, iuxta magnitudinem uoti emiſſi. Nō eñ amplius tenentur obedire ſuis prælatis niſi in his quæ promiſerūt dño obſeruare: & quæ nō ſunt animæ & regulæ ſuæ contraria. Vnde ſi platus aliquid præcipiat quod ſit ſupra uotū: ſubdit⁹ de neceſſitate nō tenetur ad illud implendū. ¶ Ex his duplex elicitur obedientia commendabilis. Vna ſufficiens: & altera abundans. Sufficiens enim eſt uoluntas implendi præceptum, uel mandatum ſuperioris. iuxta modum profeſſionis. Et intellige præceptum ubi eſt coactio imperii. mandatum uero ubi non eſt. Vnde Bernar. Modus (inquit) obeditionis, eſt tenor profeſſiōis. Nec ſe ualet extēdere poteſtas impantis, niſi q̄tum attigit uotum obedientis. Idem. Nil mihi prælatus prohibeat eorum, quæ promiſi: nec plus exigat uota mea, nec augeat ſine mea uoluntate. nec minuat ſine neceſſitate. Abundans obedientia eſt cum aliquis obedit in his, ad quæ ex uoto profeſſionis non tenetur. Bernardus autem tres gradus obediētiæ diſtinguit his uerbis. Bonus obediētiæ gradus eſt, ſi propter metum gehennæ, ſeu propter profeſſionem factam, quis obediat. Melior cum ex dei amore obeditur. Illa quippe neceſſitatis eſt: iſta charitatis. Alium autem optimum dixerim gradum, cum eodem animo recipiatur, quo iniungitur: ut. ſ. plus uelit qui exequitur: q̄ uult ille a quo iubetur. Idem. Nouit uerus obediens & minima non contēnere, & maxima maxime curare. ¶ Et ſic reſponderi poteſt ad oēs auctoritates, quæ adduci poſſent ad probādum q; in omnibus eſt obediendum prælatis: quia. ſ. non loquunt̄ de obediētia ſecundū obligationē neceſſitatis: ſed ſcd̄m pfectionē charitatis. Sanū eñ dat̄ cōſilium, q; religioſi in oībus obediant, q̄ nō ſunt cōtra deū. Sed aduertere debēt q; quando quis ſubditus obedientiam deſiderat, qua redoleat aliqua dignitate: illius caret obedientiæ fructu: iuxta illud Gregorii. Obedientiæ meritum non habet, qui in hoc obedit: ad quod libido ambitionis trahit. Et illud Bernar. Putas (inquit) obniæ fructum percipere, cū ſubdit & audit obniam, quā multis expetierat uotis: quādo ei præcipitur, q; redoleat dignitate. Ecōtrario uero. meritū aſſigna tunc illi obniæ, q̄ terret animum audientis. grauis ad audiendum: grauior ad implendum, grauiſſima ad tenendum. Hæc de obedientia curſim dicta, pro nunc ſatis ſufficiant. Currat dehinc ſtillus ad caſtitatis laudes & uirginitatis.

Phil. 2. Duplex obediētia. Bernar. Idem. Bernar. Tres gradus obniæ. B Idem. Sanum cōſilium. Greg. Bern̄. Obnia ī meritoria.

De caſtitate & clericorum cœlibatu. C

ET ſi de clericorũ celibatu, alio in libello de poteſtate papæ tractauerimus. Hic tamen locus & cauſa expoſtulant, ut iterũ melius iuxta ſcripturarum & ſanctoꝝ patrum eloquia, ſuccincte aliqua percurramus. Quippe locus (ut dixi) hoc expoſtulat. Nã de trib⁹ religionis uotis, locum caſtitas tertiũ ſortitur. Itaq; rei icœptæ ordo exigit, ſimulq; & cauſa: nec unica tñ, ſed multiplex: ut de ea loquamur. Tũ primo: ut nõnullorum ſacerdotũ luxurioſa & lubrica uita, quæ nõ paruũ fidelibus ſcandalũ ingerit, uirtutis radio conquaſſetur. Tum ſecũdo: ut in prædictas inſurgẽtibus hoſtib⁹ uirtutes, ueritatis clypeo fortiter reſiſtatur. Surrexit namq; hiiſce ſuperiorib⁹ annis, Lutherian⁹ quidã epſ Cẽbergẽſis, noĩe Bartholome⁹ Bernardi, qui nuper ſuæ Eccliæ (ut ipſe ait) conſenſu uxorẽ uirginẽ duxit: nec ſine (ut arbitror) multarũ circũaſtãtiũ eccleſiarũ ſcandalo. Et (ſi titulo credit) apologiam inſuper edidit (quæ paſſim per orbem uagat) cõtra papiſticas leges, ſacerdotib⁹ ꝓhibẽtes matrimoniũ. Quẽ timeo (qđ nollẽ) de eoꝝ eẽ numero: de quib⁹. B. Hiero. lib. ii. in Oſeã. c. vii. ait. Heretici raro ſũt caſti. D Et ibidem. c. ix. Difficile eſt enim hereticũ reperire qui diligat caſtitatem. nõ quod eam præferre deſiſtat in labiis: ſed quod nõ ſeruet in cõſcientia. aliud loquens: & aliud faciens. Et iteꝝ li. iiii. in Hiere. c. xxiii. Contẽplemur (inquit) hereticos: quomõ ſemel deſperãtes ſalutem, gulæ ſe tradant, & delitiis: ueſcantur carnibus: frequẽter adeãt balneas: muſco fragrẽt, unguẽtis uariis delibuti: quærãt corpoꝝ pulchritudinem. Semel enim futura nõ ſperãt, neq; credũt in reſurrectione. Quod cũ ſermone non pandãt, oſtendũt operibus. Si enim crederẽt iſta non facerent. Et rurſus lib. i. c. iii. Heretici quotidie per Eccleſiaſticos uiros ad pñiam ꝓuocantur: ſed illis proprie aptari poteſt. Et uocem meam nõ audiſtis. Omnis aũt hereticus habitat in aquilone: quia calorem fidei perdidit. nec audire põt illud Apli. Spũ feruentes. Et quia ſe uoluptatibus tradidit, receſſit a dño, & diſperſit uias ſuas alienis dogmatibus, & uoluptatẽ ſequutus eſt. Nulla eñi hereſis, niſi ꝓpter gulã, uentrẽq; conſtruitur: ut ſeducat mulierculas oneratas pc̃tis &c.

Sed ne nimis deuius a ꝓpoſito modo gradiar: ad icœpta redeã. Nouit enim deus ſuos: qui iudicaturus eſt unũquenq; ſcđm opa ſua. Magnus itaq; Baſilius Cæſarieñſis epſ in li. ſuo. c. de caſtitate, ſic perpulchre eloquitur dicens. Quoniã uitæ ſpũalis fundamentũ, caſtitas

obtinere

Multiplici rõne mot⁹ tractat hic de caſtitate

Bartholomeus epus cẽbergen. uxorẽ duxiſſe fert.

Hiero.

Idem.

Heretici ut plurimũ illecebris diti.

Idem.

Rom. 12.

Ad ꝓpoſitum redit.

Baſilius

A obtinere noſcit: diligētiꝰ cuſtodiēdi ſunt ſenſus, & fœminarū cōgreſſus, ut pcipua diaboli tela: quæ maximos uiros pcipites iterdū egerūt omnino uitādi. qꝗ mirū in hoc genere, etiā ſi nulla libido, nulla peccandi uoluntas: nihilq; niſi ſctm̄ in uerbis facti ſue meditamur. Eſt tn̄ in ipſo cōgreſſu naturæ titillatio quædam: ut ſexus ſtatim diuerſitas ſentiatur uixq; effugi poterit, quin uigor ille uirilis, ſeueritaſq; icorrupta aliqua ex parte leniatur ac tabeſcat. Qua ꝓpter cenſeo quoad liceat, & fieri poſſit: nullā prorſus ad amicitiā, cōuerſationemq;, aut commertium, omnino admittendam. Dr̄ em̄ in Sapia. Quis in ſinu ignem ſuſcipiet, & ueſtem non cremabit? Quis prunas ardentes calcabit, & pedes non uret? Earum oculi ſunt faces. Vox enim mulieribris, ſenſum corrumpit. Quamobrem, fœlix qui raro cum eis uerſatur. Fœlicior qui nunꝗ. Non q; natura ſit odio habenda: cū hic ſexus ut ſimplicior ac pudicitior, magna ſit laude ac charitate dignus: ſed periculum uitandum. hæc ille. Sapientiæ: Fœlix q raro aut nūꝗ uerſat cū fœminis.

Hunc ſequit̄ glorioſus Hieronymus, maximus Eccliæ dei hoſtium propugnator: parte. iii. epl'arii: tracta. ix. c. iiii. ubi ita magnifice religioſū docet & ſacerdotē, caſtitatis donū cōſeruare dicēs. Mortificate (inqt) Apl'us mēbra ueſtra q̄ ſunt ſup terrā. Vn̄ ipſe poſtea cōſiderās, aiebat. Viuo aūt iam nō ego: uiuit uero in me Chriſtus. Qui mortificauit membra ſua: & in ymagine perambulauerit: non timebit dicere. Factus ſum ſicut uter in pruina: Vnde idem. Apoſtolꝰ caſtigabat corpus ſuū: & in ſeruitutem redigebat. ne aliis prædicās, ipſe reprobus inueniretur. Corporiſq; ex perſona generis humani inflatus ardoribus, loquebatur. Miſer ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterum. Scio em̄ quoniam non habitat in me (hoc eſt, in carne mea) bonum. Velle enim adiacet mihi. ut faciā autem bonū, nequaꝗ. neq; qd̄ uolo bonū: ſed qd̄ nolo malū, illud facio. Et denuo. Qui in carne ſunt, deo placere nō pn̄t. Vos aūt nō eſtis in carne: ſed in ſpū. ſi tn̄ ſpūs dei habitat in uobis. Vnde poſt cogitationum diligētiſſimā cautionē, ieiuniorū tibi arma ſumēda ſunt: & canēdum cū Dauid. Humiliabā in ieiunio animā meā. ¶ Et paulopoſt idē ait. Pudicitiā ſola nouit cōſcientia: & humani oculi huius rei certi iudices eſſe nō poſſunt. Fœminæ quoq; quæ nomē tuū nouerint, uultū neſciant. Nam Ioannes baptiſta ſctām matrem habuit, pontificiſq; filius erat. Et tn̄ nec matris affectu: nec patris opibus, uincebat̄: ut in domo parētū cū periculo uiueret caſtitatis. Viuebat i heremo oculis deſiderantibꝰ Chriſtū: nihil aliud dignabatur aſpicere ueſtis aſpera, zona pellicea, cibus locuſtæ, & mel ſiluestre: omnia uirtuti, & continē

Hiero. B Col. 3. Gal. 2. 1. Cor. 9. Rom̄. 7. Rom̄. 8. ps. 34. Idē Hiero. Ioānes baptiſta.

tiæ præparata. Vnde martyrem quendam tormenta non uincerant C
Exēplū de ſed ſuperabat uoluptas. Tandem cœlitus inſpirat⁹, præſciſam mor
quodā mar ſu linguam, in oſculãtis ſe faciem expuit. Et ſic libidinis ſenſum ſuc
tyre. cendens, doloris magnitudo præripuit. Nā quomodo qui ignem te-
tigerit, ſtatim aduritur: ita uiri tactus & fœminæ ſentit naturam ſu-
am, & diuerſitatem ſexus intelligit. Item quomodo poterit libidinē
refrenare: qui nec malum ualet cohibere, nec linguam? Sed & hoſpi
tiolum tuum, nunq̄ mulierum pedes terāt. Videas ne ſub eodem te
cto manſites: nec in præterita caſtitate confidas: quia nec Dauid ſan-
ctior, nec Sanſone fortior, nec Salomone potes eſſe ſapientior. Me-
mento ſemper, q̄ paradiſi colonum de poſſeſſione ſua mulier eiece-
rit. ergo tanti ſibi ſanctus quilibet frater aſſiſtat. Nam ſcio quoſdam
corpore conualuiſſe, & animo ægrotare cœpiſſe. Periculoſe tibi mi
niſtrat, cuius uultum frequenter attendis. Si tamen uidua a te uiſi-
tatur, aut uirgo: nunq̄ domum ſolus introeas. Solus cum ſola, & abſ
q̄ arbitrio, uel teſte non ſedeas. tantaq̄ confabulandi fiducia: ut intrā
te alio, nō paueas nec erubeſcas. Speculum enim mentis, facies eſt:
& taciti oculi, cordis fatentur arcana. Tales quoq̄ habeto ſocios:
quorum contubernio non infameris. Non ueſte, ſed moribus or- D
nentur: & pudicitiam habitu polliceantur. Corrumpunt mores bo-
1. Cor. 15. nos, cōfabulationes peſſimæ. Caueto omnes ſuſpitiones: & quicq̄d
probabiliter fingi poteſt: ne fingatur ante deuita. Crebra munuſcu-
la, & ſudariola, & faſciolas, & ueſtes applicitas, & ob latos, ac degu-
ſtatos cibos, blandaſq̄ & dulces litterulas, ſanctus amor non habet.
Audi me. Mel meum, lumen meum, meumq̄ deſiderium, Chriſtus
eſt. Omnes delicias, & lepores, & riſu dignas urbanitates, & cæte-
ras ineptias, amatorum in comediis erubeſcimus: & in ſæculi homi-
nibus deteſtamur: q̄to magis in clericis, & monachis: quorum & ſa-
cerdotium propoſito: & propoſitū ſacerdotio, ornatur?

Vide quid proſint frena. A uitiis nos retrahunt: introducunt
ad uirtutum choros: in Chriſtoq̄ monte pulcherrimo, habitare nos
faciunt. Quamdiu in patria tu es: habeto cellulam pro paradiſo:
uaria ſcripturarum poma decerpere. His utere deliciis: harum frue-
re complexu. Si ſcandalizat te pes, oculus, manus tua, proiice ea.
Mat. 5. Nulli parcas, ut ſoli pareas animæ tuæ. Qui uiderit (inquit domin⁹)
mulierem ad concupiſcendum eam: iam mechatus eſt eam in corde
ſuo. Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? Aſtra non ſunt mun-
da in conſpectu domini: q̄to magis homines, quorum uita tentatio
eſt. Vhe nobis miſeris. quoties concupiſcimus, toties fornicamur.

A Inebriatus eſt (i[n]quit) gladius meus in cœlo, multo amplius in terra: quæ ſpinas, & tribulos generat. Vas electionis, i[n] cuius pectore Chriſtus reſonat, macerat corpus ſuum: & tamen cernit naturalem carnis ardorem, ſuæ repugnare ſententiæ: ut quod non uult, hoc agere cõpellatur. & tu te arbitraris abſq[ue] lapſu & uulnere poſſe tranſire: niſi omni cuſtodia ſeruaueris cor tuum. maxime cum plurimi etiam ſi cõtinentes, iracundi ſunt, ebrioſi, procaces, ſuperbi, ex continẽtia magis inflati. percuſſores, maledici, cupidi, multum ſibi placentes ut indicẽt continentiam: quaſi præferant incõtinentiæ ſubminiſtrare materiam. Sed continens uere eſt, qui uniuerſa membrorum officia, a malis affectibus ſubtrahit: & cogitatum a tota nequitia compeſcit: q[uan]to plura tamen ſunt premia. Nam & ego cum eſſem iuuenis: & ſolitudinis me deſerta uallarent: incentiua uitiorum, ardoremq[ue] naturæ ferre non poteram. Quæ cum crebris ieiuniis frangerem: mens cogitationibus eſtuabat: ad quam edomandam, cuidam me fratri, qui ex hebreis crediderat, in diſciplinam dedi: ut poſt Quintiliani acumina, grauitatem Frontonis, Ciceroniſq[ue] fluuios, lenitatem Plinii: alphabetũ diſcerem, ſtridentia, anhellantiaq[ue] uerba meditarer: Quid ibi laboris ſumpſerim: quotieſq[ue] ceſſauerim, & contentione diſcendi, rurſus incœperim: teſtis ẽ conſcientia tam mea qui paſſus ſum, q[uam] eorum qui mecum duxerũt uitam. Et gratias ago domino q[uod] de amaro ſemine litterarum, dulces fructus capio. Prima igitur te[st]amenta clericorum: ſũt mulierum acceſſus. Nociuum genus fœmina. Ianua diaboli: uia iniquitatis: ſcorpionis percuſſio: cum proximat ſtipula, accendit ignem: flammineo ignẽ perurit fœmina, conſcientiam pariter habitantis: exuritq[ue] fundamenta montiũ. Ego iudico. ſi cum uiris fœminæ habitent, uiſcarium non deerit diaboli. Si alligauerit q[ui]s ignem in ſinu ſuo, & ueſtimenta ſua non comburentur? Mihi crede. Non poteſt toto corde cum domino habitare, qui fœminarum acceſſibus copulatur. Sed dicis. Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter. Bene & argute: ſed oportet bonum habere teſtimonium ex his qui foris ſunt. Licet coram deo recte ambules: tamen coram hominibus, bona ſunt prouidenda: quia aſtutiores ſunt filiis lucis, filii tenebrarum. Cum ergo a te hoc genus non amputatur: das reprehendentibus te locum: cum ipſe te detrahentium morſibus tradidiſti. Nam inter illecebras uoluptatum, etiam ferreas mentes, libido domat: quæ maiorem in uirginibus patitur famem: dum dulcius putat omne quod neſcit. Difficile quoq[ue] inter epulas ſeruatur pudicitia. Nitens cutis, ſordidum oſtendit animũ: licet q[ui]dã putent maio

B

Margin notes: Eſaiæ. 34. — Paulus motus carnis ſentiebat. — Rom. 7. — Verus continẽs q[ui]s ſit — Exemplo Hiero. diſce domare carnem — Fœmina penes clericũ q[ui]d ſit. — Prouer. 10 — 2. Corin. 8. — Luc. 16.

maioris, præſentem contemnere uoluptatem: tamen ego ſecurioris arbitror continentiæ, neſcire quid querat. Remotio igitur uiri, caſtitatis collocat arma: conſtruit in melioribus caſtra pudoris. Thecla poſt tentationem paſſionis, Anthiochiæ cum Paulo prohibetur pariter pergere. Nemo miles cum uxore pergit ad bellum. Germinant fœminæ ſpinas cum uiris habitantes: arcana mentium acuto mucrone concutiunt. Nemo igitur inter ſerpentes & ſcorpiones, ſecurus ingreditur. Libido enim ſemper ſui relinquit plenitudinem. Nunq̃ ſatiatur: & extincta reaccenditur: uſu creſcit, & decreſcit: nec rationi paret, quia impetu ducitur. Vnde uirginitas in eo fœlicior eſt: q̃ carnis incentiua non nouit. & uiduitas in eo fœlicior eſt, q̃ præteritas non recolit uoluptates. Viro enim luxurioſo: uerbum caſtitatis offẽſio eſt. Qui uiuunt in monaſterio: & quorum ſimul magnus eſt numerus: nunq̃ ſoli extra procedunt. De agmine columbarum crebro accipiter unam ſeparat, quam ſtatim inuadet & laceret. & cuius carnibus, & cruore, ſaturetur. Morbidæ oues ſuum relinquunt gregem: & luporum faucibus deuorantur. Rarus igitur tibi ſit egreſſus in publicum. Martyres tibi querantur in cubiculo tuo. Nunquam tibi erit cauſa ꝓcedendi: ſi ſemper neceſſarie proceſſurus ſis. Aliorum uulnus noſtra ſit cautio. Peſtilente flagellato, ſtultus ſapiẽtior erit. Nam etiam quæ homines æſtimant ſibi ſalutaria, deo uolente, uerti uidemus in perniciem. In tranquillitate enim tempeſtas oritur. Nihil deo aduerſante, ſecurum eſt. Naturale quoqꝫ eſt unumquenqꝫ in ſuo periculo de alio plus ſperare. Si quando ſenſeris exteriorem hominẽ, florẽ adoleſcẽtiæ ſuſpirare: & accepto cibo, cũ te in lectulo poſitũ, dulcis libidinum pompa cõcuſſerit: arripe ſcutũ fidei: i quo ignitæ diaboli extinguũt̃ ſagittæ. Omnes enim adulterantes, quaſi clibanus corda eorum. licet difficile eſt, humani animam aliquid nõ amare: ut in quoſcũqꝫ mẽs nr̃a trahatur affectus. Carnis igitur amor, ſpiritꝰ amore ſuperet̃. Deſiderium de deſiderio reſtringatur: qcquid inde minuitur, hic creſcat. Nõ ſinas ergo cogitationẽ creſcere. dũ paruus eſt hoſtis iterfice. Neqtia elidatur i ſemine. Audi pſalmiſtã. Btũs qui allidet paruulos ſuos ad petrã. Impoſſibile ẽ in ſenſũ hois, nõ irruere motũ, & medulaꝝ calorẽ. Ille em̃ laudat̃. ille ꝑdicat̃ btũs, q ſtatim cũ cœperit cogitare, interficit cogitatus. Hæc ille.

Libido inſatiabilis.

Luxurioſo caſtitatis uerbum ẽ offenſio.

Ps. 136.

Vides Chriſtiane lector: q̃ egregie oſtendat his uerbis, Hierony. ut ſi ſacerdos & monachꝰ ſeruare uelint caſtitatẽ, poſt deo deuotas orationes, quotidiana ſtudia, atqꝫ exercitia, ciborum abſtinentiam: omnia ſuper uitare ſtudeãt fœminarum cõſortia, atqꝫ colloqa:

quoniam

A quoniam (ut ſanctus quidam ait) cum mulieribus loqui uel habitare: & de mulieribus, non cogitare: maius puto miraculum: q̃ mortuos reſuſcitare. Propterea, ſacroſancta Nicena ſynodus: ſacerdotibus & quibuſcunq; Eccleſiaſticis uiris, cum mulierib⁹ cohabitare prohibuit. Vnde ait. c. iii. eius conſtitutionum. Interdixit per omnia ſancta Synodus: non præſbytero: non dyacono: non ſubdiacono: non alicui omnino, qui in clero eſt, licere ſubintroductam habere mulierem: niſi forte aut matrem: aut ſororem: aut amittam: aut etiam eas idoneas perſonas, quæ fugiant ſuſpitiones. &c. Cōciliū nicenū Eccleſiaſticos cū mulierib⁹ habitare nō patitur

ET SI nunc queratur. Quæ nam fuerit cauſa, uel ratio, ob quam ab Eccleſia ordinatum ſit q̧ ſacerdotes, diacōes, & ſubdiacones, ducere non queant uxores? Maxime cum doctor gētium Paulus ad Thimoteum ſcribens, uelle uideatur Epiſcopum & ſacerdotem uxoratos eſſe, dicens. Si quis Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Oportet enim Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris uirum, ſobrium, ornatum, prudentem, &c. Et ad Titum. unius uxoris uir, &c. Loquitur enim de epiſcopo: quia protinus ſubiungit. Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe &c. Sic Coelibatus clericorū uī irrōnabilis. Probatio. i 1. Thim. 3. Titum. 1.

B enim erant ſacerdotes in primitiua Eccleſia. ſ. uxorati: ſicut & nunc apud Grecos. Nec minoris tñ propter hoc, erat perfectionis: q̃ ſit nunc moderna Eccleſia. ¶ Preterea: Cum matrimonium ſit ĩ remedium concupiſcientiæ. & hæc ita uigeat in clericis, uelut in ſæcularibus. Vtiq; eis non debuit, nec debet denegari remedium. ¶ Inſuper Cum difficile ſit ualde iuuenibus abſtinere a mulieribus, unde continentia in eis pro martyrio a Hiero. computatur. Et lex noua, lex leuitatis eſſe debeat: uidetur q̧ ſtatutum illud irrationabiliter ſit factum. ¶ Et precipue: quia ad ea quæ ſunt perfectionis, per conſilium allici debemus, & non obligari mandato. Sed abſtinere ab omni muliere, perfectionis eſt. Ergo non debuerunt clerici ad caſtitatem & uirginitatem ſeruandam, per preceptum obligari, ſeu aſtringi. ¶ Eſt preterea & illud, quod ſæpe luxurioſi adducere ſolent. uidelicet, q̧ caſtitatis & uirginitatis obſeruatio: & naturali, & diuinæ contrariat̄ legi. Et ideo mala. Naturali quidē, q̄a natura appetit generationē idiuiduorum ad cōſeruationē ſuarū ſpecierū. Legi etiā diuinæ, q̄a pcepit deus hōibus. Creſcite & multiplicamini, & replete terrā. Propterea dixit Adā. Relinquet homo patrē & matrē ſuā, & adherebit uxori ſuæ, & erūt duo i carne una. Et Apoſtol⁹. Volo (iq̄t) iuniores nubere & filios pcreare. Et alibi. Saluabit mlier p generatiōem filio℞. Quare uidetur cōcludi, q̧ a nullo ſit ſeruāda caſtitas, uel uirginitas. Sequela Proba. 2. prpbatio. 3 Hiero. Proba. 4. Proba. 5. Geñ. 1. Geñ. 2. 1. Thim. 5. 1. Thim. 2.

Cõfutatio ¶ LICET hæc oĩa q luxuriæ (ut porci) frena relaxãt, quirgini tatis & caſtitatis hoſtes ſunt, admittãt argumẽta. Imitatores tñ Xpi qui totis uiribus, ei⁹ ſequi nitũtur ueſtigia, cordeq; mũdo & corpe ei deſeruire ſtudẽt: hæc eſſe demonũ blãdimẽta cognoſcũt: q mille hñt nocẽdi modos, & diuerſis catholicos pugnant inſidiis: eos maxĩe quos tẽdere cernũt ad pfectionẽ: ut eoꝝ aĩas cõruere faciãt in ifernũ. Pro maiori tñ illorum ſolutione obiectorum: reſpondẽdum eſſe arbitror ad prius q̃ſitũ de cœlibat⁹ iſtitutiõe. D co igitꝫ ꝙ ſtatutum iſtud, fecit Eccleſia: quia potuit, ſiue licuit, ga decuit: & quia expediẽs fuit. ¶ Potuit nãq; Eccleſia ob prælatoꝝ, maxime põtificis ſummi, autoritatẽ & poteſtatem: nec non & ꝓpter cõſenſum ſubditorũ. Propter autoritatem quidẽ potuit: quia & ſi omnia autoritatẽ reſpiciant ſacra in diſpenſante aliquo mõ: præcipue tñ ſacꝫm illud ordinis inter alia, autoritatem reſpicit. In cuius ſignum, in illius datione loquitur poteſtatem habens, ille ſcilicet qui ordines confert. Accipe poteſtatẽ &c. Icciroo on⁹ iſtud, qđ ſũm⁹ uoluit põtifex huic ordini ſiue ſacro alligare, potuit: & ſibi licitũ fuit. Sed huic authoritati, & ptãti, ſucceſſit in latinis uoluntas obtẽperandi; quia tale ſtatutum ſuper ſe libenter receperunt. Et hæc duo fecerunt ſtatutũ firmum. Sed græci dederũt tergum. Et quia non conſenſerunt in tam nobile ſtatutum, ut uaſa ſua ſeruarent munda: ablatum eſt eis regnum, & itelligẽtia ſcripturarum: & datum eſt genti facienti fructũ eius. Sic igit' patet ꝙ potuit & licuit. ¶ Nec ſolũ licuit: imo etiã decuit. Et hoc pp duo. Quoniã in actu carnali, qui eſt uſus matrimonii, ut plurimũ eſt libido: & in cohabitatiõne, ut plurimum eſt ſollicitudo. & libido, ſiue carnalis delectatio, reddit fetidum & imũdũ, & ſollicitudo reddit diuiſum. & q̃m clericum in ſacris ordinibus cõſtitutum, decet eſſe mũdũ, cũ ferat uaſa dñi: decet præterea eſſe ſollicitũ & attentũ circa ſpũalia negocia, nedum pro ſe, ſed pro populo: & ut ſollicite & attẽte ſeruiat dño, & ſtudeat quomodo placere poſſit Chriſto. Ideo decens fuit, eos ſeparari ab uxorib⁹: ut per oĩa fierent ydonei cultores miniſtri altaris. Si eñi illi qui comedebant panes ꝓpoſitiõis, uaſa ſctã habere debebãt: q̃tõ magis, qui agno imaculato quotidie aſſiſtunt, & diſpenſant, & quotidie ſumunt: omni puritate, & ſanctitate fulgere debẽt: & uaſa ſua cuſtodire in omni ſanctificatione & honore: nõ in deſiderii ptãte. Certe hoc nõ tñ decens: ſed & etiã decentiſſimũ iudicabit omnis anima, quæ eſt tẽplũ ſpũſſancti. Nã (ut beatus ait Bernardus) turpiſſimum eſt, man⁹ deo dedicatas, & ſacro criſmate conſecratas, pudendis mulierum ingerere: & poſt hoc, ſacroſanctũ corp⁹ dñicũ tãgere. Et iterum

Margin notes: C; Rõnes pp quas iſtitutus ſit cleri corum cœlibatus. Prima.; D; Secunda.; Bernard⁹.

Et iterum cõtra eos ſacerdotes, q̃ nocte dormiũt cũ cõcubina: mane aũt facto, miſſam cœlebrãt, ait. O q̃ temerariũ, & q̃ nephariũ ẽ, pollutis manib⁹ tractare filiũ uirginis: & ore ſordido ſumere. Quæ mẽs nõ rapit̃ ad exceſſum? quis ocul⁹ nõ erubeſcit? quis audit⁹ nõ terret̃? ubi mũdi preciũ proiicitur in ſterquilíniũ. i. in os immũdi ſacerdotis. Mirum eſt q̃ tũc non uereť angelũ dei ſtare iuxta ſe, q̃ ſecet eum per medium. Rurſus. O ſacerdos corpus tuum efficitur quotidie ſepulchrum chriſti. quomodo ex ore tuo egreditur tanta falſitas, per qđ ingreditur tãta ueritas. ſ. ipe Chriſtus. quomodo oculi tui aſpiciũt uanitatẽ, q̃ iſpiciũt tãtã ueritatẽ? Quare man⁹ tuæ extendunt̃ ad illicita, quæ tractãt tenentem omnia? Quare te ĩgurgitas ebrietate, qui plenus eſſe deberes bonitate. &c. Idem. Idem.

A B (marginal letters)

Non tm̃ igit̃ decuit: ut clericis, & ſacerdotib⁹ indiceret̃ cõtinentia. Immo etiã expediẽs fuit, multiplici cauſa. ¶ Primo pp uitandũ irregularitatis periculũ: qa ſi mulier q̃ ẽ uxor alicuius ſacerdotis, cognoſcat aliũ uirũ: & uir ille ſuus ſciuerit, & poſtea cognoſcat eã, iam irregularis ẽ. Et iõ ſi uxor ſacerdotis græci fornicať, iam ampli⁹ cum ipſa, nec cũ alia põt rẽ habere. Et qa difficile ẽ talib⁹ abſtinere: frequẽter in irregularitatẽ iciderẽt, & cũ piculo miniſtrarẽt ſi uxores haberẽt. ¶ Scdo fuit expediẽs pp uitãdũ latrociniũ. Si eñ Epi nũc & archiepi aliiq̃ filios haberẽt, oĩa bona Eccľiaſtica furarent̃, & diſperent: ita q̃ paupib⁹, pauca uel nulla remanerẽt: qa in educãdis filiis, & tradendis nuptui filiab⁹, ipſa bona (q̃ gdẽ ſunt pauperũ: ut hiero. ait) expenderent. Cũ eñ plures hodie Epi cõgregẽt, & ditent nepotes, qua ſi gradibus icõputabilib⁹ ab eis elõgatos: quid facerent ſi haberẽt filios legitimos? unuſquiſq̃ attendat quantum eſſet periculum. Ideo prouidit ſpũſſanctus hoc auferre offendiculũ, & dei conſilio hoc ſtatutum fuit in Eccleſia ſancta dei: ut clerici ad ſacros uenientes ordines, nullo modo uti poſſint matrimonio. Expediens ẽ cœlibat⁹. Primo. Secundo. Hiero.

¶ NEC obſtãt Lutheri uerba in lib. ſuo babilo. trac. de mr̃imonio, dicẽtis. Impedimẽtũ ordinis, merũ ẽ hoĩs cõmẽtũ: pſertim cũ garriãt eo dirimi iã cõtractũ. Video eñ Paulũ (Titũ. i.) iubere Epm unius uxoris uirũ eſſe, ideo non poſſe dirimi matrimonium diaconi, ſacerdotis, Epiſcopi, ſeu cuiuſcunq̃ Ordinis. Quanq̃ hoc genus ſacerdotum, & eos ordines nõ nouerit Paulus, quos hodie habemus. Pereant itaq̃ maledictæ iſtæ hominum traditiones: quæ non niſi ad multiplicanda pericula, peccata, mala, in Eccleſia introierunt. ¶ Et ibidem tracta. de ordine, idem ait. His erroribus & cæcitatibus, id acceſſit maioris captiuitatis, quo ſe latius a cæteris Obiectio Luthẽ. Titum. Idẽ luthe.

Religioſ⁹ mortu⁹ debet eẽ mũdo. omnibus quæ poſſidet:ſed etiam abneget ſemetipſum: ita ut totus ſit mortuus mundo. Qui ſi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit:ipſum ſolum manet. Qui mũdi uiuit negociis: mortu⁹ eſt deo. Oportet nanq; hominem, qui uult capere perfectionem, & tenere:ita mortuum eſſe mundo:ut tanq̃ mortuus nihil de rebus ſæcularibus ſentiat. ita ut cum Apoſtolo dicat. Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Et iterum. Viuo iam: non ego. uiuit autem in me Chriſtus. Icirco qui uere iuſtus eſt, uitam hanc quæ mors eſt, non metuat amittere, ut uitam quæ Chriſtus eſt, ualeat inuenire. Eos qui occidũt corpus non timeat:quia animam non poſſunt occidere. Hic tribulationes quæ cito labuntur ſuſtineat:ut gaudia quæ ſine fine manent habeat. Hæc ſolum uia eſt, qua itur ad patriam cœli. Certe ſi alio poſſet iri tramite:in toto mẽdax deus fieret. Neq; enim quæ dico uobis uerba, accepi ab homine:neq; per hominem didici:ſed per euangelium ſuum. Itaq; oportet nos per multas tribulationes, acquirere regnum dei. Errat in uia, qui per diuitias & delicias feſtinat ire. Signũ manifeſtæ damnationis, eſt in hoc mundo ſua beneplacita aſſequi, & a mundo diligi. Hæc Hiero. ¶ Ecce q̃ perſpicue, ſolaribuſq; radiis clarius, ex prædictis omnibusglorioſi Hieronymi uerbis, (quæ ad pauperum ſolamen inſerui) coniicitur, libere aſſumptam pro chriſti amore paupertatem, mirumimmodum ad perfectionem facere charitatis:& ad cœleſtem tandem gloriam conſequẽdam. Quis nũc tam durus eſt religioſus, tamq; deo ingratus:qui non his lectis, magis ac magis gaudeat:& immortales domino gratias reddat de accepto munere ſeu beneficio? q; ſcilicet, terrenis calcatis opibus, huiuſq; ſæculi blandiciis:ſacram adiit religionem:ubi meli⁹ (ſi uelit) chriſtum ſequi poteſt in paupertatis & caſtitatis perfectione, ſalutariſq; obedientiæ ſacrificio. De quo nunc pauca ſubinferam, prout ex patrum ſententiis, elicere poſſum. ne fidelium auribus noua ingerere uideat. q̃q̃ tritum ſit prouerbium. Nihil eſt dictum, quod prius non fuerit dictum. Iuxta quod ait Sapiens. Nihil ſub cœlo nouum:nec ualet quiſq̃ dicere. Ecce hoc recens eſt.

Philip.3.

Gala.2.

Actuũ.14.

Dñationis hois ſignũ

C

D

Eccls.1.

¶ DE OBEDIENTIA.

¶ De obnia religioſorum.

Hiero.

Mat.19.

Huic ergo religionis matri, eius ſororem, uidelicet, obedientiam ſanctam, ordo ipſe materiarum coniungat. Totus quippe religioſus ille ſæpe adduct⁹ Hieronym⁹, parte tertia epiſtolarii, epiſto. xli. capitu. ii. hanc ipſam perpulchris effert laudib⁹:omniq; religioſo, mirificis eam commẽdãs exemplis, inquit. Si uis ad uitã ingredi, ſerua mandata. hoc eſt ab omni ꝑcepto illicito,

A illicito, quo prohibueris recedas: & ad omne bonum, quod iuberis
promptius accedas. Reſpice ſanctũ uirũ Pãmachiũ: & ferũtiſſimæ fi/ Pãmachi⁹.
dei Paulinum pſbyterũ: qui nõ ſolum diuitias: ſed ſeipſos dño obtu/ Paulinus.
lerunt. Qui cõtra diaboli tergiuerſationẽ, nequaq̃ pelle pro pelle:
ſed carnes, & oſſa, & animas ſuas, dño ſuo cõſecrarũt: qui te & exẽ/
plo, & eloquio: id eſt, & ope & lingua poſſint ad maiora pducere. No
bilis es? & illi. ſed in Xpo nobiliores. Diues & honoratus? & illi. Im/
mo de diuitibus pauperes & inglorii. Et icirco ditiores, & magis in/
clyti: quia pro Christo pauperes, & inhoñorati. Contemnis aurum?
contẽpſerunt multi philoſophi. Nõ enim ſatis eſt pfecto & cõſuma
to uiro, opes cõtemnere: pecuniã diſſipare, & proiicere quod in mo
mento & perdi & inueniri poteſt. Fecit hoc & Antiſtines. fecerũt plu Antiſtines
rimi, quos uitioſiſſimos legimus. Plus enĩ debet Christi diſcipul⁹ p/
ſtare: q̃ mũdi philoſophus gloriæ animal & popularis auræ, atq; ru/
moris uenale mãcipiũ. Tibi non ſufficit opes cõtẽnere: niſi & Chri/
ſtum ſequaris. Te ipſum uult dominus hoſtiam uiuã placentem deo. Roma.12.
te inq̃, non tua. & deus uariis tentationib⁹ commonet: qa multis pla/
gis, & doloribus eruditur iſrael. & quem diligit domin⁹ corripit. Fla Hebre.12.
B gellat autẽ omnem filiũ quẽ recipit. Et q; ſi te ipſum domino dederis:
& apoſtolica uirtute perfect⁹, ſequi cœperis ſaluatorem: tunc intel/
liges ubi fueris: & in exercitu Christi: q̃ extraneum tenueris locum.
Vnde & præpoſitum monaſterii timeas ut dominum: diligas ut pa/
rentem. Credas tibi ſalutare, quicquid ille præcepit: nec de maiori
ſententia iudices, cuius officiũ ẽ obedire, & implere quæ iuſſa ſunt:
dicẽte Moyſe. Audi iſrael & tace: neq; ipſe te doceas. Nulla ars abſq; Exempla
magiſtro diſcit. Etiã multa animalia, & ferarũ greges, ductores ſe/ obedictiæ.
quũtur ſuos. In apib⁹ principes ſunt. Grues quoq; unã ſequunt, ordi
ne litterato. Imperator un⁹, Iudex unius prouinciæ. Roma ut condita
eſt, duos fratres ſimul reges habere non potuit, & fratricidio dedica Gene.25.
tur. In Rebeccæ utero, Iacob & Eſau bella geſſerunt. Singuli Eccle
ſiarũ epiſcopi. Singuli archipræſbyteri, ſinguli archidiaconi, & om
nis ordo Eccleſiaſticus, ſuis rectorib us utitur. In naui unus guber/
nator. In domo unus dominus. In quouis grandi exercitu, unius ſi/
gnum expectatur. Et ne plura replicando, legenti faſtidium faciam:
per hæc omnia ad illud tẽdit oratio, ut doceam te, nõ tuo arbitrio re Aduerte
linquendum: ſed uiuere debere in monaſterio ſub uni⁹ diſciplina pa quid dicat
tris, conſortioq; multorum: ut ab alio diſcas humilitatem, ab alio hic Hiero.
patientiam. Hic te ſilentium, ille te docet mãſuetudinem. Nõ facias
qđ uis, comedas quod iuberis, habeas q̃tum acceperis: & illđ operis

tui. Penſa perſoluas, ſubijciaris cui non uis, laſſus ad ſtratum uenias C
necdum expleto ſomno, ſurgere cumpellaris. Tantis occupatus ne
gociis, nullis uacabis cogitationibus. Et dum ab alio tranſis ad aliud:
opuſq; ſuccedit operi, illud ſolũ mente retinebis. q; agere compelle-
ris. Nam omni oblatione & hoſtia, precioſior eſt obtemperantia mã
datorum: dicente propheta. Ecce obediẽtia melior eſt q̃ ſacrificiũ: &
i.Reg.15. auſcultare mgis q̃ offerre adipẽ arietũ. Et alibi. Initiũ bonæ uitæ, face
Prouer.16 re q̃ pcepta ſũt apud deũ. magis q̃ imolare hoſtias. Et alibi. Qui con-
Eccle.35. ſeruat legem, multiplicat oblatiõem. Sacrificium ſalutare, eſt atten
dere mandatis: & diſcedere ab omni iniquitate. Nec nobis blandiri
debemus in factis iuſſorum, ſi in prohibitorum tranſgreſſione pec-
cemus: cum tranſgreſſionis crimẽ, benefactum meriti tollat. Quod
non mei ſenſus aſſertio: ſed utriuſq; teſtamẽti exempla probant: ubi
inuenimus etiam dei amicos ob unius contemptus errorem, bono-
Geñ.3. rum retrofactorum munificentia perdidiſſe. Sic Adam facile cũ dia-
bolo credidit ſeducenti, poſt familiaritatem & colloquium dei, unius
pomi cupiditate ſuperatus, perdidit paradiſum. Et quia per tranſ-
greſſionem unum habere præſumpſit, multa ſimul bona amiſit. Sic
Geñ.19. uxor Loth poſt angelorum colloquia, contra interitum retro aſpi-
ciens, in figmentum ſalis repente conuerſa eſt. Quis hic præſum- D
ptionis ſpiritus, qui tantam in animo noſtro operatur audaciam, ut
cum ſanctos homines de leuibus etiam culpis uideamus punitos eſſe:
& nos quotidie in maioribus & pluribus delinquentes, itactos in me
dia damnatione fore credamus? q̃q̃ leue nunq̃ ſit deum etiam in exi-
guo contemnere, qui non tm̃ ad qualitatem peccati reſpicit, ſed etiã
ad perſonæ contemptum. Propter quod non ſolum homini inten-
dendum quale ſit quod iubetur, ſed quantus ſit ille qui iubet. Exclu-
ditur hoc loco uulgaris illa ſententia, qua mihi ſuo iudicio religioſi
Pctm̃ leue & qui ſapientes ſibimet uidentur, dicere ſolent. Sufficit nobis ut nõ
apd' hoies criminalia peccata & maiora faciamus. Facilis eſt enim omiſſio mi-
graue ſæ- norum delictorum. Qui dum animali ſapientia occupant animos,
pe pbatur ſpiritualem intelligentiam, & conſuetudinem diuinæ legis ignorãt,
apud deũ, quæ ſæpe peccatum oſtendit, quod nobis nõ uidetur eſſe peccatum,
& ecõuerſo & quæ illic impietatem facit, ubi nos pietatis opus oſtendimus. Saul
1.Reg.3. & Ioſaphat reges fuerũt iſrael, & dum miſericordiã hiis quos deus
Nume.25. oderat preſtiterunt, dei offenſam in opere pietatis incurrunt. Econ
trario. Phynees filiiq; Leui, gratiã dei humana cede, & ſuorũ patrici
dio, meruerũt. Vides q̃tum ab humanis ſenſibus, per noſtram im-
peritiam diſcrepat diuina ſentẽtia, ut nobis iterdum cœleſtis iudicis

A diſpenſatione, iniuſta uideantur: quæ per cauſarum ſcientiam iuſte & ſatis recte facta probantur. Et rurſum, ea quæ noſtro iudicio recte probantur: apud deum plerunq; reproba & ĩgrata uident. Quis hodie Abrae exemplo, innoxium uolens filium trucidare, humano iudicio non crederetur inſanus? Econtra: quis in tactu arcæ domini imitatus Ozam, hoĩm iudicio cõdẽnaretur? Conſideremus igit̃ q̃tus caſus ſit temere contemnentis: cum tanta ruina eẽ dicit̃ in negligentia obſequentis. Vel quam damnationẽ excepturos credimus ĩdeuotos, cũ tantã reprobationẽ deuoti exceperit? Tepidum diſcipulũ, nõ amat Chriſtus. Qui uult meus eſſe diſcipulus (ait) abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuam: & ſequatur me. Beatæ itaq; ſunt illæ animæ q̃ dorſum ſuũ curuauerunt, ut ſuſcipiãt ſuper ſe ſeſſorem: & frena ei⁹ patiant̃, ut quocũq; uoluerit flectat eas: Quãdo eñ magiſter ꝑcipit: obedientis indiciũ eſt, ſi demiſſo aduerſus eũ audiat capite. Si autẽ uertat tergũ, ſignũ eſt contemnentis. Hæc ille. Gene.22. Mat.16.

Diuina quoq; ſcriptura, multis in locis, hãc mire cõmẽdat obedientiæ uirtutẽ, inquiẽs. Melior eſt enim obedientia q̃ uictimæ. Quia enim Abraam præ cæteris domino obediuit, audire meruit. Poſſidebit ſemen tuũ portas inimicorum ſuorum: & bñdicent̃ ĩ ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti uoci meæ. Propterea Gregori⁹ in ultimo moral. inquit. Obedientia ſola uirtus eſt, quæ uirtutes cæteras menti inſerit, inſertaſq; cuſtodit. Et iterum. Obedientia uictimis iure præponitur: quia per uictimas aliena caro: per obedientiam uero, uoluntas propria mactatur. &c. Et hinc eſt: quia hoc difficilius eſt homini, uidelicet, abnegare ſeipſum, & propriam uoluntatem. Vnde Grego. homel. ſuper Mat. tractans illud. Niſi quis renunciauerit omnibus quæ poſſidet, &c. et etiam illud. Si quis uult uenire poſt me abneget ſemetipſum. &c. Ibi (inquit) dicitur ut abnegemus noſtra. Hic dicitur ut abnegemus nos. Et forte laborioſum non eſt homini relinquere ſua: ſed ualde laborioſum eſt homini relinquere ſemetipſum. Minus quippe eſt abnegare quod habet. Valde enim multum eſt, abnegare quod eſt. &c. Ideo magis meritorium iudicatur: quia, uirtus & bonum circa difficile uerſantur. Ecce ergo quãtum merentur boni religioſi non ſolum obedientes mandatis dei & regulæ: ſed etiam licitis ſuorum ſuperiorum præceptis: quia ibi propriam abnegant uoluntatem. Propterea magnus Baſilius (qui comes fuit & familiaris condiſcipulus Gregorii Nazanzeni præceptoris beati Hierony. in cuius laudes. ſcil cet, Baſilii, ipſe Gregorius perſonat) ĩ tractatu de iſtitutione religioſorũ, de illorum obediẽtia ſic perpulchre

Marginalia: 1.Reg.15. — Gene.22. — Gregori⁹. — Idem. — Greg. — Luc.14. — Mat.16. — Magnũ meritũ obniæ — Magn⁹ Baſilius.

eloquitur.Nunc reliqua(inquit)quæ caſtra huiuſcemodi ingredien- C
ti,ſint opus obſeruare,breuiter percurram. In primis obtẽperan-
tem præſidi eſſe oportebit,quo ſine,nihil perfectum, nihil factum
præſtabit.Difficilis namq; conatus,& præter naturam,quæ liberta-
tem in primis appetit:attamen cunctis præſtantior. Quod enim dif
ficilius:hoc præclarius.Relinquere enim diuitias:præterea,continẽ
tiam ac caſtitatem ſeruare:multis quidem philoſophis datum.Se au
tem,propriũq; arbitrium negare:ex libero ſeruum facere:nulli pro-
ſus,niſi qui crucem Chriſti ſequitur,conceſſum:qui non propriam
ſed patris uoluntatem eſt ſequutus.Nec ſolũ obtemperãdum ẽ ala-
cri animo:ſed & perpetuo obtemperandum.Apoſtolorũ hæc in pri
mis uirtus fuit:qui iuſſi ad prædicandum,quo ipſi forte recuſabant
fuere:ut de Petro euangelium plane docet.Cum eſſes iunior(iquit)
cingebas te,& ambulabas ubi uolebas. Cum autem ſenueris,alius
præcinget te:& ibis quo tu nõ uis.Apoſtolis uero,cæteri paruere di
ſcipuli diuerſa i loca ad euangelizãdũ diſtributi.hæc ille.Hinc & Hie
rony.Perfecta(ait)obediẽtia,ẽ ſua imperfecta relinquere.Cui allu
dit & diuus Bernar.In lib de ꝑcepto & diſpenſatione dicens. Perfe-
cta obedientia legem neſcit:terminis non artatur:nec eſt contẽta an- D
guſtiis profeſſionis:largiori uoluntate fertur in latitudinem charita
tis:& ad omne quod iniungitur ſpontaneo uigore liberalis,alacriſq;
animi modum non conſiderans,in infinitam libertatem extẽditur.
Et ſane quidem obedientiæ limes ſecundum tempus,eſt ipſa tempo
ris extremitas:ut is ſit terminus obedientiæ,qui & uitæ.

obñia apoſtolorum. Ioan.21. Hiero. Bernardꝰ. Perfecta obedientia quæ ſit.

Sed queſtio hic animum pulſat.Dicat aliquis. Nũquid religio
ſi tenentur ſuis ſuperioribus in omnibus obedire?Ad quam quidem
ſic reſpondeo ꝙ Aut prælatus præcipit aliquid quod ſapit peccatũ,
etiam ueniale.& tunc nullo pacto eſt obediẽdũ:iuxta illud.Oportet
magis obedire deo,q̃ hoĩbꝰ.Et illud Aug.Si iubeat(.ſ.ſuperior)qđ
non licet:hanc ſane contemne poteſtatem:timendo poteſtatem ma
iorẽ.Ergo ſi aliud imperator:aliud deꝰ iubeat:contempto illo,obtẽ-
perandũ eſt deo.Et iterum.Sic modus obedientiæ tenẽdus eſt:ut bo
nis in malo non conſentias:malis in bono nõ contradicas.Aut præ-
latus præcipit,q̃ nõ ſunt cõtra deũ.Tũc eſt diſtinguendũ:q̃a aliter eſt
loquẽdũ de obnĩa exibẽda ꝑlato a ſubdito religioſo ſcđm obniæ ꝑfe
ctionẽ:alr ſcđm neceſſitatis obligationẽ.Si loquamur de ipſa ſcđm
ꝑfectionẽ.ſic dicẽdũ eſt ꝙ ſicut dicit Bernar.ubi ſupra.Perfecta obe
dientia finem neſcit:& ꝑfectꝰ obediens non ſolũ i his q̃ mandat:ſed
etiã ſupra ea q̃ mãdat,promptũ habet affectũ ad ſubiacendũ ꝑcepto
ꝑlati

Religioſi anĩ oibꝰ teneanẽ obedire ꝑlatis. Actuum. 5 Augu. Idem. Bernardꝰ.

A plati; deſiderans illum imitari, qui humilians ſeipſum, fact⁹ eſt obe diens uſq; ad mortem. Si autem loquamur de obedientia ſcd'm neceſſariã obligationẽ. ſic habet terminum & mẽſurã, iuxta magnitudinem uoti emiſſi. Nõ eñ amplius tenentur obedire ſuis prælatis niſi in his quæ promiſerũt dño obſeruare: & quæ nõ ſunt animæ & regulæ ſuæ contraria. Vnde ſi plãtus aliquid præcipiat quod ſit ſupra uotũ: ſubdit⁹ de neceſſitate nõ tenetur ad illud implendũ. ¶ Ex his duplex elicitur obedientia commendabilis. Vna ſufficiens: & altera abundans. Sufficiens enim eſt uoluntas implendi præceptum, uel mandatum ſuperioris. iuxta modum profeſſionis. Et intellige præceptum ubi eſt coactio imperii. mandatum uero ubi non eſt. Vnde Bernar. Modus (inquit) obeditionis, eſt tenor profeſſiõis. Nec ſe ualet extẽdere poteſtas impantis, niſi q̃tum attigit uotum obedientis. Idem. Nil mihi prælatus prohibeat eorum, quæ promiſi: nec plus erigat uota mea, nec augeat ſine mea uoluntate. nec minuat ſine neceſſitate. Abundans obedientia eſt cum aliquis obedit in his, ad quæ ex uoto profeſſionis non tenetur. Bernardus autem tres gradus obediẽtiæ diſtinguit his uerbis. Bonus obediẽtiæ gradus eſt, ſi propter metum gehennæ, ſeu propter profeſſionem factam, quis obediat. Melior B cum ex dei amore obeditur. Illa quippe neceſſitatis eſt: iſta charitatis. Alium autem optimum dixerim gradum, cum eodem animo recipiatur, quo iniungitur: ut. ſ. plus uelit qui exequitur: q̃ uult ille a quo iubetur. Idem. Nouit uerus obediens & minima non contẽnere, & maxima maxime curare. ¶ Et ſic reſponderi poteſt ad oẽs auctoritates, quæ adduci poſſent ad probãdum q; in omnibus eſt obediendum prælatis: quia. ſ. non loquunt' de obediẽtia ſecundũ obligationẽ neceſſitatis: ſed ſcd'm pfectionẽ charitatis. Sanũ eñ dat' cõſilium, q; religioſi in oibus obediant, q̃ nõ ſunt cõtra deũ. Sed aduertere debẽt q; quando quis ſubditus obedientiam deſiderat, qua redoleat aliqua dignitate: illius caret obedientiæ fructu: iuxta illud Gregorii. Obedientiæ meritum non habet, qui in hoc obedit: ad quod libido ambitionis trahit. Et illud Bernar. Putas (inquit) obniæ fructum percipere, cũ ſubdit & audit obniam, quã multis expetierat uotis: quãdo ei præcipitur, q; redoleat dignitate. Ecõtrario uero. meritũ aſſigna tunc illi obniæ, q̃ terret animum audientis. grauis ad audiendum: grauior ad implendum, grauiſſima ad tenendum. Hæc de obedientia curſim dicta, pro nunc ſatis ſufficiant. Currat dehinc ſtillus ad caſtitatis laudes & uirginitatis.

Phil. 2.

Duplex obediẽtia.

Bernar.

Idem.

Bernar.

Tres gradus obniæ.

Idem.

Sanum cõſilium.

Greg.

Berñ.

Obnia plꝰ meritoria.

¶ De caſtitate & clericorum cœlibatu. C

Et ſi de clericorū celibatu, alio in libello de poteſtate papæ tractauerimus. Hic tamen locus & cauſa expoſtulant, ut iterū melius iuxta ſcripturarum & ſanctorū patrum eloquia, ſuccinte aliqua percurramus. Quippe locus (ut dixi) hoc expoſtulat. Nā de trib⁹ religionis uotis, locum caſtitas tertiū ſortitur. Itaq3 rei īcœptæ ordo exigit, ſimulq3 & cauſa: nec unica tm̄, ſed multiplex: ut de ea loquamur. Tū primo: ut nōnullorum ſacerdotū luxurioſa & lubrica uita, quæ nō paruū fidelibus ſcandalū ingerit, uirtutis radio conquaſſetur. Tum ſecūdo: ut in prædictas inſurgētibus hoſtib⁹ uirtutes, ueritatis clypeo fortiter reſiſtatur. Surrexit namq3 hiiſce ſuperiorib⁹ annis, Lutherian⁹ quidā eṗs Cēbergēſis, noīe Bartholome⁹ Bernardi / qui nuper ſuæ Eccliæ (ut ipſe ait) conſenſu uxorē uirginē duxit: nec ſine (ut arbitror) multarū circūaſtātiū eccleſiarū ſcandalo. Et (ſi titulo credit̄) apologiam inſuper edidit (quæ paſſim per orbem uagat̄) cōtra papiſticas leges, ſacerdotib⁹ ꝓhibētes matrimoniū. Quē timeo (qđ nollē) de eorū eē numero: de quib⁹. B. Hiero. lib. ii. in Oſeā. c. vii. ait. Heretici raro ſūt caſti. Et ibidem. c. ix. Difficile eſt enim hereticū reperire qui diligat caſtitatem. nō ꝙ eam præferre deſiſtat in labiis: ſed ꝙ nō ſeruet in cōſcientia. aliud loquens: & aliud faciens. Et iterū li. iiii. in Hiere. c. xxiii. Contēplemur (inquit) hereticos: quomō ſemel deſperātes ſalutem, gulæ ſe tradant, & delitiis: ueſcantur carnibus: frequēter adeāt balneas: muſco fragrēt, unguētis uariis delibuti: q̄rāt corporū pulchritudinem. Semel enim futura nō ſperāt, neq3 credūt in reſurrectione. Quod cū ſermone non pandāt, oſtendūt operibus. Si enim crederēt iſta non facerent. Et rurſus lib. i. c. iii. Heretici quotidie per Eccleſiaſticos uiros ad pniam ꝓuocantur: ſed illis proprie aptari poteſt. Et uocem meam nō audiſtis. Omnis aūt hereticus habitat in aquilone: qa calorem fidei perdidit. nec audire pōt illud Apli. Spū feruentes. Et qa ſe uoluptatibus tradidit, receſſit a dn̄o, & diſperſit uias ſuas alienis dogmatibus, & uoluptatē ſequutus eſt. Nulla eñ hereſis, niſi ꝓpter gulā, uentrēq3 conſtruitur: ut ſeducat mulierculas oneratas pctis &c. D

Sed ne nimis deuius a ꝓpoſito modo gradiar: ad īcœpta redeā. Nouit enim deus ſuos: qui iudicaturus eſt unūquenq3 ſcđm opa ſua. Magnus itaq3 Baſilius Cæſariēſis eṗs in li. ſuo. c. de caſtitate, ſic perpulchre eloquitur dicens. Quoniā uitæ ſpūalis fundamentū, caſtitas

obtinere

Marginal notes: Multiplici rōne mot⁹ tractat hic de caſtitate. — Bartholomeus eṗus cēbergen. uxorē duxiſſe fert̄. — Hiero. — Idem. — Heretici ut plurimū illecebris dediti. — Idem. — Rom. 12. — Ad ꝓpoſitum redit. — Baſilius

A obtinere noſciť: diligēti⁹ cuſtodiēdi ſunt ſenſus, & fœminarū cōgreſſus, ut pcipua diaboli tela: quæ maximos uiros pcipites iterdū egerūt omnino uitādi. qꝗ mirū in hoc genere, etiā ſi nulla libido, nulla peccandi uoluntas: nihilq; niſi ſctm̄ in uerbis factiſue meditamur. Eſt tn̄ in ipſo cōgreſſu naturæ titillatio quædam: ut ſexus ſtatim diuerſitas ſentiatur uixq; effugi poterit, quin uigor ille uirilis, ſeueritaſq; icor rupta aliqua ex parte leniatur ac tabeſcat. Qua ꝑpter cenſeo quo ad liceat, & fieri poſſit: nullā prorſus ad amicitiā, couerſationemq;, aut commertium, omnino admittendam. Dr̄ em̄ in Sapia. Quis in ſinu ignem ſuſcipiet, & ueſtem non cremabit? Quis prunas ardentes calcabit, & pedes non uret? Earum oculi ſunt faces. Vox enim mulieribris, ſenſum corrumpit. Quamobrem, fœlix qui raro cum eis uerſatur. Fœlicior qui nunq̄. Non q; natura ſit odio habenda: cū hic ſexus ut ſimplicior ac pudicitior, magna ſit laude ac charitate dignus: ſed periculum uitandum. hæc ille. Sapientiæ. Fœlix q raro aut nūq̄ uerſaſ cū fœminis.

Hunc ſequiť glorioſus Hieronymus, maximus Eccliæ dei hoſtium propugnator: parte. iii. epľarii: tracta. ix. c. iiii. ubi ita magnifice religioſū docet & ſacerdotē, caſtitatis donū cōſeruare dicēs. Mortificate (inqt) Apľus mēbra ueſtra q̄ ſunt ſup terrā. Vñ ipſe poſtea cōſiderās, aiebat. Viuo aūt iam nō ego: uiuit uero in me Chriſtus. Qui mortificauit membra ſua: & in ymagine perambulauerit: non timebit dicere. Factus ſum ſicut uter in pruina: Vnde idem. Apoſtol⁹ caſtigabat corpus ſuū: & in ſeruitutem redigebat. ne aliis prædicās, ipſe reprobus inueniretur. Corporiſq; ex perſona generis humani inflatus ardoribus, loquebatur. Miſer ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterum. Scio em̄ quoniam non habitat in me (hoc eſt, in carne mea) bonum. Velle enim adiacet mihi. ut faciā autem bonū, nequaq̄. neq; qđ uolo bonū: ſed qđ nolo malū, illud facio. Et denuo. Qui in carne ſunt, deo placere nō pn̄t. Vos aūt nō eſtis in carne: ſed in ſpū. ſi tn̄ ſpūs dei habitat in uobis. Vnde poſt cogitationum diligētiſſimā cautionē, ieiuniorū tibi arma ſumēda ſunt: & canēdum cū Dauid. Humiliabā in ieiunio animā meā. ¶ Et paulopoſt idē ait. Pudicitiā ſola nouit cōſcientia: & humani oculi huius rei certi iudices eſſe nō poſſunt. Fœminæ quoq; quæ nomē tuū nouerint, uultū neſciant. Nam Ioannes baptiſta ſctām matrem habuit, pontificiſq; filius erat. Et tn̄ nec matris affectu: nec patris opibus, uincebať: ut in domo parētū cū periculo uiueret caſtitatis. Viuebat i heremo oculis deſiderantib⁹ Chriſtū: nihil aliud dignabatur aſpicere ueſtis aſpera, zona pellicea, cibus locuſtæ, & mel ſiluestre: omnia uirtuti, & continē Hiero. B Coľ.3. Gal.2. 1.Cor.9. Rom̄.7. Rom̄.8. ps.:5. Idē Hiero. Ioānes baptiſta.

tiæ præparata. Vnde martyrem quendam tormenta non uincerant C
Exēplū de quodā martyre. ſed ſuperabat uoluptas. Tandem cœlitus inſpirat⁹, præſciſam morſu linguam, in oſculātis ſe faciem expuit. Et ſic libidinis ſenſum ſuccendens, doloris magnitudo præripuit. Nā quomodo qui ignem tetigerit, ſtatim aduritur: ita uiri tactus & fœminæ ſentit naturam ſuam, & diuerſitatem ſexus intelligit. Item quomodo poterit libidinē refrenare: qui nec malum ualet cohibere, nec linguam? Sed & hoſpitiolum tuum, nunq̄ mulierum pedes terāt. Videas ne ſub eodem tecto manſites: nec in præterita caſtitate confidas: quia nec Dauid ſanctior, nec Sanſone fortior, nec Salomone potes eſſe ſapientior. Memento ſemper, q̄ paradiſi colonum de poſſeſſione ſua mulier eiecerit. ergo tanti ſibi ſanctus quilibet frater aſſiſtat. Nam ſcio quoſdam corpore conualuiſſe, & animo ægrotare cœpiſſe. Periculoſe tibi miniſtrat, cuius uultum frequenter attendis. Si tamen uidua a te uiſitatur, aut uirgo: nunq̄ domum ſolus introeas. Solus cum ſola, & abſq̄ arbitrio, uel teſte non ſedeas. tantaq̄ confabulandi fiducia: ut intrāte alio, nō paueas nec erubeſcas. Speculum enim mentis, facies eſt: & taciti oculi, cordis fatentur arcana. Tales quoq̄ habeto ſocios: quorum contubernio non infameris. Non ueſte, ſed moribus ornentur: & pudicitiam habitu polliceantur. Corrumpunt mores bo- D
1. Cor. 15. nos, cōfabulationes peſſimæ. Caueto omnes ſuſpitiones: & quicq̄d probabiliter fingi poteſt: ne fingatur ante deuita. Crebra munuſcula, & ſudariola, & faſciolas, & ueſtes applicitas, & oblatos, ac deguſtatos cibos, blandaſq̄ & dulces litterulas, ſanctus amor non habet. Audi me. Mel meum, lumen meum, meumq̄ deſiderium, Chriſtus eſt. Omnes delicias, & lepores, & riſu dignas urbanitates, & cæteras ineptias, amatorum in comediis erubeſcimus: & in ſæculi hominibus deteſtamur: q̄to magis in clericis, & monachis: quorum & ſacerdotium propoſito: & propoſitū ſacerdotio, ornatur?

Vide quid proſint frena. A uitiis nos retrahunt: introducunt ad uirtutum choros: in Chriſtoq̄ monte pulcherrimo, habitare nos faciunt. Quamdiu in patria tu es: habeto cellulam pro paradiſo: uaria ſcripturarum poma decerpere. His utere deliciis: harum fruere complexu. Si ſcandalizat te pes, oculus, manus tua, proiice ea.
Mat. 5. Nulli parcas, ut ſoli pareas animæ tuæ. Qui uiderit (inquit domin⁹) mulierem ad concupiſcendum eam: iam mechatus eſt eam in corde ſuo. Quis glorïabitur caſtum ſe habere cor? Aſtra non ſunt munda in conſpectu domini: q̄to magis homines, quorum uita tentatio eſt. Vhe nobis miſeris. quoties concupiſcimus, toties fornicamur.

A Inebriatus eſt (inquit) gladius meus in cœlo, multo amplius in terra: quæ ſpinas, & tribulos generat. Vas electionis, in cuius pectore Chriſtus reſonat, macerat corpus ſuum: & tamen cernit naturalem carnis ardorem, ſuæ repugnare ſententiæ: ut quod non uult, hoc agere cõpellatur. & tu te arbitraris abſq; lapſu & uulnere poſſe tranſire: niſi omni cuſtodia ſeruaueris cor tuum. maxime cum plurimi etiam ſi cõtinentes, iracundi ſunt, ebrioſi, procaces, ſuperbi, ex continẽtia magis inflati. percuſſores, maledici, cupidi, multum ſibi placentes ut in dicẽt continentiam: quaſi præferant incõtinentiæ ſubminiſtrare materiam. Sed continens uere eſt, qui uniuerſa membrorum officia, a malis affectibus ſubtrahit: & cogitatum a tota nequitia compeſcit: q̃to plura tamen ſunt premia. Nam & ego cum eſſem iuuenis: & ſolitudinis me deſerta uallarent: incentiua uitiorum, ardoremq; naturæ ferre non poteram. Quæ cum crebris ieiuniis frangerem: mens cogitationibus eſtuabat: ad quam edomandam, cuidam me fratri, qui ex hebreis crediderat, in diſciplinam dedi: ut poſt Quintiliani acumina, grauitatem Frontonis, Ciceroniſq; fluuios, lenitatem Plinii: alphabetũ diſcerem, ſtridentia, anhellantiaq; uerba meditarer. Quid ibi laboris ſumpſerim: quotieſq; ceſſauerim, & contentione diſcendi, rurſus incœperim: teſtis ẽ conſcientia tam mea qui paſſus ſum, q̃ B eorum qui mecum duxerũt uitam. Et gratias ago domino q᷑ de amaro ſemine litterarum, dulces fructus capio. Prima igitur tẽtamenta clericorum: ſũt mulierum acceſſus. Nociuum genus fœmina. Ianua diaboli: uia iniquitatis: ſcorpionis percuſſio: cum proximat ſtipula, accendit ignem: flammineo ignẽ perurit fœmina, conſcientiam pariter habitantis: exuritq; fundamenta montiũ. Ego iudico. ſi cum uiris fœminæ habitent, uiſcarium non deerit diaboli. Si alligauerit qs ignem in ſinu ſuo, & ueſtimenta ſua non comburentur? Mihi crede. Non poteſt toto corde cum domino habitare, qui fœminarum acceſſibus copulatur. Sed dicis. Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter. Bene & argute: ſed oportet bonum habere teſtimonium ex his qui foris ſunt. Licet coram deo. recte ambules: tamen coram hominibus, bona ſunt prouidenda: quia aſtutiores ſunt filiis lucis, filii tenebrarum. Cum ergo a te hoc genus non amputatur: das reprehendentibus te locum: cum ipſe te detrahentium morſibus tradidiſti. Nam inter illecebras uoluptatum, etiam ferreas mentes, libido domat: quæ maiorem in uirginibus patitur famem: dum dulcius putat omne quod neſcit. Difficile quoq; inter epulas ſeruatur pudicitia. Nitens cutis, ſordidum oſtendit animũ: licet qdã putent maio

Margin notes: Eſaiæ. 34. — Paulus motus carnis ſentiebat. Rom. 7. — Verus contines qs ſit — Exemplo Hiero. diſce domare carnem — Fœmina penes clericũ qd ſit. — Prouer. 10 — 2. Corin. 8. — Luc. 16.

maioris, præſentem contemnere uoluptatem: tamen ego ſecurioris C
arbitror continentiæ, neſcire quid quærat. Remotio igitur uiri, ca-
ſtitatis collocat arma: conſtruit in melioribus caſtra pudoris. Thecla
poſt tentationem paſſionis, Anthiochiæ cum Paulo prohibetur pa
riter pergere. Nemo miles cum uxore pergit ad bellum. Germinant
fœminæ ſpinas cum uiris habitantes: arcana mentium acuto mucro
Libido inſatiabilis. ne concutiunt. Nemo igitur inter ſerpentes & ſcorpiones, ſecurus
ingreditur. Libido enim ſemper ſui relinquit plenitudinem. Nunq̃
ſatiatur: & extincta reaccenditur: uſu creſcit, & decreſcit: nec rationi
paret, quia impetu ducitur. Vnde uirginitas in eo fœlicior eſt: ꝙ car
nis incentiua non nouit. & uiduitas in eo fœlicior eſt, ꝙ præteritas
Luxurioſo caſtitatis uerbum ē offenſio. non recolit uoluptates. Viro enim luxurioſo: uerbum caſtitatis offē
ſio eſt. Qui uiuunt in monaſterio: & quorum ſimul magnus eſt nu-
merus: nunq̃ ſoli extra procedunt. De agmine columbarum crebro
accipiter unam ſeparat, quam ſtatim inuadet & laceret. & cuius car-
nibus, & cruore, ſaturetur. Morbidæ oues ſuum relinquunt gre-
gem: & luporum faucibus deuorantur. Rarus igitur tibi ſit egreſſus
in publicum. Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo. Nunquam ti
bi erit cauſa ꝓcedendi: ſi ſemper neceſſarie proceſſurus ſis. Aliorum
uulnus noſtra ſit cautio. Peſtilente flagellato, ſtultus ſapiētior erit. D
Nam etiam quæ homines æſtimant ſibi ſalutaria, deo uolente, uer-
ti uidemus in perniciem. In tranquillitate enim tempeſtas oritur. Ni
hil deo aduerſante, ſecurum eſt. Naturale quoq; eſt unumquenq; in
ſuo periculo de alio plus ſperare. Si quando ſenſeris exteriorem ho
minē, florē adoleſcētiæ ſuſpirare: & accepto cibo, cū te in lectulo po
ſitū, dulcis libidinum pompa cōcuſſerit: arripe ſcutū fidei: ī quo igni
tæ diaboli extinguūt̃ ſagittæ. Omnes enim adulterantes, quaſi cliba
nus corda eorum. licet difficile eſt, humani animam aliquid nō ama-
re: ut in quoſcūq; mēs nr̄a trahatur affectus. Carnis igitur amor, ſpi
ritꝰ amore ſuperet̃. Deſiderium deſiderio reſtringatur: ꝗcquid inde
ps. 136. minuitur, hic creſcat. Nō ſinas ergo cogitationē creſcere. dū paruus
eſt hoſtis iterfice. Neqtia elidatur ī ſemine. Audi pſalmiſtā. Bt̃ꝯ qui
allidet paruulos ſuos ad petrā. Impoſſibile ē in ſenſū hoīs, nō irrue-
re motū, & medullaꝝ calorē. Ille eīm laudat̃. ille ꝓdicat̃ btūs, q ſtatim
cū cœperit cogitare, interficit cogitatus. Hæc ille.

Vides Chriſtiane lector: q̃ egregie oſtendat his uerbis, Hiero-
ny. ut ſi ſacerdos & monachꝰ ſeruare uelint caſtitatē, poſt deo de
uotas orationes, quotidiana ſtudia, atq; exercitia, ciborum abſtinen
tiam: omnia ſuper uitare ſtudeāt fœminarum cōſortia, atq; colloqa:
quoniam

A quoniam (ut ſanctus quidam ait) cum mulieribus loqui uel habitare:
& de mulieribus, non cogitare: maius puto miraculum: q̃ mortuos Cōciliū ni
reſuſcitare. Propterea, ſacroſancta Nicena ſynodus: ſacerdotibus cenū Eccle
& quibuſcunq; Eccleſiaſticis uiris, cum mulierib⁹ cohabitare prohi ſiaſticos cū
buit. Vnde ait. c. iii. eius conſtitutionum. Interdixit per omnia ſancta mulierib⁹
Synodus: non præſbytero: non dyacono: non ſubdiacono: non alicui habitare
omnino qui in clero eſt, licere ſubintroductam habere mulierem: ni nō patitur
ſi forte aut matrem: aut ſororem: aut amittam: aut etiam eas idoneas
perſonas, quæ fugiant ſuſpitiones. &c.

ET SI nunc queratur. Quæ nam fuerit cauſa, uel ratio, ob Cœlibatus
quam ab Eccleſia ordinatum ſit q̄ ſacerdotes, diacōes, & ſub clericorū
diacones, ducere non queant uxores? Maxime cum doctor gē ūt irrōna-
tium Paulus ad Thimoteum ſcribens, uelle uideatur Epiſcopum & bilis.
ſacerdotem uxoratos eſſe, dicens. Si quis Epiſcopatum deſiderat. bo Probatio. 1
num opus deſiderat. Oportet enim Epiſcopum irreprehenſibilem 1. Thim. 3.
eſſe, unius uxoris uirum, ſobrium, ornatum, prudentem, &c. Et ad
Titum. unius uxoris uir, &c. Loquitur enim de epiſcopo: quia proti- Titum. 1.
nus ſubiungit. Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe &c. Sic
B enim erant ſacerdotes in primitiua Eccleſia. ſ. uxorati: ſicut & nunc
apud Grecos. Nec minoris tñ propter hoc, erat perfectionis: q̃ ſit Sequela
nunc moderna Eccleſia. ¶ Preterea: Cum matrimonium ſit i reme Proba. 2.
dium concupiſcientiæ. & hæc ita uigeat in clericis, uelut in ſæculari-
bus. Vtiq; eis non debuit, nec debet denegari remedium. ¶ Inſuper prpbatio. 3
Cum difficile ſit ualde iuuenibus abſtinere a mulieribus, unde conti Hiero.
nentia in eis pro martyrio a Hiero. computatur. Et lex noua, lex leui
tatis eſſe debeat: uidetur q̄ ſtatutum illud irrationabiliter ſit factum. Proba. 4.
¶ Et precipue: quia ad ea quæ ſunt perfectionis, per conſilium allici
debemus, & non obligari mandato. Sed abſtinere ab omni muliere,
perfectionis eſt. Ergo non debuerunt clerici ad caſtitatem & uirgini-
tatem ſeruandam, per preceptum obligari, ſeu aſtringi. ¶ Eſt prete Proba. 5.
rea & illud, quod ſæpe luxurioſi adducere ſolent. uidelicet, q̄ caſtita
tis & uirginitatis obſeruatio: & naturali, & diuinæ contrariat̃ legi. Et
ideo mala. Naturali quidē, q̄a natura appetit generationē idiuiduo-
rum ad cōſeruationē ſuarū ſpecierū. Legi etiā diuinæ, q̄a pcepit deus Geñ. 1.
hōibus. Creſcite & multiplicamini, & replete terrā. Propterea dixit Geñ. 2.
Adā. Relinquet homo patrē & matrē ſuā, & adherebit uxori ſuæ, &
erūt duo i carne una. Et Apoſtol⁹. Volo (igt) iuniores nubere & filios 1. Thim. 5.
pcreare. Et alibi. Saluabit mlier p generatiōem filiorū. Quare uide 1. Thim. 2.
tur cōcludi, q̄ a nullo ſit ſeruāda caſtitas, uel uirginitas.

Cõfutatio ¶ LICET hæc oĩa q luxuriæ (ut porci) frena relaxãt, qui uirgini C
tatis & caſtitatis hoſtes ſunt, admittant argumẽta. Imitatores tñ Xpi
qui totis uiribus, ei⁹ ſequi nitũtur ueſtigia, cordeq́ʒ mũdo & corpe ei
deſeruire ſtudẽt: hæc eſſe demonũ blãdimẽta cognoſcũt: q mille hñt
nocẽdi modos, & diuerſis catholicos pugnant ĩſidiis: eos maxĩe quos
tẽdere cernũt ad pfectionẽ: ut eoꝝ aĩas cõruere faciãt in ĩfernũ. Pro
maiori tñ illorum ſolutione obiectorum: reſpondẽdum eſſe arbitror
ad prius q̃ſitũ de cœlibat⁹ ĩſtitutiõe. D.co igit̃ ꝙ ſtatutum iſtud, fecit
Rõnes pp quas ĩſtitutus ſit clericorum cœlibatus. Prima. Eccleſia: quia potuit, ſiue licuit, q adecuit: & quia expediẽs fuit. ¶ Po
tuit nãq́ʒ Eccleſia ob prælatoꝝ, maxime põtificis ſummi, autoritatẽ
& poteſtatem: nec non & ppter cõſenſum ſubditorũ. Propter auto-
ritatem quidẽ potuit: quia & ſi omnia autoritatẽ reſpiciant ſacra in
diſpenſante aliquo mõ: præcipue tñ ſacrm illud ordinis inter alia, au
toritatem reſpicit. In cuius ſignum, in illius datione loquitur pote-
ſtatem habens, ille ſcilicet qui ordines confert. Accipe poteſtatẽ &c.
Iccirco on⁹ iſtud, qđ ſũm⁹ uoluit põtifex huic ordini ſiue ſacro alli-
gare, potuit: & ſibi licitũ fuit. Sed huic authoritati, & ptãti, ſucceſſit
in latinis uoluntas obtẽperandi; quia tale ſtatutum ſuper ſe libenter
receperunt. Et hæc duo fecerunt ſtatutũ firmum. Sed græci dederũt D
tergum. Et quia non conſenſerunt in tam nobile ſtatutum, ut uaſa
ſua ſeruarent munda: ablatum eſt eis regnum, & ĩtelligẽtia ſcriptu-
rarum: & datum eſt genti facienti fructũ eius. Sic igit̃ patet ꝙ potuit
Secunda. & licuit. ¶ Nec ſolũ licuit: ĩmo etiã decuit. Et hoc pp duo. Quoniã
in actu carnali, qui eſt uſus matrimonii, ut plurimũ eſt libido: & in co
habitatione, ut plurimum eſt ſollicitudo. & libido, ſiue carnalis dele
ctatio, reddit fetidum & ĩmũdũ, & ſollicitudo reddit diuiſum. & qm̃
clericum in ſacris ordinibus cõſtitutum, decet eſſe mũdũ, cũ ferat ua
ſa dñi: decet præterea eſſe ſollicitũ & attentũ circa ſpũalia negocia,
nedum pro ſe, ſed pro populo: & ut ſollicite & attẽte ſeruiat dño, &
ſtudeat quomodo placere poſſit Chriſto. Ideo decens fuit, eos ſepa-
rari ab uxorib⁹: ut per oĩa fierent ydonei cultores miniſtri altaris. Si
eñ illi qui comedebant panes ppoſitiõis, uaſa ſctã habere debebãt:
q̃tõ magis, qui agno ĩmaculato quotidie aſſiſtunt, & diſpenſant, &
quotidie ſumunt: omni puritate, & ſanctitate fulgere debẽt: & uaſa
ſua cuſtodire in omni ſanctificatione & honore: nõ in deſiderii ptãte.
Certe hoc nõ tm̃ decens: ſed & etiã decentiſſimũ iudicabit omnis ani
Bernard⁹. ma, quæ eſt tẽplum ſpũſſancti. Nã (ut beatus ait Bernardus) turpiſſi
mum eſt, man⁹ deo dedicatas, & ſacro criſmate conſecratas, puden
dis mulierum ingerere: & poſt hoc, ſacroſanctũ corp⁹ dñicũ tãgere.

Et iterum

Et iterum cõtra eos ſacerdotes, q nocte dormiũt cũ cõcubina: mane Idem.
A aũt facto, miſſam cœlebrãt, ait. O q̃ temerariũ, & q̃ nephariũ ẽ, pollutis manib⁹ tractare filiũ uirginis: & ore ſordido ſumere. Quæ mẽs nõ rapit̃ ad exceſſum? quis ocul⁹ nõ erubeſcit? quis audit⁹ nõ terret̃? ubi mũdi preciũ proiicitur in ſterquiliniũ. i. in os immũdi ſacerdotis. Mirum eſt ꝙ tũc non ueret̃ angelũ dei ſtare iuxta ſe, q ſecet eum per medium. Rurſus. O ſacerdos corpus tuum efficitur quotidie ſepulchrum chriſti. quomodo ex ore tuo egreditur tanta falſitas, per qđ ingreditur tãta ueritas. ſ. ipſe Chriſtus. quomodo oculi tui aſpiciũt uanitatẽ, q iſpiciũt tãtã ueritatẽ? Quare man⁹ tuæ extendunt̃ ad illicita, quæ tractãt tenentem omnia? Quare te ĩgurgitas ebrietate, qui plenus eſſe deberes bonitate. &c. Idem.

Non tñ igit̃ decuit: ut clericis, & ſacerdotib⁹ indiceret̃ cõtinentia. Immo etiã expediẽs fuit, multiplici cauſa. ¶ Primo pp uitandũ irregularitatis periculũ: qa ſi mulier q̃ ẽ uxor alicuius ſacerdotis, cognoſcat aliũ uirũ: & uir ille ſuus ſciuerit, & poſtea cognoſcat eã, iam irregularis ẽ. Et iõ ſi uxor ſacerdotis græci fornicat̃, iam ampli⁹ cum ipſa, nec cũ alia põt rẽ habere. Et qa difficile ẽ talib⁹ abſtinere: frequẽter in irregularitatẽ iciderẽt, & cũ piculo miniſtrarẽt ſi uxores haberẽt. ¶ Scđo fuit expediẽs pp uitãdũ latrociniũ. Si eñ Epi nũc & archi
B epi aliq̃ filios haberẽt, oĩa bona Eccl'iaſtica furarent̃, & diriperent: ita ꝙ paupib⁹, pauca uel nulla remanerẽt: qa in educãdis filiis, & tradendis nuptui filiab⁹, ipſa bona (q̃ q̃dẽ ſunt pauperũ: ut hiero. ait) ex penderent. Cũ eñ plures hodie Epi cõgregẽt, & ditent nepotes, qua ſi gradibus in cõputabilib⁹ ab eis elõgatos: quid facerent ſi haberẽt filios legitimos? unuſquiſq; attendat quantum eſſet periculum. Ideo prouidit ſpũſſanctus hoc auferre offendiculũ, & dei conſilio hoc ſtatutum fuit in Eccleſia ſancta dei: ut clerici ad ſacros uenientes ordines, nullo modo uti poſſint matrimonio. Expediens ẽ cœlibat⁹. Primo. Secundo. Hiero.

¶ NEC obſtãt Lutheri uerba in lib. ſuo babilo. trac. de mři monio, dicẽtis. Impedimẽtũ ordinis, merũ ẽ hois cõmẽtũ: pſertim cũ garriãt eo dirimi iã cõtractũ. Video eñ Paulũ (Titũ. i.) iubere Epm uniuſ uxoris uirũ eſſe, ideo non poſſe dirimi matrimonium diaconi, ſacerdotis, Epiſcopi, ſeu cuiuſcunq; Ordinis. Quanq̃ hoc genus ſacerdotum, & eos ordines nõ nouerit Paulus, quos hodie habemus. Pereant itaq; maledictæ iſtæ hominum traditiones: quæ non niſi ad multiplicanda pericula, peccata, mala, in Eccleſia introierunt. Obiectio Luthẽ. Titum.

¶ Et ibidem tracta. de ordine, idem ait. His erroribus & cæcitatibus, id acceſſit maioris captiuitatis, quo ſe latius a cæteris Idẽ luthe.

Chriſtianis tanq̃ prophanis, ſecernerent: ſeipſos ſicut galli Cybe- C
lis, ſacerdotes caſtrauerunt, & cœlibatu onerarunt ſimulatiſſimo.
Nec ſatis erat hypocriſi, & operationi erroris huius, digamiá prohi
Digamia. bere: hoc eſt, ne quis duas uxores haberet ſimul, ut in lege fiebat (id
enim digamiá ſignificare ſcimus) ſed digamiá interp tati ſunt, ſi qs
duas ſucceſſiue uirgies duxiſſet, aut ſemel uiduá. Immo ſanctiſſima
iſta ſanctitas hu9 ſacroſactiſſimi ſacri tátum ualet, ut nec ſacerdota
ri poſſit, q uirginẽ duxerit, uiuẽte eadem uxore, &c. *

℄ NON etiam obſtant prædictis, rationes ſubſequentes:
quas facti ſui cauſa, (cur uidelicet uxorem uirginẽ duxerit) reddit p
memoratus Epiſcopus Cembergenſis, in ſua Apologia, quá contra
Rónes bar papiſticas leges ſacerdotibus prohibẽtes matrimoniũ edidit. Quæ q
to. Bernar dẽ rónes, q̃ frigidæ ſint & inanes, iam dicta & dicenda, demõſtrabũt.
di, epĩ Cẽ- ¶ Ecce autem (inquit) facti mei rationes. Nunq̃ dánauit aut lex, aut
bergenſis euangelium nuptias: nec ulli ſtatui hominũ, ſiue clericorũ, ſiue lay-
ſup re uxo corum, iterdixit Chriſtus. Sic enim ſcriptũ eſt Mat. xix. Non omnes
ria. capiũt uerbũ iſtud: ſed quib9 datum eſt. Et poſtea. Qui poteſt capere
Mat. 19. capiat. Vbi Chriſtus non modo præcepit cœlibatum: ſed ſignificauit
etiá nõ poſſe cõtingere, niſi qbus datũ eſt. Hac uoce, merito terreri
debeát, qui ſe promiſcue addicũt cœlibatui. Quádo nõ omniũ, ſed D
paucorũ donum perpetuæ cõtinẽtiæ eſſe Chriſtus ſignificat. Paulus
1. Cor. 7. uelut exponẽs Chriſti ſentẽtiá. i. Cor. vii. eadem prolixius & copio
ſius docet. notus loc9 eſt. Vnuſquiſq; propriũ donum habet ex deo.
un9 qdem ſic. alius uero ſic. Et paulopoſt. Si acceperis uxorẽ, nõ pec-
caſti. Et tádem, q̃ ſimire ſollicit9: ne uideret exigere cœlibatũ: ſubii-
Ibidem. cit. Hic totus ſermo me9, ad utilitatẽ ueſtrá ſcriptus eſt. non ut uobis
laqueum iniiciam, ideſt, ne captiuos faciam ulli generi uitæ. Vide:
Paulus ueretur ne ſi exigat cœlibatum, laqueum iniiciat. Quomo-
do igitur pontificum de cœlibatu traditiones uocabimus? ſi non la-
Qui urũt queos: iuxta morem Pauli. Iam i his uerbis: melius eſt nubere q̃ uri:
nubant. Exigit Apoſtolus, ut nubant qui uruntur, ideſt, qui furorem carnis
ſentiſcunt. Nam id uocat uri. O utinam iſta conſideraſſent, qui abo-
minabilem legem de cœlibatu ſanxerunt: qui pellexerunt ad ſacer-
dotia, ad monaſteria, imbecillem iuuentutem. Nec permittemus
hæc a Chriſto & Paulo laycis tantum dicta eſſe: ſed ad ſacerdotes ẽt
pertinere ſatis arguunt loci illi in epiſtola priori ad Thimoteum: &
1. Timo. 3. in ea quæ ad Titum ſcripta eſt: ubi Paulus uult, Epiſcopum uni9 uxo
Titum. 1. ris uirum eſſe: filios habentem ſubditos cum omni caſtitate.

Ex his ſatis apparet, nuptias nõ eẽ p̃hibitas ſacerdotib9, iure di
uino: &

A uino. & conſtat ex hyſtoriis fide dignis: ſub auſpiciis Eccleſiæ nō fuiſſe a cōnubio alienos. Quis enim neſcit ī actis apoſtolicis Philippum quem ſcriptura euangeliſtam uocat, ſacerdotem fuiſſe? Et Euſebius de Petri uxore multa. Nota eſt Spiridonis hyſtoria, qui fuit Cypri (ni fallor) epiſcopus. Habuit uxorem Hilarius, uir nulli epiſcoporū occidētalis Eccl'iæ ſecūdus: durauitq̧ mos nubēdi in Greca Eccl'ia ad nſa uſq̧ tpa. Et accepit hoc iugū īfœlix Germania ſero ad modū: nec niſi coacta: ut docēt monumēta hyſtoriaꝝ Eccl'iæ colonienſis. Itē Cōſtātiēſis. Porro ſcripturæ q̄s citauim⁹, pleraq̧ nō ſolū uolūt licere nuptias qbuſuis: ſed imperāt ēt his q ſentiūt ignes carnis. De iure diuino actenus: nunc de hominum traditionibus. Philippus. Euſebius Spirido. Hylarius. Sētientib⁹ ignes carnis: īperatē mrīmoniū

At patrū cōſtitutiōes arcēt a nuptiis. Primū ipſi uiderint: quam rōnem hui⁹ cōſt tutiōis deo ſint reddituri: q tantū on⁹ īpoſuerūt generi hoīm, quos ſacerdotes uocamus. Certe ergo nō dubito pſeudo ꝓphetas pronūciare, qcūq̧ tandē fuerint hui⁹ legis authores. ¶ Deinde hoc addo: nō eſſe obtēperādū traditionib⁹ humanis, ſicubi per eas periclitať cōſcientia. Actu. v. Oportet deo magis obedire, q̄ hominib⁹. & .i. Coꝛ. vii. Precio magno empti eſtis: nolite fieri ſerui hominū. Et iterū .i. Cor. iii. Oīa uſa ſūt: ſiue Paul⁹, ſiue Apolo, ſiue Cephas. Et ad Col. ii. Si una cū xp̄o inter mortui eſtis. Quid adhuc ceu uiuētes traditionib⁹ uexamini? Non his tm̄ ſed & pleriſq̧ aliis docet ſcriptura, ī nr̄a poteſtate eſſe de hoīm traditiōib⁹ diſpēſare pro nr̄o ſpiritu, quoties per eas periclitamur. & piclitabar ego. Quid uero facerem: num diuinam legem, potius q̄ ſcortationem uetat q̄ pontificias, quæ nuptiis interdicunt, uiolarem? Quis hic tam durus fuerit epiſcopus, qui ſuam legem ſic exigat, ut uioletur diuina? aut qui uolet fratris ſui animam, propter ſtultam obſeruantiunculam hominum perire? Si corpus alicuius ieiunio paraſceues periclitetur, nonne illi etiam imperabitur ut edat? At quanto plus eſus animæ q̄ corporis? An non turpe, cum animam Chriſtus ſuam pro ouibus ſuis dederit, nolle cedere Chriſtianum epiſcopum friuolam traditiunculam? Omnia fiebat Paulus omnibus, his qui ſine lege erant tanq̄ alienus a lege: hiſq; ſub lege erant, tanq̄ legis obſeruans. hi cogunt in ſua inſtituta, in ſuas traditiones tranſformari gregem. tm̄ abeſt, ut gregis imbecillitati, ipſi ſe adtemperent. ¶ In hoc quoq̧ conſiderandum, quod ſcribit ad Timotheum .iiii. Paulus fore ut ſpiritus mendaces, prohibeant nuptias. Et Daniel. xi. uaticinat⁹ eſt Antichriſtū auerſurū uxores. (hæc em̄ prophetæ uerba ſunt) Huiuſmodi loci ſpiritum meū mouerunt: ut crederē ſpiritū dei i ſacris lr̄is Authores cœlibatus pſeudo ꝓphetæ. Actu. 5. 1. Coꝛ. 7. 1. Coꝛ. 3. Col. 2. Inſtantia. Timo. iiii. Daniel. 11.

in hoc iſta ꝓmonuiſſe: ut traditiões de cœlibatu piæ mẽtes accurate
cauerẽt: & ſciẽtes a ſathana inductas nõ dubitarẽt uiolare. In hoc Pau C
li loco, ſe põtifices Romani cõtẽplent: q tanta ptinacia exigũt cœli
batũ: ut negẽt nuptias, poſſe legitias eẽ ullas cõtra ſuos cãones. Vi

Nicena ſynodus.

deo cũ hyſtorias conſidero, diu & cõſtãter aduerſatos iſti cœlibatui
ſanctiſſimos uiros. In comiciis apud Nicena, erant qui uolebãt cœli

Pãnutius

bes degere pſæſbyteros, diaconos, & hypodiaconos: ſed itercesſit il
li rogatiõi martyr Pãnutius: & in ei⁹ ſentẽtiã itum eſt ab uniuerſo ſe

Sexta ſynodus.

natu Chriſtianorũ epiſcoporũ: permiſſaq; ẽ ordini illi priſtina liber
tas. Addita eſt cõſtitutio i. vi. ſynodo, quæ Cõſtantinopoli coiit: quæ
cauebat ẽt ne uouerent cœlibat⁹, & ut excõmunicarent q uxores abi
icerẽt pp eccſiaſticos ordines. Ei⁹ decreti, facta ẽ mẽtio i diſtin. xxxi.
Porro ſi quidẽ tãti ſunt ueterũ ſynodoꝝ placita, ſiquidẽ nouis ꝓfe
runt priſcæ illæ: cur ſanctiones earum paſſi ſum⁹ antiquari? maxime
cũ euangelio propiores eſſent, q̃ hæ nouæ de cœlibatu. Acten⁹ iudi
caui nõ debuiſſe me parere cũ tanto animæ periculo, põtificiis legi
bus: eo ꝙ nullæ hoĩum traditiões, ubi p eas cõſciẽtia periclitat obſer

Idem Bartholome⁹.

uãdæ ſũt. ¶ Et in alia defenſione ſua ad Fredericũ ducẽ Saxoniæ
Idem epiſcopus dicit. Qui de cœlibatu ſtatuerunt, attendebant ſpi

i. Timo. 4

ritibus erroris, & demoniorũ. i. Tim. iiii. Fuerunt etiã cæci, qui cum
periculo ſuarum animarum, iſti crudeli traditiõi paruerũt. Mitto qs D
ſit autor cœlibatus, Cæſar an papa. Aplm certe Paulũ cõſtat ſpirit⁹
mãdaces uocare: q prohibituri ſunt nuptias. Hæc ille.

Rñſio ad obiectiões

VT AVTEM recte, ordo ipſe rñſionũ texetur: priuſ rñdẽ
dũ eſt ad priorẽ obiectionẽ, quæ fit i principio qſtionis de cœ
libatu, ex uerbis Apli. Oportet epm &c. Vir uni⁹ uxoris &c.

Ad primã de Aplo. Titum. i.

Dicit ergo ꝙ Paulus ibi nõ ꝓcipit, nec dicit ut epi & ſacerdotes uxo
res habeãt. Sed uetat ſeu ꝓhibet bigamos ordinari. Et ꝙ uerũ ſit, do
cẽt ꝓcedẽtia eius uerba. Ait quippe ſic. Tito dilecto filio ſcdm cõem
fidẽ, Gra & pax a deo pre & xpo Ieſu ſaluatore nro. Huius rei cã reli
qui te Cretæ: ut ea q̃ deſunt corrigas: & cõſtituas per ciuitates pſbyte
ros ſicut & ego diſpoſui tibi. ſi quis ſine crimine ẽ unius uxoris uir: fi
lios habẽs fideles: nõ i accuſatiõe luxuriæ, aut nõ ſubditos. Oportet
ẽm epm ſine crimine eſſe, ſicut dei diſpẽſatorẽ: nõ ſupbũ, nõ iracun
dũ, nõ uinolentũ, aut pcuſſorẽ, nõ turpis lucri cupidũ, ſed hoſpita
lẽ, benignũ, ſobriũ, iuſtũ, ſanctum, continentẽ, amplectẽtẽ eũ, qui
ſecundum doctrinam eſt fidelem ſermonem: ut potens ſit exhorta
ri in doctrina ſana: & eos qui contradicunt arguere. &c. ¶ Sic enim

Hiero.

(ut expoſitum eſt) exponunt ſancti patres. Beatus quippe Hierony
mus

A mus epiſtola. viii. tertiæ partis epl'arũ, ita inquit. Prætereũdũ nõ eſt ſuperiorẽ explanare ſniam. Vni⁹ uxoris uir. Et noua & uet⁹ p̃ceptio eſt. ſacerdotẽ cẽſet eligẽdũ: qa bigamos ad miniſteriũ plerić epi applicuerũt: ſed aſſeruerũt. cõcubina fuit illa, nõ uxor: q̃ſi nõ hæc ſint cõmertia fœditatis in illa q̃ i hac exercentur, q̃ uxor aſſerit. An qa cõiugi tabulas nõ fecit: cõcupiſcẽtia alia nõ fuit? Nullo pacto digamos, uel cõcubinarũ cathenis inſertos, decet ſubire ſacerdotii miniſteriũ. In Leuitico ſcriptũ ẽ. (Leuit. xxi.) ac p̃finitũ: q̃les eligi debeat ſacerdotes, ſicut habes. Et dixit dñs ad Moyſem. Sacerdos uxorẽ accipiat uirginẽ de ſemine patrũ ſuorũ. Viduã uero aut deſtitutã, aut a uiuo marito derelictã non accipiat. Bene audiui p̃cipiente dño Moyſi: qa nec uxor debet ſacerdoti bigama cõueire, ne honorẽ polluat ſacerdotii. ſicut uni⁹ uxoris uirũ, ſic uni⁹ uiri mãdet uxorẽ. Si ergo cleric⁹ monogam⁹ fuerit: & uxor ei⁹ digama: noli eũ miniſterio applicare. Hæc Tito p̃cepta idẽ Ap̃s, de ordinãdis clericis dedit. Hæc ille.

Bigami ordinari nequeunt.

Leuit. xxi.

Videsex hac btĩ Hiero. r̃ñſione, bigamos ẽt dici, q ſcd'a cõiugia ſortiti ſunt, aut uiduã a primo uiro cognitã, in uxorẽ duxerunt: quos q̃dẽ Ap̃s p̃hibet p̃mouerí ad ſacerdotiũ & diaconatũ. ¶ Huic

Rñſio ad p̃poſita Lute. uerba d̃ bigamis & bigamia.

B aũt ſniæ, per oĩa alludit Aurelius ille Aug. ſimulq́ eius doctor Ambroſius. Sic em̃ ait i libro, de bono cõiugali. c. xviii. loquens de ſacramẽto m̃rimonii. Propter ſacri (inquit) ſanctitatẽ, ſicut fœmina etiã ſi cathecumina fuerit uitiata, nõ poteſt poſt baptiſmũ iter dei uirgines cõſecrari: Ita nõ abſurde uiſum eſt, q exceſſit uxorũ numerũ ſingularẽ, nõ pctm̃ aliq̃d cõmiſiſſe: ſed normã quãdã ſacri amiſiſſe: nõ ad uitæ bonæ meritũ: ſed ad ordinatiõis Eccl'iaſticæ ſignaculũ neceſſariũ. ¶ Ambroſius aũt lib. x. ſuarũ epl'arũ, ep'la. lxxxii. nõ lõge poſt medium, ait. Culpa lauacro, non lex, ſoluitur. Nulla em̃ culpa coniugii: ſed lex eſt. Quod legis ẽ igitur non remittitur quaſi culpa, ſed tenetur quaſi lex. Ideo Apoſtolus legem poſuit dicens. Si q̃s ſine crimine eſt, unius uxoris uir. Ergo q ſine crimine eſt unius uxoris uir, teneatur ad legem ſacerdotii ſuſcipiendi. Qui autem iterauerit cõiugium: culpam q̃dem non habet coinqnati: ſed prærogatiua exuit ſacerdotis. Dixim⁹ quod legis eſt. dicam⁹ ẽt q̃d rõnis. Sed pri⁹ cognoſcam⁹ nõ ſolũ hoc Apl'm de epõ & p̃ſbytero ſtatuiſſe: ſed etiam p̃res in cõcilio Niceni, tractat⁹ addidiſſe: neq; clericũ quenq; debere eẽ q ſecunda coniugia ſortitus ſit. Et i explanatiõe ſuper epiſtola prima. ad Thimoteũ. iii. ſuper illud. Diacones ſint unius uxoris uiri. &c. Ea (inq̃t) q̃ minus dixerat ad ordinatiõnẽ diaconat⁹, nũc ſubiecit. Oſtẽdit etiam iſtos unius uxoris uiros eſſe debere: ut hi ad miniſterium:

Augu.

Ambro.

Titum. i.

Idẽ Amb.

dei eligantur, qui nõ ſunt egreſſi cõſtitutũ dei. Hõi eñ unam uxorẽ decreuit deus, cũ qua benedicat. Nemo enim cum ſcd'a benedicitur. Qui ſi filios bene gubernauerit, & domos ſuas. i. uernaculos bene gubernauerit, aut domeſticos: poterunt digni fieri ſacerdotio, iam de cætero ſe ab uſu fœminæ cohibentes. Hæc ille. Sic eñ de Apl'is dñi poſt eorũ uocationẽ ad apoſtolatũ & ſacerdotium, non legitur ꝙ uſi fuerit matrimonio. Quinimo, plures exẽplo Xpi (q ẽ eṗorũ eṗs & ſacerdotũ norma, q aliud ſacerdotium ſtatuit differẽs a ſacerdotio Aaronico: i quo oẽs iuſſu dñi uxorabãt) ſemper uirgines ꝑmanſere: ut fuere, qui uirgines uocati ſunt ad apl'atus & ꝑſbiterat⁹ officiũ: ceu Ioãnes ille fuit euãgeliſta, cui matrẽ pẽdẽs in cruce dñs, cõmẽdauit: & doctor gẽtiũ Paulus, q cœlibatũ ſe iugiter tenuiſſe oſtẽdit, dicẽs. Dico aũt nõ nuptis, & uiduis: bonũ eſt illis, ſi ſic ꝑmãſerit, ſicut & ego. Sup quo Ambr. Nõ diceret (ĩqt) bonũ ẽ ĩnuptis, ut ſint ſicut & ego. niſi eſſet ĩteger in corpe. &c. Qui uero uxorati, aut uidui uocati ſunt diſcipuli, cõtinẽtiã deinceps & cœlibatũ cuſtodiere. Vnde Hiero. parte prima epiſtolarum, In calce epl'æ. viii. ubi errores confutat Iouiniani, ita iqt. Xps uirgo, uirgo Maria, utriuſq; ſexus uirginitatis dedicauere principata. Apoſtoli: uel uirgines, uel poſt nuptias continentes. Epiſcopi, preſbyteri: aut uirgines eliguntur, aut uidui, aut certe poſt ſacerdotium in æternum pudici. Quid nobiſmetipſis illudimus & iraſcimur, ſi ſudantibus nobis ſemper ad coitum, præmia pudicitiæ denegant? Volumus opipare, comedere, uxorum adherere cõplexibus, & in numero uirginum & uiduarũ regnare cum Chriſto? Idem ergo habebit fames ꝑmiũ, & igluuies? ſordes & mũdiciæ? ſaccus & ſericũ? Lazarus recepit mala in uita ſua, & diues ille purpuratus, craſſus, & nitidus, fruitus eſt carnib⁹ bonis dũ uiueret. Sed diuerſa tenent loca miſeriæ delicijs, & delitiæ miſeriis mutant. In noſtro arbitrio eſt, uel Lazarum ſeq, uel diuitem. hæc ille.

Apl'i uxorati, poſt uocationẽ ad apl'atũ exptes coitus coniugalis.

1. Corin. 7.

Ambro.

Hiero.

Apl'i aut uirgines: aut poſt nuptias continentes.

Nota.

Luc. 16.

Illud aũt ſtatutum de clericorũ cœlibatu, Hieronymi tempeſtate, p uniuerſam fere Eccl'iam obſeruatũ fuiſſe, ꝑpulchre ex eiuſdẽ uerbis cõiicit, ꝑte. i. epl'aꝝ. epi. x. ĩ exordio, cõtra Vigilãtiũ ſcribẽtis hereticũ. Prohnephas (iqt) Eṗos ſui ſcæleris Vigilãti⁹ dr̃ habere cõſortes: ſi tñ eṗi noiandi ſunt, q nõ ordinãt diacones, niſi pri⁹ uxores duxerint, nulli cœlibi credẽtes pudicitiã, imo oñdẽtes q̃ ſancte uiuãt: qui male de oĩb⁹ ſuſpicant, & niſi ꝑgnãtes uxores uiderint clericoꝝ: ul' infãtes ĩ ulnis matrũ uagiẽtes, Xpi ſacra nõ tribuũt. Quid faciẽt Oriẽtis Eccl'iæ, quid Egypti, & ſedis apoſtolicæ, quæ aut uirgines clericos accipiunt, aut continentes: aut ſi uxores habuerint, mariti eſſe deſiſtunt?

Cœlibat⁹ ſacerdotũ uetuſtiſſimus eſſe ꝓbatur.

Hiero.

A deſiſtūt? Hoc docuit Dormitātius libidini frena permittēs: & naturalē carnis ardorē, q in adoleſcentia plerūq; ferueſcit, ſuis hortatibus duplicans: immo extinguens coitu fœminarū: ut nihil ſit quo diſtemus a porcis, quo differamꝰ a brutis aīantibꝰ, quo ab equis: de qbus ſcriptum eſt. Equi inſanientes in fœminas, facti ſunt mihi. Hoc eſt quod loquitur per Dauid ſpiritus ſanctus. Nolite fieri ſicut equus & mulus: in quibus non eſt intellectus. Hæc ille.

Dormitantius hrticꝰ. *Eſa.5.* *ps.31.*

Sed cū dr̄ ꝙ nō minoris pfectiōis erat primitiua Eccl'ia, qn̄ ſacerdotes mr̄imonio utebāt: ꝙ ſit nūc. Dico ꝙ tūc illis hoc cōpetebat. ¶ Tū pmo pp pſonarū paucitatē: qa opportebat clericos fieri de nouo cōuerſos: q ut plurimū uxores habebāt. Sed fieri poterat ꝙ pꝰ ordiationē, ſe abſtinuerit ab uxoribꝰ, ceu Apl's Petrꝰ & Philippꝰ diaconus. &c. De inuxoratis tn̄ & uirginibꝰ de nouo cōuerſis, q ad ſacros pmouebant̄ ordines: poſt pmotionē, nō legit̄ ꝙ duxerint uxores, & copulati fuerit mr̄imonio. ſed cōtinētes ſemp fuere & uixere: ut patet de Thimotheo & Tito, q uirgīes a btō Paulo ordinati ſunt ſacerdotes & epi: ut teſtat̄ Ignatiꝰ Anthiochēſis eps, epl'a. v. ad Philadelphiēſes ex Troya miſſa. Quare apl's eidē ſcribēs Thimoteo, ait. Te ipſū caſtū cuſtodi. Noli adhuc aquā bibere: ſed modico uino utere propter ſtomachū tuū, & frequētes tuas īfirmitates. &c.

Rn̄ſio ad ſequelam. *In initiis ſacerdotes q̄ dā cut uxorati.* *Ignatius* *1. Timo. 5.*

B Nūc aūt (ut ſic dixerim) a cunabulis, & a pueritia īformāt̄ hoīes de eccleſiaſticis miniſteriis & officiis, quæ illos oportet facere. ¶ Tū ſcd'o pp paupertatē: qa nō tm̄ abūdabāt terrenis facultatibꝰ, q̄tū nūc. Et iō nō tātum timēdū erat de furto. Sed cū Eccl'ia tpalia habuit: ne charitate refrigeſcēte tā ī clericis q̄ in laycis cultꝰ dei periret, q dilatari debet: tunc opportuit cōtinētiā īdicere. ¶ Tū tertio (ſi q forte erāt, q poſt ordinationē uterēt̄ cōiugio) pp modeſtiā & honeſtatē q̄ erat ī illis. Sciebāt em̄ uxoribꝰ meliꝰ & tēperatiꝰ uti: qm̄ feruētiores erāt ī xp̄i famulatu. ¶ Ad id qd̄ ſeqtur o: iectū de mr̄imonio, ꝙ ē ī remediū cōcupiſcentiæ, quo īdigēt etiā clerici. Reſpōdet̄ ꝙ nō ſolū ē remedium matrimoniū ad fornicationē uitādā: ſed multo nobiliꝰ remediū ē macerare carnē. Et hoc remedio, uſi ſunt ſancti pr̄es, ut cōſtat de Apl'o q dicebat. Caſtigo corpꝰ meū, & ī ſeruitutē redigo, ne cū aliis pdicauerim, ipſe reprobꝰ efficiar. de Hylariōe, Baſilio, Cypriano, Hiero. Origene, Ambro. Aug. & ſic de aliis. V n̄ qn̄ ociū ē, & nl'la eſt carnis maceratio, ſi nutritur, & impinguat̄ uēter, tūc pſtat̄ fomētū igni luxuriæ, & furor carnis magis accēdit̄. teſtante hoc Iſydoro. iii. ſoliloquiorū. c. vii. Ciborū (inqt) ſaturitas, luxuriā generat. Saturitati em̄ libido ſemp adiūcta ē, ieiūnio autem luxuria reſtringitur. Et ideo ali

Rn̄ſio ad ſcd'am probationē & obiectionē *1. Cor. 9.* *Fomētū luxuriæ qn̄ p ſtatur.* *Iſydorus.*

quibus uidetur difficile cõtinere. Vrunt enĩ luxuria: qa ei materiam ſubminiſtrãt. Sed ſi occuparẽt ſe bono exercitio, & carnẽ macerarẽt: alio remedio nõ indigerent. Et iſtud remedium eſt eis cõceſſum, qa conuenit eorum ſtatui. Aliud uero remedium, non compet it eorum cœlibatui. Quinimmo, illo tenentur uti: quia qui promittit deo principale aliquod: promittit & acceſſorium. Quando enim deo quis ꝓmittit caſtitatem ſeruare: promittit & reliqua ad illius obſeruationẽ requiſita: quæ ſunt maceratio & caſtigatio carnis aduerſus ſpiritum inſurgentis: per abſtinentiæ, ieiuniorum, uigiliarũq; labores. Hinc Origenes homel. iii. ſuper Leuiticũ circa mediũ, hæc confirmãs inquit. Queramus quæ ſit res, in qua ſi promittimus nos malefacere, & nõ fecerimus, peccam⁹. ſi uero fecerim⁹, excuſemur a pctõ. Quãtum in hoc loco intelligẽdũ uidetur: malefacere, aduerſari alicui eſt & non indulgere ei. ut faciat quod uult. Et nos ergo cum uenimus ad deum & uouemus ei nos in caſtitate ſeruire: pronunciamus labiis noſtris, & iuramus nos caſtigare carnem noſtram, uel male ei facere, atq; in ſeruitutem eam redigere, ut ſpiritum ſaluum facere poſſimus. Sic enim & ille iuraſſe ſe dixit, qui ait. Iuraui & ſtatui ſeruare oĩa præcepta tua. Quia ergo carnis uox, q̃ dicit. Nõ enim quod uolo ago: ſed quod odi, illd facio. afflicta ſine dubio ab ſpiritu, & coarctata ẽ. Reſiſtit enim, & repugnat aduerſus ſpiritum: & niſi male ei fiat, ut affligatur, & infirmetur: non poteſt dicere ſpiritus. Cum infirmor, tunc potens ſum. Huic ergo carni reſiſtenti & repugnanti aduerſus ſpiritum, ſi quis iurauerit & pronunciauerit malefacere, & affligere ac macerare eam: & non fecerit: peccati reus eſt. Eodem autem iuramento, & ſpiritui decreuit benefacere. In quo enim carni malefacit: ſpiritui benefacit. Si quis ergo hoc iurauerit, & non fecerit: peccati efficitur reus. Vis autem ſcire: quia non poteſt uni eorum benefieri: niſi alii malefeceris. Audi etiam dominum ipſum dicentem. Ego occidam, & uiuere faciam. Quid occidit deus? Carnem utiq;. Et quid uiuere facit? Spiritum ſine dubio. Et rurſum in ſequentibus dicit. Percutiam & ego ſanabo. Quid percutit? Carnem. Quid ſanat? Spiritũ. Prorſus ut illa deficiat: iſte proficiat: ut faciat te mortificatũ carne: & uiuificatum ſpiritu. Hæc ille.

[Margin: Origenes. Nõ malefacere qñ ſit pctm̃. Vides hic quoſdã tẽpore Origẽis uouiſſe deo cœlibatum. ps. 18. Rom. 7. c. 2. Cor. 12. c. Deut. 32. f. Ibidem.]

Remedia ergo, quibus uti debent contra concupiſcentiã clerici ſacerdoteſq; & religioſi, pro ſeruãdo cœlibatu, hæc ſunt. ¶ Primum: ut fœminarum conſortia, colloquiaue pro poſſe uitare ſtudeant: iuxta illud Eccli. xlii. In medio mulierum noli commorari. de ueſtimento enim procedit tinea; & a muliere iniquitas uiri. Sicut ergo

[Margin: remedia ſacerdotibus apta p ſeruanda caſtitate. Primum.]

A ueſtimentis, ac panno, nihil eſt magis inimicum q̃ tinea: ita nihil magis periculoſum caſtis mentibus, q̃ diuerſi ſexus coniuncta conuerſatio. Bonũ eſt mulierẽ nõ uidere: qa qui uiderit & cõcupierit eã, iam mechatus ẽ eã in corde ſuo. Bonũ eſt mulierẽ nõ tãgere: quia q̃ tãgit pícẽ, inqnabit̃ ab ea. Si qñ tñ neceſſe erit cõuenire, & utriuſq; pſentiã res exegerit: tales teſtes arbitriiq; adhibeant̃, qb⁹ corã pudor erit uel loqui qđ turpe ſit, uel qđ nõ licet facere. Secreta enim colloqa tã & ſi crimine caruerit: criminis tñ ſuſpitiõe nõ carebũt. Debem⁹ autẽ puidere bona non ſolũ corã deo: ſed etiã (ut apl's ait) corã hoib⁹. Cuius mũda eſt cõſcia: nõ pbeat alteri infamandi occaſionẽ, ne in fratrẽ peccet. ❡ Porro cũ fœminarũ frequẽtiã, cõſpectũq; fugeris: teipſũ fugere nõ potes. Quocũq; locoꝝ prexeris, cũ tua tibi carne pugandũ ẽ. Caro ſemp ad uoluptates prona, cõpellit hoiem id cogitare, a quo mẽs deo dedita abhorret & decliat, ne forte dũ carnali ſuggeſtioni aſſentit̃, dño ſuo delinquat. Luctã iſtã uicere nõ poteris: niſi armis oportũis uſus fueris. Arma igit̃ qb⁹ tibi carnis tuæ domãda petulãtia eſt: Ieiunia ſunt ſolito crebriora: diſcreta abſtinẽtia: frequẽtiores præces: magis itẽta diuinoꝝ tractatuũ lectio: & circa faciẽda opa, corpis fatigatio diligẽtior. ❡ Primo igit̃, da operã ut ieiunãdo uenarũ calorẽ temperes uẽtris uacuitate. Luxuriant enim (ut paulo ante dixi) corporis uenæ pabuli repletione ſuccenſæ, & ebulire in libidinem affectãt. ❡ Cæterum cum turpis libido demonium illud ſit, quod nõ eiicitur (ut Saluator ait) niſi in ieiunio & orone: orandũq; quoq;: ut ipſe in nobis caſtitatis uirtutem protegat q dedit. Iungantur igit̃ ieiunio pces: & quod ipſi per ſe præſtare nõ poſſumus, a dño poſtulem⁹ ut poſſimus. Namq; ipſe ait. Petite & accipietis, querite & inuenietis pulſate & aperietur uobis. Et propheta. Prope ẽ (inqt) dñs oibus inuocantib⁹ eum in ueritate. Iudith quæ Holofernẽ Aſſyriorũ ducẽ ſua cõcidit manu. ieiunando ſimul & orãdo, uiduitatẽ ſeruauit: & inter inimicos tuta: immo etiam inimicorum uictrix fuit. Anna i euangelio Phanuelis filia, & ipſa amiſſo uiro, perpetuam uouerat caſtitatem. Qualiter autem eam conſeruauerit, euangeliſta declarat dicens Non diſcedebat de templo, ieiuniis, & obſecrationibus ſeruiẽs die ac nocte. & quoniã caſta permãſit, Xp̃m natum uidere meruit, & in paruulo intelligere mũdi Saluatorem. Faceſſat deſidia, ois abeat torpor: nõ ẽ ocioſoꝝ iſta uirt⁹. multa uigilia, aſſiduo labore, tuẽd⁹ ẽ theſaur⁹, quẽ ſupilare cupit caro, demoliri conat̃ diabol⁹, & diſſipare nitit̃ mũd⁹. ❡ Ieiũio ergo & oroni, ſuccedat lectio: q̃ te, ut̃ alioꝝ lapſu cautiorem efficiat; uel aliorum fortitudine continentiorem. Ait

Mat.5.
Eccli.15.
2.Cor.8.d.
B Secũdum.
Mat.17.
Tertium.
Mat.7.
ps.144.
Iudith.13
Luc.2.
Quartum

Epheſ.5. enim ipſa ſcriptura. Nolite inebriari uino in quo eſt luxuria: ſed impleminí ſpiritu ſancto, loquẽtes uobiſmetipſis in pſalmis, hymnis & canticis ſpiritualibus, cãtantes & pſallentes in cordibus ueſtris domino. Porro quid iocundius, aut qd optabilius q̃ dei ſapiẽtiam in ſcripturis audire loquẽtem; & illius doctrinæ inherere, qui ſolus nec falli poſſit, nec uelit fallere? Huius potiſſime lectionibus delectet̃, quiſquis optimis ueriſſimiſq; uitæ inſtitutis, cupit proficere.

Quintum remedium ¶ Si tamen adhuc alia lex in membris tuis repugnauerit legi mẽtis tuæ, aliis inſuper fatigationibus, frangenda tibi erit proteruitas carnis. Aut humum raſtro fodias: aut olera in horto ſitientia, irriges: aut plantaria facias: aut caniſtra lentis texas uiminibus, aut aptã igni materiã ſcindas, & ſarcinas humero ĩpoſitas baiules: & domũ trãſlatas uſui referes.

1.Corin.9. Deniq; ſemper facias aliqd opis: ut cum Apoſtolo dicere queas. Caſtigo corpus meũ, & in ſeruitutẽ redigo. &c. Profecto nulla ei dominabitur uoluptas qui ſic ſibi metipſi imperare didicerit. Sic autem faciendo: ſiue centeſimũ cũ uirginibus, ſiue ſexageſimum cũ uiduis fructũ colliget: atq; angelis, qui ĩ cœlo ſunt, par, ſimiliſq; erit.

Qui cupiunt legem ſolui cœlibatus. Qui cupiunt legem ſolui cœlibatus? Nõ utiq; pauperrimi ſacerdotes, quibus nulla ſunt beneficia, aut prædia: ſed quidã tñ impinguati, & incraſſati, qui huius ſæculi & carnis uoluptatibus deditì ſunt: quorum deus uenter eſt: quorum mens tota prorſus ad illecebras tendit: quib⁹ fides nulla eſt de futura uita cœleſti, & inferni cruciatibus. Comedamus (inquiunt) dum hic uiuimus: bibamus, epulemur, opiperamus, ludamus, Luxuriæ frena laxemus. Nam futuro in ſæculo, ignoram⁹ quid habituri ſumus.

Ad tertiã probationẽ rñſio. Ad aliud quod obiicit̃. q̃ difficillimũ ſit iuuenibus abſtinere ab omni coitu carnis. Reuera ita eſt, quia qui ignem abſcondit in ſinu, quomodo põt eum ferre: ut eius plãtæ nõ ardeant? Difficile autem extinguere ignem immittendo ligna. Sed facillimum eſt ſuperinfundendo aquam. Si enim uis continere: neceſſe habes uti ſupraſcriptis remediis: mulieres effugere: & carnem ieiuniis, abſtinentiis macerare &c. maxime ſi iuuenis es.

Col.3. Sic enĩ hortatur Apoſtolus. Mortificate (inquit) mẽbra ueſtra, quæ ſunt ſuper terrã. fornicationem, ĩmunditiam, libidinem, &c.

2.Cori.4. Et alibi. Semper mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro, circũferẽtes: ut & uita Ieſu manifeſtetur in corporib⁹ noſtris.

Origenes. Hinc & Origenes ſuper leuiticum, Homeſ. ii. ait. Filii Aaron ſacerdotis offerant ſanguinem eius. Sacerdos in te eſt, & filii eius. mens. ſ. quæ in te eſt, & ſenſus eius, qui merito ſacerdos, & filii ſacerdotis appellantur. Soli enim ſunt, qui intelligũt deũ, & capaces ſunt

A ſunt ſciæ ei⁹. Vult ergo ſermo diuinus: ut rõnabili ſenſu, carnẽ tuã in caſtitate offeras deo: ſcdm q̃ Apl's dicit. Hoſtiã uiuã ſctãm d'o placẽtẽ rõnabile obſequiũ urm. Et hoc ẽ p ſacerdotẽ, ut ei⁹ filios offerre ſanguinẽ ad altare: cũ & corpe & ſpũ qs caſt⁹ efficit' Rom.12. Hiero.

Et.B.Hiero. i ſuo trãctatu.& ponit' in Epl'a.85. tertiæ ptis, diſcipulos ſuos inſtruẽs & admonẽs ait. Arma ura pugnaturis: ſint caſtitas, patiẽtia, humilitas, & charitas. Hæc ſũt arma aduerſ⁹ uerſutias diaboli. Quib⁹ ſi muniti fueritis, accingetis fortitudine lũbos uros, & roborabitis brachiũ urm. Enſis diaboli, luxuria. Heu quot illa iterficit romphea. Nõ eſt aliqd' pctm̃, quo toties diabolus uictor exiſtat. Fuge luxuriã. Nã ſicut uirginitas hoiem æquat angelis, imo plus eũ facit q̃ angelũ: ita luxuria hoiem plus beſtificat, & (ut ita dicã) multo peius beſtiã efficit. De nullo alio pctõ legit' deum dixiſſe: ſe penitere feciſſe hominẽ. Hæc huiuſmodi facit opa. Corp⁹ debilitat: & quaſi ſempe eũ morte deſtruit. Famã denigrat: marſupia euacuat. furta inſtruit. homicidia cauſat. Memoriã hebetat: cor aufert. oculos utriuſq; hois cæcat. Et præ ceteris irã dei puocat. Ex radice gulæ orit'. Pro nullo alio reatu tã manifeſtã iuſtitiã exercuit deus ſine mĩa, q̃ iſto. Propter hoc Luxuria enſis diaboli. Gene.6. Fructus luxuriæ. Gen.7. &.19.

B nãq; legit' pctm̃, deũ iduxiſſe diluuiũ. Sodomã & Gomorrã cõbuſiſſe & multos alios hoies iterimiſſe. Hoc rhete diaboli: ſi qs hoc capit', nõ cito ſoluit'. In iſto tã graui plio, nemo põt uincere niſi fugiat. Nemo põt ſilr pdurare, niſi carnẽ domet. Qui uino utit', ignẽ portat i gremio. Nolite (inqt Apl's) iebriari uino i quo ẽ luxuria. Hoc pliũ nõ ſuſtinet', niſi i abſtinẽtia & ieiunio. Vinũ nocet. ſed mult⁹ cẽtuplo magis mulierũ. Mulier diaboli ſagitta ẽ, q̃ i luxuriã hõ cito trahit'. Null⁹ in hoc cõfidat uiuẽs. Si ſctũs es, nec tũ ſecur⁹ es. Mulier uiri pcioſã aiam rapit. Nũqd abſcõdere põt hõ ignẽ i ſinu ſuo, ut ueſtimẽta illi⁹ nõ ardeãt? aut ambulare ſup prunas, ut nõ cõburant' plãtæ ei⁹? Hõ & mulier ignis & palea. Diabol⁹ nũq̃ i ſufflare ceſſat, ut accẽdant'. Hui⁹ plii nũq̃ fiet uictor, niſi fugiẽs. Nũq̃ a uiro cũ muliere, ſint lõga colloqa. Sola in ſimul loqui faciat neceſſitas. Vir mulieris cũcta ſpernat munuſcula, & blanda uerba: ſi nõ uult luxuriæ capi laqueis. Tãta ſit iter uirũ & mulierẽ raritas, ut alter alteri⁹ nomẽ neſciat. Plurimi ſctiſſimi iam ceciderũt hoc ultio pp ſuã ſecuritatẽ. Timeatis filii. Si in aliis pctis timẽdũ eſt: in iſto multo pl⁹ Sed uere dicã. Hodie ſub ſpũalitatis noie, nouũ ſit fornicatiõis gen⁹ a plurib⁹. Heu qd pferam? hodie nõ uerecundant' hoies: qnimmo gloriant' cũ maleſecerint. Aliqualis in mulieribus uiget uerecũdia q̃q̃ parua. Sed in uiris ita hæc creuit malicia: ut ille putetur inſipiens, q huiuſmodi doct⁹ non eſt. Quid plura? Ephe.5. prouerb.6

Feſtiuitas & ꝑdicatio luxurioſorum:

Hæc ſua feſtiuitas: hæc oĩs prædicatio. Ob hoc frequẽtãt Eccleſias: ut mulieres uideãt: & eoꝝ utant᷑ colloquiis: quatenus inde luxuriæ creſcat appetitus. Sed qd uir miſer gloriaris in malicia iſta? Forte qa potens es iniquitate. Cẽtuplo peccas q̃ mulier. Mulier mollis: & tu fortem te exiſtimas. Illa in domo ſedet: & tu uagando mille modis eam illaqueas: & aliqñ eam cogis ut faciat. Hæc cũ facis: quia deꝰ tacet, tu cogitas ꝙ ſit tibi ſimilis. Sed ueniet tempꝰ quo arguet te: & ſtatuet cõtra faciẽ tuã. Hæc ille. Dico igit᷑ cõcludẽdo, ꝙ ſi Iuuenis ieiuniis abſtinentiis ac diſciplinis, carnẽ ſuã macerabit: mulieresq; euitare conabitur: & ſic cõtinentiã amare cœpit: fiet illi non ſolum nõ difficile: immo per omnia facile, quia nihil difficile uolenti. ¶ Cum uero dicit᷑ ꝙ lex noua eſt onus leue. hoc dicit᷑ rõne charitatis, q̃ cætera mandata facit facilia: qua qui caret, ualde difficiliter poteſt onus portare.

ad. 4. obiectionẽ ſeu cõtrariã rõnẽ, rñſio.

Ad quartam probationẽ & obiectionẽ, qñ dr̃ ꝙ ad ea quæ ſunt perfectionis per conſiliũ debemus allici: & non obligari mãdato. &c. Reſpondeo ꝙ Eccleſia nullũ cõpellit, abſoluta compulſiõe: Sed ſub conditiõe, quæ eſt in uolũtate hominis. ſ. ſi uelit ordinem ſuſcipere. Et hoc nõ eſt cõpellere ſimpliciter. ſed homo tũc ſe obligat, qñ uolũtarie & ſpõte ſumit ordinẽ. Oportet eñ ꝙ accipiat ipſũ cũ ſuo onere. D

Rñſio ad rõnes Epi Cẽbergẽ.

¶ Vnde patet ex his, ꝑadductas Epiſcopi Cembergenſis rationes, futiles eſſe & inanes. Verum equidem, ꝙ Chriſtus nõ ꝑcipit cœlibatum: quia non præcipit cuippiã ſubire ſacerdotiũ. Sed facto ac exẽplo, una cũ diſcipulis ſuis, oſtendit: ꝙ qui ad ſacerdotiũ & epiſcopatus dignitatẽ ac celſitudinẽ, aſcẽdere uolũt: cœlibẽ deinceps uitã actitare debeant. Sic ergo Eccleſia, ſanctiq; Patres: neminem ſtatutis ſuis, ad hoc uitæ genus ſubire cõpellunt. Sed qui ſpõte ei ſe addixerit: cœlibatum idẽ exemplo Chriſti & Apłorũ, obſeruare teneatur: ut caſto corpore cũ mũdo corde, libere cũctis diebus uitæ ſuæ lectioni & orationi uacare poſſint. Si enim (ut Apoſtolus ait ad Corinthios ſcribens) ab uxoribus ceſſandum eſt, ut expeditius orationi uacemus. Abſtinete (inquit) uos ad tempus, ut expeditius uacetis orationi. Et hoc utiq;

1. Cori. 7.

præcepit multo magis ſacerdotibus, quibus orandi & ſacrificandi ſuge ſacrificium eſt: ſemper debent ab huiuſmodi conſortio & coniugali officio abſtinere. Hinc Hierony. contra Iouinianum. & ponitur. xxxi. diſtinctione. c. Si laycus (inquit) & quiſquis fidelis, non poteſt orare niſi careat officio coniugali: Sacerdoti uero cui ſemper offerẽda ſunt ſacrificia: ſemper orandum eſt. Ergo ſemper matrimonio carendum. Et Beda ſuper Lucam. Sacerdotibus ut ſemper ualeant altari aſſiſtere, ſemp ab uxoribꝰ, eſt abſtinẽdũ: ſemperq; caſtitas obſeruanda

Hiero.

Beda.

uanda

uanda præcipitur. Vñ in ſacro Carthagineñſi concilio ſcđo, legitur. Cōcilium
A Epos, pſbyteros ,& diacones (ita ut placuit & decet ſacroſāctos anti Cartha. 2.
ſtites, aut ſacerdotes, aut leuitas, uel eos qui ſacramētis diuinis iſer
uiunt) continentes eſſe decet in omnibus.

Et ſi obiiciat illud qđ legit in canone Apſorũ. Si quis docuerit Obiectio.
ſacerdotē ſub obtentu religionis, propriā uxorē cōtēnere, anathema Canō apo
ſit. Vel illud cōcilii Gangrēſis. Si quis diſcernit pſbyterũ cōiugatum ſtolorum.
tanq̃ occaſione nuptiarũ, ꝙ offerre nō debeat: & ab eius oblatione iō
abſtinet: anathema ſit. &c. ¶ Protinus rñdetur ꝙ hoc ſtatutum actũ Solutio.
fuit propter Manicheos, qui nuptias condemnabant exemplo ſacer
dotũ tāq̃ aīæ obnoxias. Et ꝙ ita ſit, liquet ex duob⁹ aliis ſtatutis ī eo
dē cōcilio peractis. quorũ primũ eſt. Si qs uitupat nuptias, & dormiē
tem cum uiro ſuo fidelem ac religioſam, deteſtatur: aut culpabilem Decre. cō
eſtimat, uelut qui regnum dei introire non poſſit: anathema ſit. Se cili.
cundum. Quicunq; uirginitatem cuſtodiens: aut cōtinentiæ ſtudens Gāgrēſis
uelut horreſcens nuptias: et propter hoc (quod bonum & ſanctum Eiuſdē de
eſt) nomen uirginitatis aſſumit: anathema ſit. &c. Ipſi enim Mani cretum.
chei, pro eo ꝙ uidebāt ſacerdotes abſtinere a coniugio: & eos laycos
unius uxoris uiros qui in ſacerdotes eligebant: a tempore ſuæ ordina
tionis, in qua continentiā pollicebantur, uſq; ad mortem ſe abſtine
B re ab uxoribus ſuis: hanc diſſeminauerant hereſim: dicentes nuptias Alia ſolu
fore damnabiles. Ad quam extirpandam, edictum fuit ad tempus ꝓ tio.
dictum ſtatutum. ¶ Illud autem quod prius deductum eſt ex canone
Apoſtolorum, ſic intelligendum eſt. Si quis docet ſacerdotem uxorē
ſuam contemnere: non quam in ſacerdotio accepit: ſed quam ante ſa
cerdotium dum adhuc eſſet laycus, uel in minoribus ordinibus con
ſtitutus ſibi copulauit: cum qua continentiam profeſſus eſt, cum ad
ſacros ordines conſcenderet: quam nullus debet contemnere: hoc eſt
ab animo & cura ſua abiicere: quin ei neceſſaria prouideat. &c.

Probatur autem hæc īterpratatio autoritate Leonis papæ, qui Leo papa.
ſcribens Ruſtico Narbonenſi Epiſcopo, ait. Lex continentiæ eadem
eſt altaris miniſtris (.ſ. diaconibus & ſubdiaconibus) quæ epiſcopis,
aut præſbyteris: qui cum eſſent laici ſiue lectores: licite qđe & uxores
ducere & filios ꝓcreare potuerũt. Sed cũ ad ꝓdictos puenerũt grad⁹,
cœpit eis nō licere qđ licuit. Vnde ut iam de carnali fiat ſpirituale cō
iugiũ, oportet eos nec dimittere uxores: licet q hñt ſic habere uideā
tur quaſi non habeāt: quo & ſalua ſit caſtitas cōnubiorum: & ceſſent
opa nuptiarũ. Itē Leo. ix. cōtra Eplam Nicetæ Abbatis, q̃ male inter Leo papa
pretādo uerbũ Pauli. Nunqđ ꝓtātē nō habem⁹ mulierē ſororē circũ nonus.

ducẽdi.&c.dicebat licere ep̃o & p̃ſbytero amplecti uxorẽ ſuam:& co
gnoſcere eã:rep̃hẽdens ingt.Oino cõfitemur nõ licere ep̃o, p̃ſbyte C
ro,dyacono,propriá uxorẽ cá religionis abiicere a cura ſua:ſed ut ei
uictũ & ueſtitũ largiat̃:ſed non ut cũ illa carnaliter ex more iaceat:ſi
1.Cor.9. cut & ſanctos Apl̃os legim⁹ egiſſe:beato Paulo apoſtolo dicẽte.Nũ
qd non habem⁹ poteſtatẽ mulierẽ ſororẽ circũducendi?ſicut & frater
dñi,& Cephas. Vide inſipiens,quia non dixit,Nũquid nõ habemus
poteſtatẽ ſororẽ mulierẽ amplectẽdi:ſed circũducẽdi.ſ.ut mercede p̃
dicationis ſuſtẽtaret̃ ab eis.nec tamẽ deinceps ulterius fuit carnale in
ter eos cõiugiũ.hæc ille. Vt igitur ex his autoritatib⁹ apparet:ſacer
dotes uxorib⁹ (quas i laycali habitu,uel ĩ mĩorib⁹ cõſtituti ordinib⁹
ſibi legitime copulauerunt)neceſſaria miniſtrare debent:ſed debi
ta reddere non ualent.

Solutio q̃ſit de nicena ſynodo Quod his opponit p̃memoratus Cẽbergenſis ep̃s, de Nicena
ſynodo,q̃ diſſuaſu Pánucii nõ cõſtithit q̃ p̃ſbyteri cũ ſuis uxorib⁹ nõ
dormirent. Itẽ de ſexta ſynodo,q̃ nõ in perpetuũ:ſed tempore obla
tionis a cõplexu ſuarũ uxorꝝ ſacerdotes abſtinere ſtatuit:& eos excõl
cari mádauit,q ꝓpter ordĩes uxores abiicerẽt.&c.Dicitur q̃ illa duo
ſtatuta ,facta fuere pro clericis oriẽtalis Eccleſiæ(cui ſexta ſynod⁹ re
gulá uiuẽdi p̃ſcripſit)q nõ ſuſceperũt uotũ caſtitatis,ſicut acceperũt D
Stephanus papa. clerici occidentalis Eccleſiæ. Vñ Stephanus papa ait. Aliter ſe(ingt)
orientalium traditio habet Eccleſiarũ:aliter hui⁹ ſanctæ Romanæ.
Eccleſiæ.Ná earũ ſacerdotes,diaconi,aut ſubdiaconi ĩ matrimonio
copulant̃. Iſti⁹ aũt Eccleſiæ,uel occidẽtaliũ,nullus ſacerdotum a ſub
diacono uſq; ad ep̃m,licentiá habet cõiugium ſortiendi. ¶ Cũ autẽ
Rñſio ad reliqua obiecta. dicit ſæpedict⁹ ep̃s.Paul⁹ ueret̃ ne ſi exigat cœlibatũ,laqueũ iniiciat.
Quomó igit̃ põtificũ de cœlibatu traditiões uocabim⁹?niſi laqueos.
Iam rñſum eſt q̃ Eccl'ia neminẽ cõpellit:nemini laqueũ iniicit:ſed re
liqt arbitrio ordinádorum:q̃ ſi nouerint ſe nõ poſſe cõtinere,& no
luerint ordinari,nõ ſubiiciant̃ legi cœlibat⁹. Sed ſi ſpõte ſuſceperit
Paulus. ordines,illos ſuſcipiát cũ onere:& teneant̃ inde ad legẽ cõtinẽtiæ ſer
Hiero. uádá. Nec ſi poſtea furores carnis ſenſerint:iungi poterũt matrimo
nio. Sentiebát nempe Apoſtolus,Hiero.(ſicut oñſum eſt ſupra fol.
clxx.)aliiq; ſancti cõtinẽtes,naturales mot⁹ carnis,& rebelliones: &
tñ uxores nõ ducebát.qnimmo modis añdictis,reſiſtebát tentationi
bus.Iugis eſt em̃ colluctatio carnis aduerſus ſpm̃:ſed nulla extat ſi
ne certamine uictoria:& ſine uictoria nulla confert̃ corona. ¶ Cũ
autem dicit Apoſtolus. Qui nõ poteſt continere nubat.Et ſi accepe
ris uxorem non peccaſti.loquitur de ſæcularibus & his qui nõ uoue
runt

A runt cœlibatũ:qa cũ matrimoniũ ſit i remediũ cõcupiſcẽtiæ:meli⁹ eſt ꝙ nubãt ſi nolũt cõtinere.q̃ ꝙ urãt̃ cõcupiſcẽtia & fornicatiõis pctõ. Sed ſacerdotes & quicũq; caſtitatẽ promiſerint, uel deuouerint, mul to meliora habent matrimonio contra cõcupiſcẽtiam remedia.

¶ Ad illud qđ ſubiũgit. Paulus in ep̃la ad Timoteũ & Titum, uult Ep̃m unius uxoris uirum eſſe:filios habentẽ ſubditos cũ oĩ caſtitate. Iam pater r̃ñſio ſupra fol. 174. ꝙ ibi Paulus bigamũ.i.uirũ quẽ conſtat duxiſſe duas uxores ſucceſſiue, uel uxorẽ duxiſſe bigamã, aut habentem actu duas uxores, uidelicet, unã legitimã, & alterã cõcubinã quam tenet nõ de iure, ſed de facto. ordinari ꝓhibet & promoueri ad ſacerdotiũ. Sʒ nõ ꝑcipit ꝙ Ep̃s uł ſacerdos habeat uxorẽ. Sin uero uoluiſſet eos uti m̃rĩmonio: ꝑcipiſſet utiq; Titum & Timoteũ ei⁹ diſcipulos iungi matrimonio. ¶ Quod deniq; ſubintulit. Philipũ, quem ſcriptura in Actis Apoſtolicis, euãgeliſtã uocat: ſacerdotẽ fuiſſe:&tñ habuiſſe uxorẽ. Et euſebi⁹ de Petri uxore multa. & habuit uxorẽ Hylarius uir nulli occidẽtalis Eccleſiæ ſcđs. &c. Iam ſuperius ſoluit Hierony. fol. 174. ꝙ Ap̃li aut uirgines, aut poſt nuptias cõtinẽtes. Itaq; Philip⁹ ille diacon⁹ & Petr⁹ ap̃ls uſi ſũt m̃rĩmonio añ uocatiõnẽ eoꝝ ad diaconatũ & ap̃latũ. Nã petr⁹ genuit filiã noĩe petronilã. Philipp⁹ habuit quattuor filias uirgines (Actuũ. 21.) ꝓphetãtes. Sed poſt uocationem eoꝝ ad ſacra miniſteria, cõtinẽtiã deinceps & cœlibatũ cuſtodiere. Quomodo, & facere potuit Hylarius:qa potuit duxiſſe uxorẽ anteq̃ cõſtitueret̃ Ep̃s, exiſtẽs adhuc extra ſacros ordines. & inde poſt eius ordinationẽ, caſtitatẽ tenuiſſe: queãdmodũ in libro. iiii. Dialogorum refert beatus Grego. de preſbytero quodã, qui de cõſenſu uxoris ſuæ, fact⁹ fuit præſbyter, & ſi eã poſt ſacerdotiũ diligeret ut uxorem:tñ quo ad carnis officiũ uitabat, nec appropinquabat ad eã. Hoc ponit̃ diſt. xxxii.c. Preſbyter (ait) qdã ſibi cõmiſſam regebat Eccl̃iã cum magno timore dñi: qui ex tpe accepti ordinis, præſbyterã ſuam ut ſororẽ diligẽs: ſed quaſi hoſtẽ cauẽs, ad ſe propius accedere nõ ſinebat. eãq; ſibi appropinquare nulla occaſione permittebat: ab ea ſibi communionẽ funditus familiaritatis abſcidit.

B

Ad maledicta aũt q̃ ſubintulit ꝑmemorat⁹ Ep̃s contra ſctõs patres, q autores fuere, uł auctores cœlibat⁹: ꝙ pſeudo ꝓphetas ſe pronunciare nõ dubitat. et ſi anim⁹ r̃ñdere nauſeat: qa ſcriptũ ẽ, Nolite reddere maledictũ ꝓ maledicto. Quod tñ reticẽdũ nõ ẽ, breuiter eloquar, nec opoſæ diſputatiõi opam ĩpendo: cũ tãta de facili ſuffraget̃ autoritas; ut ea apparẽte, ſtati uana loquẽs cõticeſcat ĩpietas. Quid enĩ? Nõne ipſe de⁹ nr̃ Xp̃s dixit. Qui nõ audierit Eccleſiã, ſit tibi ſicut

Bigamus quot modis dicitur.

Actu. 21.

Actu. 21.

Grego. Exẽplũ de de quodã p̃ſbytero.

R̃ñſio ad auctoritates.

1. Pet. 3.

Mat. 18.

Mat. 25 ethnicus & publican⁹. & iterũ. Quæcũq; dixerint uobis facite. Quis C
mó heſitat, aut ignorat, nedũ ſummos põtifices, ſed & ſacra patrum
concilia; obſeruãdũ hmõi cœlibatũ ſtatuiſſe? Hoc ex ꝑfatis conſtat.

Sed cũ addit, nõ eſſe obediendum traditionibus humanis ſicu-
bi per eas periclitat̃ cõſciẽtia. Dicit̃ ꝙ non illis, ſed deo obedit̃: qui in
Hebre.13. Apl̃is ſuis ꝓſonat. Obedite ꝓpoſitis ueſtris, &c. Precipue cũ ſpõte ſa
cros ordines ſuſcipientibus, & caſtitatẽ ꝓmittẽtibus, dicat ipſe dñs.
Quod ſemel egreſſum eſt de labiis ueſtris, obſeruabitis: & facietis ſi
Deut.23. cut promiſiſtis dño deo ueſtro: & propria uoluntate, & ore loquuti
eſtis. Nec ex obſeruatiõe caſtitatis piclitatur cõſciẽtia: ſed lucrat̃ po-
tius. ſi modo ſumãt̃ ꝓadducta arma, cõtra obiecta caſtitatis. ¶ Dein
Actu.5. de autoritates illæ. Oportet magis obedire deo, q̃ hoibus. Et nolite
1. Corin. 7 fieri ſerui hoium. itelligũt̃ qñ hoies aliqd ꝑcipiũt cõtra deũ. ſ. qd̃ ſa-
pit peccatũ, & cõtrariat̃ hiſq̃ deus ꝑcipit. ¶ Illud uero, Oia uſa ſunt
ſiue Paulus ſiue apollo &c. ad iꝓpoſitũ ꝑtinet. Nã loquebat̃ Apl̃s
cõtra quoſdã, q gloriabãtur in hoibus(ut textus ipſe indicat) dicẽtes.
Ego ſũ Pauli(.i. baptizat⁹ a paulo) Ego uero cæphæ: quaſi dicat. ſũ
melior te & dignior. qa baptizat⁹ a digniori. ſ. Petro pricipe aplorũ.
Propter quod Apl̃us eodẽ in loco q̃rẽs huiuſmodi ſchiſma de medio
1. Corin.3. taliũ auferre iqt. Adhuc eñi carnales eſtis. Cũ eñi fuerit iter uos zæ- D
lus atq; cõtẽtio: nõne carnales eſtis: & ſecũdũ hoiem ãbulatis? Cũ eñi
qs dicat. Ego qdẽ ſũ paul⁹. Alius aũt, Ego Appollo: nõne hoies eſtis?
Quid igit̃ eſt Appollo? qd uero paul⁹? Miniſtri eius cui crediditis. &
unicuiq; ſicut dñs dedit. Ego plãtaui. apollo rigauit: ſed deus incremẽ
Ibidem. tum dedit. Itaq; neq; q plãtat aliqd eſt: neq; q rigat: ſed qui incremẽtũ
dat deus. Et in fine. Nemo itaq; glorіet̃ in hoibus. Oia eñi ueſtra ſunt
ſiue paulus, ſiue Apollo, ſiue Cæphas(ideſt, oẽs ſũt miniſtri ueſtri,
militantes nos & uos ſub uno capite Xpo) ſiue mũdus: ſiue uita, ſiue
mors: ſiue pñtia, ſiue futura. Omnia enim ueſtra ſunt. uos autẽ Chri
ſti. Xp̃s autem dei. ¶ Illud præterea. Si una cũ Chriſto mortui eſtis
Col.2. quid adhuc ceu uiuentes traditionibus uexamini? Primum dico ꝙ
non ita ſonãt Apoſtoli uerba. Sed ſic. Si mortui eſtis cum Chriſto ab
elementis huius mundi: quid adhuc tanq̃ uiuentes mundo diſcerni-
tis? Secundo ꝙ in toto illo capitulo, docet Apoſtolus præcauere de
ceptiones per falſam prophetiam & per inanem philoſophiam con-
fictas. Et permaxime eorum(ut Ebionitarũ) qui dogmatizabant le-
galia eſſe cũ euãgelio obſeruãda. Vñ poſtq̃ Coloſſenſes cautos red-
Col.2. derat de ꝑfatis dicẽs. Videte ne qs uos decipiat p inanẽ philoſophiã.
Nemo uos iudicet(.ſ. tranſgreſſores) in cibo aut in potu(a lege phi-
bito

A bito, ſi utamini. Nã Xpianis licet uti de oib⁹ cibis etiã i lege uet. phi bitis) aut in parte diei feſti: aut neomeniæ, aut ſabbatorum: quæ ſunt umbra futurorũ &c. redarguit eos q iam talia obſeruabãt oñdẽs iſos per mortẽ Xpi eſſe ſolutos ab onerib⁹ cerimonialiũ & legaliũ, iɡens. Si mortui eſtis cũ Chriſto (.i. cõfigurati morti ei⁹, & ſepulturæ p baptiſmũ: in quo plenarie uirtus mortis ſuæ aſſequit̃. & per cõſequens ab elementis huius mundi, ſupple, ſeparati .i. liberi a ſacramẽtis ueteris teſtamẽti, quæ dicunt̃ elemẽta qa cõſiſtebãt i quibuſdã reb⁹ corporalibus: ut in ablutione aquæ luſtrationis, & unctiõis.) Quid autẽ tanq̃ uiuentes mũdo, & nõ Chriſto mortui diſcernitis? (dicẽtes un⁹ alteri) Ne tetigeritis (immũda ſcd̃m legẽ, ut morticiniũ, uel aliquid huiuſmodi) neq; guſtaueritis (cibũ. ſ. in lege phibitũ, ut porcũ, ul' aliquid hmõi) neq; trectaueritis (uendendo talia, uel emẽdo) Quæ ſunt oĩa in interitũ .i. in pc̃m̃ poſt publicatum euãgeliũ.

Inſtantia inſuper quæ dat̃ de ieiunio. q ſi corpus alicuius, ieiunio paraſceues periclitat̃: illi imperabit ut edat. nullius eſt firmitatis. quia ſi homo corpali deficiat ieiunio, adeo q periculũ immineat. tale periculũ alio prorſus modo uitari nequit (naturaliter loquẽdo) q̃ per B comeſtionẽ, & alicui⁹ cibi aut pot⁹ ſũptionẽ. Nõ ſic aũt accidit cõtinẽtib⁹: qa ſicut aſtruit paul⁹: nõ pmittit eos deus tẽtari ſupra id qd̃ pñt. Itaq; nõ talis euenit eis neceſſitas, a q̃ nõ poſſint niſi p coitũ ſubleuari. Et ſi fornicant̃, nõ niſi malæ uolũtati iputãdũ ẽ. Põt eñi hõ uitã ducere ſine coitu: ſed nõ abſq; uictu neceſſario: qa oẽ uiuẽs dũ uiuit, idiget alimẽto cõuenieñti ſuæ naturæ. ¶ Proide qd̃ ſequit̃. Paul⁹ ſcribit ad Timo. fore ut ſpũs mẽdaces, q phibent nuptias. Et Daniel. xi. c. ſui libri, uaticinat⁹ eſt Antixp̃m auerſurũ uxores. hæc eñ pphetæ uerba ſũt &c. Quo ad dictũ Apl̃i, Rñdeo q loquut⁹ ẽ ibi Apl̃s cõtra quoſdã hereticos, quos pͣuidit dãnaturos fore nuptias uelut noxias, & p ſe malas. cũ tñ de⁹ nuptias fecerit bonas. Geñ. ii. & eas approbauerit. Mat. v. ſicut etiã oñſum ẽ i prima pte hui⁹ opis, tracta. de mr̃imonio. Dimittere aũt nuptias pp cõtinẽtiã ſeruãdã, ut liberius deo ſeruiat̃: nõ ẽ attẽdere ſpiritib⁹ erroꝝ: ſʒ ẽ dimittere min⁹ bonũ pp mai⁹ ¶ Ad illd̃ Daniel. dico q i toto illo capl̃o, ubi de Antixp̃i loquit̃ aduẽtu: nulla prorſus fit mẽtio de uxorib⁹, & de hoc participio auerſur⁹. Sʒ dicit q erit i cõcupiſcẽtiis fœminaꝝ: qa ſcd̃m quoſdã doctores, luxuriæ oĩno frena laxare ipabit: & i quãcunq; libido mulierẽ traxerit, cũ ea coire pmittet. Et hoc mõ, auerſur⁹ ẽ uxores. qa rũpe faciet fidẽ matrimonii. ¶ Ad reliqua oĩa ſæpe noĩati Epiſcopi uerba: reſponſio patet prædicta medullitus intuenti, & meditanti.

Ad inſtãtiã rñſio.

1. Cori. 10.

1. Tim. 4. Daniel. 11.

Geñ. 2. Mat. 5.

Daniel. 11.

ℭDE VIRGINITATE. C

Solutio ultimæ obiectionis.

AD VLTIMAM nūc obiectionē ī pricipio q̄nis de cœlibatu deductā, rñdendū eſt. Cū eñ dr̄ ꝙ obſeruatio uirginitatis, & caſtitatis, cōtrariat̄ legi diuinæ & naturæ. Recte qui talia dicunt, mentiuntur in caput ſuum. Nam præceptum illud diuinū

Gene. 1.

Creſcite & multiplicamini. &c. factum fuit ī principio naturæ ad multiplicandam ſpeciem humanā. Qua multiplicata ceſſare potuit. Vnde

Hiero.

Hiero. contra Iouinianum hereticum. libr. i. c. ix. reſpondens ad illam autoritatem, inqt. Quod aū: ait. Creſcite & multiplicamini, & replete terram. neceſſe fuit prius plantare ſiluam, & creſcere: ut eſſet quod poſtea poſſet excidi. Simulq; conſideranda eſt uis uerbi, replete terram. Nuptiæ terrā īplent: uirgitas paradiſum. hæc ille. Vnde magis nūc uult deus nos creſcere ī uita contemplatiua & uirtutibus: q̄ ī multiplicatione hoium, cū ſimus ī fine mūdi. Et hoc exēplo ſuo nobis declarauit: q de uirgine naſci uoluit: & uirgo ipſe cum matre ſua ſemper permanſit. Tēpore enim gratiæ, non generis ſucceſſio: ſed uitæ pfectio queritur. Præterea. ſi uirgitatis cœlibatuſq; obſeruatio aduerſaretur legi dei: non utiq; doctor gentium Paulus, cōſilium daret ſeruandæ uirginitatis. Ait enim ſcribēs ad Corinthios. D

Nuptiæ terrā, uirgitas paradiſum implet.

1. Cor. 7.

De uirginibus præceptum domini non habeo: conſilium uero do. Et

Ibidem.

iterum ibidem de ſeipſo eis exemplum proponēs, dicebat. Volo aūt omnes uos eſſe ſicut meipſum. Sed unuſquiſq; propriū donū habet ex deo: alius qdem ſic: alius uero ſic. Dico autem nō nuptis, & uiduis: bonum ē illis, ſi ſic permanſerint ſicut & ego. ꝙ ſi nō ſe cōtinēt: nubant. Melius eſt enim nubere, q̄ uri.

Hiero.

Quod exponens Hieronymus in Apologia contra Iouiniani hereſim, & ponitur parte prima ſui epiſtolarii, epiſtola. vii. Poſtq̄ (inquit) Apoſtolus nuptis conceſſerat uſum coniugii: & oſtenderat ipſe quid uellet, quidue concederet: trāſit ad inuptas & uiduas: & ſui proponit exemplum: & fœlices uocat ſi ſic permanſerint. Si autem ſe non continent, nubant, idipſum dicens qđ ſupra: propter fornicationem autem & ne tentet uos ſathanas propter incontinentiam ueſtram. Redditq; cauſam cur dixerit. ſi ſe non continent, nubant. Meliꝰ eſt enim nubere: q̄ uri. Ideo enim melius eſt nubere: quia peius eſt uri. Tolle ardorem libidinis, & non dicet, quia melius eſt nubere. Melius ſemper ad comparationem deterioris reſpicit: nō ad ſimplicitatem incomparabilis per ſe boni. uelut ſi diceretur. Melius eſt unū oculum habere, q̄ nullum. hæc ille.

A Quo autem ad præceptum legis naturæ. Similiter dī q̄ ei non contrariatur talis obſeruatio: q̄a natura plus appetit duratione ætternam ſuorum indiuiduorum & ſpecierum q̄ tēporalem. Hæc autē duratio aptius acquiritur per uirginalem & cœlibem ſtatum, quo multiplicatur numerus ſaluandorum: q̄ per matrimonialem: ſicut ex ſupradictis patet: meliuſq̨ ex dicēdis patebit. ¶ Præterea. Ratio recta naturalis hoc dictat, ut quiſq̨ ſibi eligat quod melius eſt & digniꝰ. Sed qui uirginalem & cœlibem ſtatum eligit: maiꝰ bonum & dignius eligit, q̄ ille qui ſtatum matrimonialem. Ergo talis eligens cœlibatum nō cōtrauenit legi naturæ. ¶ Quod aūt cœlibatus ſeu uirginalis ſtatus longe melior ſit ac dignior, ſtatu coniugali: multis conſtat rationibus, ac ſcripturis. Sed ne q̄dem mihi ad finem properanti, tedio ſit prolixitas & lectori: quatuor tm̄ libet ad preſens proponere ratiunculas. quarum ſit hæc prima, quæ dicitur prioritatis. Omne prius nobilius eſt ſuo poſteriori. Sed uirginitas prior fuit matrimonio. Patet: quia Adam uirgo fuit de terra formatus uirgine. Eua uero de Adam uirgīe formata eſt: ut geneſeos liber docet. Pari quoq̨ modo mulier quælibet, prius eſt uirgo q̄ mater, uel nupta, & anteq̄ ſit corrupta. Immo ſi Adæ non fuiſſet peccatum: utiq̨ ſemper manſiſſet uirgini-

Rñſio ad aliā partē obiectiōis.

Probat rōnibus cœlibatū meliorē eē ſtatu cōiugali.

Rō prima.

Gene. 2.

B tas: teſtante Auguſtino in libro de fide ad Petrum. Si homo (inquit) non peccaſſet: ſine dolore mulier pareret: & uirgo etiam permaneret. Et. xiiii. de ciui. dei. etiam dicit q̄ in ſtatu innocētiæ, potuiſſet uir uxorem ſuam cognoſcere ſalua pudoris integritate. Ergo uirginitas nobilior eſt matrimonio. ¶ Secūdo idipſum patet ratione finis. Cuius finis melior eſt, ipſum quoq̨ melius eſt. Sed finis ſtatus uirginalis melior eſt fine ſtatus coniugalis. Patet: quia ſtatus uirginalis, ordinatur ad uitam contemplatiuam: quæ nobilior eſt & melior uita actiua (ut ſupra probatum eſt) ad quam ordinatur ſtatus cōiugalis. Vnde Apoſtolꝰ. Mulier (ait) innupta & uirgo cogitat quæ dei ſunt, ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Quæ autem nupta eſt: cogitat q̄ ſunt mundi, quomodo placeat uiro. Ergo perfectior eſt, & melior uirginalis ſtatus, immo etiam uidualis: q̄ matrimonialis. Propterea inquit Apoſtolus. Qui matrimonio iungit uirginem ſuam benefacit: & qui non iungit, melius facit. Quamuis enim iuncti matrimonio in copula carnali (niſi cauſa libidinis ſaturandæ, uel alio malo fine, aut modo indebito, fiat) non peccent mortaliter. Attamen difficulter uenia li carent culpa propter ardorem concupiſcentiæ. Licet quoq̨ poſſint deo ſeruire mundo corde: tamen non mundo corpore: niſi ſeruent continentiam. ¶ Tertio ratione difficultatis, Nam uirtꝰ ſimpliciter

Augu.

Idem.

Rō ſecūda

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

Rō tertia.

conſiſtit circa bonum difficile. Sed maior probatur eſſe difficultas ab ſtinere ab omni coitu uenereo (ut clara docet experientia) quia ineſt continua & domeſtica pugna: q̄ abſtinere ab aliis delectationibus ex tra matrimonium. Ergo uirginalis ſtatus, & eorum qui cœlibatum cuſtodiunt, melior eſt & perfectior, magiſq; meritorius: q̄ ſit ſtatus matrimonialis. Ideo recte dicit Eccleſiaſticus. Omnis põderatio : nõ eſt digna cõtinentis animæ. Licet enim tempore legis antiquæ quã do oportebat multiplicari genus humanum propter multiplicandã fidem, magis meritorius eſſet ſtatus matrimonialis q̄ uirginalis. Ta men multiplicato nunc humano genere, melior eſt ſtatus abſtinen tium. Sed conſiderando ſtatum uirginum, qui nunc eſt: & illorum qui tempore legis ueteris uiuebant ſecundum legem matrimonii: unus ſtatus alteri non præfertur: ſecundum Auguſtinum in libro de bono coniugali, ſic dicentem. Non eſt impar meritum continentiæ i Ioanne, q nullas expertus eſt nuptias: & Abraã, qui filios genuit. C

Eccli. 26.

Eq̄le meritũ uirginitatis & nuptiarũ ue.te.

Aug.

Rõ quarta

Quarto idipſum probatur ratione cõſecrationis. Quia a Chri ſto in propria perſona conſecrata eſt uirginitas. Ipſe enim uirginita tis filius, ſuper omnia quæ dici poſſunt, hanc uirtutem commenda bilem reddit: eo q; de mundiſſima uirgine naſci uoluit: & ſemper uir go permanſit: & præ cæteris illum diſcipulum amauit, quem uirgi nem de nuptiis carnis abſtraxit. In tantum enim ei uirginitas placuit q; pro ſpeciali hoſpitio uterũ uirginẽ accepit, in quo ſibi naturæ aſſũ ptæ, nuptias celebrauit. Vnde Hieronymus in calce epiſtolæ octauæ primæ partis, ait. Chriſtus uirgo. uirgo Maria: utriuſq; ſexus, uirgi nitatis dedicauere principata. D

Hiero.

Laudes uirginitatis p ſctõs pſes.

Damaſce.

¶ SED IAM uideamus nunc: quid in uirginitatis laudem reſonent ſancti patres. Et quoniam plures de huiuſmodi materia uarios ſcripſere tractatus. Iccirco eorum paucas deducam authori tates. Sit ergo primus Ioannes Damaſcenus, libro quarto de fide or thodoxa. c. xxv. Detractant (inquit) carnales uirginitati: & i teſtimo nium citant uoluptates adamatores. q; maledictus omnis homo q nõ ſuſcitat ſemen in iſrael. Nos autem reſpõdebim⁹, deo uerbo ex uir gine icarnato freti: q; uirginitas deſuper eſt: & a principio inſita na turæ hoium. Ex uirgie eñ terra homo plaſmatus eſt. Ex ſolo Adam Eua creata eſt. In paradiſo uirgitas conuerſabatur, &c. Et uerſus fi nem capĩ, ſubinfert. Virginitas angelorum cõuerſatio eſt. Hæc oĩs incorporeæ naturæ proprietas. Hæc eñ nõ nuptiis derogãtes. Abſit eñ. Nã ſim⁹ dñm pñtia ſua, nuptias benedixiſſe. & eũ q dixit. Hono rabiles nuptiæ. Sed bonis nuptiis: meliorẽ uirginitatẽ agnoſcim⁹. In

Deut. 25.

Idem.

Heb. 13.

uirtutibus

A uirtutibus enĩ & itenſiones & remiſſiões ſunt. ſimiliter & i uitiis. Nõ
ignoram⁹, qm̃ nuptiaꝝ filii ſunt oẽs hoĩes, ꝑter gñis authores atq̃
duces. Nã illi ſunt uirgitatis, & nuptiarũ plaſmatio: ſed cœlibat⁹ an-
gelorũ eſt (ceu dixim⁹) imitatio. Quãto igit̃ angelus hoibus ſupe-
rior: tãto uirgitas nuptiis honorabilior. Quid autẽ dico angelus? Ip
ſe Chriſtus uirgitatis gloria: nõmõ ex patre ſine initio, & ſine duo-
rũ cõcurſu genit⁹: ſed & hõ ſcd̃m nos fact⁹: ſup nos ex uirgĩe ſine alie
no cõſortio, icarnat⁹ eſt. Et ipſe uirgitatem uerã & pfectã eſſe i ſeipſo
demõſtrauit. Vñ hãc nobis legẽ nõ ſtatuit, (nõ eñ oẽs capiũt uerbũ — Mat. 19.
hoc: ut ipſe dixit) ſed ope nos erudiuit, & ad illã nos cõfirmauit. Cui
igit̃ nõ euaſit pſpicuũ: q̃ uirgitas i hoib⁹ nũc pricipatũ tenet. — Cyprian⁹.

Cõſimilem huic ſententiã habet epſ & martyr Cyprianus i li-
bro de uirgitate, ubi ait. Virgitas ſoror eſt angeloꝝ, uictoria libidi-
nũ, regina uirtutũ, poſſeſſio oĩum bonorũ: q̃ tenet i cœlo aureolã, &
in terra principatũ. Et iterũ. Flos eſt eñ uirginitas eccleſiaſtici ger- — Idem.
minis: dec⁹, atq̃ ornamẽtũ grãe ſpiritualis: illuſtrior portio dñici gre
gis. Rurſus. Quãto uirginũ ſublimior ẽ gloria: melior eſt uita. Cui
alludit Chryſoſtom⁹ ſup Mat. dicens. Licet oẽs uirtutes ſint res an — Chriſoſt.
gelicæ: ſpecialiter tamen caſtitas angelica uirtus eſt. ¶ Sequitur hũc — Ignatius.
B beatiſſim⁹ martyr Ignati⁹, epiſtola. v. ad Philadelphieſes exarata:
ubi aliquorum ueteris & nouæ legis ſanctorum exempla uirgib⁹ ꝓ-
ponẽs, inqt. Virgines ſolum Chriſtũ præ oculis habete: & eius pa-
trẽ i animabus ueſtris illuminatis a ſpũ ſancto. Memor ſum ſanctita
tis ueſtræ, ſicut Heliæ, ſicut Ieſu Naue, ſicut Melchiſedech, ſicut He
liſei, ſicut Hieremiæ, ſicut Ioannis baptiſtæ, ſicut dilectiſſimi diſci-
puli, ſicut Timothei, ſicut Titi, ſicut Henodii, ſicut Clementis: uel
eorum, qui i caſtitate de uita exierunt.

Sed ut intelligas Chriſtiane lector, de qua loquuntur ſan- — Hiero.
cti patres uirginitate: attẽde Hieronymum ad Heuſtochium ſic ſcri
bentem. Virginitatis (inquit) diffinitio, eſt ſanctum eſſe corpore & — Virginitatis
ſpiritu: quia carnem uirginem habere non proficit: ſi mente quis nu — diffinitio.
pſerit. Et in libro contra Iouinianum. Illa uirginitas hoſtia Chriſti
eſt: cuius nec mentem cogitatio: nec carnem libido commaculat. Ve
ra igitur uirginitas de qua loqui intendo, charitatem ſibi, & humi-
litatem annexam habet: quia ſic eſt uirginitas & caſtitas ſine chari-
tate, uelut lampas ſine oleo. Subtrahe oleum, lampas non lucet.
Tolle charitatem, uirginitas nec caſtitas, placet deo. In laudes igi
tur ueræ uirginitatis plurimum reſonat Hieronymus, parte tertia — Hiero.
epiſtolarii, epiſtola qntadecima. cui exordium eſt. Quãtam in cœle

ſtibus beatitudinem uirginitas ſancta poſſideat, poſt ſcripturarum
Idem. teſtimonia. &c. Nec minus facit ſcribens ad Euſtochium: ubi inter re
liqua hæc dicit. Statim ut filius dei ingreſſus eſt mundum: iſtam no/
ua ſibi familiam inſtituit: ut qui in cœlis haberet angelos: proxime
in terris uirgines. Sed longe melius hanc uirtutem commendabilem
Idem. reddit in Apologia contra Iouiniani hereſim (quæ cõtendebat æqua
re matrimonium uirginitati) Non ignoramus (inquit) honorabi/
Heb. 13. les nuptias: & cubile immaculatum. Legimus primam dei ſententi/
Gen. i. am. Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Sed ita nuptias re
cipimus: ut uirginitatem quæ de nuptiis naſcitur, præferamus. Nũ/
quid argentum non erit argentum, ſi aurum præcioſius eſt? Aut ar/
boris & ſegetis contumelia eſt, ſi radici & foliis culmo & ariſtis, po/
ma præferantur & fructus? Vt poma ex arbore: frumentum ex ſtipu
la: ita uirginitas ex nuptiis. Centeſimus, & ſexageſimus, & triceſi/
Mat. 13. mus fructus, q̃q̃ de una terra & de uno ſemente naſcatur: tamen mul
Fructus tri tum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. quia & ipſa
geſimus digitorum coniunctio quaſi molli oſculo ſe complexãs & federans,
coniugatis maritum pingit & coniugem. Sexaginta uero ad uiduas: eo ꝙ in an
Sexageſi/ guſtia & tribulatione ſint poſitæ. Vnde & ſuperiori digito deprimũ D
mus uiduis. tur: q̃to maior eſt difficultas ex parte quondam uoluptatis illecebris
abſtinere: tanto maius & premium. Porro numerus cẽteſimus: queſo
Cẽteſimus diligenter lector attende, de ſiniſtra transfertur ad dexteram: & iiſ/
uirginibus dem quidem digitis, ſed non eadem manu, quibus in leua nuptæ
ſignificatur: & uiduæ circulum faciens, exprimit uirginitatis coro/
nam. Oro te, qui hæc loquitur damnat nuptias? Aurum uirginita/
tem: argentum diximus matrimonium. hæc ille.

Ambro. Ambroſius quoq; librum de uirginitate latiſſimum edidit: ac
alium de uiduis. De primo mentionem facit diuus Hieronymus ubi
ſupra inquiens. Quod ſi cui aſperum & reprehenſione dignum ui/
Hiero. detur, tantã nos inter uirginitatem & nuptias feciſſe diſtantiam,
q̃ta inter frumentum & ordeum eſt: legat ſãcti Ambroſii de uirgini
tate librum: & inuenies illum inter cætera quæ de uirginitate & nu/
ptiis diſputauit, etiam hoc dixiſſe. &c. In ſecundo autem libro. ſ. de
Ambro. uiduis ita loquitur. Supergreditur uirginitas conditionem humanã
naturæ, per quam homines angelis aſſimilãtur. Maior eſt uictoria uir
ginum, q̃ angelorum. Angeli enim ſine carne uiuunt. Virgines au/
tem in carne triumphant. In primo uero libro de uirginitate ait.
Idem. Pulchritudinem nõ poteſt quis maiorẽ eſtimare, decore uirginitatis:
quæ amat a rege: probatur a iudice: dedicatur a domino: conſecratur
a deo

A a deo. Et iterũ. Quis aũt humano uirginitatẽ poſſit igenio cõphẽde/re: quã nec natura ſuis incluſit legib⁹? Aut qs naturali uoce cõplecti: qđ ſupra uſum naturæ ſit? E cœlo acceſſiuit qđ imitaret' i terris. Nec immerito uiuẽdi ſibi uſũ q̃ſiuit e cœlo: q̃ ſpõſũ ſibi iuenit i cœlo. Hæc nubes aerea, angelos, ſyderaq; trãſgrediẽs, uerbũ dei i ipſo ſinu patris iuenit: & toto auxit pectore. Et i lib. ep̃larũ, ep̃la. lxxxii. Per uirũ (inquit) & mulierẽ, caro eiecta ẽ de paradiſo: Per uiginem iũcta eſt deo. Plurima in laudem uirginitatis in eadem epiſtola diſſerit: quæ breuitatis omitto gratia. Idem. Idem.

Poſt hos, ſcripſit Aug. etiã de uirgitate librũ, ubi iter reliqua hæc iſeruit. Certa (ĩnq̃t) rõne, & ſacrarũ ſcripturarũ autoritate: nec pctm̃ eẽ nuptias iuenim⁹: nec earũ bonũ, bono uirgĩalis & uidualis cõtinẽtiæ æq̃re p̃ſumim⁹. V ñ i. c. xix. & xx. errorẽ iprobat eorũ, q uirginitatẽ putãt nõ eẽ maioris meriti & glĩæ: q̃ ſit mr̃imoniũ. Et aliis duob⁹ capi. ſequẽtib⁹: ſcripturarũ teſtimoniis p̃bat uirginitatẽ eẽ iuuenibus p̃ſuadẽdã. Et poſt illa duo cap. c. ſequẽti, qđ eſt. xxiii. p̃memorati libri, ſubintulit. Poſtremo ipſũ dñm audiam⁹ euidẽtiſſimã hanc ſẽtentiã proferentẽ. Nã cũ de cõiugib⁹ nõ ſeparandis, niſi cã fornicationis, diu ac terribiliter loqueret': dixerũt ei diſcipuli. Si talis eſt cã: cũ B uxore nõ expedit nubere. Quibus ille. Nõ oẽs (ĩnq̃t) capiũt uerbum hoc. Sunt enim ſpadones, qui ita nati ſunt. Sunt alii qui ab hominibus facti ſunt. & ſunt ſpadones, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere capiat. Quid ueracius, quid lucidius dici potuit? Chriſtus dicit, ueritas dicit, uirtus & ſapientia dei dicit: eos qui propoſito ab uxore ducenda ſe continuerint, caſtrare ſeipſos propter regnum cœlorum. Et contra humana uanitas impia temeritate, contendit eos qui hoc faciunt, præſentem tantummodo neceſſitatẽ moleſtiarum coniugalium deuitare: i regno cœlorũ qđq̃ præ cæteris non habere. De quibus autem ſpadonib⁹ loq̃tur de⁹ per Eſayã prophetã: q̃bus ſe dicit daturum i domo ſua, & muro ſuo locũ nominatũ, meliorem multo q̃ filiorum, atq; filiarũ: niſi de his qui ſe ipſos caſtrant propter regnum cœlorum? Augu. Idem. Idem. Mat. 19. Eſa. 56.

Et iterum ibidem Augu. Nec ſane ſpiritusſanctus tacuit: quod contra iſtos impudentiſſime ac dementiſſime peruicaces, apertum, atq; inconcuſſum ualeret. eorũq; beluinum impetum ab ouibus ſuis inexpugnabili munitione repelleret. Cũ eñ dixiſſet de ſpadonibus. Dabo eis in domo mea, & in muro meo locum nouũ, meliorem multo q̃ filiorum, atq; filiarum: ne quis nimium carnalis, exiſtimaret in his uerbis aliquid temporale ſperandum: continuo ſubiecit. Nomen Augu. Eſa. 56.

Ibidem.
Spadonib⁹ ſ. cõtinentibus quid ꝓmittitur.

æternum dabo eis:nec unꝗ̃ deerit. Tanꝗ̃ diceret. Quid tergiuerſaris
impia cæcitas, quid tergiuerſaris? quid ſerenitati ueritatis nebulas C
tuæ peruerſitatis, effundis? Quid in tanta ſcripturarum luce, tene-
bras unde inſidieris inquiris? Quid temporalem tantummodo utili-
tatem promittis continentibus ſanctis? Nomen æternum dabo eis.
Quid ab omni concubitu immunes:& ex quo ipſo hic ſeſe abſtinẽt,
ea quæ ſunt domini cogitantes, quomodo placeant domino: ad ter-
renam commoditatem referre conaris? Nomen æternum dabo eis.
Quid regnum cœlorum: propter quod ſeipſos caſtrauerunt ſancti
ſpadones, in hac tantum uita intelligendum eſſe contendis? No-
men æternum dabo eis. Et ſi forte hic ipſum æternum, pro diutur-
no conaris accipere. addo, accumulo, inculco. Nec unꝗ̃ deerit. Quid
queris amplius? quid dicis amplius? Eternum hoc nomen: quicquid
illud eſt, ſpadonibus dei, quod utiq; gloriam quandam propriam,
excellentemq; ſignificat, non erit commune cum multis: ꝗ̃uis in eo
dem regno, & eadem domo conſtitutis. Nam ideo fortaſſis & no-
men, dictum eſt: ꝙ eos quibus datur, diſtinguit a cæteris. &c.

Idẽ Augu.

¶ Poſt hæc, Auguſtinus ibidem capitu. xxix. mirum in modum hor
tatur uirgines ad caſtitatis ſeu uirginitatis quam uouerint, perſeue
rantiam. Suadetq; (capit. xxx.) iuuenes ad continentiam ſeruandã,

Idem.

dicẽs. Vos etiam qui hoc nõdum uouiſtis: q poteſtis capere, capite: ꝑ D
ſeuerantes currite, ut cõprehendatis. &c.

Cõcludit a materia de uoto uſq; ad pñtẽ: cõtra Luthe. uerba.

¶ ECCE Christiane lector, ꝗ̃ perſpicue, ꝗ̃q; liquido,
per totum huiuſce materiæ decurſum & proceſſum, ab initio propo
ſitionum de uoto, ad hunc uſq; locũ: multis rationibus, uariiſq; ſcri
pturæ, & ſanctorum patrum teſtimoniis, probatum ſit: Religioſo-
rum ſolemnia uota, uidelicet, paupertatis, obedientiæ, & caſtitatis.
(de quibus tot laudes, totq; eorum uirtutes, attulim⁹) non modo nõ
detrahere baptiſmo, uel fidei: nec (ut Martinus aſtruit) uitæ Chri-
ſtianæ repugnare. Verum etiam ad meliorem & faciliorem præce-
ptorum dei obſeruantiam: & ad fidem, charitatemq; alendam, plu-
rimum iuuare & proficere. Ceſſent ergo, & conquieſcant cogitatio-
num indigna fantaſmata, quæ fidelium ingrauidant ſuis imagina-

Opa bonorũ religioſorũ pl⁹ meritoria opibus ſæcularium.

tionibus mentes. ¶ Vides inſuper ꝗ̃ longe differant in merito & ꝓ
mio bonorum opera religioſorum, aut monialium regulariter uiuẽ
tium (cæteris paribus) ab operibus ruſtici in agro laborãtis, aut mu-
lieris in domo ſua curantis, uel aliorum ſæcularium uitam actiuam
ducentium. ¶ Deniq; & illud impiiſſime, ac ſuperbe dictum eſſe,
manifeſtum eſt. Vota hodie non ualere niſi ad operum iactantiam
& ꝓſumptionem

A &pſumptionem:& nuſq̄ minus de fide & Eccleſia eſſe,q̄ in ſacerdo
tibus, monachis, & ep̄is:& eos ipſos eſſe reuera gentiles,ſeu hy po/
critas Et huiuſmodi uiuendi rōnes i paupertate, obnia, & caſtitate,
nullū prorſus habere in ſcripturis exēplū:cū tamē Chriſtus dixerit.
Exemplū eīm dedi uobis:ut queādmodū ego feci:ita & uos faciatis. & Ioan. 5.
Petrus.Chriſtus pro nobis paſſus ē, uobis relinquēs exemplum: ut 1.Pet.2.
ſequamini ueſtigia eius. Et Ioan. Qui dicit ſe in xp̄m credere, debet 1.Ioan.1.
ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Vide inſcitiā Lutheri: ut in bo
nis Chriſtum imitari operibꝰ, & his q̄ ſunt pfectionis & ſuperogatio
nis, dicat eſſe hypocriſim: baptiſmo, fidei, Eccleſiæ, pnitioſū. Ipſe Ioan.14.
igitur qui dixit. Ego ſum uia, uita, & ueritas: ſanctam religionis ob Tria fūda/
ſeruātiā, uita, exemploq; ſuo, dedicauit. Cum em̄ tria ſint principa/ mēta re
lia religionis fundamēta. ſ. obnia, caſtitas, & paupꝑtas. Vn̄ Bernar. i ligiōis.
lib. de uera religione. Religio (inqt) pauptate fundat̄: erigit̄ obnia: Bernar.
dedicat̄ caſtitate. &c. Xp̄s has tres præ cæteris amplexꝰ eſt uirtutes. Xp̄s fūda
Obſeruauit em̄ primo obniam: qa uoluit eē obediēs mr̄i, & ēt pr̄i pu tor religio
tatiuo ac nutritiuo. di. ēte euāgeliſta. Et erat ſubditꝰ illis. Hoc & ipſe ſe nis. Luc.2.
pꝰ teſtatꝰ eſt. Ait em̄. Meꝰ cibꝰ eſt ut faciā uoluntatē pr̄is mei, q̄ i cœlis Ioan.4.
B eſt. Et iteꝝ. Deſcēdi de cœlo nō ut faciā uolūtatē meā: ſed uolūtatem Ioan.6.
eiꝰ, q miſit me. Hic & Apl̄s. Factꝰ ē (inqt) obediēs uſq; ad mortē. &c. Philip. 2.
Scd̄o ſeruauit caſtitatē. Vn̄ Hiero. ad filiā Mauricii ait. Xp̄s uirgīem Hiero.
habuit matrē, uirgo ipſe māſurꝰ. In ſe uiris, ī mr̄e fœminis, tribuens
exēplū. & Amb. i quodā ſer. Diſcute uitā xp̄i i oībꝰ euāgeliis, totāq; Ambro.
reperies fuiſſe ſpeculū caſtitatis. Amplexus ē tertio artiſſimā paup Matthei &
tatē. Adeo ut dixerit. Vulpes foueas hn̄t, & uolucres cœli nidos. Filiꝰ Luc.9.
aūt hoīs, nō habet ubi caput ſuum reclinet. Cū qs ergo his ī tribus
ſequi optat Chriſtum uirtutibus (et ſi em̄ ſeq poſſet eū i uita exiſtēs
ſæculari; maiori tn̄ cū aīæ piculo) ut uoluntatem i bono magis firma
tam habeat, & reqſitorum oportunitatē: ſacram adit religionem: &
prædicta eiuſdem fūdamēta deuouit. Itaq; p obediētiam, offert deo
uoluntatem propriam, & animam. Per caſtitatem corpus, renūciās
eius uoluptatibus. Per paupertatem uero oīa tēporalia. Per obediē/
tiam autē ſuperat ſuperbiam. Per caſtitatem luxuriam. Per pauper
tatem uero auaritiam. ¶ Pudeat nunc pudeat Lutherum, tāto In Luthe.
Religionis ſtatui detrahere: quem tot ſanctoꝝ uoces commendant: uerba.
quem tot perfectorum exempla perluſtrant: Quem immunera eius
bona, clarificant: Quæ tam certe numeroſa ſunt, q nec garrulus
poeta, nec orator diſertus, ea plene proſequi poſſet. Vt tamen uel
pauca habeas, ſuper qbus gratias domino agas. In genere nota q

Religiõis bona. omne bonũ in religiõe reperit̃.ſ.Bonũ utile, delectabile, & honeſtũ.
Quod in ea ſit bonũ utilitatis, Bern.oñdit enumerãs.ix.eiꝰ bona. Bonũ eſt (inqt) nos hic eſſe.ſ.in religiõe.Nã in ea hõ uiuit purius, cadit rarius, ſurgit uelocius: icedit cautius, quieſcit ſecurius, irroratur frequentius: purgat̃ citius, morit̃ cõfidẽtius, remunerat̃ copioſius. ¶ Eſt etiam i ea bonũ utile quo ad corpalia: qa facit fratres tanq̃ nihil habẽtes, & oĩa poſſidẽtes: iuxta ꝓmiſſionẽ Xp̃i eis factam Luc.xviii. Lu.c.18. Amẽ dico uobis. Nemo eſt qui reliquit domũ, aut parẽtes, aut fratres aut uxorẽ, aut filios, ꝑpter regnũ dei: & nõ recipiat multo plura i hoc tpe: & in futuro ſæculo uitã æternã. Nã oĩa fac.t cõia.cõe eſt ueſtimẽtum, cibus, uinũ, oleũ, ſal, refectoriũ, lectus, ignis &c. Vñ Aug. i regula. & ponitur. xii.q.i.c.non dicatis, ait. Nõ dicatis uos aliqd habere propriũ: ſed ſint uobis oĩa cõia. Et iſra. Sed cũ huius noſtræ cõgregationis fratres: nõ ſolũ facultatibus, ſed uolũtatibus, ꝓpriis in ipſa ordinis ſuſceptione renunciauerint: & ſemper promiſſam obedientiam pœnitꝰ aliorũ ptãti & iperiis i xp̃o & ꝓ Xp̃o ſubdiderint. certũ ẽ eos nihil habere, poſſidere, dare, uł accipe ſine ſupioris licẽtia debere.

Aug. Idem

Secundo. Eccle.1. Gignit etiã religio bonũ iocũditatis: iuxta illud. Eccli .1. Religioſitas cuſtodiet & iuſtificabit cor: iocunditatẽ, & gaudiũ dabit. Dat eñ ex hoc gaudiũ, ꝙ tam bonos, pios, deuotos ſocios, fratres, inuenire tribuit: quoꝝ exẽplis inſtrueris, cõuerſatione ſolaris, orationibꝰ adiuuaris. O uere bonũ, & iocũdum habitare inter fratres tales, qui deũ amant, diſciplinã obſeruant, pacẽ colũt: cuius ſine obſeruatiõe, monaſteria ſunt tartara, & inhabitantes demones incarnati. Magnũ donum illud. Horrendum eñ hoĩum genus mali religioſi. Adeo ꝙ Auguſtinus fateat̃ ſe non inueniſſe hoĩes peiores. &c. D

Aug. Tertio. Tertio dat bonũ honeſtatis: qa eſt ſchola & exercitiũ uirtuoſitatis. In ea ſiquidẽ alii ſtudio legis cel & prædicationibꝰ, uacãt. Alii ſpecialius orõni & cõtẽplationi ſe addicũt. Alii uero confeſſorum facultati & cõſciẽtiæ diſcutiẽdis caſibus, inſiſtũt. Alii aũt aliis miniſtrãtes, officium Martæ ſubripiũt. Et omnes ſtatutis diei & noctis horis, ad Eccliã cõuenientes, laudes dño decãtãt: & miſſarũ ſolẽnia pſoluũt. In quorũ ſic laudẽ perſonat Chryſoſto. in libro ſermonũ, ſermone xx. de diſpenſatione rerũ, uerſus mediũ. Mox (inquit) ꝙ oẽs p monaſterii pſidẽ excitati, ſõno excuſſo, modeſte cõſurgũt: ſtãteſq; ſcĩm illum chorũ, ſtatimq; tollẽtes manus, ſacros decãtãt hymnos. Neq;.n. ſicut nos excutiẽdo ſomno, & ſopore multo horarum lõgiori ĩdigẽt ſpacio. Ipſi eñ ſimul aceſtratis attollimur ad multã horã oſcitando, & corpus diſtrahẽdo reſidemus. Illi (ut diximꝰ) edẽte gallo uocẽ, cũ

Chriſoſto. i ludẽ religioſoꝝ

monaſterii

monaſterii præpoſit⁹, uꝉ unū pede pupugerit, oēs excitauit. neq; n.
A ibi nudos fas ē dormire: inde expgefacti, illico ſtātes, ꝓphicos hym-
nos cōcinūt cū ſūma & modulatis carmib⁹ decātāt: eo modulatu & ſim
phonia: ut neq; cythara, neq; fiſtulæ ullæ, neq; aliud muſicū in id ge-
nus inſtrumētū, talē edāt ſonū, qualē audire licet ītegerrimis uiris il
lis altiori quadā quiete & animi tranquillitate ſuccinētibus: q cant⁹ &
ſuauitate referti ſūt, & diuino amore oppleti. In noctib⁹ ingt, extol ps.133.
lite manus ueſtras ad deū. & illud. Vigilat aīa mea ad te deus: qm̄ lux ps.62.
ſunt præcepta tua in terra. Itē & Dauidici cāt⁹ q̄ multos lachrimarū
cōcitāt fontes. cū canēs Dauid illud ꝓnunciat. Defatigat⁹ ſum i meo ps.6.
luctu: lauabo per noctes ſingulas lectū meū, & in lachrymis ſtratum ps.101.
meū rigabo. Et rurſum. Quoniā cinerē tanq̄ panē māducabā. Quid pſal.8.&
eſt hō qm̄ illius es memor. Hō uanitati fact⁹ eſt ſimilis. & dies nři tāq̄ 143. ps.67
umbra decidūt. & illud. Qui habitare facit pares morib⁹ in domo. & ps.118.
ſepties in die laudaui te ſup iudicia iuſtitiæ tuæ. Et rurſum. Media no Ibidem.
cte ſurgebā ad cōfitendū tibi ſup iudicia æqtatis tuæ. Itaq; oſcitāti-
bus nobis, ocioſeq; torpētibus ſtertētibuſq;, uel ſupinis cubātib⁹: &
fallacias aīs uerſantibus innumeras: canunt illi: iſtiuſmōi āgelis una. ps.148.
Laudate dn̄m de cœlis, cōcinētib⁹. At ubi primū illuxerit quieſcūt illi:
idq; tpis qđ nos ad laborē illi hn̄t ad qetē. clareſcēte uero die cū pcās
B īpēſas cōputādi, uꝉ dimittēdi ad forū alios euocamus, Iſq; principib⁹
pœnas ueritus aſtat trepidus: alius ſe in tabernaculū cōfert: alius ar
ti ſe & operi, cuius ē gnarus accōmodat. Rurſum illi matutinas icoe
ꝑtant preces: & hinc ſe ad ſacrarū lectionē conuertunt. Sunt & q ſcri
bendi artē edocti, libros ſcriptitāt: & deſtinatis cellulis ſe qſq; tacit⁹
cōtinet. Precationes poſtmodum, quæ tertia, ſexta, & nona hora, &
ueſperi inſuper dicuntur, abſoluunt. ita ut quadripartita die ſingu-
lis partibus uariis deum laudibus honorent. Igitur ueſcentibus, ri-
dentibus, & laſciuientibus reliquis, ac multo cibo diſtento uentre
diſtractis: hi ſeſe hymnis applicant, cum eis nondum cibi & menſæ
ſit temp⁹. neq; ulla horum ſenſibilium cura. Sumpto uero cibo, cum
ſe primum quieti dederint, hiiſdem incumbunt laudibus. hæc ille.

Hæc & hiis ſimilia Religionis bona, ſimulq; & aīarum pericu- Bernar.
la quæ mundanis eueniunt, & peccata quæ fiunt in ſæculo excogi- Nota mun
tans diuus Bernardus: in hæc etiam uerba in fauorem religionis pro- di miſeri-
rupit. In monaſterio (inquit) eſt uita contemplatiua, in ſæculo eſt as: & ſcē
uita laborioſa. In monaſterio ē uita ſācta, ī ſæculo ē uita criminoſa. religiōis
In monaſterio eſt uita ſpiritualis, in ſæculo eſt uita carnalis. In mo- bona.
naſterio eſt uita cœleſtis, In ſæculo eſt uita terreſtris. In monaſterio

eſt uita quieta, In ſeculo eſt uita turbulenta. In monaſterio eſt uita tranquilla, in ſeculo eſt uita contentioſa. In monaſterio eſt uita pacifica, In ſeculo eſt uita iurgiis plena. In monaſterio eſt uita caſta, In ſeculo eſt uita luxurioſa. In monaſterio eſt uita plena uirtutibus, In ſeculo plena uitiis. In monaſterio eſt uita ſanctitatis, In ſeculo eſt uita iniquitatis. Hæc ille. Et quis poteſt explicare innumerabilia peccata mortalia, quibus ſunt conglutinati, & imerſi miſeri mundani. Vt puta mẽdacia, periuria, fraudes, uſuras, rapinas, furta, homicidia, diſſenſiones, odia, uindictas, rancores, & imundicias: In quolibet genere detractiones, irriſiones, murmurationes, iras, inuidias, ſuperbias, infidelitates: & reliqua. a quibus religioſi omnino per igreſſum religionis iam receſſerunt, & appropinquauerunt ſummæ puritati deo, purificantes ſe fidei exercitiis. ſ. per contritionem, continentiã, confeſſionem frequentem: toto tempore uitæ eorum meditãtes, cõtemplantes, loquentes, audientes ſpiritualia & cœleſtia: nouas recipientes gratias, nouas illuminationes: noua dona, nouos ſpirit⁹, nouos ſermones, nouas inſpirationes. C

Exortatio. Eya igitur fuge & cõfuge, o mũdane iuuenis ad urbem refugii ad uitã religioſam. Ad religioſam dico, non ad irreligioſam: ad monaſteria. ſ. reformata & regulariter uiuentia, ubi poſſis de præteritis agere pœnitentiam. Et in præſenti obtinere gratiã: & ſecure gloriã ꝑſtolari futuram. Nec te terreat uitæ auſteritas. Nõ eñi ſunt cõdignæ (Rom. 8.) paſſiones tẽporis huius, ad preteritam culpam quæ remittitur, ad ꝑſentẽ gratiã q̃ immittit, ad futurã gloriã q̃ ꝓmittit. Et nos gratulemur iam de ſeculo educti, qui tãta euaſimus mala, aſſecuti autẽ tãta bona. In principio letitiarum noſtrarũ, gaudia hieruſalem regiõis cœleſtis occurrant: nõ obliuiſcat ea dextera noſtra. Intentio ſemper illa aſpiret: & pro illis conſequentibus, nullum horreſcat laborẽ. Nã ſi conſideremus quæ & q̃ta ſint quæ nobis promittũtur in cœlis, uileſcunt cuncta quæ demulcent in terris: & mala quæ ingeruntur, pro modico reputabũtur, immo tanq̃ æterni huiuſmodi gaudii materia, (2. Cor. 4.) amplexabuntur: dicente Apoſtolo. Momentaneum & leue tribulationis, immẽſum gloriæ pondus operabitur in nobis. Tanta itaq; debet eſſe anhelatio, deſiderium, & fames ſalutis oblatæ, gratiæ donatæ, maxime autem gloriæ repromiſſæ, ut media morte commutanda putetur: tantus dolor ꝙ nondum ibi es, tantuſq; timor ꝙ nõ peruenies: ut nil aliud petere, nil aliud dolere, aliud pertimeſcere poteris nihil: ut ſic de hac gloria ſit ſollicitudo ſumma: qa erit beatitudo perfecta, quam præſtet regnans in ſecula. AMEN. D

A

Epilogus. ſeu libri Cõcluſio.

GRatiarum omniũ atq; donorum authori: uirtus omnis, & laus, honorq; tri/
buatur: qui de ſuorum affluentia munerum, mihi indi/
gnæ eius creaturæ, tantã dignatus eſt elargiri gratiã: ita
ut meæ ea aſſiſtente ignauiæ, ad optatum finẽ opus ꝓduxi. In quo ſi
minus quid recte, aut perite poſitũ ſit, ueniam (precor) meæ preſtet
pius lector imbecillitati. Quod eñ in me fuit, libens, ac benigne pro
oĩum ſalute fideliũ, ac orthodoxæ fidei protectiõe, expoſui: paratus
ſemper (ſi opus fuerit) etiã mortẽ pro eis ſubire. Habentur itaq; his
quæ poſui in Lutherũ teſtimoniis, in ſacris litteris multa ſimilia: quæ
non minoris eſſent ad eius improbandũ errores fortitudinis, & fir/
mitatis. Sed quia hæc legentibus, plene ſufficere poſſe putaui: ne
inſuper plus nimio multiplicata tediũ pariãt: ea ponere recuſaui. Au
thoritate igitur, quæ in diuinis maxime apud fideles ꝓcellit: & rõne
quæ tam in diuinis q̃ in humanis, bonũ a malo, iuſtũ ab iniuſto, uerũ
a falſo diſcernit, ſufficienter probatũ: & tam hereticis q̃ catholicis,
B perſuaſum eiſſe arbitror, ſeptẽ eſſe Eccleſiæ dei ſacramenta (quibus
maxime gratia uel confert, uel auget) nõ quidẽ recẽter ab hominib⁹
ſed a Xp̃o p ſe, uľ p nũcios ſuos Ap̃los, ad fideliũ ſalutẽ inſtituta: ita
ut nec iuſte, uel rõnabiliter, hoc aliquẽ poſſe negare credã. Quæ cũ
ita ſint: & ego (mea teſte cõſciẽtia) ad utilitatẽ Ecclĩæ, cui qđ poſſum
debeo, hoc ſcribere decreuerim: ut pote i cuius gremio ab utero edu
catũ me eẽ ſcio: & ſub cuius fidei & charitatis alis, me ſaluãdũ, & ad
eã q̃ ſpero quoq; ſubleuãdũ eẽ cõfido. QVALE inſup de diuina
eſſetia, formaq; humani corpis: & dei & hominis Xp̃i natura: uľ ho/
minis actiõe, iudiciũ: Quæue de bonis opib⁹, ac meritorũ inæqualite:
de ſpe, charitatis icertitudine: deq; legis ꝓceptis, ſentẽtia ferenda ſit:
elaboratũ ſatis eẽ cẽſeo. Inſulſas poſt hæc ſparſim de cõſiliis euãgeli
cis, liberi arbitrii facultate, pc̃torũq; diſtinctione, Ecclĩæ cõſtitutio/
nibus, & immaculata uirginis cõceptiõe, ſentẽtias iulcta dei uirtute,
ſubuerſas eſſe autumo. Proinde gr̃a dei ſuſcepta, q̃ falſa ſint q̃ de
purgatorio, & fideliũ animab⁹ defunctoꝶ in eo ab authore earũ deo
deputatis, eiuſdẽ Luth. ſcripta: Quæ dñiq;, & q̃lia, circa ſpeculatiuã
moralẽq; philoſophiã: nec nõ & religioſorũ oĩm ſolẽnia atq; monia/
liũ uota, diſſeminauerit uelut dogmata, min⁹ q̃dẽ eẽ catholica: cõli/
gere ꝓmptũ ẽ. Sic eñ & ipſe, q nudas (ut ait) dãnatiões cõtẽnit,
hiſdẽ ſcripturis (ut optat) erudiri poterit. Et ſi ei⁹ noĩe, ſuaq; ſci/

Gr̃as dño reddit imẽſas de pſe/cto libro.

Cur nõ in mai⁹ ꝑtra erit uerba uolumen.

Epilogat ſcdã opis partem.

entia, liber ille de captiuitate inſcriptus babylonica, in publicum ex C
Ad Lut. ex hortatio. uit: eumq; ſuum eſſe cognouerit. moneo, hortor, precor illum in domino, ut ad cor redeat, & diabolicis blaſphemiis, & plus, ualde, nimio audacib⁹ ipietatib⁹, ac furiis, modū iponat. eaq; & alia q̄cūq; retractatione digna cōſpexerit, abolere ſtudeat. Atq; id cito. Quod niſi fecerit, caueat ne propediem ſeuiat in eum ira dei, & in Dauidicum incidat elogium, quo dicitur domino. Minorabis dies temporis
ps. 88. eius, & perfūdes eum confuſione. Exempla ei nonnulla proponunt hyſtoriæ. qua ſeueritate leuantes capita ſua in ſanctā dei Eccleſiam,
Arrius magnus hereticus. ignitus dei gladius ferierit. Arrius potiori ſacrarum litterarum titulo, ac itelligētia, impios ſuos tutabatur errores: q̄ ipſe faciat. adeo ut Antiſtites plurimos & pſules, principes quoq;, imo & ipm Cæſarē, in ſuam traxerit ſententiam: & omnium pene chriſtianorum men-
Mors arrii Eunomius tes cōmouerit. Et tamen diuino tandem iudicio, crepuit medius, & effuſa ſunt uiſcera eius. Eunomius quoq; Arrianus (Vnde Eunomiani heretici denominati ſunt) uir corpore & anima leproſus, nec ſecus interius q̄ exterius, morbo regio correptus fuit. Plurima his ſi
Ira dei ſeuit in hereticos. millima exēpla ſuppeditant, quæ nūc recenſere, breuitas nō patitur tēporis, ad oſtendēdum diſtrictam dei iuſticiam, quæ deſæuit olim in diffidentiæ filios, qui peſtiferis ſuis doctrinis, ſponſam Chriſti Eccleſiam, polluere demoliti ſunt. Non enim ſcientia ulla, ullumq; eſt cō D
ps. 32. ſilium cōtra dominum: qa de cœlo, & de præparato habitaculo ſuo, ſuper omnes aſpiciens qui terrā inhabitant, diſſipare nouit conſilia impiorum ſe aduerſus eius ſcientiam extollentium. Perdam (iquit) ſapientiam ſapientum: & prudentiam prudentum reprobabo. Et
Iob. 5. & 1. Corin. 3. iterum. Compræhendam ſapientes in aſtucia eorum. Timeat igitur dn̄m timeat Lutherus & audiat illum dicentē ei. Tu autem for-
Hiere. 3. nicatus es tuis cum multis amatoribus, id eſt, falſis dogmatibus. tamen reuertere ad me, & ego ſuſcipiam te. Sic enim ſi rectum ſapiet,
Eſa. 12. aquas ueræ & catholicæ doctrinæ in gaudio de fontibus ſaluatoris no
1. Corin. 1. biſcum hauriet, & idipſum (ut Paulus iubet) dicem⁹ omnes. Multos certe in corda hominum poſuit errores, & in cerebro plurimorum non pauca ēt ſuſcitauit dubia immodice periculoſa. Quāoptime
ps. 118. ergo faciet, ſi nunc dicat. Erraui ſicut ouis quæ perierat, a paſtore declinans, uocem illius non audiēs, illum minime ſequens: qui nō mor
Exechi. 18. tem ſed uitam optat peccatorum, qui omnibus parcit uere pœnitentibus, & ad ſe (ut decet) redeūtib⁹: qui ſemper fuit, ſemper ē, & ſemper erit benedictus in ſæcula. AMEN.

¶ Sequūtur Cōdēnationes doctrinales trium Vniuer/
A ſitatum.uidelicet.Parriſienſis/Louanienſis/& Coloniē
ſis/ſuper libris & dogmatib⁹ Martini Lutheri
¶ Titulus primæ condēnationis.

Determinatio Theologicæ facultatis Parriſienſis/ſuper doctrina Lutheriana/hactenus per eam uiſa.

DECANVS,& Facultas Theologiæ Generalis Scholæ Par/
riſień.Omnibus Chriſtifidelibus cum ſincero catholicæ ueri/
tatis amore:Salutem.

Paulus ille uas electionis:Euāgelicuſq; tu/
bicen,& gētiū doctor:Thimothe/ 2. Thim.2
um iſtituēs:ut curet ſeipm operariū incōfuſibilē,&
B probatū,exhibere deo,recteq; tractantē uerbū ueri
tatis:pphana hortat̃ & uaniloqa deuitare:qm̃ hæc
multū pficiunt ad ipietatē.Nā ſi ſemel recepta fue/
rint,mox ſerpet uenenū:& abſoleſcet catholicæ doctrinæ uigor.Si
quidē hereticorū ſermo ſi animos aliqñ ſimpliciū occuparit:ſemper
latius diffundet̃:eoſq; fallacib⁹ erroꝝ iuolucris,quaſi tenaci uiſco in
uoluēs:ſenſim a ueritate,ad ipietatē nimiā deturbabit:& perinde ac
cancer morb⁹ ſerpet:q ubi corp⁹ uiuētis attigerit:non deſinit paula/
tim uicinas occupare ptes:donec itulerit exitiū. Pleraq; huiuſce rei
exēpla recēſere pfacile eſt.Nam cū adhuc in adoleſcētia ſua Eccleſia
Xpi ſpōſa florere cœpiſſet:ſurrexere uiri mēdaces & ipii,q a uerita/ Heretici q
te excidētes:fidē illi⁹ ſubuertere molirent̃: quales fuerūt,Hermoge fidē Eccl'iæ
nes,Philet⁹,Hymeneus:& poſt illos, Ebion,Marcion, Apelles:De ſubuerte/
inde Sabellius, Manicheus,Arrius.Seneſcēte uero eadē:& paulo añ re demoli
tpa nr̃a:Valdo,Vuyclef,& Ioānes Hus.Hac etiā tēpeſtate, de pro/ ti ſunt.
genie illa uiperarū,ſuborti ſunt(prohdolor)filii neq̃:qui ſpecioſæ
matris non habentis maculam neq; rugam,unionis uinculum ſchi/
ſmatice diſcindere conātur,uere ſimiles uiperulis. Vt enim illæ cor
roſis matrum uiſceribus, nō exeūt priuſq̃ eas extinxerint.Ita hi pa/

rentē Eccliam exitiali ſuorū dogmatū peſtilētiq; ueneno:multiplici C
nouarū inuētionū fœtura:dum iuuare uidentˀ & uenerari(licet inex/
tinguibilē)potius tñ q̄tū in ſe ē interimūt: nō ferentes cū ipſi ſint &
ancillæ filii,& illegitimi:immo diaboli genimina: matris Ecclīæ libe
ros legitimoſq; filios,niſi eos ſuis peſtiferis doctrinis inficiāt:& uene
natis iaculis cōtorqueāt: ſatagētes ſpeciē matris ac decorē temerare
& contaminare.Cuius tñ facies ſemp eſt & erit gratiarū plena,ſplē/
didiſſimuſq; ornatus. Ipſa eñi ueluti regina a dextris ſponſi ſui in ue
ſtitu aſtat deaurato circūdata uarietate legū,cæremoniarū,ſacramē
torum,& bonorū oīum ad præſentē uitā futurāq; cōducētiū.Hinc ui
rulentis ſuis ſcriptis & ſermonib9,illā lacerare nō ceſſant:& pro uiri/
bus deturpare ſatagunt. Inter quos unus uel pcipuus exiſtit quidam
Martinus — Martinus Luther,q̄tū ex ſcriptis compluribus eius nomine diuulga
Lutherus. — tis,cōiectare licet:ſi modo titulo credendū eſt.Ipſe enim prænomi/
natorum hereticorū dogmata(inſtar præuaricatoris Ahiel, qui cō/
1.Reg.19. — tra Ioſuæ imprecatione reædificauit Hierico) iſtaurare ſtudet,& no
ua confingere:qui cū ad ſobrietatē ſapere minime didicerit:plus un9
ſapere præſumit q̄ cæteri omnes,qui in Eccleſia ſunt,aut fuerunt.
Omniū nempe uniuerſitatū ſcholis,ſuū auſus ē præferre iudicium.
Luther9 iu — priſcorum quoq;,uel ſctōrū doctorū Eccleſiæ ſentētias cōtēnit:& ut D
diciū ſuū — ad impietatis cumulū addat,ſacrorū ſanctiones conciliorū eneruare
pfert uni/ — cōtendit:quaſi,ſcilicet,ad fideliū ſalutē neceſſaria,Luthero ſoli,de9
uerſitatib9 — reſeruauit: quæ præteritis ſæculis neſciuit Eccleſia,& ad hæc uſq; tpa
in tenebris & errorū cæcitate,ſuā ſpōſam Chriſt9 dimiſerit.O ipiā
& inuerecundā arrogantiā! uinculis,cenſuris:immo ignibus,& flā/
mis cohercendam,potius q̄ ratione cōuincēdā! Nōne qui ita ſenſit,
& ſcribit,prima fidei principia abnegat,& impietatē palā profitet?
Nōne impiū ſe prodit & infidelem quiſquis orthodoxæ fidei: ſanctis
Eccleſiæ doctorib9:ac ſacris cōciliis,credere dedignat? Is nēpe cui cre
det,qui catholicæ Eccleſiæ fidē habere detractat? Aut quomodo ca
Mat.13. — tholicis aſcribetur:q Eccleſiā nō audit? cū ex ore ueritatis dictū ſit.Si
Heretico/ — eccleſiā non audierit,ſit tibi ſicut ethnicus:& publicanus. Porro iſta
rū peculia — eſt peculiaris hereticorū inſania:ut ſcripturas pro uoto contorquen/
ris iſania. — tes ſeſe eas ſolos credāt intelligere:ſolos ſe ad ueritatem euangelii
putent ambulare: ſolos ſe & quos falſa religione ſeducunt,ſalutē cō
ſequi arbitrentur:nec cuiuſcūq; doctoris q̄tumuis ſancti,aut eruditi:
ſed nec ipſius Eccleſiæ authoritatem ſuſcipere uelint,cōtra eam quā
ſemel ſibi præfixerint ſcripturarum intelligētiam.Hoc comprobat
inſanus Montanus cum ſuis Priſca & Maximilla: ſancti ſpiritus ad

uentum

uentum in ſe completum impiiſſime credens, magis q̃ in Apoſtolis.
A Hoc & impius Manicheus: q uanitate Luciferi ſeductus, uſq; adeo
delyrauit: ut ſe ſpiritum ſanctum a Chriſto miſſum aſſereret. Hoc itẽ
Secundinus eiuſdem Manichei diſcipulus, qui Auguſtinũ & catholi-
cos cætero; errare confidenter aſſeuerans, quaſi eidem condolens
Auguſtino ſcripſit ſe non inuenire quid nam ante æterni iudicis tri-
bunal poſitus, deſerto Manicheo, rũdere ualeret. Mos nempe iſte eſt
hereticorum. At uero dum Eccleſiam audire nolũt, nec ferunt ſuaui
Chriſtianæ diſciplinæ iugo colla ſubmittere, illudentibus ſibi ſpiriti
b⁹ mẽdacii & erroris ĩ maĩfeſtos corruũt errores: & ꝑ fide, execrãdas
profitent᷑ blaſphemias: qđ Luther ipſe, ſeu author quiſqs ẽ opuſcu
lorum illius editorum noĩe, luce clarius demonſtrat: q dum Eccl'iæ &
ſanctorũ patrũ ſalutaria reſpuit documẽta: & hereſiarcha factus eſt:
& uirulentus ueterũ hereſum innouator. De libero nãq; arbitrio diſ
ſerens, Manicheos ſequitur. De cõtritione & hiis quæ eã præcedũt,
Huſſitas. Vuycleuiſtas uero de cõfeſſiõe. De præceptis, Begardos.
Catharos de punitione hereticorum. De immunitate Eccleſiaſtico-
rum, & euangelicis conſiliis, Valdenſes: & Boemos. De iuramẽto,
cõſentit hereticis, qui ſe iactant de ordĩe apoſtolorũ. De obſeruatio
B ne legalium, Ebionitarum hereſi appropinquat. Cæterum de ſacřali
abſolutione, ſatiſfactiõe, præparatione ad euchariſtiam: ſcripturas
nõ aduertens ſed peruertens: item de peccatis: de pœnis purgatorii:
de generalibus cõciliis: nõ ferendos diſſeminat errores. Sed & de phi
loſophiæ præclaris inſtitutis, perperã loquit᷑ ignarus: ſicut de ptãte
Eccleſiaſtica: & de indulgẽtiis multa. Nec tã peſtiferã doctrinam euo
miſſe cõtentus: librũ inſuper edidit (ſi titulo creditur) cui de Capti-
uitate Babylonica, nomen indidit: uſq; adeo uariis reſperſum errori
bus: ut iure cũ Alchorano conferri mereatur. In eo ſiquidẽ, extinctas
hereſes & funditus extirpatas: quarũ ne ueſtigia quidẽ ulla reſtabant:
ſuper hiis præſertim quæ ad ſacramẽta Eccleſiæ ſpectant, ſuſcitare,
ac in lucem reuocare, totis animæ uiribus contendit. Scriptor qcunq;
is eſt Eccleſiæ nimiꝝ Chriſti hoſtis pnitioſus: & antiquaꝝ blaſphe
miaꝝ iſtaurator execrãdus. Boemoꝝ nãq;, Albigẽtiũ, Vualdẽſium,
Heracleonitaꝝ, Peputianoꝝ, Erianoꝝ, Lãperianoꝝ, Iouinianiſta-
rũ, Artotyritaꝝ, cæterorũq; id gen⁹ monſtrorum inſaniæ: per au-
thorem in eodem cõprobant᷑ libro, cõmẽdantur extollunt᷑. Quare
noſtræ profeſſionis eſſe agnoſcentes huiuſmodi pullulantib⁹ peſti
feris erroribus, magiſq; ac magis in dies excreſcentibus toto conatu
obuiare: quid tandem nobis de huiuſmodi doctrina, uiſum ſit plane

Secũdinus maniche⁹.

Mos hereticorum.

Martin⁹ hereſiarcha. Vide quot imitat᷑ hereticos.

Liber Lut. de cap. baby. quaſi alchoran⁹ cẽſetur.

Quaꝝ hereſũ iſtaurator ſit Lutherus.

aperire uoluimꝰ:& nr̄am ſuper eā ſententiā Chriſtianis omnibꝰ pu/ C
blicare:ne (quod abſit) eliminata iam pridē tā multiplex impietas q̄
tum in nobis eſt: ulterius ſerpet, & doctrina fallax a patre mendacii
exorta, fidelem inficiat populum dei.

¶ Solitius itaq; per nos examinata, ac maturius uniuerſa do/
ctrina Lutheriano aſcripta nomini, & ad plenū diſcuſſa: execrādis il
lam erroribus ſcatere certo depræhendimus, & iudicauimus: fidem
potiſſimum contingentibus & mores. Quā q̄ ſimplicis populi ſedu/
ctiua ſit; omnibus doctoribꝰ iniuria, poteſtati Eccleſiæ, & ordini hie
rarchico īpie derogatiua: aperte ſchiſmatica: ſacræ ſcripturæ aduer/
ſa & eius deprauatiua: atq; in ſpiritū ſanctū blaſphema. Et ideo uelu
ti reipublicæ Chriſtianæ pniciosam cenſemꝰ oīno exterminandā, ac
palā ultricibus flammis cōmittēdam. Authorē uero ad publicam ab
iurationē, modis omnibus iuridicis compellendum.

¶ Vt autem id clarius cunctis innoteſcat, aliquot ex præfatis
ſcriptis excerptas propoſitiones, ordine quodam digeſſimus: & no/
ſtram cuiq; adiecimus cenſuram, patrum noſtrorum morē imitati: q
alienus utiq; nō eſt ab obſeruata per apl̄os lege diffiniēdi. Propoſito D
nāq; de legaliū obſeruatiōe dubio: qd ſentirēt? Ipſi paucis explicue/
runt rōnibus (cur ita definirent) nullis ſcripto mādatis. quē modum
quoq; decernendi, ſacra cōſueuerunt tenere cōcilia. Materiæ uero p
nos diſcuſſæ, & præſertim quas in præſentiarum edere cōſtituimus,
ſecundū ſuas inuicem cōnexiones, ſequenti mōſtrātur indice.

Index materiarū ex variis

Lutheri libris excerptarū, per Theologiæ uniuerſitatis Parriſiē. facultatē. Et primo ex libro de Captiuitate Babylonica.

De Sacramētis.
De Conſtitutionibꝰ Eccleſiæ.
De Operum inæqualitate.
De Votis.
De Diuina eſſentia: & Forma corporis humani.

Materie ex aliis eiuſdē Lutheri libris excerptæ.

De Cōceptione beatæ & glorioſæ uirginis.
De Contritione.

A De Confeſſione.
De Abſolutione.
De Satiſfactione.
De Accedentibus ad eucharistiam.
De Certitudine charitatis habitæ.
De Peccatis.
De Præceptis.
De Conſiliis euangelicis.
De Purgatorio.
De Conciliis uniuerſalibus Eccleſiæ.
De Hereticorum pœna.
De Legalium ceſſatione.
De Bello aduerſus Turcas.
De Immunitate Eccleſiaſticorum.
De Libero arbitrio.
De Philoſophia: & Theologia ſcholaſtica.

ℂ THOMAS ILLIRICVS.

ℂ VERVM qa in editione habes locis ſuis adaptatas & applica Ad lectorē
B tas propōnū dānatiōnes: etſi nō hoc ordine digeſtas: diſperſas tñ ſe- uerba.
cundū occurrētes materias. Iccirco breuitatis, euitationiſq́ ſuꝑflui,
gratia: hic eas non appoſui. Paucas tñ ſubnectā quarundā dānatio-
nes ꝓpoſitionum: quarum quædam de ſe manifeſte falſæ patēt: & q̄
dam potius iniuriæ & blaſphemiæ uidentur (quare indignas eas du-
xi confutatione) q̄ propoſitiones.

ℂ De Iuramento. Propō Lu.

ℂ Quia xp̄iani tpalia nō debēt amare: iō pp ea nō debēt iurare. *
Hæc ꝓpoſitio eſt in moribus erronea: & ſapiens hereſim. Vni.par.
ℂ IVDEIS ad libitū, uerum iurare eſt permiſſum. * ꝓpō
Hæc propō ſi intelligat̄ ꝑmiſſum, tanq̄ licitum: ē falſa diuio ꝑ- Vni.par.
cepto aduerſa: & antiquus error Iudeorum.

ℂ De Cōciliis generalibus.

ℂ VIA iam nobis facta eſt eneruandi authoritatē cōciliorū: & libe ꝓpō
re contradicēdi eorū geſtis: ac iudicandi eorū decreta. *
Hæc ꝓpō: ſi uelit ſcriptor: licitū eē cuipiā cōcilii legitimi autoritati Cōdēnatio
cōtradicere i hiſq̄ fidē & mores cōcernūt: ē ſchiſmatica: & hꝛ̄tica. Vni.par.
ℂ CERTVM eſt inter articulos Ioannis Hus, uel Boemorū, ꝓpō
multos eē plane Chriſtianiſſimos & euangelicos: quos nō poſſit uni
uerſalis Eccleſia damnare. *

Vni. Par. Hæc propoſitio loquēdo de articulis cōdemnatis, de qbus intēdit ſcriptor: eſt falſa, impia, & ſacris Cōliis iniuria. C

Propō Luthe. ☞ ¶ ISTI duo articuli. Vnica eſt ſancta uniuerſalis Eccleſia: quæ eſt prædeſtinatorum uniuerſitas. & Vniuerſalis ſancta Eccleſia tm̄ eſt una, ſicut tm̄ eſt unus numerus prædeſtinatorum. non ſunt Ioannis Hus: ſed Auguſtini ſuper Ioannem. *

Vniuerſitas priſié. Hæc propoſitio: ad Huſſitarum intelligentiā: eſt falſo Auguſtino attributa. Articuli autem loquendo de Eccleſia militante: de qua ibi fit ſermo: ſunt propoſitiones hereticæ.

¶ De Theologia ſcholaſtica.

ppō. ☞ ¶ THEOLOGIA ſcholaſtica eſt falſa ſcripturæ, & ſacramentorum intelligentia: & exulem nobis fecit uerā & ſincerā theologiā. *

Cōdēnatio Hæc propoſitio eſt falſa: temerarie & ſuperbe aſſerta: ac ſanæ doctrinæ inimica.

ppō. ☞ Lutheri. ¶ IN ſermonibus Ioannis Tanleri lingua theutonica cōſcriptis, plus reperio (dicit Luther) theologiæ ſolidæ & ſinceræ: q̄ in uniuerſis omnium Vniuerſitatū ſcholaſticis doctoribus, repertū eſt: aut reperiri poſſit in omnibus ſuis ſententiis. *

Vni. par. Propoſitio quam Luther aſſerit: eſt manifeſte temeraria. D

ppō. ☞ ¶ LIBIDINEM corrumpendæ ſcripturæ, iam fermetrecētis annis patit̄ Eccleſia incomparabili dāno ſuo a doctorib⁹ ſcholaſticis. *

Vni. par. Hæc propoſitio eſt falſa: ſtulte & malitioſe aſſerta.

¶ Concluſio.

Finis cōdēnatiōis doctoꝝ Pariſieñ. NOS pfati Decan⁹: & facultas pmiſſa, hæc oīa tpe multo examinauim⁹: & qd de hiis ſentirēt Eccl'iaſtici doctores: qd ue ſacra cōcilia: quid inſup in ſcripturis ſanctis caueret̄, diligēter annotauim⁹. Poſt quod examē noſtrū apud Sorbonē ſæpi⁹ frequētatū: in pleriſq; noſtris p iuramētū uocatis, & factis concionib⁹, unanimi omniū uoto fuerūt concluſa: ac definita: ac demū ex abūdāti in gn̄ali noſtra cōgregatione apud ſanctū Mathurinū rurſus p iuramētū ſup his ſpecialiter denuntiata, hæc eadē poſt miſſā more nr̄o cœlebratā iterum concordi oīum aſſenſu, laudauimus, cōprobauimus: ac rata habuimus: laudam⁹: cōprobam⁹: & rata habem⁹: & ut talia incōcuſſe tenēda, nr̄a ſn̄ia diffinim⁹: & decernim⁹. ☞ Acta fuerūt hæc, āno ab īcarnatiōe dn̄i. M.D. XXI. die. xv. Aprilis. In quorū teſtimoniū, his inſtrīs, ī in archiuis & ſcriniis nr̄is ad ppetuam rei memoriā reſeruām⁹, Sigillū nr̄m duxim⁹ apponēdum. Ad quorū exemplar, de mādato noſtro pn̄tes fuiſſe fideliter impſſas, teſtamur.

Io. Le. Coincte.

A

Cōdēnatio doctrialis

Librorū Martini Lutheri/p quoſdā Magiſtros Louanienſes & Colonieñ. facta.

SPECTABILIBVS & pclariſſimis uiris Magiſtris nr̄is: Deno & Facultati Theologiæ Louanieñ. amicis tanq̄ fratrib⁹. E. P. V. amicus & cōfrater. A. Car. Dertuſeñ.

Spectabiles præclariſſimi Magr̄i nr̄i, amici chariſſimi, lr̄as ur̄as. vii. Noueb. ad me datas. xxvi. eiuſdē accepi q̄bus plane explicatis, q̄ ſit uobis erga Xp̄m affectio: & q̄s erga ſctiſſimā ei⁹ fidē zelus. Vidi errores quos ex diuerſis ſcriptis, & tractatib⁹ Lutheri ſacræ theologiæ magr̄i ānotatos, ad me miſiſtis: q̄ ſane tā rudes, ac palpabiles hereſes mihi p ſe ferre uidenť: ut ne diſcipul⁹ q̄dem Theologiæ, ac prima ei⁹ limina īgreſſus, ita labi merito potuiſſet. Et ex hoc
B maxime hereticū ſe p̄bat: q̄ paratū ſe p̄fitet, ignē ac mortē p illis ſubire, & oēm cōtra ſapientē, hereticū eſſe. Taceo cās, q̄bus de ſinglis articulis declarari poſſet: queadmodū hereſim cōtineat, ut plixitatē uitē i re nō ābigua nec neceſſaria. Miror ualde q̄ hō tā mīfeſte, tāq̄ ptinaciter in fide errans, & ſuas hereſes oīquaq̄ diffundēs, impune errare: & alios in pernitioſiſſimos errores trahere, impune ſinitur.

Vos certe bene ac laudabiliter facitis: q̄ peſtiferis hominis dogmatibus (quantum in uobis eſt) obuiam itis, doctrinalis condemnationis antidotum illis opponendo: ne illius errata etiam uos inuoluant: neue rei ſitis apud dominū animarū: quæ occaſione peruerſæ ei⁹ doctrinæ pereunt, quemadmodum fieret, niſi eiuſdē doctrinæ falſitatē ac perniciē, cēſura ueſtra, ac ueritatis manifeſtatiōe mōſtraretis: iuxta illud Saluatoris. Qui nō eſt mecum, contra me eſt: & qui nō colligit mecum ſpargit. Luc. xi. Sed illud in primis prouidere debetis: ut in condemnatione per uos publicanda: nullum uerbum aliter ponatur, q̄ ab ipſo authore ſit ſcriptum, ueluti in articulo. Circa uero ſatiſfactionem, pro immutare ſeu mutare, ſcriptum eſt, imitare ius diuinum, errore (ut credo) ſcriptoris: quaſi homo ne diuina quidem authoritate fretus, tollere poſſet obligationem de iure diuino, & naturæ ortam: nec unquam ualeret diſpenſatio in uotis, iura/

mentis,& aliis ex quacūq; cauſa relaxatiua obligationis contractæ. Quod manifeſte falſum eſt:& oi Eccleſiæ conſtitutioni contrarium. Non ſcribo nūc plura propter occupationes maximas. Det dominus ut i breui cum dignationib⁹ ueſtris,de hiis & aliis, præſens latius cōferre poſſim. Interea tñ non omittā fidei laborāti ſuccurrere,in hiſq́ iſtis malignis tēporibus per me fieri,ac procurari poterunt. Valeāt diu fœlices. E.dignitates: & me domino præcibus ſuis commendare uelint. Ex Papiol.iiii.Decēbris. An.M.D.xix. C

Ad lectorē pfatiūcula

¶NOTA lector Xpiane,q̄ cū Martinus Lutherus appellaret a ſede apoſtolica ad futurum cōciliū:ut in ei⁹ libris patet: ſubmiſit ſe examini & cēſuræ,& determinatiōi famatiſſimæ Vniuerſitatis Louaniēſis theologiæ potiſſimū facultatis. Videdū igit̃ erit qd cōtra Lut. ſancte atq; catholicæ ſenſerit.& qd de eodē Luthero ſentiendum ſit.

Condēnatio.

VNiuerſis & ſingulis has noſtras litteras uiſuris & audituris: Decanus & facultas ſacræ theologiæ, Vniuerſalis ſtudii Louanieñ.cū ſincera cōmendatiōe Salutē. Quāuis oēs oino chriſtiani ad fidei & ſacræ doctrinæ defenſionē: Chriſto cui nomē dederunt,& cuius ſacramēto ligant̃,ſint aſtricti: ad id tñ obligatiores eſſe cōſtat,quos ſacræ Theologiæ pfeſſio ſpeciali⁹ ſtringit. Iſtos eñi oportet eſſe potētes i ope & ſermone:ut p ſacrā doctrinā cōtradicentes redarguāt,& pro domo iſrael ſe murū opponāt. Hinc ē q̄ nos huic debito p ulrib⁹ ſatiſfacere cupiētes: Anno ſupiore,librū quēdā fratris Martini Luther,doctoris(ut dr̃) Vniuerſitatis Vuittēbergēſis:q prima acie nobis uiſus fuit ſcādaloſus,& Xpi Eccliæ noxi⁹,curauimus,q̄tū i nobis fuit,ne i nr̃a uniuerſitate publice uenderet̃. Verū cū experiētia cōperiſſem⁹ iſtud adhuc ſatis nō eſſe:ſed librū & authorem ei⁹ multos habere fautores & defenſores,aſſerētes hui⁹ libri doctrinā uere eē xpianā,quoꝝ ſuaſu & authoritate, multi ex ſimplicioribus ipm librū cupidius amplectunt̃:& a ſinceritate quæ in xpo eſt auertunt̃. Viſū eſt nobis neceſſariū, nr̃am adhibere cēſurā. Itaq; ſupradictū librū cōplectētē cōcluſiōes nonaginta qnq; cū ſuis declarationib⁹,& reſpōſis ad Silueſtrū de Prierio,magiſtrū ſacri palatii. Itē ſermonē de pnia, Sermonē de excōicatiōe. Sermonē de indulgētiis. Sermonē de pparatiōe ad euchariſtiā. Itē Andreæ Archidiacōi ppōnes apologeticas & pceptoriū. Poſt exactā & diligētē examiatiōnē cōpim⁹ pter iſignē detractionē pbiæ,& oīm doctoꝝ q fuerūt ab annis qdrigētis,ēt cōtinere aſſertiōes multas falſas,ſcādaloſas, hereticas D

& hereſim

A & hereſim ſapiētes cuiuſmodi ſunt q̃ ſequunt᷑. Op⁹ bonū optime fa-
ctū, eſt pc̄tm̄ ueniale. Item ex eo ꝙ ſancti i oī bono ope min⁹ faciūt q̃
debēt, ꝙꝙ nullus ſc̄tōrū uixit i hac uita ſine pc̄tō: cōcludit merita ſan
ctorū nulla eſſe ſupflua ſibi. q̃ nobis ocioſis ſuccurrāt. itendēs p hoc,
manifeſtū facere. ꝙ merita ſanctorū nulla ſunt. q̃ nobis poſſint cōlca
ri: quin & ſancti i illis opus hn̄t mīa ignoſcēte. Hæc ſimpliciter dixiſ
ſe, nō ſat erat: ſed hæc etiā addit uerba. Et ut aliqn̄ audax ſim, ea quæ
iam dixi: ꝓteſtor me nō dubitare: ſed paratus ignē & mortē ſuſcipere Lutherii ꝑ
pro illis: & hereticū aſſerā oēm q cōtra ſapuerit. Itē idulgētiæ, nihil tinacia.
aliud ſunt, q̃ relaxatio poenæ, arbitrio ſacerdotis uel canonū poeni-
tentialiū impoſitæ: quos tn̄ etiā ipſe fateť p nō uſum abolitos. Item
circa ſacr̄m poenitētiæ, errores ſemiat: ut ꝙ ſine gr̄a dei primo remit
tēte culpā: nec uotū remiſſiōis querēdæ, hō hr̄e pōt. Itē heretica eſt
ſnia, qua ſacr̄a nouæ legis gr̄am iuſtificātē dare dn̄r illis q nō ponunt
oblcē. Alibi etiā hoc exēplificās de baptiſmo. Circa cōtritiōem: iſtud
dat cōſiliū. Cōfeſſur⁹ ante oīa tecū cogita: qd faceres, ſi nō eſſet præ
ceptū cōfitēdi, & an ſic etiam uelles cōfiteri, conteri, poenitere. Itē
ꝙ fides qua crediť uerbum Chriſti eſſe uerū. Quodcūq; ſolueris &c. Mat. 16.
magis requiritur in abſolutiōe ſacr̄ali: q̃ cōtritio: & ipſa ſola ſatis eſt,
B quicquid ſit de cōtritione. Tantum (inqͭt) habes, q̃tum credis. Addēs
Immo eſto per impoſſibile ꝙ confeſſus nō ſit cōtritus, aut ſacerdos
non ſerio ſed ioco abſoluat, ſi tamen credat ſe abſolutum: ueriſſi-
me eſt abſolutus. Et infra dicit. Quare magis eſt a confitente requi-
rendum, an credat ſe abſolui: q̃ an ſit uere contritus. Item idem ex-
preſſe dicit de acceſſuro ad uenerabile ſacr̄m Euchariſtiæ: in ſermo-
ne de ꝑparatione ad Euchariſtiā. Improbat etiā modū examinādi cō-
ſcientiā, contra. c. quē poenitet. & canonē Cōcilii generalis: & ī. c. oīs
utriuſq; ſexus. de poe. & re. Circa cōfeſſionē. Non ſunt confitēda oīa
mortalia: quia impoſſibile eſt ut omnia mortalia cognoſcas. Ad im-
poſſibile uero nemo obligatur. Addens ꝙ ſolū manifeſta mortalia in
primitiua Eccleſia confitebant᷑: iuxta illud Apoſtoli. Manifeſta ſunt
opera carnis. Et de accidia dicit. Neſcio an ſit uitium cōfitendū? cre- Gala. 5.
do ꝙ non: qa eſt ſpūalis defectus deo ſoli, q & ſol⁹ ibi mederi poteſt
aperiēd⁹. Itē alibi dicit. Et ſi n̄ ſit neceſſariū cōfiteri ſacerdoti: ſi fr̄em
nō excuſaueris accuſatū, foedatū falſo teſtimonio, oppreſſū adulati-
one, uel detractatiōe, forte cōtent⁹ ꝙ tu nō ea feceris, certe corā deo
argueris re⁹ tā impii ſilētii, & male ociātis linguæ, q̃ i hanc fratris tui
neceſſitatē tibi data ē. Circa uero ſatiſfactionē dicit, ꝙ nullā poenā
exigit de⁹ remiſſa culpa, quā ſacerdos poſſit tollere uel minuere; qa

ſcđm diuinā iuſticiā debita, nulla eſt: aut ſi aliqua ſit: non pōt ab hoie tolli: quia (ut inquit) hoc eſſet mutare ius diuinum. ¶ Circa mandata dei, dicit. Deus ligat hoiem ad impoſſibile: & ꝙ diuino ꝓcepto tenemur ad nō hñdum fomitem peccati: quē qa habemꝰ, & in hac uita carere nō poſſumꝰ, ſemp peccamꝰ. Itē ꝙ oēs filii Adæ ſunt ydolatræ. Et iſra. Si hoc ꝓceptū ſeruaremꝰ, nulla eēt ſupbia, nulla radix pcti, nullū initiū pcti: ac p hoc nulla pecata eſſent: ſed pax, amor, &c. Addēs ꝙ non in hac uita ſperādum eſt. Ideo ſemper maneamus peccatores, & huiꝰ precepti tranſgreſſores, ſolo hoc ſacrificio ſalui, ꝙ hanc trāſgreſſionē non ignoramus, neqꝫ negamus. Item dicit, ꝙ uirtutes morales, & ſciētiæ ſpeculatiuæ ſunt pctā, & errores in peccatoribus: quia ſunt neceſſario ex corde malo, & nondum ſanato per gratiam. Et multa alia paſſim inſerit, æque uel magis abſurda, & erronea. Itē uarias propoſitiōes ſuſpectas, & periculoſas inducit de purgatorio. Vt ꝙ animæ in purgatorio, ſine intermiſſiōe peccāt, in eo ꝙ horrēt poenas, & querunt requiem. Et ad ſuas aſſertiones erroneas cōfirmādas, authoritate ſacræ ſcripturæ, ad ſenſum peruerſum trahit. Similiter & uerba doctorum, tam ueterum q̄ modernorum corrumpit, ac peruertit. Propter q̄ cēſemus librum ipſum, ac omnes & ſingulos tractatus eius: in quibꝰ hæc, uel hoꝝ aliqua cōtinētur, damnādos. Ac deinde librū, & tractatꝰ, doctrinaliter dānamꝰ, tāq̄ cōitati fideliū nociuos, ueræ & ſanæ doctrinæ aduerſos, & de medio tollēdos cēſemꝰ: igniqꝫ cremādos, & authorem ipſum ad reuocationem & abiurationem ſupradictorum cogendum.

¶ IN quorū ꝓmiſſorū ueritatis teſtimoniū, pñtes lr̄as exīde fieri, & per notariū infraſcriptū ſubſignari mādauimus: ſigilliqꝫ añdictæ noſtræ facultatis theologiæ iuſſimus appēſione cōmuniri. Acta fuerūt hæc Louanii, Leodiēſis diocefis ī Ecclia collegiata ſācti Petri Louinień. in loco capitulari inferiori ibidem. Sub anno a natiuitate domini. M.D.XIX. inditione. vii. Menſis Nouembris. Die. vii. inter nonam & decimam horas ante meridiem. Pontificatus ſanctiſſimi in Xp̄o patris, & dñi nr̄i Leonis, diuia ꝓuidētia Papæ. x. Anno ſuo. vii.

¶ De mandato dominoꝝ Decani, & aliorum Magr̄orū noſtrorum dictæ facultatis. Ioannes Van houe Notarius.

¶ CONDEMNATIO facultatis Theologiæ Coloniēń: aduerſus doctrinā. F. Martini Lutherii.

A **Vniuerſis** & ſingulis has noſtras litteras uiſuris, & audituris: Decan⁹ & fa-
cultas ſacræ Theologiæ uniuerſalis ſtudii Colonieñſis cũ
ſyncera cõmẽdatõe Salutẽ. Tametſi oẽs ubilibet cõſiſtẽ
tes fideles, ad cõis fidei defenſionẽ, nedũ cũ rerũ, uerũ-
etiã cũ propriæ uitæ diſpẽdio teneant: ꝑcipue tñ eos ad id muneris ar
ctius obſtrictos cõſtat, q pro titulo ꝓfeſſionis, ab Ecc̃lia ad id ꝑ cæte-
ris deputati, eſtimantur ſacræ Theologiæ magr̃i: quorum (ut ſcri-
ptura ait) uniuſcuiuſqꝫ enſis ſup femur ei⁹ eſſe debet, ꝑꝑ timores no Cant.5.
cturnos, errores & hereſes, quos ꝓcurãte uniuerſoꝝ zizaniorũ ſato
re diabolo, ſtudio prauorũ, pſeudoqꝫ catholicoꝝ ĩ Ecc̃lia ꝑ tp̃a dor-
miẽtib⁹ hoĩb⁹, cõtingit pullulare. Cũ itaqꝫ añ aliquot hos dies, uene
rãdi, eruditiſſimiqꝫ dñi, Decan⁹, & facultas ſacratiſſimæ theologiæ ĩ
ſignis ſtudii Lauonieñ. cõfratres nr̃i fidei zælo ſuccẽſi, ꝑ propriũ ſuũ
nũciũ ſacræ Theologiæ Bacalaureũ, librũ quẽdã, ſub titulo cuiuſdã
fr̃is Martini Luther impreſſum, ad nos trãſmiſerint, expetierintqꝫ,
quatenus charitatis debito, eũdẽ librum, quem multorũ Chriſtifide
lium aures grauiter offendiſſe accepiſſent, quod noua, ĩſolita, inau
dita, & noxia quædã dogmata, ĩ fide erronea lectorib⁹ ĩgereret, ꝑlu
B ſtrare, & examinare dignaremur, atqꝫ ſi ita mereret̃, reprobationis
nr̃æ cenſurã doctrinaliter adhiberem⁹. Noſtrã ſanctis deſideriis, iu-
ſtiſqꝫ ꝑcib⁹ cõfratrũ nr̃orũ merito inclinati: ꝑmemoratũ librum qua
dringentas & octuagintaocto paginas in ſe, iuxta numerũ illis im-
preſſum cõtinẽtẽ, uiſendũ, reuiſẽdũqꝫ nõnullis ex gremio noſtro ma
giſtris cõmiſim⁹. Et quoniã poſt illorũ examẽ, talẽ eũ palã cõperim⁹
qui quo ad tractatus, & materias, per fratrẽ Martinũ Lutherum ædi
tas, atqꝫ in lucẽ (ut fertur) datas, uarios in fide & moribus errores,
alienaqꝫ a ſanctis doctoribus dogmata contineret: & ſpeciatim ſan-
cta, uitæqꝫ æternæ meritoria, humana opera infamet: & reatum in
eis inſiciat, quaſi ſine culpa fieri non poſſint: ſacras ſcripturas, ſan-
ctorumqꝫ patrum ſententias peruertens, in ſenſum pernitioſum cõ
torqueat. Pœnitentiæ ſacramentum, dogmatibus pernitioſis annul
let. Circa cõtritionẽ, ſcãdaloſos errores ĩducẽdo. Circa confeſſionẽ
cõtra uniuerſalis Eccleſiæ ueterẽ doctrinam, ꝑuerſa cõſilia ingeren
do. Omnẽ ſatiſfactionẽ mortali culpæ remiſſæ debitã caſſando, cum
deus (ut ait ipſe) cui mortalem culpam, ſemper etiam & meritã pœ-
nam remittat. Theſaurum indulgentiarum, quas nõ ſolum ab olim
patrum decreta: ſed etiam ſacra approbauerunt concilia: ex friuolis
& irrationabilib⁹ fundamẽtis per propõnes in ſanctos, & in ſanctorum

merita impias & blaſphemas ptinaciter annullet. Circa pœnas purgatorii, & ſtatum animarū poſt hāc uitā, ex uanis motiuis, abominabiles errores diſſeminet. ut pote q̄ i purgatorio nulla aīa q̄ſpiā pro mortalibus patiat: ſed dūtaxat p̄ uenialib⁹ patiat peccatis. q̄ animæ in purgatorio deū uitioſe culpabiliter q̄ diligant: ac ſine itermiſſiōe illic peccent: & q̄ ſua ſunt quererētes, pluſq̄ diuinæ uolūtatis ipletionē: quod (ut ipſe inqt) eſt cōtra charitatē. q̄ mortui fere nō min⁹ q̄ uiui in ſtatu ſint merēdi uitā æternā. Itē contra priuilegiū, & primatū Romanæ Eccleſiæ ſupra Ecclīas cæteras p orbē, erroneas aſſertiōes ab olim pro hereticis cōdēnatas, auribus Chriſtifideliū refricet, & ingerat. Sedē aplīcā irreuerēter, palā, & ſcandaloſe taxet. Authoritatem Sūmi pontificis, ipudenter attenuet: ut pote qui ſolā pœnā canonicā ſeu arbitrariam, nullā autē pœnā ſecūdū diuinā iuſticiā pctis debitā, diuinitus ſibi data poteſtate, remittere poſſit. Cum (ut ait ipſe) tales pœnas remittere, eſſet diuinū ius mutare, mandatum dei irritū facere: & in deum impiiſſimum aduerſarium eſſe. Innumeraq; alia ſcandaloſa hiis non abſimilia, immo grauiora, & pernitioſiora in ſe habeat. Quo circa nuper die martis, penultima mēſis Auguſti, ſuper hoc legitime oēs, & ſinguli cōuocati, in cōgregatiōe nr̄a publica more ſolito i conuētu fratrū prædicatorum: ſeruata & habita matura pꝫ ſiculatione præmiſſa, concorditer cenſuimus, & doctrinaliter iudicauim⁹, præfatum librū, tātis ſcandalis, errorib⁹, hereſibuſq; ab olim damnatis, refertū: tanq̄ cōtagi fidelium noxium, iure de medio tollēdum, uſum eius inhibēdū, ſupprimendum, & per eos ad quos id ſpectare dinoſcitur, igni publice cremandum. Authorem etiam ei⁹, merito ad reuocationem publicam compellendum.

¶ IN quorū omnium robur, ac fidele teſtimoniū, hāc nr̄am ſniam per notariū nr̄m iuratum, prædicto libro aſcribi, & ſigilli facultatis noſtræ (quēadmodū & has nr̄as lr̄as) iuſſimus appenſione cōmuniri. Datum & actū Coloniæ. Anno ſalutis Chriſtianæ ſupra milleſimū quingentiſimū. decimonono penultima die menſis Auguſti.

Per me Henricū de Vorda de Colonia Notariū publicū, & ſupradicti gn̄alis ſtudii Colonieñ. Bedellum iuratum.

FINIS.

¶FRATRIS MASSEI/BRVNAE/DE FRVzaſco/Ordinis minorũ obſeruãtiũ/prouinciæ Genuæ/Epiſtola: cũ adhuc ſecũdã operis partẽ prælа tenerẽt/ad.R.P.fratrẽ Leonardum/de Alibertis/Publicianũ/minoritã reg.obſer. ac præfatæ ꝓuinciæ Genuæ Miniſtrum/Sauiliani Anno dñi.M.ccccc.xxiiii.Maii prima prouintiale celebrantem Capitulum: exarata.

Sacrarũ litterarum cultori ſapientiſſimo, & Reuerẽdo obſeruandoq; in Chriſto patri, Fratri Leonardo, Minoritæ, ac totius prouinciæ Genuæ Miniſtro benemerenti: Humilis filius, frater Maſſeus de Fruzaſcho, uerbi Dei minimus præco: ingentes cordis ex fonte Salutes.

TVVS me tãtũ amenus, chariſſime pr̃, circũfulſit aſpectus, Adeoq; me tua dulcis ꝓoccupauit p̃ñtia, qua te a gñali nup in hyſpania celebrato remeãte capſo, ſemel Canoys fruitus ſum: ut eã hũc ad uſq; diẽ affari optarim. O fœlicẽ illũ & uere iocundũ diẽ, quo prudentiam tuã, q̃ iã bonæ fulgẽtes famæ radios, p religiõis nr̃æ caſtra ſparſiſſe dignoſcit, ꝯſulere potero: & mea ſuis miſcere colloq̃a. Nũc aũt ꝓuocatus dilectiõe, quã tũc erga te mi dulciſſime pr̃ cõcepi, poſtpoſita oĩ animi puſillanimitate, hãc incultã ad tuã charitatẽ ep̃lam, exarare decreui. Solẽt enim amici intrinſecos Xeniis, quos habent affectus amoreſq; patefacere. Sed cũ mihi nulla (prohdolor) ſint munera, quæ tuæ cõpetant celſitudini, uerbis ſaltẽ intimũ, quo te ꝓſequor, amorem, oſtẽdere nitar. Et ſi mihi Tuliani fluuius ingenii, aut contortæ uibrataeq; Plinii ſentẽtiæ, aut tonãs flãmeũ Demoſtenis robur, eſſent: me imbecillẽ prorſus cõfiterer ad eximiã tuã laudibus digniſſimã efferẽdã uirtutem: quã ſi recẽſere uelim, hydrã illã lerneam aggredi uiderer. Tãtus quippe laudũ atq; uirtutum eius eſt cumulus, ut cum ipſo Marone exclamare cogar. Cœlũ undiq;, & undiq; põtus. Si enĩ in primis prudẽtiam tuã laudare uoluero: ſcia, qua de oĩ ſcibili & elegãter & ſcite diſſerere potes, indignari uidebit. Si liberalitati, primã aſſignauero ſedẽ, frugalitas dolebit. Si humanitatẽ anteponã,

humilitas ſucclamabit. Si ab ipſa iuſticia initium fecero, cõqueret̃ ęgtas, & primũ apud te locum iure habere dicet. Cũ igitur talis ſis, qualem his tẽporibus illuſtris prouincia hæc Ianuenſis expoſcat: nõ immerito, bonorũ omnium autor Deus, a quo oĩs præſidẽtia & ptãs deſcendit, prælatum noſtrum, & almæ huius prouinciæ Miniſtrũ & rectorem te cõſtituit, qui religionem noſtrã ſeraphicam, & illuſtras & decoras. Tuo itaq; generoſo animo & clementia fretus, te xeniolo iſto ſalutatum adire cẽſui, & laborum cõparticipẽ meorũ facere. Accipe igitur benigna fronte (exilis res eſt, parce queſo) partem primã lucubrationum Ven. P. F. Thomæ, quas Canoys ĩ palatio. R. D. D. Epĩ Graſſenſis, me tua nouit paternitas ſcripſiſſe, in lucem mõ ꝑditam circa Eccleſiæ ſacramenta, aduerſus Lutheri opus de Captiuitate Babylonica inſcriptum. Alterã, quæ ſub incude nũc habetur, propediẽ ꝙprimum lucis finẽ excœperit, ad uos exarabo: cũ adiectis ĩ calce triũ Vniuerſitatũ cõdẽnatiõib⁹ ſup tota Lutheriana doctrina. Illa nẽpe reliq̃s eiuſdẽ hereſiarchæ nenias gerraſq; pſtrigit ꝯfutatas.

EN lupi, Reuerẽde pr̃, gregẽ dñi inuadere demoliũtur. Ambiũt etĩ Lutheriani Bibliopolarum officinas, q̃rentes quæ non inueniũt eorũ ducis opa, quibus uenena hiſce mixta, mellis ſub poculo fidelibus propinare queãt. Nec uerẽtur litteras litteratas, terſas, emũctas: quarũ apices ſancti uiri, q̃bus aderat niuea facũdia, & in quos deus munerũ ſuorũ ſinũ prorſus effuderat, ꝑ trãſennã uix auſi ſunt ſalutare: ore ſpurco ꝑrãcidoue, adulterare, effodicare, obliterare audẽt. Gloriãtur iõ ſe uictores eſſe, qa illis nõ dat̃ quale deſiderãt examen: quos tñ Maximianiſtæ iam ad iſta uaniloquia ꝓceſſerunt. Et aliquos talr̃ bellica defixos gloria tenet: ut putent miſeri hoĩes apud ſe tm̃ ſacrarũ reſidere lr̃arũ ſcriniũ: & alios omnes noctuinos, ophtalmiaq; laborare: q cæcos ſuos cæcutientes errores, ſubterraneis ĩ ſpecubus ſubterlatẽtes, non poſſint depræhẽdere, & callidas ſuas ſtrophas, immo (ut ueri⁹ loquar) ægroti ueteris ſomnia, detegere, ꝓpalare: & tela q̃ aduerſus, filii neq̃, mr̃e; Eccleſiã obtẽderũt, cõfrigere. Vere nũc adimpleri cernitur, quod Auguſtinus ĩ ſuo ſcripſit Epiſtolario, epi. 38. Mater (inquit) Eccleſia tã uariis & multiplicibus errorũ infeſtatiõib⁹, agitat̃: ut Abortiui iam filii eius, aduerſus eã m infeſtis armis, belligerare ñ dubitẽt. Ignauia ẽt atq; torpore quorũdã, quos gremio cõtinet, mẽbra ſua frigeſcer̃ plurimis locis, & fouẽdis ꝑuulis min⁹ idonea fieri dolet. Vñ niſi ꝑ alios filios, unde niſi ꝑ alia mẽbra (qualia uos eſſe arbitror) iuſtũ ac debitum depoſcat auxiliũ, maximã incurret & grauẽ iacturã. Ocurre, ocurre igitur Eruditiſſime uir,

athletis una cũ tuis, tot tãtiſq; demonioꝝ telis & retib⁹, q̃ illa para
uere ad ſimplicium illaqueãdas aîas p̃cioſo Chriſti ſanguine redem
ptas. Tempus en adeſt, quo filii lucis a tenebraꝝ filiis ſecernẽtur,
& qui p̃bati ſunt fideles, manifeſtifiãt. Decet em̃ Apoſtolicos uiros,
apoſtolicã p̃ cæteris doctrinã tueri. Vt ſic de uobis uaticinatus ille ui
deat Hieronym⁹ lib.i.in Amos.c.iii. Hæretici quotidie p uiros Eccle
ſiaſticos tribulabũtur, & circũdabunt teſtimoniis ſcripturaꝝ: & de
trahet ex eis fortitudo ſylogiſmoꝝ, & uerborũ argutiæ, qbus ſuum
dogma firmauerãt: & ædes eoꝝ diripient: ut q rapti fuerãt d̃ Ecclia,
ad Ecclĩã reuertant. Nimirũ hoc uerũ eſſe puto: uenenatas illas radi
ces, & ĩ altũ defixã impietatẽ, omnipotẽtẽ deũ in mediũ protraxiſſe:
ut in Saxonia proditæ, ĩ toto orbe areſcerẽt: Et Amelech ad ſtirpem
uſq; deleatur: & in mõte Raphadin crucis tropheũ per uos erigatur.
Etenim quomodo porrectis in altũ Moyſi manib⁹, uincebat iſrael:
Sic dñs confortabit famulos ſuos: ut ſuper altare Eccleſiæ Xp̃i, quæ
nullam hæreſeos maculã tenet, aut rugam, cõtra Lutherũ uexillum
ponãt: & impleat in eis quod d̃r. Scribe hoc ſignum: quia delebo fun
ditus Lutheri hæreſim a facie terræ cũ ipſo Amelech. Quid nã eſſe
credis, mi pater, quod cenoſum illũ, hæreſum, feciſq; pretã: tã luri
da faciæ, pumicatiſq; dẽtib⁹, ac uiperinis ſibilis: catholicã doctrinam
demorſicare, dilacerare, & corrodere icitauit? & ad tam flagitioſum
flagitium perpetrandũ animauit? Non mihi aliud eſſe p̃ſuadeo: q̃ cũ
ſe in ſitu puluerulẽto, & in parua hominũ opinione uideret: ſe notio
rem fieri quaq; iniuria nõ dubitauit. Ad exẽplum eius, qui cũ uulgo
eſſet ignotus: ut notior fieret, & ut nomẽ eius apud quoſq; icrebeſce
ret: templum (qd̃ ex ſeptẽ mũdi habebat miraculis) Epheſiæ dianæ
icẽdit: & nullo prodẽte ſacrilegiũ, id ipſe diuulgauit. Sciſcitãtib⁹ cur
ita feciſſet? reſpõdit. Quia bñ nõ poterã: oĩbus male innoteſcerem.
Sed iã nauis plus debito plenis uentis intumuit, prora flectẽda eſt: ne
mea tibi p̃rancida dicta ſtomachum cõcitẽt. Plura mihi ſcribẽda fo
rẽt: niſi me occupatio uaria circa opis caſtigationẽ, & alphabetici In
dicis æditionẽ, detineret. Sed ſi De⁹ uotis ãnuet meis, ad te cito me,
pacto ope, uẽturũ expecta. Vale, ſalutes plurimas ſuaui amore ſpi
rãtes, Venerãdis ĩ Chriſto p̃ribus: Fr̃i Angelo Taurinẽſi, buccinato
ri diſerto, atq; p̃claro: & Fr̃i Petro de Caua, Lectori ſacræ theologiæ
eximio: meo noĩe annũcĩãs. Iterũ uale Amãtiſſime pr̃, in eo q ualere
facit. Ex Taurino curſim & confidenter: corde tũ meo multa ſpe,
multoq; affectu titillãte, uolãte quoq; manu, & celeri penna. 1524.
pridie Kalendas Maias.

Ad lectorem.

Frater Maſſeus: ad Lectorem.

IAM TIBI, LECTOR CANDIDE, compertũ eſt: quãta mea fuerit ſemp cura, R.P.F. Thomæ libros cõſcribere, & cõſcriptos typis procudẽdos tradere: nullis laborib⁹, nullis uigiliis, nullis aduerſarii. unq̃ parcens: ut religioſiſſimi uiri, eiuſdẽq; doctiſſimi lucubrationes ui gerent, legerent, ediſcerent. Qualis ſit ipſe dei Eccleſiæ ac animarũ zelator: tũ ipſi⁹ iã p quatuordecim fere annos, diuerſarũ Chriſtianæ religionis orarũ diſcurſus: lõge lateq; p ciuitates & caſtella & rura circũiens, uerbũ uitæ fidelib⁹ feruẽtiſſime ꝑdicãs: Tũ ſermonũ ꝑdicabilium opus latiſſimũ, cui⁹ ꝑma ps Tholoſæ excuſa ẽ: ſcdam uero epidimiæ morbo ſupueniẽte, in tenebris adhuc tenet egeſtas: Tũ liber alius, q de poteſtate põtificia aduerſus Luth. tractat: Tũ quod nũc in manib⁹ tenes uolumẽ, in uniuerſas eiuſdẽ Lut. hereſes, æditũ: idicãt.

¶ Cæterum, cũ aĩo meo decreuiſſem ꝑfectũ hoc opus, accurati⁹ reuoluere: ac ſingulos errores, q te forte remorari poſſent legendo, in ipſius impreſſiõe commiſſos annotare: ubi ſi uel qd deeſſet, uel ſupfluum, uel inuerſum legeret, a me retractatũ foret & correctũ: ppea tñ deſtiti: qa id agẽdi mihi facultas nõ conceditr tpis. Deniq; qa facilis legẽtib⁹ correctio offertr. ut puta ubi uirturẽ legitr. fol. i. a tergo linea xix. reponẽdũ erit, uirtutẽ. Quædã pauca tñ errata iſerã, quæ alphabeticũ decerpẽdo Indicẽ, curſim deprænhendi. Nã fo. i. a tergo. linea. xiii. ponitr illi ꝓ illo. ¶ Fo. ii. a frõte. li. xxx. cõtẽplãplãdo ꝓ cõtẽplãdo Et lin. xxxiiii. ponfificũ ꝓ pontificũ. Et li. ulti. Libeum pro liberum. ¶ Fo. eo· a tergo li. xiiii. ponitr examanẽdi ꝓ examinãdi. ¶ Fo. iii. a ter. linea. xx. gregoꝝ pro grecoꝝ. Et li. xxvii. Hironimus pro Hieroni. ¶ Fo. iiii. a terg li. xxiiii. Eſdra ꝓ Eſdras. ¶ Fo. v. a frõ. li. iii. aſſumũt ꝓ accuũt. & a ter. li. ul. aſſignabim⁹ ꝓ aſſignauim⁹. ¶ Fo. ix. a frõ. li. xvi. de, ꝓ in. & li. xxix. dat ꝓ da. Et a ter. li. xl. ſcramẽta ꝓ ſacra. ¶ Fo. xiii. a terg. li. xii. ſaluti ꝓ ſalutis. ¶ Fol. xv. a ter. li. vii. uetuſta: e, ꝓ uetuſtate. Et li. ix. ſpẽs ꝓ ſpes. ¶ Fo. xix. a ter. li. xviii. octuageſimo ꝓ octigẽteſimo. ¶ Fol. lix. a frõte in exordio lineæ primæ ponatur ſpurcitias. ¶ Fo. lxv. a terg. li. vii. nulla ꝓ ulla ¶ Fo. lxxv. a ter. li. x. imqiũ ꝓ ipiũ ¶ Fo. lxxiii. a tergo. li. xxxvii. pniæ ꝓ pœnitẽtis. ¶ Fo. lxxx. a ter. lin. xxii. ſacramẽtl ꝓ ſacramẽtali. ¶ Fol. lxxxvi. a tergo. li. xii. ponitur excuſſum pro excuſum. ¶ Fo. xcviii a fron. li xxix. ediſtolã ꝓ epiſtolã. ¶ Et fo. xcix. a tergo li. xxvii. maledictã pro maledicta. ¶ Fo. cv. a ter. linea. xix. ſuarone, ꝓ ſua rõne. ¶ Fol. cxxiii. a ter. li. xxxii. decurtat ꝓ

decurrat. ¶ Fo.cxxix.a ter.linea penultima turpas pro turpes. ¶ Fol. cxxxi.a fronte.li.xxv.coeleſtem pro cœleſtem. ¶ Fol.cxxxi.a terg.li xxv.infamiam pro inſaniam. ¶ Fol.cxlvi.a fronte.li.iii.diſcredare ꝑ diſcrepare. ¶ Fo.cxlvii.a frõte.li.xii.aliqd pro aliquod. ¶ Fol.cxlviii. a fronte.li.xxix.ſcietiæ pro ſcientiæ. ¶ Fo.cxlix a terg. li. xxxiiii.ubi dicit Oratii.ponat Arati. ¶ Fo.cl.a frõte.li.xxix.elibatur ꝑ elabant. ¶ Fo.clvii.a fronte.li.xxx.hmoi pro huiuſmodi. ¶ Fol.clix.a fronte. linea.i.ſuſpicat pro ſuſcipiat. ¶ Fo.clxi.a tergo.li.xxxii. remittendis pro remittendos. ¶ Fo.clxii.a fronte li.xi.tollatur cõiunctio:lla ſi,q̃ est ante uerbum mirantur. Item pro nomine quod ꝑdictum uerbi ſe quitur ſcilicet magna, ponatur ſigna. Et ibidẽ linea.xii.facit pro fecit. ¶ Fo.clxiii.a fronte.li.ii.emẽ, pro em̃. ¶ Fo.clxvi.a fron.li.i. prohibueris ꝑ prohiberis. Et li.iiii.pelle pro pellem. Et li.xiiii. rumoris ꝑ tu moris. Et lin.xvii.deus, pro ideo. Et linea.xxiiii. officium pro officii. Et li.xxxviii.docet pro doceat. ¶ Folio.clxvi.a tergo.linea.i. nomen Penſa ponitur pro initio ſententiæ quod eſſe debet in medio. Et linea.vii.mgis pro magis. Et li.xv. munificientia pro munificentiam. ¶ Fo.clxvii.a fronte.li.i.diſpẽatione ꝑ diſpẽſatione. Itẽ poſt nomen diſpenſationem, addatur neſcientibus. ¶ Fo.clxviii.a tergo li. xxiiii. furura pro futura. ¶ Fo.clxix.a terg.li.iiii.ſuccendens pro ſuccendentem. Et li.vii.malũ pro manum. Et li.xii Ergotanti, pro egrogranti. Et ibidẽ poſt fiducia ſuperadatur ſit. ¶ Fo.clxx.a frõ.li.ulti.malo ſup abundat.fo.eo.a ter.li.i.pꝰ maioris ſcribatur uirtutis. ¶ Fol.clxxxiii. a frõte.li.iii.acceſſiuit pro adcerſiuit. ¶ Fo.clxxxviii. a tergo. li. v.Solitius pro ſolititius. ¶ Fo.cxc.a fron.li.vi. Deno pro Decano. ¶ Et fo. cxci.a tergo.li.xxix.Louinien̄.pro Louanien̄. ¶ Et fol.cxcii.a fronte linea.xiii.Lauonien̄.pro Louanien̄.

¶ Et ſic de huiuſmodi erroribus, ſi qui ſunt alii, diphtõgi quoq; & parenteſes, & materiarũ tituli ſeu ſuperſcriptiones, Item maiuſcularum litterarum formulæ, & his ſimilia, aliquibꝰ i locis dimiſſa fuerint: id dictũ uelim, ne qs mihi hanc noxã impingat. Vocabula etiã quæ nõ adeo elegãtia, terſaq;, ac aliqñ minus gramaticalia uidẽtur, nõ mutaui: qm̃ elogiũ illud Hiero.pte.i.epiſt 55. locũ nũc habere uidi, dicentis. Non eſt huius tpis cõtra puerſum dogma, rhetoricum iactare ſermonem. Quare humaniſſ. mæ lector, hoc egregiũ opus, ita ſuſcipere digneris: ut minimi hi errores te ab huius operis ſtudio non diuertãt. Et illud Oratii Venuſini dictũ in poetica, ad hũc quoq; locũ accõmodare noueris. Verum ubi plura nitẽt i carmine nõ ego paucis offẽdar maculis. Vale Lector, & ꝑ me unũ (q̃ſo) ꝑfer Aue.

Epigramma.

¶ In operis Autorem: & Reuereñ. Auguſtinum Grimaldum Graſſenſem Epiſcopũ / impenſarum impreſſionis elargitorem: Lectori: Ioan. Bremius.

Accipis en Clypeum, non quem Cyclopes in antro,
Aeolio manibus conſtituere ſuis:
Illyricus ſed quem Thomas adiutus ab alto
Aethere, & afflatus pneumate ſydereo.
Hunc aluit quamuis fratrum pius ordo Minorum,
Maiores inter (cernis ut) iſte uir eſt:
Seu petis officium, doctrinæ aut nomen, & ipſos
Correctos mores, ingeniiq; bona.
Hoc Auguſtinus luci tulit ære Grimaldus
Graſſenſis præſul, ne moreretur opus:
Auxilii quod egens, ſtratum tellure iacebat,
Chalcographi nec inops præla ſubire potens.
Scilicet, ut poſſes cupidus tibi lector abunde
Dogmatis arcani commoditate frui:
Vtq; Dei lapſis rebus ſuccurreret inſons,
Diuinum ſequitur qua pietate decus.
Nec magna hæc impenſa uiri: ſi noueris illa,
Quæ ſolet hic miſeris, pauperibuſq; dare.
Qui non ut præeſſet, uerum ut prodeſſet, honorem
Præſulis admiſit, utq; ſubiret onus.
Adde quod omnigenæ doctrinæ laudibus æquat
Quos præſens ætas, priſtina quoſq; tulit.
Hinc eſt quod doctus ſcripta hæc tam docta legendo,
Perpeſſus non eſt illa iacere diu.
Autori debes lector: debeſq; Grimaldo,
Cuius ope apparet quod latitabat opus.

Clipeus Eccleſie aduerſus Lutherianas hereſes: ad honorem dei/ & Catholicæ doctrinæ protectionem/ per nominatum Apoſtolicũ declamatorem/ fratrẽ Thomã Illiricũ/ minoꝝ fratrũ obſeruãtiũ ordinis/ edit⁹: fœliciter explicit.

Q uẽ Taurini fid⁹ Chalcographus ac bibliopola/ Anthoni⁹ Ranot⁹ excudit. Anno ab uirginei partus Vnigena. M. D. XXIIII. octauo Idus Iulii.

Regiſtrum totius operis.

AA.BB.a.b.c.d.e.f.g.h.i.k.l.m.n.o.p.q.r.ſ.t.u.x.y.z.&.ꝯ.
Quaterniones omnes, excepto. ꝯ. duernione.

BIBLIOTECA NAZ.
P.C.M.A
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google